Thomę Cattanei Turriani

HIERONYMI CARDANI MEDICI MEDIOLANENSIS

Contradicentium Medicorum LIBER SECVNDVS,

Continens

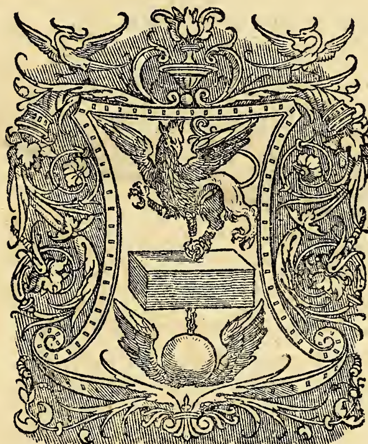
Contradictiones centum & octo.

ADDITA PRAETEREA EIVSDEM AVTORIS,

De Sarza Parilia, De Cina radice, Consilium pro Dolore uago, Disputationes etiam quædam aliæ non inutiles.

Indicem omnium ipsi operi præfiximus.

VIRTVTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

LVGDVNI APVD SEB. GRYPHIVM,

M. D. XLVIII.

M. ANTONII MAIORAGII RHETORIS HENDECASYL-labum ad Hieronymum Cardanum Medicum Mediolanensem.

Cardane omnibus è meis amicis
Doctrina, ingenio, sagacitate
Princeps: quem medicæ repertor artis
Humano generi fauens Apollo
Impellit per iter nec usitatum
Iam trita à reliquis uia relicta,
Aegrosq; edocet, atque destitutos
Conseruare homines leui labore.
Cur illa aurea tam diu premuntur,
Quæ scripsisti opera, in tuis tabellis?
Cur non efficis imperitiores
Vt tandem ingenio tuo fruantur?
Cur non cœlitus attributa dona
Vulgas? ut quibus haud data est facultas
Aegris confugere ad tuos penates,
È scriptis habeant tuis salutem?
Nam fama ante fores stat, usque clamans,
Testaturq; Deos sibi annuentes
Immortale decus tibi futurum
Aegrorum si hominum misertus, edas
Quàm primùm monumenta iam peracta.

ILLVSTRISSIMO, AC EXCELLENTISS. FLORENTIAE DVCI, COSMO MEDICES, HIERON. CARDANVS MEDICVS MEDIOLANENSIS S. P. D.

TSI in hac fortunæ meæ, atq; eruditionis mediocritate, nihil tam insigne est, ut licere mihi putem opus hoc impolitum, atq; humile, clarissimo principi dedicare: tanta me tamen de singulari humanitate tua spes erexit, tam egregia erga omnes eruditos benignitas impulit, tanta denique dignitatis, gloriæ, splendoris, laudumq; tuarum per omnium ora uolitantium perculit admiratio, ut quamuis temerariũ esse non ignorem, exiguum munus tam latè imperanti offerre: longè tamen magis nefarium esse crediderim, inter mortales alium quenquam tibi iudicio meo præponi, cui opus hoc, quantulumcunq; sit, dono daretur. Etenim ut à maioribus tuis sumam exordium, Quinam in patriam meritis, in Dei cultum pietate, in eruditos liberalitate fuere præstantiores? aut in Reipub. regnorumq; administratione prudentiores? Tanta uerò illis opum affluentia, tanta rerum gestarum gloria, tam constans in illos ciuium amor, tam ampla in rem literariam beneficia, adeò denique perpetuus ac diuturnus felicitatis successus, ut diuinitus sumpsisse initium, conseruatam, auctam, ac ad summum euectam fastigium, familiam tuam satis constet. Cùm enim Cosmus ille, primus nominis tui author, splendidissimè uixisset, magnificentissimè ædificasset, templa instaurasset, ædes sacras ornasset, annuosq; etiam sacerdotibus reditus constituisset, cœnobium Hierosolymis erexisset, iuuissetq; ciues suos proprijs opibus, adeò ut etiam claræ nunc familiæ Benciorum, Portinariorũ, Tornabonorũ, ac Sassetorum beneficium sentiãt: incredibile dictu: tantum tamen auri reliquit moriens, ut uel rege magno thesauri digni uiderentur. Et quamuis diuitijs nemo illum æquaret, illarum tamen magnitudinem prudentiæ magnitudine uicit: miraculumq; maiore miraculo superauit. Erat enim in aduersis fortis, in secundis humanissimus, quotquot ante nos fuere mortales sa-

4

pientia superauit. Ille patriã suam, quæ uix sex annis, armis, ui, studioq; maximo in pace retineri consueuerat, triginta atq; amplius annos, quibus ab administrationis initio superuixit, perpetua in tranquillitate moderatione sua ac innocentia continuit. Auxit & illius potentiã ac agrum finibus prolatis. Francisco Sfortiæ dux, authorq; fuit, debitã sibi Longobardorũ prouinciã uxoris hæreditario iure recuperandi. Vincebant Veneti, quoties ab illius partibus stabant: succubuerunt aduersus illius sententiam bellum gerentes. Hic primus iuuentutẽ Florentinam Græcis literis philosophiaq; excoluit, Marsilio Ficino Florentino, Argyropyloq; Byzantio, uiris eruditis pecunia conductis. Ergo quid habet Florentia boni, quod Medicum familiæ non debeatur, si opes, potentia, literæ, pax, atq; concordia, quibus maximè crescunt ciuitates, ab ea prouenêre? Mitto nunc antiquiorum dignitatem, gestaq; Nerij, ac Alemani, uirorum illustrium, maiorumq; tuorum: tum Syluestri ac Ioannis Cosmi progenitorum, quorum uirtute fusi, fugatiq;, Ioannes Olegius, & Sacco Aretinus, qui Scarperiam obsidebant, liberataq; simul periculo Florentia est. Vnius illius Cosmi merita in patriam ac omnes bonos satisfacere gloriæ, quam ex progenitoribus quærere solemus, mihi posse persuaderem, ni successorum potentia, claritas, ac pietas, me magis incitarent. Et quem iam cogitatione ipsa superare non sperassem, filij eius, ac nepotes factis, ac uirtute uicissent. Nanq; Petrus Cosmi filius, etsi ob uitæ breuitatem, morbiq; aßidui importunitatem, gestis patrem æquare non potuit: dignitatem tamen retinuit, uirtutem superauit. Eius enim pietate, mansuetudine, iustitiaq; factum existimo, ut Deus filiorum eius, ac nepotum peculiarem quandam curam gesserit. Neq; enim absque Dei immortalis singulari prouidentia fieri potuit, ut tam breui tot, tam magna, tamq; præclara fortunæ munera, idq; præter omnium spem, familiæ tuæ contigerint. Nanq; Laurentius filius patri superstes, omne fortitudinis, sapientiæ, humanitatis, integritatisq; exemplum præbuit. Etenim cùm Ferrandus Arragonum Rex eius patriam bello uexaret, ad regem uelut patriæ deuotus perrexit. Cùm tamen non ignoraret Laurentius, illum sibi iratum esse, uindictæq; assuetum, ac existimare è re sua esse, quòd inimica ciuitas, tam forti, tamq; prudenti uiro careret: & tamen illum adeò ingenio suo flexit, comitate mansuefecit, rationibus uicit, ut non tantum imminens periculum effugerit, sed maiore adhuc prudẽtia Regis amicitiam sit consecutus, quàm fortitudine patriam liberasset. Inde reuersus, otijq; securus, studia ad Italiæ concordiam, augendamq; urbis suæ potentiam, subditorumq; tranquillitatẽ, ac bonarum literarũ incremẽta conuertit. Dubium sanè est, in his omnibus felicior ne fuerit, an prudentior. Nam primùm è regionibus Aemylia ac Lunẽsi ciuitates imperio suo addidit. Italiam in pace retinuit, Populum annona recreauit, Nobiles honoribus ornauit, infinitam

libro

librorum copiam, imò quicquid fermè nunc ex antiquitate bonarũ literarum habemus, ex uetustatis tenebris ipse sumptu suo eripuit. Landinũ, Demetrium, Politianum, sic auxit præmio, ut nõ solùm apud illum manerent, iuuentutem instruerent Florentinam, ipsi suo marte multa atque præclara ederent: sed quod his omnibus maius est, inexhaustis laboribus rem Latinam ac Græcam illius liberalitate otium nacti, pristino candori restituerint. Picum Mirandulam uirum illustrem eo amore dilexit, sic fouit, ut ille beneficiorum magnitudine deuinctus apud eum perpetuo maneret. Quibus tum in eruditos, tum in rem literariam liberalitatis exemplis factum est, ut Florentina urbs doctorum uirorum patria, Medicum familia iuremerito Musarum parens dici potuerint. Extat & nunc singularis illius tum potentiæ, tum prudentiæ argumentũ, quòd extincto Laurentio, Italia quæ diuturna concordia coaluerat, continuis cladibus dissipata est. Pulsi Reges, integræ illius prouinciæ deuastatæ, mutataq; cum moribus imperia fuerunt. Itaq; nec admiratione dignum puto, quòd præter omnium Christianorum Regum legatos, qui assiduè ad illum uentitabant, Asiæ Princeps Turca, & Aegypti Rex, cum legatis dona mitterent. Ille noua condidit, uetustate collapsa instaurauit: Pisis Gymnasium, quod nunc te duce floret, erexit. Sed neq; in proprijs negotijs minus prudens: nescieris certè præsentiáne diligentius curauerit, an futura diuinitus prospexerit. Ioannem nanque filium natu secundum, annum agentem quartumdecimum ad Cardinalatus fastigium, nouo quidem, sed haud inutili exemplo, euexit. Nam præterquam quòd ex tam opportuno felicitatis successu ansam filius acceperit, qua pontificium culmen iuuenis assequeretur: tanta etiam in illo pietatis, sapientiæ, moderationis, integritatisq; exempla apparuerunt, ut omnes qui ante eum fuerant pontifices summos quamuis ætate inferior, superauerit. Cum enim Turcarum princeps Rhodum maximis quàm posset conatibus oppugnaret, Leo decimus, (hoc enim Ioanni nomen inditum à coronatione) Guidoni ac Fabritio Rhodiensis militiæ ducibus liberaliter opem tulit. Nec solùm epistolæ id testantur, sed ipse rei euentus: cùm mortuo Leone insulam quam toties non sine ingentibus cladibus exercitus sui illo uiuente tentauerat, protinus occupauerit. Ergo quandiu Leo uixit, Selymus qui tunc Asiæ imperabat, arma in Persas potius Mahometi cultores, quàm in Christianos, contra quos toties infeliciter Leonis auspicijs bellum gesserat, mouere satius duxit. Vidit tamen & hoc prudentissimus pastor, patruusque tuus, monuitque Christianos Principes, si Persa Rex succumbat, nihil esse amplius in quod Turca sæuiat, præter nos ipsos, luporumque bellum ad ouium pacẽ pertinere. Vladislao ergo Pannoniæ Regi in Selymum expeditionem paranti uicies sestertiûm, præter commeatus & reliqua auxilia obtulit. Sed uicit Selymus Persas, seu propria felicitate, seu uirtute,

ſeu noſtra deſidia fretus. Inde mortuo Leone occupat, ut dixi, Rhodum: ac præter ipſum Liſſum, Pannoniam, Regemque eius interficit, tum etiam Iaziges Metanaſtas. Et Germaniæ etiam ipſæ, & Britannia ab Apoſtolorum ſede deſciuerunt. Quid mirum? eo extincto, in quo liberalitas, pietas, animi magnitudo, prudentiaq; certamen inuicem inierant. Succeſsit huic paucos poſt annos in pontificatu Clemens, eius nominis ſeptimus, filius fratris Laurentij, patruelisq; Leonis, vir ſapiens, fortis, moderatus, impiger, qui cum duobus ſimul maximis Chriſtianorum principibus Carolo Cæſare, Franciſcoq; Gallorum Rege affinitatem contraxit. Huius enim filio, cui nunc regnum debetur, alterius patruelis filiam matrimonio iunxit: filium alterius patruelis Cæſaris filiæ cōiungit. Sed heu fata, maiora meditantem mors acerba eripuit. Alexander igitur, ſic enim uocabatur gener Cæſaris, ſoceri atq; Clementis, qui tunc adhuc uiuebat, populique authoritate Dux Florētiæ electus, cùm breui mortem oppetijſſet, ſingularis iuſtitiæ ac manſuetudinis ſuæ deſiderium, deſertamq; reliquit rempublicā. His tot, tantisq; principibus intra centum ac uiginti annorum ſpatium florentibus, atq; (ut mos eſt rerum humanarum) morte etiam abſumptis, qui familiam tuam & uita illuſtrauerant, & poſt obitum memoria celebrant: tu unus omnibus ipſis longe maior ſuccedis. Poterat ſanè tantus maiorum tuorum ſplendor, egregij cuiusque principis gloriam obſcurare: ſed quos æquare difficillimum uidebatur, tu (quod dictu eſt incredibile) ſuperaſti. Nempe ſi primùm ad originem te referas, honeſtè illorum quiſque & ſine clade regnum accepit: ſed tamen quæſitum, atque quod ſine illis ſeruari poſſe homines non diffiderent. Tu non quæſitum, ſed oblatum, omnium conſenſu in imminenti per ſeditiones patriæ periculo, uelut onus ſubijſti. Inde ſine ui, pecunia, arce, milite, ſine dolo, confirmata tanta potentia, non niſi diuini numinis manifeſtam præſentiam oſtendit. Neque ulli principi ex tua familia, pater aut nobilior aut fortior, aut uictorijs clarior extitit. Nec fide quiſquam, qua Maſsiniſſam olim Regem uiciſti, erga Cæſarem illuſtrior alius fuit. Per te etenim uictus miles collectitius, qui Inſubriam turbauerat: Per te ab imminenti exitio ſeruata Sena: in quo quod prius laudem, non ſat agnoſco: fidémne, an celeritatem, an liberalitatem, conſiliumúe, aut etiam euentum. Nihil Cæſar agit, in quo non ſolùm fidei, ſed etiam ſtudij, ac liberalitatis tuæ, ueſtigium non appareat. Fide tua nunc in Italia quieti poſt tantas clades uiuimus. Hæc cùm diuiniora ſint, quàm quiſquam credat: illud tamen maiore adhuc admiratione dignum uidetur, quòd in tam præclara erga Cæſarem fide, in tam frequentibus officijs in illum, neminem offenderis. Contingit tibi hoc haud dubiè innocentia, cōtinentiaq; tua: quibus cùm nihil alienum concupiſcere iam oſtenderis, obſequium & liberalitas in Cæſarem ad gratiam merito ac fidem non ad ullius odium, aut iniuriam, aut cupiditatem

ditatem referuntur. Si felicitatem tuam maiorum tuorum felicitati quis conferre uelit, non obscurum discrimen est. Soboles tibi clara est, coniux singularis exempli, iuuenilis ætas, ualetudo integra, uirtutis studium, Cæsaris amicitia, te unum Principes obseruant, populi uenerantur, eruditi atque prudentes laudant. Quid igitur, quæso, melius est, quod possit excogitari? Nec sileam id, quod quanquam cum maioribus tuis commune fuerit, non paruam tamen felicitatis tuæ partem esse arbitror: regnare te scilicet in florentissima, amœnissima, tutissimaq; totius Italiæ regione: Imperareq; populis industria, ingenio, moribus, ac sermonis elegantia conspicuis. Iam uerò si prudentiam, gestaq; tua, tum ornamenta, quibus non tantùm patriam tuam, sed etiam omnes reliquas ciuitates, quæ à te reguntur, decorasti, referre uelim: prius quàm negotium absoluero, oratio ipsa deficiet. Armasti populos conuena milite cõtra fortuitos casus, fines muniuisti aduersus prædones: unde etiam factum est, ut urbes tuæ piratarum damna effugerint. Non sic Sena miseraq; Lipara. Quicquid etiam antiqui instituti temporum incuria exoleuerat, modò ad publicam spectaret utilitatem, in lucem reuocasti: leges multas nouas, exemplis, aut ratione probatas, excogitasti: quibus aut uitia compescerentur, aut uirtutes præmijs augerẽtur. Nihil deniq; quod ad bonorum tranquillitatem, ad singulorum utilitatem, ad urbis, totiusq; prouinciæ tuæ ornamentum spectaret, prætermisisti. Commemorarem singula, ni tam uituperare me uelle priores mores, leges, instituta urbis dicere quisquam posset, quàm laudare præsentes. Quid uerò est quod in priuata uita non sit admiratione dignum? seu fidem in promissis, seu iustitiam in iudicando, aut mansuetudinem in ignoscendo, aut diligentiam in tractãdo, aut comitatem in congrediendo inspicere uelim? Vt cùm te unum cõtemplor, duas mihi, ut apud Xenophontem Cyrus ille maximus, personas sustinere uidearis. Principis siquidem dignitatem & maiestatem, priuati autem humanitatem, prudentiam, ac continentiam. Tu tamen Cyro etiam illo longe melior es: ut qui nec sanguinis, nec belli, nec ampliandi regni adeò cupidus sis. Cyrum qualis esse debuit Xenophon depinxit: te talem oculis præsentem intuemur. Cùm his tot, tantisq; uirtutibus ornatus sis, inuicte, ac religiosissime princeps, quemnam alium honestiorem patronum his meis lucubrationibus, quàm teipsum quæram? vt per quem pax salusq; hominibus, literarum studia, libri atque otia parta sunt: eidem fructus studiorum, pacisq;, & otij, tum salutis arma & artes, ut Apollini barbitos, dedicentur. Non ego, quod multi solent, quæ scripsi iniustè uituperabo, uel quasi bonis alienis mœrens arrogantius extollam: ipsa res quantulacunque fuerit suas partes tuebitur. Aliorum libris authoris gratia gloriam addit: mihi sufficiat, ne authoris inuidia libro noceat meo. Quòd si oratio nostra paulo difficilior aliquibus, aut minus culta uisa fuerit: meminerint eorum, qui res

ipſas diligenter tractauerunt, neminem fuiſſe facundiſsimum. Non Ariſtotelem, non Galenum, non Aphrodiſienſem Alexandrum: neq; eſt ut ſtylo recentiorum quenquam longe mihi anteponam: cùm etiam illis curæ fuiſſe tantum illud uideatur, quod & nos obſeruauimus, ne omnino ſcilicet oratio noſtra barbara eſſet. Sed qualiſcunque liber hic ſit, ruſtici illius exemplum ſecutus ſum, qui obuiam Artaxerxi in deſertis iter facienti factus, manus aqua plenas ei obtulit, dicens, Quod habeo tibi do rex. Exceptus eſt ruſticus hilarè, & præmia uoluntatis, non muneris accepit. Cùm enim multa ad hanc uſque diem uel inuita fortuna ediderim, longeq; plura ſcripſerim: nihil tamen adeò diligenter elaboraui, nihil humano generi ſalubrius eſſe credidi, nullum aliud argumentum occurrit inſignius, nuſquam capita rerum maiore ſelegi ſtudio, quàm in hoc totius operis Contradicentium medicorum ſecundo libro. Itaque benignitate, atq; humanitate tua erga omnes incitatus, nō ſine pudore ne manſuetudine tua abuti uiderer, opus hoc tibi dono, dedicoq;: ut inter reliqua gloriæ tuæ ornamenta, reliquosq; labores noſtros, qui iam aut editi ſunt, aut edentur, quod felix fauſtumq; tibi ſit, monumentum etiam hoc poſteris æternum maneat. Et ſimul laudum tuarum, ac ſtudij omnium erga te eruditorum, tum induſtriæ noſtræ ac utilitatis, quam te duce humano generi præſtitimus, teſtimonium ferat.

Vale.

Data x. Calend. Aprilis

M. D. XLVII. *Papiæ.*

HIERONYMI CARDANI MEDICI MEDIOLANENSIS.

CONTRADICENTIVM MEDICORVM LIBER SECVNDVS.

TRACTATVS PRIMI CONTRADICTIO PRIMA.

Forma mixti an ſit ex elementis,an elementi prædominantis,an alia addita?

IXIMVS in præcedentibus proximè contradictionibus,materiam quandoq; abſq; putredine peccare:& tunc ſubtilem protinus educendam , ſola egrotantis,ſi neceſſaria ſit, præparatione præmiſſa.Si autem craſſa, oportere materiam etiam,non ſolùm egrotantem præparatum eſſe, antequam educatur.At ſi putreſcat,quę non turget,omnino eſſe concoquendam,ac etiam præparandam , inde purgandam : quæ uerò turget , ſi impedimentum ſit magnum, concoquendam , præparandamq; : ſi autem impedimentum non magnum ſit, tollendum, inde educendam materiam. At ſi nihil omnino impediat , aut quod impedit leue ſit,periculum uerò ingens,protinus educendam medicamento : putreſcentiq; materiæ,ſeu craſſæ,ſeu ſubtili,coctionem deberi ſupputatoriam : non putreſcenti non deberi. In ſynceris humoribus , nunquam fieri , ſi ſicciores ſint,quàm ut nutriant,ut in omni bilis genere : cauſam eſſe, quòd finis ratio ceſſet : eſt autem coctionis finis nutritio.Syncerus autem humor talis, nutrire non poteſt, cùm iam excrementitius euaſerit , ac ideo naturæ

 inutilis,

inutilis. Quamobrem ſi talis humor putreſcat, plerumq; pernitioſus eſt: nam quia putreſcens,concoqui deſiderat,ut expellatur:quia ſyncerus,con coqui non poteſt,ac neceſſario in dies deterior euadit.Qui igitur omnino ſyncerus eſt,& ſimul putreſcens,mortem affert. Ob id ſyncera omnia,bilioſa,ſputa,deiectiones,uomitus,reformidat Hippocrates. Inde etiam deducta ratio,cur inchoantibus morbis,ſi atra bilis uel ſupra, uel infra exierit, lætale ſit.nam quæ ſponte educitur ſyncera eſt: cùm uerò morbus ſequatur,etiam aliquid ex ea manſiſſe neceſſe fuit, ac putruiſſe. Quoniam igitur mobilis,ac ſyncera, acutum neceſſario facit morbum:quoniam putrida,concoctione indiget. Quia ſyncera concoqui non poteſt. Et ſi etiam omnino ſyncera non eſſet, ob prauitatem non concoquitur: quare nunquam poterit expelli, uel ſaltem non breui. quò fit, ut neceſſe ſit ſemper aucto à principio morbo hominem interire.Sed ſi expulſioni morbus non ſuccederet,finitam eo indicio materiam, nec putreſcentem indicaret: ob idq; ſalutare.Id igitur in omni bili ſyncera uerum eſt:ſed non facile eſt bilem ſynceram deprehendi,niſi nigra ſit. At uerò quæ non putreſcit, ſi nigra eſt,adhuc morbo ſuccedente,oſtendat aliquid manſiſſe neceſſe eſt. At cùm mobilis ſit, nec expellatur, in membrum aliquod decubuiſſe decernit.Quare deterior euadens in dies,quia ſyncera,nec expelli potẽs,à principio enim pulſa fuiſſet,ſi natura uim habuiſſet maiorem, hominem diuturno languore occidit. Hæc igitur eſt de materiæ natura peccantis contemplatio.Porrò quid ſit huius materiæ forma, cæterorumq; inanimatorum,nunc dicendũ eſt.Exiſtimat Gal.primo de Vſu partium,membrorũ
cap.9. formã etiam in animatis eſſe temperamentũ:inquit enim,Nam carni eſſe carnem,& Neruo neruum,& aliorũ unicuiq;,id eſſe quod eſt,ob quatuor qualitatum prædictarũ certam quandam temperaturã miſtionemq; con tingit. Hæc igitur eis ſecundũ ſubſtantiæ rationem inſunt. Conſequentur autem neceſſario odores,ſapores,colores,durities,mollities. Alia uerò neceſſariò accidunt,poſitio,magnitudo,cõnexio,cõformatioq;.Hic tria genera oſtendit Galenus eorũ,quæ nobis inſunt temperaturã, quæ à mixtione procedit primarum qualitatũ,neceſſariò conſequentia illã,& quæ illi neceſſariò adueniũt.Ex hoc non habetur,quod quidã exiſtimant,ſcilicet formam eſſe illorum elementorũ ſubſtantiã,aut mixtionem, ſed ob mixtionem: unde inquit, διὰ τὴν ἐκ τῶν εἰρημένων τεττάρων ποιὰν κράσιν ἐγένετο. Vnde ex hoc non uidetur tam liquido ſequi, formam quæ eſt ſubſtantia eſſe qualitatem,aut magis ac minus ſuſcipere:nam quamuis augeantur ac minuantur elementa, non tamen forma,quæ ex illorum temperamento conſurgit:ſed uarietatem ſuſcipit ut ad qualitates cõparatur:neruus enim carne frigidior eſt,& ſiccior,non tamen magis ſubſtantia.In libello autem,
c. 3. cui titulus eſt, An mores animi corporis temperaturã ſequãtur, omnium
ſimila

similarium substantiam primis qualitatibus constare affirmat. Dubitat autem de instrumentis atq; anima: sed & hæc uult ex illis esse. In libello quoq; De substantia facultatum naturalium inquit, uerisimilius esse, temperaturam cõstare mixtione primarum qualitatum, quàm elementorum ipsorum substantia: nec ultra eam, nisi animam, si immortalis modò sit, formam ullam aliam ponere unquam uisus est. Auerroës autẽ posuit in uno- 2. Phy. 31.
quoq; mixto tres formas elementorum componentium, & formam compositionis, & formam compositi: sed forma uniuersi est imperfecta, quia non dicit nisi congregationem simplicium. At in fine libri de causis longitudinis & breuitatis uitæ, uolens docere causam, cur plantæ facilius propagentur, inquit: Formæ mixtorum ut remotiores sunt à formis simplicium componentium, sic ab illis magis patiuntur: quia sunt magis eis contrariæ. quare forma inanimati etiam uidetur esse alia à forma temperamenti elementorum. Sed hoc clarissimè docet in Paraphrasi Metaphy- Tract. 3. fol. 11.
sicæ, ubi conatur ostendere, formam mixti aliam esse à forma elementorum componentium, hac ratione: Nam si compositum mixtum differt ab elementis, uel per elementum, uel per aliquid ex elemento: aut non differt: si ultimum, igitur elementa erunt actu omnia mixta: & sic redibit opinio Anaxagoræ, qui ponebat omnia in omnibus esse, nec accedere compositis, nisi mixtionem. At si differt mixtum compositum ab elementis, per elementum: igitur addito illo elemento prioribus, quæro, Per quod iam differt compositum mixtum ab illis? si per elemẽtum aliud adhuc addam illud prioribus, & sic erunt infinita elementa in mixto: aut deueniemus ad aliquod compositum quod ab elementis componentibus non differt ullo modo: & sic rursus redit opinio Anaxagoræ. Quòd si compositum uel eius forma ab elementis differt per aliquid ex elementis: & hic est modus secundus diuisionis: igitur an illud sit idem elementis quæro, aut non? Si sic, igitur compositum differt ab elementis per elementa ipsa, & reddit primum membrum iam improbatum diuisionis. Aut id quod est ex elementis differt ab elementis ipsis: & tunc uel per elementum, & sic rursus redit primum membrum diuisionis. Vel differt per aliud ab elemento, & ab his quæ sunt ex elemẽtis: quare melius ab initio erat dicere, quòd compositum differt ab elementis per formam quæ non est elementum, nec ex elementis. Et hoc est quod uoluimus ostendere. Verumtamen ipse uidetur, V. Collectaneorum habuisse aliam opinionem: nam cùm decla- cap. 23.
rasset superius, quòd primæ uirtutes prodeunt à qualitatibus manifestis exuperantibus, ut quòd piper calefacit: & quòd secundæ ex primis, & tertiæ ex secundis profluunt: operationem, quæ est à proprietate, quoniam non in calidum aut frigidum simpliciter reducere poterat, reducit in formam mixtionis elementorum certam; igitur si poneretur

 alia

alia forma mixti, illa nullã haberet operationẽ, imò esset superflua. Quòd si dicas, quòd illa mixtio est in potentia: sequitur ut non ipsa habeat operationem, sed forma mixti superaddita: nam non existens actu non operatur. Ipse autem, ut dixi, tribuit hanc uirtutem mixtioni elementorum sub
cap.1. certo pondere ac mensura. Et eodem modo in secũdo libro inquit. Et de-
col.1. terminatum est in libris de Generatione & corruptione, & Metheororum, quòd formæ compositorum non sunt aliud, quàm formæ temperantiæ, quæ est complexio ipsorum elementorum: nec formæ ipsæ inuicem differunt, nisi ratione calidi, frigidi, sicci, & humidi. Et rursus paulo inferius: Tunc erit intellectum, quòd res, qua diximus superius, quòd membrum agit actionem suam, aut patitur, si fuerit ex consimilibus, non est alia res, quàm forma complexionis proueniens ex mixtione quatuor elementorum. Vnde ibi perperam legitur Quam, pro Qua. Sed in Commen
col.ult. to magno quarti Metheororum, declarat quòd forma mixti est duplex, Instrumenti, & est anima: & Similaris, & est complexio, seu temperatura, uel calor naturalis, dicit: nam frigus ipsum etiam est forma aliquo mo-
fol.1.in fine. do mixti. Et iam ante dixerat in eodem cõmento, Et forma quæ est in materia secundum quòd ipsa est forma complexionalis proueniens à uirtutibus actiuis, quod est de necessitate uel calor, uel frigus, uel ambo. sed declarabitur ferè quòd est caliditas: non esse generationis à calore, nam commixtio non potest esse nisi per calorem: generatio autem non est nisi per commixtionem. Secundum Auerroem igitur formę inanimatorum sunt ex elemento prædominante: & hoc ostendit etiam demonstratio quam adducit quarto Metheororũ, & decimo Primæ philosophię, inquit enim,
co.10.co.23. Quod permiscetur, à forma aliqua tanquam agente permiscetur, & hæc est uincens: sed forma permiscens est calidum aut frigidum elementi: igitur forma mixti est calor uel frigus uincens. Et ex hoc concludit contra Galenum, quòd non datur mixtum æquale ex elemẽtis: & quod elementa non queunt habere ambas qualitates in summo. Si igitur ratio illa tenere debet, oportet quòd forma mixti sit elementum prædominans: aliter dicet contradictor, quòd mixtio illa sit à forma, non à qualitate uincente. Sed hic sunt plurimæ difficultates: prima est, quòd illud quod componitur ex aliquibus per mixtionem, est aliud ab illis in actu, primo de Gene-
tex.co.84. ratione & corruptione: & ideo dicebat commẽtator primo de Anima: Essentia compositi, in omnibus compositis non est elementum, nec ex elementis. Formæ enim rerum necesse est ut sint illis superadditæ. Et primo etiam Primæ philosophiæ inquit, Res compositæ ex elementis differunt
co.77. ab illis non solum, sed & à se inuicem. Et in septimo eiusdem hoc idem di
co.12. cit philosophus, & adducitur ferme eadem ratio quæ in paraphrasi dedu-
tex.60. cta est ab Auerroë. Sed hãc difficultatẽ diluit apertè philosophus quarto

Metheo

Metheororum,& ſecundo de Generatione & corruptione Auerroës, docens, quòd quemadmodum ex ſimilaribus inſtrumenta, ſic ex elementis ſimilaria conſtant : & quòd elementa ipſa refranguntur ſubſtantiis & qualitatibus ad quoddam medium:fiuntq; elementa tantũ in potentia in mixto ut VII.Methaphyſicę declarauit.Nam certum eſt,unam tantũ eſſe formã in mixto, ut rectè declarat Auerroës in De ſubſtantia orbis:Nam, inquit,quod eſt in actu, non poteſt recipere aliam formam in actu : igitur in mixto ſola ultima forma eſt in actu. Et hoc etiam oſtenditur à ſimili, nam philoſophus cùm uideret hominem habere functionem plurium animarum,nutritur enim,& ſentit,ac intelligit,dixit alteram in altera contineri.Igitur ſi in homine,qui eſt maxime remotus à natura elementorum, multitudinem formarum refugit philoſophus,quanto magis in aliis mixtis:nec poſſumus dicere,quòd in coordinatis non impediat:nam nullæ formæ ſunt ſenſus iudicio magis coordinatę animarum generibus.nunquam enim ſenſitiuum poteſt eſſe ſine uiuente, aut ſine ſenſitiuo intelligens : & tamen non poſſunt eſſe iſtæ formæ in actu in cõpoſito:quare manifeſtum eſt,quòd multo minus in ullo alio. Præter hæc philoſophus ſecũdo de Generatione animalium,uolens ponere animas non ex elementis,coactus eſt fugere ad proportionale elemento ſtellarum. hæc autem forma non mouet ad unam poſitionem tantum,ſed ad omnes:igitur ſi forma mixti inanimati eſt alia ab elemento,uel erit cœleſtis, & mouebit ad omnem poſitionem:uel dabitur aliud quintum elementum, & etiam cum hoc erit ex elementis.Quando igitur philoſophus uult eſſe aliud compoſitum ab elementis,tria ſunt conſideranda:Primum quòd in libris de Anima loquitur de anima quæ non eſt forma elemẽti, ideo male exponit ibi Auerroes ſermonem proprium generaliter. Secundum, quòd proportio illa eſt alia ab ipſis elementis,& hoc dixit expreſſe in eodem loco. Alia enim ratione os, alia caro conficitur ex elementis. Tertium,quòd elementa actu deſinunt eſſe in mixto, forma autem mixti actu ineſt illi : manent enim ſecundum qualitates tantum, ut inquit philoſophus primo de Generatione & corruptione : & hoc idem dixerat ſecundo de partibus animalium.Sed ne quis obiiciat ex eodem loco,triplicem eſſe compoſitionem in animalibus, ex elementis ſimilarium : ex ſimilaribus inſtrumentalium : ex inſtrumentis totius. Sed dices ſecundò,ſi elementa non ſunt in actu, & forma mixti eſt actu exiſtens,quomodo poteſt forma mixti eſſe elementũ prædominans? Item ſi forma elementi eſt forma mixti, omnia mixta inanimata erunt unius ſpeciei. Item forma elementi eſt imperfecta & refracta, igitur forma mixti erit etiam imperfecta.Item mixtum ipſum eſſet elementum & ſimplex:adhuc ubi eſt aqua,ibi non eſt ignis:in mixto igitur forma mixti non poteſt eſſe ubiq;. patet autem quod diximus:nam cùm elementa ſint

cap.12. co.48.

cap.1.

2.de anima tex.co.31.

c.3.

cap.1.in initio.

co.67. in mixto secundum substantiam diminutam, tertio Coeli iuxta Auerrois sententiam, nec detur penetratio corporum, manifestũ est mixti formam non illi coëxtendi. Vt uerò declarauimus, unam tantum esse formam animatorum animam, inanimatorum autem elementi prædominantis: nam si alia esset, non moueretur utiq; mixtum à prędominante illi elemẽto, ut Tex.co.12. & co.19. uult philosophus in primo Coeli, & Auerroës. Aut cogimur dicere, quòd forma quæ in actu non est, mouet in actu: uel quòd duæ ibi sint formæ. Oporteret etiam ponere alias formas, quæ non essent ex elementis, nec coelestes. Quare cùm dixit Aristoteles, Triplicem esse in homine, uel animali, compositionem: non intelligit de uera compositione, nam instrumenta non componuntur ex similaribus mixtis inuicem, sed tantum iuxta appositis. Propter id dico, quòd forma mixti est elementum prædominans secundum materiam & subiectum, non autem illa ut est in potentia. Nec inconuenit apud me, quòd omnia mixta inanimata sint eiusdem speciei & talis forma in se perfecta: ut autem ad elementum comparatur, est imperfecta: nec poterit tamen esse elementum, aut simplex, cùm alias retineat elementorũ formas. Est autem ubiq;, quia ut diximus, elementa actu in mixto non manent secundum substantiam: neq; enim esset mixtio, sed iuxta appositio. Sed quia Auerroës, ut diximus, alias uirtutes largitur elemento uincenti, alias formæ mixti, quam tamen uult esse ex elemẽtorum compositione temperaturam: dico, hæc inquam fieri à qualitatibus quas nolim esse formam mixti, ac eius substãtiam. sed proprietas medicinarum prouenit à forma elementi dominantis, ut est in actu: & hæc, ut dixi, subiecto eadem est cum forma mixti, uerumtamen alia ab eodem simpliciter, cùm ut est forma elementi refracta sit in potentia: ut autem mixti, ac uincens mouens, ac miscens in actu. Quare nec hoc à Galeno, nec ab experimento discrepat. Lignum autem ac lapis non differunt specie, sed solis ac-4 Metheororum, cap.12. cidentibus: caro autem mortui, ut inquit philosophus, æquiuocè caro dicitur: nam elementum est, aut elementa: quod tempus, inquit, detegit cùm in cinerem conuertitur. Vel dic in inanimatis mixtis actum superuenientem his quæ specie eadem erant ea distinguere. Verùm melius est, ut ad elementi naturam reducantur, sintq; eadem, cùm nullum ex hoc inconueniens sequatur. Nam si differentia specie esse dicantur inanimata, erunt aliquæ formæ aliæ à coelestibus & elementorum. Sed adhuc est difficultas, quia Herculeus lapis differt in operatione à ligno, & propriis accidentibus, imò etiam ab aliis lapidibus. Item plus differt Herculeus lapis à ligno quàm à lapide. Respondeo, quòd de Herculeo lapide est magna difficultas: in reliquis dico, quòd quædam differunt solo numero, quædam accidentibus, quædam substãtia & specie, quædam genere, & quædam plusquam genere. Numero differunt sapphyrus à sapphiro: Accidentibus, sapphirus

phirus ab adamante, cùm unus albus ſit, alter cyaneus: Accidẽtibus generalibus, ut ſaphirus à buxo: Specie, ut lapis à piſce, uel planta: Genere, ut homo à lapide: Pluſquam genere, ut lapis à cœlo. Quòd ſi quis dicat, lapides habere uirtutes proprias: Dicendum erit, illos etiam animatos, quod in primo de uarietate rerum tueri cogimur. Metalla autem nequaquam animata eſſe dicemus. Sed adhuc emergunt dubitationes: nam Auicenna dixit, quòd inter animam, & ſubiectum remotiſsimum ſunt multæ formæ non dantes eſſe. Secunda dubitatio eſt, quòd animal antequam ſentiat uiuit uita plantæ: igitur poſtquam ſenſerit habebit utranque formam. Tertia eſt, quod ipſe dicit, extincto animali datur alia forma in cadauere oppoſita formæ temperamenti, in qua anima dum animal uiueret ſuſtentabatur. Quarta eſt, quòd ſunt formæ aliæ communes, ut generis, uelut in homine forma animalis, & uiuentis, & corporis naturalis, & forma corporis mathematici: & ſubſtantiæ & accidentium: & quãquam hæc omnia ſint extra medicinæ propoſitum, dignum tamen eſt illis reſpondere breuiter. Dico igitur, quòd hæ omnes formæ ſunt in potentia quo ad eſſe, quia non diſiunguntur à perfectiore: quo uerò ad rationem, & ut de alio dicuntur, ſunt in actu, intellectu eas diſiungente: unde hęc propoſitio Homo ſub forma hominis eſt uiuens uel ſentiens, falſa eſt: nam ipſe eſt intelligens, & hæc operatio alia eſt à ſentiẽte, quamuis ſine illa eſſe non poſſit. Forma uerò corporis mathematici non ineſt ei ut mixtum, nam etiam ineſt elementis. Formam uerò temperamenti dicimus adeſſe, ſed non diſiunctam eſſe ab anima, in belluis: quia uel eſt ipſa, uel ab ipſa ſuſtentatur. Idem dico de homine apud Galenum, & Alexandrum Aphrodiſeum. Nobis autem conſtituentibus Animum humanum immortalem, longa nimis eſſet diſputatio, ſi uellemus hoc declarare: dictum eſt etiam partim hoc in libro De animi immortalitate. Cùm uerò dicimus, quòd fœtus uiuit prius uita plãtæ: dico, quòd hoc eſt uerum, ſed anima illa eſt actu uegetatrix, potẽtia autem ſentiens. Inde fit animal dormiens, & pòſt actu ſentiens, potẽtia autem uegetatrix eſt anima permutatis uicibus. Sed adeſt dubitatio, nam ſi forma mixti eſt forma elementi prædominantis, igitur nullum ſimplex medicamentum habet facultates contrarias: nam non datur forma ſine operatione: cùm tamen Galenus dicat, quòd Balanus Myrepſica, ſeu glans unguentaria, calidam habeat terreamq; ſubſtantiam ſimul, aſtringentemq; uim: & caulis laxantem facultatem, & aſtringentem, ut in tertio de ſimplicibus medicamẽtis dixit: & de capparis cortice idem inquit libro ſeptimo: niſi eſſet quòd & in his partes ſunt actu inuicem diſtinctæ, quoniam uiuentis fuerunt herbæ: & tunc potentia quidem tales, actu uerò formã animæ plantæ conſequebantur. At poſtquam eradicatæ, ac mortuæ fuerint, unaquæque in proprium relabitur temperamentum.

1. de Anima c. 3.

5. de generatione animalium. c. 1.

lib. 6. ſim. medic.

c. 15.

Sed facultates quæ in comparatione ad animalia insunt, formam non consequuntur mixti: corrumpitur enim mixtum uiuens, fitq; aliud specie ab eo quod erat, ut iam dicemus.

CONTRADICTIO SECVNDA.

An dentur operationes medicinarum consequentes proprietatem.

Comitialem morbum, Pæonia: columellæ uitia, succus cyrenaicus: paristhmia, & reliqua gulæ uitia, filum purpuræ marinæ, quo uipera strangulata est, collo appensa liberant, Galenus: tum rursus, inquit ille, sed & rabie affecto data, in totum sanauit: atq; hoc ex totius substantiæ similitudine efficit. Dictũ uerò prius talem facultatem ex sola percipi experientia, et planè methodo nulla constare, libro sexto de simplicibus medicamentis. Et rursus in. IX. Siquidem ut ostendimus proprietates quæ totius substantiæ ratione insunt, à methodo ac ratione sunt alienæ, & per solam cognoscuntur experientiam. Nam cur hic lapis tacto uulnere, unde sanguis prorumpit, illum sistat, haud nouimus. Palam est de Iaspide illum hoc intelligere. Atq; iterum paulo post: Proprietatem nonnulli quibusdam testimonio suo adscribunt, qualem re uera habet Iaspis uirens: qui adhærens uentriculi ori, illud adiuuat: cuius sanè experimenti nos abunde fecimus periculum: torquem enim ex huiusmodi lapillis collo suspendi, ita ut lapides os uentris contingerent: apparebant autem nihilo secius prodesse, quàm si sculpturam haberent quam Nechepsos scripsit. Rursus uerò in XI. libro: At fluuiatilium cancrorum cinis, quãuis exiccet, ut prædicta, proprietate tamen substantiæ suæ mirabilis est aduersus morbum qui prouenit à cane rabido morsis, tum per se, tum cum gentiana & thure multo præstantior. Cæterùm seorsum scribam aliquando de his, quæ à proprietate totius substantiæ agunt aliquid, librum unum: ex quorum genere sunt, quæ supra retulimus. Et in initio libri, dum de uiperarum carne tractat, inquit: Properat autem, ut uidetur, uis eius ad cutem, recrementa quæ in corpore sunt secũ exigens. Tum in I. De medicamentis secundum genera: Ignorare uidentur quidam marinum leporem solum pulmonem, Cantharides solam uesicã ex uniuersis corporis partibus exulcerare. Quid uerò si sciuissent antiqui uim Herculei lapidis, non eam uulgarẽ, qua ferrum trahere potest, quam in similitudinem referunt, sed qua ferrum ad Boream semper dirigit, haud scio quid sint dicturi aduersus euidentissimas rerum proprietates. Sed tamen Galenus in tertio de Simplicibus medicamentis inquit: Ostensum est autem superius, omnem mutationem à medicamento factam calore, frigiditate, ac reliquis qualitatibus fieri. Igitur nulla erit proprietas. Hanc etiam Mesue retulit in causam cœlestem, ultra

cap. de Pæonia, & de alysso.
cap. de lapidibus.
cap. de Iaspide.
cap. de cancris.
cap. 1.
cap. 4.

ultra mixtionem elementorum,& adducit testimonium Platonis:sed Galenus uires soluendi in substantiæ similitudinem trahit, ut suo loco uidebitur.Igitur operatio solutiui non est à proprietate.Hoc etiã indicat Galenus, qui cùm in libris de medicamentis simplicibus uires illorum enarraret,Scamonii nullã fecit mentionem: de Elleboro uerò nec dixit ipsum soluere:Colocynthidam autem quomodo purget,nõ dixit,quamuis purgare affirmet. Igitur uim expurgandi Galenus ad similitudinem substantiæ reuocat,quam uult esse proprietatem. At præter hanc proprietatem nullam ponit, scilicet præter substantiæ similitudinem : quod apparet in autoritate de Alysso:nam cùm conferat proprietate sua canis rabidi morsui, explicauit quidnam esset illa proprietas substantiæ, siquidem similitudinem.Conciliator autem existimat iuxta principis sententiam, Proprietatem esse naturam mixti corporis procedentem à superna & plenissima influentia,& propter proprium temperamentum,quod singularem in illo dispositionem inducit. Verum ibidem princeps Proprietatem & Naturam unum & idem esse declarauerat. Sed quia Auerroës dixerat in VII. Primæ philosophię.quòd elementa non agunt substantia sua,sed qualitatibus,ideo credit hanc proprietatem,ut est agendi principium,esse accidens,non substantiam.Quod enim agit uerè est substantia, instrumẽtum autem accidẽs:ignis enim est qui exurit medio caloris.Si igitur proprietas est substantia, operabitur per qualitates. Sed quæstiones hæ sunt remotiores à nostro proposito.Melius est igitur ut uideamus,quid primo sit hæc Proprietas secũdum Galeni mentem: nam clarum est apud illum eam esse substantiæ similitudinem,ut diximus.Verum si quis dicat,quòd Herculeus lapis dirigit ferrum ad septẽtrionem, & quòd alius fugat ferrum,& alius à ferro trahitur,ut Cõciliator ibi affirmat,cõcedet Galenus: quandoquidem eadem est unius & plurium ratio: sed Herculeus lapis ut uiuit,trahit similitudine ferrum.nec est alia proprietas singularis respectu uiuentis, quæ pertineat ad medicum. Sufficit igitur Galeno quòd omnis proprietas medica ad similitudinẽ trahatur, nõ autem omnis proprietas generaliter.Quare nulla in medicinis est uere Proprietas, sed sola Similitudo,seu Natura : quæ quia effectũ facit nostro iudicio admirabilẽ, ut dicebat eo loco princeps,ideo Proprietas à Galeno uirtus illa dicitur.Nullũ igitur inanimatum proprietate præditum est : sed ut animatis comparatur,eam rationem ob similitudinem subit.Quare meritò comparauit hominem & medicinam magneti, nam membrum qualitate medicamenti affectum trahit:humorem uerò ferro, uiuum uiuenti,mortuum mortuo. Quam sententiam nemo ad hanc usq; diem est assecutus. Sed occurrit dubitatio,quonam pacto lepus marinus solũ exulceret pulmonem: neque enim par est,simile tam uehementer lędi à simili.Respondemus:ut simile

In can. generalibus, cap.j. in princ.

Differẽtia 71. De Vir. cor. tract.j. cap.10

con.31.in medio.

eſt, trahi ad locum:ut autem igneas ſecum habet ac eſcharoticas partes, exulcerare locum ad quem trahitur: ad quod iuuat loci ipſius aut membri qualitas ac ſubſtantia, ei iniuriæ obnoxia. Hæc igitur Proprietas uera, quæ ſoli animato ineſt, à cœli uirtute eſt. Ob id etiam ſerpentis carnes, & Baſiliſcus, Regulus'ue, ut mortem oppetierunt, ſaxa non uiolant, nec herbas in circuitu exiſtentes perimunt. Inanimatorum enim, ut diximus, forma eſt elementum prædominans, & ob id nulla proprietas. Sed non uidetur Galenus decimo de ſimplicibus medicamentis, negans ſanguinem ueſpertilionis prohibere pilos, quia non ſit egregiè frigidus, admittere: neq; eam quæ fit à ſimilitudine ſubſtantiæ proprietatem, nam ratio eius ſecus periret. Reſpondeo: ratio eſt contra illos, qui à qualitate hoc fieri exiſtimabãt. nam medicamẽto cicutã, quaſi frigidiſsimũ aliquid ſuperaddebãt.

cap. 5.

CONTRADICTIO TERTIA.

Medicinæ ſoluentes ſimilitudine humores trahunt: attractio uerò ipſa à medicamento fit, & ipſo ſecundum ſubſtantiam attenuato.

IVxta prædictorum ſentẽtiam, quoniam decreuimus omnem proprietatem eſſe in uiuente: nam quod non uiuit non mouet ad unam niſi poſitionem: proprietatis autem eſt ad omnem agere id quod mouet: uelut etiam in motibus uoluntariis. Quod etiam patitur ab aliquo, patitur ob proprium temperamentum, non autem ob cœleſtem impreſsionem. Diximus tamen, Meſue ſentire quòd ob id medicina trahat humorem: ſed Galenus ob ſimilitudinem, & Serapio uidetur ei ex parte aſſentiri. Verũ Galenus præter ſimilitudinem addit etiam, quòd quædam educunt ſubtilitate partium, ut in v. de ſimplicibus medicamentis ſcripſit. Philoſophus primo problematum hanc init rationem, quæ deuorantur cum à calore trahuntur per uenas & colliquantur, nec tamen poſſunt cõcoqui ob alienam qualitatem, & rurſus expelluntur, trahuntq; ſecum humores: æs uerò, & ferrum, etſi non concoquantur, nec etiam diſſoluuntur: lac & mel concoquuntur: eadem tamen ratione copioſius hauſta uicem obtinẽt medicamenti. Hac igitur cauſa non ſimilitudine, ſed cõtrarietate potius medicamentum purgat. Et ob hoc dicit plerunq;, medicamẽta ſunt & iniucunda, & inſuauia. Sed hæc opinio à Galeno redarguitur, nam non plus unum, quàm alium humorem medicina ad ſe traheret. Eraſiſtratus, utpote ex Ariſtotelis pronepotibus, & ipſe inter medicos hanc tuebatur opinionem, ut in libro de medicamentorum facultatibus apparet. Sed nec omnia in ſua uia purgant, quamuis à calore attenuentur, ut praſsium. Sed contra Galeni placitum multa ſolent adduci. Auicenna nanque & Thuriſanus argumentantur contra Galenum: quia ſi ferrum trahitur à magnete ob ſimilitudinem, igitur magna ferri quantitas trahet paruam magnetis

3. de Simpl. med. cap. 24. 25. 26

In Antid. ca. 5 c. 18

Probl. 43

quarta primi c. 4. com. 60. tertij techni.

gnetis quantitatem, aut etiam magis trahet aliud ferrum. Medicamentum etiam idem, ut Elleborus trahit diuersos humores: igitur non potest hoc esse à similitudine, aliter elleborus assimilabitur pituitæ & atræ bili simul: quare etiam duo hi humores erunt inuicem similes. Iacobus & ipse adducit hoc in contrarium, quòd turbetum non est simile pituitæ, cùm sit calidum, & pituita frigida: dicitur forsan, quòd sunt colore candido similia. Sed hoc primo reprobatur à Galeno in 11. de simplicibus medicamentis, qui non uult colorem considerandum in medicamentis, sed saporem, odorem, & experientiam: imò uult, experientiam paucis additis rationibus sufficere, odore etiam contempto: esset etiam omnis medicina candida, ut cerusa & calx, expurgans pituitam. Sed Vgo adducit quædam alia etiam contra Galeni opinionem. Cor trahit aërem frigidum, & tamen ipsum est calidum: multa etiam similia sunt, quæ non se trahunt, ut caprificus, quæ non trahit ficum, quamuis sit ei similis. & clarius instat, in præter naturaliter dispositis trahitur contrarium. nam calida membra trahũt medicamenta frigida, ut concedit Galenus, dum exponit utilitatem compositionis mendicamentorum: sed corpus ægrum, humor malus, & medicamentum sunt omnia præter naturaliter disposita, igitur trahent se ut contraria, non ut similia. Et si dicatur, quòd sunt contraria in qualitatibus, in substantia autem similia: hoc apud Galenum, imò etiam apud nos nihil est: nam apud Galenum qualitas est substantia: apud Auerroëm & nos, ubi qualitas, ibi elementum, & forma mixti est subiecto eadem in inanimatis cum forma prædominantis elementi: & etiam, quia licet substantia elementorum non sit illorum qualitas: est tamen ei ualde proxima. unde Auerroës existimat elementa substãtias imperfectas: sunt enim contraria, & suscipiunt magis ac minus in suis substantiis, quod propriis repugnat substantiis, ut habetur in prædicamẽtis. Est etiam nostrum hoc dubium, quia cùm non omne simile trahat simile, quæritur igitur ratio propria qua medicamentum trahit humorem. Concesso enim quòd non trahat nisi simile: quia tamen non trahit omne simile, quærendum est, cur hoc trahit, ut scamonium: hoc non, ut papaueris succus. Auerroës v. collectaneorum tenuit, quòd uirtus attrahens esset calor proprius in medicamento. Albertus in tractatu suo de Metallicis, quòd esset forma quæ est substantia: sed hanc nos reduximus ad formam elemẽti prædominãtis in inanimatis, & in animatis ad ipsam animã. Sed princeps uult quòd fiat à temperamẽto quod ex primarũ qualitatũ mixtione cõsurgit. Nos autẽ declarauimus, quòd omne uincẽs in mixto, & cui debẽtur illius operationes, est forma eius: quia operationes sunt à forma, & quòd forma elemẽti prędominantis uincit in mixto, quia mouet, & generat: igitur ipsa est forma mixti, & nõ cõpositũ ex primis qualitatibus. Sed intelligendũ est dictum

cap. 3.

cap. de Substantia.

cap. 21.

De uiribus cordis. ha..j. cap. 10. iuxta med.

principis,de causa. nam alia elementa reducunt formam elementi prędominantis,ad formã qua sub mixto consistit:& hoc est uerissimum. Addit etiam,quòd hæc temperatura ab influxu iuuatur cœlesti,& dãnat modos antiquorũ,quos Alexander Aphrodiseus recitat in 11. naturaliũ quæstio-
cap. 23. num. Empedoclis, qui ab atomis concurrentibus mutuo ac se impellẽtibus.nam sic omnia ab omnibus traherentur,uel saltẽ ferrum à ferro.quod etiã obstat opinioni Democriti,qui à defluxibus mutuo cõcurrentibus id fieri credit.Diogenes autẽ putabat quòd ob humorẽ ferri:sed cur non trahitur æs ab aliquo ? & Herculeus lapis à ferro nihil aliud ? ob id dicebat Alexãder nec per mediũ,sic enim intermedius aër prius traheretur: quare nec ut alimentum, nam ipsum trahitur à membro per mediũ successiuè.Relinquitur igitur,quòd ferrũ ab Herculeo lapide trahitur; quia perfici optat,sensum habẽs quendã,quãquam inanime.Auicenna uerò in hoc damnat Galeni opinionem,etiam cum aliis, quia à similitudine hoc fieri posse negat. Obstat igitur Galeni opinioni etiam hoc,quòd si humor trahitur à medicamento ob similitudinem, attractio à simili fit nutritionis causa:& humor non nutrit medicamẽtum, & membro à quo trahitur,est
prima primi doc. 6.c.3 cõtrarius. Ad hæc dicamus ut Princeps, Attractio fit uel à uacuo,uel proprietate naturæ,uel calore,& ea quæ est à calore fit uacui causa: quæ uerò à proprietate,calore cõfirmatur. Medicamentũ igitur nihil per se trahit, mortuũ enim est:sed intestinis plerunq;, rarò autẽ uentriculo qualitatem inducit similẽ humori:quare trahitur humor à mẽbro.& pro hoc facit argumentũ quod etiam est pro philosopho,quia si euomatur medicina post duas horas,nõ est quãtitate sua diminuta ad sensum,& nõ cessat operatio eius propter hoc,& multi purgantur ab emplastris superpositis uentri,ut Mesue testatur in emplastro suo de arthanita dicto. Alii etiã solo odore medicamẽti per nares hausto.Sola igitur uirtus medicamẽti inficiens mẽbrũ,seu sine diminutione substãtiæ medicamẽti attrahatur, seu cũ parua, facit ut mẽbrũ ratione similitudinis trahat humorẽ:deinde cùm nõ possit nutriri ex eo,quãuis sit similis in substãtia,expellitur ab eodẽ:& ideo post purgationẽ remanet nausea & abominatio magna ratione impressionis. Nõ quælibet autẽ similitudo sufficit, sed oportet ut sit ad amussim,indicio clarissimo est medicamentum esse simile humori attracto, quia si nõ
3.de Simpl. med.c.24. euacuat in illũ uertitur.Propterea ad argumentũ Auicẽnæ sępe dictũ est: nõ enim ferrũ uincit ferrũ unquã,aut magnetẽ,quia est inanime,& inanimatũ nõ potest esse in actu,sed solũ in potẽtia, nisi ratione formæ elemẽti prędominãtis.Elleborus habet diuersas partes, & turbetũ habet substãtiã pituitæ similẽ,frigidã,candidã,leuẽ,ideo nõ educit pituitã crassam: hàbet & cum ea partes calidas subtiles, ad attrahendũ adiuuãtes.Cerusa & calx dissident tota substãtia ab humano corpore,ut clarũ est.Euforbii lacryma

non

non purgat pituitã similitudine, nihil enim in ea frigidũ: ſed colliquãdo. Cor trahit aërem uacui ratione, qua omnia abſque diſcrimine trahuntur. Caprificus non trahit ficum, quia uiuens non trahitur: mortua ficus non eſt ſubſtantia ſimilis. Humor malus trahitur à membro ſub ratione alimenti, cùm eſt ſimilis: aliter membrum eſſet ſua mala qualitate ſibi medicina, ſi contrarium traheret. In medicamento alia ratio eſt, cauſa uerò attractionis eſt exacta ſimilitudo: ſic ut unum ſit animatum, aliud autem anima careat. Ad Alexandrum attractio à ſimili eſt propter nutrimentum, nam & magnes alitur, & diutius durat in ferri ſcobe: etſi non propriè ſubſtantia illius forſan nutriatur. Sed non eſt neceſſe in attractione propter nutritionem, quicquid eſt intermedium prius trahi. Humor uerò qui trahitur, membrum nutrit, ſed modicè, ad quod trahitur, quia ſimilitudo temperamenti non eſt ad naturale, ſed medicamento acquiſitum. Sed contra hoc eſt argumentum Principis, ſi membrum ſic traheret, aut medicina concomitaretur humorẽ, ualidior fieret purgatio in ſanis quàm ægris. ſed hoc non procedit, quia humor bonus eſt, & ab alijs membris maiore ui retinetur: ideo ſani habent ualidiora etiam membra quæ retinent, & humores plerunq; bonos, quare maiore nixu retinentur. Serapio autem, quia credidit medicamentum, & non membrum trahere humorem, ideo difficultatem habet quomodo idem attrahat, & expellat: quare cogitur dicere, quòd medicamentum attrahit, & membrum expellit: quod fieri minimè poteſt.

Quarta primi. cap. 4.

In Antidot. cap. 5. & 10.

CONTRADICTIO QVARTA.

Cor an ſit unum membrum principale tantùm.

PRincipia igitur ſunt, Cor, Cerebrum, Epar, & Teſticuli. II. Artis medicæ, cap. iij. Non eſt ignorandum quatuor eſſe uirtutes in animali: Senſitiuam, quam Galenus ponit in cerebro: Vitalem, quam in corde: Nutritiuam, in iecore: Generatiuam, in teſticulis. Igitur ſic illas ponit in his membris, ut quo ad has uirtutes Galenus neget horum membrorum alterum ex altero pendere. Non tamen uult, quòd cor non recipiat uirtutem ſentiendi à cerebro: nec quòd cerebrum non recipiat uirtutem uitalem à corde: ſic enim ut in bene recta ciuitate, mutuò ſibi hæc inuicem famulantur. Rationes adducit ad hæc Galenus, in libris quatuor primis qui ſuperſunt de dogmate Platonis, & Hippocratis: præcipuas autem pro iecore in VI. libro. Prima igitur hæc eſt uirtus, ibi ortum habet, ubi inſtrumenta eius originem ducunt: at arteriæ ſunt inſtrumenta facultatis uitalis, uenæ nutritiuæ, nerui ſenſus. Igitur ubi hæc exoriuntur, ibi ſuarum origo uirtutum. Sed nerui à cerebro, arteriæ à corde, uenæ à iecore oriuntur? igitur hæc membra ſunt harum uirtutum fontes principales. Et

si quis dicat, quòd calor naturalis conseruatur per motum pulsus: respondet Galenus, quòd etiam anhelitus: & sicut pulsus est per uirtutem à corde transmissam, sic anhelitus per uirtutem à cerebro, cùm respiratio sit motus uoluntarius. ideo utraque membra quod ad hoc, cor scilicet, & cerebrum, æqualem usum quo ad caloris exhibent conseruationem.

cap.11. Ad hoc respondet Auerr. 11. Collect. quòd transmittitur hæc uirtus à corde prius ad cerebrum per arterias. & adducit dissectionem pro testimonio: nam magnæ ibi spectantur arteriæ. Sed hoc non uidetur uerum in laborantibus morbo attonito, integra adhuc cordis uirtute: non enim sentiunt, & tamen deberent sentire, quia principalis uirtus integra est. Diceret Auerroës perfici in cerebro, sicut calor est in lumine solis uirtute: sed non perficitur nisi cùm ad elementa peruenit. Sed hæc responsio nulla est: nam si uirtus illa est imperfecta, nihil ei conuenit ex operatione: quare inanis erit. Respondeo igitur quòd ut dixi in Contradictione primi libri, Aristoteles diceret duo. Primum, quòd falsum est: scilicet, quòd nerui à corde oriantur. nam deceperūt illum uilli cordis albi & substantia similes neruis. Secundum est, quòd negaret neruos esse instrumenta sensus omnis: sed diceret esse instrumenta tantū perfecti sensus. Diximus autē ibi quòd Auerroës in Paraphrasi aliter conatur soluere argumētum. Quòd si dicat aliquis pro philosopho, cerebrum indiget uitali spiritu: Respondeo, & cor indiget respiratione quæ illi à cerebri uirtute subministratur: nec tamen hoc prohibet quin cor sit principale. Sed si quis dicat, cur in attonito igitur morbo deperditur sensus? Respondeo, cur quādo attonitus morbus ex corde pendet etiā sensus amittitur? Dico ergo, quòd deperditur ob intemperiem: nam mēbra priuata spiritu cerebri desinūt sentire sensu perfecto: nam plurimi eorum retinēt sensum imperfectum, id est doloris cognitionem: cùm uerò & hanc amittunt ex toto, iam cor laborat. ad quid enim illos cruciare si nihil sentiunt? imò plurimi sentiunt etiam non parum, sed nequeunt signum declarare. Hoc igitur argumentum quod ex colligantia deducitur, nec pro Galeno, nec pro Aristotele determinat.

Tract.5.contradict. 1.

6.de Dog. A constitutione uerò aliud sumitur, in iecore præcipuè: sanguis enim in eo generatur: nam ibi est uas quod superfluum expurgat, bilem siquidem flauam: & lien. Secundo, quia omnia membra intra peritoneum neruosa ex sanguine portæ nutriuntur solo: cùm nullum ramum ex caua ad illa descendere dissectio ostendat: quamuis Galenus hoc neget: paucos enim excipit. Clarum est igitur, multa membra saltem hoc sanguine nutriri. Tertio, quia caro iecoris sanguini simillima est. Quarto, quia ibi sunt uenæ capillares ad modum ortus fontis, ut nullo modo in corde, cùm locus latus sit, confici possit. Quinto, quia caua ibi maior est, sicut arteria, quæ à corde prodit, magna: sed hoc negat Vesalius: & nos etiam maiorem

rem cauam in corde existimamus. Sexto, quia diuiditur caua ex iecore non ex corde. Sed ut uideo, par est utrinq; ratio: nam superficiem iecoris sicut & cordis transiens duorum ramorum speciem effingit. Septimo, quòd experientia etiam constat, quoniam ostia ipsa sanguinis in corde ab intus extra uersus clauduntur: igitur cor cùm comprimãtur ostiola nullum emittit sanguinem: quare nulla poterunt ex eo membra nutriri: obstat enim primo ostii situs, qui ut magis comprimitur, eò magis clauditur, tum uerò etiam impetus ipsius sanguinis. Sed uena arterialis, quæ extra cor defert sanguinem, manifestè in pulmone finitur, igitur caua non communicatur cordi, nisi ut nutriat illud & pulmones: tum uerò ut ex illo sanguine arterialis generetur: quare nullo modo sanguis generatur in corde, nec generatus perficitur.

Ad hoc in Paraphrasi respondebat Auerroës, quòd sanguis non nutrit membrum, nisi per calorem arteriæ fuerit temperatus: & sic non in corde omnis sanguis formam suscipit, sed bene à corde: & indicio est, quòd ad omnia membra ad quæ uena cum arteria aduenit, altera alteri uel Galeno teste sociatur. Sed ista responsio cùm concedat quæsitum, scilicet sanguinem in iecore generari sub forma qua sanguis est, robur ostendit argumenti: nam quòd iuuentur membra in conseruatione proprii caloris, nemo est qui neget, quodq; hoc fiat à corde. Est etiam ubi uenæ arteriis sociis carent, ut quæ per sacrum os ad musculos, & quæ ad uirgam per musculos exteriores, & quæ ad femur in cutem, & quæ in gibbis iecoris, & quæ in septo transuerso, & quæ per spinam alit thoracem, & humeraria, sic in abdomine, collo, & dorso, & quæ per faciem & caput omnes, una duntaxat fermè excepta per os sacrum transeunte, coniuge arteria carent: tum uerò & multi rami humerariæ, & quæ circum brachii os per auersam partem contorquetur: & tamen omnes membra nutrire proxima palam est. Accedit etiam quòd Galenus Aristotelem satis oscitanter dissectionem attigisse eum arguit: ut etiam cerebrum ad cordis temperiem coæquandam factum existimauerit: ut eius necessitatem propriam ignorasse uideatur.

libro de Dissectione uenarum & arteriarum: iuxta finem.

II.de Par. c. 7.

Sed haud negligenda est tanti Philosophi autoritas, qui cor unum facit membrum principale pluribus in locis: sed præcipuè II.de Generatione animalium, & III.de Partibus. Nec illud ad rem facit, quod quidam adnotarunt ex III.de Generatione animalium, quòd scilicet nullum animal sine corde inuentum sit: nam hoc etiam de iecore docet, sed duo membra efficeret principalia. Sed & in sacrificiis referunt Caio Cæsari hostias sine corde apparuisse: quæ tamen ego ad miracula uel mendacia refero.

cap. 4.
cap. 4.
cap. 4.

Sed ad rem redeo: si sunt tres uirtutes principales triaq; membra, tamen tres animæ, ut Galenus fatetur, quomodo animal unum erit? hoc mouit

VI.de Dog.

Philosop

i.de Anima 90. Philoſophus argumentum. neque enim dicere poſſumus, quòd corpore ipſo colligãtur. nam forma res una eſt, non autẽ materia. Galenus ad hoc uidetur obiter reſpondiſſe cùm dixit, quòd uinculo eo colligantur, quòd ſi una intereat, alia non poſsit eſſe ſuperſtes, alteraq; alterius functione ac auxilio indigeat: uerùm ſi uirtutes & non animæ totidem ponantur, cùm ſenſitiua ſit in loco, non indigebit cerebri functione. diximus autem de hoc aliâs, quoniam ex Philoſophi autoritate anima in ſolo corde eſt: non autem per totum corpus diffuſa. Conantur hoc quidam reprobare: nam homo per animam eſt homo, forma corporis anima eſt, forma materię coextenditur. Reſpondeo, hominem eſſe tantum apud Philoſophum ſpiritum illum in corde complantatum, in quo anima reſidet: cætera huius omnia cauſa ſunt: cor, ut contineat reliqua cordis cauſa. Alia ratio ex hoc habetur quòd cor eſt ultimum quod moritur, primum uerò quod uiuit: ut II. de Generatione animalium dixit. cui ſubſcribere etiam Galenus uidetur V. de Locis: inquit enim, Pereunte uirtute cordis hominẽ illico perire neceſſe eſt: ac non ſic pereunte cerebri uirtute uel iecoris. nam adhuc manet homo uiuens, ut in ualido attonito morbo manifeſtum eſt. Ac ſi quis ſpirandi libertatem auferat ab homine, illico extinguitur. Sed ad hęc Galenus diceret, ut ex IX. de Arte curandi colligitur, Vires ipſas uirtutum ſi prorſus corruant celeriter animal interire: præcipuam tamen eſſe in corde mortis cauſam ob motus neceſsitatem. At una uirtute ſublata ex toto homo illico moritur: neq; enim in attonito morbo uirtus ſentiendi perit, ſed operatio: nec in hydrope iecoris uis nutriens ſed opus: cùm uerò & uirtus unà interierit, homo illico extinguitur: imò antequam intereat: & cùm animas tres ponat tutius totidem poſuerit facultates. uerùm quo pacto aberrauerit in Platonis opinione aliâs dictum eſt à nobis. Eſt autem ſciendum, quòd anima ſi ſit educta de potentia materiæ diuiſibilis eſt ſub eius diuiſione: ut tenet Auerroës in libro de Subſtantia orbis. quare non rectè dixit Truſianus, anima exiſtente coextenſa toti: illam tamen non diuidi corporis diuiſione. Sed nec idem bene ſentit de uirtute uitali, ac cauſa motus arteriarum: cùm exiſtimet à ſpiritu ac feruore cordis eam prouenire: quamobrem ei contigit, quod etiam Auerroës in motu leulab. ut promitteret ſe illum ſi uita ſupereſſet qualiſnam foret, deſcripturum. Sic Truſianus cùm experientiam pulſuum inuento ſuo accommodare non poſſet, tractationem promiſit. Verùm hęc obiter: ad rem reuertamur. Recitat ille pro Philoſopho tria argumenta: horum autem primum eſt, Plures uirtutes attribuuntur uni animæ, igitur plura membra ab uno etiam pendent. Secundum, Cor eſt principium caloris naturalis, igitur & omniũ quæ ſine eo perfici nequeunt. Tertium, Quòd ligatis arteriis ſoporariis au fertur ſenſus & motus, conciditq; animal uelut attonito morbo percuſ-

ſum

[Margin notes: IX. Artis cur. c.10. — de Iuuentute & Senectute. cap.I. — cap.I. — c.10.& 2. de cauſis pulſuũ. c.12. — lib. de Animi immortalitate. — cap.I.]

ſum:igitur cor eſt omnium principium. Galenus hoc experimentum reprehendit: nam niſi ligentur nerui,ſoporariis arteriis adiacentes,animal manet cum ſenſu ac motu:quare error eſt in experimento. Ad id quod dicit,cor eſſe caloris naturalis fontem & calidiſsimum,non negat hoc Galenus: cùm ſiniſtrum uentriculum feruere etiam dicat ſano animali. ut uerò ex hoc poſsit ſupra omnes functiones, minimè eſt neceſſarium,cùm temperamentũ requirant hæc proprium, non autem caloris immoderãtiam. At non uidetur par ratio de membris ac uirtutibus:cùm mẽbra differãt neceſſario,uirtutes plures in una poſsint anima conſiſtere. Adducit & Philoſophus alias rationes uelut,quòd cor ſit in medio,ut regis locum obtinet. hoc autem ut ſecundo de Dogmate Platonis Galenus ſcribit: nec uerum omnino eſt: nec ſi eſſet quicquam concluderet. Simile illud uidetur, Nullũ animal corde caret,nam & omnia habent duo inſtrumẽta per quæ cibum recipiunt,excrementaq; eiiciuntur:nec tamẽ os & anus membra ſunt principalia,ſed neceſſaria. Quòd uerò ſuperius dixerimus primo cor generari,incertum hoc Galenus affirmat,ubi de fœtus formatione loquitur: quinimo tria apparere ab initio in abortibus ſimul principia docet. Sed Auerroës pro Philoſopho & ipſe in ſua paraphraſi non pauca adducit, eorum autem primum eſt, Vbi eſt primum animæ inſtrumentum & uirtutis, ibi & membri principis natura: at in corde anima ſpiritum uitæ procreat illius proprium inſtrumentum:igitur cor eſt principium. Rurſus ibi eſt principium, quo retrahente ceſſant hæc: ſed retracto ad cor calore,ut in ſomno,ceſſat ſenſus & motus: igitur cor eſt principium. Neque enim Galenus uult,quòd in ſomno calor ad cerebrum, ſed quòd ad cor retrahatur. Vbi igitur principium? unde etiam impedimentum:eiuſdem enim eſt dare ac auferre. Tertio, Frigidum non ingreditur, niſi per accidens, generationem IIII. Meteororum: ſed cerebrum eſt frigidum etiam ex Galeni ſententia,quare non poterit niſi temperare ſpiritum uitalem,non nouam formam inducere: quare deſtituitur inſtrumento ſibi proprio. Quarto,Si cor non habet uirtutem nutriendi, neque habet uitalem: cùm ſint una & eadem. aliter oporteret ponere quatuor uirtutes,Nutritiuam,Vitalem,Senſibilem,& Intellectiuam: & totidem etiam animas. Ideo philoſophus in libris de Anima nuſquàm uitalis meminit uirtutis,cùm eam ſub naturali comprehendat. Cor etiam eſt principium uenarum: nam ſubſtantia eius eſt ſimilis illarum ſubſtantiæ dura & ſubnigra:& etiam quia de ratione principii eſt quòd non perforet,ut nerui qui non tranſeunt per cerebrum: ſed uenæ non tranſeunt per cor & tranſeunt per iecur: ut patet de caua quæ ſubſtantiam ſuam retinet in tranſitu, non autem in corde,ſed finitur in ſubſtantia dextri uentriculi. Eſt etiam ratio philoſophi ubi fons alicuius, ibi & origo: ut in

In de Vſu pul. in prin. et 2. de Dogm. Pla. poſt medium,

De inæquali intemp. c.5.

2. de Par. c. 10.

co. mag.

aquis: sed in corde est fons sanguinis non in iecore: igitur origo etiam. Ad hæc Galenus dicebat, argumenta esse quatuor generum quod & primo colligitur Elenchorum fermè, Demonstratiua, Probabilia, Rhetorica, & Sophistica. Rhetorica autem sunt quæ ex autoritate plurium probant: Probabilia autem non ex euidentibus rationibus, sed demonstratiuis dicit solum fidem adhibere conuenit. Aristotelis igitur argumenta probabilia Galenus existimat. Cùm igitur cor esse fontem sanguinis dicit, quoniam ibi lacus ejus sit, non inficiatur hoc Galenus. At respondet, quòd uenas paruas ob id necessario habuit omni ex parte ut chilum posset amplecti. Verum Galenus ibi adducit fundamentum quo demonstrari potest sanguinem in iecore generari. nam capillares uenę cauæ non committantur in gibbo iecoris capillaribus portæ: igitur uena portæ saltem cum eius ramis ex iecore oritur. Respondet Vesalius qui argumentum uidit, quòd committuntur, quamuis arctissimis & uix peruiis ramulis. Quæstio est de facto ut iurisconsulti dicunt. Ad id de transitu Galenus diceret, quòd fuit causa finis, & quòd uenæ etiam portæ terminantur in iecore, ut diximus: & in corde fuit necessarium cauam uenam finiri, quia non poterat committi arteriæ magnæ, propter substantiæ uarietatem, nec non ob spirituum generationem, in quibus conficiendis necessarium erat sanguinem per cordis substantiam penetrare: nec poterat rursus penetrare, quia difficile erat tantum sanguinis ad superiora dirigi: & etiam quia non potuisset tunc tam facile in uentriculum sinistrum progredi. Adducit uerò rationem de substantiæ similitudine in contrarium. nam ortus debent esse molliores quàm processus, ut in neruis à cerebro & à medulla dorsi orientibus patet: sed uenæ iuxta iecur sunt molliores quàm in corde, adeo ut sint similes teneritati carnis iecoris: igitur uenæ ex iecore oriuntur. Ad id quod quarto loco adducitur, dicit Galenus aliam esse uim uitalem, quæ cum motu iungitur locali, ab ea quæ est naturalis, ac immobilis, spiritum autem uitalem motus non nutritionis causam esse. In tertio fundamento ille prorsus aberrat, qui credidit, quòd cor ex mente Galeni esset principalius reliquis, cerebrumq; solum esse in motus uirtute princeps: nam Galenus cerebrum corde uult esse principalius. Dico igitur, quòd si fateamur cerebrum esse principale membrum, debemus multo magis fateri etiam primum esse: & ratio est, quia est eius functio nobilior, mouere, sentire, cognoscere. Et si dicas, Hoc non potest fieri nisi cum spiritu cordis ac uita quæ in eo consistit. Respondeo, Hoc potius probat oppositum: nam apparet finem esse nobiliorem his quæ ad finem. uita igitur & cor cerebro ancillatur, ut uentriculus iecori: & sicut iecur est nobilius uentriculo, ita cerebrum corde. Cum hoc stat tamen, quòd cor sit magis necessarium: ad id etiam quod dicitur de dextro

2. de Dogma. Pla.

4. de Vsu par. c. 13. post prin.

lib. 5. cap. 7. in fine.

dextro cordis uentriculo,quoniam in eo uenæ finiuntur. Respondet alibi etiam Galenus multa animalia uel Philosopho teste carere dextro uentriculo cordis,cùm tamen in his sit iecur. Rei igitur communis principium commune esse debet: sed uenæ sunt communes omnibus animalibus sanguinem habentibus: igitur uenarum principium est iecur, non cordis dexter sinus. Auenzoar in primo theisir adducit rationes quòd sint plura membra,& quòd medico melius sit sic credere. De frigido fateor ut frigidum est ad generationem non ingredi: sed tamen calor à frigido temperatus hoc agit: aliter nec pisces, nec lactucæ semen generarent,sunt enim frigidæ. De calore quis negat ad cor ipsum contrahi? sed causam cur contrahatur, & quomodo, in libro de Animi immortalitate docuimus,repetere superfluum est.Galenus etiam haud fatetur spiritum uitalem solum esse animæ instrumentum: nam & qui in cerebro gignitur sensitiuæ instrumentum est, quare probabilisimum omnium est, membra quo ad uirtutum sedem plura esse: quoniam illis ægrotantibus ægrotant uirtutes, bene ualentibus recte ualent: medicaminaq́, illis non semper cordi sunt apponenda. Verum autem principium cor est:sed nobilisimum apud medicos cerebrum,non tamen magis necessarium. propterea bene dixit Princeps, quòd opinio medicorum est magis apparens, philosophorum,cum profundè inspicitur uerior,uerum ipse in v. de Anima & XII. de Animalibus declarauit hoc ratione: quia sicut cerebrum in sentiendo est principium sensuum,& tamen utitur diuersis instrumentis,sic cor est principium diuersarum uirtutum, & tamen utitur in nutritione ipso iecore, ut instrumento: cerebro autem in sentiendo, testiculis in generando,& sic concordat cum philosophis in hoc: concordat uerò cum medicis,quia uenas à iecore exoriri facit,& neruos à cerebro: quanquã uelit ex corde ad cerebrum aliquos etiam dirigi, sicq; mediam inter philosophos & medicos uiam amplexus est, quæ & meo iudicio etiam uerior existit. Dat etiam modum, quo fieri potest, ut uirtus transmissa à corde in suum redeat principium: & dat exemplum de iecore, & uentriculo. nam uentriculus transmittit chilum iecori, & recipit sanguinem ab illo. Rursus sensus communis singularibus sensibus uirtutem largitur,indeq; eam rursus ab illis recolligit. Docet etiam exemplo tendonum in musculis, quòd aliqua robustiora possunt esse, dum à principio distant,quàm in ipso: nam musculi uehementius ea parte trahunt qua in tendonem desinunt, quàm illa qua cum principio connectuntur. Addit ultimo, quòd principium aliqua per se operatur, aliqua per instrumentum: & dat exemplum de tactu,qui in corde uiget exquisitisimus. Adducitur etiam fundamentum pro Galeno ab Auerroë: extracto corde animal mouetur per duos passus,igitur cor nõ est principale membrum:

Trac. II. cap. 2. post princ.

prima primi doc. 5. c. de mẽbris.

c. 8.

c. 10.

7. phys. 4

quia abſciſſo capite, penitus non mouetur. Sed ad hoc Auerroës reſpondet, quòd uidit arietem, qui abſciſſo capite ambulabat aliquot uicibus. Hoc experimentum & ſi ſit uerum, reſponderet Galenus, cùm caput poſſit repente excindi nihil eſſe mirum, uel momento poſſe animal moueri: at cor non prius eximitur, quin multa patiatur animal: & prehendatur etiam manibus aut alia re: igitur ſi exempto corde animal moueatur, non erit cor animalis principium. Sed hoc ita eſſe experimentum docet: & in de Dogmate Galenus hoc dixerat. Sed & multi libri ad Auerroëm peruenere Galeni, quos non habemus: ut libri de Demonſtratione, de Dubitationibus, de Cura ſingularium morborum.

lib.2.ante mediũ: & Alexã der in paraphraſi de Anima. c.ult. tum in teſtudinibus ſemper, q̃ diu uiuunt.

CONTRADICTIO QVINTA.

Cerebrum an frigidum & humidum.

CErebrum ſi digito tangatur calidum apparet, in libris de Vſu partium & ſubiicit: Ipſum etiam calidius eſt aëre æſtatis calidiſsimo: quòd ſi contingat diutius ipſum manere deiectum dum os excinditur ſupremum malum animal incurrit. Iſaac addidit duas rationes: nam cerebrum eſt motus principium, ſecundum Galenum libro de Dogmate Platonis: at principium motus calidum eſt, ut Philoſophus ait in Problematibus: Igitur cerebrum eſt calidum. Eſt etiam medulla: unde Auicenna, Cerebrum eſt medulla oſsis capitis. Et ſicut cor dicitur ſiccum in comparatione ad reliqua membra principalia: ſic medulla dicitur frigida in comparatione cerebri ad reliqua membra principalia. Ipſe tamen in primo libro ſui canonis in tertio loco collocauit frigidorum à cutis temperamento. Et Philoſophus ipſe inter frigida collocauit, & Auerroës in ſuis collectaneis. Quinimo & ipſe Galenus in libris de temperamentis ait, Cerebrum & medulla dorſi frigidiora ſunt cute: alteriusq; generis hæ duæ medullæ ab aliis. Omne enim exangue frigidius eſt eo quod ſanguine præditum eſt. Conciliator in differentia. XXIIII. dum hanc diſputat materiam, adducit argumentum quod concludit oppoſitum: inquit enim, Gaudet calidis odoribus, igitur frigidum eſt. Hoc autem eſt falſum: inquit enim Galenus, Gaudet calidus uentriculus calidis cibis ac potibus: quod & aliàs declarauimus. Quòd uerò ſiccum ſit, declarant uerba Philoſophi II. de Partibus animalium, cùm inquit: Cerebrum conſtat aquea terreaq; ſubſtantia: dum enim coquitur aquea exoluta, ferrea quæ relinquitur concreſcit. Ex quo patet, quòd iuxta eius ſententiam hîc, cerebrum eſt frigidius quàm humidum. quod & ſenſiſſe uidetur Princeps cùm dixit, Frigidorum, uel ut cerebrum: humidorum, uelut iecur. Et hæc fuit etiam ſententia Philoſophi, in libro de Somno & uigilia,

lib.8.c.2. 7.ante mediũ.
par.13.probl.5.
12.de Animalibus cap.j.
Doct.3.c.2.
cap.7.
lib.2.c.3.
lib.1.c.3.
2.Artis med. 55.
cap.7.
prima primi 3.c.1.
c.3. iuxta finé.

lia, quòd cerebrum ſit frigidiſsima pars noſtri corporis. At iuxta finem primi de Temperamentis ſentire uidetur Galenus (quanquàm non expreſsè id dicat)cerebrum humidius eſſe,quàm frigidius.

Ad primam apparentem contradictionem quidam dixerunt,quòd autoritas libri de Vſu partium eſt, quòd ſit calidius aëre æſtatis:non tamen ſequitur,igitur temperamento æquali.Iſtud eſt abſurdum,cùm aër æſtās adeò nos calefaciat,ut prouocetur ſudor,ſicut ab igne. Item quia nititur probare ex hoc quòd non poteſt refrigerare cor: quæ demonſtratio nulla eſſet, ſi poſſet eſſe cerebrum aliquo modo frigidum. Aliqui dicebant, quòd cerebrum erat calidum cum arteriarum auxilio. At in de Temperamentis loquitur de eius natura ſingulari. Hoc quidam reprobant: nam Galenus ibi docet uenari temperaturam ex tactu, in tactu comprehenditur calor compoſitus ex innato influenteq́;. igitur etiam hoc modo declinat ad frigidum. Alia reſponſio eſt,Quòd cerebrum cùm detegitur, euadit calidum propter morbum. Hæc eſt omnibus deterior reſponſio: nam neq; probat quod intendit Galenus in libro de Vſu: quoniam cùm ſanum erit refrigerare poteſt cor: nec poſſumus colligere experimento quòd ſit frigidum. Datur ultima reſponſio: Quòd cutis etiam ab aëre æſtatis refrigeratur,etſi calidior ſit aër cute.Sed hæc opinio declarat, quomodo poſsit lædere cerebrum ob nouitatem: ſicut & corpora nuda aſſueta ueſtibus:ingreditur enim poros,& motu offendit.ſed nō ſatisfacit dictis Galeni:nam ſi cum hoc calidior eſt aër tēperamento,ac rurſus cerebrum:uerum non eſt quod dicitur in libro de Temperamentis. Si autem aër calidior,cerebrum frigidius eſt,nihil habet contra Philoſophum.Prę ter id non ſatisfacimus experimento tactus,quod à Galeno ibi adducitur, ad demonſtrandum,quòd calidum ſit.Reſpondeo igitur,quòd cum innato calore, & influente non parum declinat ad calidum extima ſui parte, ſic enim tactui apparet:ſic læditur ab aëre æſtiuo,etiam calidiſsimo,ut ille inquit:ſic eſt principium motus. At in intima,uel per ſe ſumptum frigidum eſt,atq; conſtans aquea terreaq; ſubſtantia,ut Ariſtoteles dicebat. Nec in libro de Temperamentis docet nos omnia tactu dignoſcere, ſed membra exteriora tantum:in quo aberrauit ille plurimum: oſſa enim,& cartilagines uiuentis animalis ſi tactum explorentur,calida erunt.De cute autem,cùm non integatur aliis membris,iudicium ferre poſſumus.

Ad id, quod quæritur, an humidius ſit quàm frigidius, eadem fermè conuenit reſponſio. Nam per ſe ſumptum frigidius eſt, cùm utroq; elemento frigido participet iuxta Ariſtotelis ſententiam. Galenus uerò,arbitratur humidius eſſe: quanquàm ſi quis uelit, illum cum Ariſtotele poſsit concordare.quoniā Galeni ſententia non adeò expreſſa eſt, ut eam extorquere non queamus. uerùm Principis autoritas membra principa-

lia tantum comparat: inter quæ ut cerebrum eſt frigidiſsimum, ſic iecur humidiſsimum: eſt enim humidum iecoris maius quàm & cerebri frigiditas: ex quo conuinci non poteſt, cerebrum frigidius eſſe quàm humidum. Si tamen ut influentem habet ſecum calorem conſideretur, humidius erit proculdubio quàm frigidum: neq; enim, ut diximus, ſic ullo modo frigidum eſt. Verùm cerebrum non eſſe naturæ à dominante parte terræ oſtendit ſenes Philoſophus in II. de Partibus. Cerebrum cùm ad contemperandum caliditatem ac ſiccitatem cordis creatum ſit, igitur frigidum eſſe debet & humidum.

CONTRADICTIO SEXTA.

Spinalis medulla an cerebro frigidior.

CErebrum calidius eſt & humidius ſpinali medulla, eſt enim illa mollius, eoq; partes anteriores humidiores quo molliores, II. de Temperamentis: at III. de Alimentis ſpinalis medulla eiuſdem naturæ eſt cum cerebro, niſi quòd durior eſt: tamen magis cùm multum à capite
c.?. receſſerit: quare uel ſiccior ex regula Galeni, uel etiã ęqualis cum cerebro
c.10. temperamenti, ſi ad uerba ſolum reſpicimus. Additq;, non propria appellatione dici medullam, quod eſt ueriſsimum: nam medulla oſsis gratia eſt, at caput & ſpina cerebri & medullæ uerſa uice cauſa ſunt. Medullæ etiam ad nutriendum oſſa factæ ſunt: cerebrum, & medulla ſpinalis nullum os nutriunt. Medulla etiam hoc pingue habet, quo cerebrum carere uidetur, ac ſpinalis medulla. Sententiã uerò Galeni obſeruauit Prin-
Doct.3.c.1. ceps in primo Canonis: quam ille in libro de Temperamentis dixerat.
12.c.6. Sed idem Princeps in libris de Animalibus inquit: Exiſtimauerunt quidam quòd medulla ſpinalis, quia cerebro continua eſt, frigida ſit: ſed non eſt: nam calidam habet temperiem, quam à corde nanciſcitur: nec exicca-
c.7.in princ. tur, cerebri humore perpetuò adiuta. Hanc ſententiam adeò expreſsit Philoſophus in II. de Partibus animalium, ut demirer eos qui conantur
2.col.c.8. illius uerba fruſtrà extorquere. Inquit enim: Medulla ſpinalis adiacens cerebro ob hoc calida creata eſt, ut eius immoderatã frigiditatem contẽperaret: unde Albertus in hoc cùm optimè ſenſerit immeritò reprehenditur. Nec mirum eſt Auerroëm dixiſſe, medullam ſpinalem eſſe ſimilis temperamenti cum cerebro, cùm hic loquatur ut medicus: nam & rationem Ariſtotelis intepretatur, non recitat, ubi ille conatur oſtendere cerebrum terrea conſtare ſubſtantia, quod coctum concreſcat: nam ſi non uincentem qualitatem oſtendere uult, cùm in omni mixto perfecto elementa omnia adſint, proculdubio omnia mixta dum elixantur concreſcent.
II. de Generatione & corrupt. 49. Illud tamen mirum eſt, & Galeno aduerſum, quo Ariſtoteles dixerit cerebrum tactu, dum uiuit animal, (hoc enim intelligitur) frigidum ſentiri.

Concil

Conciliator tenuit cerebrum esse minus frigidum medulla spinali, recteq; sensit in hoc, sed in duobus deficit: Primo, quòd rationes quas adducit leues sunt, ac quasi oppositum eius quod intendit, concludunt. Debuit etiam distinguere: nam spinalis medulla calidior est in uiuente animali, cerebro ipso: quia cordi propinquior, superstatq; ab inferiore, superioreq; parte uenæ cauæ & arteriæ magnæ: in sui autem medio, cordi: nec ullibi frigidior quàm in collo: natura autem propria frigidior est, ac siccior cerebro: uerùm non tanto discrimine, ut differentiam in cibis grandem exhibeat. Cerebrum autem apud Aristotelem & Auicennam non solum frigidum natura est, sed suam frigiditatem aduersus cordis calorem etiam in uiuente tuetur, quam medulla spinalis seruare nequit, tribus de causis: tum quia cordi proximior cerebro, & longè illo minor: tum, ut diximus, propter uasa ei magna substrata: cùm in cerebrum, ut inquit Aristoteles, exigua, quanquàm numerosa, immigrent. At Galenus, in libro de Motu musculorum, medullam alterius esse rationis censet à cerebro, & uocata spinali medulla: nam quæ in aliis continetur osibus, pinguior est & humidior, nec ex illa neruus ullus exoritur. At uerò ipsam frigidiorem ac magis terream cerebro putat quæ in spina continetur: quoniam durior ac siccior, & nullis sociata arteriis. nec enim pulsat ut cerebrum: ideo iuxta hoc nec cerebrum, nec spinæ medullam, medullam iure merito appellaueris. Quamobrem lentum ac crassum humorem gignere medullam scripsit quę in spina continetur, uelut & cerebrum aliorum osium non ita sed bene nutrire ait, si probè concoquatur, III. de Alimentis. Sed & in XI. de Medicamentis simplicibus cùm de medulla tractaret quæ in spina continetur, non esse medullam apertè dixit.

1. in princ.

9. de usu cap. 11.

Lib. de cib. boni & mali succi. c. 3. iuxta medium.

CONTRADICTIO VII.

Ventriculo cerebri uulnerato mors necessariò succedit.

CErebro discisso letale est, dicebat Hippocrates: atq; ibi Galenus in commento: Cerebrum uulneratum sæpe sanatum uidimus: semelq; in Smyrna Ioniæ uiuente adhuc præceptore Pelope, è uulnere effatu digno. Hoc itaq; rarissimum est. Verum autem est, quòd magna uulnera, quæ Hippocrates Discisiones consueuit appellare, afferunt mortem: fatenturq; omnes, quòd uulnera cerebri quæ usq; ad aliquem eius uentriculum penetrant, afferunt mortem. At in libro VIII. de Partium usu, scripsit in hunc modum: Nam admirabile illud spectaculum, atq; incredibile, quod Smyrnæ in Ionia accidit, aliquando sumus conspicati adolescentem, uulnere in alterum uentriculorum anteriorum accepto superstitem euasisse: Dei, ut plerisq; uidebatur, uoluntate: sed ne temporis quidem momento uiuere potuisset, si utrunq; uentriculum uulnus

c. 9. VI. Aphor. 18.

c. 10.

uulnus uiolasset. Enarrat circa hæc obiter duos Brasauolus in huius aphorismi expositione casus, in quibus cerebro uulnerato contigit sanari. Alter enim è seruientibus erat patritiis Valengis, qui cùm excussa esset cerebri portio ad oui parui gallinæ instar, stupidus fermè ac ineptus triennio superuixit: loquendi facultate etiã oblęsa. Alius è Corsica insula oriũdus cùm fermè dimidium capitis cum portione ei cerebri correspondente sublatum esset, sanatus est tamen, mansitq́; nihil intelligens, nullius habens memoriam, cibum non nisi illatum ori sumebat, conster corabat se, ac etiam lectulo immingebat. lib.5.c.26. Celsus uerò de uulneribus basis cerebri meminit. Si per basim os intelligat haud hoc uerum est, quòd semper mors sequatur, ut ille ait, quare incertum est quod uelit. Cęteri enim Galeni placita sequuntur. Ad hanc contradictionem possumus dicere quòd in Aphor. Galenus intellexerit per uulnus effatu dignum, penetrans ad cerebri uentriculum: sed obstant uerba succedentia, cùm dixit, Fatentur omnes uulnera cerebri ad uentriculos peruenientia, mortem inferre. Alii legunt literam hoc modo, Καὶ ἅπαξ καὶ δὶς κατὰ τὴν ἰωνίαν ἐν σμύρνῃ. id est, Et semel, & bis in Smyrna Ioniæ. Sed succedentia uerba non conueniunt: Ἔτι γε τοῦ διδασκάλου πέλοπος ζῶντος, ἐπ' ἀξιολόγῳ τῇ τρώσει. Etiam enim dignis: non, Etiam digno, legi debuit. Nec est uerisimile, alium esse hunc, qui hîc enarratur, adolescentem ab eo, qui in Aphorismis. Sed commodum uisum fuit ad tractandam materiam hoc exemplum etiam ad uulnus uentriculi transferre. Nam si non oportuit dicere in senio confecisse libros de Vsu partium: contigisse autem tempore intermedio casum hunc adolescentis secundum in eadem Smyrna urbe, in qua & alius acciderat, cuius meminit in Aphorismis: uerùm denuò eius non meminisse, quòd non pertineret ad tractationem de uentriculis. Hæc sunt excogitanda ei, qui uelit Galenum pertinaciter à Græca leuitate tueri. Sed quàm uerisimilia sint hæc omnia, & non potius hoc, quòd duobus diuersa referentibus crediderit, aliis diiudicandum relinquo. Magis igitur credendum est priori sententiæ, Percusso altero uentriculorum, etiam anteriorum mortem necessariò subsequi: nam qui in adolescente hoc Galeno factum narrauit, Chirurgus fuit, ac etiam Græcus.

COTRADICTIO VIII.

Membra principalia an quatuor.

QVatuor sunt membra principalia: Cor, Cerebrum, Testiculi, Iecur. Galenus in Arte medica. Verùm in v i. de Vsu partium dixit, lib.2.c.3. cap.7. Membra trium sunt generum: quædam uitæ necessaria, uocanturq́; Principalia: alia, quæ ad bonam uitam, ac commodam faciunt: alia uerò quæ ad horum utilitatẽ ac custodiã. Quare Testiculi non erunt membra princip

principalia,non enim uitæ ſunt neceſſaria : erunt autem Ventriculus & Pulmo. Franciſcus Caſſanus,in cuius ſcriptis hanc contradictionem inueni,quem iuuenem amicitiæ noſtræ mors detraxit, ſic concordabat : quòd Ventriculus & Pulmo non uitæ illico inſeruiunt, ſed his in quibus uita primò conſiſtit membris: Teſticuli uerò ad ſalutem ſunt ſpeciei. Vel etiã dicere poſſumus,in libro de Vſu,membra quo ad neceſsitatem uitæ conſiderari:hic uerò in Arte medica,quo ad uirtutem. Nec refugiam ſic: Ventriculum & Pulmonem inter principalia collocare : oculos, aures, teſtes, inter ea quæ faciunt ad commodum uitæ uſum:ungues, & palpebras,& cartilaginem aurium,inter ea quæ ad cuſtodiam ſunt. 1.de ſemine.c. 16. iuxta medium.

CONTRADICTIO IX.

Hippocratis regio an temperata ſit : Autumnus an pluuioſus eſſe debeat.

GAlenus ſecundo de Temperamentis docet, regionem propriam,in qua natus eſſet,temperatam eſſe : natus eſt autem Galenus Pergami,ut in libro de eius uita conſcripto docuimus: in quo conati ſumus docere,quantum ingenio quis ualeat:cùm ex priuati hominis geſtis tam iucundam ac uariam hiſtoriam contexuerimus. Eſt autem Pergamus ab æquinoctii circulo diſtans partibus triginta nouem cum quartis tribus unius. At III. Aphoriſmorum dicebat quòd regio temperata eſt, quæ eſt iuxta Coum & Cnidum. Cous uerò inſula eſt ab æquinoctii circulo diſtans partibus trigintaquinq; cum dimidio, fuitq; Hippocratis prima quondam, & nunc ferunt adhuc domum illius extare, cum gymnaſio quod celebratur. Cnidus uerò borealior Coo eſt, diſtans ab æquinoctii circulo partibus triginta ſex integris : eſt autem in Caria regione minoris Aſiæ, in maris littore ſuper promontorio tantundem quantum Cous à Fortunatis inſulis diſtans : quò fit,ut in directo ad unguem ſit Coi inſulæ parum ab illa diſtans, id eſt millibus paſſuum ferme XL. Quare non uidetur Galeni regio quæ borealior eſt Coo partibus quatuor eſſe temperata,cùm non ſit iuxta illam. Sed hanc difficultatem diluebat ipſe in ſecundo de Sanitate tuenda,dicens,quòd medium regionis eius,in quo erat patria Hippocratis, erat temperatum : non igitur tota regio Galeni temperata erat,ſed eius regio temperata erat, quia medium illius tale eſt. Sed quomodo hoc ſit intelligendum paucis accipe. Sunt apud Geographos, ut in libro ſuper Ptolemæi placita diximus,paralleli XXII. & climata ſeptem. Quod uerò illis eſt commune eſt, quoniam tam paralleli quàm climata ab Oriente ad Occidẽtem extenduntur, dimidium terræ amplectentia,id eſt, partes centum & octoginta, uniuerſo orbe iuxta

c.6. con.14. fol.5.pag.1. cap.23.

Astrologorum placita in partes CCCLX. diuiso:uerùm Paralleli XXI. sunt citra æquinoctii circulum, unus duntaxat ultra, ut primo Geographiæ Ptolemæi scribitur, distans partibus octo & dimidia: sed & ultimus post illum intelligitur oppositus ei, qui per Meroën Nili fluminis insulam, ac nunc usque ad antarticum polum processisse Lusitani uidentur, ut sic parallelos extendere ad australem circulum oporteat. Sed cùm sermo sit de his quæ Galeni tempestate erant cognita, tum quæ ad nostram pertinent habitationem, illis omissis, declarandum est, non de parallelis intellexisse Galenum, sed de climatibus: nam si ad nostrum referatur habitatio temperata, erit undecimus parallelus talis, nam hic ex XXI. medius est ad unguem. Verum cùm Dia Rhodos, id est, qui per Rhodum transit, Parallelus sit Hippocratis patriæ, hic uerò non undecimus, sed decimus: constat non ex numero parallelorum mediam debere dici habitabilis terræ Hippocratis regionem, sed nec ex situ. nam quarta pars initium est primi paralleli, sexagesimatertia uerò ab æquinoctii circulo ultimi: quo fit ut medium habitabilis æquali sumpta ab extremis distantia sit pars trigesimaquarta non trigesimasexta. Adde quòd Cous ac Cnidus in decimo, Pergamus in undecimo sunt parallelo: non igitur regio Galeni & Hippocratis esse una potest: quare nec in medio regionis Galeni Hippocratis patria esse potuit: finis enim decimi paralleli, ad trigesimam octauam ab æquinoctii circulo partem extenditur.

At uerò si ad climata referatur hoc, rectè quidem procedet: nam cùm septem sint climata, quartum ad unguem in medio est, at clima quartum continet Pergamum & Coum ac Cnidum, nempe initium eius climatis est in trigesimaquarta parte ab æquinoctii circulo, finis in quadragesima: apparet igitur Pergamum Galeni patriam esse in extremo habitabilis temperatissimæ, id est climatis quarti, Coum uerò ac Cnidum in medio. Nec refert quòd Rhodus & Cous non sint in medio habitabilis iuxta climatum terminos. nam primum iuxta duodecimam partem initium accipit, septimum finitur ad quinquagesimam secundam: quò fit, ut medium hac ratione esset pars fermè trigesima secunda ab æquinoctii circulo, nam in his quæ non æqualiter procedunt unum medium statui non debet, sed plura, atque ipsa inuicem includi ac diuidi: sic enim fiet, ut medium secundum numerum, medium etiam sit secundum temperantiam: uelut in homine, si cor medium docere uelis esse, non protinus ab extremis distantiam sumes: nam non sic in medio erit, sed longè capiti, quàm pedibus propinquius: igitur hominem primo in uentres & extrema diuides. constat uerò uentres in medio extremorum habita comparatione collocari. Inde uentres cùm sint naturalis, uitalis, ac animalis, horum denuò medius est uitalis, rursus in uitali medium est cor ipsum:

atque sic totius hominis cor medium poſsidet: quod non intelligentes quidam, fruſtra conantur Philoſophum, qui hoc dixit, damnare. neque enim adeò ille excors erat, quin non uideret Cor ipſum æqualiter à uertice capitis,& imis pedibus non poſſe diſtare. Quare quadruplex eſt medium ratione Geometricum à proportione, Arithmeticum à diſtantia, Muſicum ab extremorum & differentiarum æquali ratione, & Naturale quod ex ordine conſtat: eſtq; id medium plerunque in operationibus,atque apud ipſum ſenſum rectè diiudicantem: nam ſenſus fallacis nulla mihi eſt cura.Igitur Dia Rhodos climatis medium, patriaq; Hippocratis,tum uerò & quæ in eo ſunt parallelo regiones, ut Sicilia ferme tota, & Sardiniæ non leuis pars, regio exquiſitiſsime temperata iuxta medicos dici debent. collocantur autem Cous ac Cnidus in prima Aſiæ tabula: in eius etiam directo eſt Helleſponti & Ciliciæ magna pars. Sed hic non leuis eſt dubitatio. nam *Hippocrates in libro de Aëre & aquis inquit, Eſt uerò Aſiæ regio hac noſtra longè manſuetior. Quibus uerbis primò non ſe Aſiaticum, ſed Europęum profitetur: ac regioni ſuæ aliam antefert uelut temperatiorem, atque utinam haberemus Galeni quæ in hunc ſcripſit librum commentaria. Sed cum adeò Cous propinqua ſit Doridi Cariæ parti ac Phrygiæ, Hippocratem minime Europæum dicere poſſumus. Verùm tribus modis reſpondere licet: uel quòd Chius fuerit, non Cous: nam Chius inſula eſt iuxta Græciam in ultima Europæ tabula poſita. Sed nemo Chium, ſed omnes Coum dixerunt. Vel dicendum, quod malim, omnes regiones uicinas cùm à Græcis incolerentur, Græcas dictas, & ob id etiam Italiæ oram Neapolim uerſus, Græciam magnam uocari tunc,paſsim etiam à Romanis ipſis ſolitam. Cyclades uerò inſulas etiam tunc Coum comprehendiſſe: quæ cùm ex parte in Europa eſſent, omnes autem commercio Græcarum ciuitatum non barbarorum detinerent, ſermonemq; ac inſtituta ſeruarent: quinimo accolæ ipſi eſſent omnes Græci, ideo Hippocratem Europæum potius, quàm Aſiaticum ſe appellaſſe: quod ex Epiſtola etiam colligitur eius ad Hyſtanem præfectum Helleſponti. Vel dic,quòd regionem ſuam Aſiæ continenti comparat non ut diuerſam,quia Europæa ſit, ſed quoniam diuerſo ſitu terrarum & aquarum Aſia præcellat. Sed quomodo temperatiſsima eſt? Reſpondeo,cœli habita ratione ſolum,non cæterorum: atque ſic eam generaliter Galenus conſiderat.Hippocrates uerò exquiſitius, quoniam propriè de locis ſermonem habiturus erat: conſtat etenim Sardiniam, quæ maxima ex parte in temperatiſsima regione continetur, ob propriam loci qualitatem, peſsimum aërem habere, atque peſtiferum. Igitur Galenus de cœli regione loquens temperatiſsimam protulit pa-

*fol.2.in initio.

triam Hippocratis: Hippocrates locorum habita propria ratione Asiæ continentem patriæ suæ prætulit: nam & Syriæ & Mauritaniæ populi multi quamuis sub parallelo per Rhodum degant, maximis tamen caloribus affliguntur: ut etiam pars harum regionum, etsi situs ad æquinoctii circulum habita ratione sit temperatissima, attamen reddatur inhabitabilis, seu aquarum penuria, seu cœli inclementia, ut mox subiungetur. Sic fermè in eadem sunt regione Carmania deserta, Drangiana, Arachosia, Sinæ, Indiæq; pars, Parthia, Scythia, Aria, quæ omnes multis in locis non habitantur, plerisque uerò haud commode: quare non tantum clima.

cap.ulti. in fine. Sed Auerroës tamen in secundo Collectaneorum inquit: Quintum clima, in quo ipse natus erat, esse temperatius Quarto: est enim Quintum clima, in quo etiam Roma, & Italia magna ex parte, quæ uerè sic dicitur, continetur. Corduba in Betica Hispaniæ regione est: sed cùm & ipsa sit in climatis quarti fine, non in quinto, non sic intelligo, cur Quintum clima Quarto prætulerit: ni sit quòd ex regione Borealiori foret, quæ Cordubæ urbi subiiceretur. Vtut res ipsa se habeat, declarat hoc ratione: co.9.cap.4. Temperatissima, inquit, regio est ubi breuissimus est autumnus: nam hoc tempus est inæquale maxime, ut III. Aphorismorum, & primo de Temperamentis habetur à Galeno: in quinto uerò climate esse breuissimum parl. I. co. I. post princ. autumnum colligitur ex primo Epidemiorum Galeni, ubi declarat, autumnum esse duorum mensium: apparet autem, quòd in climate quinto non tantum extenditur: Septembri enim mense adhuc manet æstas, & ante Nouembris initium hyems irrumpit: quo fit, ut non possit autumni tempus duobus extendi mensibus. Sed hoc rectè fecisset Auerroës si demonstrasset, quod dubium erat, nihilominus diceret etiam hoc supposito Galenus, non per totum clima quintum hoc uerum esse, sed ratione loci proprii Cordubæ contingere, & etiam si sic esset, non tamen quintum clima esse temperatius, quia temperamentum regionis apud lib. de aëre & aquis fol.4. Hippocratem intelligitur, cùm calor æstatis minime à frigore Hyemis distat. nam uarietas autumnalis temporis, non ex climate, sed ob uentorum naturam potius contingit. Emendari uerò debet Auerrois locus, 2.de tuẽda sanitate, ubi suprà. ut sic legatur: Et inter alias temperatior est terra Hippocratis. Sunt enim uerba Galeni.

Postquam uerò sedata est controuersia hæc multiplex, expedit ut doceamus, quinam sint loci, aëris habita ratione, salubres: tum, qui morbi & mores loca ipsa consequantur: demum, quibus modis in noua rein princ. gione habitatio salubrior haberi possit. Igitur Hippocrates tres in suo libro de Aëre & aquis, considerationes attulit: à mutatione primam, à remis

à uentis secundam, ultimam uerò à situ. Simul autem fermè expositis causis horum signa habebuntur, qua ratione Principi uisum est sufficere, ut de his inter causas tractaret, cùm signa sint hæc à priori. quo fit ut nobilissima sit hęc tractatio non solum ob finem, qui per se est necessarius ac utilis, sed quia demonstrationes quæ in his habentur ut naturales perfectissimæ sunt: causam rei & rem ostendentes simul. Quod igitur ad mutationem temporum attinet, regulam generalem dabat Hippocrates in eo libro, Vbi tempora magnam suscipiunt permutationem, corpora non sunt fol.2. in fine. adeò pulchra, sed sunt robustiora, neruis ualidis, agilia, audacia mente, industria pollent, crudelia, morbi acuti & uehementes: in temperatis uerò locis pulchra, languida, fluxa, timida, mitia, pinguia, non magni ingenii, non solertia, & quæ facilè decipiantur. Causam ingenii & solertiæ dabat Hippocrates, quoniam admiratio est causa studii, & inquirendi: ubi uerò permutantur tempora, ibi multa, & magna, nouaq; apparent: coguntur etiam se pręmunire aduersus iniurias temporum. Si uerò frequens mutatio sit, ut Romæ, necessarium est multos apparere morbos, ut III. particula 1. Aphorismorum. & etiam quia homines maximè aduenę, non possunt esse adeò cauti in permutandis uestibus. sed si mutationes ualidę cum hoc sint, erunt morbi etiam difficiles, non solum frequentes. ingenia uerò uirorum mobilia, quare etiam infida: ubi uerò raræ, leuesq; mutationes, erunt fideles magis, ac constantes, morbi lenti ac diuturniores. Si autem in temporibus eueniant consuetis, erunt salubres regiones: in contrariis autem insalubres, ut ex Hippocrate colligitur. Ex permutationibus uerò generaliter III. Aphoris. quæ ad siccitatem sunt, salubriores sunt: quæ ad imbres, morbosæ magis. 8. & 15.

Ventotum autem ratio sic se habet: Borealis omnium saluberrimus, lib. XVII. c. 4. hoc argumento probabat Plinius, quòd arboribus Austrum spectantibus, celerius diffluant folia, serius Aquilonem. Dicitur regio spectare Boream, quæ montem habet ab Austro, ipsa uerò ab Aquilone detecta est, & eleuata, ut inquit Rasis tertio ad Almansorem. Quia tamen Boreas cap. 26. nimis acer est, laudat ciuitates expositas orięti potius quàm Boreę. Et hoc cap. 135. dicebat Iosephus Indus in sua nauigatione, uolens reddere rationẽ, cur in Caranganora ciuitate, quæ ab æquinoctii circulo distat fermè partibus quatuordecim, homines uiuant centenis annis, illæsis etiam dentibus. Dicit igitur, quòd ibi Euri fermè toto anno regnant. Ob id dico, quòd ubi ciuitas sit in malo loco, & in malo aëre, tunc domus & ipsa urbs debet exponi Boreæ: si autem sit in bono loco & aëre, exponantur domus & urbs ipsa orienti. Et hæc est concordia inter Principem, & Rasim. Sed post secunda primi doct. Boream ponitur Eurus etiam in expurgando aëre, pòst Zephyrus, qui ab 2. cap. 10. Occasu spirat. Vltimus ac perniciosus est Auster, ut etiam III. Aphoris- 5. morum. Est etiam considerandum, quòd Vitruuius docet in condenda

ciuitate effugere omnes uentos : at hoc ut est commodum habitatoribus, sic minus salubre: ille igitur rectè consulit commodo & decori : at Medicus aliter saluti : uterq; pro dignitate artis. Cùm uerò urbs consistit circundata à tribus partibus montibus, tunc uni uento tantum exponitur: & si ille uentus etiam sit salubris, ut Boreas, Eurusúe : regio tamen incommoda est, ac insalubris, maximè aduenis, ob uehementiam illius uenti. Quare domus non debent, nec publicæ uiæ, illi uento exponi. Salubres igitur urbes sunt, quæ uel duobus aut tribus uentis, inter quos Auster non numeretur, expositæ sunt: item quæ omnibus etiam, ut quæ in cacumine montium. Boreas facit tusses, & fracturam uasorũ pectoris, anginas, & laterales morbos, & coli dolores, & urinæ difficultates : facit autem corpora agilia, bene appetentia, colorata, densa. Auster autem facit grauitates capitis, uertigines, attonitum morbum, & articularem: fluxa, languida, & malè colorata corpora. Euri & Zephyri minus mutant, sed ut diximus ex his salubrior est Eurus. Si autem singularem rationem in his consideremus, frequentes & ualidi morbos pariunt Austri auditui, Aquilo nocet oculis magis: si etiam suis temporibus in ea regione flant, salubriores : si alienis, morbosi. Videre etiam succesisionem bonum est : nam Boreas Noto succedens magnos facit morbos, peripleumonias, & phlegmones sub costis. Similiter & à qualitate loci, ut Princeps inquit : nam si ex loco æstuoso, & desertis uenerint Austri effectum gignunt, etiam si sint Aquilonares : at contrà, ex frigida regione Auster etiam parum aut nihil nocet : in Euro tamen & Zephyro hanc rationem

secunda primi doct. 2. cap. 10.

obseruare iubet nos Princeps, ut si Eurus manè spiret, aut Zephyrus uesperi, salubriores sint: quoniam ex loco, quem iam sol repurgauit, spirant: at contrà insalubres, si Eurus uesperi, aut Zephyrus manè perflauerit. Eadem ratione si cui mons niuibus obsitus ab Austro positus sit, Auster illi urbi humidioris cuiusdam Boreæ uicem obtinebit. Ciuitates igitur quæ malè quo ad uentos positæ sunt, trium sunt generum : aut enim omnino à uentis non perflantur, & hoc quia in humillimo loco sunt : & de

lib. 3. c. 26.

his dicebat Rasis, quòd incurrunt lippitudines, & oculorum alios morbos : & similiter si habuerint uentos humidos spirantes ac corruptos, ut ex aquarum stantium, & paludum locis. Circa quod scire expedit, quòd malus aër primo nocet capiti, secundo uitalibus membris, & ultimo naturalibus : aqua uerò mala nocet primò naturalibus membris, & pòst capiti, ultimo uitalibus membris : ideo ubi solus aër malus est, non fit hydrops ex hoc, nec regius morbus. Primò igitur nocentur illorum capita: quòd si caput ualidum fuerit, & oculi mediocres, aut debiles, oculi infestantur, cerebro quod illi noxium est ad eos expellente, iuxta regulam generalem: Membra robusta superflua mittunt ad debilia,

lia, ex Galeno in libro de Venæ ſectione. Secundum hoc igitur tres ut legerent profecti ſunt ad urbem ubi malus eſt aër, ratione qua inferius docebimus. Igitur primus erat ſenex,& habebat cerebrum & oculos ualidos: ſecundus erat iuuenis, & habebat caput ualidum,oculos mediocriter robuſtos: tertius iuuenis cum debili cerebro. Primus igitus capite & oculis illæſis, febre longa correptus mortuus eſt, quia erat ſenex: ſecundus oculis laborauit,& febre à qua liberatus eſt,erat enim iuuenis:tertius correptus eſt phlegmone cerebri, uel membranarum eius,& mortuus eſt: pauci enim cùm euadant ex his morbis, quantò minus ille euadet, cui morbus propter aërem acceſsit? cùm aër potuerit ex ſano euertere ad morbum, quomodo igitur reluctante aëre ſanabitur? Et ſic quaſi manifeſtum eſt,quòd potuiſſet quis naturam loci agnoſcens, diuinare quod cuique uenturum eſſet. Igitur modus,ſitus urbis malus, quo ad uentos,alius eſt ubi aër malus natura ſpirat, ut Auſter: uel propter naturam, ut Zephyrus ſi à palude,uel Eurus. Tertius eſt cùm fuerit urbs inter duos montes detecta à Meridie & Septentrione: uel ſi fuerit concluſa ab omnibus partibus,præterquam ab Auſtri,uel Boreæ parte:nam tunc maximè aduenæ non ſuſtinebunt tantam uim uentorum, etiam ſalubrium, abſque magna noxa. Qui tamen excipiunt Boream,erunt ualidi dum ualent,& bene colorati:qui Auſtrum,nec ſani bene ſe habebunt.

In cauſis autem accidentibus loco, ab Hippocrate in libro de Aëre & aquis dantur tres generales differentiæ locorum, à quibus docet reliquas uenari: per maximè enim diſtantia apud Hippocratem media docet Galeno teſte. Prima igitur eſt, Montuoſa regio, aſpera,& aquoſa,ac nuda, facit corpora magna, robuſta, crudelia, incolumia: excipit enim ualidas aëris mutationes: unde etiam fortia animo ſunt. At contrà, concaua, æſtuoſa,& pratis abundans, corpora eneruata facit, animos molles,ac mites:quòd ſi flumina ſtantes aquas deduxerint,& perflata fuerit,incolumis habitatio erit, & colore bono indigenæ præditi: ſi autem aquæ ſtagnantes, morbi, ac uitia lienis, ac uentris: & color malus indigenis. Secunda uerò differentia eſt: Alta regio, aquoſa, perflata, corpora magna habet, & animos manſuetiores: depreſſa uerò, arida,& non perflata,aſpera,parua,corpora efficit flaua: animos autem rigidos, ac contumaces. Nudam igitur uocat regionem quæ lucis & arboribus non eſt obſepta. Montuoſa ab Alta differt,quòd inter lapides ſit,& longè eleuatior,aliquando etiam depreſsior:nam & hic per montuoſam intelligit eam,quæ in radice montis eſt ſita. In prima igitur complicatione tria habet,Montuoſum, Aſperum, Nudum: in ſecunda, Altum,& Perflatum: ſed in utriſque Aquoſum,quod commune eſt: in contrariis contraria. Quare manifeſtum eſt, etiam Depreſſam à Concaua differre: nam Mediolanum depreſſam habet

in fine.

bet regionem undique à montibus multùm distans: Scarperia uerò in loco est concauo,& quæcunque urbes inter montes positæ sunt. Tertia differentia est,quòd urbis in pingui solo,& ubi putei aquæ sunt sublimes, ac parum profundæ, homines sunt pingues, glabri,somnolenti, paruo ingenio,misericordes,pigri, inuidi. Vbi uerò arida regio frigoriq; hyemis, ac æstiuo calori subiecta, tum aquæ puteorum profundæ, homines sunt graciles,hirsuti,uigilantes,subtili ingenio,crudeles,laboriosi,iracundi.Hęc igitur in genere dicta sint.

Cùm uerò ad singularem aëris cognitionem deuenire propositum fuerit,primò quidem in aêre tres differentiæ hæ solent considerari: ut sit bonus,aut malus:subtilis,aut crassus: & quæ qualitas ex primis in eo præualuerit. Horum omnium signa ex duobus excipiuntur: ab effectu, & à causis. Causæ autem sunt, ut mare,flumina,ostia fluminum,terræ qualitas,paludes, imbres, montes, specus, luci,arbores,herbæ,animalia. Igitur ab effectu dignoscitur aër bonus ac malus, ut Princeps docebat, & Rasis: quoniam malus aër præfocare nos uidetur, ac quasi os uentriculi, & cor comprimere: bonus autem delectabilis est, ac nos quasi recreare uidetur. Aliud signum ab eodem ponitur, cùm mala qualitas percipitur in eo, ut sit quasi puluerulentus, fœtidus'ue, aut turbulentus. Dicebat etiam Princeps, quòd abundantia reptilium declarat aëris corruptionem. Certius etiam signum sumitur ab euentu: nam ubi homines malè colorati, inualidi,& breuis uitæ,ac morbis abundantes, ibi aêrem malum esse,credendum est.Sed quia hoc etiam uitio aquæ prouenire poterat,ad morborum differentias deuenire oportet, atque ob id hoc certissimum signum ab autoribus est permissum: inquit enim Hippocrates, Morbi Epidemii aëris, uel aquarum uitio prouenire possunt. Morbi igitur ex aëre cerebrum maximè infestant,unde grauedines,anginæ, lippitudines,resolutiones neruorum, attoniti morbi, surditates, capitis dolores,& phlegmones. Ex aqua autem hydrops propriè, & difficultates, ac leuitates intestinorum, regius morbus, urinæ stillicidia, ac uesicæ reliqui morbi, uiscerum durities.

Secunda primi doct. 2.cap.11.

3. ad Almāso. 25.

prima quarti, tract.4.c.3.

Quintum signum à Principe est positum, frequens aëris in die permutatio ad calorem frigúsue,turbulentiam & claritatem, serenitatem & nebulas: sed hoc magis ad causam attinet. Vltimum uerò ponitur à Vitruuio, & est antiquorum in castris deligendis, ac urbibus condendis, uictimas non paucas mactabant, & iecora inspiciebant: unde postmodum usus in religionem transiit: nam pingue rubrum, cum adipe candido,salubrem aërem & aquam loci in quo uictima depasta est,nuntiat: lapidosum autem aquas terreas: adipe subcroceo,aut flauo,corruptas: macilentum malum aërem, tum magis si subnigrum fuerit,uel liuidum:subalbid

albidum rursus iecur, malas aquas. Communes fermè aquarum & aëris uitiis sunt febres, ac morbi alii, quicunque ex putredine primò generari solent: aër tamen magis acutis proprius est, aqua diuturnis. Subtilitatis uerò aëris, ut dicebant Princeps & Rasis, proprium est signum, quòd uesperi ab occasu solis celerrimè refrigeretur, & mane ab eius ortu incalescat: crassus utrunque serius facit. Aliud est signum, ut exhalationes terræ à longe uideantur: si quidem in crasso hoc non fieri potest: multò minus in turbulento. Eadē ratione etiā minimæ stellæ, atq; ideo plures per noctem conspiciuntur in subtili, quàm in crasso aëre. Calidus ac frigidus aër sensu percipiuntur: siccus & humidus, ut naturales docent, ex lapidibus politis deprehenditur: nam in humido aëre semper madent, cùm in sicco sint sicci. Dignoscitur etiam ex spongia aëri in nocte exposita sub tecto: nam si humescit, aër humidus est: & quanto magis etiam maduerit, eo humidiorem denuntiat illum esse: si uerò sicca permanserit, siccioris etiam cœli est argumentum. Generatio etiam multorum reptilium non aëris tantum, sed soli etiam humidioris est indicium: quare hæc de signis dicta sint.

Effectus autem qui ab his prodeunt hi sunt: Malus aër omnibus malus: maximè uero languidis, aduenis, capita habentibus debilia, humoribus malis plenis corporibus, intemperatis, ociosis, & studiosis: uitam decurtat, morbos parit, tædium cibi, tristitiamq; affert, languidum corpus reddit, & male coloratum, canosq; accelerat. Bonus non omnibus utilis, cùm aliqui contrariam requirant suæ naturæ ultra bonitatem temperiem, opposita tamen prædictis generaliter efficit. Subtilis prodest inferioribus membris, iuncturis, ingenio: nocet diuturnitati uitæ, sed per accidens prodest, nam plerunque est omnium malarum qualitatum expers. Malus in morbis uagantibus, proprieq; pestiferis, nocet capiti, homines reddit laborum impatientes, acutosq; parit morbos. Crassus uerò minus attenuat, ob id magis confert uitæ & capiti: nec acutos morbos, nec contagiosos adeò fouet: nocet iuncturis, uitalibus membris, partibusq; inferioribus: hebetiora facit ingenia, sed laboris patientia. Calidus facit eneruata, decolorata corpora, agilia, laboris non facile patientia: nocet iecori, & uentriculo: iuuat cerebrum, & pulmonem: cordi est obnoxius, maximè insueto: ingenia facit acuta, mobilia, infida: cum humido si iungatur longitudini uitæ confert: cum sicco plus nocet quàm frigidus: nempe Garamantes cùm in calidissima & sicca sint regione, non ultra quadragesimum annum uiuunt. Frigidus autem robusta, colorata, laborum patientia, fidelia, pertinacia, non agilia, obtusoq; ingenio: nocet cerebro, & pulmoni: iuuat cor, iecur, uentriculum: cum sicco uel humido mediocrem præstat uitam: nam & Lapones fer-

mè ut nos uiuunt: ſunt autem Lapones in frigidiſsimo cœlo: & ibi, ubi antiqui ob cœli inclementiam negarunt ullam eſſe habitationem. Siccus uerò aër ut omnes morbos à putredine natos tollit, ſic uitam maximè decurtat: corpora uero facit hiſpida, parua, aſpera, non pulchra, macilentia, laborioſa, moresq; agreſtes. At humidus glabra, pinguia, magna, mollia, formoſa, eneruata: mores manſuetos, & ab iracundia & crudelitate alienos: longitudini uitæ multum confert: ſed morbos à putredine plurimos generat, ulceribus maximè noxius.

Exteriorum uerò cauſarum ratio ſic conſtat. Mare quatuor modis iuxta Auerroem ſalubrem reddit habitationem. Primò, quia ſalſedine corruptioni reſiſtit: ſecundò, humore confert ad uitæ longitudinem: tertiò, quia ſpirant ſemper uenti perpurgantes aërem: quartò, quia temperat aërem ut hyeme, & in frigida regione ſit tepidior: æſtate uerò & in calida regione ſit manſuetior: cuius cauſam ipſe docebat in ſecundo Meteororum. Flumina uerò uelociter currentia aërem attenuant: faciuntq; corpora macilenta, tenuia, mobilia, crudelia, infida. Cœnoſa uerò, & quæ tardè mouentur, ut Padus, corpora minus ualida reddunt, & ſana: contentioſos homines manſuetiores, atque fideliores. Oſtia uerò ubi flumina mare ingrediuntur, aërem corrumpunt: cauſa eſt, quia dum mare æſtuat, æſtuat autem duodecim horis ſingulo die, fluminis aqua retinetur & in halitus tranſit, aëremq; non leuiter corrumpit. Fit etiam ut terræ qualitate argumentum de aëre ſumamus: dicebat enim Raſis, Terra rubra aëris oſtendit bonitatem: nigra uerò uitium. De Paludibus omnes conſentiunt Vitruuius, Princeps, Raſis, ac alii omnes, quòd aërem corrumpunt, adeò ut peſtifera reddatur habitatio: mare ſi proluat illas, minuit earum detrimentum. Illud obſeruandum eſt, aquas illas eſſe deterrimas, ubi ſoli innaſcuntur iunci, atque agreſtes arbores, uſuiq; humano quo ad cibum inutiles. At ubi in ripis apparet ſalix frequens, & holera humano uſui apta, tum odoratæ plantæ, aqua ea parum aut nihil aërem inficit, ac à uiatoribus tutò poteſt bibi. Cauendum etiam eſt ab ea, quæ uiridem obduxit in ſuperficie mucum, putrida enim eſt: tutiſsima uerò, & minime mala eſt, in qua ſquamoſi piſces degunt, ac ea ſemper abſque periculo bibitur: nam non omnis etiam fluminis unda innoxia, ut Seneca & alii referunt autores. Sic & uenti immodici ut magis incommodi, ſic minus inſalubres: mediocres, & mites deteriores, quamuis iucundiores. quare uicina palus magis nocet, ubi nulli aut mites uenti ſolum ſunt, aut ſi ex aduerſo exitus non pateat. hoc enim ſummum malum: unde Montes à ſeptentrione poſiti, cùm Boream non admittant, plurimum nocent, ſi paludes, aut aquæ ſtagnantes, aut imbrium copia ſoleat

[Margin notes: cap. 2. (beside "teororum"); 3. ad Alman. 26. (beside "Terra rubra"); lib. 3. natural. quæſtionum. c. 25. (beside "ut Seneca")]

ſoleat eam regionem madefacere: indigent enim ualidis uentis regiones, quæ aliquo horum uitiorum laborant: optimus autem ex his Boreas, ut qui aërem expurget, & attenuet: pòſt Eurus, ac deinde Zephyrus ratione ſuperius expreſſa. Auſter uerò per ſe inutilis eſt: ſi tamen ualidus ſit, quanquam aërem condenſet, ubi mala qualitate paludis, aut imbrium, uel aquarum ſtantium inficiatur, non parum prodeſt: debet tamen halitus auferre ab urbe, non inferre: unde ſi ab urbis boreali regione palus adeſſet, ſalubrior ei urbi erit Auſter, quàm Boreas: nam hic infert peſtem ciuitati, ille quàm longiſsime auertit eam. Hac igitur ratione Sardinia inſula omnium regionum inſaluberrima habetur: nam tres aquas habet, Hypſitanas, Leſitanas, ac Neapolitanas, à meridie ſtagnantes omnes: à Boreæ autem latere Mænomenos montes, inſulam fermè ab Oriente in Occidentem diſpeſcentes: quò fit, ut cùm calida ſit regio (nam & hoc facit ut paludes & aquarum copia noceat maximè, cùm in frigida parum obſint) eleuati halitus à Borea nullo modo expurgari poſſunt, ab Auſtro uerò etiam conculcantur ac retinentur: ob id peſtilentiſsimam eam eſſe regionem iam neceſſe eſt: ſed non totam, neque eodem modo, nec omnibus æqualiter, differentia tamen hæc ſemper obſeruanda in montibus eſt, quòd ſublimes etiam à longe cœlum immutant, humiles nõ niſi cum imminent. Ciuitates uerò quæ fluminibus magnis diuiduntur, aut in montibus ſitæ ſunt, ac locis inæqualibus, omnes ad ſeditiones ſunt promptiſsimæ, uicem enim duarum aut plurium gerunt urbium, ut Roma, Florentia, Sena: quæ uerò cum hoc eneruatæ ſunt dominantium arte, quamuis ad ſeditionem ob mollitiem animorum non erumpant, ſimultates tamen inter ſe gerunt graues, & ob id publicum commodum negligunt. Omnis præterea ciuitas in radice collis poſita, ueſpertinos uentos noxios habet, cùm arctis uallibus proxima fuerit, ut Bononia. Aquæ uerò Thermarum calidæ aërem uitiant: ſed non adeo malè afficiunt, ut robuſta corpora, quæ calida non ſunt, lædant: quoniam à putredine procul abſunt: ipſam tamen ac febres in debilibus accerſunt uitiata concoctione: & in calidis ob intemperiem. Similiter & imbres copioſi, ut diximus, in calida regione, uel ſi æſtate decidere ſoleant ante tempus, aërem corrumpunt: in frigidis autem regionibus temporibusq́; parum nocent hominibus, ſed potius ſegetibus: intempeſtiua autem omnia quæ in regionibus ob ſitum eueniunt, inſalubrem eum reddunt.

Ptolemæus libro 3. geographiæ. c. 3.

Porrò qualis ſit natura Anni, ſecundum proprium curſum diſpoſiti, docebat Galenus in primo Epidemiorum dicens: Initium Autumni eſt exoriente arcturo, qui XII. diebus ante Autumnale æquinoctium ſolet exoriri; tuncq́; uenti frigidi ſpirare ſolent, & imbres cadere: inde uſq;

pticula j. cõ. j. poſt princ.

f 2 ad

ad Vergiliarum occasum sensim augetur frigus, donec tunc sensibile augumentum sumpsisse uideatur. pòst usque ad uernum æquinoctium consistit uincente frigore: ab eo ad Vergiliarum ortum mutationes plures, sed temperatę, moderataq; accessio fit. iam ab ortu Vergiliarum ad Canis ortum calor augetur cum siccitate. Sub Canis autem ortu spirant Austri: mox uenti Etesiæ cum maximis imbribus, ad Arcturi denuo exortum usque perdurant. Idem tertia Aphorismorum fermè, sed breuius: inquit enim, Autumni natura pluuiosa est: Hyemis nec ex toto serena, nec immodicè frigida: Ver pluuiis leuibus scatens: Aestas uerò etiam magnis, sed tempestiuis. Hæc est anni naturalis constitutio generalis: uerùm apud nos Vere uenti non leues spirare solent, qui morbos laterales creare in rusticis, ac non se custodientibus solent: in aliis autem loci parere salubritatem, ut si non spirent, locus reddatur infirmior. Cùm igitur annus naturalem seruat habitum saluberrimus est: cùm plurimum euariat, morbosus. Hæc igitur si in regione propter situm singulis contingant annis, regio ipsa redditur insalubris. Sunt & specus ingentes ut
c.21. Ansancti, & de quibus dicebat Seneca in tertio Naturalium quæstionum, qui morbosam reddunt regionem, imò pestiferam: non omnes, sed hi tantum, quos nemo absque uitæ periculo ingredi potest. Sunt & luci, tamen in his duo spectanda sunt, aut enim ab Oriente uel Septentrione positi uentos ne urbem purgent impediunt: uel mala qualitate no-
2. primi doct. cent, ut Princeps dicebat, enumerans in his Nuces, & Ficus & arbores
2. cap. 5. amari corticis, ut etiam Taxus: hæ enim arbores aërem corrumpunt propria qualitate, & quæcunque atrum habent odorem. similiter & in herbis inter quas Princeps Erucam & Caules, Theophrasus Abrotonum, ac alias enumerat, quæ sensu facile deprehenduntur: quæcunque olent male, aërem uitiant atque corrumpunt. quædam uerò quia putrescunt, ut copia fimi, & linum aquis immersum: sed hæc urbes uitiare non possunt, uillas possunt. Plinius uerò in arboribus probabat Alnum,
lib. 17. c. 12. Vlmum, Populum, Platanum: atque generaliter regulam dabat pul-
lib. 17. cap. 4. chram: omnes arbores longo pediculo salubritati aëris conferunt: quæ breui, nocent. Rursus etiam, quæcunq; imbrem, dum defluit admittunt, salubres: quæ foliorum frequentia impediunt, uenenosęq;: ut Abies, Pinus, Picea. Si igitur syluæ ex his cōstent iuxta urbes, aër corrumpitur, maléq; in eis homines degunt. Sed nō leuis occurrit dubitatio: dictū enim est,
lib. 6. c. 13. de plantarū causis. arbores amari corticis aërem corrumpere: at Theophrastus docet, omnes arbores olentes esse amaras, has autem emendare aërem clarum est: ut Iuniperus, Myrtus, Medica, Laurus, Limunium, Thus, & inter herbas Lilium, Laser, Asarum, Cyperus, Libanotis, & Amaracus: tum Rosæ præcipua dignitate: quo modo igitur obesse simul ac iuuare possunt?

Dicend

Dicendum igitur, solum inodoras, uel malè olentes quæ amaræ sint, aërem uitiare. Corrumpunt & illum uenenosæ herbæ, ut Toxicum: At graues odore, sed non malè olentes, quandoque in humidioribus locis iuuant, in calidis ac siccis, nocent: ut, alea, porri, cepe, drancontium. Sic & animalia quædam emendant corruptum aërem, ut equi: quædam bonum corrumpunt, ut serpentes. sed hi parum in Italia nocent: ac etiam in Europa. Bombyces tamen qui sericum efficiunt, non leuiter aërem afficiunt. tum cadauera multa, ut in magnis cladibus quæ urbibus uicinæ propter prælium eueniunt. his omnibus si aër uitiosus sit, & à quibus, & quomodo uitietur, dignosci potest.

In euitanda autem iactura primum illud scire expedit: an omnibus malus sit aër, an tibi fermè soli: nam ut dicebat Hippocrates, Quædam ætates ad tempora, & loca, ac uictus genera, uel bene, uel malè se habent: nam, ut declarauimus, locus calidus frigidis conuenit temperamentis, humidus siccis. Quædam etiam peculiari ratione nocent, ut tabescentibus salsus, debilibus, ac his qui raram habent cutem, subtilis, aut perflatus nimis. Vnde nobis Papiæ aër noxius est, salubrior Mediolanensis: nec obstat patriæ ratio, quæ mihi forsan obiici posset: natus enim sum Papiæ, ac ibi ad quintum usq; educatus annum, cùm pater ac mater pestem, quæ tunc in urbe nostra grassabatur, effugissent. Igitur si possumus in cunctis locorum uitiis causam auertere, optimum est: si non, his modis cauendum est: Primò quidem uictus ratio loci uitio opposita sit: frigidis cibis in calida, siccioriobus in humida, crassis in subtili, subtilibus in crasso aëre: in corrupto autem semper his tribus conditionibus odoratis, nempe acidis, & temperatis, non subtilibus: facilius enim corrumpuntur: nec crassis, quoniam obstruunt. Eligenda uerò est habitatio in loco maximè à causa aduersa remoto, perflato, ac sublimiori urbis parte: hæc enim tria si in unum conspirent, multum iuuabunt: sin minus, ordo ex uerbis in eligendo erit seruandus. Princeps autem docuit, quonam pacto aër emendetur, sole admisso intra ædes, ut quàm diutissimè eas collustret: secundo, si Boreæ uento pateant: cùm enim exceperint frequenter repurgantur: proximus est à Borea Eurus. Si igitur locus aërem habeat bonum, ædes Oriente & Occidente pateant: concludantur uerò à Meridie, ac Septentrione, aliter erunt incommodę. Si autem aër sit uitiosus, pateant Orienti, & Septentrioni, ab aliis partibus occludantur: si tamen, ut à Meridie amplis fenestris soli exponantur, cùm lucidissimo die, ac sereno, Sol terras illustrat: aliis temporibus minimè aperiantur. Noctis præterea, ac utriusque crepusculi, dieiq; initium, medium, ac finem deuitent, ne per ciuitatem ambulent, nec flante uento: ut uerò sic malum, ita optimum ab eorum flatu, & ab imbrium casu urbem perlustrare. Quod autem opti-

3. Aphoris. 3.

Secunda primi doct. 2. cap. 11.

mum eſt, ut ab æquinoctio autumnali leui ſerico, ac inferius cotto, uſque ad uernum perpetuò caput integatur uniuerſum: hoc enim aëris iniurias maximè arcet. Exerceri conuenit diutiſsimè hominem, ſed leuiter, ac citra non ſolum laſsitudinem, ſed etiam tædium, ut exercitium illud iucundum etiam ſit. Coitu frequenti abſtinendum, expurgandum etiam lenientibus corpus ab initio: ac ſenſim ut loco aſſueueris, relinquenda: immoderantiæ omnes fugiendæ ſunt, exercitationis, cibi, potusq́;: ſomno tamen copioſius indulgendum: habitare in hypocauſto hyemis tempore conuenit: ſic tamen ut flabellis, ſi aliter fieri nequit, aër expurgetur, ac moueatur ſingulis diebus, feneſtras aperiendo qua parte eſt ſol, aut uentus auxiliaris ſpirat: ibi etiam, & ubi dormitur, ac etiam ſumma æſtate ignis accendendus: aërem enim emendat tum maximè odoratis inſperſis: hyeme ex thure & laſare, ut etiam perpetuis noctibus ardeant: æſtate uerò ex roſis ac ſantalis, laſare modico exceptis. cùm uerò quis domum exit, aurei mali corticem, aut medici, aut cyrenaicum ſuccum cum aceto ſemper in ore contineat: multum enim confert, ac etiam graueolentiam oris corrigit. Habeat & uiridarium ex odoratis herbis, myrto maximè, roſis, uiolis, liliis, limuniis, libanotide, gariofilis, medicis malis, cotoneis, amaraco, ſed ſuper omnia acidum ſpirantibus, qualem refert
1. de Hiſt. plã. cap. 19. Theophraſtus eſſe malum punicam: talis eſt & labruſca. Abſint damnatæ arbores iam, & præter has omnino etiam Buxus, Sambucus, & Hedera, quæ frequenter in noſtris uiridariis ob pulchritudinem haberi
Ex 25. Prob. Probl. 22. ſolent. In locis præterea, quos uenti inficiunt, terrena caſa inhabitanda eſt: in ſponte uerò malis, domus faſtigium.

CONTRADICTIO X.

Pili nigri abundant in temperato cerebro.

NIgrorum autem & frequentium pilorum generatio, cerebri temperati nota eſt: ſecundo de Temperamentis. & rurſus ibidem inquit:
cap. 6. ante med. Florentibus ætate pili robuſti, magni, ac nigri. dixerat uerò antè infantibus ipſis nullos adeſſe: quo fit, ut de temperata natura loquatur. Auicenna etiam temperato cerebro in iuuentute decernit capillos rubeos ad
cap. 5. iuxta finem. nigredinem tendentes: ſed Galenus in ſecundo Artis medicæ dicit, quòd
prima tertii tract. 1. cap. 16. adultis capilli ſunt flaui, de cerebro loquens temperato. ſic Paulus, Aëtiusq́;: quamuis Aëtii interpres denuò, ut diximus, labatur. Excitauit hanc cum ſequente difficultatem Chriſtophorus Nouatus Ianuenſis: atq́;
cap. 7. utinam facilè tam eſſet diſſoluere dubitationem. Poſſumus primò dicere, in libro de Temperamentis, Galenum loqui de ætate conſiſtente, in libro
lib. 1. cap. 63. Artis medicæ, de adulta, florenteq́;: ſed ut rectè animaduertit qui pro-
lib. 4. c. 63. poſuit difficultatem, eſt enim ingenioſus, ac eruditus noſter hic auditor,
indiffe

indifferentem ad ætates in prima autoritate Galenus ſermonem protulit. Adde quòd in ſecunda de florenti expreſsè loquitur: tum uerò quòd raris, aut nullis, poſt florentem ætatem capilli niſi ad canitiem in colore permutantur. Poſſumus ſecundo dicere, quòd in Arte medica loquitur de temperato cerebro in temperata regione exiſtente: at in de Temperamētis, de illo, quod ſecundū propriā regionē Galeni habebatur. Et ſi quis dicat, quòd regio Galeni, ut uiſum eſt, frigidior erat Hippocratis regione, temperataq́; : reſpondet Braſauolus, regionem Hippocratis non fuiſſe temperatam ſola ratione elongationis à circulo æquinoctii, cùm Rhodus ac Mauritania maximo premantur æſtu, quę in directo ſunt Coi. Quamobrem ſtat Pergamum fuiſſe calidiorem Coo, ac Cnido, quamuis ſit Borealior. Verùm, ut Braſauoli ſentētia uera eſt, ad aliud inſtituta propoſitum, ſic ex ea non licet ſoluere contradictionem: quoniam conſtat in his locis ſuam regionem Galenum frigidiorem iuſto æſtimaſſe. Quòd uerò Rhodus Italis ac Gallis calidiſsima uideatur, indicio non eſt, illam non eſſe temperatam: quandoquidem cùm Germani in Italia præ æſtu moriantur: non tamen dicendum ſit, Italiam æſtuoſam eſſe regionē, ſed temperatam. Accidit uerò hoc ex noctiū potius breuitate, quàm terrarū ſitu. Forſan dicere poſſet aliquis, quòd Galenus per Nigrū intelligit, ut Auicenna, ad nigredinem declinantem. Sed hoc non, quia inter flauum & nigrum adhuc ex capillorum coloribus fuluus eſt medius. Reſpondeo igitur, quòd per nigros pilos, ſeu capillos (nam alii non propriè in capite ab his pili generātur) intelligit omnes coloratos, ſeu flaui, ſeu fului, ſeu nigri ſint, quia nigrū hîc caluitiei opponit. Cùm igitur tales capilli frequentes fuerint, temperamentum cerebri in humido duntaxat & ſicco oſtendunt: nam ſicut caluitiē dixerat fieri ex ſicco, capillos uerò cādidos ex humido, ſic frequens pilorum ortus in capite, non candidorum, temperamentum arguit in ſicco & humido: ut uerò etiam temperatum ſit in calido ac frigido, non ſolum ut non albi ſint, ſeu nigri, uerùm ut flaui requiritur. Auicennæ uerò ſententia pro regionis calidioris uarietate uera redditur. fuit enim Mauritanus.

CONTRADICTIO XI.

Galenus ſcripſit de medicamentis à proprietate agentibus, in libro de Simplicibus medicamentis.

QVæ experientia tantum deprehendit medicamenta, ea in iis operibus ſcripſimus, in quibus de Medicamentis agitur: uno quod de Facultate eorum inſcribitur, altero quod de Compoſitione, & tertio quod de Facile parabilibus. in quibus operibus oſtendimus, quænā ex ſola experientia, quęnam ex ſola ratione, quęnam ex ambabus inuenta ſint medicam

cap.6. in fine. dicamēta tertiodecimo artis Curatiuæ libro Galenus. Dubitabat meritò idē Christophorus, quomodo hęc ille in libris de Simplicibus medicamētis explicauit, cùm dicat in sexto de Simplicibus, At de facultatibus quæ sola habentur experientia postmodum dicam: ubi prius sermonem eorū quæ calido frigidoq́;, humido, ac sicco, tum de his, quę ad has consequūtur absoluero. Et rursus, dum de Pæonia agit, loquens de his, quę collo appēsa iuuant, ut superius diximus, Forsan, inquit, de his aliquando conscribam seorsum. Sed clarius libro octauo: Quantum itaq; reliquum est facultatis secundum naturam, id hoc libro dicetur: nec id quidem omne, sed tantum efficientium qualitatū actiones: nam totius substantiæ plantarum opera, postea priuatim exponam. Hoc uerò non facit hoc in libro, ut manifestè liquet, dubitabat ille, nec prorsus alio: neq; enim uerum esset quod in arte dixerat Curatiua. Accedit quod nos adiicimus, non unum esse librum componendorum medicamentorum: nanq; & liber est de Antidotis, de Theriaca, de Medicamentis per genera, & secundum locos. De quo igitur intelligit? Prima dubitatio facilè dissoluitur: nam non in libris de Simplicibus medicamentis hęc scripsisse refert: sed in libris de Medicamentis, quibus illa tria genera complectitur. peculiari autem tractatione intelligit, in libris de Medicamentis simplicibus ea descripta, quæ ratione sola inueniri possunt: in libro de Facilè parabilibus, quę sola experientia: in libris autem de Medicamentorū compositione, quæ ex utroq; cōstant. Ex quo patet, toties promissum libellum de Medicamentis à substantia tota agentibus, eum esse, qui de Facilè parabilibus inscribitur, eumq́; debere tum primum sequi librum de Simplicibus medicamentis. Verùm illud iam mirum uidetur, quòd in eo qui geminus existimatur, nihil tale uidetur contineri: uix enim duo aut tria talia sunt in eo medicamenta, quæ à tota agant substantia: uelut hederæ succus ad atræ bilis uomitum. Cùm uerò ad Glauconem, ut ibi testatur, scriptus sit, uel falsò id, sicq́; hic Galeni liber minimè est, uel duo erant: nam quatuor mentionem facit in libro de Propriis libris: quare uerisimile est duos fecisse libros ad Glauconem de Facilè parabilibus, nam ibi illos non disiungit, ut nec eos qui extant artis ad illum curatiuæ. Verisimile est autem eiusdem ex hoc fuisse ambos argumenti: quorum primus qui extat, cùm de Facilè parabilibus ratione sola inuentis esset: secundus medicamenta complecteretur à tota substantia iuuantia: quæ experimento solo cognita sunt. Verùm aliorum, qui spurii creduntur, neuter Galeno dignus est: quinimo omnia prætermittit, quæ ille probabat iam, ut Pæoniam, Alysson, cinerem cancri, succum cyrenaicum, uiperæ purpureum filum, iaspidem, Hieracitem, uiperarum carnem, uerbenacam, Testudinis sanguinem, stercus humanum, caninum, lupinum, cochleam Aphricanam uarii coloris,

[Marginal notes: cap. de Abrotono. — contrad. 2. cap. 1. — cap. ad Coxēdicum & Pedum dolores iuxta finem. — cap. 6.]

ris,cornu ceruinum mollissimum nuper nati cerui exactissime ustum, lapides in spongiis repertos,omnia præterea deleteria, alexipharmacaque, quæ citra apparentem nocent qualitatem, tum omnia expurgantia medicamenta. Quemnam uero librorum ibi intelligat ex his quæ ibi dicuntur, cùm de uenenatis ictibus sermo habeatur, uerisimile est illum uniuersam eorum materiam quasi sub uno genere amplecti, aut igitur multa ut interciderint, quod magis existimo, necesse est. Vel si nunc iuxta nostram παλιγγέννησιν etiam uiuat,recordetur uero scripsisse quæ scripserit,ipse sibi negotium non leue sit facessurus.

CONTRADICTIO XII.

Aër an putrescat.

AEris constitutio pestilens quæ in summa illius erat putredo, qualis ab Hippocrate in tertio Epidemiorum libro describitur, primo de Febrium differentiis: Et Zoar dixit: Scias quòd aër calidus & humidus, cap. 4. iuxta finem.
est omni alio paratior ad suscipiendam putredinem, omni alia aëris temperatura. Idem Auerroës & clarius: ponit enim duo genera corruptionis aëris; alterum ex uaporibus, aliud in substantia propria, quod dicit 3.theisir.trac. 3.cap. j. iuxta initium.
accidere ex multitudine imbrium. Sed Philosophus in Problematibus existimat,nullo modo aërem posse putrescere: docetq; huius causam: inquit enim: Quod putrescere debet,refrigerari prius conuenit: aër autem non potest refrigerari,cùm ignis plurimum secum habeat: quare nec putrescere potest. Manifestum est autem, Galenum loqui ibi, ut in initio li. 4. collec.c. 14.iuxta med.
capituli manifestum est,de putredine uaporum non autem aëris: quam excitari uel à paludibus, uel à cadaueribus, aut talibus existimat. relatum enim inuenio in historiis, sæpius ex multarum locustarum morte pestem in Italia grauem successisse.Sed Princeps existimat, substantiam aëris non posse putrescere, uerum tamen qualitatem putridam posse à partis 25. problem.20.
uaporibus putridis recipere.Verior tamen est Philosophi opinio: nam si aër secundum substantiam putresceret, omnino omnia animalia nedum prima quarti trac.4.c.j.
omnes homines necessario morerentur: at hoc nunquam accidisse compertum est:igitur nunquam aëris substantia putrescit.opinio autem Auicennæ aliàs examinanda erit,quia iuxta Galenum & Auerroëm: quantum inducitur de substātia, tantum etiam de qualitate. dictum Auerrois intelligi debet,quòd uapor in aëre corrumpitur, id est,quicquid ei de uapore permiscetur.Quandoque autem ei aduenit tantum, & hoc est minus malum. Sed ueritas ipsa est & mens Auerrois,& Auenzoar, quòd aër ut omnia reliqua præter ignem putrescere potest, iuxta Philosophi 4. Met. c.51.
uerba,leuissima tamen putredine: quoniam quiescere ex toto nullo modo potest. Quod autem putrescit, aliquantisper necessarium est ut quie-

ſcat: & ob tam remiſſam putredinem, aliqui ſemper homines etiam in grauiſsima euadunt peſte, tum belluarum genera multa, maximè ualida. Sic Auerroës, ſic Philoſophus, Galenus, & Zoar conciliandi ſunt. nam Philoſophi dictum eſt, quòd aër ad ſenſum non putreſcit, neque enim male olet ut aqua, & terra cùm putrent. Auicennam uerò pro nunc dimittamus: qui nec uult aquam putreſcere cùm ſyncera eſt. At quis adeò excors eſt, qui neſciat eam quæ putreſcit non eſſe ſimplicem? illud ſolum ſufficit, ſi qua eſt ſyncera, eam poſſe corrumpi, ut etiam caleſcere, ac in halitus uerti. Vtilius fuerit igitur meminiſſe, ubi aër corruptus eſt, altiſsimis locis habitandum, uel ubi ex terræ halitu proceſſerit peſtis: at ſi aliunde eam uenti detulerint, humilibus caſis, tum etiam melius ſubterraneis. Corruptio autem aëris, de qua Philoſophus loquitur, non eſt putredo propriè, ſed præparatio, ut in ignem tranſire poſsit.

CONTRADICTIO XIII.

De ſignis calidi cerebri.

lib. 1. c. 8. GAlenus in Arte medica, enumerando ſigna cerebri calidi, ponit ea ſex: Caliditatem & rubedinem faciei: uenas in oculis apparentes: tum quæ à capillis ſumuntur: ac etiam ab excrementis: deinde à nocentibus, ultimo à ſono. Sed Raſis addit ſignum ſumptum à mobilitate opi- 1. ad Alm. c. 9 nionum, & prætermittit ſignum à ſomno, ut ſint etiam ſex. Hæc tamen ſigna ad unguem Paulus deſcripſit in libro primo. Sed & Princeps cum Raſi conſentit, in apponendo ſignum ſumptum ex uoluntate: & cum Paulo ac Galeno, in addendo ſignum à ſomno. Aëtius autem, non addendo nec hoc nec illud, quinque tantum facit ſignorum genera. De operationibus principalibus, quæ omittuntur à Galeno, ratio eſt manifeſta, cùm in capitulo ſuo docuerit, ubi de obtinentibus principatum agit. Aëtius & Paulus omiſerunt, quia ad artem curatiuam minus faciebant. Vel dic, quòd in Aëtio deficit id ſignum, quia in Paulo non erat explicatum. Paulus tamen intellexerat illud in genere, cùm in principio capituli dixiſſet: Cerebrum temperatum moderatas habet animi functiones. Per has uoluit intemperati ſigna docere. His de cauſis Raſis & Auicenna addiderunt. Sed cur Raſis & Aëtius omittunt ſignum à ſomno ſumptum? Dico, quòd, ut declarauimus, cùm hic Galenus ad operationes naturales ipſum trahat, Philoſophis uerò uideatur potius ſenſitiuæ partis functio, ut ſuo loco uidebitur, omiſſum eſt. Tum etiam, quia parùm uidebatur clarè explicatum id ſignum: cùm dicat, quòd breuibus ſomnis hæ temperaturæ contentæ ſunt, non quòd abſolutè parum dormiant: tum id magis, quòd calidum cerebrum, ſi humidum ſit, longos habet ſomnos, qualibus nos fruimur.

cap. 63. prima tertij trac. j. c. 17.

lib. 4. c. 64.

lib. 1. c. 6.

CONTRADICTIO XIIII.

An signa posita à Galeno de cerebro, in secundo Artis medicæ, sint intelligenda, humoribus æqualibus existentibus.

GAlenus in Arte medica inquit: Quæ autem dicũtur, ac posterius dicenda indicia sunt, in habẽtibus bonã temperiẽ habitationibus sunt intelligẽda. Quæ autẽ ad capillos attinẽt nõ locorũ tantùm, sed etiam humorũ temperiẽ præsupponunt cerebri naturæ consimilẽ. At infrà inquit, Frigidæ uerò & siccæ cerebri intemperaturæ, frigidum, & minimè coloratum sui ratione reddunt caput. Semper enim meminisse oportet quæ à nobis ab initio distinctio posita est: scilicet ut præterea aduertamus quãtum ex humorum temperatura immutentur quæ circa ipsum consistũt. Intellectus Galeni talis est: capilli semper sunt signum, quod potest ab alia causa, quàm à cerebri temperamento prouenire. Alia autem signa sic sunt distinguenda: Si ab una tantum causa, quæ ex cerebro pendeat, oriri possint, sola regio temperata requiritur: si autem à pluribus causis, tunc oportet eas esse conformes, si ex eo signo debeamus supra illius naturam argumentum sumere. Et hæc est sententia Galeni manifesta.

lib.2.c.7.
cap.14.

CONTRADICTIO XV.

An cerebrum expurget superflua per nares, oculos, & aures.

EXcrementa uerò quæ per palatum, nares, & oculos, & aures, cùm sani fuerint, his qui calidam habent cerebri temperiẽ, pauca, & concocta existunt: dicebat in secundo Artis medicæ. At in nono de Vsu partiũ dicebat, Crassa per nares & palatum, subtilia per cranei suturas expelluntur: nulla aurium, aut oculorũ mentione facta. Sed in capite hoc præcedẽte medicæ artis inquit: Καὶ τῶν περιττωμάτων, ὅσα δι' ὑπερῴας ἢ ὤτων, ἢ μυκτήρων ἐκκαθαίρεται. id est, Superflua quæcunq; per palatũ, aures, uel nares expurgantur: oculos autem prætermisit. At in octauo de Vsu partium dicebat, de meatibus qui à cerebro ad palatum tendunt loquens: Qui duo cerebro sano existente, expurgandis superfluis sufficiunt: nulla aliorum locorũ expurgantium mẽtione facta. Et rursus in secundo de Locis, ponit nares pro loco cõueniẽti cerebrũ expurgãdi. Sed in primo Pronosticorũ dicebat Galenus, sordẽ oculorũ fieri in oculis illorũ ui non concoquẽte, & sic nõ ex cerebro. Et quanquam ille pituitam uerterit pro sordibus: tam textus tamen, quàm cõmentum habent αἱ λῆμαι, quod est, lippitudines. Philosophus etiam dicit in Problematibus, Aurium sordes fieri ex sudore putrido. Hic igitur est multiplex contradictio: Prima, An excremẽta cerebri per nares, an per palatũ naturaliter expurgentur. Secũda, An auriũ & oculorũ sordes sint à cerebro, an fiant in ipsis instrumentis.

c. 8.
cap. 3.
cap. 6.
cap. 9. post principium.
t. & con. 10. ante med.
par. 32. prob. 4

mentis. Tertia an significēt super cerebri naturam. & pendet ex secunda dubitatione. Respondeo igitur, quòd sordes sub debita quātitate fiunt in instrumētis: materia etiā in ipsis gignitur, ex illa tamen quæ partim à cerebro trāsmittitur, & sic mediocritas ostendit quasi ut neget malā qualitatem in cerebro: estq; signum non propriè, sed negās. At ubi superfluant, ab instrumentis quidē fiunt: sed tamen materia nō solum, sed & plerunq; uitiosa à cerebro illis subministratur. Sordes igitur natura instrumētis insunt: & super cerebrū significāt. De prima autem dubitatione dicendum, quòd nares sunt propriè ad expurgandum cerebri superflua quæ præter naturam abundant. nam si quis conetur per palatū, in hora somni cadent in os: quare in uentriculū uel pulmonē, unde tabis aut hydropis periculum: & tussis frequēs certa uel mala coctio. Ideo Galenus octauo de Vsu, loquitur de tenui excremēto, quod secundum naturam est, non de muco. Constat etiam in sternutationibus materiam à palato ad nares reuocari absque transitu per cerebrum: quod euidentius ostenditur, si dum comedit sternutet. Verùm omnis materia non per carunculas, sed ad infundibulum & pituitæ lacunar prius tendere debet.

6.aphor.cō.2.

CONTRADICTIO XVI.

Ventus an exhalatio frigida & humida.

lib.2.fol.j. HIppocrates in libro de Victus ratione hominum, inquit: Venti omnes frigidi ac humidi natura sunt: quoniam à niuibus, glacie, gelu, stagnis ac fluminibus, locisq; humidis proueniunt: ideoq; omnes sua natura refrigerant atq; humectant: uerum pro locorum diuersitate magis minus'ue. At in secundo Meteororum Aristoteles docet, duas esse exhalationes à terra: alteram humidam & frigidam, ex qua pluuia: alteram siccam fumosam, ex qua uentus: fumum autem calidum & siccum esse decernit. Sed clarius ibi ab Auerroē: Ventus est exhalatio calida & sicca: docetq; hoc duabus rationibus. Siquidem quod uelociter fertur, calidum est & siccum: uentus autē talis est. Secundò, quia maximè exsiccat terras, & pellit humorē: quare manifestum est, quòd calidus est & siccus. Pluuia enim liquidò frigida est atque humida. At in quarto Collectaneorum, Ventus Borealis exsiccat iuxta Hippocratis sententiam, & Australis humectat. Et rursus: Pluuia refrigerat aërē, & similiter Borealis uentus, quāuis sit siccus. Porrò autoritas illa Hippocratis habetur in libro de Comitiali morbo. Notum enim expresse calidū & humidū esse docet: nō adeo naturā qualitatemq; Boreæ explicās, quàm frigidus sit, atq; siccus. Quinimo in secundo de Victus ratione hominum paulò pòst edocet, Austrum quidem calidum humidumq; esse: Boream uerò frigidum quidem, uerùm humidum, non siccum. Sed non adeò subtiliter Auerroës hoc uoluit

cap.4. cap.2.fol.j. c.14. fol.4.

considerare, cùm ei sufficiant autoritates tertiæ particulæ Aphorismorum, in quibus hoc exponens Galenus, non Hippocrates, quod ab eo recitatur, ad uerbum expresit. At uerò in primæ philosophiæ octauo libro inquit Auerroës, quod & uerum est, Venti diuersi pro locorum uarietate. Quam sententiam ipse Hippocrates tum idem Auerroës approbant locis prius à nobis adductis. Ideo Philotheus inquit, Austrum calidum esse, quia per torridam transit zonam: humidum uerò, quia calore suo ac tenuitate humidum secum trahit. Nec ineptè ex hoc dicendum esset, omnem spiritum qui calidus sit, humidum etiam fore. Vnde non parua apud nos dubitatio soluitur, cur omnium uentorum serenissimus sit Boreas, pòst Zephyrus: nimbosus autem Auster, pòst Eurus. Constat enim frigidissimum esse Boream post Zephyrum: calidissimum uerò Notum, inde Eurum. Causam uerò caloris Austri, & frigoris Boreæ, ipse in Meteoris declarauit: cùm enim uterq; ex polis arctico, & antarctico ueniat, uterq; necessariò natura frigidus est: at quia Notus dum ex antarctico ad nos uenit, Australem plagam calidissimam necessariò permeat, ob id calidior euadit, Borea suam naturam retinente. Ob id igitur his, qui ultra torridam zonam habitant Boreas calidus, contrà Notus ipse frigidus erit. At uerò Euri ac Zephyri differentia ex regionibus est. Inquit uerò Princeps, Manifestum est, quòd Orientalis uentus calidus est, atq; subtilis, Occidentalis autem frigidus & crassus. Exponens autem Auerroës priorem quidem calidum dicit, ac siccum, posteriorem uerò frigidum & humidum. Sed non satis, ut dixi, aptè: nanque calidus uentus humidus est, frigidus uerò siccus. Nam si hoc uoluisset Auicenna, dixisset: cùm antè Meridionalem calidum & humidum, Septentrionalem frigidum & humidum dixisset. Cur igitur Oriens Occidente calidius sit, cùm Auerroës in secundo Meteororum duas rationes satis absurdas adduxisset, tandem dixit, neq; si hæc non satisfaciunt, quicquam habeo rationi consentaneum quod dicam. Verùm Auicenna eum declarauit, cùm dixit, In regionibus Orientis Occidentales montes calorem reflectunt, in Occidente autem Orientales. quare quum in Oriente ab initio diei hoc fiat, in Occidente post Meridiem necesse est, mora existente diuturniore calidiorem euadere Orientalem plagam Occidentali: sufficit enim ad calorem in prima diei medietate acquisitum conseruādum solis super terram consistentia post meridiem: ei uerò, qui post meridiem acquiritur, nocte succedente, nullum crementum potest accedere. Alia causa est, quòd calor in denso uapore conseruatur: Orientalibus igitur à mari ueniunt uenti, quia mare ad plagam Orientalem Orientalibus, Occidentalem Occidentalibus positum est. Regio igitur Occidentis nullis uentis potest calescere, præterquam

c.14. Apho.5.& 17. com.5 fol.4.

In expositione 5. Aphoris. 3.par.

1.Canticæ co.115.

tex.113.& 114 cap.2.

secunda primi doct.2. cap.8.

 Austris:

Austris: nam Orientalibus non, quoniam longo transitu parum uaporis ad nos defertur. Occidentales autem in die frigidi sunt, quia nondum Sol locum excalefecit unde uenti proueniunt: nec etiam in nocte ob noctis frigus. His de causis Euri calidi, atque ideo etiam nimbosi, Zephyri frigidi & sereni. Illud forsitan uidebitur mirum, quòd Hippocrates uentos è mari sicciores tradat, Auerroës humidos, ut in Periphrasi de longitudine & breuitate uitæ doceat, Eos qui in marinis habitant insulis, diutius uiuere, ob caloris & humidi abundantiam. Sed non aberrat in hoc Auerroës: nanq; Hippocrates ibi quatuor genera facit Ventorum. Primum, quod ex paludibus ac niuibus procedit, quod humidissimum esse docet. Secundum, quod è mari, hoc siccius priore esse refert. Tertium, quod adhuc siccius è mediterraneis locis. Quartum uerò, quod est siccissimum, ex montibus. Quintum nobis liceat addere ex Principe, quod adeò siccũ est, ut etiã perniciosum: in hoc ordine falsus non è mari minus malus: pòst qui à loco sulphureo, aut aluminoso. Ergo Ventorũ ratio hæc est. Sed tamen existimat Auerroës, Boream serenitatem adducere, quòd rectà spiret: Austrum nimbos, quòd obliquè cogat nubes. Sed in aliorum interpretatione plerunque fallitur: uelut cùm existimat Galenum dixisse, habitationem temperatam esse in quinto, & non in quarto climate. Sed ratio illa Philosophi esse udetur de uentis secundu m illius interpretationem. hoc autem nos concedimus, quòd sit secunda causa generationis imbrium remissio scilicet impetus: sicut causa serenitatis est eius uiolentia. Aëtius tamen aliter sentit: nam Ventos Australes calidos, Boreales frigidos, Orientales siccos, Occidentales uerò humidos esse affirmat. Verùm in libro de Sacro morbo ab Hippocrate, & à Celso non parum damnatur Auster. attamen Celsus Fauonium Euro prætulit, damnatq; ex mari Ventos. Aëtius uerò pro temporum qualitate permutari credit: fieriq; quandoque calidum & siccum, ac tunc maximè notari credit: fieriq; quandoque calidum & siccum, ac tunc maximè notari. Refrigeratur autem quandoque, ut in Thriaso Græxium, æstate scilicet. Refrigeratur autem quandoque, ut in Thriaso Græciæ Aristotele referente, quoniam è mari uenit. Sic & in Aphrica frigidum refert Austrum esse, quòd ex propinquo, & per angustos meatus spiret. omnis enim uiolentus uentus necessariò frigidus est. At uerò in oris terræ Aegypti, nec interius per iter unius diei, minimè hic uentus flat, ob humilitatem regionis: sic alii aliis in locis non spirant. Excitatur autem maximè ab ortu caniculæ, & qualiscunq; fuerit fœtidus quasi est, & hominum corpora hebetat, grauiaq; reddit. at Aquilo appetentiam excitat. In uniuersum autem quæ mala ab Austro fiant declarat Hippocrates tertio Aphorismorum cùm dixit: Austri auditum hebetantes, caliginosi, caput grauantes, pigri, dissoluentes: Aquilones autẽ tusses, fauces, alui duræ, difficultates urinæ, horrores, costarum, & pectoris dolores. Et rursus,

lib. de Victus ratione homi num. 2. in pri.

iuxta mediũ.

1. Canticæ com. 117.

2. Meteorũ. c. 1.

1. Canticæ co. 46. & in 2. Meteor. 2.

lib. 3. c. 163.

lib. 2. cap. 1.

26. Probl. 18.

Probl. 5.

Probl. 45.

Probl. 12.

Prob. 17. 43.

Aphor. 5. & 17.

rurſus: Auſtri uertigines faciunt, oculis atq; corporibus difficilem motum præſtant, & aluos humectant. Aquiloniæ autem conſtitutiones, corpora denſant, contendunt, & bene mobilia & coloratiora reddunt: aluum exſiccant, oculos mordent, & auditum iuuant. Siccos tamẽ dari Auſtros declarauit Philoſophus problemate illo, in quo docet febres illos excitare.

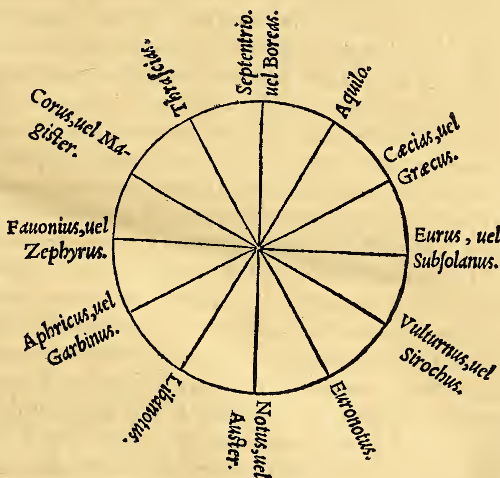
Porrò ordinem declarabat Ventorum Aëtius libro tertio hoc modo: A Septentrionis dextra uerſus Orientem Aquilo eſt, inde Cæcias, poſt quem Eurus: ab eo Meridiem uerſus Vulturnus, pòſt Euronotus, inde Auſter, Notus'ue: ab Auſtro Occidentem uerſus Libanotus, inde Aphricus, pòſt Zephyrus. Rurſus à Zephyro Boream uerſus Corus, atq; inde Thraſcias, poſt quem ſub ipſo polo Septentrio ipſe uentus eſt. Omnes igitur duodecim. Cæciam nimboſum refert Philoſophus: ſed noſtra ratione non ſolum is quem Græcum uulgus nominat, ſed & Eurus & Vulturnus, quem quidam Sirochũ dicunt, & Euronotus, Auſterq;, ac Aphricus, quem nautæ Garbinum uocant. Sic reliqui ſerenitatem afferunt: ut Zephyrus & Corus, quem magiſtrum quidam uocant: tamen Thraſcias, Septentrio, & Aquilo. Nil mirum eſt autem à ſeptem uentis oboriri nimbos, à quinq; duntaxat ſerenitatem: nam pauciores ſunt nobis propinqui, ac uiolenti, quàm remoti ac lenes: cùm in angulo Boreali ac iuxta Occidentem Italia ſit.

Probl. 51. eiuſdem partis.

cap. 163.

26. Probl. 1.

Non turpe autẽ fuerit eos deſcripſiſſe figura parua, quanquã haud obliuiſcamur in arithmeticis aliã nos iniiſſe rationẽ: nomine enim ac numero diſsidemus nõ ſolum ab his, uerùm & ab Aëtio paulũ. Sed cur, inquam, Eurus cùm ſiccus ſit, pluuias adducere poteſt: diximus utique aliam eſſe uenti ſubſtantiã: aliam eſſe eius operationem circa nebulas. hoc autem argumentum eſt debilitatem facere ad nimbos adducendos: quandoquidem Eurus ſiccus ſit

ſit,& pluuiam tamen excitet.Sed cùm de his in libro de Supernis copiosè diſſeruerimus,illud ſolum monuiſſe ſat fuerit, Vẽtos qui diu in ſuprema aëris parte colluctantur, graues afferre procellas ſolere, ſi alter alterum non uincat:ſi uerò unus ſit ac ſublimis, multum exſiccare poteſt.

CONTRADICTIO XVII.

Cerebrum calidum,& ſiccum intellectu,& memoria ualet.

INtellectus acuitas ac robur, tum memoriæ bonitas, ſunt de ſignis calidi ac ſicci cerebri, inquit Auicenna. Sed Auerroës in quarto Collectaneorum inquit, Tales indiſcreti ſunt in actionibus ſuis,& ex rebus ſolùm intelligunt ſimilitudinem,& non diuiſionem,& errores eorum ſunt multi,& cogitationes illorum malæ.Sed Galenus dixit,Intellectus acuitas,ſeu melius ἀγχίνοια, id eſt induſtria, ſagacitas, quæ in actione potius quàm in patiendo conſiſtunt, tenuem cerebri ſubſtantiam indicant: tarditas, & ineptia, craſsitiem: diſcendi autem facilitas, εὐτυπώτου, quod eſt facilem formarum ſuſceptionem, aut per actum potius,ſi uerbum attendas, explicetur. Sic memoria ex firmitate ſubſtantiæ, mobilitas uerò à caliditate. Ergo has quatuor conſiderat Galenus differentias in cerebro,Tenue,Craſſum,Facile,aut difficulter formarum ſuſceptiuum,Subſtantiam firmam, aut fluidam, calidam, aut frigidam. Calido ſolùm ac frigido tribuit opinionum firmitatem,aut mobilitatem. Quare nec Galenus, nec Paulus, nec Aëtius ſignum ſumunt in ingenio uel ſolertia à primis qualitatibus. Raſis uerò ſenſiſſe uidetur cum Auicenna: non enim illi ſufficit dicere, quòd calida cerebri temperies mobilem faciat in uoluntate, ſed & in animalibus operationibus: quare manifeſtum per mobilitatem animalium operationum intelligere,ingenii celeritatem.

prima tertii tract.1.c.17. cap.3. 2.Artis medicæ cap.6. lib.1.c.63. lib.4.cap.54. & 59. lib.2. ad Alm.

Cauſa erroris Arabum eſt, quia cùm Galenus dicat ſenſus claros eſſe: quod de exterioribus dixerat, de internis illi interpretati ſunt. at Galenum de externis tantùm locutum fuiſſe docet id primò, quod in ſuperioribus loquutus fuit de ingenio & ſolertia,ut diximus,quare repeteret? Diuiſerat etiam operationes in quatuor genera, Principales, Senſitiuas, Motiuas,ac Naturales: hic uerò rurſus confunderet principales cum ſenſitiuis. Nec te moueat,quòd in libro quòd animi mores corporis ſequantur temperiem dixerit, Quæcunq; ſicca ſint,ingenio & prudentia ualere: atq; etiam ſtellas eſſe prudentiſsimas, quòd fulgidæ ac ſiccæ. Manifeſtum eſt,quòd intelligitur per ſiccũ expers alieni humoris,non quod ſiccitatem habeat multam. Mens autem Galeni eſt, quòd ignea ingenio prædita ſint, ſed ſiccitas terræ iungi etiam poteſt: & quanquàm calidum & ſiccum,non poſsit eſſe terreum, plerunq; tamen accidit, imò quaſi neceſſe

cap 2. cap.4.& 5.

cesse est, ut calidum & siccum in terreo sit: quia cùm unum solum elementum per se non posit in cerebro dominari, quod sit ignis (nanq; non calidum amplius esset cerebrum, sed corde etiam calidius) oportet alii elemento tanquã basi igneam substantiam insidere. Non potest autem illud esse aqua, uel aër, propter humorem: quare necessario terreum est, calidum & siccum cerebrum: nam si basis esset aër, esset rursus denuo temperato longe calidius: nec esset solidum substantia. Aqua uerò superante, calidum & siccum dici nõ potest, quare terram pro basi adesse necesse est: ob id boni ingenii esse non possunt, calida & humida possunt: nam ignis aquæ iunctus hanc efficere potest. Verùm prætermisit hoc Galenus dicere, ob causas dictas, & etiam quia ab aërea substãtia calidum & humidum prouenire potest. Legitur autem perperam inter calidæ & humidæ temperaturæ signa, quod Græcè sic iacet: καὶ αἱ ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς φλέβες μεγάλαι: id est, & quæ in oculis uenæ magnæ. Et rursus iuxta finem, ὕπνῳ τ' ἐπιτρέψαντες ἑαυτοὺς ἅμα τε κωματώδεις εἰσὶ καὶ ἄγρυπνοι, καὶ φαντασιώδεις τοῖς ὀνείρασιν. Quod est, Non solum uigilant, sed etiam dormiunt grauiter, cùm somno tentantur, multasq; imagines per somnium uident. Sed ad propositum rursus uenio. Discrimen inter sensus internos ac externos est, quòd externi clari ob siccitatem euadunt, non redundante nutrimento, quod in calido & sicco cerebro contingere necesse est. At uerò quia terreum cerebrum, ut iam dixi, euadit ad internas operationes minus redditur aptum. Existimandum est autem Auicennam calido & sicco cerebri temperamento fuisse, quòd adeo eam intemperiem impense laudauerit, Auerrois uerò illius inimicus uituperauerit, cùm ipse calido & humido cerebro esset. Perperam autem imponunt quidam Philosopho, uoluisse in humido ingenium, in sicco memoriam uigere: quoniam dixerit non esse idem Memoriam ac Reminiscentiam, cum Memores plerunq; sint, qui tardo sunt ingenio: Reminiscentes autem, qui celeri. Ostensum est enim à nobis, ac aliàs ostendemus, alias esse causas memoriæ & ingenii, utq; hoc iuxta Galeni sententiam dictum, sic posterius iuxta Aristotelis etiam opinionem.

2. artis med. cap. 13.

lib. de memoria & rem. c. j. in princ.

CONTRADICTIO XVIII.

Quælibet naturalis intemperies à suo contrario iuuatur, & à simili læditur.

A Similibus autem suæ temperaturæ causis oculi facile læduntur, iuuantur autem à contrariis: si in modico usu adhibeantur. Sed hoc commune signum esse in unaquaque nostri corporis particula meminisse oportet. In arte medicinali Galenus inquit: Et rursus quod & lib. 2. cap. 17.

aliâs adduximus. Sic uerò & ad uictus genera male bene'ue se habent alii ad alia secundum morbos & ætates. nam calidiores ad frigidiores, frigidiores uerò ad calidiores, & ficciores ad humidiores, ac rursus humidiores ad ficciores bene se habent. Et ut simpliciter dixerim, contrarii ad contraria bene, similes ad similia male: præterquam si ætas temperata & regioni & uictui & loco temperato comparetur. Hoc enim modo solo similes à similibus bene afficientur. Sed & rursus inquit: Si enim hominis corpus planè medii sit temperamenti, per alimenta medii temperamenti etiam in suo statu seruabitur: uerum si calidius frigidius'ue, siccius aut humidius, perperam medii temperamenti exhibueris alimenta. Quippe huiuscemodi corpus quatenus ab exacte media constitutione recessit, eatenus in diuersum traducatur, est necesse. Fiet autem id per presentis intemperiei contraria. Contraria autem pari interuallo in utraque oppositione sint oportet à medio ipso equaliter distantia: ut si corpus tribus (gratia exempli) numeris à media uersus calidiorem recesserit, totidem cibum ad frigidiorem eadem temperata: si quatuor, quatuor. Et in de continua dissolutione non sufficit homini, ut dimittat cibum similem naturæ suæ, qui auget intemperiem eius, sed oportet ut utatur eo qui est illi contrarius. Refertur uerò & ab Hippocrate hæc sententia in libro de humoribus, cùm dixit: Aetates præterea, nutritio, morborum status, per temporum mutationes melius, aut peius se habent. Quin & pro anni temporibus uictus rationem per cibos & pocula congruentem instituito. Nam hyeme quæ ab opere uacat simplicia cocta, maturaq; exhibeto: non leue enim hoc est. Aestate autem quoniam operamur, & sole ab ipso patimur, dilatiora uina, poma crebriora, ac uaria cibaria porrigito. At uerò his obstat primò, quod in sexto de tuenda sanitate scribitur. Fiunt autem qualitatibus etiam conuenientiæ, utique si seruare temperamentum studes humidis naturis humectante cibo maximè conuenienti: siccis uerò eo qui siccet. Sin mutare placet intemperiem, contrariis utitor. In eo autem qui est in calido frigido'ue ad intemperiem lapsu, contraria semper expedit exhibere: cùm efficacissimæ sint eiusmodi intemperies: & ut ita dicam, magis quàm quæ ex sicco uel humido constant ualidæ: quippe quæ facilè similibus nutrimentis in morbosam abeant intemperiem. At si siccius membrum aliquod efficias, uel humidius, nihil manifestè lædes. Euidenti uerò argumento & ætates sunt. In his uerbis iam primùm occursat sibi: quòd similia similibus conuenire affirmet. Secundo, quòd non eandem calidi & frigidi, cum humido & sicco rationem ineat: cùm tamen alibi omnes ex æquo intemperies tractet, ut iam ostendimus. Tertium, quod maximum uidetur, quod membrum

[Margin notes: ..huius trac. ..cõtradic.3. | .aphorum 3. | .de Alimen. ..3.post med. | cap.6. | fol.3. | fol.2. | cap.5.]

brum ſiccius euadere nihili ducat: & tamen in ſeptimo methodi nullam ſicca intemperiem deteriorem eſſe affirmet. Accedit quod Hippocrates ſcripſit, Victum humidum pueris maximè conferre. Vbi Galenus inquit, Naturalis intemperies, non eodem modo, ut quæ præter naturam eſt demolienda, ſed ſimilibus conſeruanda eſt. Et in tertio etiam Artis medicæ: Quod igitur in temperatura quidem euariat, ſed inſtrumentalium partium ſeruat menſuram, duplicem habet cauſarum ſalubrium formam. Alteram earum quæ ipſius tuentur temperaturam: alteram earum quæ ad optimam eam transferunt. Quæ igitur ipſius conſeruant temperaturam, tantum diſtabunt à cauſis temperatæ naturæ, quantum & ipſa intemperies naturalis à temperata, calidiora calidioribus exhibendo, frigidiora frigidioribus corporibus: tum ex æquo humidiora humidioribus, ſicciora ſiccioribus. Sed ſi permutare in melius conſilium fuerit, contrariis quidem utendum eſt. Aequaliter autem declinantibus ad partem oppoſitam à temperamento, cum his quæ intemperie ipſa laborant: ſic frigidiora & humidiora, calidioribus ac ſiccioribus maxime conueniunt temperaturis. nanque à calidis ac ſiccis ad meliorem ſtatum traduci nunquam poterunt. At uerò in ſecundo Artis medicę expreſsius dum de uentriculo loquitur, inquit, Gaudet uerò à cibis ac potibus calidis, nec à frigidis ullam percipit noxam, ſi eis modicè utatur. Manifeſtum eſt igitur iuuari à ſimili: hoc enim eſt quod dicit Gaudet: nec lædi à contrario: ut ſit hæc ſententia fermè his directè contraria, quæ dixit in ſuperiore autoritate, in initio huius contradictionis adducta. Et in tertie Aphoriſmorum oſtandunt hæc etiam quæ ſequuntur cùm inquit: Gaudet quidem uentriculus frigidus frigidis, ſed ab eorum uſu immoderato læditur: ita & ea quæ extrinſecus occurrunt frigida nequit ferre longiori tempore, ut nec calidus calida. Malæ uerò temperaturæ quæ morbi ratione uentriculum occupant, hoc differunt à naturalibus, quoniam contraria, non ſimilia appetunt, quemadmodum naturales. Sed quòd melius concoquat, & melius his quibus gaudet nutriatur, oſtendit ſecunda Aphoriſmorum cùm dixit: Nam quæcunque cum uoluptate aſſumuntur, iſta uentriculus amplexatur, & facilius concoquit: ſicut illa quæ diſplicent refugit: unde uel nauſeæ, uel flatus, uel fluctuationes ſubſequuntur. Et rurſus: Cibi ac potus naturam efficiunt aduentitiam tum maximè in uentriculo: ob hanc uerò cauſam, quanto ſimilius fuerit id quod tranſmutat, ei quod tranſmutatur, tanto celerius tranſmutatio ipſa perficitur. Sed quòd non ſolum in calidis ac frigidis uentriculi diſpoſitionibus hæc ratio uera ſit, ſed etiam in humidis ac ſiccis, oſtendunt eiuſdem uerba, dum de illis intemperiebus uentriculi

Marginal notes: 3.aphor. 36. — cap.3. — cap. 55. — cap. 56. — Aphor. 38. & 50.

2. artis med. cap. 53. & 54. ageret, dum dixit, Sicca intemperies à plurimo potu grauatur, & fluctuationibus angitur, & cibis delectatur ficcioribus. Humida uerò ampliorem potum bene fert, & humidis cibis gaudet. Inter tot difficultates uersante Galeno, dicebat Auerroës: Quòd sententia horum, id est, Græcorum (quamuis eam non explicauerint) est, quòd duplex est regimen: Vnum quo reducitur per contraria sensim, & non per æqualia in gradu, quia hoc natura non fert. Alterum per similia ad conseruandum: & quòd merito naturalium causarum non debemus uereri uti exquisitè similibus: sed quia in hoc est periculum ab exterioribus, ideo cum his similibus, ne in ulteriorem prolabatur lapsum, contrariis quandoque etiam utendum erit. Hæc sententia est è directo contra Galenum, ut dixi primo de Alimentis: quia reductio fit per contrarios cibos in gradu æquales. Dissidet etiam in hoc, quòd contrariis indigere nos putat in conseruando. Galenus autem scopos in simplicibus affectibus nunquam miscet, quando scopi contrarii habent impedire se mutuo. In hoc etiam errat, quòd intemperies ualida similibus sit conseruanda: augetur enim sponte, ut in quinto de Tuenda sanitate, tum de illa, tum generaliter de senili contrariis tuenda: & in tertio Artis medicinalis docet. Discrimen etiam sustulit actiuarum ac passiuarum qualitatum, cuius Galenus in sexto de Tuenda sanitate meminit. Trusianus uero aliter interpretatur: calidas intemperies, à calidis, id est, calidioribus uexari docet, ab his autem quæ similia sunt conseruantur: à frigidioribus qualiacunque sint seu frigida, seu minus calida in melius reducuntur. Dicit uerò non absolute protulisse lædi, sed facile à similibus in gradu: quandoquidem si paululum excedant, in deteriorem lapsum hominem adducunt: at si minus sint calida, (gratia exempli) non solùm non nocent, uerum etiam iuuant, nam uersus temperiem retrahunt. Sed nec hic sensus est conueniens ut comparatiuo utamur, cum Galenus positiuum dixerit. Incidit & in eundem laqueum quo Auerrois opinio detinetur: cùm inter actiuas & passiuas qualitates non distinguat. Est etiam directè contraria utilitati hominis: cùm doceat intemperiem ualidam non debere in melius immutari: sed quandoq; conseruandam. Iacobus autem Forliuiensis dixit, quòd à similibus in qualitate, id est, ut calida calidis, remissioribus tamen in gradu iuuantur. ab æqualibus autem, ac manifestius à uehementioribus similibus in qualitate uocentur. Sed à contrariis in forma generaliter iuuantur si commode adhibeantur. Hæc opinio non uidetur uera, nec ad Galeni mentem, cùm ipse uelit corpus noceri (in primo de Alimentis) non solùm à similibus in forma, uerum à temperatis. In tertio etiam Artis medicinalis declarat, quod & uerum est, conseruationem fieri à

[Margin notes: "6. collec. 11." beside "pliorem potum…"; "2. artis medicæ c. 30." beside "senili contrariis tuenda…"; "Questiõe 17." beside "immutari: sed quandoq;…"]

ri à ſimilibus in forma,ſeu qualitate,& in gradu:nec diſtinguit inter qualitates,ut dixi,actiuas,paſsiuasq́;.Sequeretur etiam unũ contra experimẽtum,quòd plus lęderetur temperatus,uel parùm ad calidum declinans,ex piperis aſsiduo uſu quàm is qui calidiſsimo eſſet temperamẽto.Hic igitur oportet tres primas cõtradictiones tollere, ac inſuper diſcordiam,inter librum de Alimentis & librũ tertium Artis paruæ.nam ſi omnes intemperies à ſimili,etiam in gradu longè remiſsiore nocẽtur,quomodo conſeruabuntur à ſimili in gradu & qualitate? Quòd ſi hoc eſt nocere,in intẽperie ſeruare hominem,ut Iacobus dicit,quomodo duplex eſt regimen? Conſeruatiuum ſcilicet & Reductiuum? Sic etiam concilianda eſt diſcordia, quæ habetur, cùm dixit in ſecundo Artis medicæ, Quòd modicus uſus contrariorum iuuat: at in tertio dixit, Quòd per æqualia, in oppoſita qualitate, moliri oportet reductionem. His tot difficultatibus occurrendum eſt primò ex his, quæ in primo libro diximus, quo ad ea quæ ad aërem pertinent. Inde ſic diſtinguemus: Naturalis intemperies,aut eſt in toto, aut in partibus: item, aut in actiuis, aut paſsiuis qualitatibus: item, uel eſt intenſa, uel remiſſa ac leuis: item, uel reductionem molimur, uel conſeruationem. Rurſus, ſi in partibus,uel in uentriculo, uel aliis partibus: tum etiam uel corpus cum hoc ualidum eſt, aut imbecille: ac denuò uel homo ſolùm ſanitati uacat, uel occupationibus diſtringitur. His ſeptem diſtinctionibus conciliare oportet Galeni dicta. Si igitur corpus totum actiua qualitate ad intemperiem labitur, fueritq́; occupationibus implicitum contrariis, ſed leuioribus in eodem ſtatu ſeruabitur,ſexto de Tuenda ſanitate. Sed ſi uacet ſanitati,tunc ſi ab intemperie lædatur,proculdubio cõtraria adhibere conuenit:in gradu,uel ui,æqualia:ab his enim ſolis reducitur: tertio Artis medicæ, & primò de Alimentis. At ſi non læditur,conſeruare poſſumus ſimilibus, uel etiam contrariis: ſemper uerò in contrariis cùm reductionem molimur, quantitas diligenter eſt attendenda, ne uirtus membri euertatur. hoc eſt quòd dixit iuuari ab his ſi modicè utamur.in paſsiuis autem qualitatibus ſimilia adhibere conuenit: quòd facilius in nutrimentum tranſeant, & nullum ſit periculum in exhibitione, modo non exuperent. Sicca igitur ſeni conueniunt,ſed tamen quæ potius minus ſint ſicca, quàm ſenis temperatura: ipſis enim æqualibus periculum ineſt,ne lapſus augeatur. Periculum igitur ad lapſum paruum eſt,cùm uerò labitur magnum, ut ſeptimo Artis curatiuæ docuimus.Sic igitur ſexto de Tuenda ſanitate & prima Aphoriſmorum locutus eſt.Rurſus, cùm dixit tertio Artis medicæ,Sicca humidis reduci, de partibus loquitur: nam ut aliâs declarauimus omnes intemperies corrigi poſſunt in omnibus membris, præterquam in corde: quoniam à

c.17.& 55.

cap.3.

corde recipiunt influxum: aliter quis tantus esset ille Galeni conatus septimo Artis curatiuæ, in sicca uentriculi intemperie, si non uerè, sed extrinsecus solum humectatur? nam tunc nec melius concoquit, nec quicquam melius habebit. Sed neq; siccis humida applicare conueniet, sed solum humidis sicca, tertiò Artis medicæ. Si igitur intemperies non est in toto, si in corde, rationem habet ferme qua totum: contrariis enim in actiuis, similibus autem in paßiuis, sed leuioribus est utendum. Si autem in uentriculo, similibus perpetuò est utendum, sed remisioribus, quòd uentriculus ea amplectatur & concoquat: cumq; toti corpori inseruiat rationem refert debilis membri: si uerò præter naturam intemperie laboret, contrariis. Hoc est quod Galenus dixit libro de Dissolutione continua, & in Aphorismis. In cæteris uerò mebris si ualida sit uirtus, contrariis utendum est, per ea enim corpus reducitur. Si autem sint debilia, aut impedita, similibus conseruantur: quia simile facilius transit in nutrimentum: uerùm quia prius permutantur in uentriculo, non tantum offendit contrarietas, ut in illo: quare contrariis uti decet potius, quàm similibus: nisi membrum illud melioris cuiusdam functionis causa, in proprio temperamento seruare studuerimus: ut cùm bene ualente cerebro, ipsum in sua caliditate ac humore, ob functiones principales conseruare uoluerimus. neq; enim eadem est ratio reducti per artem cerebri ad temperamentum, quæ etiam cerebri à natiuitate temperati. Principis autem sententia est quòd intemperiem errore acquisitam contrariis emendare debeamus, æqualibus in gradu: naturalibus autem, si bonæ sint, ut calida & humida puerorum adhibenda similia: si malæ ut senum, quæ frigida est & sicca, contraria: unde calida & humida conuenire putat. Verùm docuimus uinum non esse humidum, sed siccum natura. reliqua uerò quę exhibentur, sicciora sunt quàm in iuuenibus. Quòd si hac fiducia humida exhibere pergas, in hydropem decidunt: quia non concoquunt. At uerò in actiuis declaratum est contraria conuenire. Quòd si obiicias, Senum uictum, Paulo, atq; Aëtio teste, debere esse calidum & humidum, non satis intelligis, aliam esse rationem nutrimenti, aliam reliquarum causarum, nam balnea, & somnus, & inunctiones, calefaciunt & humectant, conueniuntq;: at cibi ad calidum & siccũ, tum potus debent inclinare. quia hæc nutriunt, illa non. Nutritio autem fit qualitatibus paßiuis, atq; actiuis similibus existentibus. sed actiuas periculi causa non admittimus. at uerò quæ scribunt illi de intemperiebus, deinceps ad genus reductiuum omnia pertinent: nam in Conseruatiuo non tanta est utilitas, & quicunque eo facilè uti potest: quia nullam sentiens in corpore uariationem de errore non adeò timet. at qui reduci studet, frequenter incommodis agitur: ob

id quil

cap.6.

cap.4. in prin.

Tertia primi doct. 2. ca. 17. & doct. 3. ca. 1.

lib. 1. c. 23. lib. 4. cap. 30.

libro 1. c. 70. Paulus lib. 4. cap. 94. Aëtius.

id quilibet ſeruare ſuum ſtatum doctus quaſi à natura nouit. in melius reducere opus eſt ſolius Medici: atque etiam eruditi, ac ſapientis.

HIERONYMI CARDANI MEDICI TRACTATVS II. SECVNDI LIB. CONTRADICENTIVM MEDICORVM.

CONTRADICTIO PRIMA.

Exanthemata in pueris an illico debeant curari. Quid Ophiaſis.

VSTVLAE, quas Græci exanthemata uocant, ubi puero eruperint, primùm nullum nobis negotium faceſſere debent: ſed poſtquam eruperint, curare tentabimus balneis, quibus Myrtus, aut lentiſcus, aut roſa ſint iniecta, inquit Paulus. Sed Auicenna dicit, quòd ſunt medicandæ cum ſubtilibus: cumq; in fine medicetur & ipſe cum Myrto, & lentiſco, ac roſis, uidetur quòd à principio. Sed facile eſt uidere, quòd cum illis miſcet hæc: & quòd uult, quòd medicemur poſtquam exierint, non autem antè. uocat autem illa ipſe Dothor. Manardus exiſtimauit etiam hæc ſub tinea collocari ab Haliabbate, & quòd Exanthemata eſſent Saphati Arabum. Haliabbas nanque poſuit tineæ ſuæ ſpecies quinq;.ob id non immeritò dubitauit Franciſcus Petrarcha medicus,amicus noſter cùm uidiſſet tam inuolutam rationem Ophiaſis,Alopeciæ,Tineæ,ſeu melius Tyriæ Arabum,Exanthematum quid hæc eſſent? hortatusq; eſt ut aliquid de hoc ſcriberem. Nam Manardus ipſe Alopeciam ſuum nomen retinuiſſe quaſi apud Arabes exiſtimat: Ophiaſim autem eſſe Tyriam. id autem auxit ſuſpicionem, quòd in noſtra Tyria uulgari, potius accidere uidemus id, quod ἀχῶρες, ſeu achores, & κήρια, ſeu ceria efficere ſolent: ſcilicet ut exulcerata cute quiddam melli ſimile profluat: nam de ψυδρακίοις, ſeu pſydraciis, & Exanthematibus, ac ficubus, quanquàm in capite naſcantur etiam, non tamen peculiares illi morbi eſſe uidentur. Si igitur Achores & Ceria, non

lib.1.c.6.

tertia primi doct.1.cap.5.

lib.7.epiſto.2.

lib.8.Theoricæ c.18.

non sunt Tyriæ naturæ species, quonam sub morbi genere collocantur? aut quod nomẽ nunc sortiuntur? Quòd igitur nostri tẽporis Tinea, sit Tyria Auicennę, primò patet, quia cadere capillos, & cutẽ exulcerari scripsit ille, quæ propria sunt nostræ Tineę. Paulus etiam hoc ostendit, cùm dixit, Vbi iam ulcera ad cicatricẽ uenerint, de Alopecia loquẽs. Quò fit, ut error Auicẽnæ detegatur: nam non solùm in Tyria & Ophiasi, sed in Alopecia & Alopicia quæ eadẽ sunt, quandoq; non tamẽ semper summa exulceratur cutis capitis. differunt enim Alopecia, & Ophiasis sola figura defluuii capillorum, non autẽ morbi essentia ipsa. utraq; autem eorum sub nostra continetur Tyria. Facit etiam Paulus caput de defluuio capillorũ, in quo nihil aliud curat, postquã de Ophiasi & Alopecia plenè tractauit. Quò fit, ut tam Ophiasis quàm Alopecia cutẽ exulcerare nata sint: tum maximè quòd in initio inquit: Caluitium humidi penuria, Ophiasis & Alopecia succi uitio producuntnr. Manifestum est etiam curam, quam Princeps illi exhibet, eandem esse cum ea quæ nostro exercetur tempore. Confricatur cutis, exulceratur, sed & cura Auicennæ cum Paulo conuenit cùm dixisset Paulus, Euphorbium, Thapsiam & adarcem oleo leuigata laurino: inquit Auicenna, Euphorbium & lacrymam rutæ agrestis, oleo excipe laurino. consonat id his quæ à Galeno in primo de Medicamentis secundum locos scribuntur, cùm inquit, de ambabus loquens: Vnum quidem ambæ secundum morbosam affectionem malum: quorum causa est uitiosorum humorum redundantia. Quales uerò sint corrupti humores ex capitis cutis colore dignosces. Docet autem ut purgationibus utamur primùm, non secus ac Princeps atq; Paulus. inde infra, difficulter autem serosi humores cuti impacti eluuntur: multò autem magis si iam cutis ipsa ad malum habitũ peruenit. Sed & infra in auxiliis Euphorbium, sinapim, sulphur, nitri spumam Thapsiamq; commemorat, quorum nullum à Principe præteritur, sic oleum laurinum. Constat sanè ea esse uerè unum in affectibus quibus ad unguem eadem medendi ratio generalis ac singularis conuenit. nam & infra cutim fricat, radit, rubificantibus, & cucurbitulis uexat: ut etiam aciculis expungere doceat. Sed hæc, ut reor clariora sunt quàm ut pluribus indigeant testibus. Illud etiam esset absurdum, quòd tot de casu capillorum uaria capita fecisset, quæ in nullo inuicem fermè differrent: cadere etiam capillos in eo morbo constat: at si de tyria non loquitur, maximum morborum in cute ipsa capitis euenientium reliquisset intactum. Sed si ut Haliabbas inter tineam & tyriam ipsam distinguas, Tyriam uerò & alopeciam fermè defluuia solum facias capillorum: illud sequatur necesse est, ut Galenus nullum uerbum habuerit de hoc: aut ut sub achoris ac psydraciis intelligat. At in his non cadere unquam capillos scripsit: nec postquam curauerit, meminit medicament

Marginal notes: septima quarti t.1. c.5. — lib.3. cap.1. — septima quarti t.1. c.6. — c.2. iuxta principium. — cap.3. — 1. de Medic. secũdum locos c.26.

camentorum quæ pilos naſci faciant: quod uerò maximum eſt, nequaquam utitur irritantibus medicamentis, ut in ophiaſi, ſed ſpuma argenti, cadmia, charta exuſta, cimoliaq; ac talibus. Haliabbas igitur tineæ nomine intelligit quæcunq; capiti eueniunt citra capillorum defluuium uitia: ſi modo cutem parum exceſſerint, achoras, pſydracia, ficus, exanthemata: ſuoq; modo facit quinque ſpecies cum ceriis. At nunc hæc in pueris maxime cernuntur, quanquam nomina non imponamus ſingillatim: quoniam ut plurimum ſanari leuiter conſueuerunt: nam ſi mali ſint omnino humores, capillos cadere cogunt, nec amplius puſtulæ dicuntur: ſed ophiaſis aut alopecia, uel ut à nobis Tyria: eam ob rem nec antiqui, nec recentes medici de his, quantum de alopecia uel ophiaſi curauerunt: nec capillos in eis cadere ſcripſerunt: quoniam iam in ſæuiorem morbum tranſit affectus. hæc uero eadem ſexta aphoriſmorum patent. Liquidò Aphor. 34. uerò patere arbitror, omnes cutis morbos contagioſos eſſe, maximè inueteratos: ob id etiam noſtra Tyria. In generalibus autem regulis hoc docuit Galenus. Defœdatio uerò cutis capitis quæ omnibus ac ſolis infantibus, citra omnem noxam ſolet accidere, quam Ruffam à colore uulgari nomine uocamus, cùm morbus nullo modo ſit, ab antiquis inter morbos non connumeratur. Exanthemata uerò quædam ulcus habent, quædam non, ut in tertia Aphoriſmorum: ubi enim Latina uerſio habet, Puſtulæ Aphor. 20. ulceroſæ: Græca lectio habet ἐξανθήσιες ἑλκώδεες. At uerò quòd per cap. 6. uniuerſum corpus accidere ſoleant, patere arbitror quarto de Tuenda ſanitate. Ego Variolas & Morbillos Arabum ſub illis arbitror contineri: 2. theiſir trac. 7. c. 3. nam Paulus nec in primo, nec in quarto, ubi de omnibus agit morbis, qui cuti eueniunt, nihil de his dicit, ac ſi non eſſent: cùm tamen omnibus hominibus eueniant, ut Auenzoar, & Auerroës teſtantur: & nullum genus puſtularum ponitur à Paulo ad quod poſsint reduci, niſi ad exanthemata: tum magis, quòd de his in utroque libro tractat, tanquam de ea puſtula quæ tam pueris quàm adultis communis ſit: cuiuſmodi ſunt uocatæ uariolæ & morbilli.

CONTRADICTIO II.

Morbus Melancholia appellatus, an cum febre eueniat.

INterdum ubi principales actiones læſæ ſunt, febris quoque accedit, ut 3. collec. cap. 8. in lethargo phrenitideq;. Interdum ſine febre uitium eſt, ut in mania cap. 8. atque melancholia. id quod modò per conſenſum, interdum affectu primario cerebro laborante accidit, tertio de locis affectis, inquit Galenus. cap. 5. iuxta Alexander quoque inquit, Deſipientiæ præterea genus quod ſine febre finem.

lib. 3. cap. 22. est, Melancholia dicitur. Paulus etiam diffinit Melancholiam, quòd sit lib. 3. cap. 14. mentis alienatio sine febre. Aëtius etiam cùm eius meminit, nullam lib. 6. cap. 9. mentionem febris facit: & Haliabbas Melancholia nigra est animi confusio sine febre. Posuit tamen Maniam cum febre, in capitulo eam phre- 9. theor. ca. 7. nesis constituens. Rasis quoque nono ad Almansorem, dum de illa tra- cap. 13. ctat, febris nullo modo meminit: neque in libro diuisionum. At in op- cap. 9. positum est Galenus eodem libro paulò pòst his uerbis: Verùm haud absurda quæstio est, cur cum Diocles causas aliorum accidentium redderet, quam ob causam mens lædatur, non scripserit: siue enim uenarum quæ uentriculo contiguæ sunt, calor exuperat, seu partes quæ iuxta il- cap. 7. statim post mediū. lius sunt portam, quam Græci pyloron uocant, inflammatione laborant, quid causę sit, cur melancholica committentur accidentia derelictum est. Inde paucis interiectis denuò subiicit: Atque uidetur in eiuscemodi af- lib. 3. trac. 4. cap. 18. fectu in ipso uentriculo adesse inflammatio. Sanguis autem in parte inflammata contentus & crassior, & atræ bili magis conformis. Vidit Auicenna hanc difficultatem, ideo dixit, quòd uel phlegmon illud ex mate- cap. 15. ria frigida erat, sicq; febrem non potest efficere: aut si omnino est ex materia calidą pylori inflammatio, tunc hoc in genere melancholiæ adest febris. In mania autem febrem adesse posse non negauerat prius. Sed & trac. 9. c. 9. Auenzoar in suo primo Theisir, uidetur hanc uidisse difficultatem, quare noluit explicare an febris adsit cum phlegmon adest: sed solum quòd aduritur hæc materia ibi unde cerebro communicatis uaporibus desipientia fit. Verum nullus magis clarè hanc dubitationem attigit, ipso lib. 3. c. 40. in fine. Auerroë, in suis collectaneis. Responsio tamen ad idem cum Auicenna tendit, uel quòd materia illa frigida sit, uel quòd febre non possit genus hoc melancholiæ carere, uel quòd fiat melancholia dum in declinatione ipsa phlegmon est. Sed non paruam difficultatem patiuntur hæ responsiones: nam primo per phlegmonem Græci intelligunt sanguineum & cap. 6. calidum apostema, ut in decimo Methodi, & in libro de Tumoribus cap. 2. dum inquit, Solent Græci Phlegmonem appellare inflammationem in carnosis, intentis, renitentibus, pulsantibus, rubentibus, doloreq; calido uexatis partibus. Quò fit, ut nullo modo ad apostema frigidum hæc referri ualeant. nam Græca lectio sic habet. εἴτε γὰρ τὸ θερμὸν ἐν ταῖς κατὰ τὴν γαστέρα φλεψὶ πλέον ἐπ' αὐτῶν ἐστὶν, εἴτε φλεγμονὴ τῶν κατὰ τὸν πυλωρὸν μερῶν, διατί τούτοις ἀκολουθεῖ τὰ μελαγχολικὰ συμπτώματα, παραλέλιπται. quæ uerba iam ab initio exposuimus secundum Guilielmi Copi Basiliensis uiri excellentis interpretationem. Sic & reliqua quæ subiungit: Ἔοικε μὲν γὰρ εἶναί τις ἐν αὐτῇ φλεγμονὴ, τὸ δ' ἐν τῷ φλεγμαίνοντι μορίῳ περιεχόμενον αἷμα, παχύτερόν τε καὶ μελαγχολικώτερον

ρον

ϛον ὑπάρχειν. Sed ſi cum febre eſt tunc melancholia, cur eum morbum unanimes omnes, quaſi conſpirauerint, ſine febre eſſe dicunt? Quòd ſi à phlegmione melancholia ſuccedit, quanquam hoc haud cum uerbis Galeni conſentiat, qui morbum cum phlegmone ipſo fieri ait, an phlegmon ſuppuratum an reſolutum eſt: neceſſe eſt autem neruea exiſtente uentriculi ſubſtantia, illos non leui dolore, ac difficultate egerendi uexari: quorum nullum cùm in melancholicis uideamus, reſponſionem præ oculis habeamus, non eſt ut cum Auicenna & Auerroē aberremus: uerba enim Galeni illa ad Dioclem, qui hoc ipſum prioribus uerbis dixerant, contorquentur, non quòd melancholiam ex pylori phlegmone fieri uelit: ſed ſi fiat, ut Diocles affirmat, quo pacto adhuc ſymptomata illa ſuccedant, ille minime (inquit Galenus) docuit. Sed hoc etiam ex uer- co. 46.
bis Galeni in tertio ſuper tertium Epidemiorum habetur: inquit enim, Proprium inſanientium eſt febre liberum eſſe ut febricitare phreniticorum. Quamobrem facile eſt uidere, quonam pacto, qui pluris hominem faciunt, quàm res: & res & autoritatem hominis perdere. At nos cùm ipſam ſequamur ueritatem neglecta autoritate, & rem ipſam docemus, & Galenum ipſum ab iniuria & contradictione uindicamus: nam non ſolùm hoc Arabibus, ſed etiam Græcis non leue attulit negotium. At non negamus, ſi uentriculo phlegmon adueniat deſipientiam non ſubſequi: ſed tunc non morbus erit ipſa deſipientia, ſed ſymptoma: cumq; grauiori tunc longe morbo laboret, non iam eum melancholicum ſed morbo acuto laborantem, ac uentriculi phlegmone dicemus. Nam ſi qui laterali morbo affligitur, perperam febriens ſimpliciter dicitur: quantò abſurdius delirantem ex phlegmone letali, melancholicum appellabimus? Non male, ni fallor, Celſus inſaniam in tria diſtinxit genera. Pri- lib.3.c.18.
mum, quod cum cerebri phlegmone coniungitur, uocaturq; Phrenitis, magnam habens febrem iunctam: Secundum, quod leuem & interceptam, quod ex ſanguinis abundantia ac prauitate fit: Tertium, quod abſque febre eſt, & in longum protrahitur: nam nec deliria, quæ ex phlegmone ſepti, uel uentriculi fiunt, omnino ſunt perpetua, ſed per interualla hominem infeſtant. Raſis in ſuis continentibus locum & ipſe per- lib.1.c.3.
peram Galeni eſt interpretatus, pro Diocle ſubſcribens Theophilum: admiratur uerò, & iure merito, cùr ſi in meſereonam (& hoc pro pyloro ſuppoſuit) phlegmon ſit, quonam pacto ſiti ac febre careant: adducit tamen coniecturas, quibus phlegmonem adeſſe uerisimile uideatur: ſcilicet à frigidis iuuari & inflationem ſentire: ſed inflatio illa nec ponderoſa eſt, nec perpetua, nec exurens: nec iuuantur à frigidis illico, imò læduntur: ſed continuo uſu eorum minuitur atræ bilis generatio,

quò fit leuior euadat morbus in poſterum : ſed non tam frigidis, quàm humidis alleuiatur morbus, cùm humida ſolùm innoxia ſint, & cùm aſſumuntur & poſtquam aſſumpta & etiam concocta fuerint. Sed his omiſsis uera ſolutio habetur, libro de Morborum differentiis, cum dixit Galenus: φλεγμονὴν ὀνομαζόντων ἡμῶν δηλονότι νῦν οὐ τὴν οἷ φλόγωσιν τῶν μορίων, ὥσπερ ἦν ἔθος τοῖς παλαιοῖς. Id eſt, Inflammationem nobis uocantibus, non partium feruorem, ut mos antiquis fuit. Quare melancholia eſſe poteſt cum pylori inflammatione, quæ tamen non eſt phlegmon, neque tumorem habet ſecum, nec dolorem, nec febrem, more antiquo nomen interpretantes.

cap. 12.

CONTRADICTIO III.

Glaucus oculus an opponatur nigro.

2. artis medicæ. c. 20.

QVæ uerò ad colores attinent oculorum, ſic oportet diſtinguere: Glauci quidem oculi qui puro & non multo præfulgent humore, tales fiunt ob ſplendidi luminis abundantiam : Contrà uerò nigri : at qui ſunt intermedii, cauſas quoque habent intermedias. Hæc Galenus: atque non ſolum in his, ſed etiam ſequentibus uerbis manifeſtum facit, extremos oculi colores Glaucum eſſe, ac Nigrum : glaucum nempe in claritate, in obſcuritate nigrū: reliquos medios omnes eſſe : quos Auicenna in tertio ſui canonis Varios appellat: nam ſi hi colores extremi nō ſunt, non ſolum extremos colores prætermiſit Galenus, ſed quotquot inter extremam & glaucum eſſe poſſunt. At in quinto de Generatione animalium Ariſtoteles hæc habet : οἱ μὲν γὰρ ἔχουσι τῶν ὀφθαλμῶν πλέον ὑγρὸν, οἱ δ' ἔλαττον τῆς συμμέτρου κινήσεως, οἱ δὲ σύμμετρον : τὰ μὲν οὖν ἔχοντα τῶν ὀμμάτων πολὺ τὸ ὑγρὸν, μελαινόμματά ἐστι, διὰ τὸ μὴ εὐδίοπτα εἶναι τὰ πολλά. γλαυκὰ δὲ τὰ ὀλίγον, καθάπερ φαίνεται καὶ ἐπὶ τῆς θαλάττης. τὸ μὲν γὰρ εὐδίοπτον αὐτῆς, γλαυκὸν φαίνεται, τὸ δ' ἧττον, ὑδατῶδες. τὸ δὲ μὴ διωρισμένον διὰ βάθος, μέλαν καὶ κυανοειδές. τὰ δὲ μεταξὺ τῶν ὀμμάτων τούτων, τῷ μᾶλλον ἤδη διαφέρει καὶ ἧττον. Hoc autem eſt : Hi enim habent ex oculis plurimum humidum, hi uerò minus quàm pro ratione mixtionis, hi uerò quantum conuenit. Qui igitur ex oculis humido abundant, nigri ſunt, quoniam plurima ex illis non ſunt perſpicua : glauca autem quæ modicum habent, quemadmodum & in his quæ maris ſunt apparet : quod enim ex eo perſpicuum eſt, glaucum uidetur : quod uerò minus eo eſt, aqueum : quod autem diſtingui non poteſt ob profunditatem, nigrum uidetur, atque cæruleum : qui autem

fen. 3. trac. 2. cap. 34.

cap. j. iuxta medium.

autem oculi inter hos medii ſunt, ut magis, aut minus iam differunt. Hactenus uerba tranſtulimus: ſententia uerò clarior longè eſt. Oculi ut maris partes habentur: quidam enim plurimum humidum habent, nigriq; ac cærulei uidentur, ut maris profundum: quidam mediocre, atq; hi glauci, uelut pars maris quæ perſpicua eſt, quanquàm oculus dilucidè percipit. Quidam modicum continent humoris, & hi aquei coloris ſunt, ut etiam maris ſumma pars. Conſtat igitur extremum colorem à nigro, eiq; maximè contrarium, non glaucum eſſe, ut Galenus cenſet, ſed ut ueritas docet, & Philoſophi uerba, aqueum: nanq; & patri meo Facio Cardano, oculi non glauci, ſed aquei ad unguem fuere. Eſt hoc ſanè in uiris rarum, in infantibus tamen frequens: nam ſi rectè inſpicias, plurimorum ex illis, uelut & felium oculi ſunt aquei, non glauci: eſt enim color glaucus ut definiunt rectè Grammatici, uiridis albedine quadam permixtus: unde talis etiam in foliis oliuæ ac ſalicis perſpicitur. Sic Virgilius:

Populus, & glauca canentia fronde ſalicta. Et rurſus: 2. Georgic.
Tantum effata, caput glauco contexit amictu, 12. Aeneid.
Multa gmens, & ſe fluuio Dea condidit alto.

Nigidius exiſtimat, & rectè, quòd Glauci nomine apud Græcos exprimitur, Cæſii nomine apud Latinos debere intelligi: quod & Theodorus Gaza interpres ſcientiſsimus grammaticæ in uertendo obſeruat. Maluerunt tamen plerunq; Poëtæ illuſtriores Græca notiſsima uoce uti, quàm paulò obſcuriore Latina: tum magis, quòd glauci ſpondeum nomine, Cęſii nullum pedem niſi per figuram admittit hexametro idoneum. Cicero docet, ueteres Mineruam cæſiis oculis ſemper finxiſſe. Homerus uerò γλαυκῶπιν ἀθήνην, ſuam uocat: at indecens fuiſſet candidum colorem mulieri, quam maximè honeſtare uellet, tribuiſſe. Igitur dicendum erit, ut Galenum, quanquàm inuitum, tueamur, per Glaucum intellexiſſe, non quod ueteres uolunt, ſed omnem colorem, qui non ſit exquiſitiſsimè candidus: nam talis oculus, ſi pupillam habeat, nullo modo eſſe poteſt: quare aqueus ſub glauco continebitur: non meminit autem aquei, quia colos hic fictitius eſt, nec famoſus, ſi ad nomen ipſum reſpicimus, quandoquidem nec ſatis conſtet, an aquæ nullus ſit color. Ariſtoteles autem rei magis utilitati ſtuduit, quàm uerborum lenocinio. Hæc itaque ſic ſe habent. 1. de nat. Deo.

CONTRADICTIO IIII.

Color glaucus an à multo fiat humore cryſtalloide.

EX quibus non leuis alia quædam exoritur dubitatio, ſcilicet: An paucitas cryſtalloidis ſit cauſa nigredinis, ut Galenus ipſe affirmat. Deinde, An colos in oculis ab humoribus ſumi debeat. nam quantum ad 2. Artis medi. c. 21.

3.3.tract.2. crystalloidis rationem, Auicenna cum Galeno consentit: sed differentia
cap.34 est, quia etiam tunicarum colorem in causa esse uult: uerùm alibi etiam
rex.52. in Cantica scilicet de humoribus dissentit: cùm dixit, Si corpus albuginei & glacialis fuerit peruium, purum, & modicum, ac prominens, tum etiam
lib.5.ca.3. lucidum, erit color oculi glaucus: à contrariis uerò causis, niger. Eandem
lib.4.c.3. sententiam sequitur in commento Auerrois: & in Paraphrasi de Generatione animaliũ: & in Collectaneis. ubi olim in margine contradictionẽ, quę nunc legitur, dum essem adolescens adnotauerã. Secutus igitur magi-
cap.1. strum suum in quinto de Generatione animalium, non multitudinem, ut Galenus, sed paucitatem crystalloidis albedinis oculi causam esse refert. Quidam falsò etiam de tunicis imponunt Aristoteli. Sed cur, cùm tres sint humores, duos tantùm consideramus? Facilis est responsio: nam in
cap.17. primo Collectaneorum, uitreus qui tertius est, post glacialem, seu crystal-
tract.1.c.2. linum collocatur: quod & autor libri de oculis fatetur. Verùm ad reliquas dubitationes aliqui dicunt Galenum posuisse causas eas quæ magnam possunt efficere narrationem, Auicennam omnes. alii ad apparentiam nihil prodesse tunicas, sed solum ut talis sit oculus cùm in dissectione partes quæruntur: hi omnino Auicennam damnant, alii uerò Galenum faciunt insufficientem. Forsan dici posset tunicas adumbrare oculos posse, colorem non posse facere. Sed nec sic satisfacimus Galeno: nam non ex hoc colore quem uideo, ullam de oculi natura potero facere coniecturam: quare melius dicam, totius oculi signa à Principe posita esse, solius uerò pupillæ à Galeno: atq; hoc uerissimum est. Sed cur Auerroës alia excitat signa, si quidem sumpta ab exustione humorum, hoc haud nos fatigat, quandoquidem turbulentiam, quæ puritati est contraria, adustio generet.

CONTRADICTIO V.

Visio an in humore crystalloide.

HVmor ipse crystalloides primum est uidendi instrumentum. cui rei certissimo argumento sunt quæ à medicis ὑποχύματα, id est suffusiones appellantur, quæ interiacent quidem inter crystalloidem & corneam tunicam, uisionem impedientia donec deprimantur. humori autem crystalloidi qui albus est, & clarus, ac splendens: quoniam hac sola ratione futurum erat, ut à coloribus immutaretur, non par fuit ut ex sanguine ipso nutriretur, inquit Galenus in decimo suo de Partium usu, & autor
cap.1. libri de Oculis. Sed aliter uidetur sentire Galenus, cùm inquit in eodem
tract.1.cap.2. cap.6. libro: Quæ uerò pars crystalloidis extra prominet, tenuem, & lucidam induta est tunicam, atq; etiam ipsius pupillæ imago uelut in quodam speculo consistit: quandoquidem leuis est & fulgens hæc tunica supra omnia specula.

ſpecula. Igitur uult, quòd uiſio in ipſa aranea tela fiat, non in humore: quam ſententiam amplexari uidetur Auerroës in tertio Collectaneorum, quamuis in ſecundo uideatur uelle, quòd in utroq; ſimul fiat, ſcilicet in cryſtalloide & aranea tunica, ob eius ſplendorem & claritatem. Sed deceptus eſt Auerroës, ut in pleriſq;, in interpretando Galenum: nec concordia illa eſt uera, nec ad Galeni mentem. Quòd enim uera non ſit patet: neq; enim dignum eſt, ut inſtrumentum principale operationis unius ſit compoſitum: nam ut bene dicebat Philoſophus, Senſationes fiunt in ſimilaribus, motiones ab inſtrumentariis partibus. At ſic fieret ſenſatio ab inſtrumentaria parte, non à ſimilari. Quòd autem uerbis Galeni hoc non conſentiat, patet: inquit enim in uerbis ſequentibus: Omni igitur parte inſtrumentum uiſus à natura excultum eſt, ſiue ſpectes eius in mollitiæ ſymmetriam, ſeu ſitus opportunitatem, ſeu coloris fulgorem, ſiue uim operimentorum. Nam operimentũ id, quod ſibi eſt naturale, leue eſt ac lucidum & ſplendens, inſtar ſpeculi. Manifeſtum eſt igitur luce clarius, hoc eſſe araneam tunicam, operimentum inſtrumenti uiſorii non inſtrumentum. neq; merito Galeni uerborum, adeò clarè loquitur, in contradictionem uerti meruit, ſed ob Auerrois falſam tantùm interpretationem. eſt igitur uiſus primum inſtrumentum ſecundum Galenum humor cryſtalloides. quod & illi tribuit Auicenna tertio de Anima: quamuis contradicat ei. nam declarauimus ſecundum mentem Auicennæ, quòd ſpiritus ſunt inſtrumenta ſenſuum, & primum quod recipit ſenſationem: & inſtrumenta, ut oculus, & auris, ſunt propter ſpiritus, & non ſpiritus propter ipſa inſtrumenta, & rationes adductæ pro ſenſu tactus, ſunt etiã pro cæteris ſenſibus. Verũ quòd dicat Galenus, relucere imaginẽ ut in ſpeculo, intellexit non de illa quam uidemus, ſed ut etiam dicebat ibi Auicenna, de ea qua quiſq; ſe, non aliter quàm in ſpeculo, in pupilla oculi uidet. Hæc autem reflexio foras fit, non ad cryſtalloidem. Adiuuat tamen ſplendor ille ac lenitas adiuncta perſpicuitati, ad reddendam imaginem illuſtriorem primo inſtrumento, ſcilicet cryſtalloidi. Verùm hoc unum relinquebatur indiſcuſſum, quo nitebatur Galenus in prima autoritate, & autor de oculis oſtendere, cryſtalloidem eſſe primum uiſus inſtrumentum: nam ſuffuſio, quæ ſub cornea accidit, uiſum impedit, inquiunt: ipſius igitur uiſio non fit nec in cornea, nec tenui humore. Pari ego dicam argumento. Viſio intercipitur obſtructis obticis, igitur non fit in cryſtalloide. oportet igitur ſupponere quòd in ſuffuſione etiam nihilo minus ad partes anteriores poſsit ſpiritus tranſire, quamuis obliqua uia, quod & uerum eſt. Sed in obticorum obſtructione, nullus tranſit ſpiritus: oſtendit igitur Galeni argumentum, uiſionem non fieri, nec in cornea tunica, nec in humore tenui: non tamen oſtendit fieri in cryſtalloide. Verùm

cap.38. in initio.
cap.15.
1. de part. animal. c.1. in fin.
cap.8. in prin.
lib.1. tract.5. cap.1.

rùm cùm uitreus humor, qui ei est à tergo, crassior sit, nec pateat: tum uerò & retina ipsa inhabilis sit: certum relinquitur, uisionem fieri in crystalloide, uel in spiritibus qui ibi continentur: perfici autem in cerebro: nam nisi omnes sensus ibi perfectionem susciperent in omnibus geminatis sensoriis, non solùm in oculo, res una duæ existimarentur, ut rectè inquit Galenus.

10. de Vsu partium, cap. 14.

CONTRADICTIO VI.

Staphyloma an morbus uueæ, an corneæ.

cap. 2. cap. 34. cap. 22. de Oculi procidentia.

AEtius in libro septimo cõmemorat iuxta initium Staphyloma inter uueæ tunicæ morbos. Idem pòst declarat, non esse uitiũ uueæ, sed corneæ tunicæ. Paulus libro tertio inquit: Cùm uuea rupta cornea procidit, Myocephalos, id est, muscæ caput dicitur: cùm uerò plus, staphyloma, id est quasi uuatio dicitur. ubi adhuc magis malùm: sed ubi obcalluerit clauus. quo fit ut utriq; tunicæ morbus hic communis uideatur. Idem uerò alibi inquit: Staphyloma est uitium tunicæ ceratoidis, id est corneæ, cum Rhagoide debilitata: est uerò Rhagoides uuea. At Celsus libro septimo, Staphyloma inquit est cùm ruptis membranis aliquibus intus summa attollitur tunica, similisq; acino figura fit. idem uerò accidit relaxatis, unde id σταφύλωμα, Græci uocant. Respondeo nemo exquisitius Aëtio rem hanc docuit: nam ubi corneæ uitium esse declarat, hæc in sententia habet: cùm disrumpitur cornea, siue humor subsit, seu uuea per ulcus promineat, cùm ex utroq; acini similitudine aliquid prominet, uocatur Staphyloma: Græcè nanq; σταφύλωμα, uua dicitur. Est igitur corneæ tunicæ uitium semper, à similitudine uerò ab uuea nomen sumpsit. cùm uerò uideatur uuea prominere, inter uitia uueæ ab antiquis cõmemoratum est: & si non raro fracta cornea ipsa, uerè uuea promineat tunica. quamobrem & ab euentu, & à similitudine, & ab existimatione uulgarium, uueæ nomen adipiscitur uitium. Paulus autem in libro sexto huius quæ fit procidentia tunicæ, non quæ ab humore solum curationem docet: quandoquidem hoc genus tantum Staphylomatis manuum agilitate emendari ac tegi, non autem sanari queat: nam ad id quod ab humore fit prorsus inutilis hæc operatio est.

lib. 6. c. 19. cap. 7. in fine.

CONTRADICTIO VII.

Præcantationes an in cura aliquid possint.

SAepe dubitatum est, An præcantationes in morborum cura ualeant quicquam: nec solum nobis consilium est, ut de imaginibus loquamur, sed etiam de his quæ miram quandam habent sanandi rationem: uelut cùm dicimus, quòd inspicere oculos onagri frequenter habeat delere

lere Hypochymata, seu aquam, ut Auenzoar affirmat. Sic ille existimat, quòd suspendere smaragdum debeat liberare à difficultate intestinorum, & comitiali morbo laborantes non parum iuuare. Cùm uerò plurima talia sint, ea quæ manifesta sunt in tertium librum de rerum uarietate retulimus: at hîc, ut diximus, præter Auenzoar autoritatem, Dioscoridis etiam experimenta, tum uerò Alexandri, Aristotelis, Auicennæ, Alberti, ac Aëtii referemus. Ab Aristotele igitur ducam initium, his tamen prætermissis, quæ ille in librum de Mirabilibus auscultationibus contulit, quem rerum miracula faciunt, ut suum esse non credam: tituli autem modestia illius quasi esse ostendit. Ergo in tertio de Historia animalium inquit, In Lemno insula caper tantum lactis singulo die emittebat, ut colostra fieret, quod & proli masculæ eiusdem capri accidisse intelleximus. Sed hoc ostentum erat: nam Deus consulenti respondit incrementum peculii domino accessurum. Ibi, ut uideo, utriusque miraculi rationem habet & naturalis, & oraculi: nam oraculis admissis, non leuis dubitatio circa naturæ principia emergit: & quanquam de hoc aliâs scripserim, ac generaliter in libro de Animi immortalitate disputauerim, nonnulla tamen quæ huic tractationi deficiunt, præsenti disputationi adiicere minime pigebit. Igitur & in secundo eiusdem inquit: Remora à remorandis nauibus dicta, pisciculus quidam est saxis assuetus, in cibos non admittendus, utilis ut creditur ad amatoria, & ad iudiciorum causas. Sed & hic duo genera miraculorum testatur: alterum quod firmiter de nauibus remorandis, reliquum quod dubiis uerbis de iudiciis ac amatoriis refert. Rursus in sexto hæc habet: Cum autem equa pepererit, statim secundas deuorat, atque etiam quod pulli nascentis fronti adhæret, hippomanes dictum, paruæ caricæ magnitudine minus, latiusculum tamen, orbiculatum, nigrum: hoc si quis prærepto odorem moueat, equa excitatur, furitq; eo odore agnito: quapropter id à ueneficis mulierculis petitur, ac subripitur. Sic & nono libro refert, sanguinem Flori Aegitiq; auicularum, quòd perpetuas inuicem gerant inimicitias, coire à pluribus non posse existimari: atque augures dissidio carniuorarum auium bella prædicere, ut concordia pacem. Quid? neque piget quod ibi adiicitur, quamuis præter intentum uideatur, utile tamen adiicere: scilicet, Olorem ab olore deuorari: cùm tamen hæc auis credita sit ab antiquis ob id Apollini sacra, quòd iuxta mortem dulcissimas edat uoces. Alibi etiam eodem in libro inquit: Sittæ aui, quæ ex genere est earum, quæ cognitione pollent, ob id rem maleficam tribuunt. Et in octauo etiam, Ouium quas lupus occiderit pelles, uellera, & uestes quæ ex his fiunt, longe omnibus aliis ad pediculos procreandos sunt aptiores. Et in quinto, Perdices fœminæ, si aduersæ maribus steterint, uentusq; inde afflet ubi

lib.j.trac.8. c.19.
lib.j.in cap.j.
cap.20.
cap.14.
cap.22.
cap.j.
cap.17.
cap.10.
cap.5.

ubi mares ſtant, concipiunt. Quid hoc maius miraculo? Sic & alibi in
cap.19. Cypri fornacibus affirmat, dum ignis ardet, uiuere pennatum animal,
muſca paulo amplius: quod ſi ab igne eximatur, emori. Quid hoc diffi-
cilius eſſe poteſt? ubi nec ferrum, nec lapis, nec aurum reſiſtit diu, ani-
mal atque id exiguum, non ſolum non amburi, ſed ſic uiuere, ut illi hoc
ſolum uita ſit, quod omnibus aliis eſt nex. Quid igitur de uermibus di-
cap.5. cam, qui niue uiuunt ac generantia? quod & ibi fatetur. Sic & in ſexto
rurſus inquit: Pullorum hirundinis adhuc recentium oculi, ſi quis ſti-
cap.37. mulo eos uexarit, reſaneſcunt, & uim uidendi planè recipiunt. Sic & in
Perſide prægnantes mures diſciſſas inueniri affirmat, quæ alias fœminas
cap.12. contineant & ipſas utero mures geſtantes. Pygmæos etiam in octauo li-
bro admiſit, probatq́; : confiteturq́; quòd hominum ſaliua ſerpentum
cap.29. generi plerunque perniciosa eſt. Libro etiam nono docuit, plurima ani-
malia ſcire ſuas medicinas, neque eas uulgares: nam & capræ ſylueſtres
cap.6. dictamum quo ſpicula eiiciant norunt: in quo duplex miraculum appa-
cap.31. ret, & belluæ, & herbæ. Et alibi teſtatur etiam dum apud Pharſala Me-
diæ hoſpites perierunt, coruos quaſi ſenſum euentus futuri haberent, à
locis Athenarum & Peloponneſi abfuiſſe. Apes quoque hyemem & im-
cap.40. bres præſagire. Et in Problematibus ait: Sibyllæ, & Bacchæ, omneſq́;
30.par.prob.1. quæ diuino ſpiritu agi creduntur, inſtinctu lymphatico ex naturali qua-
dam intemperie aguntur. Quin & Maracus Syracuſanus Poëta præſtan-
tior erat dum mente alienaretur. Simile quiddam de Tynnicho Chalci-
denſi Plato in libro de Poëtico furore refert: nam cùm is nullum antea
poëma lectione dignum compoſuiſſet, in Apollinem hymnum compo-
ſuit, adeò reliquorum Poëtarum cantilenis celebriorem, ut ſolus uel
ferme Platonis tempore inter alios decantaretur. Quamobrem Plato
ipſe ibi cenſet Poëtas ipſos deorum eſſe interpretes: quicquidq́; dicant,
ac ſcribant, ut etiam Homerum ipſum furore quodam, & ui numinis
lib.3.ad theodectũ cap.5. non proprio inuenire ingenio. Meminit & in Rhetoricis Oraculorum
ac Augurum, illorum ambiguitatem quæ ſolum genus doceat euentus,
ibidem.c.10. non in illis inquam, ſed in ipſis Rhetoribus merito damnans. tum rur-
cap.18. ſus Deus in anima lumen intellectus accendit, at ibi forſitan minor auto-
ritas uelut exemplis, cùm non ſolum de diis ſed etiam de dæmonibus
ſermonem habeat. At uerò in Quinto primæ philoſophiæ ait, dum de
ſubſtantia loqueretur, Subſtantia dicitur quodcunque corpus, tum uerò
quæ ex ipſis corporibus conſtat, ut animalia, Dæmoniaq́; : cuius fidei te-
ſtimonio Græca lectio ipſa, cum aliquot tranſlationes eo uerbo careant,
apertè ſubſcribit. Inquit enim, οὐσία δὲ λέγεται τά τε ἁπλᾶ σώματα,
οἷον γῆ καὶ πῦρ, καὶ ὕδωρ, καὶ ὅσα τοιαῦτα, καὶ ὅλως σώματα, καὶ τὰ ἐκ
τούτου συνεστῶτα ζῶά τε καὶ δαιμόνια, καὶ τὰ μόρια τούτων. Hæc in-
quam

quam ut ex grauissimo autore sic minus clara: quæ tamen ab ipso Pomponatio maxima ex parte in suo libro de incantationibus sustulimus. At quæ hic subiiciemus nos, magis in rem ipsam facere apertè uidentur. Initium igitur ab Alexandro Tralliano ducam: inquit igitur, dum de comitiali morbo ageret, In Hirundinum pullis primogenitis duo inueniuntur lapilli, quorum qui candidus est, uel solum appositus comitiali morbo correptum eleuat: rubens autem è corio alligatus ceruino ego legebam, persanat. hos ego ambos uidi, & cinerem panni madefacti sanguine uiri singulari certamine occisi per septem dies cum uino in potu datum eodem morbo laborantes persanare. Prætermitto quod de anguium senecta docet ad dentes exesos dolentesq́; illud potius adiicit quod in coli doloribus ascripsit: Cùm characteres (inquit ille) & physica ligamenta cruciatus non solum placare, sed protinus tollere consueuerint: ideo ea subiicere decreui, sed non sine dilectu: uerùm quæ partim à prioribus medicis, partim à me multa sunt experientia confirmata. Enumerat, inquam, stercus lupinum collo suspensum ex Galeno, exiguam umbilici partem nuper nati infantis, argenteo uel aureo inclusam annulo: cor uerò seu medullam arboris abietis læuo adalligatam femori: Lapis quoque medicus, in quo Herculis imago leonem suffocantis fuerit insculpta aureo annulo inclusus. Sed ad Dioscoridem uenio, illud solum monens, quòd ubi Græca lectio δοκεῖ habet, quod est Videtur: nimis illi à sensu absonum, Dicitur, uertunt. Is igitur multa nimirum ac mira tradit: Primùm, quòd cantharides epotæ arcent maleficia: quamobrem illa iam esse præsupponit: quod & Tripolium tutius facit. peculiariter autem ad amatoria Cyclamini radicem, aut ipsum laudat Leontopodium in potu datum: ita è diuerso Vmbilicum Veneris, herbam nobis frequentem in muris, ac Catanance semen adalligatum solum amores conciliare tradidit. At è diuerso, sed tamen maiore miraculo narrat Rhamnum rubi speciem, uel Scillam pro foribus appensam omnia arcere maleficia. Et in tertio libro dum de Alysso loquitur hæc habet: Dicitur & domi suspensum sanitatem facere, fascinationesq́; omnes ab hominibus pecoreq́; auertere: & in punicea lacinia collo alligatum pecoris morbos arcere. Sed hæc sanè mediocria: quæ uerò subiiciuntur admirabiliora: inquit enim, de Antirrhino loquens, Relatum est in illius historia, adalligatum ueneficiis ac malis medicamentis resistere. Quin etiam eo peruncτos ex lilino oleo uel ligustrino uenustiores reddi, gratiamq́; apud homines inuenire. Tum in capite de Verbena: Fertur tricliniis inspersum uerbenacæ dilutum lætiores reddere conuiuas, sacramq́; ideò eam uocant, quòd in lustrationibus suspensa alligatáue felicem usum habeat. Huius geniculus tertius à terra cum adiacentibus foliis, in potu datur

Marginal notes: lib.5. cap. 21. sec.15.& 17. — cap.39. lib.3. c. 48. in fine. — lib.2.c.54. — lib. 4.c.130. — lib.2.153. — lib.4.126. — lib.4.c. 87. & 129. — lib.5.c.104. — lib.2.c.162. — cap.96. — lib.4.c.128. — lib.4.c.59.

tertianis,quartus eodem modo quartanis. Verùm in lustrationibus elegisse herbas ueteres uerba etiam eius dum de Quinquefolio loquitur ostendunt,cùm dixit: Carpitur postremò ad lustrationes ac purificationes. Sed cùm in febrium iam inciderimus mentionem, quæ ille in his scripsit,ut admiranda subiiciam:in capite de Heliotropio (quod & ipsum cum Helioscopio lactea herba solem,ut ipse refert, nosque uidemus naturæ proprietate, sequitur) dicit, tria semina epota tertianis, quatuor quartaniscum uino ante accessiones ipsas auxilio esse. Verùm maius est quod inter amuleta ille ad hæc refert: inquit enim araneas, aut uermiculos, qui in herbæ capitulis, cuius nomen est Labrum Veneris, inueniuntur, aluta exceptos, brachioq; sinistro adalligatos quartanas finire.Sed & de Trifolii seminibus eadem fermè quæ de Heliotropii ad tertianas & quartanas febres scripsit: illud etiam præter hæc addens, eius decocto uulnerum dolores quæ à serpentibus sunt illata finiri. Sed si alia uulnera eodem decocto abluantur, dolores infert similes his, qui à serpentibus sunt percussi. At postquam in serpentum incidimus memoriam, operæ pretium esse duco quæ ille de his admiranda scripserit subiicere. Dracunculi succo igitur manibus illitis à serpentibus lædi negat: & semine albæ spinæ alligato collo fugari uenenata. Quin etiam lacrymam Euforbii liquatam ac instillatam inter labia discissæ cutis capitis super os, inde consuta cute hominem reddere à serpentium morsibus immunem. Equidem ego id sic intelligo, ut si ab his uulnerentur, ueneni tamen non sentiant detrimenta. Smilacem uerò asperam, infanti nuper edito datam, illum perpetuo aduersus uenena tutum reddere.Sed & Ophites adalligatus prohibere serpentum morsus, ac uexationes: & Lysimachiæ suffitu illos, atque etiam muscas necari, ab eodem proditum est. Columella uerò scripsit, quod omnibus fermè persuasum est,atque etiam uerum, impositam taurorum indomitorum iugis, protinus illos mites ac mansuetos efficere: sicut è diuerso Arisari radice tactis genitalibus, adeò furere, ut illico in perniciem semet agant. Peculiaria uerò in scorpionibus quædam sunt: uelut colo agresti manibus prehenso,non sentire dolorem eos qui à scorpionibus percussi sint: deposito,protinus eo uexari: Delphinio uerò admoto, ipsos scorpiones languescere,reddiq; innoxios: quod & Polemonia facere creditur. At herba quæ dicitur Pes leporinus adalligata fertur inguinum tollere inflammationes. Sic dentium dolores Lepidii radix collo appensa: & Plantaginis radix etiam eo modo strumas: uerum eadem tertianas & quartanas traditur finire,sumpta pro numero, ut in Trifolii & Heliotropii scripsimus enarratione. At Inguinalem etiã manu decerptã sinistra alligatã femori, nõ secus ac leporinũ pedem,inguinũ finire dolores:& Cirsii radicẽ eodem modo

Marginal notes: lib.4.c.40. — lib.4.cap.185. & 149. — lib.2.cap.56. & lib.3.cap.11. — lib.3.cap.114. — lib.2.cap.155. — lib.3.cap.12. & 87. — lib.4.cap.130. — lib.5.cap.100. — lib.4.cap.3. — lib.2.cap.158. — lib.3.cap.98. — lib.3.cap.77. — lib.4.cap.9. — lib.4.cap.19. — lib.2.cap.165. — lib.2.cap.115. — lib.4.cap.115.

Lisimachiæ suffitu muscæ necantur.

modo à latere dolente uaricũ, quamuis nulla erutam superstitione. Asplenion autem herbam notissimam silente luna nocte effossam, ac cum muli liene alligatam, inducere sterilitatem: Sparagiq; radicem epotam alligatamq; sterilitatem non solùm inducere mulieribus, sed & uiris, semen tollendo: quod & Vitex facit. Ille idem creditus uiatoribus intertrigines prohibere, si ramus illius manu gestetur. Peryclemenon uerò diebus XXXVI. epotum perpetuam inducit sterilitatem. At uerò conceptus iam factos sed in utero existentes, excutit menstruus sanguis si super ipsum transeat pregnans, uel eo inungatur: idem Onosma facit cùm super eam herbam illa transierit: uel si leuiter etiam aluus, ter tamen, Oxiacanthæ radice percutiatur. Eadem spicula extrahit imposita, sicut de Dictamo, atq; aliis fertur. Sed Anagyris in sylvis frequens collo appensa, partum accelerat. uerùm uis trahendi tanta, ut nisi à partu tollatur, trahat & menses nimios, & uterum etiam ipsum. At è diuerso Crateogonum xl. diebus perpetuis epotum, è duobus aquæ cyathis (si quidem semen) tam à uiro, quàm à fœmina masculum fœtum procreare facit: unde etiam illi herbæ nomen impositum. Semen uerò folii quod in petris nascitur, uel herbam Mercurialem, masculos aut fœminas progignere, prout sexus etiam ipsius herbæ fuerit, in potu sumpta: sed & in Mercuriali si bibere pigeat à mensibus mulierum genitalibus adalligasse sufficiat. Refert etiam in Carbonia Hispaniæ regione, Taxi umbrã quandoq; necare dormientes, adeò noxiam. Quinetiam Apollinarem herbam, Solanum, somnificum, furiosum: Doricnium, Mandragoram, insaniam, aut, ectasin mouere. Velut Gagates lapis qui suffitu comitialem morbum excitat, sed id forsan odoris grauitate: & aspidum omnia genera pro amuletis habentur. quæ etiam alligata femori partum accelerent. Sic Smilax hortensis, tamen etiam leuis, ac Pycnocomon, grauia feruntur insomnia commouere: quod & Polypi caput, unde prouerbium enatum est, Tantum illud boni, quantum mali apportare. Lycopsis uerò illita sudorem cit: quod & de Chamemello refertur: non leui iter agentium utilitate: nam flos, ut ille docet, in pastillos digeritur. Ergo ad Dioscoridem reuertor. Sunt non minus mira quæ etiam ad animalia pertinent: ut quod Pulicaris herba uiridis in domo pulicum prohibeat generationem. Adiantum uerò coturnices & gallos ad pugnam audaciores reddat. Elleborum nigrum, dum effoditur, effodientibus non leue afferre periculum: nam si aquila superueniat de uita periclitari. Quid enim cum elleboro aquilæ ipsi? Sic Ocimum commanducatum, & in sole positum, uermiculos creare creditur: alii referunt scorpiones. Chelidoniam uerò nasci aduenientibus hirundinibus, abeuntibus illis, interire: eaq; quam diximus ex Atistotele sanitatem pullis reparari, oculis eorum admota. Cyminum etiam potu uel suffitu pallorem indu-

lib.4.c.114. lib.3.c.162. lib.2.c.114. lib.1.c.120. lib.4.c.15. lib.2.c.71. lib.3.c.138. lib.1.c.107. lib.3.c.158. lib.3.c.130. lib.3.c.131. lib.4.c.183. lib.4.c.78. lib.4.c.67.71. 72.73.& 74. lib.5.c.99. lib.5.c.100. lib.2.c.185. lib.4.c.140.& 169. lib.4.c.27. Aëtius lib.1. c.proprio. lib.4.c.68. & 131.& 146. & lib.2.cap.130. lib.2.c.172. lib.3.c.61.

lib.3.c.6. lib.4.c.10. lib.2.c.131. lib.3.c.106. lib.4.c.170. lib.5. cap. 100. per totum.

cere hominibus. Centaurium uerò maius ac Symphitum cum carnibus unà decoctum, illas cogere, sic ut diuisa frusta rursus coëant: & Orobanche, quæ & Erui angina, frequens in agris ad legumina coquenda iniecta facit. Lychnide uerò agresti, non minus quàm Delphinio & Polemonia, scorpiones admotos obtorpescere, reddiq; innoxios. Illud etiam est mirum, unius radicis syluestris superiorem partem uomitum, aluum autem inferiorem ciere. Thracium lapidem oleo extingui, accendi aqua: ex Amianto lapide telas fieri, quæ igne non secus ac cæteræ aqua expurgentur: hunc uerò in Cypro nasci: uelut Memphytem in Aegypto, qui admotus sensum tollat, ut sine dolore secanda urendaq; maneant. Ophitem uerò, cuius superius meminimus, non omnem, sed eum qui albis lineis sit interstinctus, capitis leuare dolores diuturnos posse. Esse uerò, quod maximum reor esse, Lunarem lapidem, qui lunæ sequatur incrementa: eundemq; ob id à mulieribus pro amuleto suspendi collo: arboribus etiam appensum fructus earum non parum augere. Tam multa hic iure merito adiecimus ex autore grauissimo, quæ magna ex parte, & si non eisdem in plantis, in aliis nos sumus experti. Dicam uerò quod ego oculis præter omnem fidem etiam his maius uiderim. Dum puer essem, Patricius noster Bongaleazius nomine Castelnouatus dolore perpetuo dentis iam per tres dies laborabat: cùm superueniens quidam clauo emendicato, quibusdam obscuris notis in ligno cum eo descriptis, ter tacto dente, non solum eum protinus liberauit: sed iusso asseruari clauo, quem in ligno confixerat, pollicitus est perpetuam eius dentis incolumitatem, quę etiam subsecuta est, cùm annis ille circiter sexdecim superuixerit. Alius cùm ictu plumbeæ pilæ transuerberato ore, ac collo, per ossa spinæ utrinque patente lato exitu, desperaretur à medicis, à præcantatore solo oleo & lana perfecte sanatus est, & nunc Mediolani agit apparitorem, cùm antea etiam ageret. De alio à fidedignis audiui, sed minimè uidi, qui excussa cerebri parte ex uulnere, perfectè sanatus est. Nunc autem multi nostris in regionibus hanc artem satis feliciter exercent. Antonius etiam Beniuenius Florentinus, libro de Abditis morborum & sanationum causis, narrat, quæ si uera sunt, magnum nobis negotium præbent: Mulierem uaticinantem uomentemq; æneos acus, capillos, clauos recuruos. Robertum Saluiatum fluxione & Ioanninam Benciam fluxu liberatos precibus Dominici Piscienſis ad Deum fusis. Basparem quendam ictu sagittæ miraculo conualuisse, atq; interim mira de se ac aliis ciuibus, tum de patria prædixisse. Alium spiculo ictum, cùm nulla arte euelli posset carminibus exceptum telum, atq; inde curatum. Sed ad rem ipsam reuertor. Auicenna in libris de Animalibus hæc habet: Audiui quendam hominem esse in Denasacia regione, qui suum corpus cùm uult

lib.8.c.2. in fi.

resoluere

resoluere potest ut sensu careat: quem serpentes non nisi coacti uexant. qui uerò coacti læserint, statim moriuntur: cumq; magnus serpens illum morsu sauciasset, ex uulnere homo incurrit ephimeram, sed serpens ille mortuus est. Cumq; ego iter in eam regionem habuissem, de homine quęrens, intellexi eum mortuum esse: ueruntamen eius filium mirabilia plura facere: quorum ego cùm multa uidissem obliuioni tradita, non facio mentionem. Vnum tamen satis constat, demorsum à serpentibus nihil perpessum: sed serpentes ipsos ex hoc penè extinctos: illius uerò spiritum ipsis uenenatis animalibus noxium fuisse. Et alibi dixit, quòd homines quidam tardè somniant, quidam nunquam: alii uerò, quod & Philosophus fatetur, sponte sanguinem sudant. Et rursus sua natura, ut ille inquit, cùm superflua multa congreget, diu manere solet sine cibo: quod si & idem homini contingat, manebit & ipse, dicit, quamuis sanus, absq; cibo. Sed Albertus longè maiora ac admirabilia scripsit: siquidem natos infantes duos, quorum alter dum appropinquaret ostiis clausis à dextra uectes ferreos ad se trahendo aperiebat: frater à sinistra. Alibi dixit Achatem corruptum, Herculeum lapidem adulteram prodere. Quin etiam refert mira de aquarum uirtute, quæ experimento Principis chirothecas in lapides uerterunt, & aues cum nido integras. tanta est uis illarum. Et rursus ex Iosepho, agnam uitula inter sacrificantes Hierosolymis peperit, mutationem ceremoniarum ostendens. Sic Augustinus, homines fuisse tradit, qui immoto capite cæsariem reducerent ad anteriora: alios qui ut aselli aures suas mouerent: alios, qui auium uocem exquisitissimè imitarentur, nec non & belluarum, adeò ut illas fallerent. Quod ego cùm uiderim, in dignoscendis uocibus expertia rationis nihil proprium habere intellexi. Constat sanè Gallorum Reges magno experimento strumas sanare solo tactu. Refert Plutarchus grauis autor, Pyrrho Regi digitum pedis pollicem dextri sacrum fuisse, qui ambusto corpore solus integer manserit. eodemq; pede cuiuscunq; splenem calcasset, sanitatem uisceri attulisse, nec cuiquam hoc auxilii genus quanquàm pauperrimo denegasse. Eundem unum os pro dentium serie superius habuisse. Notissima sunt quæ à Cornelio Tacito, & Suetonio de miraculis Vespasiani referunt: rursusq; de Tiberio Cæsare qui noctu cernebat: atq; aliâs à nobis relata: cùm idem nobis contigisse docuerimus, adiunctis his quæ nobis essent propria. quemadmodum & singulis peculiaria quædam inesse credimus, quæ tamen homines non animaduertunt. Quis gallum in horas instruxit? Quis coruos & uultures in clades? & Delphines in tempestates? Sic Aelius Thynnos refert quadrate semper agminis ratione procedere, ut facilè omnes dinumerari queant ex ratione laterum. Iidem brumæ solstitium probè norunt, uernumq; æquinoctium. Imponit & Marsilius

lib.4. cap.3.& lib.3.c.3. lib.8.c.1.

ſilius Ficinus Ariſtoteli, quòd dixerit hominem fuiſſe qui ſole & aëre tantùm uitam duceret. Albertus etiam tradit,uirgam lupi ligatam,hominem in cuius nomine nodus ſit factus à re Venerea arcere.Lapides uerò inuentos,qui rerum naturalium effigiem retineant: uelut de Achate, in quo nouem Muſæ naturaliter depictæ uidebantur cum Apolline citharam pulſante,refert Plinius. At hunc Pyrrhum,de quo ſuprà meminimus,habuiſſe ferunt.Quidam dicunt morem fuiſſe olim,ut cùm Reges morerentur Aegypti,ſigna ac prodigia apparerent. Quod in Alexandro magno etiam,ac duodecim Cæſaribus obſeruatū eſt diligentiſsimè.Quin quod Tacitus narrat miraculum his uerbis:Die quo Bebriaci certabatur, auem inuſitata ſpecie apud Regium Lepidum celebri luco conſediſſe, incolæ ipſi memorant, nec deinde cœtu hominum circunuolitantem alitem territam, pulſam'ue, donec Otho ſeipſum interficeret: tamen ablatam ex oculis: & tempora reputantibus, initium finemq; miraculi cum Othonis exitu competiſſe. Quid de uictimis ſine corde ante Iulii Cæſaris mortem inuentis? quod oſtentum alterius Cæſaris mortem nuntiaſſe aliàs ſcripſimus. Tres inuenio infantes natos nuper,qui excidium patriæ prædixerint. Vnum Sagunti: alterum, cuius Hali Abenragel meminit: tertium,cuius Matthias Amichon meminit in hiſtoria de Sarmatia Aſiatica. Semeſtris enim clara uoce prædixit, uenturos Tartaros,qui gentem ſuam delerent. Interrogatus uerò,an & ipſe timeret:reſpondit,maximè, quoniam & ſibi eſſent caput amputaturi. Pomponatius ipſe, in ſuo de Incantationibus libro,tria adducit,quæ ſe uidiſſe teſtatur. Primum,hominem in agro Mutinenſi, qui ſerpentes non ſecus ac gallinas tractaret: uerùm demum à quodam diuerſi generis ex his demorſum,miſerabiliter animam efflaſſe,maximo prius uexatum cruciatu. Alterum,quòd cùm uxor Franciſci, Magreti ſutoris Mantuani diuerſis linguis loqueretur, Calceranus eius temporis medicus famoſus, eam dato ex elleboro medicamento à furore ſimul liberauit, & peritiam ſuſtulit linguarum. Tertium, quòd cùm mortuus eſſet Iulius pontifex maximus, eius nominis ſecundus, ageretur q; de ſucceſſoris creatione, artifex quidam uulgaris, Geomantiam ſcire ſe iactans,dixit, Proculdubio per quatuor antequam crearetur dies Ioannem Medices, de quo minimè inter omnes ſperabatur,Pontificem futurum:quod & euenit.uocatusq; eſt Leo,decimus eius nominis. Audiuiſſe etiam refert, Aquilanos cum nimiis imbribus uexarentur, D.Petrum Cœleſtinum, quem illi urbis patrocinio præfecerant olim,fuſis precibus uidiſſe fugantem nubes, indeq; ſubſecutam ſerenitatem. Hæc uerò quæ ſubſequuntur, ſeu amicus ſcripſerit, ſeu ipſe operis conficiendi ſumpta occaſione finxerit, in proœmio ſui operis narrat, duos pueros, quorum alter eriſipelate, alter ignis exuſtione laborabat, præcant

lib.37.c.1.

Annalium lib.18.

lib.3.c.9.

cap.4.& 10.

præcantatione ipsa sanatos. Quendam alium magno liberatum periculo, detracta sagitta, quam nemo ex medicis uel ferro eximere potuerat, cùm ille solis manibus eam auulsisset: cribrum etiam uerbis conceptis motum infantes impollutos his prolatis uerbis, Quem quæritis: uarias personas in urceo aqua pleno conspexisse. Sed & idem Matthias Amichon quem iam superius adduximus, uir minime leuis aut inanis, eodem in libro narrat, cùm Polonus exercitus aduersus Tartaros satis feliciter pugnaret: uexillarium quendam è Tartaris in uexillo χ figuram Græcæ literæ habentem, hominemq; nigrum barbatum depictum, circonrotato uexillo, præcantantem tantam adduxisse nubem ac fumum teterrimi odoris, ut territi Poloni ac confusi cedere coacti sint: inde ex hoc fusi, ac tandem cæsi maximam stragem acceperint. Quid de Marsis Italiæ populis, ac Psyllis Africæ gentibus dicam? quos negant in dolio coniectos serpentum, cùm legati eorum Romam uenissent, experimenti causa, quicquam ab illis damni perpessos. Sed ad rem, unde digressus sum, reuertor. Aëtii enim experimenta, tanquam grauissimi uiri, referre decretum erat. Is igitur in secundo libro inquit, de magnete loquens: Tradunt detentum manu chiragricorum & podagricorum, dolores eorum leuare: idem æquè conuulsis opitulatur. Cùm uerò de Aëtite loquitur, inquit: Fœtus uuluarum retinet sinistro brachio adalligatus: uerum partus tempore à brachio sublatus, alligetur femori, parietq; prægnans citra dolorem. Fures deprehendit, si quis ipsum in panem qui comeditur imponat: nam qui furtum fecit, commansa deuorare nequibit. Tradunt etiam simul cum eduliis coctum, fures arguere. Neque enim fur deuorare poterit quæ cum ipso cocta sunt. Animaduertendũ, non omnem lapidem qui alium contineat uelut prægnantem hæc facere: nam plurimi tales in Gallia passim, & in Italia inueniuntur: sed solum qui ex aquilæ nido exceptus prægnans fuerit: nam hic Aëtites ab ἀετός, quod aquila est, dicitur: quasi aquilaris lapis. Tum in Iaspidis historia, Alligatus hic dolores uulnerum leuat: asseruatq; ab inflammationibus tuta, conuenitq; hydropicis. Et in Iaspachatis descriptione, inquit, corpus floridum ac speciosum reddere. In capite autem de Hiæna bellua inquit, Seruant eius pellem, ut his circundent qui à cane rabido morsi sunt: proprietate enim naturæ prohibet ne in aquæ incidant timorem: illos uerò, qui iam inciderint, etiam iuuat: quod & in cura morbi repetit, cùm dixit, eam illos protinus menti suæ restituere. Dum uerò de uermibus loquitur terræ, dixit, eos cùm apparent in superficie terræ, ac in sole, pluuias significare, ac tempestates. Herinacei uerò suffitu quancunque discuti urinæ difficultatem. Oportet autem, iuxta illius sententiam, omnia & sola intestina suffiri. Vulgatum est catulum apud omnes medicos,

cap. 3.

cap. proprijs.

Magnes lapis manu detentus chiragricorum ac podagricorum dolores leuare ait Aetius.

lib. 6. cap. 24.

lib. 2. cap. proprijs.

uentriculo appositum, omnem illius imbecillitatem leuare: sed non illud uulgatum quod Aëtius addit, Applicitum cuicunq; corporis parti, morbum ad se trahere: inde sanato ægro, & cane ob id suo morbo moriente, oportere eum diligenter sepeliri. In sexto autem libro Penis resoluti curam tradens dixit, Genitale cerui circunligatum femori ad mentulæ facere erectionem. quod ferme auxilium directè opponitur his, quæ à lupi genitali fieri diximus: nam hoc ligatum prohibet uenerem, resolutum admittit; quanquam non oporteat eum homini circunligasse, sed ut scribunt in illius nomine sufficiat nodum iniecisse. At mirabilius est quod de cura dentium motorum scribit, dum inquit: Scribit Archigenes ut uerum, & naturali modo ad labantes dentes accommodatum: Dentem, inquit, mortui canis in nomine eius qui ægrè habet acceptum, super prunas pone, uaporemq; inde prodeuntem æger aperto ore admittat, & firmabuntur eius dentes. Sed cùm omnia hęc pręcantatione participent, hoc solum uidetur exquisitissimum quod in eodem libro tradit ad hęrentem in gula spinam, seu os. inquit enim: Aliud ad eductionem eorum quæ in tonsillas deuorata sunt, statim ad ægrum sedentem te conuerte, ipsumq; tibi attendere iube, ac dic: Egredere os, (si tamen existis os, aut festuca, aut aliud quidpiam) quemadmodum IESVS Christus ex sepulcro Lazarum eduxit, & quemadmodum Ionam ex ceto: atque apprehenso ægri gutture dic: Blasius martyr & seruus Christi dicit, Aut ascende, aut descende. In ultimo etiam libro scripsit Galactitem lapidem appensum pro amuleto lac augere: & si uir in coitu candida fascia pedem dextrum ligauerit, masculum generaturum: si autem sinistrum colorata fascia circundederit, fœmellam. Tota uerò narratio in fine duodecimi libri, in qua iubet, ut septembri lac, octobri allia, comedere debeamus, nouembri non lauare, superstitiosa est, usq; ad finem anni. Dum uerò libro tertiodecimo agit de cauendi modo à uenenatorum morsibus ac punctura, inquit: Si quis rutæ syluestris succo manus liniat, aut adipe serpentis, ab eo tutus erit serpente, qui eiusdem est speciei cum illo, cuius adipe manus obliuisti. Et in eodem refert Basiliscum sibilo uel intuitu hominem occidere. Est autem hoc omni præcantatione miraculum maius. Quinimo & cùm dixit, laudans medicamentum, adeò celer est illius auxilium, ut præcantationis uim referat: uidetur & approbasse præcantationem, & modum illius tradidisse. Simili loquendi forma usus est Galenus in Methodo medendi, dum curam flatuosi doloris per cucurbitulas docet, inquit enim: Hoc præsidium quiddam incantamenti simile efficere uidebitur, & alibi cerebrum cameli sanat comitiales: scorpiones stellione uiso obstupescunt: prægnantes calcata amphisbæna abortiunt. Et alibi: Succus cynoglossæ sinistra decerptæ cum uino liberat spleneticos: sanguisq; è uena post aurem

Marginal notes: cap. 35. — lib. 8. cap. 19. — cap. 50. — cap. 33. & 32. — cap. 48. — cap. 8. — cap. 33. — lib. 12. cap. 5. — lib. 12. c. 8. post medium. — li. de theriaca ad Pisonem.

Handwritten marginal note: ad extrahenda ea quae deuorata gulae inhaerent praecantatio,

rem

rem ſiniſtram detractus & illitus ſpleni. Tum etiam medicamentum quod tundi debet ab homine qui nec annulum habeat ferreum, nec in calceis ferreum clauum. quare præcantationem Galenus & eſſe docet & à celeritate laudat. Conciliator etiam dum hanc quæſtionem tractaret, adducit experimentum quod ſe uidiſſe teſtatur: ſcilicet, præcantatorem quibuſdam uerbis in aurem tauri inſuſurratis, illum proſtrauiſſe, ac poſt etiam denuo ad uitam, ac ad ſurgendum reuocaſſe. Mira etiam quotidie cernuntur in his qui torquentur hominibus, ut nullis cruciatibus ad ueritatem confitendam adigi poſsint. Rurſus in caſtrandis mulis, in medendis morbis equorum, non obſcura præcantationis uis apparet: tum etiam in faſcinandis pueris, & uiris à coitu prohibendis tot experimenta cernuntur, ut nihil frequentius contingat. Cùm uerò de his, ut diximus, abundè alias tractauerimus, fruſtra repetere eſſet.

Differētia 156

9. de med. ſecūdum locos. cap. 7. & 12. & in 10. eiuſdē cap. 2.

In oppoſitum eſt ſententia Philoſophi, cùm dixit in octauo de hiſtoria animalium, de hippomane loquens: Quæ autem de hoc fabulantur figmenta muliercularum, & profeſſorum carminis incantamentorum potius eſſe credendum eſt. Et Galenus in ſexto ſimplicium medicamentorum libro longa uerborum ſerie damnat hæc omnia, tum maximè his uerbis: Verum is ad fabulas uerſus aniles ſimul ac præſtigiaturas quaſdam Aegyptias deliras, iunctis nonnullis incantationibus, quas cùm herbas colligunt admurmurant. & ſanè utitur ad ea quæ ſuſpenduntur & impoſturas non ſolum curioſas, & à medicina alienas, ſed falſas etiam uniuerſas. At nos neque horum quippiam, neque nugaces eorum narrabimus transformationes. nec enim uel paruis admodum pueris utiles tales eſſe fabulas exiſtimamus: nedum his, qui medicinæ opera obire properant. Et rurſus dum de Iaſpide loquitur, Nechepſum damnat, qui neceſſariam exiſtimauit figuram in Iaſpide draconis radiantis: & ſimiliter in decimo cum quidam incantatione ſe occiſurum ſcorpionem eſſet pollicitus, terq; ſpuens id effeciſſet, Galenus dicit in ſaliua ſola fuiſſe uirtutem, nullo modo in uerbis. Sed & Aëtius in cura podagræ inquit: Scribunt porrò proprii muli urinam quidam eſſe ſumendam: reſiſtit enim natura ſua huic morbo hoc animal. Efficacius autem aiunt reddetur, ſi quis dum ipſa cogitur, ſemel in cacabum expuat, & ſemel in terram. atque hæc cum quibuſdam barbaris nominibus inuenire licet aſcripta: quæ ſanè cum curioſa ſint, indecorum mihi uiſum eſt, inquit Philagrius, ea adiicere. Quin etiam Hippocrates medicorum Princeps longe lateque hanc de præcantationibus opinionem irridet: docens illos eſſe ſycophantas, qui his innitantur, quæ ratione & uiribus carent. Celſus etiam ipſe eas damnaſſe uidetur, cùm dixit, de uenenatis ulceribus loquens: Ideoq; colubra ipſa tutò eſtur, ictus eius occidit. etſi ſtupente ea quod per quæ-

cap. 24.

cap. 3.

lib. 9.

lib. 12. cap. 42.

libro de ſacro morbo.

lib. 5. cap. 27. Sectione 3.

dam medicamenta circulatores faciunt, in os digitum quis indidit, neque percussus est, nulla in ea saliua noxa est. Ergo quisquis exemplum Psylli secutus id uulnus exuxerit, & ipse tutus erit, & tutum hominem præstabit: neque enim scientiam præcipuam habent hi, sed audaciam usu ipso confirmatam. Adest etiam ratio ipsa: si nanque incantationes ueræ sunt, cur quæ ad bonum tendunt finem, à legibus prohibentur? Et etiam cùm tria sint medicinæ instrumenta, Victus, Medicinæ, & Manuum operatio: quartum hoc auxilium Præcantationem addere oportebit? Necesse etiam erit dæmones non solum ponere, sed & ipsos existimare circulatores quosdam medicos: quorum primum peripateticæ aduersatur philosophiæ: postremum uerò etiam ridiculum est. Denique cùm tam admiranda polliceatur, si uera essent, iam tandem in artem foret reducta: denique omnia perficere posset: seu enim diuino, seu dæmonum nitatur auxilio, nihil illi arduum erit efficere, qui hanc calluerit artem. At hæc sic non esse uidemus, cùm etiam solum in hominibus uilissimis ac dolosis sit.

Forsitan prolixior quibusdam esse uidebor, qui horum non habent rationem. Alii me multa adduxisse præter propositum criminabuntur: cùm enim de Incantatione sermonem habeam, Amuleta etiam, & Suffitus adiunxi. Sed hoc doctrinæ facilioris causa egimus. Ostendam autem prorsus, hæc omnia ad rem facere: quamuis melius alius existimet, singula exempla suis locis addi debuisse. At uerò his prætermissis, illud primum dicamus peripatheticum, Qui sensum ob rationem prætermittit, (8.phys.26.) indiget uirtute discernente: est igitur supponendum, aliquid fieri, cuius cum non habemus rationem, & celeriter illud fit, id Præcantationem uocamus. Quæ uerò manifestam habent causam, uel sensim aliquid efficiũt, non creduntur esse præcantationes. Optimum igitur erit primò uidere, an aliquis sit modus, quo hæc naturaliter fieri posse queamus ostendere. Secundum quantum uis illa ualeat, ut si uel amuletis, aut uerbis, aut figuris innitatur. Et ex hoc tertium, quænam sint genera præcantationum uera: an quæ ad sanitatem solam pertinent, an etiam incantatione præstigiare uel infantium oculos ualeamus: an animum alterius ad aliquid inclinare: an per somnium præuidere aliquid, an per uigiliam spectra efficere, an tandem quicquam mouere. Vltimo de autorum agemus cõciliatione. In his uerò omnibus hæc tractabuntur, prout unumquodq; suo erit magis opportunũ loco: quænam & cur magis hęc quàm illa, ut in amatoriis & cruciatibus: cur hac ætate hæc, alia alia potius, esse regione: cur uni non alteri cõcessum: an euidentem aliquam hæc habeant utilitatem. Vltimò, cur adeò hæc à legibus uetita sint. Primum igitur esse aliquam uirtutẽ, quã si quis esse nõ nouerit, pręcãtatoriã esse existimet, Magnetis

gnetis lapidis ad Boream inclinatio, & Remoræ piſcis uis oſtendit. Hæc Ariſtoteli,illa nobis nota eſt: harum alteram Galenus ignorauit,alteram diſsimulaſſe uiſus eſt. Quare effectus eſſe ſimiles præcantationibus, quos ſi quis uerbis inuoluat, præcantationes eſſe perſuadere poſsit, iam palàm omnibus eſſe debet.an uerò uerbis ipſis ulla talis uis inſit,hoc totius quæſtionis eſt membrum,non ipſa quæſtio:cùm etiam aliter hoc nomen Præcantationis,quàm pro ui uocabuli ſumatur.igitur quòd inter hæc non ſolùm multa ſint, ſed etiam maxima pars, quæ ad dolum pertineant, pro confeſſo habeatur.Sed non de dolis quæſtio nunc eſt,ſed de ea ſolum parte,quæ ad ueritatem pertinet, quantumcunq; minimam eſſe contenderis. Nam quòd minima ſit, facit ignorantia noſtra, non rei ipſius conditio:infinitis enim (ut declarauimus in libris de Aeternitatis arcanis) rebus exiſtentibus penè, ſi dantur hæc rerum miracula, neceſſe eſt & illa fore innumerabilia: quare effectus præcantationis eſſe,& non contemnendos,ac penè infinitos declarauimus.An uerò uerbis etiam fiant,hoc poſterius uidebitur,cùm quomodo fiant docuerimus.Eam uerò ſolam opinionem ueram credere decet,cum qua omnia genera experimentorum conſentiunt: nam ſingularium maxima pars, ut diximus, ad dolum, non ad artem referri debet. Tres igitur hac in cauſa opiniones fuere: prima, Aſtrologorum:Secunda,Auicennæ:Tertia,Pomponatii.

Aſtrologi igitur dicunt,cauſam eſſe ab aſtris: utq; illa perpetuò miracula in herbis ac animalibus pariunt, ſic etiam in hominibus, & in aëre: unde Albumaſar in Sadan dixit, quòd ſi quis Ioue cum capite in cœli medio iuncto aliquid à Deo petat,eum impetraturum:ſeq; petiiſſe ſcientiam Conciliator affirmat, uiſumq; ſibi profeciſſe petitionem. Ptolemæus uerò dicit, eum qui habuerit lunam dominam artis in genitura in ſagittario, uel piſcibus, conuocaturum dæmonas ac mortuos, illosq; ei parituros. in 4. quadripartiti.

Hæc reſponſio uera non eſt, nec ſecundum Peripateticos: nam cùm religioni non conſonet,uera eſſe nequit.Quòd autem non conſentiat Peripateticis patet:nam ponit dæmones & mortuos ambulantes,quæ ambo pro nugis apud eos habentur: ſi etiam ſufficeret cœlum, omnia in omnibus eſſent: & etiam animalia perfecta poſſent fieri ex putri materia, & mille alia inconuenientia. Non etiam uideo quid preces illæ in ea coniunctione facere poſsint:nam ſi ad ſidera, illa non exaudiunt:ſi ad Deum, ille uel audit ſemper, uel nunquam, uel ipſe indiget ea coniunctione ad audiẽdum,uel per eam factus eſt mitior. Quòd uerò ipſe profecerit,credo illi:ſed hoc contigit ob cauſas alias quas inferius oſtendemus. Quare cùm hæc opinio nec pia,nec uera,nec ſit peripatetica,eam relinquemus.

Auicenna uerò dixit, quòd cauſa horum omnium eſt imaginatio: lib.8.de Ani-

malibus, c. 7. in fine. unde inquit: Et de mirabilibus animalium est quòd gallina quando uincit gallum in pugna, erigit se, & percutit alas, & eleuat caudam, quasi esset gallus, & aliquando nascitur ei cornu in crure, uelut gallo. Et ex hoc potest cognosci obedientia naturæ cogitationibus animæ. & hæc sunt potius à Philosopho sumpta, quàm propria uerba Auicennæ, quantum ad historiam attinet. Quinimo addebat Aristoteles, quòd eis erigitur crista, & quòd cucurriunt, conanturq; aliâs coëundo supergredi fœminas. Contrà, mares à maribus uicti patiuntur fœminea, quod & nos uidimus. Accedit quòd uidemus erectionem membri fieri ab imaginatione: ut etiam Galenus in libro de Motibus manifestis testatur: hæc autem erectio fit concurrentibus spiritibus: quare necesse est, ut spiritus non solùm uoluntati, ut in reliquis motibus, sed etiam imaginationi pareant. Aristoteles etiam in septima Problematum quærit, Cur oscitanti oscitando respondemus, & alio mingente mingimus, quod maximè iumenta faciunt. & cur cùm aliquem torqueri, uri, secari'ue conspicimus, eius doleamus uicem: curq; uidentes aliquem edere, quæ obstupefaciunt dentes, in dentibus & nos ipsi frequenter stuporem patiamur. Alii uerò cernentes aliquem suspendi linquuntur & ipsi animo. Demum ad quosdam inhorrescimus sonitus, ut cùm secatur pumex, lapis mola teritur, serra exacuitur. Refert in communem naturæ consensum ac imaginationem hæc omnia: quare manifestum est, imaginationem immutare corpora.

9. de Historia animalium cap. 49.

cap. 4.

Prob. 2. & 3. ac 5.

Hæc responsio, ut etiam rectè sentit Pomponatius, non satisfacit: nam quòd aliqua sanitas merito imaginationis eueniat in proprio corpore etiamsi concedatur, non tamen declaratur hoc generaliter: deinde in tam breui tempore: deinde in alieno: deinde in rebus ad sanitatem minimè pertinentibus. Dato enim quòd aliquando imaginatio faciat casum, hoc tamen non est semper, nec in omnibus. Matthæus Siluaticus patritius noster aliquando ibat orandi gratia ad D. Francisci ædem sacram, ibi erant sepulcra Siluaticorum: forte fortuna inter rimas uetusti monumenti hæsit adeò pes cum calceo, dum rediret, ut coactus sit calceum relinquere, ut pedem redimeret: hac imaginatione adeò est perturbatus, ut moriturum se prædixerit: nec monentibus auscultabat: sed & imaginationem sequutus est euentus: octauo enim die ab omine elatus est ad sepulcrum. At nobis aliquando idem accidit non sine admiratione, aliisq;, & tamen nemo mortuus est. ergo imaginatio ualida etsi permutet, perturbat etiam: at uidemus in præcantationibus prius sequi permutationem quàm perturbationem. Quid etiam cùm infantes & equi præcantantur, nunquid & ipsis est aliquis sensus ac imaginatio, qua id quod fit agnoscant? Imperium igitur hoc nimis latè pateret: parumq; à Deo differre oportet nos si imaginationi nostræ parerent reliqua. Cæterùm quòd

Matthæi Syluatici casus,

imagin

imaginatio ipsa in causa esse non possit, nisi in admodum paucis, inferius dum Pomponatii opinionem refellemus, eorumq; in præcantatione appareat, ostendemus.

Pomponatius igitur uir magnæ doctrinæ, ingenii, ac iudicii, cùm solum præcedentem reprobasset opinionem, utpote nimis absonam: nam imaginatione frumentum in horreo augeretur, & argentum in arca, supposito quòd à dæmonibus hoc non fiat iuxta Peripateticos, ut nos suprà declarauimus, quia sumus in philosophia, non in theologia, ab ipso uerò ut existimat demonstrato, præponit quædam satis consona naturali rationi, & Aristotelicæ philosophiæ, ac experimentis quæ suprà iam narrauimus. Primum igitur quod supponitur est, quòd agentia quędam immutant materiæ conditionibus manifestis & primis, ut piper quod calefacit: quædam secundis, ut opium quod stupefacit per frigiditatem: aut etiam tertiis, ut lactuca quæ lac generat, & petroselinum quod atterit lapides: quædam cum conditionibus materiæ occultis, ut scāmonium quod bilem generat. Et ego distinguo, ut iam in primo tractatu dixi: quædam enim patiuntur ab anima, & in his sufficit temperies: & quædam agunt, & in his requiritur anima. Et si quis dicat, ut Albertus, quòd pennæ aquilarum in aqua pugnant cum pennis anatum agrestium: dico, quòd hoc non est secundum principia nostra: & ego uellē hoc uidere. & quia alii dicunt quòd pennę aquilarū destruunt alias pennas, & sicut dicitur de tympano ex pelle lupi & ouis. Respondeo, quòd hæc possunt esse uera: sicut etiam de palea quæ tremit in chorda lyrę, ut declaraui in libro de Rerum uarietate. sed hoc est ex similitudine ad actum per aliquod uiuens deducta, puta ab homine pulsante. Non tamen credo, quòd tympanum ex pelle ouis sileat, ut isti dicunt, sed ut imbecillius, sonum edit infirmiorem. De pennis aquilarum potest esse quia habent uim exurentem, & etiam puluis, & multa alia. Nec tamen dico, quòd ita sit. Et si rursus opponas de sanguine duarum auium, suprà adducto ex Aristotele. Dico, quòd hoc ille non constāter affirmat: sed si ita est, contingit solùm dum est calidus: seruatur enim in eo spiritus & uita. Redeundo ad propositum, quia hoc suppositum est etiam, ut multa alia ex eis, commune nostræ opinioni, dico quòd hæ proprietates sunt trium generum: quædam non perficiuntur, nisi ab alio uiuente, ut scammonii in attractione bilis: quædam à propria anima cùm similitudine, ut Magnetis actio cùm ferrum attrahit, habet enim quid simile attractioni à calido: quædam omnino à causa occulta, ut actio magnetis in dirigendo ferrum ad Septentrionem, & remoræ piscis in sistendo nauim. Et sic erunt omnes operationes non uoluntariæ ex aliquo sex generum, quorū tria pendent ex primis qualitatibus: & tria nō, sed à forma cœlesti, & sic aliquo modo bene dixit Mesuē, sed

cap. 1.
cap. 3.

ſed illa forma eſt in agente,& non in paſſo. Et ſi quis dicat,Electrum trahit paleas, & hîc non eſt anima in electro: dico quòd hæc attractio eſt ab humido & calido,ideo trahit non ſolùm paleam,ſed omnes feſtucas ſiccas: & ideo hæc attractio nullo modo ſimilis eſt ei quæ magnetis.

Secundum ſuppoſitum eſt, quòd hæ uirtutes ſunt penè infinitorum modorum: & hoc eſt clariſsimum, &,ut dixi,declaratum in libro de Arcanis æternitatis. Et ſicut dicunt, quòd laurus,& aquila,& pellis marini uituli,nunquam à fulgure tanguntur: ſic poteſt eſſe, quòd aliqua res habeat hanc proprietatem,quamuis nulla harum ſit:& alia habeat proprietatem arcendi grandinem. nam non magis,imò minus, ſi quis rectè conſideret,hæc ſunt mirabilia, quàm quòd magnes debeat dirigere ferrum ad Boream, & piſciculus remorari uentos & tantam remigantium uim: & ſunt aliqui agri in quos nunquam ſequit grando:ſed nos neſcimus cauſam.

Supponitur & tertio loco,quòd operante homine cum his,& diſsimulante auxilium, præcipuè ſi talis effectus adhuc eſt incognitus & inſuetus, facilè eſt rudibus perſuadere quòd ſit ab incantatione, addendo uerba ſuperſtitioſa & incognita. Vnde Galenus querebatur quòd illum diuinatorem appellarent, cùm tamen ipſe hoc data opera euitaret, propter admirabilem præcognitionem futurorum: quanto magis ſi ex conſilio hoc nomen quæſiuiſſet.

in de Præcognitione c.4.

Quartò quod ſupponitur eſt, hominem eſſe medium inter mortalia atq; immortalia. Vnde Philoſophus in ſeptimo Ethicorum affirmat,eos qui uirtutem habent Heroicam, Diis eſſe proximos: belluis autem qui contrariam.& hoc modo ob tantam latitudinem, cunctorum quæ in terra inueniuntur homo particeps eſt,ut medium extremorum.

cap.1.

Quintum ſuppoſitum eſt, quòd anima hominis eſt omnia ſenſibilia per ſenſum,& intelligibilia per intellectum: proximum huic, quòd ſpecies rerum & ſi materia careant, immutant tamen materiam ipſam,ſic ut alia atq; alia fiat, non minus quàm ab agentibus ipſis materiæ haud expertibus: hoc,inquam,Galenus in libro de Exercitatione paruæ pilæ teſtatur:hoc Marſilius in ſua Platonica theologia,ne quicquam quod ab illo adducatur prætermittam: hoc oſtendunt rationes pro opinione Auicennæ adductæ: hoc declaratur etiam argumento quòd idea ſecundum ἀναλογίαν,ſeu proportionem dicitur,de Deo,inquam,primò,quòd omnia per ſe facere poſsit: in intelligentia,quæ cœli medio:in anima noſtra,quæ uirtute ſpecierum: ſic,ut hæc tria meritò ſint principia ſecundum ideam, ſeu imaginem cunctarum rerum ordine hoc, quòd in Deo quidem ut nullius indigo, in intelligentiis ut cœli tantum, in anima ut imaginum. Ad hoc facere pulcherrimè uidentur uerba Philoſophi ex libro de Motibus animalium quæ ſunt hæc: Permutant autem imaginationes ſenſus

3.de Anima t.co.37.

in fol.2.

& cog

& cogitationes: ſenſus enim ſtatim permutationes quædam ſunt: imaginatio uerò & ratio rerum habent poteſtatem. ſpecies enim calidi frigidi'ue mente concepta ſeu formidabilis aut ſuauis, quodammodo talis eſt qualis unaquæq; eſt res: & iccirco ſola cõſideratione perhorreſcunt,& expaueſcunt. omnia autem hæc ſunt perturbationes,ac permutationes: uerùm cùm in corpore permutantur,aliæ fiunt maiores,alię minores. Quòd autem parua mutatio in ipſo facta principio, multiplices & magnas in extremo faciat differentias, non eſt obſcurum: ueluti cùm temone paululum tranſlato,magna ex hoc in prora fit tranſpoſitio. Caliditate etiam, uel frigiditate, uel eiuſcemodi alia affectione, cùm in corde facta fuerit permutatio, etiam ſi in exigua admodum, & non ſenſili eius particula, multa ſanè in corpore fit differentia, cùm ruboribus & palloribus, tum horroribus ac tremoribus, aliiſq; huiuſmodi contrariis. Principium motionis igitur in agendi genere,ut dictum fuit,id ſanè eſt, quod conſectandum eſt aut declinandum. Calor autem & frigus eorum imaginationem & cogitationem neceſſario conſequuntur:triſtificum enim declinandum, iucundum autem conſectandum: uerum iſtud in exiguis ualde eſt obſcurum.Sunt autem triſtifica & iucunda ferè omnia cum frigiditate & caliditate,quod profectò ex affectionibus eſt manifeſtum.Confidentię enim & pauores,& uenerei motus,reliquaq; in corpore triſtia ac iucunda, alia quidem in partibus cum caliditate aut frigiditate ſunt, alia uerò in uniuerſo corpore: memoria autem & ſpes tanquam ſimulacris utentes iis ipſis aliàs quidem minus, aliàs uerò magis eorum ſunt cauſæ. Quapropter recta ratione conſtructa ſunt quæ intrinſecus iacent,& ad initia partium inſtrumentalium ut commutentur: & ex compactis mollia fiant, ac ex mollibus compacta: & ex ſe uiciſsim cùm leuia, tum aſpera. Hæc ille in rem aperte.

His igitur ſuppoſitis ad quæſitum reſpondet,omnia eiuſmodi experimenta in tres cauſas,ſed uerius in quatuor referens: ſcilicet, in Operationem rerum ipſarum dolo diſsimulatam: in Hominis propriam naturam: in Imaginationis uim,ut reliqua immutat manifeſtè, ueluti dictum eſt: & in Aſtra. cap. 4. & 6. 8. & 10.

Eſt igitur primus modus, ut appoſitis quibuſdam rebus habentibus eam uim,uideatur Pręcãtatione id facere. Quemadmodum ſi quis appoſito magnete,& data in potu aqua diptami,loco aquæ putei, ferrum excutiat ſagittæ, credetur additis uerbis hoc ex incantatione feciſſe. Et hac de cauſa Apponenſis & Aeſculanus crediti ſunt necromantici: alii ſancti, cùm ex ſcientia proprietatis aliquot rerum multa mirabilia operarentur per ſecundum modum, id eſt proprietatem naturæ: ſicut quidam ſunt ſerpentes,quidam leones,quidam agni,quidam ſancti moribus, & animi

m mores

mores fiunt à corporis temperamento, necesse est ut etiam alii habeant uires mortiferas, alii salutiferas, alii equorum: & sicut excussa coma equorum in obscuro scintillæ ignis emicant ex iuba nonnunquam, sic ex capillis alicuius hominis hoc potest accidere: ut nos narrauimus in libro de Rerum uarietate. Et sicut ossa leonis concussa emittunt ignem, sic & ossa alicuius hominis. Et sicut Monoceros uersatur inter serpentes sine noxa, & aduersatur illis, sic aliquis homo. Et sicut panthera redolet unde feras decipit, sic etiam corpus Alexandri flagrabat, teste Plutarcho. Et ideo quod operantur omnes res in uniuerso à proprietate, potest operari homo, ut est medium inter mortalia & immortalia, & etiam quia corpus, ut dixi, est animæ simile. & ideo dici solet, quòd omnes homines omnia sciunt. Indicio autem est, quòd qui curat unum morbum, nō potest alium curare: & qui euellit spicula, non potest sanare uulnera: omnes enim habent uires ad terminatum genus. Et sicut anima pueri boni temperamenti est mansueta & hilaris, sic eius spiritus applicatus ori multum confert ad conseruandum iuuentutem, & contemperandum calorem naturalem. Tertius autem modus est etiam in multis uerus: nam sicut ab excandescente & leproso spiritus malus deciditur, sic à fixa imaginatione. Est etiam illud uulgatum quod ad fidem ægrotantium pertinet, Ille plures sanat, in quo plures confidunt. ex primo pronosticorum. sed iam de imaginatione prȩcantantis, non præcantati loquimur, quam fermè palam est prodesse aut obesse, ut dictum est ex Auicenna atque Philosopho: igitur præcantans ex philosophi dicto, fide, & opinione seipsum immutat: immutando spiritum exeuntem inficit, ut dictum est de oculis mulierum inficientibus specula dum menses emittunt. Pestis etiam docet quantum posśint uapores: nec est aliud adeò mirabile in hoc, quamuis quod uulgatum sit minus mirum uideatur: ex contactu modico panni, uestis'ue, ex anhelitu, ex modico puluere qui hæserit, ex transitu mors repente contrahitur. Potest igitur præcantator fide ualida immutare seipsum spiritus, ac tandem illum quem præcantat. Vltimus modus est, ut ex astris hoc fiat: nam illa posśunt regna & leges permutare, conflagrationes & inundationes parere, igitur longè facilius promouere hæc minima, & ostendere imagines in aëre, & uoces, & spectra, & excitare Sibyllas ac Vates, & omnia his consimilia facere: & maximè quòd res perfectæ, ut homo & equus, indigent sole, & agente uniuoco: sed imperfecta sunt in cœli potestate, ut apparet de crabronibus & uermibus, sed talia sunt imperfecta. igitur omnia hæc sunt in potentia in agente æquiuoco, seu homonymo, nec indigent alio: igitur quòd producantur à sua causa nihil est mirum, iuxta Auerrois sententiam. Quinimo uult, quòd per motum solis & aliorum siderum in orbe decliui fiant Prophetæ & Vates.

In uita Alexandri.

com. 2.

12. meta. com. 18.

tes. Et sic omnia generalia miracula hoc quarto modo seruantur. Sed qualiter hoc fiat, si quis uelit distinguere, hanc animaduertat illius sententiam: Omnia naturalia in hominem ipsum ordinantur uelut in finem, ut ex secundo Physicorum habetur. Inter homines autem uidetur unus alterius esse causa: ut, gratia exempli, pauperes propter diuites, inscii rerum propter sapientes, populi propter reges: quod constat, quia hi aliis inseruiunt quasi sponte: & etiam quia homo est animal gregale, talium uerò dux unus natura est, ut cætaceorum inter pisces, ceruorum inter quadrupedes, gruum & ciconiarum inter aues, apum inter ea quæ Aristoteles insecta uocat. Homo igitur non solum uoluntate, sed & natura duces habet. Quamobrem & Aristoteles, in Politicis, hominum genus diuisit in Liberum natura, ac Seruile: quamuis contingat fortuna quapiam liberum natura in uiolentam seruitutem redigi, ut Diogeni: & seruum natura abuti libertate, ut Caio Caligulæ. Manifestum est igitur ex his, cur filii sapientum degenerent, quoniam natura quod intendebat iam in patribus ipsis absoluerat. At nos in libris de Sapientia generaliorem rationem adduximus. Par est igitur secundum hoc, maiorem curam esse Deo de populo, quàm de uno homine: de sapiente, quàm ignaro: de rege, quàm de ciue: de bono, quàm malo. Horum autem quæ in inferioribus fiunt, quædam etiam à sideribus uel dum fiunt, uel antequam fiunt imagines imprimuntur in Aëre & Aquis: tum in plantis, auibus, quadrupedibus: tum per somnia etiam in hominibus. In quibusdam autem, quorum uigilia non plus impeditur anima, quàm aliis per somnum, uelut aliis per somnum imagines futurorum apparent, sic his per uigiliam: inde hos dicunt esse sanctos, si moribus excellant probatis: aut dæmoniacos, si prauis sint infames. At de somno exemplum dat singulare cùm Dantis Alhigeri Poëtæ carmen periisset, quærenti filio, anxioq; per quietem iam mortui patris imago apparuit, docuitq; locum quo id delitesceret: inde experrectus rem, ut insomnium docuerat, esse inuenit. hoc igitur illi per quietem apparuit: alteri etiam per uigiliam ab astrorum impreßione idem contingere poterit. Ergo non solùm hanc uim in unum hominem, sed uelut in magnete ex uno in alium annulum transit uirtus, sic ex uno in multos homines migrare credit: unde unus propheta multos afflabit prophetas. & miraculorum uis ex uno in alium transibit, non secus atque alii affectus. Versari enim cum sapientibus sapientiam auget, cum stultis stultitiam, cum iracundis iracundiam, cum probis probitatem. quare uidentur & hi affectus admirabiles ut uiolentiores, ex uno in alium euidentius transire. His igitur de causis cœli uolentes nouam legem statue-

Vide 10. problem. 15.

c. co. 24.

lib. j. c. 2. & 3.

re, & priorem euertere, creant Prophetas, atque homines facientes miracula, reuelantes arcana, imperantes uentis & pluuiis, morbos sanantes, prædicentia oracula patefaciunt, delent autem testimonia præcedentis legis, & pugnant pro instituenda, terrendo etiam defensores prioris somniis ac prodigiis: & hæc est causa dicit, quòd tot Prophetæ annuntiauerunt de CHRISTO uenturo, & quòd cessauerunt miracula Delphici oraculi. Inde uult, quòd tanta uis fuerit in CHRISTO quòd emanauerit in Apostolos, sicut ut sæpius dictum est de ui magnetis, qua non solum primam acum, sed sex aut octo trahit aliam per aliam, ut experimento apparet. Inde post tempus cessant hæc, non solùm cessante necessitate, sed etiam quia remouentur ab illo primo principio: & sic miracula non fiunt, quia cœlum non influit hanc uirtutem, & primi Prophetæ, & qui ab eo defluxerunt secundi, ac tertii, omnes mortui sunt. Dicit etiam, quòd superfluum est propter tam uilia negotia, qualia nunc apparent, uelut de extractione ferri sagittæ, aut erisypelatis sanatione, aut apparentia in urceis aquæ uelle dæmones ponere, quod & nos fatemur. Addit uerò aliud, recurrens ad suam animi mortalitatem, cùm hæc aliter non uideantur posse defendi nisi ponamus animorum immortalitatem, iuxta legis nostræ decretum: quæ tamen non potest stare cum principiis philosophorum: quia ponit creationem earum nouam, & sic caderet nouitas in Deo, quod esse non potest: ideo dicit necesse est nostram opinionē solā esse principiis philosophorū consentaneā. cum enim gratia exempli hora præcedente non creauerit animam, & nunc creet, necesse est Deo aliquid noui aduenisse. Ergo ut ad primum reuertar institutum; cùm aliquis uir insignis probitate uel scelere uel potentia uel eruditione nasciturus est, multa apparent prodigia, atque etiam in morte, ut de Abide Hierone, & Cyro refert Iustinus historicus. Principes igitur etiam mali alicuius diuinitatis sunt participes: sicut enim natura creauit, non solum malas herbas, sed & serpentes ad uniuersi perfectionem, sic etiam quandoque malos homines: malos uerò reges, ut puniant prauum populum: & ut sæpe carnifex est deterior eo quem occidit, sic etiam rex ipse nonnunquam deterior est subditis quos punit. Argumento tamen est illos esse diuinitatis participes, quod cum Cæsar tantum humani sanguinis effudisset, & Nero atque Domitianus tot occidissent ciues, tot scelera perpetrassent, non minus illis quàm Antoninis sua prodigia affuerunt, tam principatus, quàm etiam mortis. Ex quo apparet, tam bonos quàm malos reges à Deo nobis tradi. Rarissimi etiam sunt qui absolutæ integritatis hominem quanquam sanissimi iudicentur, offendant. Deus etiam ob uarietatem intendit contraria: nam ut ex albo & nigro componuntur omnes colores, sic ex malo & bono. igitur bonum & malum

lum ut ſunt quædam entia, non ut priuationes, à Deo fiunt. At uarietas ob pulchritudinem fit: nihil enim pulchrum, niſi uarium: ideo diuerſis temporibus, uarias leges, ſimulacra, uirtutes, miraculaq; producit. Et ſicut diuerſorum Principum diuerſa ſunt uexilla, ſic diuerſarum legum, diuerſi ritus, ceremoniæ, ſignaq;. Olim crux erat noxiorum pœna, ac ut nunc furcæ in ſummo non ſolùm contemptu, ſed etiam abominatione: nobis maxima in ueneratione. Et Iouis nomen nunc in contemptu, quod olim adorabant Reges. At uerò cœli dum cuſtodiunt, legem & ſigna eius cuſtodiunt: quamobrem ut olim in Iouis nomine miracula fiebant, ſic nil mirum nunc in crucis ſigno. Cùm uerò non uim habent, indicium eſt, legem eam conſeneſcere, atq; propè finem eſſe, ut nunc Chriſtiana eſſe creditur. Veruntamen hæ leges, licet non eædem numero, ſpecie tamen ac ſimilitudine, cùm mundus ſit æternus, infinito reuertuntur. Ergo, ut olim miracula, ſic nunc multarum rerum ſcientia innotuit, Bombardarum, Typorum, Magnetis, atq; ideo nauigandi. Nihil mirum eſt igitur apud Pomponatium, Petrum pedibus maria ſuperaſſe. Sed ſi quid, quod in has cauſas referri non poſsit, appareat: id, inquit, eſt conſtans ſignum ac teſtimonium noſtræ fidei: uelut cùm apud Ioſue ſol firmatus eſt: uel ut Dionyſius in Epiſtola ad Polycarpum recitat, in Domini noſtri Ieſu Chriſti morte, cùm luna ex Orientis parte cœpit ſolem adumbrare, cùm ſemper in uera eclypſi ex Occidente incipiat obſcuratio: eo quòd luna uelocior eſt ſole, ferturq; proprio motu ab Occidente in Orientem. At uerò quòd homines reſurgant, aut permutentur in lupos, hoc naturale putat. quandoquidem aues in lapides, ut docuimus ex Alberto, & uerè, ex integro traſmutatæ ſint. Plus autem auis à lapide, quàm à lupo homo diſtat.

His præſuppoſitis omnia miracula & præcantationes, in aliquam ex iſtis quatuor inuentionem refert: ſanitatem quidem à uulnere, ab ignis uexatione in primam, uel ſecundam, uel tertiam: unamquanq; enim earum per ſe ſufficere cõtendit. In extractione autem ſagittarum, dicit poſſe prodeſſe miram quandam agilitatem manuum: & narrat de quodam medico, qui ei retulit, uidiſſe hominem, qui clauos ex tabulis digitis ſolis eruebat, quos faber tenaculis non poterat extrahere. De motu cribri refert uel in manus agilitatem, uel in ſecundum modum, id eſt, hominis proprietatem. De uiſis in urceo reducuntur in tertium modum à ualida imaginatione, coadiuuante uiſus ſubtilitate. Et addit, audiuiſſe ſe narrantem Petrum Bagolirum Patauii cuidam Epiſcopo, legiſſe ſe apud autores fidedignos, quorum nomina referebat, horum inferiorum imagines in ſole ac luna adeò relucere, ut à ſubtiliſsimi uiſus homine perſpici poſſint: de quo experimento in libro de Rerum uarietate retulimus: fit enim cum duobus ſpeculis, ac hircino ſanguine: quanquàm Agrippa non refe-

rat. Nos ibi,& in libello Secretorum disputauimus de his,& in libello de Subtilitate. Ergo præcantator conceptæ rei imaginem in speculo figit, quæ ad oculos illibati pueri reflectitur: impollutus enim puer liquidò acutiorem habet uisum, seipso iam seminis profusione polluto. At de imagine diui Cœlestini uisa ab Aquilanis Lambrutii, seu Vestinorum regionis ciuibus,cœlum causam fuisse affirmat.Eos uerò qui liberati sunt à cæcitate, uel qui resurrexerunt, uel ex mutis loquentes euaserunt, non tales fuisse affirmat:sed impedimento alligatos. Hos quidem telam quan dam præ oculis habuisse,illos linguæ uinculum, alios deliquio animi,uel strangulatione laborasse uuluæ,uel attonito morbo: sicut is,qui cùm diu suspensus Bononiæ iacuisset, uiuus inuentus est, quòd asperam arteriam non cartilagineam, sed osseam haberet: hoc nos & ab aliis accepimus. Mortuorum uerò apparitionem,& hæc quæ dicta sunt, nam non satis sibi constat, in cœli uim refert. Hoc unum satis aptè describit, quòd tales imagines non diu manent, quoniam ex uaporibus constant, & nubilo tempore,magis quàm sereno apparent,& in nocte magis quàm in die: ac rursus in crepusculis, magis quàm clara luce. Vates autem in proprietatem naturæ, & uim cœli transtulit:quod etiam dici potest de his qui lingua utuntur quam nunquam didicerunt, uelut ex suo superius exemplo adducto declarauimus.Hos autem dicit esse melãcholicos magna ex parte,in quibus Saturnus dominatur: indicio est,quòd solitarii sint,atq; à curis semoti,tum etiam malefici.Miracula uerò à corporibus sanctorum in imaginationem, & illorum refert proprietatem. Concesso etiam quòd tintinabula sacrarum ædium possint auertere grandinem, uult quòd hoc ex siderum ui accidere debeat:sub qua conflata illa fuerint,tum etiam ex sono,seu magis aëris motu,quod haud dubium est,tum maximè cùm magna fuerint: unde & bellica tormenta fugare solent nubes. Verùm quia hoc dubium erat,cur cùm homo intellectu polleat,astris subiiciatur? Respondet,quoniam plus habent sensus,quàm intellectus.ut diuus Thomas in libro de Sortibus affirmat.

Hæc sunt quæ non solùm falsa & impia,sed etiam à Peripateticis aliena magna ex parte, ac etiam ridicula inuicemq; pugnantia scripsit Pomponatius:quanquàm alioquin uir, ut iam testatus sum,clarissimus: ob id quòd falsa sint haud obscurum est, cùm legi nostræ non consentiant. Lex enim nostra uera est:quod ab illa dissentit,falsum. Impia sunt,non solùm quòd malè de Christo sentiat in his,sed quòd omnem miraculorum uim quantum potest, labefactet: incertamq; omnino, imò falsam religionem nostram reddat. Sed forsan hæc in Philosopho toleranda fuerant: illud minimè,quòd modò Aristotelem,modò sequatur Platonem: quodq; absurdissima dicat,uelut quòd precibus populi cœlum conficiat imaginem

diui

diui Cœlestini fugantem nubes: nam hoc minus est Philosophicum, quàm pium: nisi casu contigisse id affirmaret: sed hoc non dicit. Sic & de mortuorum resurrectione, & transmutatione uera hominum in sues, quam ille concedit: hæc enim proxima argumenta sunt insaniæ. Contradicit etiam sibi manifestè in multis, ut de resurrectione mortuorum, quam modò admittit, ut naturaliter possibilem, modò negat. Sic etiam de uocibus in aëre, & de puero nuper nato, apud Philosophos magna est quæstio, an dearticulare possint uerba. Ad hoc impulsus, ut reor, potius odio quorundam hypocritarum est, iniustè illum persequentium, quàm iudicio aliquo: tota tamen libri series docta est, & subtilis. Operę pretium igitur erit quæ falsa sunt prius ex eius dictis refellere, pòst ponere nostram opinionem.

Quartum igitur suppositum etsi uerum sit ut declaraui in libro de Animi immortalitate, non tamen apud Pomponatium, quia nullo modo est uerè immortalis: ideo quamuis suppositum sit uerum, non tamen conuenit illi: sed hoc suppositum adhuc est postmodum falsum, quòd medium ideo debeat habere proprietates multas, quia extremorum particeps: nam sic sequeretur, quòd cortex citri (gratia exempli) esset stupefaciens & adurens: est enim medium inter lacrymam papaueris, & euphorbii. Et si dicas, quòd hoc non tenet, quia hæc consequuntur excessum & non qualitates, eodem modo dico, quòd proprietates insequuntur formam mixti certam, & non mediocritatem. Et quòd sit uerum, ex tot lapidibus nullus trahit aliquid, præter magnetem: nec ex tot generibus piscium, quicquam præter remoram sistit naues. ideo hoc potius concludit oppositum. nam si medii natura est contraria naturæ extremorum, igitur ab illorum uiribus remouetur. Quantum ad sextum suppositum animaduertendum est, quòd pura imaginatio non immutat corpus, nisi in uenere & erectione uirgæ. aut cùm iungitur uoluptati, spei, tristitiæ, timori ingenti, ac fidei: tunc enim spiritus cordis agitantur, & fit permutatio magna in humano corpore: adeò ut aliqui mortui sint, quemadmodum Galenus in libro ad Opigenem de nimio gaudio recitat. Ergo omnes operationes corporis fiunt à spiritibus: hi partim parent uoluntati, ut in motibus uoluntariis: partim uerò imaginationi, ut in mentulæ erectione. Vnde fit, ut illa permutatio uera sit, sed cum fide, uel timore, aut spe. Sunt autem fides, timor, & spes, rationis & existimantis uirtutis qualitates & affectus, non autem imaginationis. Quare rem hanc oportet distinguere, non autem in dictis Philosophi & Auicennæ decipi. Hoc enim ostendit experientia: si quis enim imaginetur se sanum, aut filium mortuum, nec sanatur, nec contabescit. Sed si existimet se sanum, multùm iuuatur, & maximè in uulneribus letalibus & febre pestifera: sola enim spes

plurimum prodest,quanto magis securitas:& sic existimare mortuum filium, adeò facit hominem contabescere, ut quandoq; ex hoc moriatur. Cùm igitur quo ad hoc nihil referat, effectus'ne successerit,uel non: succedente autem effectu multi exanimantur, aut sanantur: igitur ex sola firma fide uel magna spe,hoc accidere potest.Cùm uerò refert hæc in tres causas,prætermissa ratione influxus cœli, & pòst addit eam,manifestè sibi contradicit. Primus autem modus non est meo iudicio uerus:nam qui agunt talia,sunt penitus ignari literarum.Sed eruditi magis sciunt,& plures cognoscunt rerum proprietates quàm ignari: igitur hoc non fit à proprietatibus rerum. Conciliator etiam & Aesculanus aliquid horum memoriæ prodidissent: uel saltem studio gloriæ. celebratur enim Gentius Rex ob Gentianam, Euphorbus propter Euphorbium, Artemisia regina ob herbam Artemisiam inuentam. Iuba quòd multa de his prodiderit,ac Democritus quanquàm etiam falsa in tanto etiam tempore multa eiuscemodi detecta forent, sicut multæ proprietates medicamentorum Galeno patuerunt,ut superius in primo tractatu docuimus,quorum neutrum euenit.Sed quod magis refert,oporteret ut uel uideremus hæc simplicia,uel ægri sentirent, uel ipsi præcantatores callerent artem etiam deceptoriam qua circulatores utuntur. Cùm igitur hic agamus per coniecturas,& non per demonstrationem:sequitur,ut non sit credendum tales uiros aliquid occulere.Illud accedit,quòd hoc non est omnino soluere difficultatem quæstionis propositæ, sed detegere errorem. ideo non satisfacit hæc responsio. Et quamuis nos quasi similem huic daturi simus,non tamen illa meritò his rationibus erit obnoxia, cùm sit generalior, & non indigeat arte præstigiatrice.

Circa secundum,aliud est de moribus, aliud de proprietate naturæ:est enim longinqua similitudo, quæ etiam apud Oratores ipsos culpa non caret,nec dat nobis modum aliquem, quomodo hæc fieri poßint: ideo & si ueritatem contineat, sic tamen descripta caret ratione. & ratio est adducta,ut dixi,non est multum efficax. In tertio etiam modo sunt multæ dubitationes:nam dictum Hippocratis à Galeno in fidem non reducitur, uel imaginationem, sed obedientiam ægri ad medicum. In exemplo de speculo secundum autores est multa fides,sed secundum ueritatem sit potius,ut existimo,ab anhelitu mulieris,& non ab oculis.& experimentum est, quòd non fit muliere se à longè comente. Et etiam in uia Peripateticorum hoc Pomponatius dicere non potest,cùm sensus percipiant intus recipiendo,non extra mittendo, & præcipuè oculus. Nec credo mentem esse Pomponatii ut per falsa supposita nobis reddat rationem: sed potius spectare ad res,quàm ad antiquorum famosas opiniones. Si enim experimentum de speculo esset uerum,quòd inficeretur ab oculis mulieris,non ab anh

2.de Anima t.51.& 52. in de Sensu et sensibili.c.2.

ab anhelitu, tunc magna pars huius difficultatis posset per hoc fundamentum declarari. Idem dico de oculis Basilisci, irati leprosi: non enim uideo quòd possint rem immutare, sed solum speciem producere, ut omnia alia quæ uideri apta sunt. In quarto modo tollitur omnis materiæ necessitas, & ideo hoc nullo modo est Peripateticum: etenim possent omnia sic ex omnibus generari & fieri. quòd autem possint uates & crabrones à cœlo, hoc est secundum Auerroim & Aristotelem. Sed quòd bos possit loqui, & infans semestris, aut nuper natus: aut ex aëre audiri uox dearticulata, istud omnino est alienum à uia illorum. Cùm uerò dicit, quòd maior est Deo cura horum, scilicet meliorum aut præstantiorum, quàm deteriorum: uerum est, iuxta nostra principia: uerùm apud illum non potest hoc defendi: cùm ponat Deum non cognoscere singularia: & ob hoc Auerrois & Aristoteles hoc dicere non sunt ausi: quamuis de Aristotele sit dubitatio non leuis, an existimauerit Deum singularia cognoscere: hoc tamen nos declarauimus in libris de Arcanis æternitatis: & in libro Indefinitorum quæsitorum. At Pomponatius hic, & in libro secundo de Fato aduersus se mouet quæstionem, quam soluere nititur, sed non soluit iuxta principia sua. Sed quia, ut dixi, in conclusione sumus concordes, ideo non redarguam illum hic: cùm sola indigeamus conclusione, non autem rationibus quibus eam nititur ostendere. De transitu autem uirtutis, quia de CHRISTO innuit, hoc non est ad propositum: nam sublato magnete uirtus annulorum perit: item propinquiores magneti efficacius trahunt remotis: at CHRISTO extincto, discipuli floruerunt miraculis, qui antea dum uiueret non ediderant miracula. item Paulus CHRISTVM nunquam uiderat, nec tamẽ ullus euidentiora edidit miracula, præter Petrum ex CHRISTI discipulis, de quo etiam est dubitatio. Paulus etiam eremita primus, & Antonius & Hilarion, beato testante Hieronymo, maiora ediderunt miracula aliquibus CHRISTI discipulis: igitur cùm essent inconnexi primo principio (nam Paulus eremita & Antonius ex seipsis profecerunt) patet omnia illa sua commenta esse meras nugas. Quòd si neget hæc uera esse: ad quid confiteri historiam simul ac negare? Audeam uerò illud dicere, nihil defuisse testi ipsi Beato Hieronymo, quin etiam maiora illi credamus, si Philosophus naturalis quicquam ex his uelit admittere. Ad id de animi immortalitate, quanquam argumẽtum suum soluant Theologi, ego tamen teneo eam in uia philosophorũ, absq; noua creatione, ut in libello de Animi immortalitate, quem edidi, satis apparet: uel igitur immortalitatem animi iuxta fidem conatur euertere, & hoc est impium: uel iuxta philosophos, & sic debuit oppugnare uerisimiliorem sententiã, quæ est nostra: maximè cùm hoc ipse testetur in tribus locis, ut iam docuimus: imò passim dicit, uolẽti

cap. II.

tueri animi immortalitatem, nullum aliud esse refugium à παλιγγενεσίας. Quod uerò subsequitur de signis, & notis, & uocibus, totum est prophanum, & contrarium philosophorum principiis, & etiam absurdum. Quid enim, aut quomodo admissis etiã uniuersis suis figmẽtis, crux liberat Petrum à febre, Ioannem non? Dices, ob fidem. Igitur iam nõ hic indigemus cœlo: nam uel crux mutat cœlum, uel mutat per proprietatẽ receptã, uel propter fidem. Primum nec ipse concedit, ut cœli relinquant suum institutum & ordinem, ut permutentur à signo crucis: uel propter proprietatem, & sic in omnibus, uel saltem in pluribus ageret: uel propter imaginationem, ac fidem: & sic, ut dixi, non indigemus cœlesti impressione. Si autem hoc solum affuisset miraculum Petro, certè posset dubitari. Nos

co.19. autem concedimus, quia bonum & malum habẽt medium, ut in decimo habetur primæ philosophiæ, quodq; uarietas & pulchritudo ex horum mixtione fiunt in mundo: non tamẽ hæc apud Deum mala esse possunt, nam ille nõ uult malũ. De resurrectione, & trãsmutatione in lupos iuxta philosophi opinionẽ, nihil aliud habeo, quàm ut rideã: ideo dico, quòd ubi admittantur, sunt exquisitissima miracula: nam à priuatione ad habitum naturaliter impossibilis est regressus. Ad rationem ex experimento Alberti sumptã dico, quòd nihil concludit: nam ut uisum est, aues iam mortuæ à lapide non animato, id est concreto, specie non differunt, quia uterq; anima caret: ac ex homine si fiat lupus, iam uterq; habet formam propriam ab altero specie distinctam. ideo ex quocunq; corpore potest fieri lapis concretus, non autem adamas aut magnes: nec ex musca apis, nedum ex homine lupus: cùm in hac transmutatione quasi Theologi qui omnipotentiam Deo tribuunt, dubitent. Ex hoc autem patet, quãtum uno recto principio facilitatis ac luminis posito accedat: ac contrà ex falso infinita inconuenientia. Vnde si metalla uiuunt, trãsmutari nequeunt, & labos cum impẽsa chymicis perit. Si non uiuunt, nullũ est incõueniẽs.

in trac. 3. huius quæstione 3.

Cæterùm ad ea quæ subiicit, difficultates eædem contingunt, quæ in principiis, ac suppositis: propterea nõ me amplius extendã contra eius dicta, nam reliqua probamus: conabimur uerò soluere iuxta nostra principia ac Aristotelis. Tria tamẽ maximã hic afferũt difficultatẽ. Primũ est,

tex. 8. quòd ut habetur in secũdo posteriorũ, quæstio Quid est, & Propter quid est, præsupponunt quæstionem Si est: quæ cùm lateat in plerisq; ob dolos, ideo incertũ est, quodnam ex his experimẽtis sit uerum, quidue falsum. Omnis autẽ nostra sciẽtia ex sensibus ortũ habet, ac ex his, quæ per illos percipimus. Secundum est, quòd paucissima habemus experimenta, in quibus tanquã in fundamẽtis firmemus ea quæ supponimus. Tertium est, quòd nec Aristoteles, nec alius eius philosophię sectator, aliquid nobis de his tradidit: quod nõ solũ arguit rei obscuritatẽ, sed etiã facit: nã sciẽtię

proc

procedunt monumentis clarorũ uirorum simul collatis: atq; per ea cõseruata & aucta perpetua incrementa suscipiunt. Auget etiã hunc laborem, quòd quæ habẽtur inuicẽ dissident adeò experimẽta, ut nihil cõforme ex illis elicere possis rationi: & uidentur horum principia plurima omnino esse, ut sanationis, sistendæ nauis, ferrum ad Boream dirigendi. Quinimo quadam ex parte peripateticis principiis contraria: nam si quod agit, à proportione uincente operatur, quomodo tam paruus pisciculus tantam molem potest retinere? Et si omnis actio est cum contactu, quid contangit ferrum, ut ad Boreæ punctum, qui tam longe abest, dirigi debeat? Sic & sanatio ipsa per contraria solet fieri, hic autem nihil est contrarium in præcantatione. Galeno attribuerunt adeo impudenter de præcantatione absurdum libellum, ut nihil de eo dicendum sit. Pomponatius tamen tria cap. 10.
imaginatur, cur Aristoteles non scripserit de his quicquã: uel quòd morte præuentus sit, uixit tamen satis diu: uel quòd interciderint libri, adducitq; Albertum, quòd librum Aristoteles scripserit ad Alexandrum de morte animæ: satis constat periisse libellum de Anima ad Eudemum, cuius, ut diximus, alibi meminit Plutarchus: uel quòd noluit scribere ob timorem: cùm enim Plato obscurè, & per ænigmata scribens, in honore sit habitus, ipse uerò Athenis pulsus in Eubœæ insulę Chalcidem cõcesserit, ubi exul mortuus sit, timore non ausum scribere quæ senserit: scripsisse tamen aliqua sparsim de his. Verùm cùm ad sexagesimum tertium peruenerit annum, aususq; sit, ut aliàs dixi, damnare palam leges, nec breuitate uitæ, nec metu impeditum esse satis constat. Verùm uel non scripsit, quòd satis non haberet ob inconstantiam fidei rerum, ac paucitatem experimentorum, quod scriberet cum ratione: tum etiam ob obscuritatem: uel, ut dictum est, quòd scripserit quidem, uelut in libris duobus inspectorum problematum, uel in quatuordecim libris expositorum generatim, uel in tribus de natura, uel in libro de idea, uel in physico alio'ue ex horum genere, sed tamen interciderint.

Præter igitur tria prima Pomponatii supposita, ac quintum illius, hęc adiicimus quæ inferius addam. accepimus nempe ex Pomponatio primum quòd dantur præter manifestas qualitatum operationes, quę in tria reducũtur genera, tria alia occultarum: harum quidem ut à similitudine, harũ ut à proprietate satis manifesta, harũ autẽ ut occulta omnino. quãquam duo prima Galenus ad idem genus referat. Secundum est, has proprietates nõ unius esse naturæ, sed ualde etiam dissimiles inter se. Tertiũ, quòd homine dissimulãte naturalem causam atq; occultãte, proni omnes sunt, maximè philosophiæ ignari, in præcantationẽ effectũ referre. Cùm enim natura fermè nobis sit ingenitũ, nihil esse absq; causa: naturali sublata, sola supernaturalis relinqtur. Quartũ, quòd anima hominis est omnia

ut dictum est secundum formam spiritualem, sensibilia per sensum, intelligibilia per intellectum. Quintum, quòd affectus animi qui sanguinem immutant, ut fides, timor, audacia, iracundia, dolor: permutãt etiam spiritus, & calefaciunt aut infrigidant corpus manifestè: sicut dixi de illo Sannuto, qui canus in una nocte euasit: & Cęsari Gallo, cùm nuntiatum esset quòd damnatus esset capite, & quòd post modum dilacerandus esset, inuasit eum febris protinus. Et hoc est clarum in his, quæ cum tristibus, aut lætis coniunguntur: at uerò in fide alterius rei quomodo hoc erit? dicimus quòd in metu & tristitia retrahitur calor, in lætitia & ira diffunditur: igitur fide fixa existente nec assistente obiecto tristi uel læto, quiescit: & fit tertia dispositio immutans corpus sub alio genere, quàm faciat timor aut ira, non tamen minus quàm aliquod illorum. Sextum, quòd cœlum est causa omnium, uel eius intelligentia. Septimum, quòd homo est animal ciuile & gregale, sic ut in cæteris animalibus rationis expertibus dux natura quædam sit. & quòd uelut in uno corpore manus & pedes sunt propter uentrem, ille propter iecur, illud cordis causa, hoc propter animam: sic etiam in mundo omnia generabilia & corruptibilia sunt propter hominem: hominum autem pars deterior ob meliorem. Octauum, quòd omne agens naturale agendo diuersas semper actiones producit in diuersis obiectis: uelut si cera & lutum & lignũ approximẽtur igni, cera liquefiet, lutũ cogetur, & lignum calescet ac flectetur. Et istæ operationes habent quandã similitudinẽ ex parte agentis: ita quòd quis uidens à longe liquescentem sponte ceram, poterit diiudicare ignem adesse: & quòd lutum durescet, & lignum curuabitur. Cùm igitur cœlum sit agens naturale, & multa habeat proxima, multos simul agit effectus necessario, quorũ alter alterius est signũ certũ, quãuis multi nõ animaduertant, & pauci cognoscãt. Nonum, quòd magnorũ euentuũ ualidæ necessario sunt causæ, & quorũ causæ uice uersa potẽtes sunt, effectus etiã sunt admirabiles: nã par est in omnibus, causas effectibus correspondere. Reges igitur ac sapientes fiunt à causis potentibus, quia plurimũ possunt cõsensu, uel sciẽtia rerum. Improbi autẽ, uel probi, nõ tales esse queunt ut prosint, uel plurimũ noceant, nisi propter adiunctã potentiã, ideo taliũ ut potentes sunt, necessario ualidæ causæ sunt. Decimũ, quòd ut diuersæ orbis cœlestis partes, diuersas uires habẽt, cum materiaq; producũt pisces, herbas, lapides, habẽtia diuersas proprietates: sic anima nostra immortalis existẽs, ac cœlestis originis, alia alterius partis cœli uicem gerit, ac uirtutem assequitur. Et sicut solis radius infinitas cõtinet uires, quas pro regionum & temporum uarietate imprimit: sic anima humana tanquam unum totũ immortale, infinitas uires in se retinet, quas nõ secus ac sol cõmunicare nõ potest sine corpore. cunq; omnes uarietates animę uegetatricis in plãtis ostendantur

per

per tot genera, & in animalibus animæ sensitiuæ, oportet non pauciores esse in intellectiua: quæ cùm non habeat nisi humanum genus, oportet in hominibus solis animæ ratione intellectiuæ, tum quòd cœlestis sit, tum quòd genus quoddam absolutum, tot fermè inueniri differentias, quot in omnibus animalibus, plantis, atq; lapidibus. Vndecimum, quòd homo habet uim sentiendi ac uiuendi, complectiturq; omnia genera animarum, ut in secundo de Anima, & secundo de Animalium generatione habetur: quare par est, ut nihil quod illis ut perfectio potest competere ei repugnet. Supponimus etiam, quòd omnis cura suo contrario perficiatur, ut Galenus & Hippocrates testantur: sic etiam timentibus spes est medela absolutissima. tex.c.31. cap.3. 3.Artis medicæ.c 6. 2.Aphori.22.

Illud etiam præmittimus, quòd quanquã hæ operationes ab occulta ac cœlesti ui prodeant, attamen non secus ac lumen terminum habent, quia operatio ea est cum corporeo instrumento: si enim cœli ipsi terminum habent in sua uelocitate, sic & reliqua habere necesse est: nec enim quantumcunq; modicus magnes, ferrum ad Boream dirigere potest, sed tantùs tantum: uidemus & eam uim sensim euanescere per tempus, seu quia paulatim decrescat, seu quia instrumentum continuè sortiatur ineptius, postmodum tota simul discedat. Satis constat lapidem Herculeum, qui anno præterito clauum dirigere poterat, nunc uix magnam acum posse uertere. Quò fit, ut præcantationes ipsę non secus ac medicamenta alia efficiant in eodem genere, alia efficere nequeant. unde & ipsi præcantatores dum falluntur in aliquibus admirantur: quia principium earum Deum esse putant: quod si esset, meritò equidem causam haberent admirationis non succedente effectui: at tunc non posset non succedere. Nunc frequenter nõ succedit, quia alia causa est. Est & Quartumdecimũ suppositum, quòd nutrimẽtum immutat hominem iuxta Galeni sententiam aliàs declaratam ex secunda Aphorismorũ: inquit enim, Nutriẽdi causa quę assumuntur, etsi à natura ipsa, ac corpore euincantur, ac conficiantur, ipsum tamen corpus quoquomodo immutant. His uisis quę apparent, in sex genera distinguere oportet. Primũ est, quod per amuleta fit, hęc Galenus agnouit, ut diximus, concessitq;: reducuntur autem ad genus medicamentorum. Secundum est, quod ad sanitates pertinet, in his quæ maximè imaginationi subiiciuntur: ut in ligatis à Venerea re, in dolore dentium, in fluxu sanguinis ex uulnere. Igitur cùm multi ob timorem se præcantatos existimantes uenere uti nequeant, superueniente spe liberantur: unde quidam cùm non posset uenere cum uxore uti, supposito lecto gladio, cum quo homo occisus fuerat, præcantatione liberatum se existimauit, succedente effectu. Alius uerò cùm ei chirographum telonei, quo significabatur persolutam esse pecuniam Publicano per iocum pro amuleto datum prima tertii. t.4. cap.19. in prĩ. Aphor.50. tract.1.con.11.

 esset,

esset,non minus quàm alter ille est liberatus. Est enim manifestum,hanc curam esse per contrariũ: nam firma spes hæsitationi & desperationi contraria est. In sanguinis uerò fluxu ex uulnere, uel hemorrosagia narium, spes,ut diximus,aut fides,firmant motum sanguinis,atq; sic sistitur. Dentis dolor plerunq; à mala fit qualitate, hæc aufertur uel multo affluente spiritu,uel obstupescente dente. Ex imaginatione patientis uel fide locus destituitur. Forsan ferro inest uis dentem stupefaciendi, nam anteriores dentes raro dolent,quoniam ferro quandoq; eos tangimus. Sed siue hoc,siue illud,satis constat,deseri dentem à spiritibus,ob hoc illum tangunt,atque sic sanatur. Potest & in precantãte uis aliqua esse à proprietate. Ergo omnia hęc in confidentiam,& bonam spem Galenus referet:quare in una sex rerum non naturalium continebitur huiuscemodi genus causę sanatiuę.de quo agit in tertio Artis medicinalis. De sagitta autem infixa multa sunt in causa: per imaginationem enim separantur carnis partes, adeò ut quod maximo nixu trahi nõ potest illis constrictis,eis paululum dilatatis sponte excidit:modica enim differẽtia in singulis partibus circumiacentibus,maximum parit effectum: quod quilibet potest experiri continendo ferrum manu,quod nulla ui à puero decenni poterit extorqueri,si uel laxaueris manum quantũ est acus magnitudo,sponte fermè dilabetur:quare maxima ex parte naturalis hæc est res, quæ tamen ex laborantis imaginatione pendet:unde bene dicunt,quòd si contortum sit ferrum præcãtatio non ualet eximere. Potest & aliquid manus agilitas,ut uidemus in his, qui magnos funes manibus disrumpunt. Hæc igitur frequentissima sunt,cùm causam habeant generalem:nec aliud est in pręcantatore,nisi audacia & agilitas. Quæ igitur ad medelam pertinent ad genus suum reducuntur,artis diuisionem non perturbando. Quæ autem ad diuinationem, ad Poëtas,ad aliarum linguarum attinet peritiam, cùm homo sit reliquis animalibus omnibus perfectior, necesse est aliquam etiam illum habere perfectiorem proprietatem, quæ alia esse non potest, quàm quæ ad incognitorum notitiam attinet:multas uerò præter has similes cæteris animalibus. Sed dices,quonã pacto igitur equus,aut bos,nihil tale habent quale remora despectus piscis,neq; nobilius?atq; etiam cur cùm tot remoræ sint in mari,ex genere enim Echinorum sunt,tam multæ naues quotidie maria sulcent, tam paucæ naues præter causam manifestam sistuntur, ut uix duabus aut tribus hoc contigisse legatur? Respondemus,uel non esse uerum id experimentum: uel si est,multos esse echinos,paucas remoras: ut multi sunt lupi,pauci lyncei,quamuis lynceus quidam sit lupus: aut rarò posse hærere,cùm nauis uelociter impellatur: uel quod frequentius accidit,quamuis non animaduertentibus,aut ut rem notissimam iam ducentibus. In boue autem aut equo,non est perfectio eminens,uelut in homine

cap.2.

respectu

respectus echini illius,sed maior. Homo igitur omnem habet in se perfectionem in potentia: sed unus homo non omnes habere potest, sicut nec una cœli pars omnes uires,sed aliæ alias. In anima igitur alicuius futurorum imago relucere potest:sic & poësis ipsa.De lingua autem quam quis non didicerit, & de infante, aut boue loquente, primum quæratur, si est: postmodum propter quid eueniant quanquàm Philosophus dicat undecima Problematum de Infantibus, quòd naturaliter hoc contingere potest:quia cũ natura sua loqui homo natus sit,potest auditis uerbis illa formare, & sic loquitur: pòst autem, reuertitur ad loquendi impotentiam, donec ad ætatem perfectam peruenerit.Sed de boue hoc dici,nec esse potest.sicq; tertio generi satisfactum est. In equorum autem præcantationibus causa est,quòd illis dolentibus copiosam superfundunt aquam repentè,unde & membrum obstupescit à frigore,& confirmatur à contractione caloris:omnes autem scirent hoc,auxiliumq; contemnerent,nisi uerba adderentur.Quæ autem in belluis iuuant,magis etiam in homine,cùm imaginatio & fides rem atq; effectum confirmet. Vnde aduertendum,multa esse per se pauci momenti uiriumq; contemptarum,quę tamen ex modo applicandi mirabiles faciunt effectus: uelut aqua auget dolores,& putrefacit uulnera: copiosa tamen dolores leuat,& asſiduè permutata uulnera sanat,ut ex Celso in libro de Animi immortalitate deduximus:quamobrem hoc genus non ad præcantationem, sed ad artem medicam deduco. Quartum igitur genus est motuum omnium,ut de pueris qui ostia apposita aperiebant,de eo qui serpentes dum uulneraretur occidebat,ut ex Alberto & Auicenna recitatum est. Hæc etsi falsa etiam fuerint, esse tamen proculdubio possunt, nam ex diuersitate ciborum diuersa natura euadit:sicut de puella napello,id est toxico nutrita,recitat Auicenna,quæ secum dormientes occidebat solo spiritu. Idem fermè Galenus ante eum scripsit.Sic,si quis perpetuò quasi utatur Draconculo,serpentibus resistet, & longè magis ab eo genitus filius.Et ideo narrauimus tot herbarum miracula,ut quis possit intelligere,quo pacto possit educari aliquis puer cum proprietate mirabili.Et sic(gratia exempli)educatus uerbena fiet gratiosus. Et si uti tantum uno cibo,facit hominem simplicem,& ad generationem potentem,& robustum: multis uerò,calidum,& morbis obnoxium, & difficile filios generantem, aut debiles: quid putas cùm homo assuetus fuerit uni rei ualde potenti, & ab humana natura remotæ? Et hoc,ut dixi,magis in filiis,quàm patre quandoq; apparebit. Nec credas,ut dicam, quòd homo euadet similis cibo: sed, ex esu Draconculi asſiduo forsitan unam proprietatem acquiret,quæ erit ualde remota à Draconculi uirtute. Et ideo Reges Gallorum ex longo usu multorum aromatum,habent proprietatem contra strumas: & alius tamen si utatur aromatibus,aliam acquir

Probl.27

sexta quarti t.1.c.2.

3. de Simplic. medic.c.18.

acquiret ꝓprietatẽ. Et ideo, ut dixi, fermè in singulis familiis sunt al quæ proprietates mirabiles: maximè in rusticis, qui non utuntur ciborum uarietate: sed homines ut pleraq; alia commoda eas ignorant. Possibile est igitur tum ex natura animæ, tum ex cibo proprio & progenitorum, ut aliquis trahat ferrum sicut magnes. Hæc tamen uirtus non potest esse nisi in certa corporis parte, quia sunt nimis diuersæ temperamento: ideo uirtus Pyrrhi Regis fuit in pollice tantùm dextri pedis, quamuis tangeret toto pede. & iam uis uidere quòd alia uirtus possit consurgere, quàm ea quę est in cibo? uides enim quòd magnes non uertit se ad Boream, nec ferrum: ut uerò magnes ferrum traxerit, ad Boream impellit. Et sic Tithymallorum genera exurunt pilos, intus autem assumpta aquam trahunt: sic tamen ut non ipsa, sed coporis pars eis infecta trahat. Qui uerò uident aliquid præter naturam, ut pueri in urceis, & mortuos per tenebras: in his causa est magnus timor, uel error: in pueris autem difficile est tueri hoc experimentum. Quæstio autem, ut dixi, Quia est, præsupponit Si est. Sed dato quòd ita sit, dico quòd in præcantante est uis tanta, quæ transit in puerum impollutum, sicut ex magnete in ferrum: quia tales ualde ad recipiendum impressionem, sunt parati: & anima pueri mota mouet spiritus, ut in somno: cùm iam tales infantes generaliter ob uisus subtilitatem multa uideant, quæ alii non uident, ut recitaui de me ipso in infantia. Et propter hoc potest uidere infans furem ex puritate, & robore animi, & spirituum: & supposita animi immortalitate, hoc non est magis mirum, quàm experimentum magnetis, quo ferrum ad Boreã dirigit. Neq; enim potest dici, ut fingit Pomponatius, quòd species ab oculo præcantatoris reflectatur ad oculos pueri: nam præter id quod ostendimus, hoc non posse fieri in uia Aristotelis, sequeretur etiam quòd pueri uiderent rem ultra aquam, & non in aqua. & ex motu præcantatoris uariaretur situs. Ideo si standum est uerbis illorum, melius est dicere secundum nostra principia, quòd hic concurrit præcantatoris anima ut agens, & pueri ut patiens, & instrumentum. In motibus autem cribri, & annuli, sentimus manifestè uim spiritus ex nobis descendentem, quæ mouet illa imperio uoluntatis: & hoc fit absq; motu sensibili musculorum, cum insensibili tamen, saltem in uia Galeni: & est res satis mira. Fit autem absq; uerbis, sicut cum uerbis: quia est naturalis: & magis cum uno annulo, quàm cum alio: sed nondum potui causam differentiæ animaduertere. Multa huiusmodi talia sunt in natura, sicut cũ homo eleuatur à quatuor digitis quatuor hominũ, singulo singulum apponente, cùm uix omnibus uiribus à duobus hoc fieri posset uiris cũ ambabus manibus. Sic & habens pondus in humeris grauissimũ, alium trahit, à quo facilè traheretur, si pondus nõ haberet in humeris. Ad experimentum de tauro Conciliatoris existimo quòd haberet assuetum huic

huic rei:ſicut uidimus anno elapſo in equo à circulatore: ſi tamen uoluiſſet in alio experiri,non ſucceſsiſſet.Hoc autem euenit fauentibus opinioni alicui,ut uel non uideant quæ illi aduerſentur,aut uidere diſsimulent: ubi tamen hoc nõ ſatisfaceret,ſed in quibuſcunq; ageret, tu ſcis quòd auris habet meatum ad cerebrum, non quidem patens, ſed per tympanum, unde aliqua animalia & mulieres quandoque ſtrepitu repentino concidunt:ideo poſſet hoc medio,& aliquo dolo adiuuãte,ut tactis poplitibus, aut conſtrictis neruis ſepti paris animal proſternere. Certum eſt enim ex Galeno,quòd ſi illi uehementer conſtringantur, animal repente cadit in terram etiam mutum: & tales nerui facile apprehenduntur agilitate manus, cùm ſint quaſi detecti in collo: reducere autem in proprietatem uiri non eſt multum uериſimile. Sextum eſt quando multi aliquid uident: hoc aliquando poteſt eſſe naturale,ſicut recitat Pelacanus, qui fuit Ioannis Marliani præceptor,qui fuit præceptor patris mei in Medicina, quãquam poſtmodum euaſerit Iuriſconſultus. Dicit igitur, quandoq; apparuiſſe in noſtra urbe angelum in nubibus, unde omnes ciues contriſtabãtur:quod animaduertẽs Pelacanus cauſam docuit principem:nam in magna obſcuritate nubium,angeli ſtatua non ſecus ac ex ſpeculo,cùm ſuper pinna templi Beati Gottardi poſita eſſet, reflectebatur ad oculos multorum,qui angelũ ſe uidere ob hoc exiſtimabant. Nec tamen credas omnes uidiſſe: ſed eos ſolum,qui acie uidendi præſtabant. Ideo dici ſolet, Noxium eſſe nimis acutè cernere. Igitur ſicut in nubibus diuerſæ apparent imagines animalium,& hominum,ſic etiam ex uaporibus talia abſq; miraculo & portento creari poſſunt: ſed hæc facile diſcernuntur. In morte autem,ut dixi,magnorum uirorum et ortu,magna,ut demonſtraui,quaſi neceſſario uidentur prodigia: nam cauſa illa ualida eſt, igitur in multa, cùm ſit naturalis,effigiem inſolitam imprimit. Nemo tamen ſanæ mentis ea dicat miracula,ſed prodigia:quale iam duobus annis aut tribus euenit de uitulo bicipite: & anno præterito de puella bicipite, quæ naturaliter ſignificant maximam rerum confuſionem,& principem dominaturum potentia duplici,quaſi duobus regnis inuicem coëuntibus.

Expoſitis igitur omnibus his,quæ ad rei explicationem pertinent, ſupereſt ut quædam declarem,quæ non ſolùm apud nos,ſed apud Pomponatium difficultatem pariunt:quorum primum eſt: Cur ſi hæc uera ſunt uniuerſim tamen à legibus damnantur,nec artem ullam conſtituunt?Reſpondeo,quòd damnantur ea quæ uerbis fiunt,ut merito: nam ſi operantur naturaliter, uerba nullam habent uim, igitur ſunt hæc cum fraude, igitur non debent admitti.Idem dico de notis: ſi dicas habere uim ſecundum legem, igitur per dæmones, quare committitur cultus dæmonum, igitur nullo modo poſſunt admitti. Quæ autem abſq; uerbis fiunt ſi per-

tinent ad ſanitatem,ut dixi,ſunt de conſideratione medici: ſi ad alium finem,ut de remora,& magnete,ſunt de conſideratione philoſophi naturalis: quare nullam aliam neceſſe eſt ſcientiam ponere. Igitur Magia nul a eſt,niſi ponas eam partem uel medicinæ uel ſcientię naturalis,& hoc modo intellecta magia,non magis eſt illicita,quàm ars ipſa fabrilis. An uerò hæc poſsit eſſe ſcientia?Dico quòd ſic,quia habet cauſas & elementa, non tamen propriè, quia non ſunt cauſæ illæ cognitæ adeò ut poſsimus facere ullam demonſtrationem ſimpliciter,nec etiam propter quid.

Quæritur etiam de Chiromantia & Geomantia, an ſint ſcientiæ, & à quo habent ſuam ueritatem. Reſpondeo:Magna eſt differentia inter has, ut etiam in ſecundo & quarto libro de Sapiētia docui.Conſtat enim Chiromantiæ partē ad naturalem ſcientiā pertinere.Nec me multum mouet
cap. 15. quòd in primo de Natura animalium dicat, Eos diu uiuere, qui ſingulas, aut etiam binas,habeant per totam uolam lineas deductas,parum autem, qui breuiores: nam huius reddēs rationem inquit decima problematum,
Problem.48. Horum qui longiores habeant articulatas manus eſſe,illorum inarticulatas:ſic ut lineæ iſtæ nihil plus uideantur oſtendere,quàm manus articulationem,aut inarticulationem.Quibus ſic exiſtentibus,nihil ad chiromantiæ firmitatem accedit. Sed tamen res ipſa docet cum ſingulis uarientur temporibus,ac pro ætatibus & geſtis fortunaq́;, magnam in prædictione uim illas habere. At Geomantia non ex interrogante, uerùm ex artifice ueritatem accipit: aliter eſſent reſponſa uera falſis in omnibus fermè æqualia. At non ita eſt:imò hominem agnoui,qui omnia quaſi de futuris rectè pronuntiabat:multos alios,qui nihil ad rem. Sed forſan Pomponatius artificem per interrogantem intellexit. Fateor & ipſum interrogantem aliquid in rem conferre: ſed aut raro, ſi multum: aut parum, ſi frequenter. Igitur Geomantiam planum eſt ſcientiam non eſſe. De Chiromantia non leuis eſt quæſtio: neque enim ſi quid prorſus adhuc doceat ueritatem, protinus ſcientiæ in genere collocandum erit. Sit igitur ars potius, quàm ſcientia: quandoquidem uix Medicinam quòd ſcientia ſit,tueri poterimus.

Solet etiam quæſtio eadem in Auguriis, ac talibus uerſari. At in his omnibus,quod pro omine accipi poteſt, nullam nobis fidē facere debet. Quæcunq; autem curſum naturæ excedunt, ut ſi aquila circunuolans caput,ramum arboris in ſinum demittat: hoc portentum eſt omnino: quia ab eiſdem cauſis aliud,cuius hoc eſt imago,proueniet. Quoniam uerò temerarii multa perperam in his agebant,& multi non hæc ſolum,ſed omina in his obſeruabant,uelut garritum,uolatum, ideo à lege magna utilitate ſublata ſunt:tum maximè,quòd non à natura hæc fieri, ſed à dæmonibus uulgares arbitrantur. In his tamen,ut dixi, duabus demonſtrationibus

nibus ad futuri præcognitionem quandoque licet deuenire: altera quidem, quia est: altera exquisitè simpliciter.

Dubitari etiam solet, quid significet Abominatio certæ rei, uelut illorum qui lac, ut Conciliator, aut oua, aut uinum horrent: ut etiam de Horatio Flacco Poëta, & Iacobo Forliuiensi, quos Pomponatius affirmat allium abhorruisse. Alii non ferenda ferunt, uelut qui à Leone decimo, huius nominis Pontifice maximo crimine capitali liberatus est, quòd nullo auxilio arsenicum, sine noxa, ad unciæ fermè quantitatem deuorabat. Respondemus: Abominationem aliquando solius uentriculi uitio, uel consuetudine prouenire, & tunc nihil magnum secum affert: nam nos olim cum portulacam diligeremus, deuorantes magnam eius quantitatem, (puer enim eram) in illius tantum deueni odium, ut etiam si uideam solum, uomitum mihi, aut saltem nauseam excitet. Non tamen natura abhorrui, sed diligebam. In cæteris uerò, quæ uel ad tolerantiam pertinent, aut ad totius corporis ingenitam naturam, diligendi, abominandiúe aliquid, necesse est omnino illi multas, non unam esse proprietatem. Dictum est enim hæc à cœlesti causa fieri: at hæc causa proculdubio ut ad diuersa confertur, uarios necessario facit effectus. Quare nunquam insignis ulla proprietas sola adest, ut in magnete, remora, Psyllis. & quantum magnes ferrum trahendo ualet, tantum necessario dirigendo: nec ullus trahere potest magnes, qui etiam non dirigat. Hoc si agnouissent principium antiqui, qui multum de inutilibus rebus garriebant, in utilissimæ proprietatis magnetis cognitionem breui deuenissent, nec tandiu latuisset uis eius illa admirabilis. Ergo si quis quærat, quomodo ferrum ad Boream à magnete conuertatur: constat sanè non illud tantam habere uim, ut ad cœlum pertingat, neque à cœlo trahi potest per radios, cùm non sursum attollatur: nec sola uirtute cœli, omnis enim actio est per contactum: non quia sub sidere genita aërem proximum distinguat ut cœlum, nam hoc lapidis comparatione, non cœli fiet: at hoc nihil prodesset nauigantibus. Quare dicere necesse est, totum aërem nobis undique circunfusum, pro cœli natura, quod firmum manet ac stabile, ut aliàs docuimus in secundo de Aeternitatis arcanis, impressionem recipere. Lapidis uerò animam ad id partis, tanquam ad sui simile dirigere. Vnde prodesse multum existimo, qua quisque parte conuersus aliquid agat. Non est autem polus mundi locus ad quem dirigitur, sed ad Boream uersus decimaoctaua parte quartæ, quæ est inter uernum oriens & ipsos Septentriones. Disputabunt alii de cœlo fixo, sed nostrum non est alia aliis immiscere. nam hoc & eo libro, & in libro de Supernis etiam demonstratum est.

Alia exoritur difficultas, Quonam pacto possit ex sanitate sanitas

Problem.3. exoriri. nam Philosophus septima Problemanum inquit, Cur à morbis aliorum ægrotant homines, à sanitate nemo sanari potest? Et rursus Problem.7. in prima inquit, solum uiolenter homines arripi contagione pestilentis morbi: quò magis mirum uidetur hoc Galenum dissimulasse: nam cap.2. quanquam in primo de Differentiis febrium eum inter contagiosos enumeret, non tamen id docet quod res ostendit cùm tabis scabiei ac lippitudinis morbis illum comparet: qui affectus etsi hæreant, non tamen leuiter, sed solum si diu uerseris cubaueris〈q〉; in lecto: sed de hoc in primo libro satis dictum est.

Problem.10. Ad rem reuertor denuo, nam & in uigesima nona Problematum, quærit rursus Philosophus, Cur uersari cum pulchro, robusto, aut sano, nihil addat ad ualitudinem, robur, uel formam: at uersari cum bono, aut sapiente, non parum ad innocentiam aut prudentiam prodest? Respondens Philosophus inquit, Corporis bona non communicari. Fatigat hoc quæsitum Pomponatium: nos ad sanitatem, ut diximus, imaginationem in causa esse docuimus: at proprietatem auferre posse causam, ut in teli extractione: non igitur ex sano sanus fit.

Dubitatur etiam, an Genium aliquid sit. Plutarchus enim in uita Bruti refert, apparuisse illi formã quandam dæmonis dicentis, Tuus sum malus genius, in Philippicis me uidebis. Et in M. Antonii uita, cùm coturnices illius semper Octauii coturnicibus succumberent, responsum est Antonio, caueret ab Octauio, geniũ enim suum Octauii geniũ formidare. Respondeo, de Bruto dictum iam est in Quinti generis declaratione mirabiliũ. Genius Octauii erat ac Antonii, natalis hora, ac cœli constitutio, & Fatorum series, de quibus in libro de Fato plenè diximus. Iam enim declaratum est, homines alios natura seruos, alios dominos, alios reges progigni. quæ autem uiderat Dion, & Antonius audiuit dum esset Alexandriæ, signa erant ab anima malorum imminentium. Quemadmodum ex leui impressione in somnis, sic ex ualida in uigilia contingere potest: nam ebriis ac lymphatis & in ecstasi existentibus multa quæ non sunt apparent: id igitur in magno humorum motu, uel à cœlo uel ab anima contingere potest. Sed cur ille præcantat, ego non possum, si sola patientis fides in causa est? cur〈q〉; quidam cùm uerba quædam ex libris didicerint, fiunt, cùm antea non essent, præcantatores? uidentur enim uerba aliquid conferre. Respondeo, Incantatores omnes oportere esse impudentes: uir sani consilii adeò firmiter polliceri non audet, quod in tam tenui spe positum est. Nisi firmiter pollicearis, nihil agitur. Ob id uulgares homines illi sunt, prostituti pudoris, & perfrictæ frontis: qui & si non succedat euentus, nec rubore perfunduntur, nec hæ-

sitant

ſitant in poſterum, tantum abeſt ut deſiſtant. Si enim quotiens falluntur, toties deſiſterent, iam nullus eſſet præcantator. Ob id nemo ex his uir eſt prudens, aut honoris cupidus: ſed omnes leues, mendaces, temerarii, auari, inanes: ab auaritia enim ad hoc impelluntur. ſed uel ſic multum tamen aliquando in ſanitatem conferunt, uelut in his quæ in arbitrio tantum naturę ſunt: ut diximus ſanguinis immoderatis fluxibus, doloribus, & ſpiculis impactis. Verbis tamen conceptis indiguerunt ad fidem confirmandam: nam aliis tam firmiter minimè poſſent perſuadere, etiam dolo agentes, ni adeò ipſi conſtanter ita eſſe crederent. Indicio autem eſt uerba in eiſdem cauſis non eadem eſſe, ſed alius aliis utitur. & quòd aliqui, ut de Petro Bono retulimus, etiam per iocum præcantãt: quare nec uerba, nec proprietas hominis quicquam confert. Sed cur ſi proprietas non iuuat, omnes omnia, ex his ſaltem tribus, non agunt? Reſpondemus, illos hoc latere: nec audent in aliis cauſis tentare, ne primam uitient uirtutem: ſi tamen contingat alia uerba inuenire, quibus alia doceantur, experiuntur. Sed cum ſimplici fide ſolertia minimè manet: ob id cùm ſolertia ad multa, & ſimplici fide ad opus exequendum indigeant, pauci inueniuntur, qui in multis ualeant præcantando: inueniuntur tamen nonnulli, quos & ego agnoſco. Indicio autem eſt, à proprietate non eſſe, quòd ſponte nata ulcera curare non poſſunt. nam ut ſiculæ herbæ unus, ſic panacis alter uires habere poſſet: ſed & nimis uiolenta eſſet proprietas uiri, qui ſemel tangens inde diſcedens, ueſtigium perpetuum in uulnere relinqueret: nam telam, quam imponunt, ipſi non ferunt, ſed ab ægrorum aſtantibus accipiunt. Facilè autem eſt uulnera ad ſanitatem deducere, cùm mala temperatura, & phlegmone careant: docuit enim Galenus in quarto Artis curatiuæ, eorum curam eſſe exſiccationem. Illud etiam conſiderandum, quòd uelut in phlegmone incipiente aliquod eſt ſupremum auxilium, utpote uenæ ſectio, alicui nihil eſt melius elleboro: ſic aliqui morbi non melius quàm præcantatione curantur, id eſt, fidei conſtantia, qua ſe ſanare firmiter confidunt. At rurſus dices, Cur longè facilius hi ſanantur, quàm ſi quis omnino uulnus negligat, nam ubiq; par eſt confidentia. Reſpondemus, quòd præcantator nihilominus curat ulcus detergens ſordes, nouas telas imponit, & mundas, uictum inſtituit: ſed & ſic quandoq; ſi malus ſit habitus in corpore, ex paruis uulneribus contracta inflammatione pereunt: tutioreſq; redduntur in magnis uulneribus, quàm paruis ob copioſi ſanguinis exitum: quod ignari uidentes admirantur: atq; ob id, ſi ex paruo uulnere alius pereat, cùm magnum breui ac bene ſanatum uiderint iam, mortis cauſam in aliud referunt: perſuaſum habentes, uulnera & ut maiora ſunt, ſic difficilius ſanari: cùm tamen cap.5.

contrarium accidat, ubi de phlegmonis aduentu periculum eſt. At dubitabis meritò rurſum, Nonne medici uulnerarii hoc idem præſtant, fidem, curam, ac inſuper etiam unguenta? melius igitur à medico ſemper quàm à præcantatore curabuntur. Reſpondemus, pleroſq; medicos ignaros plus quandoq; obeſſe, quàm iuuare, cùm diuerſis, nec certis utantur auxiliis. Fides etiam illa non adeò eſt conſtans de medico, ut de præcantatore. Eſt autem fidei ratio ut radiorum ſolis in concauo ſpeculo: niſi ad ſummum enim deuenerit, effectũ nullum parit: eſt enim ut de gemmis, copioſiſsima multitudo eſt earum, quæ probatiſsimis proximè ſunt, deficiunt tamen ab his aliquantiſper: perfectiſsimarum rarus eſt numerus. Si uerò medico erudito & experto quis ſe committat, tutius agitur. Rurſus etiam dubitabis, Quid cùm multi hæreant fide, pauciſsimi tamen fruſtrantur euentu: non igitur à fide ſanitas? Dico raros eſſe, qui ſe his, niſi credant, committant: eſt etiam ratio medelæ talis, ut quæ ſine ulla fide prodeſſe debeat. Nam ſi quis æris ſcoriam imponeret, aut uulnus non repurgaret, uideres profectò nullam eſſe præcantationem: ſi tamen fides deſit ægro, & uulnus mali moris, non curatur. Sed ad quid in horum manibus quiſquam ſe ponet, ſi non confidat cùm ſciat iam medicum eum non eſſe, ſed præcantatorem? Illum igitur cùm accerſat ut diuina ope operantem, par eſt etiam ut totum ſe illi concredat.

Dictum uerò eſt, etiam in magnorum uirorum ortu ac morte apparere prodigia: at nulla Ciceroni in natiuitate, qui adeò extitit clarus, contigiſſe legimus. Ariſtoteli uerò, qui fuit naturæ miraculum, ut Auerroës inquit, nulla nec in morte, nec in ortu, ut nec Demoſtheni. Platoni uerò nihil tale ante illius obitum accidit. Reſpondeo in ortu Ciceronis uaria apparuiſſe miracula, referente Plutarcho: primum, quòd ſine dolore eum mater pepererit: ſecundum, quòd nutrix audiuiſſe uocem ex phantaſmate uiſa ſit, dicentis, Pergeret, quoniam magnum Reipublicæ commodum aleret. In morte plura, & non obſcura apparuere portenta. Demoſtheni ſomnium mortem, & genus eius prænuntiauit: cùm ſe ab Archia, à quo mors illata eſt, uel mortis cauſa, ſuperari in theatro uidiſſet. Non eſt autem neceſſarium hoc, ut in utroq; euidenter appareat, tum maximè, cùm plus homo uoce, quàm geſtis ualet: nam Demoſthenes factis ipſis nihil ualuit: erat enim timidus: nec Athenarum imperium Romano conferendum fuit, quia ſomnium Demoſtheni ſufficiat. Ariſtoteli uerò & Platoni cum potentia nulla fuerit, non par fuit quicquam euenire dignum admiratione: euenit tamen Platoni, apum prodigium: credimus & Ariſtoteli aliqua accidiſſe, quæ cùm eſſent forſan minora his quæ Platoni acciderant, ne ex euentu prodigiorum æſtimatio uirorum penderet, ea uoluntariè ſuppreſsiſſe: nam quæ in morte, cùm exul eſſet,

atq; in obſcuro loco, pauci animaduerterunt, cùm etiam incertum ſit qualiter mortuus fuerit. At Niciæ & Craſſo quòd multa adminiſtrarent plura apparuerunt: quorum ut Nicias obſeruator, ſic Craſſus contemptor: ambo tamen fermè pari fine occubuerunt: nam non eſſent prodigia, ſi uitari poſſent: nec Deorum, ut illi rebantur, peculiari cura, ſed ui ſiderum, ut diximus, neceſſariò eueniebant. Sic Iulius Cæſar omnia contempſit, Octauius obſeruauit, ambo tamen pari felicitate Rempublicam & orbem occupauerunt.

Plura etiam ſuperſunt conſideratione digna, uelut de Lamiis, quas mente motas eſt arbitrandum: unde nefanda peragunt ob humorum prauitatem: & admiranda uident, ob imaginationem firmam, ac fidem quam de his conceperunt. Equidem illud idem his accidit, quod perditiſsimis uiris: qui in amoribus inebriant, ut conſentientes habeant per animi perturbationem, cùm nullis precibus, aut præmiis, uel minis potiri potuerint, potianturq́;. Et Dux Franciſcus Sfortia ſapientiſsimè, cùm non præter ius quenquam occidi iubere uideri uellet, conſcium & autorem imperatæ cædis uino, uel medicamentis è ſenſu dimouit, atq; ſic capite mulctauit: cùm uolentem blanditiis libero in carcere detinuiſſet: ſpes enim ne propalaret, retinebat: potus inhibuit ne cùm immineret extremum malum, facere poſſet: ſic omnibus ſatisfactum eſt. Igitur multa dimouere mentem poſſunt, uariaq́; per imaginem oſtendere: multæ etiam uariæq́; hominibus uires. Ob hoc exiſtimauerunt aliqui, publicas preces uim aliquam habere naturaliter: quod ego non credo, cùm iidem homines per uias etiam ſecus euagentur, & tamen pluat: nec uerbis uim ullam iuxta noſtra principia tribuere liceat. In aliis autem cauſis, forſan ob hoc diuerſos homines experiri non malum eſt. Nam ut quidam mihi notus illatis uel minimis uulneribus, omnes occidebat: ſic aliqui minimis auxiliis morbos ſanant. Verùm hi rari ſunt: nos de communi præcantatione loquimur: cùm præcantatores multi paſsim, qui tamen ſanant uidere liceat: homines qui tactu ſolo ſanent nec ubiq;, nec etiam ſemper liceat inuenire: ſed inter rerum miracula numerantur.

Illud modò tantum dubium ſupereſt, cùm ex lippitudinibus homines contrahant lippitudinem, ut ſeptima Problematum habetur, cur radii ex oculis prodire non creduntur? Reſpondet Philoſophus, affici ſimilitudine, quoniam paſsiuus eſt, ac nobiliſsimus. Quòd ſi ulterius contendas aliquid diffluere, non reſiſtam: ut uideri oculus poteſt, non ut uidet. Exiſtimo uerò id fieri ab imaginatione, ſpecies tamen & ipſa poteſt immutare, ut de ſplendidis. Clarum eſt igitur hoc uel non repugnare poſitis principiis, uel etiam plurimum ad noſtram conferre ſententiam. Probl.4.

Cur

Cur uerò homines in eculeo dormiant, ex euersione bilis fit: est enim hic animi defectus. Alii non linquuntur animo, & ex deuoratis uerbis, in imaginationem pertinaciæ perueniunt. Leuatur etiam, ut dixi, dolor longè magis firmatis spiritibus, quàm contento spiritu: ob id iure raduntur, & spoliantur à tortoribus, auferunt enim imaginationis causam: at hoc in rem iuuat ut fateantur, quanquàm taciturnitas non sit ex incantatione: nihil uerò refert, causam ut norint tortores, modò assequantur effectum: uelut & in Empiricis medicis, qui persæpe curant, morbi causam auferentes, quam tamen qualis sit, ignorant.

Qui autem canes præcantant in furtis, non magnum quid efficere uidentur, cùm multa sint quæ illos obmutescere faciunt, etsi mihi ignota.
lib.4. tract.4. cap.12. Dixerat tamen Cirandus quidam, Nicolao referente, quòd si quis oculum lupi dextrum ostendat canibus, illos discedere. Omnes etiam belluas ab eo, qui oculum leonis sub ala gestat, fugere creditum est. Dixit etiam, folium arnoglossæ sub pollice pedis detentum, non permittere ut canes adlatrent. Alii dicunt, obuersis posterioribus caligis antè. Quicquid sit, naturaliter canes uel hominis proprietate, uel aliqua re secum delata obmutescere cogi possunt.

Receptum est ab antiquis, quòd suffumigium ex ceruino cornu omnia fugat uenenata: cuiuscunq; etiam ex illis odor arcet, dum cremantur, animalia eiusdem generis, araneas araneæ, muscas muscæ, uespas uespæ, hoc enim Auicenna fatetur. ob id non difficile uidebitur araneas præcantasse uel muscas. Idem existimat, ad sanguinem hirci in fouea positum concurrere omnes pulices, atq; ibi contabescere.

Sed ad imaginationis uim reuertor, nihil est quòd magis eam declaret quàm morsus canis rabidi: ut enim inquit Princeps in sexta quarti, qui
tract.4. cap.7. rabiem conceperit imaginatur se canem esse, ideo mordet homines: & cùm inspicit in speculo, existimat se canem uidere, & in aqua intestina canis: sed ista possunt referri ad eius sensum corruptum. Quòd uerò uideant alii in patientis urina ex pinguedine quadam formas catulis similes, illud iam ostendit imaginationis uim supra humores ipsos dominari. Hoc autem iam, ut dixi, experimentum Auicenna commemorat. Simile igitur in tortis ex firma fide contingere credendum est. Cùm uerò multi ex his uel sic cruciatu superentur, ostendit hoc non à diuina ulla ui procedere: ergo in illis impressio tanta fit in spiritibus & sanguine, ut maxima etiam tormenta non sentiant. Indicio autem & hoc sic esse, quoniam non prosunt prudentibus uiris hæc: at plus prodesse deberent his, quàm rusticis, & stupidis, si uis ulla esset in artificio.

Strepitus autem qui in nocte sentiuntur non naturales malum futurum

rum portendunt,ut mihi aliàs, & nunc ſcribenti nocte præcedente contigit audire. fiunt enim dum expergiſcimur anima mouente: eſt enim uelut inſomnii ſpecies quædam.nam uiſa in ſomnio, audita uerò uigiliæ magis conueniunt,quòd ſonus etiam expergiſci nos cogat. Audientes igitur ac expergiſcentes (imaginem enim refert eius, qui per uigiliam audierit) exiſtimant ſe in uigilia,nõ autem in ſomno audiuiſſe. Hęc autem de inconditis uocibus,ac quæ terrorem incutiunt:ſuaues autem, ac dearticulatæ,non ſecus ac inſomnia iucunda bonæ. Memineris uerò quòd in coniunctorum morte,hęc fiunt maximè,& quo modo.nam de his in fine libri de animi immortalitate dictum eſt.Plura de his referre poſſem, ſed hæc ſufficiant. Experimẽto uerò comperi,ſpirituum hiſtorias, quos Folletos uulgus uocat,eſſe omnes deceptiones:quare tot & tanta dicta ſint.

CONTRADICTIO VIII.

Pulſus contractio an ſentiatur.

GAlenus in primo de Pulſuum differentiis inquit, Diſtentionis prímas partes, poſtremas contractionis ſentire non ualemus. Quò fit (ſubiungit) ut quietem quam uocant ſuperam, quæ ſcilicet ſuccedit diſtentioni, antecedit uerò contractionem, quanta ſit ad unguem ſcire ualeamus. Idem fermè in primo de Pulſibus dignoſcendis, cùm inquit, Oſtendimus autem quòd diſtentionis tanta pars non ſentitur, quanta inter primum arteriæ impetum & tactum noſtrum intercedit: iam uerò contractionis tantam partem ſentimus, aut paulò minus, quàm ipſius diſtentionis. In ſecundo etiam de Præſagio, Ex pulſibus, inquit, externam quidem quietem aſſequi clarè licet, internam ſenſu ne obſcurè quidem, nedum clarè,ſed ratione tantum, cùm utriuſq; motus impetum conſideraueris: tum præcipuè in his pulſibus, in quibus contractionẽ ipſam perpendere ſenſus clare ualet. Iam hic uidetur fateri contractionem poſſe nos aſſequi, quod in primo de Dignoſcendis pulſibus, & fatetur, & docet. Superius uerò, ſi recte rem conſideras, hæc tria uoluit contractionem non ſentiri, ſaltem in poſtrema parte, nec totam diſtentionem: quippe non eius initium, nec quietem ipſam quæ contractionem ſubſequitur. At in primo de Differentiis eorundem, celeritatem & tarditatẽ in ſola diſtentione, nõ in contractione cõſiderat: quare non eſt par ratio ignorantiæ, imò diffi cillimum uidetur quomodo ignoto initio diſtentionis celeritatẽ uel tarditatem deprehendere poſsimus. Eſt etiã illud cõſideratione dignũ, quòd in ſecundo de Præcognitione ex pulſibus, docet ex contractionis uelocitate & tarditate præcognoſcere, quare talis uelocitas & tarditas nota eſt: quodq, magis mirum eſt, paulò pòſt cùm docet præcognoſcere ex raritate uel frequentia, dicit, quòd breuitas aut productio utriuſq; quietis poteſt

cap.7. cap.8. cap. 2. cap.3.& 4. cap.4. cap.j. cap. 2.

euenire uel ob antecedentis motus breuitatem aut segnitiem, aut subsequentis anticipationem, uel procrastinationem. Si quidem mora distentionis abbreuiet quietem succedentem, caloris natiui indicat copiam: si autem anticipatio contractionis, impuri, & excrementis referti caloris copiam indicat. Si uerò distentionis anticipatio rarum efficiat pulsum, refrigeratum indicat calorem innatum: si autem segnities contractionis fumosa, declarat esse excrementa imminuta. In interna uerò quiete si producta contractione fiat frequens, excremēta fumosa aucta indicat: si uerò ob anticipationem distentionis, auctum naturalem calorem: si uerò producto distentionis initio, imminutum innatum calorem: si autem celerē ob contractiorē rarus extiterit pulsus, imminutū externum. Hic quis non uidet, omnes illum differentias cognitas pręsupponere, tam quietis, quàm etiam pulsus seu ictus æqualiter? Respondeo: Cognitio primo duplex est sensu & ratione nobis. Sensu puro possumus distentionis uelocitatem cognoscere: contractionis uerò uelocitatē etiā solo sensu percipimus, sed longe exactiore, experientiæq; longa coniuncto. Ob hoc dixit in Introducto-
cap. 4. rio, quòd tyrones debent instrui tanquā sola distentio sensu perciperetur: hæc igitur iam est differentia ex perfectione inter distentionem & cōtractionem: conuenientia uerò ex parte cognoscentis uirtutis quæ est sensus. Eodem modo quies quæ succedit distentioni cognoscitur terminis motuum, quare non nisi sensu à perfectissimo. Cæterùm nullo sensu percipi possunt tempora distentionis contractionisue, aut quietis, quæ cōtractioni succedit. Ratio patet: nam terminus, seu imum arteriæ, si tangatur, cessat pulsus: duorū igitur terminorū altero incognito, magnitudinē ipsam ignorare necesse est. Porrò intellectu sic asseqmur, uelocitate motus agnita per sensum, & arterię profunditate per extremā cōpresionē donec motus cesset, tēpus quo motus peragitur, imaginatione colligitur: ab exacto sensu etiā contractionis: à mediocri solius distentionis: quoniā hi sensus ut declaratū est, prout perfecti fuerint, alterū aut ambos motus comprehendunt. motibus cognitis à perfectissimo sensu, secūda quies, quæ cōtractioni succedit, ratione percipitur: estq; hæc remotior iam omnibus aliis pulsus partibus à nostra cognitione: nam nec omni sensu, nec à perfectissimo absq; ratione, nec etiam uel sic à ratione primo impetu colligitur. ergo sic cōprehensis differētiis ut exactā tradat notitiā, Galenus in eo loco omniū præcognitionē posuit, quæ tamē in celeritatē & tarditatē distentionis ac cōtractionis, si quis rectè cōsideret, redigi possunt, nulla imminuta præcognitionis parte. Qua ex causa octo mēbra iam in quatuor rediguntur: nec indigemus ratione ulla ex parte, quia tēpus motuū nequaquā, nec quietē cōtractioni succedentē præscire cogimur: sed sufficiet ad utrāq; celeritatē uel tarditatē dignoscendā exactissimus sensus. Ex his autē manifestū est,

dictum Pauli non esse uerum, quòd magnitudo temporis in quiete, ut in iuuenibus, declaret si ad motus tempus conferatur, augumentum caloris innati, nisi in prima: nam si secunda quies, quæ contractioni succedit longa fiat, ob tarditatem distentionis imminutum docet calorem innatum: at forsan tunc eo longius erit tempus distentionis tardante initio & ob sequetur breuior altera quies. Quicquid sit, cum de rhythmo loquatur, distentionem, & primam oportet considerare quietem. lib. 2. cap. 12. iuxta finem.

CONTRADICTIO IX.

In laterali morbo an pulsus inæqualis.

OMni parti nobili, quæ inflammatione laborat, hæc duo eueniunt: ut corpori calorē ac tensionē cōmunicet: ac calor ille in febrē euadit, tensio uerò duritiem parit, atq; eo maiorem, quo fuerit neruosior pars inflāmata. Omnes igitur quos ex inflāmatione febris arripuit, pulsum habent durū, ob intemperiē uerò arteriarū in uno occursu inæqualē: quæ si ambo cōiuncta sint, eueniet serrinus uocatus etiā pulsus: eam enim oportet qui tangit ut imaginē cōcipiat, ubi inæqualiter durū instrumentū occurrat. Duas enim causas esse docuimus inæqualium pulsuum, facultatis quæ arterias mouet ab humoribus, grauamē, ac exinde imbecillitas, & instrumenti ipsius obstructio, constrictio, pressio, tensio ue. Galenus dicebat quarto de causis pulsuum, interceptis uerbis ne quicquā addatur inutile. At in quarto de Præcognitione ex pulsibus, inquit: At æqualis est pulsus in tumoribus qui ad costas consistunt omnino, non ut in pulmonis tumoribus inæqualis: neq; enim magnis uasis, neq; uicinitate propinqua cum corde coniunctus est thorax. Hic primò, ni fallor, clarissima elucet contradictio de inæqualitate: cum maximè etiam reliqui omnes in laterali morbo serrinum pulsum adesse, eumq; inæqualem affirment. Ipse Galenus in Introductorio (postquā nos docuit pulsum lateralis morbi esse celerem, crebrū, durum, mediocriter uehementem: tandem subiungit, inæqualem etiam esse ab initio, eius generis inæqualitate, quæ sub serrino cōtinetur) hæc dicit: Si ualida fuerit, cum imbecilli uirtute, mortem portendit: si cum integris eius uiribus, producit morbum, & ad suppurationem aut empima deducit. Illud etiam difficile est, quomodo mēbrana, quæ paucos recipit neruos, dicatur esse neruosa: & rursus quid per intemperiē intelligat arteriarum: nam si siccitatē, illa facit duritiē, nō inæqualitatem, & similiter calor in eis celeritatem. In quinto etiam de Locis, pulsus parui & duræ ac tensæ arteriæ meminit: inæqualis, aut serrini nullam omnino fecit mentionem. Quin etiam, quod mirū est, dicit: Phlegmonas in membrana duriorem efficere pulsum, in musculis molliorem. Non igitur à neruosa parte durities. Quòd si per intemperiem arteriæ proprium ali-

cap. 7. cap. 3. cap. 10. cap. 3. in fine. & in princ.

quid intelligit, ut ſiccitatem: quonam pacto ſanato morbo, imò & ipſo ſtante, (ut in Introductorio affirmat) pulſus ad mollitiẽ reuertitur. nam ſicca non humeſcunt, præſertim (ut dicunt) membra quæ à ſemine uocantur ſpermatica. Quare cùm inæqualitas duplex ſit, ab inſtrumento, & à uirtute, ut dictum eſt: eius, quæ à uirtute, lateralis morbus particeps non eſt: quã in pulmonis affectibus tamẽ apertè cernimus. At eius quæ ab inſtrumẽto, unde ſerrinus, morbus lateralis eſt particeps: Sunt autẽ inæqualitatum genera tria principaliter in multis ictibus, & in uno, ſed in diuerſis arteriæ partibus: tum demum in eadem arteriæ parte, & eodem ictu. Per neruoſas uerò partes intelligit & membranas, quoniam uillis non conſtant, ut nerui: oportet tamen neruos adeſſe, aliter non dolerent. Reliqua meo more alibi diſcutientur: nam ſingula ſi ſingulis in locis coner declarare, non ſolum longior euadam, ſed cogar repetere: hoc uerò relinquamus his, qui uideri uolunt cùm non ſint: nobis copioſa materia diſputandi ſuppetit.

[Margin:).de differentijs pul. c. 9. & 12.]

CONTRADICTIO X.

In Pulſibus an magnitudo neceſſario conſequitur crebritatem, an omnes differentiæ ſimul aquirantur in pulſu, an ſimul amittantur.

[Margin: cap. 23. cap. 27.]

COrdis calidi ſigna inſeparabilia ſunt, celeritas & frequentia, ſecundo Medicinalis artis. & paulò pòſt in calido & ſicco, ubi minus competere uidebatur, inquit: Eius ſunt ſigna magnitudo, celeritas, & frequẽtia. Videtur igitur quòd ex adiuncta ſiccitate accedat magnitudo, itẽ celeritas cum crebritate, magnitudinem non præſupponere. At ſuperius inter ſigna cordis ſicci non adnumerauit magnitudinem, ſed duritiem, quam in primo de cauſis pulſuum inquit facere paruitatem, non magnitudinem. Ibidem uerò dicit: ſi amplior in corpore calor collectus fuerit, maioribus opus erit pulſibus, atque ideo continuò crebrioribus ac celerioribus. Videntur igitur omnes ſe conſequi, ac potius magnitudinem eſſe neceſſariam, quàm reliquas illius differentias. Verùm admirabile eſt quod ſubiungitur: Declarauimus autem calori peculiarem eſſe pulſum magnũ & celerẽ, non autẽ crebrũ, niſi raròſ & caſu: quomodo igitur his poteſt frequẽtia eſſe inſeparabile ſignum calidi cordis? Inde etiam pòſt, cum de aduentitio calore loquitur, inquit: Cùm calor præter conſuetum hominis modum acceſſerit, pulſus primò maiores fiunt, non autem clarè celeriores: inde ſi magis augeatur, non ſolum maiores, ſed etiam celeriores aperte fiunt: at ſi adhuc magis, etiam creber fiet. Hìc manifeſtè ordinem poſuit quo frequentia ab omnibus aliis diſtingueretur: ut intelligamus, eam non ſimul cum eis, ſed poſterius accedere. Igitur in hac cauſa

[Margin: cap. 25. cap. 2. cap. 3. in prin. Ibidẽ in fine. cap. 4. in fine.]

causa multa sunt dubia:uerùm quod ab hoc pendet,nunc subiungam:par enim uidetur,ut conuerso modo differentiæ oppositæ uel redeant,uel acquirantur:inquit enim, Si frigidius iusto corpus euadat,raritas primo,inde tarditas, ultimo paruitas accedit. At in initio capituli dixerat, cùm perfrigeratus fuerit calor, ac diminutus, initio quidem paruus ac tardus, mox rarus euadit. Quis non uidet hæc inuicem pugnare? Nec est dicendum, quòd de naturali intemperie in uno loco, in alio de præternaturali loquatur,hoc enim est absurdißimum: nam in fine inquit, Si iusto frigidior factus sit:in initio,Si refrigerata natura.nec etiam dicendum,de reditu eum loqui. Rursus in tertio de Præcognitione ex pulsibus inquit: Si calor abundauerit paulum sola augebitur magnitudo: sed inter naturalem solum, ac præternaturalem hoc interest: quòd in uno distentio,in altero contractio uariatur: quamobrem uidetur utriusq; caloris, additi, uel diminuti, eadem esse ratio. At uerò pòst non satis uidetur constare sibi rursus, cùm agit de febribus: inquit enim, In augumento putridarum atq; initio contractionis celeritas plurimum augetur:in statu uerò ea permanente ad summum ipsa distentio: in declinatione uerò maximè contractionis celeritas dissoluitur. Quare hic duplici modo uidetur prioribus contradicere: primò quòd nullam de frequentia rationem habeat, cum in præcedentibus de ea loquatur ad celeritatem comparando:secundò,quòd uelit distentionis celeritatem, iuxta calorem externum uariari, quod iam in superioribus, & in libro secundo negauerat. Clarum enim esse existimo, quod iam dixerat in tertio libro de Præsagio ex pulsibus, contractionem fieri ad extrudēdum halitum superfluum caloris noxii,at uerò distentionem refrigerandi causa eum qui nobis est innatus. Oedipo certè tanta confusio indigeret,ob id circa augumenti rationem tres inuentæ sunt opiniones:nam quod ad librum artis medicinalis pertinet,abundè satisfactum puto ex primo de Causis, & secundo de pulsuum præcognitione: quoniam cùm in primo loco inseparabilium meminerit,in secundo autem separabilium, magnitudo inseparabile non potest esse signum calidi cordis, quod à uirtutis debilitate, uel instrumenti uitio poßit prohiberi. Nam ut in primo de Causis pulsuum habetur, tres sunt pulsuum causæ contentiuæ,uirtus,instrumentum,& neceßitas: ad magnitudinem uerò,ut Galenus inquit, omnes concurrere necesse est, ad crebritatem,ut sic dicam nunc,& celeritatem minimè:ob id calidum cor habet pulsus necessariò ueloces ac crebros,non autem magnos. Multò uerò minus cor siccum, ac calidum. Sed ut ad institutum reuertar, tres opiniones de uarietate inuentæ sunt augumenti:Censent enim Iacobus & Vgo,quòd aucta neceßitate,omnes differentiæ necessariò augeantur. Alia uerò dicit, quòd omnes equidem differentiæ augentur,uerùm plus magnitudo con-

[Margin notes: cap.2. — cap.7.post medium. — cap.2. — cap.2. — cap.3.&. ca.2. & 4. — cap.1. — Quæstio.25. 2.techni. — in expositione loci.]

ſtante uirtute,inde celeritas,ultimo frequentia. Tertia uerò dicit, quòd aucto naturali calore ſpiritus multiplicatione,& extenſione,ſola magnitudo augetur: ſed aucta caloris ui per intenſionem,neceſſariò omnes differentiæ maiores efficiuntur:cum uerò ſententia Galeni his repugnet,rationes primùm ualidiores expendere in ſingulis decet opinionibus, demum dicta Galeni conciliare:diu enim ac multa contentione tractata eſt hæc quæſtio. Igitur qui primam tuentur opinionem,dicunt, Melius ſatisfacit natura cum tribus,quàm cum una differentia aucta:igitur omnes tres augentur ſimul. Aliquando etiam ſic natura agit,ergo & ſemper:neque enim eſt maior ratio de uno, quàm de alio. magnitudine etiam præſente calor eſt auctus:ſed ubi calor,ibi frequentia maior:quia ibi euaporatio fumoſa, cuius cauſa eſt iuncta conſtrictio à natura. Igitur à primo ad ultimum magnitudo maior, igitur celerior conſtrictio,quare etiam celerior dilatatio, ut habetur à Galeno in primo de Pulſuum cauſis. Adeſt etiam autoritas Galeni hîc adducta: calidioris ac ſiccioris cordis ſigna ſunt pulſus durus,magnus,uelox,& frequens. At pro altera opinione eſt, quòd illud primò augetur in neceſsitate ac magis, quod minus naturam à ſuo ſtatu dimouet:talis autem eſt magnitudo.Accedit,quòd uerba Galeni hoc declarare uidentur.Vltimo,quòd ſi dantur minima naturalia,in minima neceſsitate, ſufficiet magnitudo, quia augumentum neceſsitatis eſt per minimum, igitur & magnitudinis: aliter maior erit prouidentia & auxilium, quàm neceſsitas. Alii uerò dicunt, uerba Galeni non aliter poſſe conciliari, niſi per eam diſtinctionem. Reſpondeo, hæ opiniones omnino falſæ ſunt,& contra Galeni mentem:ipſe enim declarat in Introductorio,& in tertio de Cauſis pulſuũ, quòd gracilium,uel in Veris tempore,uel poſt balneũ,atq; in ipſo,tum etiam in gaudio,pulſus ſunt magni, minimè celeres uel frequentes,imò moderati,aut etiam tardi uel rari.Sed ad hoc dicitur, quòd iſtud diceret opinio, quia calor naturalis quantitate auctus eſt, non autem acutior factus eſt. Secunda & prima opinio dicerent,quòd demacrati ſeu exiles habent pulſum maiorem ſecundum exiſtimationem,non uerè: & hæc reſponſio poteſt ſuſtineri.Sed ad alias autoritates dicunt,quòd comprehendentibus ſolam diſtentionem,pulſus in his ſunt tantùm maiores,non tamen comprehendentibus contractionem, quæ eſt eo minor,quo diſtentio ipſa maior eſt.Et ſic quod ad introducendos loquitur,cùm etiam idem de ſomno affirmet,quòd magnum efficiat pulſum cum tarditate & raritate. Sed cùm hoc renouauerit in libro de Cauſis pulſuum, liquet hanc reſponſionem non eſſe ueram. Præter hæc docuimus iam, ad raritatis cognitionem pertinere contractionis notitiam:ideo,opinio prima & ſecunda falſæ ſunt.In gaudio etiam non augetur calor, ſed ſolùm expanditur, & tamen pulſus fit magnus. In tertio etiam

[Margin notes: cap. 3. in fine. — cap. 9. & ca. 4. 6. & 15. — cap. 16.]

etiam de causis pulsuum, inquit: Ex moderato cibo pulsus maiores, celeriores,& crebriores euadunt,& tamen calor sola quantitate per cibum augetur. Illud primò est animaduertendum, non idem esse, Pulsum fore crebrum, & contractionem esse celerem: tum primò, quòd celeritas tam de contractione, quàm de distentione dicitur, ut in secundo de Præcognitione,& primò, de Differētiis pulsuum clarè ostenditur: sic rarus & creber à quiete utraq; sumunt appellationem. Calor etiam tripliciter augeri dicitur, extensione, qualitate naturali, ac præternaturali. Si igitur calor quantitate sit superauctus, ut in pueris, ac his qui cibum sumpserunt, pulsus maiores, crebriores, atq; celeriores fiunt. Si autem qualitate, ut in his qui calido dicuntur esse temperamento, eodem modo secundum omnem differentiam augentur: quare Galenus parem in utrisq; affirmat esse rationem. At si præter naturam calor augeatur, utraq; motus differentia simul augetur cum magnitudine, non tamen fit ob hoc creber: anticipatione enim utriusq; motus, ut in secundo de Pulsuum præcognitione debitę raritati pulsus restituitur: celer igitur erit, creber nequaquam: natura etenim motuum celeritatem auget, quietem non minuit: nam in motus celeritate, uel refrigeratur distendendo, uel expurgatur contrahēdo. Sed in abbreuiatione quietis nulla est omnino utilitas, uerùm sola necessitas. Vnde ingruente tanto calore, quòd non possit motuum celeritate extingui, frequentia superadditur, quæ uirtutem eneruat, cùm requiem omnē auferat: unde postmodum sæpenumero mors. At naturalis frequentia ut consueta non affligit, aut parum. Nec credendum est quod quidam dicunt, Galenum hic signa posuisse uehementer calidi sicciq; cordis: nam cùm inseparabilia calidi connumeraret, crebrum pulsum haud prætermisit. Hoc igitur modo in primo de Spirandi difficultate dixit, Ingruente necessitate respirationem maiorem primò fieri, pòst celeriorem, inde crebriorem. In omnibus autem sic fit, uerùm latet ob paruitatem augumenti. Dicendum igitur per hæc ad singula. Cùm enim dixit, non fieri crebros: intelligit, aucto calore præter naturam: hoc enim docuimus. Est tamen frequentia calidi cordis naturaliter signum inseparabile. Autoritas uerò ex tertio de Pulsuum præcognitione, sic est intelligenda: Calor præter naturam, utpote febrilis, ab initio celeriorem habet contractionem, atq; ob id propriam retinet raritatem: cùm uerò inualuerit, adhuc minuendo quietem creber euadet. Naturalis autem calor auctus celeriorem facit distentionem, ob id decurtat quietem quæ contractionem sequitur, & crebrum efficit pulsum. Cùm etenim distentio magna fuerit refrigerabitur bene calor, unde lenta contractio sequitur, seu moderata. unde anticipante distentione, creber euadit necessariò. Apparet igitur concordia ad unguem, quamuis subtilitate mirabili. minima uerò hæc Galenus

cap. 1.
cap. 7.
cap. 2.
cap. 6. in prin. idem decima tertii, tract. 1. c. 20.

nus iam non admittit. An uerò semper aucta magnitudine celeritas, & frequentia augeantur? Dicimus quòd non, ut de balneo, & somno, & uere, & gaudio dictum est, sed cùm magnitudo illa solùm caloris uehementiam sequitur. Dicere uerò hanc non esse magnitudinem ueram, sed solius distentionis, est absurdissimum: cùm in naturaliter affecto corpore redeat eò semper arteria, unde moueri cœpit. Quatuor igitur hæ omnes differentiæ necessitatis augumenti: at inter multum ac intensum calorem una poterat esse, sed Galenus eam sustulit: omnes igitur tres. Prima, quæ à naturali calore: secunda, quæ à præternaturali, tum in principio, tum consistente: tertia uerò quæ à magnitudine citra caloris augumentum proficiscitur. Ad id uerò quod de febrium uarietate adiecimus, propositum est de motu ibi, non de quiete loqui. Quonam pacto uero non aucto calore indigeat homo celeritate distentionis? Respondemus equidem hęc non conuerti. Omnis enim caloris augumentum, seu naturalis, seu pręternaturalis, distentionis indiget celeritate: at non ubi distentionis celeritate indigemus, ibi calor est præter naturam. In contractione uerò conuertuntur hæc: quoniam etsi corpus bene ualeat, quod tamen extruditur præter naturam est, non autem quòd perfrigeratur. & hæc est diuersitatis ratio.

Sed de paucitate caloris, tum paruitate, raritate, & tarditate rursus est magna contentio. Quidam enim dicunt, quòd primò paruitas, inde tarditas, inde raritas acquiritur: alii autem, quòd simul hæc omnia: rursus uerò alii, quòd primò tarditas, inde raritas, ultimo paruitas: alii, quòd primò raritas, pòst tarditas, ultimò paruitas. Qui dicunt paruitatem primò accedere, habent Galeni autoritatem in secundo Artis medicæ, in corde frigido pulsus minores necessariò sunt, non autem tardiores, uel rariores. deperditur etiam celerius, quod difficilius retinetur, cuiusmodi est magnitudo. Qui uerò tarditatem dicunt, hoc habent, quòd utraque celeritas caloris præsupponit magnitudinem: paruitas igitur caloris, de tarditate primò indicat, pòst de cæteris. Qui raritatem, quòd ea ultimo loco in caloris abundantia accedat: igitur cùm necessitas perit, prima remouebitur, ut etiam in cæteris hominum actionibus quæ cum ratione fiunt: solemus enim primò amouere semper quæ ultimò propter necessitatem adiecta sunt. Qui dicunt, quòd omnes simul acquiruntur differentiæ, Galenum secum habent primò de Spirandi difficultate: nam perfrigerato, inquit, calore raritas, & paruitas, & tarditas simul accedunt: quemadmodum aucto magnitudo, celeritas, atq; frequentia. Cùm uerò hæc ordinem, ut diximus seruent: par est & illa seruare. Sed hîc alia contrarietas insurgit: quoniam iam prius dixerat, magnitudinem ac reliqua ordinatim accedere, hic uerò omnia simul cùm calor ipse augetur. Responsum est per hæc ad ea quæ nuper dicta sunt: prius enim declarauerat, quòd si sensim calor augeatur:

cap. 24. cap. 7. idem decima tertii, tract. 1. c. 20. cap. 6.

geatur : hic uerò auctum iam uult, cùm febrem confirmatam esse uelit. De inchoante uerò dixerat cùm calor fuerit imminutus, paruam, deinde tardam, demum raram efficiet : sed paulo quidem minorem, tardiorem multo magis, rariorem autem etiam longe magis. Quo fit, ut ordinem quendam insinuasse uideatur. Igitur pro dissoluenda contradictione sciendum est, calorem tripliciter dici debere imminutum: uel naturaliter, ut cùm de frigido corde Galenus loquitur : aut præter naturam, cùm prius existens naturalis à perfrigerante causa, uelut in attonito morbo sępe accidere solet, minuitur. aut cùm prius auctus redit ad pristinum sensim statum, ut in febrium declinationibus. Est etiam differẽtia quòd prius aliquid inducatur, uel quòd magis. In his igitur primò in quibus reditus fit ut febrientibus raritas, ut cuius contrarium sit minus necessarium, & celerius & magis restauratur: inde tarditas. Vltimũ, quod & minus quàm reliqua, utpote quod non nisi absolutis ex integro restituitur, est paruitas pristina. Aliquando igitur tota sublata frequentia, & pristina redeunte raritate, celer solum ac magnus remanet pulsus. In fine tamen plus de magnitudine deperditur, quia plus erat acquisitum, cùm æger ad quietem perfectam, ut in periodicis febribus uocatis uel intermittentibus accidere solet, iam deuenerit. At in his qui iusto frigidiores euadunt naturaliter, primò pulsus minores, inde tardiores ac rariores fiunt: quoniã raritas plus tarditate ac paruitate obest. Ob hoc dixit Galenus in secundo Artis medicæ, paruitatem esse necessariam, nõ raritatem aut tarditatem. cap. 24. ob hoc nec illos audierim satis libenter, qui putant, rarioribus magis ac tardioribus quàm pro paruitate uti posse illos : nam secundum naturam pessimus est qui rarissimus: non enim hoc nisi ab immoderato frigore. At in his, qui ex pristino statu ad frigidum deiiciuntur, ut in morbis attonitis, lethargis, & suffocationibus uteri, raritas & tarditas accedunt, pòst paruitas : ut in quarto de Pulsuum causis meminit. Adiicit uerò necessariam esse raritatem ubi morbus frigidus est, si uirtus constet: at uerò cùm declinauerit, non solùm crebri, sed & celeres fiunt, cùm tamen ad immoderatam peruenerint imbecillitatem, rari admodum euadunt, tuncq; iam moriuntur. Discrimen igitur in his, & in eis qui ex calore superfluo ad pristinum redeunt statum, solum est, quòd cum in utrisque raritas primò adueniat & tarditas : in his non manet, propter imbecillitatem. Contractio etiam non multum uariatur, sed plus distentio in perfrigeratis : at contrà in remissionibus. Quod uerò dicunt quidam, raritatem esse necessariam ob hoc, quia calor est imminutus non existente perfrigerationis necessitate, nihil est : nam talibus cum parua fuerit distentio breuis est perfrigeratio.

cap. 14. & 20. & 23.

CONTRADICTIO XI.

Pulsus an ab arteriarum uirtute, an ab ebullitione sanguinis.

GAlenus in libro, An sanguis in arteriis contineatur, duo adducit argumenta, quibus ostendere nititur, illas à uirtute eis à corde distributas moueri, non autem à sanguine, uel spiritu immisso: si enim ligetur arteria, quod relinquitur à pulsatione illico cessat: at non par est hoc fieri si à spiritu contento mouerentur. ipsis etiam arteriis sanguinem continentibus imposibile est tam cito spiritum immitti à corde ac tanta ui, ut simul earum extrema, & quod cordi ex eis proximum est moueantur. Cùm igitur experimentũ doceat, moueri illas uno motu omnes, eodemq́; tempore, constat eas non ex immisis à corde, sed uirtute ab eo transmissa solum moueri. Hoc etiam tanquam clarum in libro de Pulsuum usu esse docuit, inquit enim: Non quia à corde impleantur, ideo mouentur, ac dilatantur arteriæ: sed quia sic agunt, ob id implentur. Cùm uerò tres fuerint, ut ibi recitat, opiniones de arteriarum motu, aliquibus existimantibus distentionem ab arteria sponte fieri, quòd etiam in mortuis non conniueat, quemadmodum uena, contractionem uerò à uirtute: aliis utrunq; à uirtute fieri existimantibus, quoniam de contractione ob naturalem figuram quæ cum distentione erat, pateret, de distentione quòd modò maior, modò minor fiat, & quòd modò celerior, modò tardior: aliis, quòd sola distentio: manifestum est, duo hic argumenta sumi, quibus ostendatur, distentionem à uirtute fieri, non sponte. Verùm hæc non aduersus illos probant, qui, ut Archigenes, senserunt, distentionem à cordis impulsu fieri. Quatuor enim sunt opiniones de arteriarum motu in distentione: Galeni, quòd à uirtute: Erasistrati, quòd ab impulsu cordis: aliorum, quòd à natura arteriæ, quę si tamẽ illũ sponte sibi deposceret: ultima uerò Aristotelis, de quo suo loco dicetur. Hoc uerò idem tractabat in quarto de Pulsuum differentiis, probans opinionem Herophili, quam etiam Hippocratis esse docuit, libro An sanguis in arteriis contineatur nec non: & Praxagoræ, & Philotini, quam ipse secutus est Galenus. Quamobrem argumenta quæ pro hac sunt opinione in medium adducam. Iacobus enim non pauca adducit: Nam si aliter, inquit, quàm à uirtute mouerentur, cùm nec ab elemento dominante, esset motus hic uiolentus, quare non esset perpetuus, nec principium uitæ: par enim est, eorum quæ per se à natura expetũtur, media etiam per se expeti. Non autem uiolentam causam ac contingentem, intenti per se finis, tum uitæ esse principium. Vbi etiam magnitudo pulsus, ubi ebullitio magna, ibi igitur uehementia: at magnus pulsus, & nõ uehemens, in lætitia, quarto de Causis pulsuum apparet: quare non ex alio, quàm ex uirtute. Videtur etiam ex compositione

[Margin notes: In fine. / Post mediũ. / cap. 2. ante medium. / cap. 3. / cap. 8.]

tione instrumentorum res sic se habere: cor enim omni genere uillorum constat, ut in sexto de Partium usu habetur. arteria uerò ex duabus tunicis, quarum exterior, quæ & exilior, longis ac modicè obliquis constat uillis: interior, quæ dura, ac quasi exteriori quintupla, transuersis folis. Motus igitur à natura fiunt ac uirtute, cùm quemadmodum in aliis ad hæc instrumenta parauerit. Est etiam ualida ratio, quòd si ex ebullitione fieret distentio, aër attrahi non posset, atque ea de causa non perfrigerari: nam in ebullitione occupatur locus arteriæ, quo fit, ut nihil amplius possit recipere, nedum ut trahat sponte. Liquidò autem constat aërem trahere arterias dum dilatantur. Non etiam uidetur differentia inter dilatationem cordis & arteriarum: Cor autem dilatari ab anima haud dubium est, quare etiam & arteriæ ipse. In ebullitione etiam maxima, uehementissimi efficerentur pulsus, cùm tamen contrarium eueniat, non solum in pestilentibus febribus, sed & in aliis morbis, cum ex incendio ad mortem inclinantur. Peculiare uerò uidetur hoc aduersus eos, qui tenēt, cùm cor dilatatur arterias constringi: ac rursus, illis dilatatis coarctari cor. Primùm, quòd maior est cordis calor cùm constringitur, quàm arteriæ remotissime cùm dilatatur: at uerò illa cogitur ad dilatationem ob caloris uehementiam, igitur & cor: quare non constringetur. Eadem ratione cùm multò maior sit excessus caloris propioris partis arteriæ cordi, ad maximè distantem, quàm cordis ad propiorem illi partem, liquet arteriis unà se mouentibus, etiam cor debere cum arteriis moueri. At hoc tamen uerum non est, iuxta eos qui ponunt uicissim ac alternatim cor simul atque arterias constringi. Sunt uerò & quædam à Thrusiano aduersus se pro Galeno recitata, quæ quoniam in rem faciunt, à me in medium deducuntur. Mirum planè esset, si ab ebullitione fieret pulsus, pulsum æqualem esse, cùm ebullitio res sit adeo uaria ac diuersa, tum in diuersis temporibus, tum momento eodem sed partibus tamen diuersis. Præter hæc si dum cor constringitur arteriæ dilatantur, spiritus uel simul in diuersis esset locis, uel quæ sunt cordi proximiores partes celerius, & ante alias quæ remotiores sunt, mouerentur. Esset etiam difficile causam reddere, cur arteriæ non autem uenæ moueantur, cùm utræque sanguine plenæ sint. Si dicas calorem, aut crassitiem obstare, palam est, hæc minorem nonnullā facere ebullitionem: tum maximè, cùm cor frigidum, hepar calidum extiterit: utriusque enim uisceris tum sanguinis in calore exiguum discrimen erit: & tamen uenæ nunquam, arteriæ semper pulsabunt. Aristoteles autem in libro de Respiratione hæc habet in contrarium: At pulsatio, quam cor perpetuo facere uidetur, ei motioni persimilis esse uidetur, quam tubercula cum dolore efficiunt, quòd sanguinis mutatio ea præter naturam sit; ea uerò fit, usquequo sanguis con-

7. anat. aggress. fol. 2.

cap. 8.

coctus fuerit ac in pus conuersus. Hæc etiam affectio feruori similis est: fit enim feruor, cùm humor caloris opera inflatur: nam humor propterea sese attollit, quòd in molem assurgat ampliorem. Cæterum quies in tuberculis agitur, si putrefactio ipsa non perspiret, humore crassiusculo reddito: feruor uerò residet, si per uasculi labra humor excidat. In ipso autem corde humoris tumor, qui perpetuo ex cibo ei accedit, ultimam eius tunicam eleuando pulsum facit: atque hoc semper absque intermissione fit: nam semper humor ex quo sanguinis natura oritur continuè influit: primum enim in corde ipso gignitur, id quod in prima generatione clarè constat: nam uenis nondum distinctis sanguinem habere cernitur. Et ob id iunioribus magis pulsat, quàm senioribus: utpote quòd iunioribus maior diuaporatio fiat. Quinetiam & uenæ omnes simul inter se pulsare solent: quia omnes ex corde sua initia trahunt: cor autem semper mouet. Quare & illæ semper mouent: & simul inter se cùm illud mouet. Ad hæc faciunt rationes nostræ. Philosophus tertio de
cap. 6. Partibus animalium docet, quod & experimentum ostendit, pulsum nullis plantis conuenire, imò nec omnibus animalibus, sed solum his quæ solent spirare. At si sic est, naturalis facultas esse non potest, neque animalis, cùm absque cognitione fiat: non sensitiua, cùm absque sensu. Tribus igitur existentibus tantum animarum generibus, constat nullius animæ esse proprium hanc uirtutem, quare nec uirtus ulla: sed ex sanguinis ebullitione constat. At si etiam maximè sit, sentientis pars uirtutis erit: at quædam sentiunt, quibus nulla uis pulsatilis, ut cancri. Quidam etiam pulsatilem uirtutem retinent absque sensu ullo, ut in attonitis, ac etiam resolutis. Accedit quòd pulsus omnes debiles uiderentur, qui essent duri: at turbulenti ualidi simul ac duri sunt, ut Paulus testatur. Hoc autem difficillimum factu uidetur: nam si arteria dura est, cum difficultate mouebitur: imaginemque languidi præbebit pulsus: ut enim proportio, ita robur: at si arteria mouetur renitens, modica est proportio, modicaque uirtus: dura etiam existente arteria, nec pulsus mollis, nec rursum durus illa molli existente: & tamen talis est eorum qui laterali laborant morbo: ut in quarto De cau-
lib. 2. cap. 12. in fine.
cap. 8. sis pulsuum habetur. Thrusianus opinioni Philosophi fauit, tribus adductus rationibus: prima, quòd semen cùm in uterum effunditur, illico pulsatilem habet uim, arteriam non habet: ab hora enim qua effunditur in uterum, donec generetur fœtus, quanquam formam propriam retineat, pulsat. Non igitur hæc arteriæ uirtus. Si etiam per se pulsaret arteria, non uideo, inquit, cur dilatatio constrictione cordis indigeat: at indiget tamen: non igitur uirtus est in ipsa arteria, sed contento.
Vltim

Vltimum eſt illius argumentum, quòd uirtutis nullius functio hæc eſſe poteſt: nam ſi ſit, naturalis inquam erit: at naturalis uirtus per uillos trahit, non uacui ratione, quemadmodum cor & arteriæ: uirtutes etiam naturales propter ſe abſq; medio agunt: diſtentio uero ob attactionem aëris, hæc ob refrigerationem, ultimo propter conſeruationem temperiei ipſa perfrigeratio: accedit, quòd ad nullum trium generum principalium, nec quatuor inſeruientium reduci poteſt. His tot difficultatibus occurrimus primò, quòd Philoſophi opinionem nullibi oppugnat Galenus, ſed duas priores tantum: ſcilicet, quòd ſponte attollantur, uel ex influente in illas ex corde ſpiritu, atq; ſic rationes concludunt: mens autem Philoſophi eſt, ut quemadmodum in corde ob proprium alimentum partes extremę attolluntur, ſic etiam in arteriis: quàm Thruſianus ſequitur Lucani carmen adducens:

Dum mouet & hæc calidus ſpirantia pectora ſanguis.

Opinio etiam Galeni ſenſui proximior eſt. quamobrem utraq; haud difficulter tueri poteſt. ſunt igitur diſſoluenda obiecta. Qui arterias ſponte dilatari uolunt, quoniam in mortuis ſponte parent, non concludunt, quia medio tunc ſitu iacent, non autem adeò patentes ut in diſtentione: nec adeò conſtrictæ ut in contractione, quia aduerſo impetu magis coëunt. Medium autem illis eſſe ſitum Galenus in libro de Pulſuum uſu docet, qui ſit eis naturalis. Quòd uerò uiolentum aliquid in corpore ſit, non inconuenit, uelut aſcenſus grauium in nutritione. Principium autem eſſe non poteſt, quoniam in ſanguine eſt principium uitæ, ubi & motus. Ad hunc autem alium conſequi, non naturalem, haud inconuenit: ad loci enim mutationem, quæ à nobis uoluntatis imperio fit, elementa grauia cum uiolentia mouentur. De magnitudine iam dictum eſt aliàs, quòd quorundam ſententia non ſit in lætitia, ſed in diſtentione ſolum: at nos hoc non tuemur. Accidit tamen, ut in pila flatu plena, modo multùm, modò parùm tendi, & ob id etiam ualidum eſſe pulſum, aut imbecillem. Villorum uerò hiſtoria etiam Galeno aduerſatur: nam tranſuerſales, quorum quintuplo quàm longitudinalium copia eſt maior, contrahunt. quare contractio à uirtute longè quàm diſtentio magis erit. Dicendum igitur ſecundum Philoſophum, uillos eſſe non motus cauſa in membris, quando etiam à uirtute ipſa moueri concedantur, ſed ut moueri poſſint commodius: ut contrahi, uel extendi, uel ſiſti. Aut dicendum erit, quòd non eſt abſonum, quamuis Galeno repugnans, utrunq; motum à uirtute fieri tam contractionis, quàm diſtentionis. Si uerò diſtēdantur ab ebullitione, aër ſecundum partes attrahitur, non eas quæ diſtēduntur, ſed illis ꝓximas. in corde uero petitio eſt principii illud apud Ariſtotelis ſententiam affirmare. non enim ut patuit, magis arteriæ quàm cor à feruore

ſanguinis dilatantur. Ebullitio autem non ſemper cauſam inſequitur,ſed & ſpiritum : quo abſumpto , quanquàm incendium ingens ſubſit,pulſus tamen parui & languidi efficiuntur : non enim poteſt ſanguis ſine ſpiritu ſubſultare. At quę de proportione,& calore dicuntur,nullam habēt uim. Quomodo uerò æqualis ſit pulſus,inęqualis ebullitio?ſi naturalis ſit,neutrum horum accidet:quinimò cùm ebullierit una ex parte ſanguis,altera minimè, eodem momēto cernes in utriſq; partibus pulſum diuerſum,ut Galenus in introductorio Pulſuū fatetur : quare id erit argumētū potius, non à uirtute,quæ una eſt,ſed ab ebullitione fieri pulſum. Cur uerò arterię pulſent,non autē uenę?Hoc ideo eſt,quia ebullitio in eis fit calore immiſſo à corde:quare parum differunt Galeni opinio & Philoſophi. Concedit enim uterq; ebullitionem fieri in ſanguine,& uirtutem qua arteriæ mouentur à corde immitti. Ariſtoteles tamen ex ebullitione fieri pulſationem, Galenus duas diſtinctas ponit uirtutes : alteram qua mouentur, aliam qua ſanguinem calefaciunt. Quæ uerò in oppoſitum deducuntur infirma ſunt:nam uirtus mouens,uitalis eſt:de qua aliàs diximus:ob id ab animali diſtincta , quòd abſq; cognitione operetur : nec tamen , ut deductum eſt , naturalis animæ pars eſt. cuius igitur ſenſibilis ut uiſus. neq; enim omnia animalia uident,ſed perfectiſsima. Sed quomodo ſenſitiuæ animæ ſi nòn cognoſcit ? Reſpondeo,quia non inconuenit quatenus nutritiuæ coniuncta eſt finis neceſsitate. De pulſu duro reſpondet Galenus ibi , duram eſſe arteriam ob tenſionem : non igitur omnis durities à ſiccitate concedatur:ſiccitas tamen æqualis, & permanentis duritiei cauſa eſt,tenſio inæqualis,& non permanentis:unde ſerrinus pulſus. Turbulenti pulſus potius apud Galenum uehementis,quàm languidi præbere ſpeciem debent,quoniam ſicci atq; duri.Hoc tamen in ſecundo de Pulſuum cauſis, apertè docuit , duriores pulſus , minores uideri : ſed nunc de uehementia ſermo eſt,de qua, ut à duritiæ differt, tum in Introductorio, tum alibi ſæpe dictum eſt. Indigent autē cordis dilatatione arteriæ,ut aliquid recipiant , non ut moueantur , ut Galenus inquit. Sed eſt fundamentum Galeni in libro An ſan.ar.con.diuiſa arteria per longum immiſſáq; canula ferrea,ligatiſq; extremis,ceſſat pulſus inferioris arterię,& tamen tranſeunte ſanguine ſtat feruor.Diceret Ariſtoteles,quòd ligamentum reddit eam immobilem.

[Margin: cap.9. in fine. — cap. 7. quarti de Cauſis pulſuum. — cap.10.]

CONTRADICTIO XII.

Cùm cor conſtringitur,an arteriæ dilatentur.

[Margin: cap.14.]

IN tertio uirtutum naturalium arteriæ à corde aliquid trahunt,quamuis modicum , cùm dilatantur : quare conſentaneum eſt rationi , cor tunc extrudere atq; conſtringi : cùm enim quod dilatatur trahat , quod

conſtr

conſtringatur expellat:ſi ſimul cor dilataretur, traheret,& immitteret in
arterias quod ſenſus non capit. Sed & quarto de Pulſuum differentiis, cap.2.
Eraſiſtratum dixit exiſtimaſſe, arterias contrario motu, à corde moueri,
quòd ab illo impleantur. Et quanquàm dicas, non ob id, ut iam oſtendi
ſecundum Galenum, moueri arterias, quòd à corde impleantur : fatetur
tamen in libro de Vſu pulſuum,ob id impleri,quòd moueantur.Quare ſi
ſic eſt, rurſus fatendum erit, cùm cor conſtringitur,arterias dilatari : quæ
ad hunc uſq; diem communis fuit opinio. Quòd uerò in Pulſuum intro- cap.1.
ductorio dicat, quòd cordis & arteriarum eſt una pulſandi ratio, princi-
pium ſolùm docuit,non autem temporis metam,aut modum. Quinimo cap.9.in fine.
ibidem,dum de pulſu phlegmonem patientium agit,inquit:Si phlegmon
magnum , aut in principali corporis parte extiterit, pulſum undiq; per-
mutabit : ſi autem paruum & in neglecta parte, eiuſdem tantum partis
pulſum uariabit. Quam ſententiam Auicenna ſecutus eſt in ſecunda pri- doct.2. cap.8.
mi,cùm dixit,Si uaria fuerit laterum temperatura,uarii quoq; erunt pul-
ſus earum partium, unde illius contractio ac diſtentio, non cordis diſten-
tionem aut contractionem , ſed ipſarum arteriarum ſequuntur naturam.

Hæc igitur altera opinio eſt, quòd nulla ſit comparatio motuum cor-
dis ad motus arteriæ.Qui tamen tuentur primam opinionem,dicunt,con
tractionem cordis diſtentioni arteriarum : & rurſus diſtentionem cordis
contractioni arteriarum,dum corpus ualet,nec ulla ex parte affectum eſt,
correſpondere.Sed neutra harum opinionum uera eſt : nam Galenus nul- cap.3.
lam rem melius aut apertius diſtinxit : ſiquidem in tertio de Præcogni-
tione, ex pulſibus, cùm cor fuerit imbecille, aut etiam ſi ſit,& arteriæ ca-
lidiores, principium motus diſtentionis in utriſq; eodem momento erit:
quoniam & uirtus ipſa eodem influitur momento, non tamen celeritas,
aut magnitudo, aut uehementia pares erunt : ſed in corde maiores quan-
doq; quàm in arteriis.Ratio autem ab ipſo adducta demonſtrat : nam ubi
eſt unum principium, ibi motus unus, nam idem diuerſum motum effi-
cere nequit.Quāobrem in phlegmone,uel mala temperie,alterius lateris,
diuerſi erunt pulſus in celeritate,& magnitudine, ac frequentia inuicem:
initium tamen diſtentionis tam pulſuum laterum, quàm cordis eodem
fient momento temporis.Oſtendit autem hoc Galenus ſenſu,ſi quis ma-
num ſuper cor alteram imponat, altera apprehendat pulſum hominis.
ſentiet enim initium diſtentionis quantum coniectura aſſequi ualebit,in
ambobus unum eſſe:cætera omnia plerunq; diuerſa.Non igitur unquam
contractio cordis dilatationi arteriarum poteſt correſpondere : nec rurſus
contractio arteriarum dilatationi cordis.Verùm cùm naturaliter diſpoſi-
tum cor fuerit in fine dilatationis attrahentibus arteriis, conſtrictionem
ſubibit antequam arteriæ perfectè dilatentur. Ob id breuior eſt cordis
diſtent

diſtentio,quàm arteriarum.Quare contractio cordis contractionem arteriarum tantò longior eſt, ut eandem temporis menſuram tam cor quàm arteriæ una pulſatione adæquent. In eodem igitur tempore tot ſunt numero cordis ſemper,quot arteriarũ pulſationes. At uideo quid dicturus ſis: Quorſum igitur tendit ſecunda utilitas narrata à Galeno in ſeptimo Anatomicorum aggreſsionum, de diſſecando uiuente animali,ut pulſus arteriæ deprehendantur,qualem ad diſtentionem cordis habeant comparationem? Reſpondeo,quòd tunc contentio erat inter Eraſiſtratios,& eos qui Hippocratem ſequebantur de hoc, in qua oculus dilucidiorem quàm tactus ad conuincendum pertinaces euidentiam poterat oſtendere. Sed iam ad inſtitutum reuertor: dicebat igitur Galenus in tertio de Præcognitione, ex pulſibus, ſi cor imbecille & refrigeratæ arteriæ fuerint, ut in quibuſdam lipiriis, tunc initium diſtentionis in corde celerius erit, quàm in arteriis, quod principium, non eodem momento,motus à corde in arterias deſcendet.Quinimo,inquit,tunc etiam partes,quæ cordi erunt proximiores arteriarum, remotioribus prius mouebuntur: tum uerò celeritates, frequentiæ, magnitudines, uehementiæ, omnia inæqualia, atq; diuerſa, non ſolùm in ipſis arteriis ad cor comparatis, ſed etiam inter ſe. At dices, Quomodo dilatato corde occluditur arteria magna, hoc enim neceſſe eſt euenire, ſi cor uacui neceſsitate trahere debet? Reſpondeo: Quanquàm claudantur membranulæ illæ uerſus interiorem cordis partem,cùm tamen dilatatur à fibris, contrahuntur,atq; dilatantur,donec os cordis occludant: in extremo autem, cùm nimiùm dilatatur, effluit,trahentibus illis in arterias ſpiritus: ſed arteria uenalis & ipſa,cùm cor dilatatur,aperitur, iuxta omnium ſententiam. Melius igitur erit, ut exiſtimemus, arterias etiam reliquas omnes cum Galeno idem habere diſtentionis principium:quod ſi reliqui cogitaſſent,non in tam abſurdum errorem deueniſſent.

in folio ult. — 6. de uſu par. c.16.

CONTRADICTIO XIII.

Hepar calidum an conſiſtente ætate,bilem nigram generet.

cap.31. cap.33. GAlenus in ſecundo Artis medicæ inter ſigna calidi hepatis cõnumerat generationem flauæ bilis,& ætate iam conſiſtente atræ: inferius uerò dum de ſicciore agit bilis,non facit mentionem: unde plus caliditatem, quàm ſiccitatem ad eius generationem facere uult. Sed tamen hîc tres uidentur eſſe contradictiones. Prima,quòd in de Atra bile rubeam, cap.2. non flauam ponit bilem, quæ ſit naturalis maximè quòd ſanguini proximior ſit, hoc ſolo differens, quòd non concreſcat: quanquàm rubeam in primo de Humana natura præternaturalem eſſe uelit: flauam, ut hic, & ca.6.& 29. pallidam naturalem.In libro etiam ſecundo de Dinamidiis,& in libro de

Sperm

Spermate adulterino, & in libro de ordine cuiuſcunq; corporis, rubram bilem naturalem eſſe uult. Princeps etiam rubeam bilem diſtinguit in naturalem, & non naturalem: flauæ nullam facit mentionem: aut ſi citrinam per eam intelligit, ſub non naturali eam collocat, ut etiam uitellinam. Altera contradictio eſt, quòd tertia Aphoriſmorum inquit Galenus ſuper illud ætate conſiſtentibus phrenitides & ardores, hi morbi ex flaua bile, quæ ea ætate generatur, fiunt: non igitur atra. Tertia eſt, quòd bilis maximè fit à ſiccitate, tertia Aphoriſmorum: de calore nulla ratio habetur. In quarta Aphoriſmorum etiam dixit, in æſtate fieri flauam bilem: quare calor & ſiccitas adiuuant in generatione bilis. Plus tamen calor in naturali, cùm ſit bilis rubra ſanguinis ſpuma: in præternaturali quæ phrenitides facere parata eſt, immodica ſiccitas uel cum calore iuncta. Cùm ruffam uocat bilem, ſpumam ſanguinis intelligit, quæ humor eſt potentia non actu: cùm flauam, quicquid ſecundum naturam in ueſica bilis continetur. Ob id quarta Aphoriſmorum inquit: Ruffa bilis ab aliis flaua dicta: ſunt enim ſubiecto unum: colore, & loco, & eſſentia diuerſa. Quanquam multum etiam interſit inter Rubrum & Ruffum: ut uel ſit per ruffam, flauam exquiſitè, nullo modo rubram intelligere liceat.

cap.3. cap.5. cap.3. prima primi doc.4.cap.3. aphor.30. 7. & 16. aphor. 4. 24.aphor.

Sed adhuc difficultas eſt, quoniam Galenus flauam bilem in ſecundo de Temperamentis in uentriculo præter naturam conſtituit. Reſpondeo: Non omnis flaua bilis naturalis eſt: omnis tamen naturalis, quæ extra ſanguinem eſt, flaua eſt, aut pallida: quare non conuertuntur. Vel dicamus, illis ex ueſica fellis in uentriculum confluere. Cæterum Auicenna cenſet, ut illi emendarunt, à calore fieri bilem naturalem moderato: à ſicco autem præternaturalem. Haliabbas exiſtimat bilem rubeam eſſe naturalem, cuius colos ſit clarus, & ſubſtantia ſubtilis. Cùm igitur ipſe Galenum ſequatur, quantum ſibi licet, manifeſtum eſt Auicennam à Galeno non re, ſed nomine ſolo diſsidere. Cùm uerò dicitur, quòd in ætate conſiſtente bilis flaua generatur, concedendum eſt: nec hoc prohibet, quin etiam atra generetur. Igitur atræ bilis generatio naturalis erit, dabiturq; quintus humor. Hoc aliàs diſcutiendum: nunc ſufficiat declaraſſe, citrinam bilem uocatam ab Auicenna, non eſſe flauam Galeni, ſed pallidam: at pallida naturalis eſt, quamuis pituitæ permixta. uerum de hoc aliàs.

cap.6. ante medium. prima primi doc.4. cap.2. lib.3.theor. cap.25.

CONTRADICTIO XIIII.

Pituita an in iecore generetur.

FRigidioris autem iecoris uenarum anguſtia, pituita abundantior, ſecundo Artis medicæ: & Auicenna in prima primi, cùm dixit, quòd

cap.32. doc. 4. cap.2. poſt princip.

cap.8. illud quod concoctionem ſubterfugit, eſt pituita. In oppoſitum eſt Galeni ſententia, in libro de Atra bile, dicentis: Declaratum eſt pituitoſum humorem ex pituitoſis cibis in prima uentriculi concoctione generari, uti biloſum & melãcholicum in iecinore. Et rurſus idem quinto de Vſu, cap.4. cap.9. in fine. & in ſecundo Virtutum naturalium concedit: addens etiam illam in inteſtinis, non ſolum in uentriculo generari: uidetur & ratio huius reddi in tertio Virtutum naturalium: Ventriculus, inquit, cùm cibos aſſumpſerit antequam diſtribuat concoquit, ueſciturq; eorum optima parte, demum emittit in inteſtina. ca.13. in fine. Igitur ſi nutritur uentriculus interiore parte à cibo, & non niſi ab humore, igitur uentriculus humorem generat, & non niſi pituitam. Ibidem poſt principium. Adducunt quidam rationem aliam: Homo non poteſt eſſe ſine quatuor humoribus: ſed pituita fit à concoctione diminuta in iecore: igitur dato cibo pauco, & calido, & ſubtili, totus perfectè cõcoquetur: igitur nulla erit tunc pituitæ generatio. Aſſumpta propoſitio eſt Hippocratis in primo de Humana natura, dicentis: t. c. 41. Si quis humorum penitus deficiat, protinus anima interibit: quod & in ſecundo de Elemẽtis, teſtatur Galenus. ca.13. in princ. Sed cur ergo dixit in tertio Virtutum naturaliũ, Deficiẽte alimento ſeroſa ſuperfluitas à iecore trahitur, non ſolum biliosa ſed etiã pituitoſa. Et in ſecundo Regiminis acutorum: Pituita fit cùm ſanguis ſemicoctus euadit: Non eſt autẽ obſcurũ, ſanguinẽ in iecore & uenis generari. Conciliator tenuit illam potius in iecore generari, com.30. Differẽtia 29. in fine. adductus hoc argumento, quòd humores omnes unum inſtrumentũ & agẽs habere debẽt. Quod uerò in uentriculo generatur eſt imperfecta pituita, quia Auicenna palam confeſſus pituitã in iecore generari: 13. 3. trac. 3. cap.16. inquit tamen & plurimum, quod in uentriculo generatur, eſt Pituita: igitur intelligit per eam chili, ut dicunt, ſubſtantiam, aliudq; pituitæ genus. Sed hæc expoſitio non eſt ſufficiẽs, quia ſubiungit, Quoniã chilus eſt propinquæ naturæ ipſi pituitæ. Igitur aliud uult eſſe pituitã ab ipſo chilo. Adducitur alia ratio à quibuſdam pro opinione cõtraria, contingit hepar generare prauam pituitã, ſicut & bilem, ſi pituita in hepate generetur: igitur neceſſariũ erit uas recipiens, ut in ueſica urinæ, fellis, & lienis: ſed non datur ſecundo Virtutũ cap.9. naturalium: igitur non ibi poteſt generari. Ideo hi tenent pituitã generari in uentriculo, ſecundũ Galeni ſententiã. Reſpondẽt autẽ præſenti autoritati, quòd multiplicatur ob id, quia parũ de ea in ſanguinẽ conuertitur: à iecore frigido exiſtẽte. Dico, iſta opinio poteſt defendi ad mentem Galeni: poſſumus tamen hoc adducere fundamentũ aduerſus illam, Omnis pituita tranſit per iecur, & iecur eſt agens naturale, igitur agit in illam: & forma quam introducit iecur, manet in ea dum eſt in uenis, igitur pituita quæ eſt in uenis in iecore generatur. Melius eſt ergo dicere, quòd pituita habet duas formas, ſicut diximus de utraq; bile, & hæc eſt uera opinio

Galeni

Galeni,alteram prout eſt humor extra uenas, & ſic generatur in uentriculo,& nutrit eum,ſicut nigra bilis ſplenem,& flaua ſuam ueſicam,& ſic trium humorũ ſunt tria uaſa, & uentriculus erit conceptaculũ & lacuna pituitæ. Aliud genus pituitæ eſt humor perfectus, & hic generatur in iecore cum aliis:& ſic ſtat mens Principis,& Galeni, & ueritas: non differt, igitur pituita ab aliis humoribus,niſi quia in aliis quod eſt extra uenas in conceptaculis fit ex eo quod eſt in uenis: at in pituita genus quod eſt in uenis,fit ex eo quod in conceptaculis. Cùm uerò dicitur, contingit peccare iecur: dico,quòd tunc in bilem,uel melãcholicum humorem tranſibit, & quòd uaſa non ſunt ordinata propter peccatum naturæ, ſed utraq; bilis generatur utilitate naturæ. Alia quoq; ratio non procedit,quia pariter probabo,quòd non generabitur bilis, dato frigidiſsimo alimento, ſed tamen non carebit pituita ob hoc animal aut bile. Si tamen pergas eodum ut careat morietur.

CONTRADICTIO XV.

Hepar frigidum habentes an febribus obnoxij.

QVando ſanguis in iecore frigido fuerit aquoſus & ſubtilis, & uirtus eius debilis, tunc incurret frequenter febres, dicebat Princeps quartadecima tertii: ſed prima quarti ad unguem habetur oppoſitum: & octauo artis curatiuæ cum connumerat corpora ad febres parata. Iacobus exiſtimat,quòd hoc ſit per accidens, non ex natura temperiei: nam ſic ſublata coctione humores crudi generantur, ex quibus fit obſtructio, unde tales in pituitoſas febres incidunt. Dicunt alii etiam, quòd Galenus ibi ponit ordinem paratorum ad febres per ieiunium, famem, & exercitium,cauſasq; ephimeram producentes: at quòd frigiditas iecoris cum his eſt cauſa per ſe. Dico igitur,corpora ſunt duobus modis parata ad febres: uel ratione ſubiecti recipientis,& ſic calida & ſicca, & calida & humida. Alio modo ratione putredinis, & ſic uidetur mihi expreſsiſſe Auicenna omnem cauſam putredinis in illo loco: nam debilitas iecoris facit, ut crudi humores,& putredini apti, generentur: frigiditas addit ſuper hoc, & etiam facit anguſtiam uenarum, quare erunt in perpetuis obſtructionibus: ſubtilitas ſanguinis facit ut facilius corrumpatur: quare ex naturalibus diſpoſitionibus hæc erit omnium paratiſsima ad febres putridas. Cauſa autem faciens febrem rarò deeſt: quia calor naturalis ualidus non præparat ad putredinem, ſed potius reſiſtit: & ideo non ualet à naturali temperie ad præternaturalem, nec à temperatura iecoris ad totius corporis naturalem conſtitutionem.

trac.3. cap.6.
cap.2.
cap.8.

HIERONYMI CARDANI CONTRADICENTIVM MEDICORVM LIBRI SECVNDI TRACTATVS TERTIVS.

CONTRADICTIO PRIMA.

Humor syncerus an detur.

VMOR syncerus in corpore non datur, sed ut ait Hippocrates, omnia in omnibus continẽtur. Quin etiam in
cap.16. uenis ipsis aëris modicum, sexto de Vsu partiũ. Et ideo dicebat in primo de Elementis, quòd omnia in nobis
fol.5. permixta sunt, ut nequeas unquam quod purũ sit secernere. Sed in secundo de Crisibus & quarta Aphorismorum, docet tertianã puram ac quartanã esse, quæ à syncero fiat hu-
cap. 3. & 4. more. Clarius in libro de Morborũ differentiis, docet tumores plerunq; à
aphor. 59. mixtis humoribus fieri, nonnunquam tamen à synceris. Solet dici, quòd exquisitè syncerus non datur, sed qui modicam habet permixitonem, hic
cap. 12. pro syncero apud medicos habetur. Sed huiusmodi responsio uera nõ est: tum quia medicus artifex est sensitiuus, & quæ nullo sensu percipi possunt, ac si non essent, habet: igitur mixtio hæc nõ sensibilis, licet apud Phi-
com.38. losophum admittatur, apud medicum nulla est: nec etiã autoritas Galeni in secũdo Pronosticorum eam admittit: docet enim duo esse genera humoris synceri, quorum utrunq; malum sit, & quod nullã habet admixtionem, & quod ualde exiguam: & dat exemplũ de uitellina quæ est syncera, & ea quæ habet pallidiorem colorẽ. Ideo dico, quòd generaliter omnia permixta sunt in corpore nostro: accidit tamen ex opere naturæ, ut aliquid secernatur, quod nihil habeat sensibile admixtum, & hoc syncerum exquisitissimè apud medicum est. Est & syncerum quod minimam habet mixtionem, sensu tamen perceptibilem. In libro igitur de Elementis ut philosophus, non ut medicus loquitur.

CONTRADICTIO II.

Motus Anhelitus, an uoluntarius.

TRes fuerunt opiniones de anhelitus uirtute: prima, quòd à uoluntate: secunda, quòd à natura: tertia, quòd ab utraq; uirtute: &
cap. 2. huius quæstionis disputatio potius dialectica est quàm medica, libro de Motibus manifestis inquit Galenus: hoc interpretabatur in libello

bello de Voce & anhelitu, sic quòd non esset uirtus composita, sed quasi media. Idem etiam in initio libri dixerat, scilicet quòd iudicio suo non est media uirtus, nec naturalis, sed uoluntaria. Adducit autem ad hoc tres rationes: Prima est, fit suffragātibus musculis, & musculi mouentur à uoluntate, igitur anhelitus à uoluntate pendet. Docet hoc autem ex uulneribus quæ in spina fiunt, quorum quædam magnam partem auferunt respirationis: totam non possunt, propter neruos qui ex cerebro per internam progredientes partem septo immiscentur. Altera, Vox est uoluntati subiecta, at uox præsupponit anhelitum, igitur & anhelitum parêre oportet uoluntatis imperio. Tertia, quòd anhelamus cùm uolumus, & retinemus, & augemus: igitur manifestum est, quòd sit subiectus uoluntatis arbitrio. Solet addi, quòd nisi esset uoluntaria actio, in attonitis morbis nusquam concideret. Hanc de Galeni sententia opinionem habet Auerroês in secundo Collectaneorum: adducit tamen duo aduersus illam fundamenta: Primùm, quòd per somnum cùm nihil desideramus, respiramus: alterum, quòd anhelitus pulsui est proportionalis, & non minus per illum, quàm per pulsum Galenus, iudicabat Hippocrates: pulsus autem naturalis est, ideo & anhelitus. Subiungit propter id, quòd sibi magis arridet opinio, quæ dicit, quòd est motus medius, seu compositus. Sed quod etiam uerisimilius est, ut sit ex toto naturalis, quia ex toto illam operationem delere in nobis nequimus. teste uel ipso Galeno Aphorismorum tertia particula: uerùm intelligit Galenus diu, & absq; uitæ iactura ipsa: Auicenna uerò inquit: Anhelitus ex duobus motibus componitur, estq; uoluntarius: at pulsus est naturalis, purus. Ex quo Conciliator, qui illum sequitur, determinat, anhelitum ex duabus constare uirtutibus, Voluntaria ac Naturali. Gentilis tamen uidetur sentire, quòd sit à uoluntate ex toto in expositione textus. Hanc difficultatem ad unguem longa uerborum serie tractat Galenus in secundo de Musculorum motu, hæc habens: (nam priores autoritates, quæ illi tribuuntur, alterius autoris esse potius creduntur, quàm Galeni) Quatuor sunt hominum genera, quę reprehensione digna sunt: Primum, quòd sensus est expers, euidentibus abrogans fidem: secundum, temerarium, quòd de dubiis rebus audacter pronuntiat: tertium est eorũ, qui dubitationibus delectantur, cùm clara propter obscura suspecta habent: quartum est stultorum, qui clara propter obscura euertunt. Clarum igitur esse existimat, quòd anhelitus à uolũtate fiat his duobus argumentis: quòd seruus barbarus ira percitus, adeò animam continuit, ut expiraret: alterum, quod iam tertio loco pro eadem opinione recitatum est, cùm (inquit) pulsui neq; moderari, nec imperare ulla ex parte possimus. Respōdet uerò Auerrois argumento primo tribus modis, quòd etiam loquimur per somnum, & ambulamus, de seipso exemplum afferens,

tia ct. 4.
tract. 1.
cap. 19. in princ. bis
Aphor. 23.
decima tertii tract. 1. cap. 7.
Different. 99. in Append.
fol. 2.

afferens, quòd ſtadium eſſet iam prætergreſſus, ulterius proceſſurus dormiens, ni in lapidem impegiſſet: quare nil mirum & reſpirare nos, cùm etiam moueamur & loquamur. Secundò, quòd uirtus aliqua in ſomno nobis relinquitur ſentiendi, aliter nec lumen, nec uox, nec concußio nos poſſent excitare. Vltimò, quòd quæ parum aduertimus, etſi à uoluntate fiant, præter uoluntatem facta reputantur: exemplum adducens de phrenetico, qui dum Romæ ægrotaret, Athenis ſe eſſe exiſtimabat: liberatus uerò à morbo, eorum quæ locutus fuerat, atq; peregerat, non meminit.

In libello de Cauſis reſpirat. Supereſt ut alteri argumento reſpondeamus, cùm cauſæ anhelitus tres ſint, ut à Galeno habetur, è quibus una eſt Neceßitas, altera Inſtrumẽtũ, tertia Voluntaria facultas, nam & hoc ille explicat, cùm parum nobis conſiderantibus res procedit, pro neceßitate uariatur anhelitus: quare non adeò illi, ut pulſui, tutum eſt confidere: uariatur enim nobis cogitantibus: quare anhelitus ob duas cauſas, inſtrumentum & neceßitatem, iudicium de homine præbet: affert & aliquid ad uirtutis cognitionem, cùm inualida fuerit. At uerò pulſus omnia nobis exquiſitius refert. Quòd uerò dicat Auerroës, argumentum Galeni non demonſtrare, ſatis apertum eſt, non eſſe eandem rationem de neruis qui ſub arteriis ſunt ſoporariis, & de muſculis, qui reſpirationi inſeruiunt: nec illud fuiſſe Galeni principale argumentum. Accedit igitur etiam ad declarationem opinionis Galeni quòd cùm uoluntatis imperio facultas ſubiiciatur, uoluntariam ex parte eam fateri neceſſe eſt. At uerò quòd mixta ſit, nemo dicere poteſt, niſi duo principia unius operationis conſtituamus. Cur uerò contineri quandoq; non poßit, quid mirum? inquit Galenus: cùm nec acuta excrementa, plerunq; uolentibus nobis. Non exiſtimo tamen hanc quæſtionem eſſe admodum neceſſariam medico, nam tractatum de motibus manifeſtis, ad Galenum ego ſæpius retuli. Vnum ſupereſt, quod ſi Auerroës oſtendere poſſet, Pulmonem ex ſe, non à pectore moueri, magna relinqueretur difficultas.

CONTRADICTIO III.

Arteria uenalis an moueatur.

ARteria uenalis exilis facta eſt, quoniam in pulmonis dilatatione conſtrictioneq; neceſſarium erat eam utriſq; uicißitudinibus agi. uenæ autem cùm motu non incitarentur craßiores euaſerunt, ſexto de Vſu partium. Oppoſitum habetur in ſeptimo eiuſdem, Leues arteriæ nuſquam dilatantur ut aſperę: nam ſi in mortuo animali inflentur, aſperæ quidem arteriæ, ac pulmo ipſe dilatabuntur, leues nequaquam. Reſpondeo: primum dictum eſt, quòd dilatantur, & ſi non multum, uenæ enim nullo modo dilatantur quæ ſunt in pulmone. Cùm autem dicit, non dilatari,

cap. 10. ante medium.

cap. 9.

tari,

tari,uehementer intellige,leues arterias quemadmodum asperas. Sed uidetur hæc ratio naturæ arteriarum generali obstare:nanq; cùm ipsæ perpetuò moueãtur,par erat tenues debere creari,non crassas: nisi esset quòd in generali ratione motus, non necessarium erat tantum attolli. At cùm per leues pulmonis arterias spiritus feratur, si duræ fuissent, naturaliter animal,uel saltem quacunq; leui ex causa spirandi difficultate laborasset. Ob id igitur tenuis arteria in pulmone solo, non in alia corporis parte ab opifice rerum omnium creata est.

CONTRADICTIO IIII.

In lacte quot partes sint.

LActis duæ sunt partes,Serosa,& Casealis:secundo de Elementis,& in primo de Naturalibus facultatibus. Oppositũ uerò in libro de Cibis boni & mali succi, & decimo de Simplicibus medicamentis cum de lacte agit:Tres,inquit,partes in lacte sunt,serosa,butyrosa, casealis.Idem Paulus libro septimo, & Aëtius libro secundo, quamuis sparsim. Auicenna uerò in secundo libro dum de eo agit,tres partes ei ascribit in initio capituli, sed infrà innuit de quarta. nisi per colostram lac concretum, quod à partu continuò mulgetur intelligas, quod Aëtius Pyriethon uocat, seu Pyriephthon. Videtur solutio de colostra,seu recocta,ex Serapione pendere:hic enim dum de eo in simplicium historia loquitur inquit, Lac autem uaccæ ob pinguedinem recoctam habet. quare uidentur reliqua genera illa carere, tresq; tantum habere partes. Plinius id sentire uisus est, cùm dixit, apud Barbaros densari in aliam substantiam acidi saporis atq; iucundi, quàm sit caseus, butyrum quoq; illos extrahere: uerùm & olei inesse uim ei contendit. Igitur tres tantum partes erunt cæteris,quatuor uaccino. In primo de facultatibus naturalibus, ac libro de Elementis, id solùm erat propositum ostendere lac esse compositum: ad quod sufficit declarandum docere duas saltem illi inesse partes,etiam si mille fuissent.

cap.15. cap.3. cap.96.101.& 104. cap.442. cap.99. cap.457. lib.11.c.41.

CONTRADICTIO V.

Sanguis ipse ex quot partibus constet.

HVius igitur occasione dubitauit Trusianus uir acutus, quotnam in sanguine ipso partes essent.nam ex hoc tres solùm etiam serosa adiecta superfluitate,esse uidentur: quoniam ex sanguine lac ipsum gignitur,nulla prorsus amissa parte. Rursus in dissectione detracti sanguinis, non plures esse uidentur: nam serosa superfluitas, & spumosa, & reliqua substantia in unum concretæ apparent.& huic opinioni subscribere uidetur Auerroës in expositione canticæ Micenę. Accedit,quòd etiã in urina hoc fermè conspicitur: nam ibi spuma,& urina,& hypostasis uocata. Ex secundo

2. Artis medi. com.44. in parte curatiua,com.68. cap.9

ſecundo uerò de Febrium differentiis etiam uidentur tantum duæ, nam in craſſam & ſubtilem ſecernitur cùm putreſcit, partem. Prima etiam
Aphor.2. Aphoriſmorum cùm enumeraſſet ſanguinem, & bilem, & pituitam, ac atram bilem, de ſeroſa aqueaq; ſuperfluitate ſermonem habet, tanquã illa in uenis contineatur: quare duo tantùm in uenis erunt. Secundo, uerò de
cap.14. Facultatibus naturalibus, tres tantùm partes innuit, quemadmodum & Truſianus: accidit enim ut in muſto, inquit, quòd partes duæ excrementitiæ reſecentur, altera ſubtilis, altera craſſa. Palàm uerò eſt, quatuor eſſe ſecundo de Elementis, quod tribus rationibus oſtenditur. Prima, quòd in medicamento excernente totidem apparent. Sed tunc loquitur, ut aliàs
lib.1.tract.4. c.5. diximus, de humoribus in actu, non qui in ſanguine continentur. Firmior eſt alia ratio, atq; unica, quòd membra ſunt quatuor modorum, ſeu quadruplicis naturę: ſanguinea, ut iecur: Melancholica, ut os & ſplen: Pituitoſa, ut cerebrum: & Billioſa, ut cor. Oportet igitur & ſanguinem, ex quo nu
primi primi doc.2.cap.2. tritio fit, totidem habere partes. Sed hæc ratio non omnino tuta eſt, cùm poſsit cor ali etiam ſanguine arteriali, & ſi quid aliud tale eſt. Verùm uidemus & ueſicam fellis nutriri bile contenta in ipſa, & ſic ſufficiet humor extra uenas contentus, cum ſanguine pro diuerſitate membrorum. ueſica
cap.4. etiam fellis non uidetur ſimilis temperaturę cum bile. Ratio alia ſumebatur ex libro de Atra bile, cùm dixit, quòd ſi eriſipelas fit, aut tumor alterius generis, neceſſe eſt humorem in uenis conſimilis naturæ contineri: quod ſolum declarat Galenum cenſuiſſe potentia talem præfuiſſe. at etiam quòd omnino quatuor ſint, hoc exquiſitè declarat: non tamen oſtendit quæſitum. Sufficiat igitur Rhetorica perſuaſio, quòd totidem ſint elementa in mundo actu & in mixto potentia: ſic humores actu qua-
cap.6. tuor, in toto corpore, & in ſanguine in potentia. Sed uidentur potius
cap.6. quinq; ſeroſa parte connumerata, ut etiam ibi: niſi eſſet quod Galenus in quinto de Vſu partiũ docet, quòd corpore bene diſpoſito, nulla eſt prorſus ſeroſa pars in ſanguine: in lacte autẽ et ſanguine detracto, latet pars tertia, quę eſt pituita, cùm non alterius ſit ſubſtantiæ, aut coloris, etiã ab exquiſito ſanguine. Quatuor igitur, etiã præter aqueã, partes in ſanguine ſunt: potentia dum eſt in uenis, actu cum extra illas. Nam illud adieciſſe par fuerit, humorem fieri actu, cùm ſanguis extra uenas eſt: at ſi in uenis actu humor extiterit, purgatione indiget, non uenæ ſectione: conuenit autem uenæ ſectio ne alius accedat, & ex ebullitione ſuperaugeatur. Prima igitur pars eſt, quæ in ſupremo ſpuma, ima melancholiæ, media ſanguinis & pituitæ. His omnibus in unum concretis in morboſa diſpoſitione, circunfunditur aquea ceroſa ſubſtãtia: in lacte uerò bilioſa abſumitur ad nutritionem mammarum, quòd ſpongioſa ſit caro, ex parte tamen, pars & melancholiæ. Pinguiſsimum in butyrum tranſit, quod tres complectitur partes

partes: bilis residuum & purum, & imperfectum sanguinẽ. Caseus crassiorem sanguinis partem & melancholicam. Qui recocta secernunt, pituitosam auferunt partem. Venetiis qui caput seligunt lactis uocatum spumam, & subtiliorem sanguinis partem colligunt: igneam & aëream substantiam. Quare non de separatione quæ fieri potest, quæ adeo multiplex est, ut numerum uix habeat in lacte, sed de ea quæ fieri solet, Galenus locutus est. Cæterum urina aliam habeat rationem, de qua suo loco dicetur. Cùm igitur corrumpitur sanguis, quod subtile est sanguinis, tum aqueum cum bile consentit permixtione facta: pituita & portio sanguinis crassior cum melancholia.

CONTRADICTIO VI.

Humores potentiáne an actu calidi uel sicci.

RVfa bilis facultate calida est, atque sicca: nigra autem frigida, & sicca: sanguis calidus, & humidus: pituita frigida, & humida: in libello de Morborum causis. Dixerat uerò & antea, quòd de horum humorum potestate sic antiqui senserant. At primo & secundo de Temperamentis, dum quæ talia sunt actu enumerat, humores ipsos adiicit: sunt igitur humores non facultate tantum, sed actu tales. Accedit ratio: nam quomodo esset sanguinis natura calefaciens corpus, deferensq; calorem influentem, si potentia solum esset calidus. Hanc quidem contradictionem mouit Rabi Moyses in suis aphorismis. Sed iam humorem sane quencunque duplici modo talem dici posse palam est, cùm bilis humida etiam uocetur. actu enim talis, potentia autem sicca. Vtrum igitur horum habet humor, an actum, an potentiam? Qui in uenis continetur, potentia solum talis est, quia sub sanguinis forma: qui uerò extrà, etiã actu. De illis igitur sermo est in libello de Morborum causis, at de his in primo de Temperamentis. Constat igitur omnia quæ ibi recenset membra, ut cor, iecur, lien, uentriculus, ossa, caro, talia esse: non quidem natura, nec sua sponte, sed ob influentem calorem: nam tactu ea docet primò cognoscere: at tactus calorem agnoscit compositum ex influẽte, & innato. Comparat etiam illa ad cutim, quæ temperata est cum influente calore, non ex se. In tertio etiã libro testatur se locutum de temperatura membrorum, quæ illis actu inest: pòst autem de facultatibus. Quo fit, ut uel Auicenna non aliter de membris loquatur, aut si propriam membrorum naturam exponere se putat, decipitur. Quòd si dicas, Auerroës & Galenus calidam carnem statuere uidentur, quæ tamen sic frigida est, cùm sit grauis. Respondeo: Auerroës dixit superesse pelagus difficultatum: hæc autem iuxta aliorum mentem scripsisse. Galenus uerò non dixit, carnem esse calidam,

cap.6. cap.9. cap.6. par.25. aphor. 30. cap.3. prima primi doc.3.cap.2. 2.col.2. 3.de alim.c.2.

lidam, ſed boni alimenti: eſt autem calida comparatione ciborum qui ſumuntur ex partibus animalis, non ſimpliciter, multo minus ad oleum
cap.3. comparata. Philoſophus igitur, ſecundo de Partibus animalium, dixit, ſanguinem eſſe calidum & humidum, uelut dicimus, hominem album eſſe album, non tamen ut ſanguis eſt. Ideo illis tribuit duplicem naturam, propriam qua bilis humida eſt & frigida, & ſanguis frigidus & ſic-
in fine. cus: aliam ex influente, qua humores tales actu ſunt. Hippocrates quoque in libro de Corde inquit, Sanguis non natura calidus eſt, ſed uelut aqua concordans Philoſopho.

CONTRADICTIO VII.

Calida temperies teſticulorum an fœcunda.

CAlida temperies teſticulorum fœcunda eſt, & maſculorum gene-
cap.39.& 40. ratrix: idem de calida & ſicca, ſecundo Artis medicæ: ſic etiam legebant Aëtius, Paulus, & Auicenna. Sed oppoſitum habetur à Galeno in
lib.4. c.93. lib.j. c.68. quinta Aphoriſmorum, cùm dixit, Hippocratem in textu ſequens, Temperata fœcunda eſt, intemperatæ infœcundæ: uel etiam ſi ſimilibus iun-
ſecũda tertij trac.j.cap.5. gantur ſteriles. Nam quod Hippocrates de uteris dixerat, Galenus uerat etiam de teſticulis. Haliabbas in primo Theoricæ, & Truſianus & Iacobus iuxta antiquam uerſionem legebant, Fœcunda in maſculorum generatione: ut Fœcundũ non abſolutè intelligeretur. Sed repetitio, & alio-
aphor.62. rum autoritas refragatur, tum Græca lectio, quæ ſic habetur: ἡ θερμοτέρα δὲ καὶ ξηροτέρα, παχυσπερματάτη τε ἐστὶ καὶ γονιμωτάτη. Calidior au-
cap.14. tem, ac ſiccior, craſsiſsimi ſeminis, & fœcundiſsima. Dixit Iacobus, fœcundam eſſe, quia ſit multi coitus: hoc minimè conuenit, cùm non ſemper uerum ſit. Sed etſi ſequebatur non decuit ſine illationis nota (ob id) adieciſſe. Dixerunt alii, comparationẽ eſſe ad temperaturas cęteras inæquales: cùm frigida & ſicca ſteriles ſua natura magis ſint: humida, non ex eo fœcunda, ſed ſola calida. At nõ par fuit, calidam & humidam cedere fœcunditate calidæ ac ſiccæ. Nec uerum fuit, calidam tantum eſſe fœcundam cæterarum comparatione, ſi talis fuit calida & ſicca, ac multo magis tum etiam calida & humida. Dixere alii, Galenum in Aphoriſmis docere intemperies teſticulorum, ſi contrariis uteri iungantur, fœcundas euadere: ut calidam frigidæ, ſiccam & frigidam calidæ & humidæ: laudauitq; bis Platonem conſulentem in Theæteto, ut obſtetrices curent hanc
aphor.59. & 62. coniunctionem, ob ſobolem commode procreandam. Sed hæc non ſatiſfacere uidentur: etſi enim frequentiores ſint frigidi & humidi uteri, cæteris omnibus, non ob id calida & ſicca temperies teſticulorum fœcunda dici debet. Indignum enim eſt hoc grauitate Galeni: tum etiam quia

falſum

falſum ſi ad euentum referatur: nam inquit, Quæcunque harum intemperierum ſi immodica ſit, quomodocunque iungatur, ſterilis euadit. Dicendum eſt igitur, fœcunditatem ex duobus prouenire: temperie ſeminis, & craſsitie, præcellit temperatum ob qualitates, calidum & ſiccum ob ſubſtantiam in generando. Nec hoc inconuenit: nam temperatus ſolis & æſtus eſt patientiſsimus habita naturæ tantum ratione: ruſtici filius tamen minus patitur ob denſam cutim.

CONTRADICTIO VIII.

An omnis medicina purgans inueteret.

AVicenna cùm uellet oſtendere neceſsitatem exercitii, inquit ex Hippocratis ſententia, quòd omnis medicina purgat & inueterat. Oppoſitum ab eodem dum de elleboro loquitur, Et de proprietatibus eius eſt, ut permutet temperaturam, & faciat acquirere iuuenilem naturã. Idem Meſue in ſuo libro de ſimplicibus purgantibus dum de elleboro loquitur: idem Aëtius: ſed & Paulus dixit, Quædam medicamenta dantur reficiendi corporis cauſa. Sed neque Galenus ſecunda Aphoriſmorum uidetur ſentire, medicamentum colliquare, niſi cùm prauus humor defuerit. Secundo etiam de Elementis dicit, quòd tunc medicamentum colliquat corpus, cùm humorum prauorum nihil plus habet quod euacuet ante, igitur non inueteraſcet. Dicendum, quòd omnia medicamenta nocent, dum expurgant, membris principalibus: utq; ea cauſa odorata eis debent immiſceri, ut in libro Quos & quando purgare oporteat, & in ſecundo Regiminis acutorum. Nocent ſecundo, educendo aliquid utilis cum inutili, ut ſexta Aphoriſmorum, ubi declarat, quòd cum pure etiam ſpiritus exeunt. hæc neceſſaria ſunt detrimenta omnis medicamenti. Accidit tertium in ſanis, uel ſuperpurgationibus, de quibus Galenus in ſuperioribus locis loquitur: nam nec ſanis medicamenta conueniunt, ſexto de Tuenda ſanitate, ſi inculpata ſint: quamuis piceam antea ſuaſiſſet, uel ex abſinthii coma medicamẽtum. Verùm nihil prohibet expurgata atra bile quæ ſenectutem refert ſuis accidentibus: coloris uitio, canis: imbecillitate uirium, triſtitia, rugis: inſomnietate ſpeciem quandam reparatæ iuuentutis referri.

tertia primi doc.2.cap.5. lib.2. c. 2.c.242. lib.3.c.122. lib.7.cap.4. aphor. 37. in fine. in fine. co.12. aphor.27. fol.5. fol.4.

CONTRADICTIO IX.

An humidum membrorum poſsit conſumptum reſtaurari.

IPſæ ſolidæ corporis partes, quæ uerè ſolidæ ſunt, atq; primæ, nullo modo poſſunt effici humidiores. At ſatis eſt, ſi quis eas celerius exiccari

prohibeat. Intercepta autem in ipsis spatia hoc uel illo humido complere cap. 53. posſibile eſt:ſecundo Artis medicæ. Rurſus ſeptimo Artis curatiuæ: Triplex cùm ſit exiccatio, harum una eſt, cùm humidum, quod in omnibus cap. 6. in initio. animalis partibus eſt, conſumitur. Proxima, cùm adeps & caro ipſa colliquatur, & exiccatur: quæ etſi difficillimæ ſint curatione, & non niſi nutrimento reſtaurari poſsint, reparationem tamē admittunt. Vltima quæ inſanabilis eſt, & ei quæ in ſenio fit, in ſanis proportionalis, cum ſolida ſimilarium partium ſubſtantia reddita eſt ſiccior. Et in primo de Tuenda cap. 2. ſanitate: Corpus noſtrum perpetuò exiccatur, atque ob id ad ineuitabilem tendit mortem. Et in libello de Tabe: Cùm triplex ſit conſumptio cap. 6. humidi, quæ illius eſt, quo ſolida animalis membra cōnſtituuntur, irreparabilis eſt. Cæterę uerò quæ uel pinguedinem, uel humidum in poris contentum conſumptum habent, & ſi ægrè, ſanabiles tamen ſunt. Plura longè poſſem adducere: ſed cùm ſatis Galeni opinio clara ſit, ſuperfluum iudico eis quicquam adiicere: tum præcipuè, cùm Arabes nulla in parte cum eo diſcrepent. Accedit ratio: nam ſi ſiccum uerè membrum poſſet reparari, ac ad humidius deduci temperamentum, poſſet in ætatibus dari retroceſſus. In oppoſitum Philoſophus in primo de generatione & corruptione hæc habet: t. c. 35. Ἐπεὶ δ' ὅτι σὰρξ καὶ ὀστοῦν, καὶ ἕκαστον τῶν τοιούτων μορίων ἐστὶ διττόν, ὥσπερ καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐν ὕλῃ εἶδος ἐχόντων. καὶ γὰρ ἡ ὕλη λέγεται καὶ τὸ εἶδος σὰρξ ἢ ὀστοῦν. τὸ οὖν ὁτιοῦν μέρος αὐξάνεσθαι, καὶ προσιόντος τινὸς, κατὰ μὲν τὸ εἶδος ἐστὶν ἐνδεχόμενον, κατὰ δὲ τὴν ὕλην οὐκ ἔστι. δεῖ γὰρ νοῆσαι ὥσπερ εἴ τις μετροίη τῷ αὐτῷ μέτρῳ ὕδωρ. ἀεὶ γὰρ ἄλλο καὶ ἄλλο τὸ γινόμενον. οὕτω καὶ αὐξάνεται ἡ ὕλη τῆς σαρκὸς, καὶ οὐχ ὁτῳοῦν παντὶ προσγίνεται, ἀλλὰ τὸ μὲν ὑπεκρεῖ, τὸ δὲ προσέρχεται. Quod eſt: Poſtquam igitur caro, & os, & unaquæque harum partium duplici modo eſt, quemadmodum & aliarum formam in materia habentium: etenim materia ac forma dicitur tam caro, quàm etiam os: erit ut unaquæque pars augeatur, contingatq; ſecundum formam aliquid ei adiungi: at uerò ſecundum materiam impoſsibile eſt: oportet enim intelligere eſſe hoc quemadmodum ſi quis eadem menſura aquam metiatur: ſemper enim aliud atque aliud fit: Sic & materia carnis augetur, & non ſingulis partibus quicquam adiicitur, ſed hoc quidem dilabitur, hoc autem accedit. Si igitur aliquid ſemper accedit, & diffluit ex materia, manente forma, manifeſtum eſt, quod ſiccum iam erat, humido accedente poſſe fieri humidius. Galenus etiam naturales intemperies ad æqualitatem traducere doctūrum ſe pollicetur, in primo de Regimine cap. 7. fol. 2. ſanitatis. manifeſtum eſt autem, quòd de intemperie ſolidorū loquitur, cùm eam à principio generationis ortā prēſupponat. Accedit quòd quinto de Tuenda ſanitate, puerū tredecim annos natū gracilibus cruribus, ad

medioc

mediocrem ſtatum reduxit: maius hoc eſt, quàm quòd nates fame exeſas reparauerit alteri, quoniam hæ partes carne & muſculis tantùm conſtant. Et in ſecundo de Tuenda ſanitate, cùm enumeraret exercitationis commoda, inquit: Exercitium nutricationem magis felicem reddit, & partes corporis perfundit: unde fit, ut ſolida molliora reddantur: quod & in primo libro adduximus. Exercitium etiam calorem auget naturalem: hic autē unus ſubſtantia eſt cum humido radicali, contingit igitur & hūc augeri. Nam de calore clarè dixit Galenus hoc in prima Aphoriſmorum: & quòd unus ſit, in octauo de Dogmate Platonis & Hippocratis, cum humido. ſi etiā reſtaurantur perpetuò ſolida, & augentur, non uideo cur etiā humectari non poſsint. quo argumento alias etiam uſi ſumus. Maximū uerò omnibus eſt, quòd ſolidę partes in pueris aliquando præciſæ reſtituuntur, quantò magis ſi tota materia generari poteſt, etiā humor qui in ea cōſumptus eſt poterit reſtaurari. Inquit enim Galenus, Venas exciſas aliquando de nouo genitas uidimus: aliquando ut reſtauraremus omnia ten tanti, non ſucceſsit. Et rurſus alibi: Oſſa fracta non uerè reſtaurantur, nec in adoleſcētibus, nec iuuenibus, multò minus in ſenibus: at ſi fuerint abun dè mollia, qualia in puerulis, reſtaurantur, ac conſolidantur. Propterea dicebat Princeps, Os non uerè cōſolidatur, niſi in infantibus, & puerulis. De uena autem quidam dixerunt, quòd conſolidatur, arteria non. Sed Galenus ratione & experimento cognouit, quòd arteria ipſa reſtauratur. Eſt autem Galeni autoritas quinto Artis curatiuę his uerbis fermè deſcripta: Vidimus enim in mulieribus & pueris arterias tum conglutinatas, tum undiq; carne circundatas, in fronte, malleolo & carpo. Simile quiddam iuueni cuidam agreſti contigit, dum ſub ueris tempore uenam ſecandam curaret, diuiſa arteria pro uena rurſus coaluit: Ratio autem Galeni quam ibi ſubiungit hæc: Cùm arteria uenaq; mediū quoddam, in ſiccitate, inter oſſa & carnem obtineant: caro autem in omnibus, etiam ſenibus, reſtauretur: os minimè, niſi in admodum puerulis: conſentaneum eſt in humidioribus plerisq; corporibus, qualia ſunt puerorum ac mulierum, eas conſolidari uerè, & abſq; aneuriſmate coaleſcere. Hanc rationē etſi probabilem dicat Auicenna, nihilo ſecius tamen ſtandum experimento eſſe decernit. Eſt autem ſciendum, quòd ut ibi Galenus tum Paulus in ſexto libro inquit, Diſciſſa arteria, niſi conſolidetur, carne & callo ſolum abducitur: quare partes ut ab initio diuiſæ manent. Quod etiam manifeſtius in oſsibus fractis contingit, quæ tophum contraxerint. Satis iam, ſuperq; de regeneratione ſolidorum locutus ſum: uerùm ubi regeneratio, ibi etiam humidius reddi poteſt quod ſiccum. Si igitur in omnibus membris materia uicißim recurrat, non uideo quonam pacto homo redire ad iuuentutem non poſsit, ac ut ait Poeta,

[Margin notes: 14. Artis curatiuæ cap. 16. fol. 1. — tract. 1. con. 11. — co. 15. in prin. — lib. 1. tract. 1. con. 1. 0. — 14. Artis cur. cap. 17. — 6. artis curat. c. 5. in princ. — quarta quarti tract. 1. cap. 1. — cap. 7. — cap. 38.]

Sringite,ait,gladios,ueteremq; haurite cruorem:
Vt repleam uacuas iuuenili ſanguine uenas. Tum alibi,
Pene puer,dubiaq; tegens lanugine malas,
Ora reformatus primos Iolaus in annos.

Ergo quid Galenus aduerſus hæc dicturus ſit uideamus. Cùm enim tria ſint principalia nutrientis uirtutis opera,generari, nutriri,& augeri : generatio conſtat permutatione ac formatione. Augmen eſt corporeę partis augumentum in longum latum atq; profundum. uerùm nutricatio eſt appoſitio abſq; augumenti ratione.ſic enim ille horum unumquodq; diffinit. Sed ſubtilius diſtinguendo ad ueram nutricationem neceſſarium eſt ſecundum Philoſophum, ut quod nutritur idem maneat numero. Quo fit,ut generatio quanquàm eadem in materia fiat,nutricatio non ſit. Secundum, ut quælibet pars eius quod nutritur, nutriatur. quod ab accumulatione differt. Tertium,ut fiat hoc per aliquid exterius adueniens, quo differt à permutatione quacunq; : ut cùm denſatur, aut rarum fit: nam in omnibus his nihil accedit exterius. Ab augumento uerò differt, quoniam in pura nutricatione, nihil nouum accedit. His uiſis, materiam fluere ac refluere ſub ſenſu, quo communiter intelligi ſolet, impoſsibile eſſe exiſtimo.

1. de Naturalibus fac. c. 5.

1. de Gener. & cor. t. com. 33.

Marſilius Inguen igitur imaginatur in ſuis Quæſtionibus, quòd pars ſolida quæ prius præeſt materialis uocetur:quæ autem in concauitatibus accedit,pars ſecundum formam.Solida igitur eſt primum augumẽti ſubiectum : quæ uerò additur in concauitate eſt primum ſubiectum aucti: nam illa primò recipit formam : quæ autem prius erat, materiam per quam nutritur. Verùm in concauo nutricatio fit replendo, in ſolido per iuxta appoſitionem.Eadem igitur materia utroq; munere fungitur.Ergo apud Ariſtotelem nutricatio ipſa, fluxum ac refluxum non in ſola materia,ſed etiam in ipſa forma parit, iuxta huius ſententiam. Quare homo idem manet numero : non ſecus ac flumen,& populus,cùm omnia in illo permutentur.

Hæc opinio peccat in tribus manifeſtè:Primum,quòd imponit Philoſopho, quòd ſenſerit, non ſolùm materiam, ſed etiam formam diffluere: quod falſum eſt.Secundum eſt,quòd partes ſolidæ non intus nutrirentur, imò perpetuò exiccarentur, ac ſi non ullum auxilium à cibo ac nutrimento reciperent.Tertium,quòd homo non aliter quàm populus & flumen poſſet eſſe perennis : nam ſi ad elementorum reſpicias contrarietatem & uiolentiam, qua extra proprium locum ſunt, non eſt ratio ulla: quia manere poteſt permutatis partibus, ut etiam elementum totum unum manet. Quare cauſa adducta ab Auerroë nulla erit : imò ab Ariſtotele, quòd animalia corrumpantur, quia ex elementis conſtituantur,

2. cœli t. & c. 37.

quæ

quæ in proprio loco non ſint. Sed neq; ob humidi naturalis conſumptionem nouo ſemper ſuccedente: quemadmodum etiam in primo tractatu alterius libri iam declarauimus. Sed neq; materiæ primæ appetitus obeſt: contradic.10.
ille enim expletur permutando formam perpetua ſucceſsione. Sed nec quia repatiatur, hoc enim falſum eſſe in libro de Animi immortalitate oſtendimus: neq; etiam ob circuitus cœleſtes, de quibus Philoſophus agit in quarto de Generatione animalium. Relinquitur etiam, ut non ſit idem uerè animans quod prius fuerat. Et quanquàm hoc nos conceſſerimus in cap.10.
libro de Animi immortalitate, magis tamen ut difficile, quàm ut uerum admiſimus. Imò quod ſolum hic refugii erat Marſilius ipſe ſuſtulit. Auerroës autem & Alexander in primo de Generatione, aliter ſenſerunt: ſiquidem co.38.
unum eſſe ab initio generationis quod fit uſq; in finem, manente eo quod ab illa primò contractum eſt. Eo igitur in deterius perpetuo labente certæ corruptioni animal ſubiicitur. Additi tamen comparatione unum eſt ſitu & figura tantum. Subiectum igitur augumenti ipſius eſt prima pars illa à generatione contracta. Totum uerò ſimul quaſi uni æquipollet, non tamen exquiſitè unum eſt. Concaua uerò replentur, & fit appoſitio ſolidis iuxta primæ opinionis ſententiam. Ergo qui ſic dicunt, ex nutricatione accumulationem faciunt: non enim quælibet pars nutriti nutritur, ſed ſola quæ ab initio præfuit. Si etiam totum manet quod ab initio erat, ut fatentur, non ſeneſcit animal: ſi autem pars melior aufertur, nec alia loco eius ſubſtituitur celeriter finietur. Videmus etiam non partem oſsium in ſenibus ſiccam, ſed uniuerſum os: quare reliquum non magis diffluit, quàm quod ab initio contractum eſt. Mirum etiam eſſet tantam materiam totam dilabi, tam modicam conſiſtere: quanquàm difficillimum ſit id imaginari etiam in piſcibus, cùm ex tam modico ouo tanta moles conſtet: tum præcipuè quòd uniuerſa adeò exiguo humido ſuſtentetur. In plantis etiam, ut ſalice, quæ ex auulſa ramo proueniunt; humidum quod acquiritur cum priore unius rationis eſſe uidetur: nam primum ex ſemine non eſt. Huc accedit, quòd ad maiorem raritatem oua piſcium deuenirent, quàm cùm ex terra ignis fiet.

Ioannes autem Grammaticus, & Albertus, ac D. Thomas dixerunt, quòd forma ipſa, quæ eſt anima, contrahit ſe, ac extendit, nec de nouo quicquam generat, ſed forma illi quod accedit, de nouo fit. Atq; ea de cauſa non fit refluxus ſecundum formam, ſed ſecundum materiam. Ipſa uerò anima, ut in libro de Animi immortalitate diximus, indiuiſibilis eſt, non ut punctus, ſed quia quantitatem nullam, in qua fit, certò ſibi determinat. Subiectum autem augumenti primum anima eſt in hac materia. Augetur autem ſecundum materiam uerè, ſecundum formam autem non adeò uerè, ſed quia illa ſic magis extenditur.

Iſta

Ista opinio primo præsupponit unum falsum, quòd anima educta de potentia materiæ non sit diuisibilis diuisione subiecti. nam hoc ex Platonicis solus Marsilius Ficinus, & ex Peripateticis solus Vgo tenuere. Inquit enim Auerroës in libro de Substantia orbis, Omnis forma educta de potentia materiæ, diuisibilis est diuisione subiecti, ut existimat etiam Aristoteles. Peccat etiam, quia modum quo misceantur partes in nutricatione non docet: neq; ostendit quonam pacto omne animal ab initio exiccetur usq; in finem, iuxta experientiam, Galeniq; sententiam. Burleus uerò & Paulus Venetus, cum præcedenti fermè concordant, nisi quòd animas ex potentia materiæ eductas fatentur diuidi subiecti diuisione, atq; sic omnes, præter intellectiuam. Subiectum igitur quod nutritur est anima, & hoc manet idem ab initio usq; in finem, ideo quia anima eadem manet: atq; sic quælibet pars nutriti nutritur. est uerò nutricatio secundum formam, quia anima quæ forma est, nutritur. est etiam hoc ab exteriore nutrimento, quamuis non secundum materiam, nam illa perpetuò fluit, ac refluit.

cap. 1. ante medium.

Ista opinio adhuc est cæteris difficilior: nam cùm anima de se non senescat, ut ostensum est in libro de Immortalitate animi, iuxta Philosophi sententiam, nec iuxta materiæ superuenientis rationem, quia tota fluit, & refluit, sequitur ut homo nunquam ad senectutem perueniat, imò in prima adolescentia consistat. Item facta tota materiæ permutatione anima sensim de una materia in aliam, de utroq; subiecto in aliud transibit. Laurus prætereà, quę ex radicis auulsione iuxta Theophrasti sententiam, & uitis, quæ surculi, quemadmodum salix, pluresq; aliarum arborum propagatur, poterunt animam illam unam habere perpetuam: nam quæ excipitur ramo uel radice una est cum ea quæ remanet, iuxta horum sententiam, igitur cùm etiam illa succedenti, patebit eandem animam perpetuò mansuram. Respondebat Marsilius Ficinus, unam quæ prius fuit dum auellitur, plures fieri calore solis. Sed ille, ut ostensum est, posuit indiuisibilem. Hæc ratio illos fatigat, qui semen, actu animam habere existentem non putant, de quo infrà dicendum erit. Nunc ad rem ipsam reuertor: Non potest fingi uerè, ut etiam Pomponatius dicebat, quo in genere nutricatio mutationis sit, uel augumen: nam cùm compositum ex materia & forma non uerè augeatur, nec nutriatur, non erit ex genere alicuius motus: non ad quale, quantum ue, nec ad ubi. Iuxta quod scire operæ pretium est, Augumentum non esse uerè extendi: nam cùm extendi iuxta Auerrois sententiam ad qualitatem sit, si augmen esset extendi, esset & ipsa ad qualitatem: nullus igitur motus in quantitate, quare non essent tres motus proprii uno deficiente: est enim augmē motus quidam, quia ex contrario in contrarium: cuius terminus est quantitas, & habet

1. de Historia plant. c. 1.

7. phy. 15.

habet subiectum in actu ut tale est. At nutricatio est ad substantiã, quare non à contrario in contrarium mutatio est, nec habet subiectum in actu. His tribus deficientibus nutricatio motus nõ est: augmen autẽ ipsum est.

Pomponatii uerò sentẽtia hæc est: Cùm aliquid nutritur aut augetur, quod superuenit iam existẽti ex toto miscetur: cùm uerò posit uel prioris substantiæ quantitas, uel nutrimenti, uel utriusq; aut neutrius seruari, extremum ille amplectitur membrum: nam nutrimentum ipsum ab ea forma quę nutricationis est causa, plenè spoliatur quantitate, qualitate ac forma quæ prius substantia erat. At quod nutritur solam quantitatem ac qualitatem omittit, retenta substãtia, in quam etiam nutrimentũ ipsum permutat: uelut cùm aqua uino immiscetur, uini quidem substantia sola manet. nam aquæ nihil cernitur, seu quòd ad substantiã seu ad quantitatẽ uel qualitatẽ pertineat: nec uinum sub eadẽ permanet qnalitate aut quãtitate. Non me latet hęc omnia dilucidius ad augumentũ quàm ad nutricationẽ pertinere, cùm tamẽ ego in utrisq; loquar. Quisq; ad id, quod sibi cõmodius pro exemplo uidebitur, sermonẽ contorqueat: nam dictũ iam prius est, qualisnam sit augumenti ac nutricationis differentia. Nunc ad propositum reuertor: ubi quod restauratur deperdito maius est, augeri dicitur: ubi minus, minui: ubi æquale, tantum nutriri. Videntur autẽ senes manifestè diminui: infantes, & pueri, augeri: cõsistere ac solũ nutriri iuuenes. Omnis præterea anima iuxta eum diuisibilis est ad subiecti corporis diuisionem: indiuisibilis autem, quia nullam sibi determinat quãtitatem: quare anima hoc modo minus est indiuisibilis quàm intellectus: nam intellectus nec diuidi potest diuisione subiecti, nec ullam sibi quantitatem certã destinat: cæteræ formæ certã sibi quantitatẽ destinãt, & diuiduntur subiecti diuisione. Anima uerò diuiditur, sed quantitatẽ non sibi certam decernit. Hoc autem ideò est, quia anima exquisitè medium est quoddam inter ea quæ à materia sunt separata, & ea quæ cum illa iunguntur: & quòd talis existens ob id hoc priuilegio fungitur, ut nouam materiam perpetuo sibi subiicere posit. Addit etiam, quòd cum in uiuente sint ubique pori, quod in eis est in nutrimentum transit, atque sic ipsum alitur. Et quòd in unoquoque puncto mixti sunt formæ quatuor elementorum, non autem materiæ. Hoc autem conforme est proculdubio naturæ sententiæ: nam nos tenemus, formam mixti esse elementum prædominans. Hoc autem ibi actu est, sed non perfectum, uerùm refractum. Sic igitur cuilibet parti inest forma nutrimenti, ac eius quod nutritur, non tamen materia. Immiscetur autem quantumcunque minimum nutrimentum toti quod nutritur duobus sanè modis: altero quidem secundum substantiam, subtilitate sua: altero uerò secundum uirtutem & qualitatem: ut cùm in medicamento mixto modicum scam-

Contradict. prima primi trac. lib. 2.

monii toti uires ſecundum unamquanque partem præbet: ſic in marmore ignis non ſubſtantia ſed potentia eſt,& uirtute. Eſt autem cauſa huius tam ſubtilis mixtionis anima, cum præcedentibus immutationibus. uerùm iuxta diuerſos terminos diuerſa nomina ſortitur hæc mutatio: alia enim generatio, gratia exempli, alia nutricatio, alia augumentum,alia diminutio. Diſpoſitiones autem introducuntur ab antecedentibus, quæ ut ſuperuenerint, priores corrumpunt. Quod autem aliquid ſeipſum corrumpat nullum eſt inconueniens, cùm per accidens hoc fiat: uelut cùm formæ elementorum ſe uiciſsim deſtruunt in compoſiti ipſius generatione. Dubitat autem, quid formam mixti in mixto generet, cùm elementorum generantium forma corrupta ſit? quæ difficilis non apud nos quemadmodum apud illum quæſtio eſt: nam forma inanimati eſt elementi forma dominantis quæ à generante inducitur elemento uincente, in eo quod prius erat: ſed in animatis forma eſt anima, & hæc in potentia: generatur autem & ad actum perducitur uirtute ſolis, & ſyderum concurſu. Sed ignis augumentum non ad nutritionem ueram pertinet,quoniam non alia tantum materia,ſed etiam forma numero adiungitur. Non eſt igitur ignis nutricatio,ſed generatio,qua ignis creſcit & augetur. Augumenti enim ſpecies tres ſunt,iuxta Auerroën: Vna cùm nihil additur,& tamen creſcit, ut in raritate: ſolæ enim dimenſiones, non rei ſubſtantia augetur. In accumulatione autem fit additio alterius, ſed tamen utroque termino in ſua manente natura: uerùm in nutricatione alterum, ut primo dictum eſt, alteri accedit, & permutatur unum in aliud, manetque quod prius erat ſecundum formam.

primo cœli c.22.in principio.

Præter hæc conatur aſsignare cauſam,cur homo nõ ſemper creſcat: dicitq;,id eſſe ob debilitatẽ caloris naturalis: quia omne agẽs agendo repatitur:cùm igitur conſiſtit homo, iam calor nõ ſufficit augere, ſed tantum nutrire ſolida membra: carnem autem augere poteſt, cùm ſit facilioris generationis. Ob id cùm homo in longum creſcere deſinit, iuxta illius opinionem etiam in latum amplius non creſcit: idem igitur finis crementi ſolidorum iuxta omnes dimenſiones.

His peractis multa aduerſus alios,tum etiam aduerſus ſe adducit:nam cùm aliorum opiniones damnauerit,quæcunque aduerſus ſe faciunt, aut diluit, aut in alios contorquet. Quale illud contra Caietanum: Si augmen uel nutricatio motus eſt, in omni motu eſt dare primum quod mouetur: illud igitur eſt uel nutrimentum,aut quod nutritur, aut compoſitum ex utroque: Si primum, res inanimata augebitur: nutrimentum enim eſt inanimatum. Idem ſequitur, ſi dicas compoſitum ex utroque nutriri.Si autem quod præfuit ſolum nutritur, aut augetur, aut augmen

gmen

gmen erit per appositionem, non proprium neque intus: uel augebitur nullam acquirens quantitatem. quia quod prius erat, non maius fit: nec ex se, cùm ipsum non augeatur: nec ex alio, cùm illud adueniens non immisceatur, sed solum iuxtà apponatur. Nec possumus dicere quòd pars de nouo adiecta sit subiectum augmenti, nam talis antea non præfuit: & etiam quia secundum illos quantitatem, quam ab æterno habuit, adhuc retinet. Quia uerò dubitatio occurrebat non leuis: nam si augmen erat per singula minima, igitur cum non posit dari minus minimo, quodlibet minimum minimo augetur, igitur augmen omne fit ad duplum. Eadem ratione diminutio erit ad dimidium uel ex toto, si quodlibet minimum minui debet. Respondet igitur, quòd augmen & diminutio fiunt secundum poros. pori autem longe pauciores sunt minimis. Ex quo colligitur, augumentum & diminutionem fieri non secundum minima, sed iuxta partes ipsas sensui manifestas. Quia uerò durum uidebatur quòd accidens non migraret de subiecto in subiectum, anima autem posset, causas tres huius differentiæ assignat. Primam, quòd cùm accidens à subiecto pendeat, sic ab anima subiectum: ut igitur manente subiecto accidentia permutantur, sic manente anima subiectum potest uariari. Alia, quoniam materiam nouam ueteri immiscet anima. Tertia, quia eandem prius præparat: horum neutrum accidens facere potest in suum subiectum, atque ob id neque immigrare: nam species in aqua fluminis super ripam arboris existentis, aut arenæ in fundo, etsi una esse uideatur quoniam inuariabilis apparet, & mutatio momentanea, non tamen una est, sed ex innumeris sibi inuicem succedentibus constat.

Accedit alia dubitatio: Quonam pacto anima salicis non posit dici non perpetua cum maneat? Expositis autem quinque generationis modis: à putredine, ut uermium: à simili per se, ut ab igne ignis: ab æquiuoca causa, ut ignis ab ictu, uel solis radiis in speculo cauo, uel sphærula uitrea: ex semine, ut animalia pleraque, & plantarum plurimæ: ex partis decisione, ut laurus & salix. Primo modo genita non sunt perpetua, sed in magna temporis parte, ut Auerroës inquit, aut in suis causis ueluti sole. Concludit tandem, quod anima salicis perpetua est, non ut in hac radice, uel hoc stolone, sed ut ex hoc in aliud transmigrare potest. Intellectum uerò in materia esse ac magnitudine, non tamen ut intelligit: nam & ratio ipsa cùm in materia sit, & instrumento corporis utatur, substantiam tamen à magnitudine seiungit. Sic igitur quod de cæteris animalibus dictum est, de intellectiua affirmat. Verùm si sic concedatur ut anima per nutricationem transmigret, id etiam conse- 8.phy.46.

quetur, ut ex diuersis materiis eadem forma educi posit: quod si fieri posset in generatione, idem numero reuerteretur. At non accidit hoc unquam: quod uerò nunquam euenit, necesitatis causam proculdubio habet. Illud uero in hominibus maiorem habet dubitationem propter animi immortalitatem: sed nihil prohibet eundem esse quodammodo hominem, & quodammodo alium: cùm uideamus nos plus nobiscum nunc conuenire, quàm cum nobis pueris existentibus. Ergo qui succedit partim idem est, partim etiam alius. Immortalem autem habentibus animam nunquam eadem forma ex diuersis materiæ partibus educetur. De radicali autem uocato seu uerius innato humore eundem illum non esse ab initio usque in finem putat, contra Alexandri, Ioannis grammatici, Auerrois, Alberti, cæterorumque sententiam. Cùm uerò in oppositum adduceretur, quòd humidum esset animæ subiectum, qua manente per totam uitam, illud etiam manere oporteret: quodque si permutetur homo nunquam deficiet, semperque augeretur: t.c.39. & 42. tum uerò quòd id Philosophus per exemplum aquæ & uini in primo de Generatione & corruptione declarauerit. Respondet, Humidum esse ad animæ generationem necessarium, non autem ad conseruationem: multa enim talia sunt, ut pater & mater: nam sine illis filius generari nequit, uiuere tamen potest. Causam tamen cessationis augumenti & uitæ, ut diximus, in mutuam actionem refert. Verùm exemplum Philosophi non undequaque uerum est, sed in multis accommodatum nutricationi. His ultimò adiecit, quod uerum est, & ex fati pendet ratione, uniuscuiusque geniti causas certas ac statas, numeroque ac cæteris conditionibus inuariabiles esse. His declaratis, quid mihi aliud sanè occurrit quod dicam, quàm illud Epigrammatici,

Sunt bona, sunt mala quædam, sunt mediocria plura.

Vir hic clarisimus fuit, sed tamen multa aliquando dixit, quæ aliis sunt obscuriora, quæque indigerent eo patrono: nec mihi mens est ut singula discutiam, esset enim longum negotium, & prorsus odiosum, ac inutile: sed sufficiat ostendisse, longe maiores hanc, quàm iam dictas opiniones, difficultates sequi. Ergo ad id primo de Anima quod dicit eam diuidi posse, de sensitiua hoc falsum est. nam tota constat in corde: esset etiam mirum, quòd nullius animalis quantumcunque uilis partes seorsum diuisæ uiuerent, si anima toti ita inesset sensitiua ut diuidi posset. Illud etiam durum, quòd forma ex potentia materiæ huius educta sensim in aliam immigret: hoc enim uidetur perabsurdum. Horum nullum sequitur si in corde ponatur, modoq; indiuisibili.

Quod uerò de poris dixit, est planè repugnans dictis: nam uel inter porum

rum,& porũ eſt aliquid ſolidi,uel non:ſi non,conſtabit corpus ex indiuiſibilibus,quod repugnat Philoſopho:ſi autem eſt mediũ aliquid ſolidi,non nutrietur mediũ illud,niſi per iuxta appoſitũ. Quare difficultas ut prius manet. Conſtat autem oportere totum nutriri: nam calor qui conſumit ubiq; eſt, quare & nutricatio totius ſecundum omnes partes erit: fragile etiam nimis erit quod ubiq; poroſum eſt,concidentq; partes in ſeipſis. 3.cœli. t.c.39.

In finis crementi ratione dupliciter peccat: Primò, quòd idem ſit finis crementi in longum,latum, atq; profundum: ſed hoc non tam facile poteſt damnari, quàm coargui, cùm Galenum habere fautorem uideatur. Verùm reliquum, quòd hoc accidat, quoniam agens agendo repatitur, nullo modo uerum eſſe uidetur,nec medicis conſentaneum. Si enim hoc uerum eſſet,neceſſariò calor pueri maior eſſet,quàm iuuenis,aut intenſus magis:at de magnitudine partes ſunt,iuxta Galeni ſententiam:de acuitate uerò etiam puerilis calor iuuenili cedit,ut ille cenſet. At uerò ſi ob id deterior ſemper calor noſter efficiatur, quòd repatiatur, ex igne prorſus nunquam ignis generabitur, aut non æquè calidus: nam reſiſtet quod in ignẽ tranſibit agenti igni,refrigerabitq; illum: generabitur igitur ignis ſimilis perfrigerato, atq; ex hoc alius denuò frigidior:quamobrem in continua adeò, ac momentanea ignis generatione, fiet tandem, ut non amplius ignis ab igne, etiam in ſulphure, progignatur. At experimentum docet, ultimum ignem æqualem ac ſimilem prorſus eſſe primò, etiam ſi infinitæ ferme, ut ita dicam, generationes interceſſerint. Quòd ſi dicas,à circunſtante calore,atq; igne ignem genitum reduci:nihil eſt,cùm pariter & ille agendo patiatur. Sequitur etiam ut idem in calore animalis eueniat: quo fit,ut patiens in agens ſemper natura ſui agat, non autem ſemper imprimat. Hic autem eſt ſenſus uerborum Philoſophi, cùm dixit, quòd omne agens dum agit aliquid à patiente patitur, ſi quidem innatum pati ſit. nam ſi uel in extremo ſit, ut ignis, aut ſi calor ille à cœleſti foueatur,qualis eſt qui in animalibus,proculdubio,nihil omnino patietur: aliter neceſſe eſſet etiam extrema ignis,quę ad orbem lunę ſita ſunt,refrigerata eſſe,ob leuiſsimam quandam rationem.At Philoſophus cenſet rationem ſolum ueram eſſe,atq; concludere, eiq; ſoli credendum,quæ cum experimento conſentit. Dicamus igitur aliud eſſe per quod repatitur,ut nutrimentum, nam de hoc omnes & bene ſentire uidentur: quòd immixtum deterius reddat quod prius erat, ut aqua uinum. Hoc enim in uno Philoſophus & Galenus conſentiunt,mediciq; pariter cæteri. At in primo, nullus uidetur hoc ſentire: declaratum eſt enim à nobis etiam in libro de Animi immortalitate,quòd iuxta Platonis atq; Ariſtotelis ſententiam,anima ipſa ut per ſe eſt,nihil prorſus pati nata ſit. Argumentum uerò quod aduerſus Caietanum adducitur,ſophiſticum eſt:nam cùm duo

2.de tempera. c.2.in fine.

4.de Genera. animal.c.3.

3.de Generat. animal.c.10. in fine.

sint termini motus cuiuscunq;, A quo, & Ad quem: quod præfuit, augetur anquam à quo, per additionem, ut docebimus: totum uerò cum addito, ut terminus ad quem.

De poris autem falsa sunt omnia: non enim nutricatio ipsa per poros ullo modo fit, esset enim accumulatio: pori tamen sunt medium ut commodius illa fiat: quamobrem error ille non leuis est: neq; enim minima oportet ponere nisi dum separantur. In mixtione uerò aliter dicendum proculdubio est: quorsum enim minima ponere expedit, cùm iam docuisset, & bene, in qualibet minima parte ac puncto, ut ita dicam, omnes formas elementorum consistere.

De specie arboris quæ in flumine, utraq; opinio potest defendi: quòd enim accidens spiritu ac lumine, uel luce, consistens immigret de subiecto in subiectum, nihil absonum: in aliis uerò quæ à materia & calido ac frigido procedunt, alia ratio est. Vtraq; igitur uia defendi potest: nam prorsus ad opinionem suam sequitur quasi continuum ex indiuisibilibus componi. Lumen etiam solis in orbe lunæ semper uariabitur citra ullam necessitatem. sed hæc ad librum de Subtilitate & de Arcanis pertinent æternitatis. Illud uerò meo iudicio absurdissimum est, concedere animam salicis æternam esse posse: quærebat enim Philosophus in libello de
cap.1. Longitudine & breuitate uitę, an corruptibile posset aliqua ex causa perpetuum euadere? nam de igne qui in sua Sphæra est, dubitat: de uiuentibus autem nullo modo dubitandum censet. Quamobrem satis aptè uidetur hic mihi sensisse Pomponatius de immortalitate: qui eam ab intellectu, & anima hominum sustulit: animis uerò salicis ac populi donauit. At uerò, ut diximus, illud nos non urget, an eadem anima ex diuersis materiis educi possit, quod illum non absq; ratione fatigare debet: nam si educitur ex nouo nutrimento, non prius fuit: si autem prius erat, impossibile est ut educatur ex illo: quare non leuiter sibi, nec obscurè, contradicit. Nos autem animam in quadam inuariabili parte ponentes, his non laboramus difficultatibus: tum maximè in sensitiua, nam de nutrice alia ratio est. Quòd uerò humor innatus alius sit, quando hic non est disputatio de nominibus, sed de rebus ipsis, ne repetere idem cogar, suo loco, quid sit rei ipsius ueritas, edocebo. Galenus igitur secundo de Naturalibus facultati-
cap.4. bus hæc habet: Iam quæ nutriuntur omnia & quæ miscentur, quòd per se tota nutriantur ac misceantur: quodq; ea quæ immutantur, pariter tota immutentur, Aristotelica hæc Hippocraticaq; sunt dogmata. Nec minus illa, quòd concoctio quædam est mutatio eius quod mittit in propriã eius quod nutritur, qualitatem. Sanguinis quoq; generationem permutationem esse. His accedit, quòd nutricatio & augumentum ex eo fiunt, quòd corpus in omnem partẽ extenditur atq; nutritur: permutatio uerò omnis

talis

talis non solùm in his,sed etiam in excrementis ab innato calore fit. Accedit his Galeni dictis ratio nimis efficax:nam si calor,qui consumit, ubique dispersus est in solidis, oportet totum ipsum etiam non tantum per cauitates,sed in solidis ipsis partibus nutriri. At uerò in primo libro hæc habet: Porrò omnia quæ aliter quàm à natura extenduntur, in omnem partem extendi nequeunt quin diuellantur:solius igitur naturę opus est, in omnes partes extendi citra diuisionem:estq; hoc nutrimenti ope,quod augumentum uocatur.Nutricatio uerò fit,cùm omni parti eius quod nutritur,aliquid accedit:causa eius est facultas. Verùm permutatio quæ in hac fit actione, non eadem ei, quæ in generatione: ibi enim quod os non erat,os iam fit:in nutricatione ei quod iam factum est,quod de nouo adiicitur,simile fit. Quòd igitur nutricatio assimilatio fit,iam palàm est.Pręcedit autem assimilationem agglutinatio, agglutinationẽ adhæsio: antequàm autem adhæreat,spargitur humor ex ore uenarum qui nutrimenti causa esse debet.Et rursus in secundo de Temperamentis,dum de senibus agit,Corpus illud intus siccum est,quod nutrimentum trahere ob caloris imbecillitatem ad se non ualet:remanet igitur illud in concauis membrorum,speciemq; humidi refert: cùm tamen eò sit siccius,quò minus superfluum, quod ibi retinetur, in membrorum substantiam transire non potuit. Est autem nutrimentum triplex:quod assimilatur & hoc uerè nutrimentum: & quod apponitur & non adhæret, uel etiam quod adhæret & non assimilatur,& hoc est ueluti nutrimentum: & quod in uenis continetur,hocq; uocatur futurum nutrimentum.hoc igitur primæ particulæ dum auctrix facultas dominatur in nobis extenduntur. Sunt autem primæ partes hæ, ossa, ligameuta, cartilagines, membranæ,tunicæ,nerui, arteriæ,uenæ,quæ nutrice facultate & concoctrice auxiliantibus in omnẽ partem crescunt. Quo fit,ut uideatur Galenus sensisse, crementum in omnem partem simul fieri,licet non æqualiter:hoc enim sensus ostendit.

cap.7. cap.8. cap. 11. & 3. eiusdem. cap.13.in fine. cap.2. ibid.post medium, & 1. de facu.naturali. c.11. 1.de facu.nat. c.7.

Demum scire expedit hæc opera illum non animæ,sed naturę tribuere:nam in primo de Facultatibus naturalibus inquit: Stirpes à sola natura, animalia à natura, & anima simul reguntur. Augeri uerò ac nutriri, non animæ,sed naturæ ipsius opera sunt. At uerò quomodo homo ad senium perueniat nullibi melius declarauit, quàm in primo de Tuenda sanitate: inquit enim, Corpus nostrum ab initio semine constat & sanguine:semen ignea & aërea rursus substantia,sanguis terrea & aquea.Ab his igitur elementis, quæ siccitatem in se obtinent, primum efformatur corpus ac solidum efficitur. Demum temporis successu etiam siccatur atq; senescit. Atq; hæc una est causa qua animal omnino fertur ad mortem. Alia est substantiæ ipsius fluor,qui etiam à calore fit:hanc restituunt cibi potus ac respiratio. Ex hoc etiam constat, Galenum sensisse,nutrimentum

cap.1. cap.2.

tum non humido innato adiungi, ſed quaſi retardare, ne humidum illud conſumatur:reſtituere tamen quod difflatur in dies.

Hæc igitur eſt Galeni ſententia, quam utinam dignatus eſſet, quando in facilioribus prolixus eſt ad tædium, illic uel ſaltem declarare. Nanq; ego non ſat percipere queo, quomodo membra à duplici calore exiccentur, niſi elementare intelligat. At reliqua non areſcunt elementis propriis quæ ſunt inanimata. Si uerò calor naturalis hæc ambo facit, adhuc difficile eſt intelligere, quomodo ſiccum expellat, & tamen ſiccius in dies euadat. Itaq; duplex hæc operatio ſeu ab uno, ſeu à duobus agentibus proueniat, ad claritatem nihil addit, ad confuſionem multum. Verùm mihi id uidetur illi occurriſſe primùm, quòd nutrimenti neceſsitas adeſt, & tamen ſeneſcit animal, quanquàm nutriatur: oportere igitur aliam eſſe cauſam indigentiæ nutrimenti, alia ſenii neceſsitatis: cùm tamen melius fuiſſet, quemadmodum Ariſtoteli contigit, iſtud præſupponere, quòd difflatur melius eſſe, quàm id quod reſtauratur ex cibis: inde cauſam quęrere. Nam ponere, oſſa & neruos augeri, & humido nutrimento per totum repleri, uſq; ad ſolida, quemadmodum ipſe teſtatur, nec tamen humidiora reddi, eſt ipſa difficultate difficilius. In ſemine etiam piri tantum humoris eſſe ab initio, quod tam amplæ arbori ad ducentos ſatisfaciat annos, aut in glande ad mille, quemadmodum de quercu Abraham Ioſephus refert, quæ adhuc tunc ſupererat, incredibile eſt. Accedit mirum maius hoc, quòd arbos ipſa ex quo tantum excinditur humidi, in totq; ſeminibus, uiuacior phœnice in fabula eſſet: atq; idem de homine dico: quare humidum totum unum potius fieri uerisſimile eſt. Ab initio uerò non totum à ſemine excindi, ſed efformari ab illo: in animalibus quidem ex ſanguine, in arboribus ex terra: nullum autem eſſe humidum ſempiternum, ſed in ſingulos dies miſceri, atq; confundi, deteriore ſemper ſuccedente. Illud etiam difficile, ac à ratione prorſus alienum, Plantas anima carere. Sed cùm hoc uel alio in ſenſu dictum ſit, uel à Philoſopho & experientia reprobatum, his nugis non amplius immorabor. Cæterùm, quæ dę diſtinctione operationum ſpargendi, adhærendi, agglutinandi, atq; ultimo aſsimilandi dixit, ſi rectè intelligantur, uera ſunt, & medico ut ſciat neceſſaria.

Forſan aliquis dicet, innatum calorem membrorum humidum conſumere, eum autem qui cordis & influentem facere difflationem illam quæ cibo indigeat. Sed hoc eſſe non poteſt: primò, quia caloris non meminit in humidi reſolutione, ſed ſiccitatis: nec eſſe poteſt, ut idem nutriat atq; reſoluat. Si uerò contrario modo dicas, influentem quidem ſenium facere & exiccare, innatum autem cibi neceſsitatem: eadem difficultas manet de ſiccitate. Prętereа omnino impoſsibile eſſet, à tanto motu tam modicam, qualis

qualis in innato fit humido,atque tamen lentam fieri resolutionem. His omnibus accedit,quòd in stirpibus utrunque accidit, etiam iuxta illum marcor ac senectus,tum cibi & humoris necessitas, quare non à calore influente hoc fiet. Videtur sanè animalium calor solam respirationem expostulare: itaque tres erunt denuo necessitates. Ergo ut horum omnium ratio exquisita reddatur, in omni quæsito rectè dissoluendo quatuor hæc simul obseruasse decet: primum, ut non aliquid sit in rerum experimento, quod non etiam ex solutione eodem modo absque uariatione dissoluatur. Secundum, ut idem principium omnibus argumentis atque difficultatibus circa quæstionem emergentibus satisfaciat. Tertium, ut ex rerum principiis ita proficiscatur, ut non solùm doceat sic esse, sed etiam quod naturæ ipsi impossibile fuerit melius ea in causa satisfacere. nam aliter ipsam naturam imprudentiæ aut inuidiæ coarguimus. Quartum, ut non omnino extra orbitam antiquorum excedat, quasi omnia illis è directo contraria principia ponens: nam antiquorum more uni satisfaciens quæsito,uniuersa præcepta philosophorum euertes. Hæc igitur si quis diligenter obseruauerit, quæsitum declarasse optimè dici potest. Ea de causa quæ tueri oporteat primò perdiscenda: hæc autem sunt:Primum,quòd in omni parte mixti, uera fiat nutricatio ac necessaria: nam sine cibo uiuere non possumus. Secundum, quòd perpetuò senescimus cum his quæ uiuunt irreparabili quadam uia uersus mortem delati: quæ senectus alterius est generis ab his, quæ uita ipsa carent. Tertium, quòd anima ipsa ex subiecto in subiectum haud immigrat. Quartum, quòd cum ossium nutricatione duriciei experimentum in eis maneat. Quintum, quòd aliquando quidem augemur, aliquando uerò non. Sextum, quòd ossa magna ex parte non regenerantur, regenerantur frequentius uenæ & arteriæ, caro autem etiam senibus. Septimum, cur si totum diffluit ex materia, cur non etiam quod terreum est? nam si hoc difflueret, impossibile est tueri,quòd homo senescere cogatur.

Accipere igitur primò pro confesso decet, quòd sub eadem quantitate non repugnat modò plus, modò minus subesse materiæ: nam in ouo uitreo dum spiritum ad te trahis minus relinquitur aëris, & tamen ut prius spatium id repletur: neque enim dicendum est, inane illud esse,ut Hero in de Spirabilibus falsò conatur ostendere. Secundum quod quẽadmodum id in raris accidit, sic in siccis: nam Philosophus in Problematibus docet, cur massa ex farina & aqua leuior sit utriusque pondere: sed uerius spatium non augetur immixta aqua cineri,nec tamen tota euanescit.Imò quidam existimant pro uasis capacitate aquam hauriri. Si etiam in liquidis elementis hoc contingit,cur non in siccis, quanquam

21.sec.problemat.17.

4.phy.t. com.56.

u diffic

difficilius. Tertium, quòd sola nutricatio & augumentum de uerè uiuentibus dicuntur: nam cùm nutricatio de his solis dicatur, augumentum autem non fit sine illa, palam est, augumentum solis conuenire uiuentibus: inde & generationem talem etiam esse necesse est. Quartum, quòd aliqua aliquibus uerè sic miscentur, ut in quolibet puncto utrunque fit: uelut in liquidis quanquam inanimatis, cùm uinum aquæ permiscetur, nullibi uinum sentitur, ubi etiam aqua non appareat. Quintum, quod iam in primo libro declaratum fuit, resolui à calore syncerum aëreum atque aqueum, quod autem terrestre est remanere. His uisis dico, calorem illum cœlestem copulari igneo calori in animalibus, ut ex sententia clara Philosophi habetur secundo de Animalium partibus: hic ignis in aliis mixtis refractus est, & in potentia solum: hic autem refractus, quia mixtum, sed in actu quia à calore cœlesti sustinetur. Ergo agit, sed ut refractus mouendo, consumendo, exiccando, nutriendoq́; ob id diffusus uasorum, id est solidorum, humorem consumit, non calor qui natura illis inest, sed qualitas quæ ab influente in illa deciditur: attrahunt autem per poros uocatum nutrimentum, ac illud totum toti sensim immiscetur. Cùm uerò adeò concrescit, ut non posit extendi, quia ex omni nutricatione pars terrea accedit: primò quidem mixtionem admittit, seruaturq́; adhuc animal, sed non crescit. Cùm uerò etiam non admittit intus, tunc corrumpitur, & fit ineuitabile mortis genus ferme absque morbo: succulentum enim corpus apparet, quoniam humidum illud uigente calore in carnem & pinguedinem transit. Hæc autem una est ex præparationibus, quas Auerroës in sexto suo Collectaneorum dixit hominibus aduenire. Ex quo patet, non totam materiam fluere, sed humidam substantiam tantum: calor enim quanto magis terreum adurit, eo siccius efficit, atque etiam immobilius: reliquum autem substantiæ humidæ totum fluit ac refluit. Ergo in corde quanquam humida substantia augeatur, non tamen humidius fit, (quod quasi Vgo uidit) nam aucto corde ea quantitate in fine consumptionis terra nutrimenti superest. quare ante nutritionem humidius efficitur, sed hæc accesio est momentanea. At uerò cùm in alio membro nihil prohibeat calore accedente ex iecore, & corde, ac humido, membrum augeri, humidius etiam membrum fieri potest secundum substantiam. Quod quasi in tertio Artis medicæ sensisse Galenus uidetur, cùm dixit: Calida quidem & sicca temperies, humidis ac frigidis ad meliorem statum reducetur. Sed difficile fuit Vgoni & aliis expositoribus diuinare, quid sibi Galenus uoluerit eo in loco: propter dicta tamen eius primo de Tuenda sanitate, tum ibi, si cui forsan Galeni

trac. j. contra. 10.

cap. 7.

cap. j.

2. artis medicæ com. 25. de testibus.

cap. 3.

leni ſententia arrideat, quid ille ſibi uelit breuiter explicabo. Siccior (gratia exempli) adoleſcentis temperies humidioribus utens, non autem frigidioribus, nec calidioribus ætate ſuccedente, minus ſiccatur ob uitæ inſtitutum quàm refrigeretur: creſcente igitur plus frigiditate quàm ſiccitate, cùm iuxta conſiſtentiam erit, temperiem ex æquo frigidam ut ſiccam ſortietur: atque ob id temperatæ huius ætatis conſimilem. Hæc eſt permutatio innati temperamenti ſecundum Galenum poſsibilis. Verùm & nos non aliam totius corporis comparatione poſsibilem eſſe fatemur: quia principium nullum eſt cordis, ſed ipſum cor principium. At uerò in aliis membris plurimo accedente humido & calido totum fieri poteſt humidius: & maximè in his quæ ſenſui ſubiecta ſunt, ut cruribus & uentriculo: per frictiones enim & unctiones multo ibi ſanguine attracto, atque per emplaſtra ne diffletur, retento, replentur uilli nutrimento, & auidius attrahunt ac nutriuntur, maioraque membra euadunt. Quod ille fatetur de crure, ut dictum eſt: quanquam, quoniam ignorabat cauſam, ſententiam non retinuerit. Ergo ſic incraſſari ſolida membra, facilius tamen neruoſa quàm oſſea, in pueris & adoleſcentibus, tum etiam iuuenibus mollioribus, ac mulieribus, humectarique poterunt: nam ad materiam, quæ quinta ſui parte ſolum humida ſit, ſi alia accedat æquali quantitate, quæ ex æquo terream partem ex quinta obtineat, fiet totum tam humidum, quàm ſiccum: quare longè priore humidius, tum ualidius. Quòd ſi hæc ſolicitudo profuit cruri, cur uentriculo, cæteriſque partibus prodeſſe non debet, quæ ſenſui ſubiacent? Oſtendit iſtud regeneratio partium quam ille fatetur, quæ longe difficilior tamen eſt. Oſtendit unguentum noſtrum, quod neruos præciſos elongare ſolet, tum etiam motui aptos reddere: non ſimpliciter adhibitum, ſed induſtria magna, quam illi ſacerdos experimento doctus exhibere ſolebat, cùm uitam ex hac ſola induſtria traheret. Oſtendit emplaſtrum Galeni ſanguinem ſiſtens, de quo in quinto Artis curatiuæ egit: quanquam id ipſum ibi haud deſcripſerit.

ex 3. de ſimp. med. cap. 10.

Diximus neceſsitatem reſolutionis, ac nutritionis, tum caloris naturalis cum anima non niſi ignis elemento poſſe commode copulari: nutricationis etiam in ſingulis partibus modum: curque homo augeatur quandoque non, & tandem ad ſenium perueniat, quodque hoc ſolum animalibus & plantis neceſſario ineſt. Quòd etiam anima ex ſubiecto in ſubiectum non immigrat, ſed una conſiſtit in igneo elemento, quod non totum uariatur: ipſum uerò in cordis ſiniſtro uentriculo, ut in libro de Animi immortalitate. Ipſe uerò ignis non permutatur, cùm

ſit efficiens, nec habeat quod corrumpat uſque ad mortem: utque in uaſis terrea pars, ſic in ſanguine ignea manet impermutabilis: ipſe uerò ignis aliis atque aliis miſcetur elementis. Sed hæc non ſunt ſubiectum animæ primum: quare anima manet, & idem numero calor: qui quandiu non diminuitur, anima eandem in operationibus uim retinet. Quodq́ue quanquam quod miſcetur humido membrorum ante ſenectutem non ſit impurum, impurius tamen totum redditur: in ſenectute uerò etiam quod immiſcetur impurum eſt. Ob hoc cùm ualde ſeneſcit homo, tunc ſimul breui tempore, qui diu reſtiterat, deterior euadit: plusq́ue anno uno detrimenti accipit comparatione prioris temporis, quàm antea per annorum decem ſpatium: nam cauſæ ipſiſmet in hoc fauent: ex mala enim nutricatione membra infirmiora redduntur, tum influens calor euadit deterior: ex hoc rurſus mala nutricatio, inde aceruus malorum omnium approperat. Prius autem membra ſenium contrahunt, quàm quod in membris continetur, id eſt calor influens. In hoc enim ignis & anima ipſa, quæ nuſquam per ſe ſeneſcit, imò ſenio reſiſtit igneum fouens ſubiectum calorem. Quomodo autem dum nutriuntur dura maneant, id ex hoc intelligere licet, quòd nutrimentum cum agglutinatur magnam iam partem aſsimilationis in ſubſtantia adeptum eſt. Quòd ſi oſſa ſanguine nutrirentur, dura, eo modo quo ſunt, eſſe impoſsibile omnino foret. Nunc nutrimentum ipſum adeò denſum eſt, ut uel per ſe quaſi poſſet conſiſtere: miſcetur autem, quia adhuc in potentia eſt: quod nutritur ad id quod nutrit: tantumq́ue retinet molitiei dum uiuit animal, ut immiſceri poſsit nutrimentum: cùm uerò per ſolam appoſitionem nutritur, celerrimè ſeneſcit ac moritur: non augetur autem, quia extendi nequit. recipit tamen ſub eadem qua prius erat quantitate ſolumq́ue denſius redditur: tuncq́ue corpora fiunt ob id firmiora poſt adoleſcentiam: quod eſſe non poſſet, ſi poris ipſis nutrirentur. Pori autem ad commodiorem tranſitum facti ſunt alimenti: tum etiam ut in his ipſum alimentum concoquatur ad magnam membri quod nutrire debet ſimilitudinem. Oſſa autem non ob id non regenerantur, quia materia ex qua genita ſint deficiat, ſic enim magis in iuuenibus quàm pueris degenerari poſſent: ſed quia multis annis ſiccitas oſsis aucta eſt, ac durities: ergo non paucis diebus tanta durities accedere poteſt, ut reddatur quod adiicitur ei cui adiicitur ſimile. Quare nec Galenus in prima cauſa perſeuerauit, ſed hanc ſecundam adiecit, quæ longè eſt euidentior: ac tertiam rurſus, quòd antequam coaleſcat os aut neruus, caro ipſa ſuperexcreſcit, quæ facilior eſt generatione, & ob id impeditur uera oſsis conſolidatio. In nutricatione

catione uerò cùm copia non requiratur alimenti, contraxeritq; moram quod nutrire debet ob id nutritur os, non autem discissum consolidatur. In pueris igitur tribus ex causis facilius os restauratur, aut aliud quodcunque solidum membrum, quàm in iuuenibus. Prima, quòd minor est ossis durities, quàm in adultioribus, ob id breuiori tempore potest coalescere: quanquàm non octo dierum spatio quod mollissimum etiam est, ut in Embrione apparet, coalescere possit. Verùm in pueris & serius, &, ut dixi, ex iam concocto humore. accedit quòd in pueris copiosior sit humor, cùm non solùm pro nutritione, sed etiam pro augumento paratus sit. Tertia, quod minora sunt puerorum ossa, atq; ob id plerunq; minore indigent restauratione: nam à magna prorsus nullus sanatur. Igitur nutricationis modus est in osse, quod nutrimentum in concauo eius recipitur, atq; ibi per menses ac annos paulatim concrescit atq; concoquitur. At in fractis nulla est conueniens cauitas, calorq; ibi ob læsionem debilis, ac moram non admittit generatio carnis: quòd si remoretur os ab aëre, quoniam exangue est, uitiatur. Hanc ob causam nec celeriter potest restitui, nec moram commodè sustinet. Cur autem terreum non difflетur, commodum enim hoc erat ad animalium perpetuitatem. cùm igitur multas haberet omnino causas alias animal mortis, si terreum potuisset difflari, animal diu mãsisset inutile: atq; interim aliis causis mortis obnoxium: quamobrem nec uiuacius fuisset, & tamen longè inutilius. Deerat etiam efficiens causa: ob calorem enim quod terreum est nullo modo consumi poterat. Periculum etiam erat ne sic quod contineretur in uasis totum efflueret: quare terreum in solidis perpetuò, igneum in sanguine manere necessarium est. Ob id terrea in cibis senectutem approperant: humentia, maximè oleum & lac, retardant. Sectio uerò uenæ senectutem accelerat: moderata exercitatio, & læta mens retardat, Elixiq; potus: nam hæc non igneam partem comminui sinunt. Ossa uerò restaurantur, & uenæ, & nerui, carnis prohibita generatione per exiccantia citra morsum, per ea quæ glutinosum præbent alimentum, per aëris caliditatem.

Quomodo autem anima non permaneat sempiterna in plantis, intellige. Aliæ earum eam habent in medulla, ut cupressus: quædam in cortice, ut salix, ex toto enim exenterata uiuit: quædam in radice, ut laurus. Capiamus igitur exemplum de salice: anima eius est in trunco. rami autem potentia uiuunt, non autem actu habent animam, sed uirtute animæ, quę est in cortice trunci, folia emittunt & flores, nõ secus quàm in animalibus ex corde animã habente perficiuntur in aliis membris opera uitæ. Si igitur stolonem cum parte trunci auulserit aliquis, quod ex trunco auferes

aut morietur illico, aut parum superuiuet, quia animatum iam actu erat: quod uerò in potentia in stolone erat, animatum fit actu, non secus quàm in semine à calore solis:& talis anima diu,ut in nouo corpore,in eo manet:quare ex hoc nihil absurdum sequitur. Semina autem plantarum non uiuunt nisi potentia, quia imperfectiora sunt plantis, à quibus deciduntur:semina uerò animalium uiuunt uita uegetatrice, non autem sensitiua: est enim in potentia quasi semper ad id,à quo deciditur. Minima uerò nulla ponenda sunt in infinitũ diuiso nutrimento: talia enim necessaria sunt separatis & actu existentibns. Quòd uerò nutritur in potentia, est ratione magnitudinis & densitatis, actu autem tale per calorem animæ,nutrimentum uerò in mutatione est,ac nihil existens actu per se,nec quantitate, nec qualitate, nec substantia, sed in potentia ex toto ad id quod nutritur. Ergo rectè dixit Galenus calorem primum iuuenibus, ac pueris,id est,ignem animæ subiectum æqualem esse.Decrescit autem senescentibus ualde: unde duplex senium, In corporis robore,quod à quadragesimo anno initium sumit: & Ab operationibus animi, quod iuxta quinquagesimum euenit:nam tunc igneus calor decrescit:unde post eam ætatem geniti necessariò ad suum genus collati inualidi, sapientiores tamen plerunq; sunt:quòd ignis natura impedit contemplationem ac prudentiam.

Ex his igitur manifestũ, quæ membra, & quomodo, & quando à uera siccitate possint reparari:quodq; hectica tertię speciei in toto, quia in corde curationem non recipit, in uno autẽ membro recipit,usq; ad iuuentutem in multis,& si non leui industria & medici sapientia. Quomodo etiã totius inæqualis intemperies, iuxta Galenum & ueritatem,ad perfectam æqualitatem reduci possit: quomodo etiam nutricatio fiat & augmentum, atq; usquequo: tum etiam quomodo materia fluat & refluat, maneat uerò forma: & quonam pacto fluẽte materia sit idem animal per totam uitam, nec tamen anima nouam materiam ineat: quonam pacto in nutricatione etiam quælibet pars nutriti nutriatur, nec tamen detur penetratio corporum: nam talia sunt, quorum unum, uel saltem in actu quantũ existit(hoc enim Philosophus damnabat) quomodo etiam addito meliore nutrimento semper totum euadat deterius: quonam pacto etiam plantarum quę ex decisione propagãtur,anima non sit sempiterna. Hæc,atq; alia plura ex his,ut cuiq; patet,iam sunt manifesta.

4. Physic.t c.55.

CONTRADICTIO X.

Virtutes naturales inseruientes,sunt quatuor.

cap.6. cap.8.

VIrtutes naturales quæ inseruiunt, sunt quatuor,ut in libro de Causis morborum, Attractiua, Retentiua, Concoctrix, & Expulsiua. idem

idem in octauo de Medicamentis secundum locos,& in quinto de Locis, & in primo de Facultatibus naturalibus, tũ alibi sæpius,quàm ut possim describere. At uerò prẹter has,Separatiuã posuisse uidetur,uelut in quarta Aphorismorũ,cùm inquit, Siquidem præire oportet coctionem,subsequi uerò discretionem,demum euacuationem. Sed & in primo de Facultatibus naturalibus, cùm docuisset, concoctricem in uenis ac membris esse,Secretrice,ait,opus esse demum,ut ea quæ superflua sunt,etiam possit expellere. Meminit & huius, quicunq; fuit autor eius libelli,cuius titulus est, De uirtutibus nostrum corpus administrantibus. Videtur & hoc in libro de Theriaca ad Pisonem sensisse : tum in libro de Medicamentis secundum genera. In tertio uerò de Symptomatum causis cùm docuisset quę accidũt detrimẽta attractrici, retẽtrici,cõcoctrici,expultrici facultati,demũ de separatrice agit:unde Auerroës dixit, quòd licet Galenus cognouerit separatiuam, non tamen agnouit discretiuam, de qua locutus est Albumasar : & quòd illa multum ab hac,& in modo operandi, & in tempore differt : ideo ibi ponit uirtutes naturales quæ inseruiunt quinq; : tum in secundo libro non semel. Veruntamen dixit aliquando: Et manifestum est,quòd ministri sunt quatuor uirtutes supradictæ.Simile quiddam accidit Principi, nam cùm & ipse posuisset eas tantum quatuor,ut in primo libro Canonis,& in primo suæ Canticæ:attamen in tertio libro posuit eas quinq; in duobus locis,dum de paruitate agit hepatis, ac dum causas anasarcæ enarrat. Pro solutione respondeo,quòd prætermissa opinione Auerroës, oportet primò declarare differentiam discretiuæ à separatiua:nam separatiuam ponit Galenus,quæ consequitur necessariò opus naturæ attrahentis quod conuenit, & relinquentis quod non conuenit:sed hoc modo non est quinta uirtus,sed est operatio consequens opus aliarum : ideo Auerroës, qui uolebat Galeno contradicere, dixit, quòd sunt duæ res diuersæ : quia discretiua præcedit expulsionem & attractionem, ut colligitur ex commento Aphorismi adducto : & ideo discretiua in duobus differt à separatiua.Primò,quia separat bonum à malo siue loci permutatione,sicut etiam facit concoctrix & retentrix.Secundo, quia præcedit saltem expulsiuam, & non consequitur eam. Dico igitur, quòd iuxta Galenum hæc uirtus non est distincta ab aliis quatuor, ut dixi : uerùm apparet illius opus per accidens, maximè in tribus : In separatione materiæ concoctæ in morbis ab utili quæ apta est alere. Secundò in separatione superflui ab alimento, & maximè in iecore, ut humorum in actu & serosæ partis quæ ad renes trahitur. Tertiò, in separatione partium medicamenti propriarum unicuiq; membro, ut frigidarum à iecore,calidarum à splene.Et de primo loquitur in Aphorismis,de secundo loquitur in primo de Facultatibus naturalibus, & in tertio de Causis symptom

cap.7.ante medium.
cap.12. in pri.
com.22.
cap.10.& 12. in fine.
in princip.c.1.
cap.1.ante fin.
3 Coll.cap.16.
cap. 7. in medio & 8. ac 9. in fine.
cap.9.in prin.
fen.1. doc.6.c. 3. o.uerbo 86.
fen.14.tract.1. c.29. & tract. 4.cap.6.

ſymptomatum : & Princeps in quartadecima tertii locis iam adductis. Sed de tertio in libro primo de Compoſitione medicamentorum ſecundum genera, & in libro de Theriaca. Verùm declaro quòd nullo modo ſit neceſſaria ut rectè Galenus ſentit:nam poſita parte linei panni in uino aqua mixto, & propendente parte prius madefacta aqua, tota aqua exit ob ſimilitudinem & grauitatem,ut experimento patet:& cùm ibi non ſit uirtus aliqua diſcretiua, ſed ſola attractiua eius quod conuenit: manifeſtum eſt, longè minus in animalibus neceſſariam eſſe diſcretiuam uirtutem.Et ſiqnis dicat,quare igitur in iecore connumeratur à Principe? Reſpondeo,quia Princeps ponit cauſas hydropis apparentes,& quia in talibus apparet plerunq; urina ſanguinea, ideo cùm hæc fiat ex debilitate concoctricis iecoris cum debilitate concoctricis renum: nam per primam ſit difficilis ſeparatio,per ſecundam non ſit ſeparatio: & cauſa debilis coctionis debilis in iecore, plerunq; eſt debilitas retentricis: ideo ne dicant tot cauſas, ponunt unum effectum pro pluribus cauſis: & dicunt, hoc aduenit cauſa debilitatis diſcretiuæ iecoris. Auerroës tamen exiſtimat eas eſſe quinq;: & ad hoc oſtendendum oporteret ut doceret nos, quòd ante attractionem, ſcilicet dum partes ſunt inloco,quòd eſſent diuiſæ ac ſeparatæ à natura. In attractione autem credidit Auerroës quòd fieret, ut in ferro à magnete: ſed de hoc in principio huius libri diximus.Harum uirtutum igitur quatuor, ut reliquorum plerunq; bonorum, inuentor fuit ipſe primò Philoſophus in libris de Generatione animalium. Diſputauit & de hoc quæſito Iocobus Forliuienſis in dubitationibus ſuper primam primi.ſed à ſcopo ſatis procul.

7.Phyſ.co.10.

Quæſtio.46.

CONTRADICTIO XI.

Pituita an per ulteriorem exuſtionem in atram bilem tranſire poßit.

MElancholiæ alia eſt, quæ eſt cinis pituitæ, & quod de ea eſt aduſtum,& ſi pituita ualde ſubtilis fuerit, melancholia erit ſalſa:ſi autem non,erit acida,aut aſtringens,inquit Auicenna prima primi:& in tertio libro rurſus, Scias quòd atra bilis melancholiam faciens aliquando eſt naturalis,& aliquando fit ex pituita ipſa ob craſsitiem, aut ob exuſtionem: & hoc contingit raro admodum. Et Gentilis exponit putredinem per exuſtionem,ut illius ſpeciem: ſic ut credamus,quòd putrefacta pituita in atram bilem ſæpe tranſeat:non quidem ſæpe abſolutè, nam hoc excluſit Princeps,ſed in comparatione ad eam quę per exuſtionem in atram bilem tranſit. Et Raſis decimoctauo Continentium inquit, Alexandri autoritate, Quartana fit quandoq; ex pituita ſicca ſalſa. Et paulò pòſt, Quartana fit ex ſucceſſu omnium febrium tertianæ,continuæ,& quotti-dianæ

doc.4.c.1.iuxta finem.

fen.1.tract.4. cap.18.

cap.2.fol.368. col.2.

dianæ: & ex adustis humoribus, sanguine, bile, & pituita, Symeonis autoritate. Et pòst etiam Mesue autoritate, fit quartana succedens febri quotidianæ, à pituita exusta: & tunc da saccharum rosatum cum succo apii & fœniculi. Et Princeps ipse in prima Quarti, de quotidiana loquens, inquit: Et quandoque magnus splen fit, & sequitur eam acidus ructus. hæc autem palam est esse initia quartanæ, tum causas ac signa. Et manifestius pòst, Iam sciuisti (dum inquit) quòd melancholia præternaturalis alia fit ex adustione sanguinis, alia bilis, alia pituitæ. Deinde, inquit, fit successione plerunque aliarum putridarum febrium. Et rursus in cura: Et si fuerit melancholia pituitosa, properet ad syrupum acetosum ex melle cum succo apii. Accedit quòd in enarratione sententiæ Galeni in tertio de Locis affectis, Aëtius in sexto libro exponit tertium melancholiæ genus, quod à uentriculo prouenit, fieri ex cruditatibus, ac mala coctione. Ratio etiam ipsa suffragatur: nam omnibus febrium generibus constat quartanam experimento succedere. Si igitur quotidianæ succedat, necesse est melancholiam ex pituita fieri: si etiam pituita putrescat, terreum aliquid superesse necesse est. Id igitur rogo, si atra bilis non est, quid erit? In oppositum est, quod Galenus transitum humorum in atram bilem docens, in tertio de Locis, solius flauæ bilis & sanguinis meminit: quod & in libro de Atra bile obseruat, Pituitæ nulla habita ullibi mentione. Sed & cùm ibidem, scilicet in libro de Locis affectis tertio, de transitu ex comitiali morbo in insaniam ageret, docuit duplicem hunc esse morbum: alium ab atra bile, qui transire posset: alium, qui minime posset, quoniam ex pituita factus sit. Ergo si ex pituita transitus in atram bilem esset, utraque comitialis morbi species, in insaniam commode uerti posset. Et in eodem sensu septima Aphorismorum mihi dixisse certè uidetur, cùm in commento exponens inquit, Morbi aliqui simul ex pituita fiunt, & ex atra bile: quare non simpliciter melancholici aut pituitosi dicendi sunt, sed pituitosi simul ac melancholici: id est, qui modo ab hoc humore, modo ab illo gignantur: qualis est attonitus, & comitialis. In secundo etiam Facultatum naturalium laudat sententiam Praxagoræ Nicarchi filii, qui decem præter sanguinem statuit humores. Liquido autem constat, Bilis esse quinque genera, Pituitæ tria: locus igitur tantùm duabus atræ bilis speciebus relinquitur. Nulla igitur ex pituita bilis atra. Meminit etiam Rabi Moyses in Aphorismis expositionis Galeni super librum Hippocratis περὶ φυσῶν. in qua dixit, pituitam nullo calore etiam ualidissimo in atram bilem uerti posse. Manardus etiã adiicit rationes. in transitu ex albo in nigrum necesse est ut colores multi succedant intermedii, quare plura genera atræ bilis fient: nam si flaua, pallida, uiridis, lutea, rubra bilis datur, tam modico extremorum colorum in-

[Margin notes: fol.369.col.3. — trac.2.ca. 47. in fine. — ibidẽ cap. 60. — cap. 62. — cap.7. — cap.9. — cap.7. — cap.3. — aphor.40. — cap.9.in fine. — par.2.apho.28 — lib.9.cp.2.]

teruallo, quot genera sanè erunt atræ bilis inter album & nigrum, quæ ex directo opponuntur? Gypsea quoque pituita quæ admodum sicca est, pituitæ tamen non atræ bilis nomen & substantiam retinet. unde Galenus, in libello de Tumoribus, agit primò de his, qui ab atra bile fiunt, nec omnes præduros esse affirmat: pòst duros quosdam enumerat, qui sint ex pituita, è quorum genere est struma. Accedit, quòd in cerebro tanta non potest esse frigiditas quæ congelet pituitam, transireque faciat in bilem atram: nam cerebrum, ut aliàs diximus, calidius est aëre æstatis calidissimo. Sed neque Ioannitius, nec Serapio aut Haliabbas, qui Galenum secuti sunt, huius generis atræ bilis, quæ ex pituita concrescat, meminerunt. Galenus etiam in secundo Prognosticorum inquit: Candida uerò excreatio, glutinosa rotundaq; propter assatam fit pituitam. Ex quo planè colligitur, assatam pituitam non ob id posse in nigrum humorem trãsmutari. Hæc ille. Verùm miror de homine, imò non miror, cùm enim diuitiis & gloriæ intendant, sibi in hoc placent: nihil autem possunt statuere in uniuersum quod ad explicationem rerum conducat. Nobis autem non difficile hoc est: uisum enim est alium esse humorem actu, & hic per ulteriorem concoctionẽ imò ustionem sub pituitæ ratione prius existens, in atram bilem minime uerti potest. Quod ex sententia Galeni fuisse reor. Salsa tamen pituita cùm biliosum aliquid in se contineat, resoluta frigidiore & liquidiore parte, in atrã bilem trãsit, exusta amplius. Ob id rectè Auicenna dixit hoc raro, & parum: id est non solùm raro, sed ex modica eius quod aduritur portione accidere: nam parua est bilis portio in salsa pituita. Hoc autem esse necessarium, non solùm contingere, liquidò clarum est: nam omne biliosum terreum etiam est, & calidum: per ampliorem igitur exustionem transit in atram bilem. Pituita uerò ipsa putrescens non illico in atram bilem uerti potest, sed si prius in salsam transierit. Si igitur in salsa pituita accidat ustio, ex subnigro humore pituitoso tamen quartanus fiet circuitus: quia humor est sub natura, non tamen perfectæ atræ bilis, sub pituitæ tamen accidentibus: à puro autem calore tota colliquatur, nec in atram bilem transit: aut etiam cogitur, ut in rotundis sputis: à frigido uerò congelatur in cerebro. At cerebrum, ut ibi uult Galenus, & nos aliàs docuimus in hoc libro, extima sui parte calidum est, intima potest congelare: quod uidemus in pituitosis excrementis quę ex palato & naribus hyeme descendunt: non tamẽ est hic humor atra bilis, sed ob siccitatem, quam actu retinet, similis illis. Ostendit autem hoc, quod iam diximus, humores, qui extra uenas sunt, tales esse: non tamen insaniam generabunt, ut etiam Galenus uult, sed comitialem morbum. Auicenna uerò omnes causas generationis humoris melancholici miscet, ut solet, seu talis sit actu, seu potentia: quamuis in prima tertii

[Margin notes: cap. 13. 14. & 15. cap. 18. — 8. de usu partium cap. 2. — com. 46. — Trac. 3. contradic. 5. — Contradic. 6. huius trac.]

tertii non satis opportune: aptius in prima primi. Ex eo uerò qui ob putredinem talis euadit, ut in lethargis, insania fit. Sed & ex eo qui gelu concrescit, sed rarò admodum, estq; potius quædam fatuitas & eneruatio intellectus. Galenus hoc non considerauit, ut rarissimum ibi: tum quia non locus esset de omnibus dicendi: neque enim quicquam de aliis mentis perturbationibus dicit, præterquam de insania, & obliuione. potentia tamen ob congelationem, pituita nunquam euadet in atram bilem. Signum autem ac nomen in humoribus haud par est magis ex colore quàm qualitatibus sumere: neque enim prorsus quod album est, protinus etiam pituita est appellanda, uerum potius quod frigidum & humidum: colorem enim Galenus nunquam substantiæ aut qualitatibus primis prætulit. Nec omne nigrum prorsus ad atram bilem pertinet: inquit enim Galenus: Sæpe excrementa assumpti cibi colorem assequuntur. Neque perpetuò uerum est, in transitu ex colore in contrarium colorem per omnes intermedios fieri mutationem: tertio enim Prorrhetici meminit sub nigri humoris, ut in urina, & talia sæpe deiiciuntur, quæ non sunt exquisitè nigra, ut cinerea: quare id potius ostenderet ex pituita atram bilem fieri posse. Sed his nō est immorandum, à qualitatibus enim differentiæ sumi debent: in sanguine autem quæ continetur pituita in atram bilem transit, quoniam potentia humor urerque est: nec indiget nisi ut parum denigretur: rubri enim tales humores, quemadmodum & dulces omnes, cùm secundum naturam extiterint, illico igitur in atram bilem transeunt. Vnde pituita putrida cùm prius in uenis contenta fuerit, in quartanam terminatur, quod frequens est: nam puerulis multis quartanæ ut etiam ætate iam consistente peracta: pauciores adolescentibus & pueris. Frequens hoc in his ob accessionum multitudinem & longitudinem. At uerò de his Galenus loquitur, cùm sanguinis nomine concretum ex omnibus humoribus intelligit. Sola igitur pura pituita à calore citra febrem, & à frigore, non potest in atræ bilis naturam secundum actum transire. Quæ autem in pectore à febrili calore superassatur si diutius maneat, donec nigra fiat, hominem strangulat. Ob id nigrum sputum, aut atræ bilis, aut maximi incendii, aut perfrigerati caloris innati indicium est. Oportebat autem aliter sentientibus nobis concedere semper nigrum sputum ab atra bile fieri. at non omne incendium sufficit ad hoc: sed prius glutinosum redditur, inde rotundum & crassum, pòst uerò subnigrum, ac demum nigrum fiet, & tunc ad atræ bilis naturam accedit, mortem proximam ostendens. Quòd autem hæc ita sint, planè nunc ostendo. Primum quidem atram bilem à sola flaua generari docuit, uel eius speciem melancholicum humorem sanguinis esse fecem, tertia & sexta Aphorismorum, in commento: ubi etiam Galenus dicebat

com.3.

aphoris. 22. aphor. 53.

bat & quanto crassitie atra bilis inferior est sanguinis fece, tanto malitia deterior. At uerò dum non putrescit quòd potius à calore dissipetur quàm quòd in alium humorem cōuertatur docuit in tertia rursus Aphorismorum, cùm dixit, ex uerbis Hippocratis, Pituitosis omnia hæc auxilio sunt: exiccantur enim & ad hyemen non laxi, sed exiccati perueniunt. Quòd uerò Manardus constanter affirmat, quinque esse bilis genera, ad sequentem pertinet contradictionem. Quòd uerò melancholica passio ab humore pituitoso fieri possit, colligit Auicenna sexta Aphorismorum: cùm enim dixisset Hippocrates, In morbis melancholicis ad hæc periculosi decubitus, stuporem corporis, uel conuulsionem, uel furorem, uel cæcitatem significant, inquit Galenus, quòd omnes hi morbi, conuulsio, stupor, cæcitas, etiam à pituita generari possunt: furor autem minime. Si igitur melancholia ex pituita generari non posset, clarum est, quòd non oportebat de furore sermonem habere: quia omnes hos morbos in melancholia uel ab ipsa accidere uult tam Galenus quàm Hippocrates. Non igitur magis repugnat à pituita fieri melancholiam, quàm stuporem, aut conuulsionem, aut periculosum decubitum, aut cæcitatem. Repugnat autem hoc ipsi furori: quare constat ex pituitæ congelatione fieri posse morbum illum qui melancholia dicitur. Sed de Salsa pituita putrida, difficultas est, dicente Galeno septima Aphorismorum: Quod autem de bile dicitur, & de rufa & de atra potest intelligi: non tamen in his solis ostendebamus, sed & ob pituitam putrescentem fieri febrem. Et in hac sola uidebitur aphorismus non esse uerus, nisi quis existimauerit, pituitæ putrefactionem in biliosum humorem posse conuerti. At hîc multa possunt dici: Primò particula, Existimauerit, dubium facit sermonem, aliter etiam de utraque bile intelligi potest, in quam, aut in quas humor pituitosus conuertatur. Vel dic, quòd pituita simplex, quæ salsa non est, in flauam uertitur: quæ autem salsa est, cùm ex parte sit bilis, in atram transit.

[Margin notes: aphor. 14. / aphor. 56. / aphor. 43.]

CONTRADICTIO XII.

Bilis an quinque genera.

[Margin note: prima primi doc. 4. cap. 1.]

Bilis quinque genera enumerat Auicenna: Rubeam, quæ naturalis est apud illum: Vitellinam & Citrinam, quas maioris famæ appellat: demū Aeruginosam, & Prassinā. Sic Manardus loco superiore Auicēnam interpretatur, aut de Galeno sentit: sed si Galenū, falsò: si autē Auicennā, dubiū est, nec ad suū propositū: cum denariū illum numerum apud Galenum, non apud Auicennam absoluere intendat. Posset enim quis dubitare, an zinaria sit æruginosa, sed est, aliter essent sex species.

Forsi

Forsitan uidetur concordare in hoc numero quinario dictum Galeni decimo de Simplicibus medicamentis, ubi enumerat quinq; bilis genera à colore sumpta: Pallidum, Flauum, Aeruginosum, Glasteum, Cæruleum. Sed non concordant cum speciebus à Principe connumeratis: nam cærulea sub nulla earum, quæ à Principe ponuntur, potest collocari. Sed in primo de Natura humana posuit Pallidam, Flauam, Rubram, Aeruginsam, & Prasinam. Hic igitur quinq; enumerat, sed Rubra non eadem est, quę Cærulea. Rursus in libro de Atra bile, (quæ quidē falsò Galeni esse haud existimant) septem eius genera connumerat: Rubram, quæ naturæ sanguinis proxima est: Flauam, Pallidam, Vitellinam, quam inquit fieri, cùm flaua nimio siccatur: Cæruleam: tum duas Aeruginosam, atque Prasinam. Respondeo: ipse antea in primo de natura humana inquit, species bilis innumeræ sunt, tum magis quæ ex putredine fiunt. Ergo cùm enumerasset rubeam, prasinam, æruginosam, cæruleam, non has tantum, sed & alias intellexit. In libro igitur de Atra bile omnes connumerat, quæ citra putredinem etiam fieri possunt. At uerò in libris de Natura humana cuiusdam quæ sanguinis naturæ proximè accedit. Verùm in decimo de Simplicibus medicamentis famosiores, quanquàm & ibi alia pleraq; genera connumeret. Auicenna uerò hanc rationem secutus est, quanquàm ut aliàs diximus de flaua & rubra à Galeno quomodo dissidere uideatur. Sunt igitur præter has quæ à Galeno nominantur multæ aliæ species bilis, Ferruginosa, Cineritia, ac tales.

cap. de felle.
com. 29.
cap. 2.
com. 16.

CONTRADICTIO XIII.

Vitellina fit ex adustione, uiridis solum in uentriculo quæ harum calidior.

Viridis bilis, seu Aeruginosa sit, seu Prasina, in uentriculo gignitur, secundo de Temperamentis: poniturq; signum distinguens in uomitu seu ueniat à uentriculo, seu à iecore: nam, inquit, si à iecore Pallida, aut Flaua apparet: si à uentriculo, uiridis. Ponit autem eius generationis causam edulia calidiora & praui succi. Idem quo ad locum docet in libro de Atra bile. Hoc etiam illi imponit Auicenna & Auerroës in tertio suorum Collectaneorum. At oppositum sentire uidetur Galenus decimo de Simplicibus medicamentis: cùm enumerans genera bilis, quæ in illius uesica inueniri solent, Aeruginosum, ut dixi, & Glasteum apponit. Et in secundo Prognosticorum inquit, Viridis, aut subuiridis uehementis consumptionis signum est. At infrà uidetur declarasse illius generationis modum, inquit enim: Viridis plerunq; in uentriculo ob malos cibos generatur: quandoq; uerò etiam sine illis, non in uentriculo, sed in uenis ex morbo aliquo generatur: hanc igitur per adustionem, ut sic dicam, fieri credit. Verùm inferius hunc ordinem statuit, dum de Sputis ageret. cùm

cap. 6
cap 2.
prima primi doc. 4. cap. 1.
cap. 3.
cap. de felle.
com. 21.
com. 39.
com. 47.

serosus humor assatur fit croceus aut flauus, si hic postmodum superassetur uiridis: demum si & hic assetur niger, qui omnium pessimus est, hic
cap.2. uiridem deteriorem croceo affirmat. Sed & in libro de Atrabile uitellinam per adustionem docuit fieri, ut nos recitauimus. Videtur etiam ex
cap.ult.in fin. his, quæ in duodecimo Artis curatiuæ narrat, & in quinta Aphorismorum, cùm conuulsio uiridis humoris potentiam sequatur, pessimus hu-
Aphorism.1. mor esse æruginosus. Quanquàm qui narratur in Arte curatiua adolescens deteriorem longè haberet humorem, quàm qui in Aphorismis: nam primo etiam syncopis accessit & sudores frigidi, atq; ea omnia præter conuulsionem etiam, & ante uomitum: alter uerò solum dum uomeret sola conuulsione uexatus est. Quòd uerò uitellinam etiam ex exustione
cap.9.post medium. fieri credat, apparet secundo Virtutum naturalium, quamuis sensus potius quàm uerba id doceant: nam atram bilẽ, & hanc in malè affectis corporibus ait generari. At si uitellina ex pituita admixta fieret, nõ esset malè affectũ necessariò corpus: imò pallida hoc modo gignitur, decimo de Simplicibus medicamentis. nec etiam similis esset utriusq; generatio, cùm atram per adustionem apertè fieri doceat. Auicenna igitur credit, uiridem bilem fieri ob assationem, æruginosam uerò ueneni naturam habere: idem etiam Auerrois loco iam superius adducto. Verùm in hoc ab Auicenna differt, quòd credit ex flaua & atra uiridem colorem fieri addita etiam assatione. Sed Auicenna putat uitellinam cùm aduritur talem fieri. Veritas igitur est, quòd Galenus eius, quæ euomitur uiridis, generationem in uentriculo ex cibis statuit: non tamen negat alibi etiam per assationem talem, quæ etiam fit perniciosior, generari. Auicenna autem & Auerroës omnem effundi ad uentriculum putant, ex assatione genitam: tum quòd locus ille cauus ad id negotii satis aptus uidetur, tum quòd non est uerosimile, adeò sæua symptomata, illius potentiam sequi, si ex cibis, non adustione gigneretur. Constat sanè omnes hos maximo in uitæ discrimine uersari: paucissimos autem, atq; hos omnes ferme adolescentes seruari. Quòd si ad malorum ciborum assumptionem sequantur, non ideo fit, ut non prius illi in iecore & concoqui & assari interim ualeant. Hoc est autem in re discriminis, quòd uitellina palam, ut
5.de locis. cap.7. Arabes uolunt, ex pituita fit crassa, nec sæuum quicquam ad illam, si non multum exuperet, sequitur, non autem ex adustione, ut Galenus uult, cùm syncerum bilis tum uitellinæ, tum uiridis ex iecore fieri posse affirmat. Videmus enim eam diebus singulis citra omne periculum in excrementis: nec est media inter uiridis humoris genera, quorum alterum in uenis, alterum in uentriculo generatur. Prauam tamen esse utriusq; uiridis naturam Galenus existimat: cumq; ad uentriculum sine noxa repedare nequeat, multis etiam citra febrem euomentibus, non uidetur illa ex superassatione generari. Sit igitur mala quæ euomitur, sed tamen ex

cibis genita: quæ uerò deiicitur,& eſt maxima pars alterius comparatione,ex ſuperaſſatione in uenis generatione. Fieri autem ex atra uiridem minimè crediderim,quandoquidem nemo ex uiridi ſeruaretur. Vomitus igitur & deiectionum non animaduertiſſe differentiam uidentur Arabes: nec Galenus eam uocat Vitellinam quam Arabes, ſed tenuem quandam ſubſtantiã croci colori ſimilem.At alibi Vitellinam quòd craſſa ſit,diſtinguit à crocea:& hæc concretus eſt humor,crocea autem diluta. Sed medicus in omnibus his uiridis bilis ſpeciebus,ſi alexipharmacis procedat,nec multum polliceatur,tam curationi, quàm prædictioni,non parum ſatisfaciet. Quam igitur Vitellinam uocat Auicenna,Galenus Pallidam dicit: quam rurſus Citrinam ſub eodem genere Galenus collocauit.Aberrat igitur Manardus,qui ſolam Citrinam cum Pallida miſcuit, cùm Pallida ſit Vitellina atq; Citrina. Ergo bilioſarum deiectionum uiridium, quodq; in febribus appareant, pernicioſæq; ſint,quodq; ex aduſtione fiant, non in uentriculo, nullibi clarius meminit, quàm in ſeptima Aphoriſmorũ Galenus.Si igitur ordinẽ in caliditate deſideras,atq; etiam in periculo,peſsima æruginoſa,quæ ex uenis ac Praſsina,pòſt Galeni Vitellina,inde Aeruginoſa ac Praſsina quę ex uẽtriculo ultima & facillima ac mitiſsima Arabum Vitellina. Auerroës tamen de Vitellina dubitat, nec in hoc, nec in illo ſcamno ſedens. Nititur autem oſtendere,quòd bilis uiridis non generatur in uentriculo, quia uentriculus non eſt locus generationis humorum naturalium.

2. Progno.38.
lib.9.epiſt.2.
com.6.

CONTRADICTIO XIIII.

Lac an conueniat laterali morbo.

Lac mulctum propriè aſininum confert morbo laterali, ab humore melancholico facto, decima tertii. Sumptum uidetur hoc ex tertio de Alimentis, Lac omnibus pectoris & pulmonis partibus utile eſt. At uerò præter id,quòd nemo alius hoc ſuadet in tanta ciborum ſecuriorum copia accedit,quòd Hippocrates dicebat,Lac eſſe malum febricitantibus in quinta Aphoriſmorũ. Galenus uerò flatuoſum eum etiam facit. Gentilis dicebat febrem in tali morbo exiguam eſſe admodum: ſed de flatu nihil dixit. Propterea aſinæ lac præeligit Auicenna, quòd caſeo maximè ac butyro careat: eſt enim liquidiſsimum inter reliqua lactis genera.Caſeus autem quinq; facit detrimenta potiſsimum,quarto regiminis acutorum: flatum,aſtrictionem,cruditatem,æſtumq;: quæ omnia noxia ſunt, maximè hunc morbum patienti. Quintum detrimentum quòd hic non pertineret,prætermiſi.Sed nunquid uulgaris eſt hæc exhibitio? Equidem non:nam præter id quòd lac humorem melancholicum purgat,tum uerò magis etiam illius aqua, ut in ſecundo Canonis habetur: quodq; pectus leniat

trac.5.c.3.inſi.
cap.15.
Aphoriſ.64.
t.com.91.
cap.442.

leniat, quòd nutriat optimè: illud præcipuum præter omnia alia habet, quòd hecticę factę etiam resistat: quātò magis incumbentē arcere poterit, ad quā maximè parati sunt, qui id morbi genus patiuntur. Existimatur etiam à Rasi, lac quid habere præcipuū aduersus melancholicū humorē:
9. ad Almansorem, cap.13. unde etiam iussit eos qui melancholia laborarent, lac ab uberibus sugere.

CONTRADICTIO XV.

Papauer an Nymphæa humidius.

NYmphææ tum radix, tum semen uim habet siccandi citra morsum, Galenus inquit in octauo de Simplicibus medicamentis: cui sub-
cap.proprio. scribit Paulus in septimo libro: & cùm eius meminisset, quòd Veneri re-
c.proprio, cap.57. sisteret, in tertio libro nihil dixit de temperamento. Commemorat sanè Rutam & Viticem, quæ quamuis siccent, ut habetur à Dioscoride, sunt
lib.1.c.120. tamen calida: at Lactuca frigida est, & humida, & tamen cohibet Venerem: & etiam constat Nymphęam frigidam esse, quamuis de siccitate non cōstet. Igitur ex tertio libro nihil habemus, ex septimo habemus, ut dixi,
lib.1.c. propr. quòd sicca sit. Aëtius quoq; eam siccā tradit, quòd frigida sit, minimè affirmat. At de Papauere Galenus in septimo de Simplicibus medicamentis frigidam temperiem tradidit, siccitatis nullo modo meminit: quinetiam potius humidum censere debet, cùm sit somniferū: quod & in secundo de
cap.2. Tēperamentis affirmat, dicens, Quæcūq; somnos prouocant, frigida sunt,
cap.8. & humida, ut lactucę, papauer, mādragora. Et in primo de Causis symptomatum. Cibus ut natura fuerit humidior, sic somno conciliando aptior. ergo quòd frigidum sit nulla siccitatis suspicione habita, uidentur præter
lib.7 .c.propr. Galenum Paulus & Aëtius confirmare. At Galenus succum papaueris
lib. 1.c. propr. inter medicamenta reposuit quæ refrigerent, ac siccent, primo de Temperamentis. Serapio etiam papauer inter medicamenta frigida & sicca in
cap.2. quarto gradu connumerat: & Princeps in secundo libro, Papauer hortense frigidum est & siccum in secundo gradu, sed nigrum in tertio. At de
cap.374. Nenufare è directo contrarium, Natura inquit frigidum est & humidum
cap.571. in secundo. Serapio autem dicit duas esse species, alteram quæ calida est
cap.516. & sicca, aliam quæ frigida est in tertio, & humida in secundo gradu. Dio-
cap.144. scorides, si modò ita est, de Nymphæa nihil dicit, quod ad temperamen-
lib.3.c.139. tum attineat: nostram tamen Nymphęam ad unguem describit. Quò fit, ut illa Galeni, & reliquorum Græcorū Nymphæa sit facultate sicca. quo ad caliditatem autem attinet incerti temperamenti. At de papaueris uiri-
lib.4.c.63. bus eadem sentire uidetur quæ Galenus in octauo de Simplicibus medi-
cap.42. camentis. Sed Auerroës in quinto Collectaneorum posuit papauer frigi-
cap.11. dum & humidum: similiter Nimphæā in septimo dum de Cura agit febrium quæ à bile fiunt: ipsam enim (secutus suum Auenzoar) non solùm frigid

frigidam & humidam sed & aromaticam statuit. Vides quantum discrimen sit in hoc medicamento: nam si sic esset, ut hi dicunt, febribus ardentibus nihil commodius poterit inueniri refrigerans, humectans, somnum concilians, & cum hoc cordi salutare. Haliabbas in secundo practicæ, Papauer album posuit frigidum & humidum in secundo. Sed & in tertio libro, dum de cura tertianę agit, Nymphęam exhibet. Ex quo facile est intelligere, ipsum existimare herbam frigidam atq; humidam. Idem in secundo dixit, ipsum florem esse ex natura uiolæ: luteum tamen præferre mihi uidetur candido: quod meo iudicio decretum satis arridet, cùm candidus foetidus sit, luteus flos bene odoratus: utcunque de hoc statuatur, cùm uiola manifestè sit humida, constat & Nymphæam humidam fore. Rasis uerò magis confudit rem, cùm in Continentibus dixit, non solùm autoritate Mesuæ, sed etiam Galeni quòd opium est frigidum ac siccum. Verùm Nymphæam frigidam & humidam statuit in secundo, reliquorum Arabum more. Quò fit, ut denuo ad accusandum hos descendam, qui adeò omnium Arabum sententiam, etiam in experimentis floccifaciunt, ut nihil illis tribuere uelint. Nam Fuchsius ipse in suo libro de simplicibus, de ea agit, ac si solùm calida uel frigida, sed sicca tamen temperie prorsus sit. Séd uide absurditatem, cùm Græcos tantum sequantur, quid attinet Plinium immiscere, quo nemo in rebus medicis, aut inconstantior, aut magis fallax uel rudis. Ergo & istud penè impium, deserere Auicennam, Rasim, Auerroëm, Auenzoar, totq; clarissimi ingenii uiros medicos ac philosophos: amplecti autem purum grammaticum, imò ne grãmaticum quidem, qui tot suppositicia nomina linguæ Latinæ inseruit: in Græcis hallucinatus est adeò grauiter. Sed uide cuius hominis sequantur iudicium, qui solem igneam sphæram quæ ex halitu terræ impleretur, tum cætera astra, atque ex oriente surgeret iam existimauit, tradiditque memoriæ posteris. Adeò ne rudi seculo cùm tot uiri inclyti præcessissent, Aristoteles, Plato, Zeno, totq; alii qui docuerunt, astrum esse quod coelo rotundo infixum esset, ac perpetuò uolueretur: huius inquam asini sequemur iudicium, tot autem claros uiros deseremus, qui præterquã quòd quottidie in opere centies exercerentur, nihil sine ratione magna dixerunt. Ergo grammatici grammaticos sequãtur, nos cum medicis erimus. Sed ut uideo nõ hoc in crimine cum Fuchsio est, sed laboris tædiũ. hæc est illa inclyta excusatio, ac accusationis Arabũ causa. Volunt certè cum Galeno errare: at rectè cum Galeno agere nõ illis datum est. Videmus singulis diebus qui Galenum imitantur non leues errores admittere. experimentisq; Arabum inferiores esse. Quamobrem ut Galeno primas partes tribuo, sic sequentes Arabibus. Velle autem ob cõtentionem ægros perdere, non iam, ut mihi uidetur, medici officium est, sed sicarii, & si quid

cap.35. numero III. cap.12.

cap.37. numero 223.

l.21. cap.277.

lib.23. ca.801.

cap.202.

deterius sicario est, ut latronis. Ille miser tibi uitam credit, pecunias ut seruetur dat: tu ne cogaris aliquando lingua lapsus Nenufar pro Nymphęa proferre, homines hos tuæ fidei commissos iugulabis? Pro Deûm atque hominum fidem, quantò sunt his uiris etiam Turcæ iustiores, ac mitiores? quos tamen adeò exhorremus. Laudo in hoc Brasauolum, qui plus rebus quàm linguæ consuluit, plus hominum utilitati quàm ornamento. Quòd si contingat utrunque assequi, ut Vessalio, cùm diligentiæ nimiæ etiam angustia materiæ fauerit, felicitati ascribemus: quanquam nec ipse quicquam prætermiserit, quod etiam ad Arabum scripta intelligenda faceret. Sic Galenus non exosus est medicamenta Scribonii cæterorumque probata, etiã si Græci minimè fuissent. Sic Aëtius & cæteri, præter unum Paulum, qui compendium Galeni librorum facit, medicinam nobis tradidit. At pereunt chartæ cùm quidam etiam integra ex integris transcribunt, quanquam uetustis aut nondum æditis. Decet elaborare uirum, ac prodesse generi humano: tum præcipuè inclytos ingenio, qualis est Fuchsius: non rudiũ more quæ bene sunt ab aliis tradita, nullis laboribus usurpare. Sed ad rem deuenio: Nihil obstat flores nymphææ humidos esse ac frigidos: plus enim experimento etiam, quàm Galeno credendum est, etiã si cõtradicat. Sed Galenus cæteriq; Græci de semine tantũ & radice loquũtur: nam & persici flores è diuerso calidi sunt ac sicci, & non mediocriter purgãtes, fructus humidus ac frigidus: & eadẽ in melonibus conspiciuntur. Quò fit, ut nymphææ flos absq; cõtrouersia frigidus sit ac humidus in secundo ordine: radix & semẽ nõ parum siccent absq; manifesta frigiditate: folia immodicè frigida, sed & sicca: humidior igitur flos nymphææ semine papaueris, at non frigidior: unde etiã mitior, & febribus cõmodius auxiliatur, ac etiam humano usui salubrior: somnus enim ex albo etiã papauere hominẽ cõturbat: frigidius enim papauer est, dumq; uiride est parũ humidum non in secundo, ut male existimãt qui uerba Haliabbatis perperam interpretantur: cùm uerò siccatum fuerit siccum euadit: unde Galenus proferre noluit, quid in illius natura uinceret, siccitas an humor. Cùm uerò dixit humidum esse, de uiridi intellexit: nam hoc modicè sumptum non aliter quàm lactuca somnum suauem conciliat: siccatum ut magis eo minus somnum, atq; eum etiam caro similem prouocat: sensus non leuiter lædens, ut cuiq; singulis diebus licet experiri: quod ex humidis medicinis ac cibis non euenit nobis. Ob frigiditatem autem nimiam omne papauer humectare uidetur: nec tamen siccum est immoderatè ut Serapioni imponi falso posset: diximus enim huius causam in libro primo. Quòd autem Indica nymphęa humectet magis ac refrigeret nostra, malim credere quàm necessarium sit experiri, cùm differentia floris à semine & radice abunde nobis in ea satisfaciat. Sicut in papauere discr

trac.j.cõtr.12.

discrimen uiridis atque ficci. de albo tamen femine tantum fermonem nunc intelligi uolo. Illud igitur primo in hoc femine quod & in cæteris dico quibus opus eft ut humentibus, ut uiride contundatur faccharoque mixtum in fole feruetur: nam fic innoxios, & dulces fomnos conciliat: ficci uerò nullam unquam utilitatem expertus fum, nam grauem efficit, nec magnam dormitationem. Cortex autem ficcior eft quàm femen: in decoctis tamen plus iuuat quod tempore ficcetur minus: lignofum enim omne femine fuo ficcius eft. At in nymphææ flore condiendi eadem ratio eft: fed tamen feligere folia tantùm oportet: quæ in medio enim floris & capitula & croceum femen continentur, ad feminis ipfius accedunt ficcitatem: quare & hoc diligenter animaduertendum non folùm in his, fed in cæteris floribus ac feminibus. Sic igitur utrifque uiridibus tum etiam felectis faccharoq; conditis utemur. aliter floris inutilis, feminis etiam perniciofus ufus erit. Cùm uerò Galenus in quinto de fimplicibus medicamentis nymphæam pronuntiauit ficcam ac frigidam, uel de foliis intellexit: uel alibi femen quod frigidum effet aut radix dicere prætermiferat. cap. 23.

CONTRADICTIO XVI.

An cucurbitula fanguis detrahendus.

SI fanguis plurimùm abundat, uena fecanda eft, uel aliquid ei æquiualens moliri oportet. funt autem quæ æquiualent fectioni uenæ, retentarum hæmorrhoidarum apertio, uel mẽfium fuppreffor ũ: uel in quibus nihil eft tale malleolorum cum cucurbitula fcarificatio: inquit Galenus in quarto de Tuenda fanitate iuxta principiũ: & in eodẽ iuxta finem ait, Vbi uerò fanguinis redundãtia grauat, dictũ puto fuprà eft, optimum effe uenã aut malleolũ incidere. Loquitur autẽ hic de tenfiuo labore citra exercitationẽ ex fola fanguinis copia facto: in priore autẽ cùm labor ulcerofus uirtute ualida premit adolefcentẽ multa cum copia fanguinis, fed minime mali. Et in de Sanguinis mifsione: Plenitudinẽ fanguinis à retentione menfiũ in mulieribus exortã, fi nigræ fint & macilentæ, fectione uenæ curabis in cruribus: fi autem pingues & candidæ, malleolis incifis: in his omnibus Galenus plenitudinem fanguinis cucurbitulis euacuat, citra corporis aliam purgationem. At in de Hirudinibus, Et reuulfione, inquit, cucurbitulæ purgatis prius corporibus utiles quidem: fed in repletis prætermittendæ funt. Hic de non incifis forfan fermonem habet, cùm in fequenti de aliis loquatur. Sed in undecimo Curatiuæ artis inquit: Cucurbitulæ utiliter his qui phlegmone laborant, fi prius fint uacuati applicabuntur. Si autem abundantia fuccorum in his fit, non magis transfert quæ peccant ex pulmone in pectus, quàm ex toto corpore in pulmo-

cap. 5. iuxta finem cap. 11. in principio.

cap. 11.

cap. 3.

cap. 17.

nem excrementa. Vnde manifestum est, has & si secueris, tamẽ nõ leuem
cap.19. noxam parituras. Sed & in quartodecimo hæc habet: Cucurbitula in ipsa parte quæ phlegmone laborat utendum inter initia non est: imò postquã totum iam corpus uacuaueris. At necessarium est eorum quæ in inflammata parte continentur ut aliquid eruas, aut etiam foras uersus attrahas. Generandis autẽ uitiis minimè membris quæ laborare incipiũt, sed partibus eis continuis cucurbita imponi debet cùm auellere propositum est: sic in mensibus ex utero mammillis imposita, & occipitio ob frontis dolorem, sed euacuato prius corpore: nam si secus applicueris, in quacunque id capitis parte feceris, caput totum implebis: quare nullo modo uidetur,
cap.41. nisi prius purgato corpore, conuenire cucurbitula. Ea in sententia Paulus libro sexto cucurbitulas permittit, ut non in principio, ut non pleno cor-
cap.21. pore: seu ex alto auocandi studio, seu reuellendi, seu flatum discutiendi,
cap.21. aut alia etiam causa scalpello diuidantur. Aëtius uerò in tertio libro, cucurbitulas ad planitudinem uacuandam diuisas scalpello haud aspernatur. Auicenna in quarta primi tria habet de cucurbitulis præcipua: Primum, quòd non meminit ullibi horum præceptorum à Galeno totiens, ac etiam à Paulo repetitorum: quasi enim absque discrimine & in initiis morborum, & iuxta membra principalia, & stante abundantia illas ad-
lib.3. ep.20. ministrat: quo errore certè nihil potest esse pernitiosius. Vnde dicebat Aëtius, quòd aliquando maximè febrientibus præter propositum admotæ pectori eadem die enecant. Alterum est, quòd existimat illas pro sectione uenæ purgare corpus, ut in capite pro nigra: quod à mente Galeni, & ueritate, prorsus est alienum, atque exitiale: nam nigra secari potest stante corpore repleto, uel in initio: cucurbitula nunquam sic capiti admouebitur: neque si admoueatur deriuatiuum auxilium (ut communi utar uocabulo) in æternum ac reuulsiuum adeo erit. Sed & à secundo anno admittit: prorsus autem tutò à tertio: quod & nos frequenter ad-
7.collec. c.3. mittimus, singulari præsidio: etsi Galeni hoc consilium minimè sit: nam secare uenam infanti annorum trium, ut Auenzoar in filio fecit, plena res est timoris: sanguis enim puerorum est subtilis ualde, igitur cucurbitula à sectione uenæ nos excusat. At Galenus non solum in putridis ex
cap.14. sanguine ueretur sectionem uenæ in puero, ut in undecimo Artis curatiuæ demonstrat, quòd sanguis ille ob mollitiem substantiæ, qui sectione uenæ debet euacuari, sponte diffluat per corporis spiracula: uerùm etiam in phlegmonibus iecoris, atque cæteris, ut in eadem arte testatur: qui planè error est Galeni non ferendus: nam cùm uictus te-
lib.13. cap.11. nuis non nisi tardè sanguinem possit extenuare, atque intra multos dies, quonam pacto permmittemus phlegmonem sponte fieri in uiscere, si resistere licet. At licet per cucurbitulas, euidentius autem

per

per uenæ sectionem, uerùm periculosius. Constat enim phlegmonem uel prima die in illis confici posse: quod & in exterioribus apparet. Ergo harum opinionum tutissima media est, quæ Principis: nam extremarum una certum adducit exitium: altera admodum periculosa, etsi ille filium seruauerit. Ego tamen quod multi norunt, non paucis infantibus annorum trium Mediolani hyrudines super uenas apparentes applicui, nec quisquam obiit ex his. Ergo quod ad febres attinet, rectè dictum & explicatum est à Galeno, non mittendum sanguinem uenæ sectione ante pubertatem: sufficit enim sola transpiratio spontanea: sed cucurbitulæ applicari possunt: rectam tamen tenentibus uictus rationem minimè erunt applicandæ. Quò fit, ut sæpe ac in grauibus febribus semper his usus fuerim, cùm uiderem periculosum esse, fidere uulgarium astantium curæ. Applicantur autem iuxta malleolos, non ut quidam perperam faciunt natibus, aut etiam longè deterius humeris: Ergo Galeni sententia hæ etiam defendi possunt, quæ malleolis scapello diuisæ applicantur. At uerò quòd in phlegmone nolit sectionem uenæ in pueris, nec cucurbitularum unquam in eis meminerit, cùm internas ille partes obsederit Cicerone defensore opus hic Galenus habet. Quòd si dicat (nam id extremum est refugium) à partibus remotis non euacuari, à propinquis etiam augeri: illud sanè optarim intelligere, quis hoc docuit illum? nam iuxta illius præcepta modò ex parte affecta sit locus detrahendi sanguinem, corpus alleuiabit, & phlegmonem minuet. At istud forsan negabit quispiam cùm sectio uenæ poplitis in laterali morbo iuxta Galeni placita sit inutilis: aut si modò iuuat plus tamen nocet. quantò magis cucurbitula. at si modico igne brachio dolentis partis admoueatur, aliis uerò extremis absq; sectione, non parum iuuabit. Scio magnã tamen inexpertis garriendi ansam me præbuisse: cùm tamen, ut unius uiri uerba secundo loco obiter dicta tueantur, maximam in humano genere iacturam sint facturi: nam cucurbitulas reuulsiuas in partibus extremis cum sectione præcipuè Galenus admittit ab initio morbi & corpore pleno, quæ ex loco educunt, aut ex profundo ad extimam superficiem maximè his in causis reformidat, & iure. Quoties igitur peccent medici, quisq; iam uidet: nec est hoc peccatum leue, sed quod morte infirmi luatur. At uerò de pueris phlegmone laborantibus dictum est, quid quisq; senserit, quibusq; rationibus hæreses hæ se tueantur. Sed melius tamen fecisset Galenus, si non ob transpirationem negasset pueris phlegmone correptis cucurbitulas, ut in febribus quod non ille facit: nam si hoc dixisset, quòd cùm multùm trahant, plus nocere è directo, quàm iuuare: procul autem nihil iuuare, prorsus defendi poterit. Verùm breuiter concludam: sententia Haliabbatis mihi arrid 1.prac.cap.17. sect.1.

arridet: abundantia sanguinis, quæ sectione uenæ in adultis tolli consueuit, in pueris uentosis, seu cucurbitulis auferatur.

CONTRADICTIO XVII.

Puer an ante decimumquartum annum minuendus.

IN ætate quę minor est annis quatuordecim, & in ętate senum, quantò magis poteris à uenæ sectione cauebis: nisi musculis bene præditi fuerint, & uenis latis ac plenis, tum colore rubeo: hos enim solos ex adolescentibus ac senibus minuere potes: dixit Princeps. Et hic triplex apparet contradictio: Prima est, quia pueros primò dixit, & pòst uocauit adolescentes. Secundò, quia, ut uisum est, Galenus non secat uenam ante XIIII. annũ, ut locis suprà adductis apparet, & etiam in libro de Venæ sectione: inquit enim: Ante XIIII. sanguinem non mittes: post autem adolescentibus si congestus fuerit multus sanguis, & ipsi natura sanguinei, tum etiam natura temperata, & tempus uernum, tunc mittes. Vbi de adolescentibus agit, non de pueris: tum etiam naturam & tempus temperata esse uult præter Auicennæ conditiones. Vltimo pueros cum senibus miscet, quod omninò à Galeni mente alienum est, cùm uelit indicationem senis & pueri de non mittendo sanguine omnino esse diuersam: quoniam ea quæ senis est ad uirtutem redigi etiam potest & debet, ut ibi habetur: non autem puerorum unquam: etenim quantumcunq; ualidi nunquam sanguinem mittere eis conuenit: & si in sene etiam annorum LXX. non uereatur. Soluta hæc est in præcedenti contradictione: quoniam pueris non mitti sanguis debet, nisi cucurbitulis iuxta Galeni sententiam. Verba Principis ad Galeni mentem iacent, Pueris nunquam: primis adolescentibus, si omnes consenserint conditiones: de uerno tempore non est locutus, quoniam in calidiore regione temperies in hyeme est, in frigidissima in æstate: hoc autem proximis uerbis iam docuerat, cùm dixit, cauendum esse, ne in frigidissima regione sanguinem mittamus. Sed tamen nos defendere possumus etiam iuxta Auicennæ opinionem, sanguinem in puero mittendum esse: nam non ratione crementi prohibemur, quoniam peruenit ad XXI. usq; annum non ad XIIII. solùm. Igitur ratione quòd tunc iam natura aliquid tanquam superfluum potest excernere: quare tunc iam mittendus sanguis: hoc autem fit in plerisque etiam ante XIIII. annum, ut patet. Causa etiam illa Galeni sic intellecta omnino esset insufficiens, quòd possit resolui id, quòd sectione uenæ detraheretur: sed sic intelligenda est, quòd si detrahas, nihil superest quod resoluatur: quare natura exeditur solidorum. Hanc quoq; opinionem Celsus defendit. Sed tamen Haliabbatis sententia securior est.

quarta primi, c.20. cap.13. cap.9. lib.2.c.9.

CONTRADICTIO XVIII.

Amylum an ſiccum.

AMylum eſt frigidum & ſiccum in primo, dixit Auicenna in capitulo proprio: ſed in capitulo de Frumento, dixit quòd eſt frigidum,& humidum,ac tenax.Raſis etiam in ſuis Continentibus poſuit ſiccum:ſed in tertio ad Almanſorem, non dixit,niſi quòd eſt tenax,& quòd lenit pectus. Solutio forſan colligi poteſt ex Serapione: nam inquit, eſt amylum frumento ſiccius: non tamen ſequitur, igitur ſiccum: cùm frumentum iam ſit impenſe humidum. Dioſcorides non meminit,uel quòd ſit frigidum, nedum ſiccum:ſolùm uim ei exhibet aſtringentem: & probatiſsimum ex Zea, quam nos Speltam appellamus, confici contendit: quod & planè uerißimum eſt. Sed Galenus in primo de Alimentis potius ſiccum expreſsit,quàm frigidum. Aſtringens enim eſt,inquit: igitur ſiccum:quare Serapionis ſolutio inanis erit: abſolutè enim ſiccis aſtringere, non in comparatione talibus ſolum conuenit. Sed quid mirum magis, cùm primo de Simplicibus medicamentis Herodoto contradicens,omnino neget Amylum quicquam aſtringere. An igitur frigidum,an ſiccum, an aſtringens,penitus iam incertnm eſt adhuc. Inde reclamant Arabibus recentiores,qui ſe Galenicos profitentur, quoniam uires ſimplicium medicamentorum confuderint. Ego tam apud Galenum, quàm apud alios ambiguitatem iſtam inuenio,de qua ſuo dicetur loco. Quòd ſi Galenum uolumus excuſare, Arabes autem tanquam infenſos negligere, mihi potius iniuſtè calumniantis, quàm rectè rebus medicis conſulentis,officium uidetur. Haliabbas oppoſitam etiam eius,quam Galenus tenet,de amylo ad unguem opinionem habet: frigidum enim ipſum putat & tenax, ſiccitatis nulla habita ratione.Ergo Serapionis ſolutio ex Aëtio eſt: etenim ipſe amylum ad triticum comparat: quale autem ſit, non abſolutè dicit. Ergo amylum aſtringit ſanguinem tenacitate ſua, non autem aſtringit guſtum, ut Herodotus exiſtimabat:recens humidum eſt ac frigidum:antiquatum autem ſiccum leuiter, apertius autem frigidum: arte enim,& ætate,& uetuſtate à frumento plurimum degenerat:ad frumentum comparatum apertè frigidius eſt ac ſiccius: unde & par ratio in cæteris granis.

2.can.cap.60. 2.can.cap.250 lib.21.cap.203 cap.3. lib.2.cap.92. cap.8. cap.34. lib.5.cap.15. lib.1.c.propr.

CONTRADICTIO XIX.

Aſcliti an tußis ſuperueniens letalis ſit.

ASciliti tuſsis ſuperueniens letalis eſt, inquit Hippocrates: reddens cauſam Galenus inquit, Oportet ut hæc tuſsis morbi uiolentia, non alia ex cauſa ſuperueniat: quoniam cùm adeò aqua creuerit,ut aſperas iam ingrediatut arterias, periculum eſt, ne æger repentè ſuffocetur. 6.Aphoriſ.35.

Raſis

7.con.c.2.fol. 155.col.1. Rasis hoc animaduertens inquit, Aqua sub septo transuerso perpetuò manet in asclite inter abdomen & omentum, quomodo igitur implere unquam poterit cannulas asperæ arteriæ, quæ supra septum sunt transuersum? nec etiam illud tangunt. Quamobrem melius existimat, ut dicamus quòd abundante aqua comprimitur septum, & etiam mala qualitate afficitur: nam non ob solum pulmonem exoritur tussis, sed etiam ob reliqua membra pectoris malè affecta. Sed quandoquidem paruum est periculum in Galenum tueri, etsi iniustè forsan, dicamus, membra nostri corporis adeò esse peruia, ut aqua à natura expellatur etiam per solidas 7.Aphori.54. partes, ut Galenus dicit, exemplum dans de sanie inter thoracem & pulmonem, quæ pulmonem ingreditur: & pituita quæ inter uentriculum & septum quæ uesicam. tum etiam de sanguine qui per sanam cutem ex ossibus confractis, ac callo solidatis exit. Sic igitur transire poterit aqua in Aphor.55. asclite super septum transuersum. Sed hoc uidetur difficile: Primò, quia ut habetur à Galeno in septima Aphorismorum, non potest ex iecore aqua effundi in omentum quod undiquaq; solidum est, nisi ipsum disrumpatur. Igitur eadem ratione nec in septum transuersum, seu supra. Præter id accedit, quòd, ut dictum est, aqua nec sic tanget asperas pulmonis arterias. Verùm dicet Galenus, hæc esse iam confirmatę tussis indicia, quæ etiam letalia sunt: potest tamen ante etiam tussis sola qualitate excitari, & tunc facilè emendatur: quæ uerò ex aqua iam penetrante fit, mortem, ut dicit, repentinam affert. Sic Rasis dictum de initio tussis, Galeni de confirmata intelligendum est. Sed ad rationem dicere possumus, ibi Galenum de effusione loqui, quæ uesicarum consequitur eruptionem: non autem de ea, quæ sensim fit penetratione reprehendere Aphorismum: nimis enim fuisset obliuiosus, si cùm in præcedente eam laudasset Hippocratis sententiam, auxissetq; propriis exemplis, nunc reprehenderet in eodem sensu. quare solùm repentinam ibi arguit eruptionem, quæ non nisi rupto omento accidere potest. Sed tamen peruicax aduersarius dicet: Iam illud etiam dicere possum pro Hippocrate, repentinam esse eruptionem ex uesicis, penetrationem autem in omentum sensim. At hoc, dicet Galenus, uerborum proprietas non admittit. Ergo ut plurima aqua supra septum emerserit, trahit pulmo uacui necessitate, non quòd tangat quæ in concauo pulmonis continentur, unde exhausta affatim aqua suffocatur, tamen præcipuè quòd uirtus tunc debilis est. Sed dicet Rasis, & uera dicet: si tussis ob aquam in aspera arteria contentam prouenit, cur non quemadmodum in empimate sanies, sic in Asclite aqua expuitur? Deinde, quomodo affecto iam toto septo, & aqua infusa madente, illico non morietur. Confestim cogitur Galenus dicere, aliquid expui ex aqua: tamen etiam non madere totum, sed imum eius,

quo

quo in loco aqua etiam continetur. Sed nos tuſsim pernicioſam in aſclite ſæpe uidimus, ſputum aquæ nunquam uidimus, aut ab alio qui uiderit audiuimus. Et ideo dixit Princeps in quartadecima tertii, quòd tuſsis quę accidit in aſclite, eſt tuſsis ſicca. Aſcitem curioſi uerborum dicunt: nam Græcè ἀσκίτης. trac.4.cap.8.

CONTRADICTIO XX.

Materia quæ in concauo pectoris continetur, per reſudationem ad pulmonem trahitur.

GAlenus in ſeptima Aphoriſmorum (ut ſermonis continuitati locus detur) declarat, ſputum ſeu materiam eius in pectore contentam, inter capſulam cordis, ſeptum, & pulmonis partẽ, ac ſubcingentem membranam coſtas, in pulmones per reſudationem quandam, id eſt attenuatam prius, ingredi. At oppoſitum ſenſit in Quinto de Locis affectis, cùm modum enarrat, quonam pacto pus ex concauitate illa in pulmonem effundatur: inquit enim, compreſſo uehementer pectore, quod citra tuſſim fieri nequit, aperiri tuſsi aſperas arterias, ac etiam materiam ui magna impelli in patentes illas: quare nec opus eſt attenuatione: imò nec attenuatio puris quicquam prodeſt. Reſpondeo: dixerat prius, ora aſperæ arteriæ, quæ per totum diffuſa eſt pulmonem, uſq; ad illius extremæ, non exquiſitæ conniuere, ſed paululum diſsidere, tum præcipuè quòd cartilaginea ſint. In hæc igitur ſenſim aliquid trahitur de eo quod iam eſt attenuatum citra tuſsim: unde uidemus hos ſtrepitum quendam diſſonum in pulmone citra tuſsim ſentire: quem potius tuſsis eleuet quàm proritet: hic fit ex hac materia ſenſim ingrediente. Ingreditur & alia uehementi conatu pectoris, atq; cum tuſsi: & hæc mediocris ſubſtantiæ potius eſt: cùm craſſa non poſsit aut nimis tenax anguſtas permeare uias: ſubtilis nimium impetum naturæ effugiat. De ambabus tractat in quinto de Locis affectis: cùm ibi rem ex propoſito proſequatur: in aphoriſmi expoſitione primum modum ſolùm attingit, quoniam hic ſolus exemplo intento accommodabatur. aphor.54. cap.3.in fine.

CONTRADICTIO XXI.

Aſcites an ſine iecoris uitio.

GAlenus ſexto de Locis affectis, hanc nititur oſtendere propoſitionem, quòd aqua intercus, quam Græci uocant ὑδερός, non niſi iecore laborante fit: ſeu tumore illud, ſeu ulcere, ſeu mala intemperie: nihil refert, inquit, Eraſiſtratum reprehendens. Vnde ſi quis affatim aqua cap.1.

epota uitiosa id genus morbi contrahere debet, & si imbecilliores partes læsæ sint, non tamen fiet morbus is, donec iecur fuerit læsum. Idem etiam accidit dum lien tumore detinetur: nam non prius hydropem infert, quàm iecur uitiauerit. Huic sententiæ Aëtius apertè subscripsit, inquiẽs, Imposibile est ut omnino ascites fiat, nisi iecore infrigidato. Verùm multis modis potest infrigidari iecur: uel ex se, uel ab apostemate duro, uel à nimia sanguinis effusione, uel à retentione uitiosi, ut in suppressis hæmorhoidibus, uel ab aliorum membrorum affectu, ut in scirrho splenis, uel à potu uitiosę aquæ. In eadem sententia est Paulus Aegineta, & Alexander in suo tertio libro, in duas redigens tantum causas affectum iecoris, ex seipso, & ab alio contractum uiscere. Sed & Haliabbas hoc sentire uidetur clare, etsi in duobus ab aliis dissideat, quòd non læsa uirtute iecoris id fieri existimet, sed tamen læsa operatione ne concoquat, & in sanguinem uertat nimiæ uentriculi imbecillitatis uitio. Et quòd ea quæ Græci in ascitem referunt, illa omnia ipse in hipposarcam, seu sarciten, seu carnosam, uel anasarcam, aut leucophlegmatiam, quam tot nominibus ex errore antiqui appellarunt, retulit. Sequutus autem uidetur Galeni sententiam quinto de Locis affectis, qui non solùm aquam intercutem, uerum etiã alia hydropum genera, ab hepate originem ducere existimat, quod & reliqui Græci sentire uidentur. Sed oppositum habetur primò ab Hippocrate qui in secũdo Prognosticorum duo aquæ intercutis genera facit, alterum quod ex iecoris uitio originem ducit: alterum quod ex inanis partis. Quæ autem sit inanis pars, docebat Galenus, subscribens Hippocratis sententiæ ad unguem, dicens esse lacten seu meserium, & gracilia intestina. Adeò autem illud diligenter explicatur ibi, ut sufficiat lectorem ad eum remittere locum: nam cùm Hippocrates genera proposuisset, subiicit & cuiusq; signa seorsum.

[Margin notes: lib.10.cap.20. — lib.3.cap.48. — cap.30.sect.2. — lib. 9. Theoricæ.cap.31. — cap.7. — tex. & co.1.2. & 3.]

Similiter Princeps in tres deduxit causas originem ascitis. Vnam quæ est ex materia, & huius causa est iecur. Aliam, quę separationis uitio accidit, cùm renes debiles non traxerint: nam tunc, inquit, & hæc solùm fit uitio renum: ut in noua uersione quæ melius iacet, habetur: & hoc est quod dixit Zoar in primo Theisir, cùm dixit, Et principalis causa ipsius asclitis est, ut sit uitium in attractiua renum absque iecoris uitio: sicut causa propria hipposarcæ est, cùm separatiua uirtus in iecore debilior facta est. Tertia causa iuxta Auicennam est, ex uitio transitus, cùm impeditur pars serosa transire non potest per urinæ uias, uel obstructionis impedimento, ut in tumore: uel ruptura uiarum, quæ uretides dicuntur, sicut in posteriore loco declarauit: inquit enim, cùm post dolorem renum, & lapidis exitum succedit hydrops, signum est, quòd porus ex

[Margin notes: 14.3. trac. 4. cap.8. — trac.13.cap.3. — 14.3.trac.4. 4.cap.8.]

uret

ureteris dilaceratus eſt. Serapio in ſuo compendio nullam renum habet rationem, cum Græcisq; conſentit. Rafis in ſeptimo Continentium dixit, Galenus dixit unum in libro de Locis affectis, ex quo ſequitur quòd poſsit hydrops fieri abſq; iecoris uitio: cùm renes ad tantam peruenerint debilitatem, ut non poſsint quod aqueum eſt in ſanguine, ad ſe trahere. Ea autoritas habetur in ſexto de Locis, cùm inquit, Accidit renibus debilitas in qua urina ſanguinea emittitur, non aliter quàm ea quæ iecori contingit. Ob id iure Rafis dubitabat, cur in hydrope, ſi iecoris ſemper eſt imbecillitas, non apparet deiectio ſanguinea inſeparabile ferme ſignum à iecoris debilitate? Reſpondet, & bene, quòd imbecillitas in concauo iecoris eſt cauſa deiectionum ſanguinearum, in gibbo ipſius hydropis: uel quòd frigiditas eſt cauſa hydropis imbecillitas uel obſtructio ſanguineæ deiectionis: probatque ſecundum dictum: quoniam uidemus tumore in gibbo exiſtente, abſque ſanguinea deiectione, hydropem ſequi. trac.4. cap.7. cap.2. fol.154. col.3. cap.3. ante medium.

Illud etiam obſcurum eſt, ac quaſi dictis repugnans, quòd hydropiſis aſclites fit, cùm uitium eſt in iecore: tympanites, cùm in uentriculo, uel inteſtinis. Si enim intelligit, quòd ſolùm fit aſclites cùm detrimentum eſt in iecore primigenium: falſum eſt, ut ſæpe uiſum eſt. Sed ſi intelligit, quòd aſclites eſt, cùm iecur quoquomodo afficitur, idem uidetur de aliis generibus hydropum: nullum enim tale eſt, quod abſque iecoris uexatione poſsit accidere. Sed & adduxit hic uir Galenum tertio de cauſis ſymptomatum, ubi multa de hoc agens dicit, Ex quibus colligi poſsit aſclitem etiam renum uitio fieri. Verùm demonſtratio quam adducit in primo de Facultatibus naturalibus id abunde uidetur oſtendere: inquit enim, Vretidibus ligatis nihil ad ueſicam defertur: unde uenæ implentur quæ ſunt in directo peritonei, adeò ut diſrumpi uideantur. quamobrem ſi ita eſt, illis diſtentis abruptiſque, implebitur cauitas peritonei, aſclitesque fiet. Tandem ex proprio iudicio Rafis ſubiungit, Dico quòd aſclites poterit fieri abſque uitio iecoris omnino, ſoloq; renum ſeroſam partem ſanguinis non trahentium defectu accidet. Signaq; huius ſpeciei conatur oſtendere. col.4, cap.5. poſt medium. cap.13. iuxta medium. fol.156. col.3.

His tot medicorum diſsidiis ſi quis uelit occurrere, primùm ratione utatur: deinde conetur autorum dicta conciliare: nam aliis in cauſis uolentes diſcrepant, uariis inducti argumentis: at in hoc cauſa diſsidii eſt ignorantia. uix enim quiſquam ſuaderi poteſt ut credat morbum qui fit obſtructis uiis renum non eſſe hydropem. Deinde ſi in hydrope iecur debilius euadit, cur deiectio ſanguinea non apparet? Accidit, quòd iecore patiente imbecillitatem, omnes hydropum ſpecies deberent generari: ſi

à iecoris imbecillitate omnes prodeunt. Nimis oppidò longus euadam, si quæ singuli hac in causa senserint docere nunc uoluero: atque id tamen superuacuum erit. Scripsit multa Galenus, quæ interciderunt. Primum igitur nomen declarare aquæ intercutis aggrediamur: nam non eodem usu antiquitus, & mox Aëtii tempore, & nostro recipitur hoc nomen: cùm dicat Galenus in quarta Aphorismorum. Quòd autem Tympanites sub nomine hydropis, id est aquæ intercutis apud Hippocratem contineatur, est manifestum. Sed duplex tamen est aqua intercus Aëtii sensu accepta, ut tympanitem excludit: non equidem quòd ille hoc intelligat, sed quòd intelligere oportuit: statuit enim prius tria genera hydropis, Asclitem, in quo aqua inter peritoneum & intestina, sed uerius omentum, continetur. ubi autem sit flatus, dicitur Tympanites. Scio suggillabunt me quidam rudes, quòd in tympanite non dixerim aquam adesse: alii, quòd redarguam Aëtium, qui solitus sim reprehendere Galenum. Inde igitur Anasarcam seu Sarcitem statuit, cùm uniuersum corpus aqua madens, uelut spongia, & tota caro tumet: hanc Subtercus, hanc Leucophlegmatium uocat. Inde posterius peculiaria adhibet huic speciei auxilia, tum etiam sectionem ei propriam. Sed hic Aëtii error silentio (cùm plurimum ad curam intersit nosse differentias hydropum) non est dissimulandus. Principio enim dicebat Hippocrates sexta Aphorismorum, Ab aqua intercute habito, si aqua uniuersa in uentrem defluxerit, soluitur morbus. Vel per aquam intercutem intelligit sarcitem, igitur aqua non in solidis, sed in uenis continetur, dicente Galeno in commento, Simile est hoc operi medicamenti, nam aqua in uenis existens ad uentrem trahitur. Si uerò de asclite intelligit, erit primo intercus asclites, & non sarcites: deinde asclites sub peritoneo aquam non habebit, quod tamen omnes medici, & ipse pariter Aëtius fatetur. Nec est quod differentiam facias intercutis ac subtercutis, cùm hæ sint flammeariorum istorum, qui uertunt lasciuiæ. Græca uox una est: hi, ut solent, in scyrpo, ut dici solet, nodum quærunt. Ergo rursus ibidem cùm dixit, A' diuturnis sanato hæmorrhoidibus: nunquid Galenus per aquam intercutem potius ascitem quàm sarcitem interpretatur: fieri enim inquit refrigerationem iecoris. Sed dices, aqua intercute laborantibus ulcera in cute facta difficulter sanantur. Respondeo, quia aqua in uenis non humor in solidis continetur, ut mox declarabo. Sed & in primo de Naturalibus facultatibus cùm dixit, fieri sarciten uel anasarcam cùm id corrumpitur, quod adhæsit nondum tamen agglutinatum est: si igitur adhæsit, quomodo diffluere potest, ac spargi ut aqua?

[Margin notes: aphor. 11. — lib. 9. cap. 20. — cap. 28. — cap. 30. — aphor. 14. — 6. aphor. 12. — 6. aphor. 8. — cap. 11.]

Quid dicam de aqua intercute in qua excindi uentrem ac uniuersa

effluere

effluere periculosum est? nunquid hoc in sarcite fieri potest,& de ea quæ letalis est., cùm tussis superuenit? an in sarcite uult Galenus aquam cannulas asperæ implere arteriæ? & in ea quæ uenit uitio splenis. Nimis impudens iam sit negare sarcitem aliud esse ab aqua intercute. Propterea alibi Galenus dicebat quibus in uenis & uniuerso corpore alba pituita coaceruatur,aqua intercus illa superuenit, quæ leucophlegmatias appellatur. Liquet igitur ex hoc sermone, quòd per aquam intercutem Hippocrates exquisitè Hydropem,id est illius omnia genera intelligit. at nec leucophlegmatiam esse contenta aqua, sed in membris alba pituita, quæ ab aqua multùm differt, quod fluat,neq; citrina sit: unde sarciti minimè illa sectio conueniet. Huic sententiæ Galenus subscribit in quarto regiminis acutorum, dicens: Qui duas species hydropis statuit,defecit in numero: qui quatuor, abundauit:nam tres sunt, quarum duæ inter peritoneum & uentrem fiunt,tertia in uniuerso corpore. In secundo etiam ad Glauconem inquit, Cura quæ hydropi debetur, in qua aqua sub peritoneo coaceruatur,eadem aquæ inter cutem conuenit. Liquet igitur sarciten esse,cum pituita continetur in membris. At aliud est genus iutercutis cùm aqua effunditur passim in membra ex uenis. Fit & tertium genus, cùm absq; tumore uentris colliquatur congesta pituita.

6.Aphori.27.
Aphoris.35.
Aphoris.43.
7.Aphor.70.
com.III.

Sunt igitur tantum tria genera ab initio: uerùm ex his euadunt in quinq;. Non est autem credendum urina tantum in uenis contenta fieri hydropem: nanq; membra trahunt quod sibi utile tantum est, ut Galenus inquit: quare cùm delinquit iecur in coquendo, renes non trahunt: ipsum tamen expellit quod inutile est: resudat igitur ex uenis in uentrem,atq; id sensim:purior autem pars ad renes trahitur: ob id cùm asclites fit, urina minuitur, nec tamen tota perit. Si autem renes non traherent, aut uasa frangerentur, sanguineum esset quod in uentre contineretur: at non uitiato sanguine, quamuis aqueus sit, urina multa emittitur, nec spernitur à renibus: hydropemq; minimè incurrit. Sed si caua iecoris uitientur,fluxus fit sanguineus:non est enim in uenis quod trahat,sed iecur trahit ab eis atq; expellit. Vnde non cogitur resudationem facere, cui succedat hydrops, sed si ui contineatur. At neque hydropi asciti succedet sanguinea deiectio, nam est conuexa iecoris in concauam nimis uioleuta per tam exiles uenas reiectio fieret: atq; in ea etiam aqua non sanguis remitteretur. Quò fit,ut duas quasi in iecore formas ac substantias sanguis acquirat: Priorem etiam in uenis, aliamq; in dextro cordis uentriculo: aliam in sinistro, aliam in cerebri membranis. Sed non omnes speciem mutant,uerùm tres tantùm: uenæ,quæ imperfectum generant: iecur,quòd optimum, sed non sentientem:& cor,quòd creat sentientem,id est talem,quò posit animal sentire. Ob hoc animalia omnia

1.de Semine. cap. 5. & 1. de Fac.nat.c.15.

cordi proportione respondens membrum habent, aut cor ipsum: plantæ autem iecori: generatur etenim & in his succus, qui tot partibus seorsum alēdis idoneus est: atq; id membrū uel cortex est, uel medulla: nulli enim quod sciam ligno hoc inest. Sed & si sanguis regrederetur, nutriret circumuicina loca, ea enim aquoso nutriuntur sanguine. Si igitur frangatur ureteris, aut tumore obstruatur, non fiet in altero tumor uentris: quoniam iecore bene affecto sanguis serosus per uenas permeabit, redundansq; ad cor primo febrem, deinde mortem suppressa urina inferet: multosq; sic periisse uidimus breui admodum tempore: alios in XI. alios in XIIII. quosdam etiam arctarum uenarum & pingues in VII. diebus: suffocat enim serosa copia. Non igitur tumescit in his uenter, quoniam moram non contrahit sanguis, nec erodit uenam naturalis humor. Si uerò frangatur ureteris, inflatur uenter, sed hydrops non fit, imò peracutus morbus: putrescit enim sanguis qui exit, & hominem iam morbo imbecillem occidit intra quatuor dies. In his nihil aliud cernitur quàm dolor renum, inde tumor cum morte succedens: impossibile est enim quòd fracto ureteride amplius lapis excernatur: aut quòd excreto illo iam fractus
7.con.c.2.fol. 157.col.2. sit ureteris, etsi illud Auicenna & Rasis perperā aliorum imaginationes secuti, dicant: non existimātes uires rationū. Palàm est igitur Auicēnam, & Auenzoar, ac Rasim nec Galeni mentem, nec ueritatem assecutos esse.

Rursus fiat uitio imbecillitatis renum, si fieri potest: in his rursus nulla penitus hydrops fiet: sed primo conabitur, si leuis est morbus, impletis uenis per sudorem excernere, demum crustæ & papulæ toto corpore apparebunt: aliiq; morbi uarii, ac forsan leucophlegmatia. non enim nutriri corpus bene hoc sanguine potest. At quia hoc nouum est, dicamus iuxta Galeni sententiam, fieri leucophlegmatian, cùm diminutè concoquitur sanguis: etenim non posset omni corpori hic affectus esse communis, nisi
3.de Sympto. causis, c.1. uitio eius membri ex quo totum corpus generaliter nutritur. Ergo mala coctio facit ut leucophlegmatia generetur: nimia frigiditas sanguinis serosam partem multiplicat, quam non trahentes renes putredo corrumpit, resudatq; per ureteras in spatium sæpe dictum. Quoniam igitur frigidius est iusto iecur, plurima ac praua serosa pars in sanguine gignitur. hæc ut inutilis à renibus non trahitur, sed putrescit, resudatq; ob moram & acuitatem in uentrem, & generatur hydrops ascites: antè uerò fit ascitis genus, in quo corpus propter uenas impletur aqua, nec tamē tumet uenter, atq; in hoc solo fermè, quamuis & in leucophlegmatia aliquid iuuat cutis sectio, quam Aëtius consulit, strenuè auxiliatur. Indicio est, quòd tales nisi curentur, in ueram tandem transeunt ascitem. Sed de tympanite di-
4.Aphoris.11. cebat Galenus, quòd à minore frigiditate fiebat quàm ascites, ob id ratio discriminis est manifesta. Fit autem tympanites uel solius iecoris uitio, cùm

cùm modicę asciti calor iungitur iecoris,& hęc pessima est,tum quia causam effectui contrariam habeat: tum quoniam in ea est uterq; morbus, ascites & tympanites. Fit & cùm ob uentriculi uitium subtilior pars ex cibo transit in spiritum. Propterea dicebant Rasis,& Auicenna concordes, Tympanites ob uentriculi uitium maximè fit, ut ascites ob iecoris: nam si iecur nimis incalescat,uentriculus autem non concoquat,cibi pars in flatum digeritur,quæ subtilior est. Atq; utinam ego intelligerem unde hic esset transitus ex iecore in cauum peritonei, quin potius per intestina & meserium digeratur. Auerroës cum sua discretiua uirtute facilem fugam habet, inquit enim: Cum non sit separatio in iecore aquosæ partis à sanguine, tunc fit ascites: cùm uerò materia aquosa à calore exuritur,fit tympanites. Et ideo dicit & ipse,quòd hic morbus ob contrarietatem causarum & producti, est difficillimæ curationis. Et recitat opinionem multorum, qui crediderunt aquam illam resudare ex uenis,quæ ab umbilico ad iecur tendunt, quibus sugit infans nutrimentum à matre dum est in utero.Sed dissectio ostendit,quòd illæ uenæ in adultis sunt ex toto aridæ: quomodo igitur transmittent aquam? Deinde si sic esset, possent etiam fieri Hydropici stante iecore ex toto illæso. Conciliator ponit hydropen sarciten fieri absq; uitio iecoris, nec potest differentiam tradere harũ,nec docere quomodo omnis hydrops iecoris uitio fiat.Ostẽsum est etiam suprà, hoc omnino esse non posse, ut sarcites abq; iecoris noxa fiat. In ascite etiam existimat aquam illam per arterias siccas penetrare,quæ à iecore ad uesicam tendunt: quibus serosa pars, dum in utero infans est,à iecore propellitur in uesicam, ac matricem. Sed hæ omnes, ut dixi,nugæ sunt,& imaginationes,ut de Auerrois uenis dictum est. Illam uerò separatiuam, quod non detur,iam suprà ostendimus,si per separatiuam intelligamus discretiuam.

3.Collec.c.21.

differẽt.102.

Conati sunt quidam ponere distinctionem inter genera hydropum, ut ascites à frigiditate maxima fieret iecoris, à mediocri tympanites, à minima sarcites. Sed si ita esset,oporteret ante ascitem fieri tympanitem, ante hanc rursus sarciten,quod non uidemus:nunquam etiam possent simul esse,aut semper, quorum neutrum accidit:nanq; uidemus asciti tympanitem aliquando,aliquando sarcitem, quod rarius est,commisceri. At uerò quòd hoc futurum sit,planè apparet:quia maxima frigiditas potentia minimam & mediocrem semper continet,actu nunquam. Est etiam genus quoddam hydropis repentinum,& forsan proprium ab Hippocrate dictum in septima Aphorismorum: Quibus hepar aqua plenum in omentum eruperit,uenter repletur,& moriuntur. Galenus exponit,uesicas in membrana hepatis aqua plenas exoriri,ac disrumpi. Inde manifestum est quòd tunc tanta cauitas, ut illi opinantur,repleri nequit: sed succe

Aphorism.55.

successu temporis paulatim ex iecore per eius substantiam aqua penetrat: atq; hic mihi modus uerisimilior causæ hydropis uidetur. Sunt qui credant per membranas etiam aquam penetrare, quoniam sudor sanguineus quandoq; effluat, ut Aristoteles & Galenus fatetur. Sed mihi hoc difficile uidetur, cùm non sit quod impellat: constat enim exemplũ esse dissimile. Sed ad rẽ redeo. Quibus Tympanites fit, his in iecore plurimũ generatur primo flatus: sed unde exeat, hic est difficultas. In pestilentibus etiã febribus tympanites fit, non autem in ardentibus, quoniam spiritus uitalis resoluitur: unde plurimi sub morte in acutis fiunt Tympanitici, & mortui turgent: hoc autem singulis diebus inspicere licet, quare sola frigiditas non sufficit tympanitem excitare: sed quæ destruit uitalem calorem, & alium igneum eius loco accendit. ea de causa non iuuat sectio peritonei in tympanite, cùm tamen totus flatus illico ex uulnere excedere debeat: nec enim idem est de tympanite, quod de ascite, ubi tempore indigemus, & conatu, ad aquam quæ sub uulnere iacet extrudendam. Aẽr sponte exit ab omni parte, sed ubiq; continetur, & non in cauitate solùm: exiguum uerò aquæ quod in imò residet, cùm uulnus occluditur totam tragœdiam rursus excitare solet, nam iecur & ipsum flatu plenum est. Ergo cùm uenæ in intercute solùm tument, & crura, nondum autem uenter, saluberrima est incisio quam Aëtius consulit, per paruas sectiones: atq; sic ego unam iuuenculam perfectè sanaui in domo Alberti Varisii, quæ postmodum nupsit, & in fine anni denuò correpta morbo, dum aquam incredibilem per plures dies hausisset, quamuis me uocassent, ab immenso potu temperare non poterat, adeò malum inualuerat, mortua est.

3. de Part. animal. cap. 5.

Omnis igitur hydropis causa, iuxta Galeni sententiam est ex iecore: quod & Rabi Moyses in suis Aphorismis uidit. Quo ex loco colligitur, librum Scientiarum Galeni eundem esse, qui apud alios interiorum, ut etiam ex secundo Artis medicæ habetur, nunc de Locis affectis inscribitur. Quæ autem fit uitio uenarũ in mesereo, parùm differt ab ea, quæ ex iecore: nam hæ uenæ sunt partes uenarum iecoris. Placuit tamen Hippocrati distinguere: nec solùm calidis morbis, præcipuè febribus, Hydrops succedit ob caloris innati resolutionem, sed ob usum frigidorum immoderatum: præcipuè uerò in senescentibus. Species uerò tres esse diximus, quarum una atq; altera bifariam diuidi potest: Tympanites absq; aqua, & cum aqua: ascites in uentre & uenis, & in uenis tantum. Sarcites quæ leucophlegmatia & in qua mẽbra potius proprio, quàm alimẽti uitio nu triri desinũt, ut in hecticis & morituris quæ pessima est, neglectaq; à Galeno, ut quæ curam non susciperet, cùm tamẽ eius in genere meminerit, nã & ipsa sarcites uocatur. Qui uerò tympanitis frigidã & siccam intemperiem,

Par. 9. Aphorism. 63. cap. 75.

libr[um] sci[enti]ar[um] sive interior[um] Gal: [illegible] ... de locis affectis inscribitur,

periem, ascitis frigidam & humidam, iecoris causam esse diceret, sarcitis frigidam tantum, nihil repugnans autoribus & experimento affirmaret: & aliquid subtilius inuenisse uideretur. Nec tamen omnis frigiditas Hydropem facit, nam quidam natura tales essent: sed quibus multo minor, quàm pro caliditatis præternaturalis ratione respondeat. oportet igitur multum attrahi, frigiditatemq; adesse, corruptionisq; modum: at frigidum, cùm humido coniungitur, maius apparet: propterea dixit Galenus maximam esse frigiditatem in ascite tympanitis comparatione: tum etiã, quia ibi calor malus uiget: ob id nihil deterius ciborum copia.

CONTRADICTIO XXII.

Sedimentum urinæ an in iecore generetur.

QVicquid alimenti in sanguinis generatione naturæ refugit coctionem, illud in urina subsidet, & fit sedimentum: dixit Galenus primo Prongosticorum: subiicit etiam, quòd est particeps causæ præter naturam. Et in tertio Medicæ artis: Cumq; corpus temperatum optimo uitæ regimine utitur, nihil circa deiectiones aut urinas peccatur. Clarius in primo de Crisi: In pueris, atque iis adultis, qui otiosam uitam agunt, antequam in uentriculo alimentum perfectè concoquatur, multa pars tamen etiam in uenis crudi humoris resecatur, quæ tota in sedimentum urinæ transit: unde fit, ut qui ex otio & crapula febricitant, multum habeant in urina sedimentum: qui uerò biliosi ex inedia & laboribus, nullum. Oppositum primo de febrium differentiis: In apostematibus pus quidem fit superante natura, in uenis autem & arteriis, dum humores concoquuntur, quoddam quod puri proportione respondet, subsidens in urinis. Et rursus Auerroës: Hypostasis est superfluum tertiæ coctionis: quare non fiet in iecore. Auicenna uidetur sentire, quòd sit id quod per malam coctionem in iecore generatur, cùm dixit, Et non oportet ut quæratur Hypostasis in urina sanorum: ipsa enim non est necessaria nisi in ægris: si enim esset superfluum alimenti, semper inueniretur. Sed huic contradicit quod dixit in quarto libro: Vrinæ in acutis febribus nõ habent sedimen, deinde habent ipsum. Quid autem est sedimen, nisi humor qui febrem facit, qui iam concoctionem est assecutus? est tamen hypostasis significãs super hepatis dispositionem, imo urina ipsa super uenosum uniuersum genus, ut habetur à Principe, & quarto de Tuenda sanitate. Inquit enim Princeps: Et eius quæ est in odore herbarum, causa est hepatis adustio. Pro solutione dixerat Trusianus in sua disputatione singulari, & Iacobus de Forliuio in quæstionibus super secũdam primi Auicennæ eam repetit, quòd Hypostasis tam in sanis quàm in ægris sit in

com. ult.
cap. 2. in fine.
cap. 12.
cap. 6.
4. collectan. cap. 24. in initio.
secũda primi doc. 3. summa 2. cap. 6. col. 3.
Trac. 2. fen. 3. c. 7. post med.

secũda primi ubi supra. iecore per malam coctionem. Ad Galeni autoritatem dixit, quòd illa est pro ipso: nam si esset ex humore putrido concocto, esset pus, non sedimẽ: cùm igitur natura sedimen emittit, indicat quòd adeo est ualida, ut non solum noxium humorem concoquere posit, sed etiam sedimentum. In cap.5. quæstione 55. febrium igitur initio indicatur per crudum sedimentum quòd natura est occupata circa humores. Sed quomodo significabit Hypostasis coctionẽ bonam iecoris ac uentriculi? respondebit quòd in perfectè sano nihil horum est, incoctam enim materiam significat. Sed ut mihi uidetur Galenus in primo Prognosticorũ uult, quòd dealbetur à solidis, quare in ter-2. prognosti. com.26. tia coctione fiet: & etiam quia sanorum urinam exquisitè cum sedimento depinxit. Liquet enim, quòd hæ sunt cum substantia mediocri colore subrufo. Tertium igitur signum etiam ad sanorum urinas pertinet. Opinio uerò, cui magis Iacobus fauet est, quòd in tertia concoctione generetur, sed cùm multa est pars superflua aut pori obstructi, tunc descendit cum urina. additq; præter id quod in morbis est pars eius quod reduci ad benignum potest. Dictum primum ut dixi, contra Galenum est, ut docui: nam in exquisitè sano sedimentum in urina apparet, nec tamen in omni: & hoc solùm uoluit Auicẽna: uelut sani est habere dentes triginta duos, nec tamen omnis sanus habet, sed solũ qui perfectissimi est temperamẽti: sanus enim ieiunus, biliosus, laboribus & uigilia exhaustus est, nec habet sedimẽ in urina, & tamen sanus est. Sanior est, qui habet, quàm qui nõ habet, hoc Galenus uoluit: ille, quòd nõ necessariũ est habere eum qui sanus sit. De humore autẽ dixi, quòd nihil est ad peccantẽ pertinẽs. Galeni autoritas sic debet intelligi ut iacet: eius enim opinionis est: quare iuxta illũ in sanis quidẽ sedimẽtũ fit ex materia sua in iecore, & formã acquirit in uenis: in ægris autẽ pars est materiæ peccantis. At nos, ut diximus, cùm uideamus in morbis sedimentũ quale in exactè sanis, imposibile est, ut sit pars materiæ cõcoctæ, quæ omnino est inutilis, & puri cuidã similis. Galenus parũ aliquãdo cõsideratè ista protulit, quæ si sequamur in infinitos nos adducũt errores: si negemus, audaciores, ac pertinaces iudicamur: præcipuè apud hos nebulones, qui se Galenicos nõ ἀληθινοὺς iactant. Nam si 4. aphor. 74. materia est quæ cõcoquitur, cur in crisi quæ per urinã fit, nunquam uidemus sedimenta optima, sed materias quæ in fundo residẽt ac turbulẽtas? Emitteret etiam materiam hoc modo peccantem absq; crisi. atque etiam crudam: quod in omnibus fateri morbis piaculũ est: aberraret enim semprima quarti trac.4.c.3. per natura. In pestilentibus etiam morbis homine pereunte optimum apparet sedimen, quare aliam habet hoc causam. Quid quòd si iam in sanis sponte adest, cur hoc ex morbi materia expetendum. Concordamus igitur cùm Galeno in sanorum sedimento, quòd alibi materiam, alibi formam suscipiat. Vgo autem nostrorum temporum more longam facit quæstionem, in qua opus habuit solo scriba.

HIERONYMI CARDANI SECVNDI LIBRI CONTRADICENTIVM MEDICORVM TRACTATVS IIII.

CONTRADICTIO I.

Lac an febrientibus utile.

LAC dare caput dolentibus malum: malum uerò & febricitantibus, & quibus præcordia suspensa murmurant,& siticulosis: malum autem & quibus in febribus acutis biliosę sunt deiectiones,& quibus sanguinis multa deiectio facta est. Conuenit autem tabidis dare, qui non ualde multum febricitant, & in febribus longis & paruis, si nullum ex supradictis signis affuerit,& præter rationem cõsumptis, inquit Hippocrates in Aphorismis. Octo in casibus lac prohibet secundum Galeni expositionem: nam uerba illa, Et quibus præcordia suspensa murmurant: sic legit: Quibus etiã præcordia sunt suspẽsa,& murmurantia. nam Græca lectio etiã id admittit, ut sint duæ partes, Καὶ οἷσιν ὑποχόνδρια μετέωρα καὶ διαβορβορίζοντα. Item eam partem, quæ ad febres,& biliosas deiectiones attinet, in duo diuidit: quò fit, octo ut in casibus haud cõueniat, probetur autẽ in tribus, Tabidis, & febribus longis ac paruis, tum etiã prȩter rationẽ cõsumptis. Sunt qui uerbũ φθινώδεσι iuxta rei naturã,& dictionis uim,& Celsi autoritatem, nõ tabidis, sed phthisicis interpretentur, ut Brasauolus, nec malè in suo cõmẽtario. Aduertit & aliã, quã habebat in suo codice lectionẽ, ubi pro βληχροῖσι, quod est debilibus, uel paruis, ut dictũ est, febribus, legebat iuxta Oribasii interpretationẽ, sed nõ secundũ Galenũ βηχώδεσι, id est, tussi uexatis. Emẽdat uerò Galenus ea uerba, Qui non ualde multum: ad sensum trahens rei magis conuenientem,& orationis tollens absurditatem, sic legendo, Qui non multum febricitant.

par.5. aphor.64.

lib.3.cap.22.

Hæc sunt quæ prius ante aggressionẽ, de emendatione Aphorismi lectorem monere uolui: nunc uerò uideamus, quas patiatur difficultates. Nam quarto Regiminis acutorum dat in causone, lac asinæ, febre, ut inquit, uehementi,& cum oris amaritudine. Tum etiã alibi in eodẽ libro, in cura Paraplexiæ, Epilepsiæ, Vertiginis, & grauitatis capitis. Videtur autem ex octo conditionibus, si quis diligenter uelit cõtemplari, septẽ priores damnasse exceptiones his tantum in duobus locis, ut iam nihil quod

com. & text. 7.& 1.& 2.

co.& tex. 29. & 27.

prohibeat superſit præter extremam multam ſanguinis deiectionē. Sed
poſt princip. & in Eratolai puero lac prębuit ter, ſeptimo Epidemiorum: primùm cùm febre laboraſſet, & multa bilioſa ac tenuia demiſiſſet: aderat tamen inteſtinorum difficultas, quo in caſu & Galenus lac bibendum dat. Non igi-
1. ad Glauco. c.14. in princ. tur hoc abſolutè uerum eſt, quòd in febre cum bilioſa deiectione lac non conueniat. Conuenit & in uuluæ ſtrãgulatione, ut in libro de Natura fœ-
in princ. minea, nec purgandi cauſa dabat ſed à purgatione. Verùm ad primum inſtitutum reuertor: Dedit, quicunq; fuit eius libri Eratolai puero autor, lac primo, aut ſerum decoctum: poſt autem quadrageſimum diem, cùm tabes urgeret, & tamen doloribus & murmure uentris premeretur, dedit lances Atticas nouem aſinini lactis per duos dies decocti, ex quo potu iuuatus eſt: ceſſauerunt enim dolores, & purgatus eſt, & appetentia cibi rediit. Tertio uerò dedit bubulum lac cum modico aquæ ac uini, duobus
in libro de ponderibus. ex cyathis. Eſt autem cyathus drachmæ decem, uel ad ſummũ duodecim, ut Galenus refert. Lanx Atticorum dimidio maior, nam quatuor hemi-
fol.4. nam, quæ ex ſex conſtat cyathis, conficiunt. Sed & in libro ſecũdo de Fœminarum morbis, in profluuio alborum menſium poſt bilis purgationem præbet lac aſininum: ſi tamen, inquit, exanguis ſit mulier, aut flatuoſa, uel lienoſa, ne dederis. Illud ne obiter prætereundum duxerim, quòd in extenuatis bubulum lac ibi, non aſininum præbet ad cyathos uſque ſex, à duobus initium ſumens, deinde per ſingulos dies uno addito, donec eum numerum adimpleuerit. coctum etiam plerunque lac Hippocrates exhibet: tum etiam aquam lactis in febribus minore periculo, ut in tertio
iuxta finem. de Fœminarum morbis, cùm febrienti à puerperio caprini lactis aquam dum non purgatur exhibet. Dicebat autem in ſecundo de Victus ratio-
fol.2. ne: Lac omne nutrit, ac mouet, præter ouillum, quod ſiſtit, aſininum uerò & equinum plus reliquis mouent, inde caprinum, minime omnium bubulum ſeu uaccinum. his uerbis differentiam omnem lactis perquam
cap. 15. diſtinxit. Sed iam ad Galenum ueniamus. Hic in tertio de Alimentis Ariſtotelem ſequens hunc ordinem ſtatuit, ſubtiliſsimum cameli-
3. de hiſto. ani mal. c.20. num, pòſt equinum, inde aſininum, mox caprinum, pòſt ouillum, craſſiſsimum autem bubulum. Quò fit, ut in ouilli & bubuli comparatione ab Hippocrate diſcrepet, niſi quid inter mouere & ſubſtantiæ tenuitatem interſit: ſubiicit enim, quòd plurimum habet ſeroſæ partis minime cogitur in uentriculo ſubducitq; aluum, atq; in hoc præcipuum eſt aſininum: ut enim ſeroſa pars ſubducit aluum, ſic caſeoſa ſiſtit. Subiicit etiam omne lactis genus offendere hypochondria, caput, & dentes: craſſum
fol.5. uerò & caſeoſum etiam iecur & renes: quod & Hippocrates teſtatur in libro de Capitis uulneribus: inquit enim, Lac prauum pueris nocet, atque in eis calculum generat, ſi calidum fuerit ac bilioſum. Non

igitur

igitur casealem substantiam accusat, sed biliosam, quæ renes & uesicam adurendo calculum creet. Illud etiam mirum, cur Galenus non potius equinum & camelinum asinino prætulerit, si sunt tenuiora. Vt uerò non coaguletur, & uentrem moueat, sal & mel addit. Rursus ut maximè sistat, lapides ignitos in eo extinguit, aquamq; addendo denuò repetit: sic enim serosam non solùm partem amittit, sed etiam ab acredine spoliatur. Iuuat autem omne lac pectus & pulmonem, & syncerum ac naturale boni est alimenti. Sed oxigala quasi ad naturam recoctæ accedit, ac casei, biliosis temperaturis conueniens: sed lapidem & obstructiones generat. Verùm de lactis partibus in superiore tractatu iam diximus. Porrò difficultatem inter Hippocratem & Galenum de ouillo ac bubulo lacte ipse Galenus in libro de Cibis boni & mali succi dissoluebat: nam bubulum plus habet butyri, ouillum plus casei: unde pinguius bubulum, crassius ouillum meritò dici potest. Subiiciebat ibi mediocritate substantiæ caprillum omnibus præferri: quibusdam tamen in uentriculo maximo cum periculo coagulari: unde mel & sal addere consulit. lib.3.de Aliment.c.16. Contradic.4.

Propter hæc quinto de Tuenda sanitate, ubi lac laudat, quòd præter optimum alimentum etiam uentrem mediocriter subducat, ubi illud ab ætate animalium à natura & à uictu eligere docet: quæ tria sunt in eo semper obseruanda, asininum ob tenuitatem, & caprillum ob mediocritatem alternatim exhibet. nam tutius asininum, in sanis melius caprillum. igitur sedata controuersia, ex eo loco alia protinus enascitur. Nam in decimo de Simplicibus medicamentis, cùm docuisset ipsum eligere odore nullo penè ac grato, tamen sapore iucundo ac dulci, muliebre præfert omnibus, inde quòd ex animali carnes habeat suauissimas ac humanæ persimiles. quare tamen suillum damnat, ut crudum & aqueum, ouillum uerò caprillo & asinino non præfert: multùm enim refert scire quale lac sanis aut ægris maximè conueniat: nam ægris salutem, sanis longissimam quandoq; præstat uitam. ut de rustico, qui centum excessit annos, retulit Galenus in quinto de Tuenda sanitate, ob lactis usum. Igitur Galenus in septimo Artis curatiuæ, dum siccam curat uentriculi & totius intemperiem tres posuit ordines: Primum, qui optimus, ut lac ex mulieris ubere sugeretur. Huic proximum, ut bibere uellent, si sugere recusarent. Post hunc, ut asinam sugerent, si humanum abhorreant, uel si nolint, calidum euulsum bibant. constat enim, si uel refrigeretur, uel moræ paululum contrahat, illico plurimum detrimenti accipere. quod & in decimo de Simplicibus medicamentis testatus est. Sed in decimo Artis curatiuæ, dum curam hecticæ tractant, lac exhibet asininum tanquam præstantius, nulla humani mentione habita: periculum tamen dicit imminere ne coaguletur, ob id mellis exiguum adiicit, cùm tamen dixisset in post mediũ. cap.propr. cap.6. in init. cap.11.in princ.

tertio de Alimentis hoc lactis genus ab hoc periculo maximè abesse. nisi quòd ibi comparatiuè loquitur & in sanis, hic ob timorem febris ueretur coagulationem. Nec est ut credas humanum debere præponi in hoc casu, nam iure prætermisit, ut in febre coagulationis periculo obnoxium. At ubi error, inquit, in his uel minimus acciderit de eis actum est. Melius igitur, in sola sicca intemperie & senectutis hectica, ut familiarissimum humanum, in hectica febre ut tutius asininum præferatur.

post medium. Declaratum est autem lac omne dentibus nocere, ex tertio de Alimentorũ facultatibus: sed in libello de Facilè parabilibus Galeni genuino, dum de dolore agit dentium, dixit, Lacte asinino os frequenter colluatur: ultra enim quòd dolorem eorum sedat, illos etiam confirmat. Vidit hanc difficultatem Auicenna in secundo sui canonis, & propterea dixit, Lac omne & si uitiet dentes, asininum tamen iuuat. Soluebat hoc Aëtius libro secundo, dicens, Lac erodit gingiuas, & corrodit dentes: asininum tamen ob sui tenuitatem non solùm non obest illis, sed etiam eos iuuat, ac confirmat. Quò fit, ut intelligamus, caseosam partẽ & pinguem, esse quæ noceat dentibus. Dictum igitur Galeni solùm de capite & hypochondriis intelligendum erit, non autem de dentibus, quòd ab omni lacte lædantur. Accedit alia dubitatio: nam si lac nocet habentibus hypochondria suspensa, aut murmurantia, cur igitur ad illorum dolorem leuandum asininum præbet Hippocrates quarto Regiminis acutorum, in choleræ morbi cura? in quo iam dixerat adesse uentris inflationem ac strepitum. Dicebat uerò Galenus, lac asininum subducere uentrem, & lenire dolores, esseq́; omni alio lacte humidius. At uerò quòd dolores proritasset lactis potus, declarauit Hippocrates exemplo in quarto Epidemiorum, & Galenus in Commento Aphorismi recitati. quonam pacto igitur sedabit dolores? nisi esset quòd duobus in casibus conuenit, cùm uel ulcus adest: eo enim expurgato etiam consolidationem adiuuat. Vnde etiam Princeps laudat in secundo & tertio Canonis illius exhibitionem, tam per os, quàm in clysteri in ulceribus intestinorum. Secundus est, cùm ex expurgatione acrium humorum speratur auxilium: nam asininum lac illud præstare potest. In Aphorismo uerò abhorret lac pro cibo biliosas habentibus deiectiones, non medicamenti uice.

[Margin notes: cap. 442. / cap. 94. / t.co. 109. & 113. tex. 103. / iuxta finem. / cap. 442. trac. 2. ca. 7. in pri.]

Dictum uerò cùm sit ex initio, & ex secundo de Morbis fœminarum, lac non conuenire lienosis, Auicenna tamen camelinum etiam iecori ac lieni tum hydropisi mirum in modum conferre affirmat in lactis enarratione, alibiq́; iungens etiam caprinum lac in asclitis cura, quod multos aberrare fecit. Laudatur etiam in cura cachexiæ ab eodem lac camelarum: ueruntamen urinam adiungere etiam illarum ei uidetur. Sed & in omni specie asclitis à proprietate illud mirum in modum laudat in genere, quòd

[Margin notes: decimaquarta tertii, trac. 4. c. 13. / trac. 4. cap. 12.]

quòd detergat. Ex hoc tamen caprinum & camelinum iuxta differentiam animalium præfert. Necnon & in duritie splenis & apostemate dicit,quòd lac camelarum est mirabile. Hîc mihi dicendum uidetur,quòd Galenus non exquisitè,nec Hippocrates agnouerũt camelini lactis uires: nam & Dioscorides absolutè pronuntiauit, omne lac iecori & lieni obesse, camelini nullam facit mentionem. Indicio est, quòd nec Serapio eius meminit,dum de lacte agit. Sumpsit igitur hoc à Rasi Princeps,cùm dixit in tertio ad Almansorem, quòd lac camelinum confert habentibus corruptam iecoris temperiem, doloremq; in eo. & in septimo Continentium ex autoritate Georgii dixit, quòd lac camelinum iuuat hydropem sumendo uncias XVIII. cum uncia urinæ earum. Adducit etiam librum cui titulus est Horribilium. Constat igitur hoc non esse Græcorum inuentum sed Arabum.Coniectari etiam licet ex dicto eius alio cum autoritate Bimmasux inquit, Lac camelarum salsum est, & acre iecoris obstructionibus à crasso sanguine utile. Constat huius saporis Galenum haud meminisse.Facit enim Rasis duo capita de lacte,in suis Continentibus, tertium septimi libri perbreue: atq; alterum in uigesimotertio, ubi prolixè lactis utilitatem prosequitur. Agnouit igitur eo teste & Rufus camelinum lac,dicens tardè illum è uentriculo descendere, quamuis non multùm serosæ partis habeat.aut forsan legendum est, Quamuis habeat. Vnum sat est,illum expertum esse,quòd difficulter concoquatur: subtilissimæ tamen inter omnia substantiæ illud esse affirmat.Sed Iudæus addit,quòd corpus corroborat. Ex quibus facilè conditionibus dignoscitur, qualis natura sit camelini lactis.Tria tamen iubet nos in eius potu obseruare.Primum,ne ante XL.dies à camelæ partu. Secundum,ne in hyeme. Tertium, quod antea dixerat, ne non absq; delectu ciborum bibatur: nam uel cogitur in uentriculo,uel non iuuat. si tamen uentrem laxauerit nimis,ferri scobe in illo posita corrigatur. Ergo reliqua lactis genera lienosis aut hepaticis parùm conferunt. Lac uerò asininum non illis nocet, equinum ex illius sententia etiam menses prouocat. Sunt qui legunt humidissimum,ex libro de Alimentis, quia ὑγρότατον: sed perperam non admittente contextu.Sed illud mirum,quod ibi addit, Lac muliebre cæteris magis nutrire. Ego,Melius,legerem, potius quàm,Magis. Sed & illud non conuenit Dioscoridis in initio sermonis de lacte, quòd bubulum,& asininum,ac equinum,magis moueant ac turbent uentrem,quàm ouillum,atq; caprinum. Nam de asinino,& equino uerum est: de bubulo non uidetur, nisi per ἐυκοιλιώτερα, intelligat utrunq; extremum agentia, illa quæ moueant: bubulum, quòd sui grauitate & alimonia uentrem turbet. nusquam concesserim contra Galeni sententiam, bubulum magis mouere uentrem, quàm caprinum: nisi quòd cùm dulcius ob pingued

decimaquinta tertii,tract. 2.cap.7.
lib.2.c.63.
in de Simpli. c.457.
cap.15.
cap.2. fol.157. col.3.
lib.23.c.cap. 699. fol.465. col.1.
ibid.col.2.
fol.466.col.1.
ibid. fol. 463. col.4.

pinguedinis copiam sit,in aliquibus id efficiat. Sed & lectio sua Rasis lectioni astipulari uidetur, cùm inquit, τὸ δὲ τῆς γυναικὸς γάλα γλυκύτατόν ἐστι καὶ τροφιμώτατον, id est, Mulieris lac dulcissimum est, ac maximè nutriens. Ego superlatiuum illud ad Optimè nutriens, non ad Maximè, transferrem: constat enim bubulum humano esse pinguius, quare etiam magis nutrire, at non melius hercle.

Sed postquam ad Dioscoridem uentum est, ille à colore, quòd sit candidum, à substantia, quòd sit mediocre, & quòd ungui impositum non
lib.1.c.3. diffluat, lac probat. Galenus, ut uidimus, à sapore & odore. Paulus septem notas ascribit, quod mediocre sit, & laudabile substantia, colore, odore, sapore, copia, quod impositum ungui claritatem habeat æqualem, ac mediocriter diffluat: deniq; quod coagulo in uitreo uase coactum, tam serosæ, quàm & solidæ substantiæ mediocritatem obtineat. (lib.4.c.5.) Aëtius copiæ non meminit, nec experimentum addit: in cæteris concors est Paulo: lac
cap.21. tamen candidum cum Dioscoride probat. Aristoteles tertio de Historia animalium inquit, His qui lactantur utilius lac est, quod ad liuorem trahit, quàm candidum. πελιδνότερον, habet Græca lectio. Auicenna (tertia primi, doc.1.c.2.) recitans conditiones à Paulo positas, exponit, quòd color attineat ad albedinem, quasi non probet exquisitè candidum. Respondeo igitur, quòd Galenus in primo de Tuēda sanitate, ubi leuis error maximam noxã inferre poterat, adiecit & colorē, dicens, Liuidum nõ oportere esse, sed candidum, ut & Aëtius docebat. Aristoteles animaduertit minorem lacti, quàm niui, uel calci adesse candorem. Lac igitur quod optimum atq; id mediocriter spissum, non candidissimum est, sed nec liuidum, at quasi ad liuorem declinans: quod enim subobscurum quoquomodo est, non adeò est aquosum. Concordant igitur hi omnes, nisi quòd copia est argumentum non mali lactis per se, sed causæ cuiuspiam, qua lac non sit omnino probatum: sic & inopia. Vbi uerò tam diligenti inquisitione haud opus est, odor & sapor satisfaciunt. Verùm ad idem redeunt antiquorum dicta ut uisu, odoratu, & gustu probetur. Optimum uerò quod ab animalibus, post humanum, carnem similem habentibus prouenit: atq; id iure, caprinum esse enim optimum, ut hœdina caro: inde bubulum, asininum, non melius, sed tutius est, ac magis ad medicinæ rationem pertinet, quàm cibi. In suillo solùm difficultas est, nam caro ea assimilatur humanæ, sed ex mammarum paruitate forsan id accidit: & quanquàm caro mala, & horribilis, lac prauum esse arguat, non tamen bona bonum.

cap.11. Sed rursus difficultas est de quantitate: nam, ut dixi, Hippocrates dabat primò duos cyathos ascendendo per singulos usq; ad sex. Sed Galenus in decimo Artis curatiuæ inquit, Dandus est primò lactis cyathus, inde per dies singulos dimidio cyatho est augenda mensura, usq; ad metam mediocr

mediocrem. Aëtius uerò dixit, certam quantitatem cuiusque definire est impossibile. Auicenna uerò in quarto libro, dum hecticam curat, dicit, ut initium sumatur à drachmis decem, usq; ad triginta. Ex quo patet, quòd hic est error: quare uel sic legendus est textus ille, Initium sit à drachmis decem usq; ad uiginti. Vel sic: Initium sit à drachmis decem, & perueniat usq; ad triginta augendo, & etiam plus, si uirtus ferat: ut hæc quantitas sit terminus totius temporis, non autem initii. nam hoc cum Galeno concordat. Aëtius uerò dixit, non posse præfiniri ueram quantitatem, quæ nec à Galeno, nec ab Auicenna, ut patet, determinatur. Hippocrates uerò auget quantitatem, quia morbus est minus periculosus, & nondum fluxio cessat: & ob id etiam bubulum porrigit, quoniam plus habet pinguis, ut uisum est. lib.2.cap.93. fen.1. trac.3. cap.6.

Sed cur pessimum dat Hippocrates in hoc casu, nam Paulus dixit, temperatissimum muliebre, inde caprillum, pòst asininum & ouillum, bubulum uerò ultimum est: à quo dissentire uidetur Alexander cùm dixit, Optimè nutrit hecticos muliebre lac, pòst asininum. Et Princeps loco allegato, Post muliebre optimum est asininum. Sed in secundo Canonis dixit, quòd uaccinum post muliebre est melius: & adducit rationem, Quia illud est magis conforme humano, quod fit ab animali, cuius fœtus eandem in utero moram ducit cum homine, id est per nouem menses: quare uacca cum uitulum ferat nouem mensibus, & ouis quinq;, inquit enim Philosophus in sexto de Historia animalium, Sus quatuor mensibus in utero fert, ouis & capra quinq;, uacca nouem, equus & asinus duodecimo mense pariunt, quo etiam camelus. igitur lac optimum uel natura infantibus taleq; uaccinum: uel substantiæ mediocritate, ut caprillum: uel securitate maximè, ne coaguletur, atque id est asininum: uel reficiendis uiribus, atq; in hoc bubulum etiam muliebri præstat, quare illud dabat Hippocrates. At in febribus conuenit hecticis asininum decimo Artis curatiuæ, ut nec humani meminerit, quod etiam Aëtius obseruat, dum de illarum cura agit. Alexander uerò, ut uisum est, humanum præponit, & Auicenna, quanquam aliter Gentilis interpretetur locum quarti libri suprà adductum. Sed tamen in secundo libro, ubi de eo agitur, inquit: Lac asininum & caprillum hecticis confert, humani nullam habet mentionem. Verùm Gentilis conatur soluere dicens, quòd substantiæ similitudine humanum lac sit melius, asininum autem refrigerandi & humectandi causa. Sed hæc solutio nulla est, quæ nos nihil docet quale nam modo est præbendum. Respondeo igitur, quòd secundum Galenum in siccitate uentriculi melius est humanum, quia melius nutrit, & est magis conforme, & non tanto in periculo coagulationis uersamur in hoc morbo sicut in hectica. Sed in hectica melius est asininum, quia non adeo

lib.7. c de lacte. lib.5. cap.22. titulo de lacte. cap.442. secundi tracta. cap.18.19.21.22.& 23. lib.5.cap.93.

facile coagulatur ut muliebre, estq; frigidius, & humidius illo. Sed Auicenna forsitan est exponendus in secundo loco per primum. Vnde patet
cap. 15. & 23. error Auerrois in septimo Collectaneorum, qui totum facit oppositum: in cura enim hecticæ dat lac humanum, in cura siccitatis uentriculi asininum. Nec est dicendum, regulam datam in septimo Artis curatiuæ tenere in decimo, ut ubique lac humanum præferendum sit. Valde enim incautus fuisset Galenus in tam subtili curandi ratione, tanquam periculosa, ut unius uerbi causa errorem hunc uoluisset admittere. Subscribit etiam huic ratio, nam ibi periculum maximum ueretur, ne coaguletur, quod uix in humano potest impetrari: nam dare mel in hac causa horret. Ob id igitur in sicca uentriculi intemperie humanum lac potest magis conuenire, quòd mellis admixtio, quæ ferme ad securitatem est necessaria, tutior sit. Patet autem ex his, quòd non eadem est cura siccitatis uentriculi, & hecticæ eius: cùm in eius hectica asininum lac, magis etiam
cap. 26. quàm in hectica totius conueniat. Haliabbas uerò in quinto Theoricæ non animaduertens differentiam hanc, humanum præposuit asinino. Ve-
cap. 26. rùm in tertio Practicæ, si febris non sit uehemens, dat lac asinæ, dat etiam caprillum lac, à quo sit butyrum extractum. Hoc non uidetur utile admodum ut ostendam. Ex quo patet, quòd lac uaccinum pessimum sit in hectica, cùm ob pinguedinem sit obnoxium inflammationi: post illud caprinum, & ouillum, & humanum: optimum autem asininum & equinum. Sed cur in hectica non maximè conuenit camelinum ut subtilius quinto Theoricæ tum ex his quæ dicta sunt. Respondeo: quia acre. Haliabbas ibi dixit, quòd camelinum cito è uentriculo descendit, & ob id forsan quis dubitaret ex Rufi autoritate. Respondeo: Rufus agnouit experimento, quòd tardè concoquitur: Haliabbas rationem sequitur, quia subtile. Aliqua tamen subtilia tardè concoquuntur, cùm sunt
lib. 2. cap. 87. naturæ inimica, quale est camelinum lac. Ideo dicebat Aëtius, quòd lac camelinum etsi seri multum habeat, attamen tardè descendit è uentriculo. Quod ille satis ambigue uertendo explicauit, timens aberrare, cùm Arabes non uidisset. Sed iam equinum cùm sit calidius, & acredinis omnino non expers, refugiunt magis quàm asininum. Propterea dicebat Haliabbas, Equinum lac proximum est camelino, ut asininum caprillo. Est etiam caro asini longè melior carne equi, unde secundum regulam Galeni etiam lac conuenientius. Ratio huius regulæ etiam est manifesta: nam si ex lacte fit caro, etiam conueniens est, ut carnes meliores fiant à meliore lacte. Accedit quod in nutrice caro & lac ex eodem fiunt sanguine: rursusq; lac ex carnea substantia mammillarum formam & concoctionem recipit.

Verùm

Verùm quonam pacto Paulus lac coquit ut aluum ſiſtat, ſic Galenus ad Glauconem primo ? Hippocrates, ut iam uidimus,ut expurget. Neq; etiam uidetur uerum quod ſupra diximus,ad biliofas deiectiones conuenire tantum purgandi cauſa:cùm Paulus dicat,his ſtantibus,ut illas compeſcamus,lac dandum eſſe. Alexander etiam Trallianus hoc exhibet decoctum in inteſtinorum difficultate. Propterea reſponſio ex quatuor pendet quæ ab eodem & Paulo obſeruantur.Quintum uerò etiam à Galeno in tertio de Alimentis,quo loco iam eum adduximus. Primum igitur, ut præſupponamus lac primo hoc expurgare bilem, antequam ſiſtat.Secundum, quòd non aſininum, ut in purgando, ſed caprillum eligatur.Tertium,quòd ab initio cum purgare uolumus, multa quantitas, & ſyncera danda eſt: cùm ſiſtere, minor, atque cum cibo. hæc Alexander.Paulus obſeruat,ut dum coquitur,quod ſuperfluitat, & eſt pars eius calidior,pinguior & butyroſa auferatur: nam ſeroſa purgat, caſealis ſiſtit, butyroſa utrique operationi inutilis. Diutius etiam coquitur quod ad coërcendum datur, utpote horis duabus, parum quod ad laxandum. Galenus uerò addebat, ut in his lapilli extinguerentur igniti, ut ſeroſa pars, & quicquid in eo acre eſt, conſumeretur: deinde aqua alia addita denuo coqueretur: hoc ut frequentius fieret lac reddebat frigidius, & magis aſtringens,ac omnis acris expers qualitatis. quamobrem nec acres humores ſic poteſt nutrire,& ſiſtit aluum, nec proritat. Commune autem eſt his omnibus,ut perpetuò miſceatur ferula, ne cogatur in caſeum. Vnde apparet quot modis in eius exhibitione peccetur.

lib.j. cap.87.

lib.3.cap.21.

Sed in phthiſicis quodnam melius erit: Galenus in quinto Artis curatiuæ muliebre prætulit: à quo aſininum, caprillum, ac bubulum collaudat, eo conſilio, quòd diuerſis in temporibus diuerſo lactis genere indigeamus. Ergo quantum primo proſit hoc in morbo, dicebat Alexander quendam, qui ſanguinem expuiſſet, dum per annum nulla non in re lacte uteretur perfectè fuiſſe ſanatum. Quinimo & Galenus ipſe refert aliquos exiſtimaſſe, ſolo lactis uſu pulmonis ulcera perſanari poſſe. Sed & Auicenna longam de lactis uſu in phthiſicis narrationem facit, humanum autem & ipſe præfert: utitur uerò & decocto lacte: & litera noua prætulit aſininum, ut & Aëtius.Haliabbas laudabat caprillum, ut cùm emungeretur cocto pinguiorem partem auferamus, mulierum tamen & aſinorum præfert. ſed dubium eſt quod butyroſam hic conatur auferre partem, quam etiam ſeorſum Aëtius nititur eis exhibere, tanquam utiliſsimam educendæ ſaniei.

cap.12.

lib.2. in fine totius.

10.3.trac.5.c.6

lib.8.cap.67.

5.practicæ. cap.12.

Porrò quod de capris dictum ſæpe eſt,quòd inutiles ſint, iam explicabo: quanquam aliàs à me relatum, cum leonem & capram natura ægra eſſe diceremus. Varro igitur inquit in ſua hiſtoria rei ruſticæ: Capras

lib.2.cap.3.

ſanas ſanus nemo promittit, nunquam enim ſine febre ſunt: itaque ſtipulantur paucis exceptis uerbis. ac Manilius ſcriptum reliquit ſic: Illas capras hodie rectè eſſe, & bibere poſſe, habereq; rectè licere, hæc ſpondes ne? Quòd etſi Galenus hoc non dicat, Auicenna uerò neſciuerit, malim tamen Italo de rebus Italis tum præſertim iuriſconſulto, quàm Græco, uel Arabi credere: atque eo magis, quòd illi affirmant, Si non animaduertiſſe potius uidentur: eſtq; aliud periculum in errore ac pertinacia: nullum in timore, cùm aliorum animalium præſtantius habeamus. Ergo Aëtius aſinini commeminit tantum ob tædium, mulieris autem conuenientius: quanquam &, ut dixi, in hoc morbi genere non ſit una perpetua ratio: nam quandoque febri hæcticæ occurrendum eſt uel putridæ periculo, atque tamen his aſininum melius: at ſi putredo adſit in ulcere, bubulo iuxta Aëtii ſententiam facilius expurgatur ob pinguedinis copiam. Rurſus ſi nullum horum adſit, utemur humano, ut familiariſſimo. Omnes tamen ſi uehemens febris ſit, lac omne refugiunt. Indigemus autem expurgatione puris in hoc morbo, hoc pingui ac butyroſa parte perficitur, conſolidatione hoc caſeoſa, refrigeratione ob hecticam hoc feroſa: itaque ſubſtantiis tribus, quas lac poſsidet tota morbi curationis intentio abſoluitur. Cùm igitur febris abundat, ſanies autem multa non eſt, oxigalacte uti etiam poſſumus: nihil eſt enim ibi corruptioni paratum. Vbi febris leuis, ulcus magnum ac ſordidum, decocto lacte utemur, eoque etiam bubulo. Ergo ut ad primum reuertar inſtitutum, Galenus ſumptum ex tabiis laudat. Hoc autem tres habet conditiones, quas qui in alio præſtiterit loco negotio rectè conſuluerit: non aliter quàm ſi ad tabias ægrum tranſmitteret. Prima, ut in monte animalia illa, à quibus lac excipitur, habitent, non humili in loco. Secundum, ut mons ille auſtro & Orienti exponatur, à Boreæ parte integatur. Tertium, quòd ſit iuxta mare. Accedit ut animalia illa herbis ac fructetis ſiccioribus alantur, quemadmodum agreſtis, lotus, meliſſophyllon, & poligonon: lac igitur hoc ſaluberrimum erit. Quantitatem uerò eius Haliabbas iam explicauit ab unciis ſex ad duodecim uſque. Auicenna uerò dicebat à ſacraiati duobus uſque ad tria. Vnde ſecundum Gentilis expoſitionem, cùm ſacraiati ſit unciæ quatuor cum dimidia, erit minima quantitas unciarum nouem, maxima autem tredecim cum dimidia. Forſan plus in hoc, quàm in hectica conceditur, quoniam morbus difficilior euadit. Cumq; hæc cōſiſtant iudicio quodā æſtimatiuo, nō ideo Haliabbatem ab Auicenna diſcordare cēſuerim, ſi Haliabbas uncias duodecim lactis in ſpatio horarum XXIIII. Auicēna autem paulò plus cōcedat: hæc autē ab utilitate quæ ex uſu prouenit potius ſunt æſtimāda.

At

At quoniam lac diximus hecticæ refrigerandi & humectandi causa conuenire, dubitatur ea causa an lac frigidum sit, uidetur enim hoc sentire Galenus dum dixit, Frigidum est, ac eo sanguine frigidius quantò adenes mammillarum sunt iecore frigidiores. Sed & Auicenna dixit ipsum declinare ad frigiditatem, quamuis facile in bilem conuertatur. Idem Rasis in tertio ad Almansorem, Lac recens licet proximum sit ualde temperamento, ad frigidum tamen & humidum paululum declinat. Sed Hali quinto Theoricæ frigidum & humidum absolutè protulit: recens tamen humidius quàm frigidius: acetosum autem frigidius quàm humidius. Verùm Auenzoar libro secundo sui Theisir, dixit ipsum esse frigidum & humidum, adeò ut nihil sit aquæ tam proximum ex cibis compositis. Omnes hi cùm diuersa senserint, aut defecerunt, aut errauerunt. Quòd enim lac longè sit humidius, quàm frigidius, si frigidum modicè ponatur, liquido constat ex generatione primò: nanq; ex sanguine infrigidato, non autem exiccato procreatur: est etiam uehementer dulce, ac plurimùm nutriens: constat etiam ex duabus substantiis exquisitè humidis, tertia autem caseosa terræ commixta: etsi Auerroës dicat, diuersas illud habere partes contrarias, non tamen æquales eas esse dixit. Galenus etiam in tertio de Alimentis confitetur, quòd non secus ac oleum illitum humectat cutim, ac pinguem reddit: cumq; sit corruptioni adeò obnoxium, nulla potest subesse ratio, qua illud hecticis dicamus conuenire, cùm uix frigidum sit nisi humidum etiam esset uehementer: scriptum est enim, quòd uictus humidus febricitantibus omnibus confert. Hali defendi potest ad hunc sensum deductus, quòd lac acidum humidum minus est quàm prius esset, & tamen frigidius. At si de oxigalacte intelligamus, uera erit propositio ex toto. nanq; id genus lactis adempto butyro frigidum euadit & siccum. sed neutrum horum sensit ille tamen. Auenzoar in humido non aberrat, sed in frigido sic intelligendus est, quòd nihil magis sitim extinguit eo, si non corrumpatur, quare ex effectus ratione proximum est naturæ aquæ. res enim frigida uehementer, si leuiter humida sit, uidetur humidior: & humida uehementer, si frigida sit, humorem maiorem refert. Sed Galenus quinto de Simplicibus medicamentis lac ponit calidum moderatè ac humidum: medium inter sanguinem & pituitam: uerùm à pituitæ natura remotiorem, proximiorem uerò sanguini: atq; istud uerum est, dum in mammis lac continetur: cùm autem exierit resoluta subtiliore parte, frigidum illico euadit, estq; ut humor quidam calidus, ob id etiam calidis & humidis medicamentis augetur. ut uerò est alimentum frigidum, euadit & humidum. Quamobrem qui lac ex ubere sugunt, calidum suscipiunt nutrimentum, spirituq; plenum, incorruptamq; illius substantiam: quod maximè phthisicis conuenit: hecticis autem

[Marginal notes: 5. Aphori. 40. — 2. can. tract. 2. c. 442. — cap. 15. — cap. 26. — tract. 2. cap. 8. — 5. Coll. ca. 44. — 1. Aphoris. 16. — cap. 21.]

tem ob id non à muliere, sed ab asina: hoc enim dum sugitur frigidum, est hominis comparatione,& spiritu plenum. Hoc autem manifestè Galenus declarat in quarto de Simplicibus medicamentis, hoc argumento, quòd ex tribus substantiis ex quibus lac constat, una est temperata, alia quæ minima fermè est modicè calida, maxima uerò manifestè humida & frigida: quare totum ut frigidum & humidum euadat necesse est: unde fit,ut etiam coctum dulcius fiat.

cap.17.

Cuius occasione dubitatur, an lac coctum ad nutriendum melius euadat, quid'ue acquirat ad laxandum utile? nam de adstrictione satis claret. Igitur quòd lac dum coquitur subtili parte resoluta dulcius euadat, iam declarauit, sed non ob id: dulce enim est,quod moderatè calidum: quod igitur frigidum ex Galeni sententia est, si amplius coquatur, temperatius euadit:tale igitur cùm sit lac,dulcius etiam fiet. Fit autem quod temperatum etiam melius nutriens: oportet igitur coctum melius nutrire quàm crudum: nam aquea pars sublata est: quod reliquum est,subtilius etiam, totum autem temperatius: ostendentur autem hæc in sequenti disputatione. Quare lac coctum melius nutrit,non solùm quia temperatius,sed quia mediocre. Attamen in febribus cocto non utendum est,non enim caliditate ampliore indigemus ubi refrigeratione opus est. Sed in adstringendo optimum tale, quale diximus. Quod uerò non ab igne,sed ab aëre permutatur acescit, hoc autem haud opportunum in nutriendo,cùm semicorruptum fit: quamobrem & de hac differentia dicendum erit. Sed cur ab ubere melius, non equidem, nisi quia percoctum nimis nutriendo,ac tenax alimentum præbendo,periclitantur simul renes & iecur. Crudum autem ab aquea parte iuuatur:ob id commodius sanis crudum quàm coctum, etsi coctum facilius, ac plus, ac melius etiam nutriat, nisi quis calidiore sit temperamento. Coquitur autem lac asininum hac necessitate, quòd purgare non possit nisi magna copia: dabat enim Hippocrates quarto Regiminis acutorum ab heminis duodecim ad sexdecim. Est autem hemina dragmæ L X. igitur minor quantitas erat unciarum LXXXX.maxima CXX.ob id Galenus in Commento magnitudinem lactis animaduertens dixit,nos non debere de quantitate mirari, cùm antiquo tempore consuetum esset purgare copiosius. Adiecit & Galenus,in coctione asinini lactis nullum esse periculum quemadmodum in alio, ne in caseum cogatur,cùm sit liquidissimum:consulit tamen,ut ad maiorem securitatem mel ipsum addamus. Oportet autem,ut dixi,perpetuò permiscere,& non multùm coquere,neq; diu. Si igitur tanta ac adeò tenuis substantiæ lactis crudi copia, uel etiam longè minor exhiberetur,periculum esset,ne æger omnino flatu distenderetur,doloribusq; contorqueretur. Ergo coctio non purgationem iuuat, sed noxam lactis emendandi causa

4.de Simplic. medica.cap.9 & 16.

tex.29.

causa adhibetur. horum occasione dubitatur an lac sit facilis concoctionis, nam tale existimat Auicenna in secundo libro, conaturq; ostendere ratione. Et Mesue, Lac, inquit, tria in phthisi habet præcipua, facilitatem concoctionis, & ut sit res grata, & cum hoc medicina. Est etiam conueniens phthisicis & hecticis, iuxta Galeni & Hippocratis sententiã, quibus cibi solùm facilis concoctionis conueniunt, iuxta omnium sententiam. Conuenit etiam nuper natis: quò fit, ut facilis necessariò sit concoctionis. Oppositum in de Dissolutione continua, quæcunq; dulcia & crassa sunt, iecori obsunt, ipsum obstruendo, quale est lac: quæ autem crassa, procul dubio difficulter concoquuntur. Respondeo, Lac facilè concoquitur, præsertim tenuè, ut asininum: non tamen est facillimæ coctionis absolutè, cedit enim luteis ouorum in duobus, quod difficilius concoquatur, & facilius corrumpatur. Diximus autem aliàs de coctionis facilis causis. Lac quia multum nutrit iecori graue est, non uentriculo, iuxta datam regulam. At lacte assumpto uigiliæ imperantur, ut Auicenna docet in secundo libro: sed Galenus nec in quinto, nec in septimo, nec in decimo meminit Artis curatiuæ huius præposteræ uigiliæ, nec in tertio de Alimentis. Quinimo dicebat ipse Princeps alibi, Et capiat ouillum lac, & superdormiat, dum corpus augere uult. Mirum esset, quòd Galenus somnum abiecisset, ubi coctionem in debilibus procurat. Deinde, quòd minima quæq; adeò diligenter prosequeretur, ac maxima negligeret. Sed dices, Aëtius iubet ut à somno abstineant. Dico, ille docuit ueram solutionem, nam consulit ne dormiant, his qui ex eo purgationem sperant, quibus etiam deambulationem imperat. At quibus non conuenit deambulatio, ut hecticis, & consumptis, ac renum ulceribus, tamen etiam phthisicis citra capitis uitium, ac in his generaliter in quibus purgationem non speramus, nec à capite quicquam timemus, somnum iniungere oportet.

[Margin notes: cap.442. — Secunda primi, Par. 2. c. de Ptisi. — 5. Aphori. 64. — cap. 18. — In 1. con. med. tract. 5. con. 7. — cap. 442. — uigesima tertii, t. 1. cap. 36. — lib. 2. c. 93.]

Apparet igitur quantus sit error medicorum nostri temporis, qui nihil sapiunt, nisi ubi nil scire præstabat. Et hæc uidetur etiam Auerrois sententia septimo Collectaneorum, cùm dixit, Procuranda est illius coctio omni diligentia. Rasis etiam in cura hecticæ, cùm dat lac, non meminit uigiliarum, sed coctionis, nec etiam dum de cura phthisis loquitur. Ergo ut cibus somno semper iungi debet, uel ut medicina permutans, non autem ut medicamentum.

[Margin notes: cap. 15. — 10. ad Alman. c. 3. 9. eiusdem c. 60.]

Sed quamnam habet præcipuam uim lac in confortando renes, cùm dicat Auicenna, & lacti ouino in confortando renes non est medicina compar. & tamen Galenus in tertio de Alimentis, ipsum ut renibus inimicum damnauit, maximè crassum, quale ouillum est: cui & ipse Princeps in secundo libro in Areola membrorum naturalium subscripsit. Respondeo, Omne lac sua substantia renibus per se confert, maximè autem ouillum.

[Margin note: decimaoctaua tertii, trac. 1. cap. 13.]

lum. Caſeus enim nutrit renes,& ob id etiam uires: uerùm nocet per accidens generando lapidem:& hæc non repugnant inuicem.

Illud citra contradictionem animaduertere decet, Lac eſſe maximam medicinam aduerſus uenena, quod & Aëtius fatetur. peculiariter autem aduerſus Cantharidas & Hyoſcyamum: & hoc idem fatetur Auicenna, & alii. Oportet autem non ignorare cauſas: nam ex his facilius occurremus. Igitur cùm ſit æquale ferme in temperamento, iuuat in calido & frigido, ac ſicco ueneno: nullum eſt enim uenenum humidum, quod ob id ueneni ſubeat rationem: eſt etiam gratum naturæ,& innoxium, quò fit, ut maximam illius quantitatem aſſumere liceat: atq; ſic duobus modis præcipuè iuuat: primùm uomendo, cùm ob gratiam bibere non recuſat patiens ſimile ei quod uomuit: quod in oleo raro efficere licet. Iuuat & cùm aſſumpta magna quantitate uenenum à multitndine eius obtunditur. Aliud eſt in cauſa quòd butyro adhæret, uenenumq; ne imprimat prohibet:& ſi eroſerit, lenit ac mitigat: ob id hac in cauſa bubulum præſtantiſsimũ. Proxima huic ratio detergendi ex aquea parte accedit, qua etiam penetrat ad intima uſq;. Vltimum quod ſimul nutrit, ut uires non deficiant. His tot utilitatibus laudatur: habet tamen, ut dixi, aduerſus erodentia uenena peculiarem uim: ut cantharides,& marinum leporem.

(lib.2.cap.92. ſexta quarti, trac.1. ca.4.& in 2.can.tract. 2.c.442.in fi.)

Supereſt difficultas, an aquea pars frigida ſit, ut Galenus inquit in quarto de Simplicibus medicamentis, an potius calida ut à Meſue in ſuo libro de Soluentibus medicamentis. & à Principe in ſecundo libro ponitur. Verùm de aqua lactis, quæ in lacte eſt, non loquitur Meſue: ea enim prorſus eſt frigida: cùm hoc ſtat quod ui coaguli adiuta euadat ſicca atq; calida: nam coagulum à Galeno inter aciem habentia uim ac diſcuſſoriam mirantur: & à Principe in ſecundo libro, omne coaguli genus, calidum eſt,& ſiccum, atq; igneum: igitur eſſe poteſt, ut aqua lactis, quæ coagulo ſecernitur, calida ſit,& ſicca, quæ in lacte continetur, abundè frigida & humida: initio enim calida eſt atq; ſicca pro medicamento data: cùm tamen diutius moram traxerit, frigida euadit & humida, ut inferius poſt ſequentem contradictionem docebimus.

(e.17.cap.de aqua lactis.) (10. de Simpli. med.cap.pro. c.119.)

Poſtremò duo à me declaranda ſunt, an lac in febribus putridis conueniat lentis? nam hoc uidetur uelle Hippocrates in Aphoriſmo adducto,& Celſus cùm dixit, Lac quod in his quibus ſanguis fluxit pro ueneno eſt, in phthiſi tamen ſicut in omnibus longis difficilibusq; febriculis rectè dari poteſt. Alterũ eſt, quod & ibi exprimitur, cur ubi ſanguis fluxerit, lac pro ueneno ſit habendum. Habet autem & prima quæſtio duo capita, an in putridis lentis conueniat: deinde ſi non conueniat, an cum illa hecticę commiſcetur conuenienter poſsit exhiberi. Illud primò excipiendum, quod per ſe clarum eſt, ut medicamentum non obeſſe, id eſt,

(lib.3.cap.22.)

cùm

cùm semel aut bis magna in quantitate exhibetur, difficultas est de eo cùm rationem cibi subit: atque in hoc etiam duplex modus est: nam & in continuis non eadem ratio quæ in intermittentibus: facilius enim in his admitti posse uidetur. In uniuersum igitur capita huius dubitationis quatuor sunt: Vtrum in longis, atq; continuis, sed remissioribus? Vtrum in longis remissioribus intermittentibus, ut quartanis? Vtrum in illis uel in his cum Tabi aut hecticæ copulantur? Oportet autem illud primò pro confesso recipere, quod ab omnibus conceditur: scilicet, lac facile corrumpi duplici corruptione: aut ut in bilem uertatur, aut in acidum: sic enim inquit in quinta Aphorismorum, quanquã in quarto de Simplicibus medicamentis, uideatur unum tantum illi corruptionis modum assignare: quo ad acetositatem tendat. nisi esset quòd in Aphorismis calidam corruptionem adesse uult, uel ut solum in halitus digeratur, ad caputq; tendat, uel ut humorem iam biliosum assistentem præsupponat, ex quo in bilem & ipsum uertatur. A puro autem calido in alienum non uertitur humorem. Est & illud concedendum, si putredo humori occurrat, ipsum facile corrumpi, cùm omnis alienæ sit susceptiuum facile qualitatis. Vltimum quod plurimum nutrit, si bene concoquatur: quodcunq; autem tale est, si corrumpatur, grauissimam necessario infert noxam: sicut leuem, quòd parum exhibet alimenti. De lacte igitur nouiter excepto dicebat Auicenna in secundo libro, quòd si crassæ sit substantiæ, non oportet ut ullo modo febrienti exhibeatur. Igitur asininum uidetur admittere, ipsum enim non est crassum. Eiusdem etiam uidetur sententiæ Hippocrates in Aphorismo, cùm duo capita faciat tabidorum & longarum febrium ac paruarum: per has igitur hecticas quę sub primo membro comprehenduntur, haud intelligere uidetur: putridas igitur lentas intelligit: nisi esset quod per tabidos Galenus phthoën exponit, ut sit sensus, Lac conuenit in phthoë, si non ualde febricitent, atque in hecticis febribus, tum his qui citra febrem sunt extenuati. Quare & alius cessat scrupulus, scilicet, an in ulcere pulmonis, si continua putrida iungatur, aut si eadem hecticæ, conueniat? Responde absque cunctatione, quòd non, propterea Rasis in cura phthoë lac dat, & cùm febris creuerit, denuo amouet, atque iterum dat cùm illa tollitur. Signum autem quòd putrida adsit, est, uel quoniam febris est uehemens: nulla enim hectica, etiam si in marasmum transeat, talis esse potest. Alterum quod nocetur ex potu lactis: quare in his duobus casibus iure merito lac omne, etiam asininum, prohibetur. Non me præterit alia etiam esse signa putridarum, cum hecticæ coniunguntur: sed hæc duo sunt tantum quæ simul ostendant & putridam adesse, & lac non conuenire: reliqua autem de lactis prohibitione indicant, quoniam prius putridam febrem adesse declarant.

aphor.64.
cap.17.

rant. Cur igitur Princeps crassum solùm ex toto amouet? quoniam nec uia medicinæ id competit. Subtile autem non prohibemus, ut medicamentum, quale asininum: dictum est enim sæpius Aphorismum de lacte loqui ut cibo, non ut medicamento. Igitur quamuis hæcticæ, & marasmo, & tabidis nihil sit præstantius lacte, ut à Galeno habetur in libro de Tabe: non tamen ubi hectica putridæ coniungatur unquam dare expediet. In intermittentibus autem cui bono lac dare? cùm liceat tutò agere absque lacte. Sed nec si tertiana adiungatur hecticæ lac dabimus: nimis enim propensum est ut in bilem conuertatur: nec etiam in febre, quæ singulis diebus inuadit, quanquam ex pituita extra uenas existente progignatur: semper enim pręsens est putrescens humor. In solis igitur Quartanis, ac Quintanis, & quę longioribus periodis affligant, si nimium etiam sint consumpti, absque hectica, uel si hæctica præsens adfuerit lac dare conueniet non solùm, sed & ualde opportunum. Primùm quidem, quòd spatium habeant diuturnum, ut prius lac concoqui possit, quàm febri occurrere. Secundò, quòd eiusmodi omnes febres ab humore nigro fiant, teste Auicenna: at huic humori lac maximè conuenit, ut Princeps ait in secundo Canonis. Tertiò, quòd hæ febres maximè Quintana hecticam ipsam inuehant, ut Hippocrates testatur. Ob hęc omnia, si uel hecticæ aliqua harum febrium coniungatur, aut phthoë, uel etiam consumptioni ex alia causa, uel in natura extremè macilenta & gracili, lac & tutò, & utiliter dabimus.

cap. 8.

prima quarti trac.2. c.66.

j.Epidē par. 3.tex.9.

Reliquum est ut uideamus, cur his non conueniat, à quibus sanguis plurimus effluxerit: quanquã, ut dixi, si ex ulcere renum, uel uesicæ, uel intestinorum lac non noceat: sed ut ostendimus elaboratum. Brasauolus existimat, quòd effuso sanguine perfrigeretur calor: sed calore imminuto lac corrumpitur, ut Galenus testatur, ideo sic nocet: quod etiam suffragio autoritatis Philotei confirmat. Sed hæc primò causa nimis generalis est, cùm multæ sint causæ in quibus calor naturalis debilitatur, nec tamen prohibemur à lacte: quinimo & consumpti ipsi calorem habent debilem, & tamen in eis lac Galenus dare iubet, & Hippocrates: alia igitur magis propria est exploranda. Si igitur sanguis multus effluxerit, quia abundet lac minimè conuenit: sanguinem enim copiosum generat, & redire faciet morbum. Si autem alia occasione sanguis effluxit, minus etiam conuenit: exinanitis enim uenis rapitur ob dulcedinem, & copia alimenti atque crassitie hepar obstruit, repletq; corpus crudis humoribus: ut ex sententia Galeni in libro de Dissolutione continua, dum de lacte ipso agit, apertè colligitur. Hæc autem causa in crassiore lacte militat, etiam si sanguis non effluxerit: in omni autem cùm ex illius effluxu uenæ fuerint exinanitæ: nihil enim ex simplicibus nutrit, & adeò simul

cap.18.

dulce est, quantum lac etiam asininum.

Sed quo modo lac hecticis conueniet, quæcunque enim facilia ad concoctionem facile corrumpuntur, ut à Galeno in Arte medica scriptum est, si in uentriculo calido concoquantur. Quidam dixerunt, quòd à copiosiore colore, non autem uehementiore, aut acutiore, qualis est hectici, corrumpitur lac. Sed falluntur, cùm Galenus, ut ibi ostendimus, calidum appellet uentriculum, qui uehementiorem habeat calorem, non qui copiosiorem: propterea dico, quòd asininum lac frigiditate iuuatur: & hoc est, quod ille etiam dixit: A` frigidis autem moderatè iuuatur: ideoq; retuso etiam calore non amplius corrumpitur à calidis: sicq; effugimus duplicem noxam ex frigiditate: quare eligendum asininum hac ratione, nullo modo humanum. Atque ea de causa etiam Galenus in hecticæ cura adeò diligenter obseruat, ne quid patiens detrimenti ex lactis assumptione capiat. Quòd si uel modico corrumpatur, utilitate noxam longe superante exhiberi debet: neque enim dixerim etiam asininum ab omni corruptionis noxa immune esse. At nec prorsus facile lac permutatur, sed mediocre est in coctionis difficultate, iuxta Galenum. lib.2.cap.56. lib.3. de naturalibus facul. cap.4.

At de lactis aqua quid dicendum? copiam illius Paulus declarabat ab uno ad duo sextaria: est autem sextarius, ut autor libri de ponderibus ait, unciæ uiginti: quo fit, ut terminus sit ab unciis uiginti ad quadraginta, atque id iure merito, nam lactis asinini maior copia ut crassioris longe quàm serosæ partis requiritur. Animaduertendum tamen, aquã lactis non semper coagulo extrahi solere, sed aliis modis: quo fit, ut non calida atque sicca sic euadat: unde in quarto Regiminis acutorum id perbelle docet, cùm inquit, addito oximeli calefactum concrescere, uel etiam uase æneo ex aqua frigida illi imposito. Priorem modum Paulus tenuit eo loco, quo eum superius adduximus: mixtum uerò ex utroq; Aëtius. Quòd uerò elaboratum lac aliter febribus etiam putridis conueniat, satis declaratum est tum à Galeno, ubi de oxigalacte agit, tertio de Alimentis, tum quarto Regiminis acutorum: sed hæc inferius dilucidius explicabuntur: nunc satis fuerit hoc admonuisse, ne quis credat, ultrò nos in eam contradictionem delapsos. lib.j.cap. 88. cap. 13. co.7. lib.4. cap.96.

Extremum est, ut illud consideremus, cur cùm omnes lactis partes difficile corrumpantur, caseus, butyrum, aqua: totum lac, quod ex his constat, facile tamen à naturali permutetur temperie. Et quanquam aliquis dicere possit, lactis aquam acescere facile: nihilominus celerius lac etiam corrumpitur, quàm lactis aqua. Igitur dicendum est, hoc illi ob compositionis naturam euenire primò, nam quæ simplicia sunt corrumpuntur solum, quia in aliud permutantur: composita uerò, quia dissoluuntur etiam citra ullius partis corruptionem. Secundò, quia pars ma-

xima, quæ aquea eſt, corrumpitur. Tertiò, quòd ſubtile, quod in illo eſt ante ſeparationem, magis corruptioni obnoxiũ eſt. Vltimò, quòd ex igne uirtus partibus iam ſeparatis accedit, quæ eas prohibet à corruptione. Sed hæc forſan eadem eſt, quę partes reſoluit obnoxias corruptioni, atq; ob id prohibet: tamen magis & quòd abſq; igne ſeparatis idem accidit.

His omnibus uiſis, rem ipſam de lacte paucis perſtringamus: ut facilius liceat eam ad exercitationis commodum reducere. Lactis igitur ratio quatuor conſtat, temperamento, electione, uſu circa ſanos, tum etiam erga ægros. Lactis itaq; natura ut in ubere eſt humani modicè calida eſt, & humida: cùm uerò extra ubera, frigida modicè eſt: uerùm non mediocriter humida: & quanto magis manſerit, eo frigidius euadit, ac minus humidum. Varietatem ſuſcipit ab animalibus, nam temperatum eſt & calidius aliorum comparatione humanum: proximum bubulum, ac camelinum: hoc ouillum, inde caprillum, & equinum frigidiora ſunt: aſininum frigidiſsimum, non ſolum quia frigidior ſit aſini natura quàm hominis, ſed quòd, ut equinum, nihil habeat pinguioris partis, ex qua butyrum confici ſolet. Sumit & differentiam à regionibus: calidiſsimum eſt enim, quod in frigidiſsima regione: frigidiſsimum, quod in calidiſsima. Ex anni temporibus, uernale ſubtiliſsimum & à partu abundansq; ac ſalubre: æſtiuum minus, ac etiam ſanum minus, & minus abundans: ſpiſſum uerò quod ſub autumno emulgetur, & modicum, ac minime incolume: hyeme craſſum ac deficiens ſed incolumius: ſi autem animal, ut ouis, autumno pariat, miſcere oportet temporum anni & partus indicationes. Suſcipit & uariationem à cibis, ſalubrium ſalubre, calidorum calidius, aſtringentium aſtringens, laxantium purgans, ut ſi Scamonion aut mercurialem ederint: unde in purgandis infantibus mercurialem in cibo, & Indicam ſiliquam debemus nutricibus exhibere. Ergo quæcunque morbo proſunt aſinæ danda ſunt aut mulieri à qua lac excipere decreuiſti. Sic in tabe quæ cum ulcere eſt, non ſolum dictas ſuperius herbas, ſed etiam raphanum & Siculam herbam dare expedit, tum apium copioſum: in hectica lactucam, portulacam, plantaginem: in aſtringenda aluo, rubum, & mentham, ac talia. Permutatur etiam ob ætates, nam iuuenum optimum, ſenum malum, adoleſcentium liquidiſsimum, & ob id medicinæ aptius quàm cibo: utile igitur pueris qui aluos duras habent. Manifeſtum eſt autem, & luce clarius, quòd ſanorum animalium ſanum, ægrorum morboſum: morboſus eſt etiam lactis potus, qui ex prægnante muliere ac bellua eſt: ſed huius minus: caprillum autem ſemper minus tutum.

Scire autem expedit non totius ſolùm, ſed ſingularum partium uim atq;

atq; naturam. Serosa autem non parum refrigerat, cùm tamen ab initio excalefacere uideatur subtiliorum partium ratione: purgat, aperit, detergit, abluit, humectat. Pinguis humectat, calefacit, nutrit, expurgat ulcera, sedat dolores, commouet uomitum communi ratione, & uiscera circunuestit, unde uenenis omnibus externis opitulatur, præcipuè erodentibus: casealis autem astringit, consolidat, exiccat, modicè refrigerat, nutrit, corrumpenti calori contumaciter resistit, maximè si ad oxigalactis naturam redacta fuerit. Præstat ex lacte, quod causas habet bonitatis, iucundum gustu, odore non insuaue. Quòd si pro infante alendo eligi debet, candidum subliuidum aliqualiter, & ex nutrice subnigri coloris firmius est, & incolumius. Explorandum est etiam in uase uitreo, addito coagulo, an serosa pars crassam uincat, aut uincatur ab ea: in utroq; enim est quod non probetur. Ad sanitatis autem conseruationem, ut pro cibo habetur, tenuius tutius, mediocre autem salubrius: nam asinæ lac medicamentum potius est, quàm cibus. Videant igitur cùm lac maximè nutriat, & si bene concoquatur, & copiosè: si malè, malè: omnium enim quæ nutriunt, si malè nutriant, iactura semper pro nutrimenti copia, tum etiam iuuamentum expendenda sunt. Quonam pacto butyrum in febribus utiliter posint exhibere? nam & inflammatur totum, & male nutrit in calidiore uentriculo: cùm autem eo maior noxa sit, quo nutrimentum copiosius, ipsum uerò nutriat pro ponderis ratione, necesse est in febribus nihil eo esse deterius: nam plurimum alit indigentes tenui uictu, accendit refrigerationis indigentes, corruptumq; ac multum præstat alimentum: hoc autem deterius in ardentibus.

In morborum autem ratione (nam Aphorismus ille de lacte ut cibo, non ut medicamento loquitur) duas præbet utilitates, expurgando, aut permutando: uidetur autem in septem causis esse præcipuum: in soluendo aluum, est enim innocentissimum: in consumptis ex quocunq; morbo: in hecticis: in phthisicis: in renum debilitate: in alui fluxionibus, præcipuè quæ ex erosione sunt: in uenenis. Habet & ad dolores exurentes non leue commodum, (sed de hoc aliàs dicam) tum maximè, quòd exterius ueniat applicandum.

Cùm igitur lac pro cibo conuenit, libram excedere non oportet: in purgando autem (etsi Hippocrates ad CXX. uncias ascenderet asinini lactis) ab LXXX. ad centum dare sufficit: coquatur autem, ac perpetuò misceatur, auferaturq; spuma supereminens: & quicquid pingue est, aut lebeti hæret. Melius est lac asininum expurgandis tabidis, aut consumptis, & acribus humoribus, ac erodentibus: erosionem enim prohibet iam factam, quantò magis ne fiat: atq; in his aqua lactis melius est. At lactis

aqua ex x x. unciis ad x l. datur excepto bubulo lacte: conuenit autem magis in ardentibus febribus, aut ualde putridis: excipitur autẽ concalefacto lacte, inde uase stanneo ex frigida aqua imposito cũ oximelitis modico, hoc enim saluberrimum est. Non conuenit autem à lactis, uel aquæ eius potu dormire, sed quiescere: uel etiam quibus licet deambulare. Mellis autem & salis modicum expedit utriq; immiscere, præterquam in acrium humorum abundantia. Illud uerò generaliter, ut in asinini lactis defectu camelinum, aut equinum, substituatur.

Generat autem lac pro cibo sumptum in omnibus obstructiones, & calculum, si crassum fuerit: sed in pueris præter id etiam caliditatis ratione: unde dare uinum infantibus lapidem procreandi causa est, præcipuè fuluum. adurendo enim lac cogit: & maximè in uesica: non quidem ipsum, sed quod ex eo genitum est. Sic & lac mulierum quæ insolatæ sunt. In consumptis autem citra febrem optimum est humanum: & si ualida uirtus sit, bubulum: si minus, asininum: hoc enim præcipuum laborante uentriculo: tum magis ob siccitatem: sugatur ab ubere: si non licet, mulctum ex tempore detur. Mel immisceamus, si cogitur: & tunc asininum omnibus præferatur: tentandum tamen prius, si absq; melle non coagulatur. Initium sumendo (ubi neq; febris est, nec uentriculus imbecillus) à drachmis x x. inde per singulos dies addendo drachmas x. donec ad l x. peruenerit, (sunt autem unciæ septem cum dimidia) atq; ibi consistere, donec morbus finem acceperit. In Hectica autem asininum præferatur omnibus. quantitas uerò à x. drachmis initium sumat, & per singulos dies quinq; addendo ad x x x. perueniat: paulò plus, minus ue, pro laborantis natura. Quòd ubi quis febre caret, uentriculum habet ualidum, erodentibusq; humoribus consumitur, ab unciis sex bubuli lactis potio inchoanda, & ad libram sensim augenda: & si natura ualidior sit, aut imbecilior, addendum aliquid ex quantitate uel minuendum. Semper autem ubi lac non expurgandi causa datur, somno laborantes ab illius assumptione indulgere oportet: maximè autem hecticos & consumptos: nam & in ueneno & Hydrope somnum prohibere conuenit, quoniam purgare ægrum intendimus. In Hydrope igitur si facultas detur tum in hepatis uel lienis obstructione camelini lactis unciæ x x. dentur, & una urinæ singulis diebus: ambulareq; cogatur donec totum excernat: nec antea cibum assumat: qui suo tempore assumitur, leuis sit concoctionis, exiguusq;. Sed ad Hecticam reuertor, quæ ex ea senii dicitur, non aliter lactis requirit exhibitionem, quàm hi qui citra febrem consumpti sunt: mellis igitur uel sacchari modicum iniungemus. Quæ uerò calida est hectica, mel non admittit: si autem addatur, exiguum admodum esse debet, necessitatis gratia. Quòd si putrida febris non grauis, aut inter-

mittens accidat, coniungaturq; iam factæ hecticæ, lac bubulum ex unciis xx. coquemus,& à perfrigerato totum quod superius uel à lateribus concrescit auferemu: sinde denuo coquentes auferemus quicquid spumosum est: permittemus autem per noctem in loco perspirato, ut acescat: manè autem uncias duas & mediam dabimus,augendo in singulos dies,ut in his qui nulla laborant febre: semper autem cauendum, ne metallo, sed ut in lapideo uase incoquatur: metallicorū tamen, quod sciam,innocentissimū est cuprum:non solùm ob duritiam,sed ob contrarias ex æquo mixtas facultates. Dandum est lac his hoc modo præparatum in cibo cum solo pane. In omnibus autem obseruandum, ne febris increscat: pertinacis est enim hominis, prodere ob persuasionem ægri salutem. In phthisicis uerò lac asininū magis conuenit propter herbas quas asinæ dare consuluimus, apium,agrostim,lotum,melissophyllon,polygonon,raphanū,bipinellam. Si autem febris putrida iungatur, lac præparatum, ut diximus, dandum erit. Dandum uerò humanum, cùm debilior uirtus est: bubulum, cùm sanies multa,febris modica: cùm ulcus mundum,sed amplum,oxigalacte utendum est, imò recenti ouillo caseo. Quantitas autem lactis ab unciis quatuor aut quinq;, ascendendo usq; ad libram,aut paulò plus. Eligenda uerò habitatio in colle ad Meridiem,& Orientem exposito, iuxta etiam mare,ut Tabiarum locus. Qui lacte pro cibo utuntur uinum cauere debent.Est etiam in sanis lacti cum piscibus & acetosis contrarietas,ut Auicenna inquit: nam sumpta simul hæc corrumpunt humores. Sed ad rem redeo, in intestinorum difficultate primò lac asininum dabis extinctis in eo candentibus ex igne lapillis, magna in quantitate: succedentibus diebus bubulum despumans coquito: pingueq; auferens lapillis ex igne candentibus in eo extinctis serosam partem tolles: post aquam addens denuo coquito: semper autem dum lac coquitur & in hac aliisq; causis miscendum est perpetuō, ne cogatur in caseum:dum uerò refrixerit,licet & aquam addere bis, terq;, atq; incoquere rursus, donec omnem exuat acredinem. Hæc igitur parandi lactis ratio est. miscere ligno palmæ, uel quercus, in hectica autem salicis conuenit utq; primis diebus dum non coquitur uigiliæ imperandæ: sic hoc modo assumenti accedere somnum, optimum est,atq; opportunum. At si febris ualida fuerit quod generale est,aqua lactis bubuli pro asinino lacte donec cessauerit utendum est.neq; astringenda materia febris, nec etiam nutrienda. In renum autem debilitate ouillum pro cibo lac & summo manè dare conuenit ab unciis quatuor ad libram. hoc uerò omnino ignis expers, ac recens esse debet, inde attenuantibus utendum, ne ægritudinem unam curando aliam procrees. In uenenis autem bubulum præstantissimum tum copiosissimum: lacti autem misceatur si uomitus tardior est: multa enim assumpta quantitate,si

tertia primi doct.2. cap.7. in fine.

te,ſi cogatur,ipſum uenenum euadit. Ob id igitur oleum dare expedit, ubi ſerò euomitur. Cauendus eſt autem hîc maximè ſomnus qui uenenum retineat,& lac etiam ipſum cogat,dum uomitum prohibet.In omni autem cauſa tepidum exhibendum, nunquam autem feruens frigidum'ue,quod tale natura ſit. In reliquis autem cauſis,ut menſium ciendorum,aut mali habitus,non licet hoc ipſo meliorum loca occupare præſidiorum.Manifeſtum eſt autem cùm in inteſtinorum & pulmonis ulceribus præſtet,idem dicendum eſſe de uentriculi,gulę & renum ulceribus.

CONTRADICTIO II.

Ignis an uini, olei, lactis, mellis, aquæ, aceti, corrumpat naturam.

AQua etiã ſi ferueat,nunquam ſiccabit, ſed humectat: primò autem calefacit, demum refrigerat, infrigidata uerò denuò, etiam primò
cap.8. refrigerabit: primo de Simplicibus medicamentis Galenus inquit. Non uidetur autem cenſere quòd quicquam ex ebullitione noui acceperit, cùm humida & frigida pariter manere uideatur ut prius. Sed Princeps
doc.2. cap.16. ſecunda primi hæc habet: Sublimatio præterea, & diſtillatio, aquas malas reddit bonas: & ſi iſtud non fuerit commodum, decoctio emendabit illas. Aqua enim decocta, ſicut dixerunt Sapientes, minoris eſt inflammationis & facilioris deſcenſus à uentriculo. Et torpidi quidam medici exiſtimant, quòd aqua dum decoquitur craſsior, ſubtilioribus reſolutis partibus euadat: quare ſi ſic eſſet, in coquendo nullum eſſet iuuamentum, cùm ſpiſsior euadat. Sed ſcire debes, quòd aqua in ſuæ definitionis ratione,ſi quidem ut ſimplex eſt, ſimilibus partibus craſsitudine ac ſubtilitate conſtat: ſed ſi modò redditur craſsior, hoc illi uel ex frigiditate,uel admiſtione terreſtrium partium ſolùm aduenit: nam illæ nec ſeparari commixtæ iam, nec ob paruitatem deſcendere poſſunt: decoctio igitur utriq; cauſæ ſimul obſiſtit: nam & frigus amouet, ob quod denſior illa reddebatur:& partes deſcendere facit terreas, quoniam craſſam iam ſubſtantiam in ſubtilem uerterat: unde illæ ob pondus ima petunt,& ſeparantur:cùm igitur decocta fuerit,amoto frigore ac terreis partibus, in priſtinam ſuæ ſimplicitatis naturam, ac æqualitatem etiam ſubſtantiæ in omnibus partibus redit. Huius indicium eſt, quòd ſi aquam crudam ſepoſueris, nihil quod curandum ſit, deſcendit ex ea: at ſi cocta ſeponatur, non parua pars excrementi terrei in fundo reſidet. Hæc ille, ubi nos totam uim coctionis aquæ ipſius docere uiſus eſt, per ſe quidem neceſſa-
cap.9.& 11. riam, ad alia etiam inferius docenda utilem. Rurſus igitur Galenus in eodem libro inquit, Quæcunq; in ignem facilè uertuntur, calida ſunt poteſtate,

testate, ut oleum: ignis autem quæcunq; ob subtilitatem suam comminuit, subtiliaq; reddit, ac etiam sibi simillima. id est, calidiora quàm prius fuissent, ac ficciora. Has igitur tres operationes animaduertere decet: nam ut comminuit, frangit illius proprias uires: ut tenuius, reddit ad actiones magis promptum medicamentum: ut uerò calidius ac siccius, ad agendum similem etiam operationem magis idoneum. Patitur autem unumquodq; duabus de causis facilius ab igne: scilicet ut rarius, atq; ignis substantiæ simile magis, ut calidum siquidem ac siccum: ut uerò densius, ac frigidius, humidiusq;, eo minus. Sic igitur hac ex causa uinum plusquam mel, & minus quàm oleum patietur: mel uerò magis quàm lac: lac magis quàm aqua: sic omnia hæc hac ratione minus, ac minus, ex ordine immutabuntur, oleum, uinum, mel, lac, aqua. Sed acetum minus quàm uinum, cùm sit frigidius: magis autem quàm lac. De melle autem est dubitatio: ut enim leuius est, sic etiam frigidius: atq; hæc omnia pariter rationi consona. Sed quę ille in quarto de Simplicibus medicamentis scripsit, non his concordant: inquit enim: Cùm calor ignis adueniens proprium calorem uini, & reliquorum, ut magna flamma paruam corrumpere nata sit: quæcunq; calidiora uina sunt, difficilius ab igne ac sole corrumpuntur: quæcunq; autem imbecillis caloris, celerius ac magis patiuntur. Itaq; fit, ut uina ut calidiora simul ac semel magis frigidioribus ac minus ab igne pati uideantur. Repugnant & his quæ sequuntur: nam cùm de lactis ac mellis comparatione ageret, inquit: Quæ debito frigidiora sunt, ab igne in melius immutantur: quæcunq; calidiora, in deterius: ob id lac igne feruens dulcius, & mel amarum redditur. Quis non uidet hæc contraria esse superioribus? quæcunq; enim imbecillem habent calorem, ab igne, ut inquit, corrumpuntur: resistunt quæ ualidum. Corrumperetur igitur lac, & mel in melius proficeret. Illud etiam difficile est: quo modo (cùm hoc generale sit) calore lactis corrupto ab igne, lac ipsum dulcius euadat: dulcia enim incorrupta substantia esse debent. Ergo in tertio de temperamentis hanc primo init differentiam, quòd quæcunque calida aut frigida sunt, talia sunt actu aut potentia: eorum uerò quæ actu rursus talia, quædam per se, alia autem per accidens. Quæcunque igitur potentia solùm talia sunt, immutantur prius quàm agant: non autem quæ actu. Ex his rursus quæ per se sunt eiuscemodi, agunt quidem, ac similem actioni impressionem relinquunt. Quæ uerò per accidens, unam quidem ab initio, alteram autem post habent actionis formam. Ignis igitur cùm calidissimus sit, ac siccissimus, similem ab initio & facultatis & formæ quam imprimit rationem, nec obscuram ad finem usque retinet. In secundo igitur de Medicamentis secundum genera metallica ipsa ex ustione, aliquid erosionis retinere affirmat: ex quo facile colligitur, quæ-

cap.14.
cap.14.
cap.16.
cap.3.
cap.2.

cunq; nimium feruent, acre aliquid ab igne concipere, ac retinere: quæcunq; autem nimis acria sunt, ut æris ærugo, magna ex parte exusta ab acredine spoliantur, ut in tertio libro dixit. His sic se habentibus, ad Aristotelis opinionem deuenio: hic nanque in quarto Meteororum, differentiam ponens inter elixa & frixa, dicit, quòd calor ubi fuerit, humorem ad se trahit: nam si frixa fuerint, erunt humidiora intus, exterius autem sicciora: at elixa humida exterius, intus autem sicca: quò fit, elixa ut frixis minus nutriant. Sed tamen in uno conueniunt, quòd calor est in humido. At quæ assantur, magis omnibus siccantur exterius, interius autem nõ ęqualiter: miscentur tamen omnia inter se, non secus ac in concoctione. miscet enim ignis quæ elixantur ut medicamenta etiam omnia. Quæ igitur elixantur in aqua, ut in decoctis, humida manent: sed tamen natiuum humidum foras in aquam ipsam exprimunt. Galenus igitur tertio de Alimentis exquisitè elixationis opera considerans, tria discrimina ponit: primũ, quòd res quæ elixatur, naturam ac qualitatem omnẽ amittit, fitq; omnis expers qualitatis, quantum in se est. Hoc autem accidit, cùm aqua, si qualitas uehemens sit, permutatur. Secundũ est merito aquæ, hæc enim ad se trahens uim eius quod incoquitur, talis fit odore, sapore, ac uiribus, quale id est, quod in ea incoctum fuit. Tertia, quòd si non permutetur, diutius uerò coquatur, aut etiam succus ipse acerbus, salsus primò, inde etiam amarus redditur. quæ omnia & experimento, & rationi, & sibi ac Aristoteli consentiunt: præter hoc unum, quòd acerbum succum amarum per se, si coquatur, fieri credat: cùm in libris de Simplicibus medicamentis, ut antea docuimus, dicat, Modicè cocta dulcescere igne: quæ autem perfectè cocta sint, amara fieri: nunc autem acerba ipsa amara etiam fieri uelit, antea uerò salsa non dulcia. Sed ad Philosophum reuertor, qui eodem libro, paulo inferius, hos ordines statuit: Aquea, ut acetum, urina, serum, uinum, lixiuium, frigore non spissantur, concrescunt tamen: sed nec ab igne talia spissantur, quinimo ut serum deuritur uelut & aqua, & euanescit, nullo autem modo spissatur. Lac uerò igne cogitur, ut etiã sanguis, humida parte euanescente: quæcunq; enim plus habent aquę quàm terræ, spissantur igne: quæ autem terræ plus quàm aquæ, concrescunt, uelunt sal, nitrum, fictilia, lapides: talia enim igne ipso concrescunt in magnam duritiem. Soluuntur autem omnia contrariis eorum, à quibus concreta sunt: quæ enim à frigido concreta, ut metalla, à calido dissoluuntur: quæ à sicco, humido ipso. Eorum autem quæ spissantur ab igne, quædam aquea & terrea, ut mel: quædam aquea & aërea, ut oleum: omnia enim talia crassescere solẽt aqua resoluta: oleum etenim igne crassius redditur: demum etiam candidius quod aëreum est, in aquam conuerso postmodum: quod etiam ei non ex igne solùm, sed uel uetustate

cont

Margin notes: cap.3. (beside "cunq; autem nimis acria"); cap.3. (beside "ad se trahit"); cap.32. (beside "humidum foras"); cap.7. (beside "eodem libro")

contingit. Ergo & in hoc mihi non parua de oleo lis cum Galeno intercedere uidetur de crasſitie: ille enim igne calidius, ſubtilius, ac ſiccius oleum fieri putat: hic autem ſpiſſari: uerùm de caliditate & ſiccitate concordare uidetur. Antiquum tamen calidius ac magis uaporoſum dixit, ſexto de Simplicibus medicamentis. Quòd uerò etiam tenuius ſit, tertio de Tuenda ſanitate: quare rurſus & in hoc ab Ariſtotele diſsidet. Sed iam ad complendam hiſtoriam redeamus: Quæcunq; igitur, inquit Ariſtoteles, aqua congelata quaſi cõſtant, liqueſcere ab igne poſſunt: quæ autẽ terra & aëre tantùm, ut ligna, eliquari nequeunt: multò minus quæ ſola ferme terra, ut lateres: hos enim ipſe ignis concreuit, quare non par eſt ab eodem liqueſcere poſſe. Hæ ferme ſententiæ in uniuerſum, de ignis operationibus in ea quæ excoquuntur Ariſtotelis & Galeni uidentur eſſe. Raſis in tertio ad Almanſorem ad Philoſophi ſententiam in hoc accedere uidetur, quòd carnem ſuper prunas aſſatam plurimum nutrire uelit, proximam ei quæ in ueru, ſi æqualiter coquatur, quod difficillimum eſſe Ariſtoteles putat. Proximæ huic quæ in oleo frixæ ſunt, minus omnibus aqua ipſa elixata.

c.proprio. iuxta finem. cap. 12.

Igitur ut has difficultates dirimamus, cùm palam ſit, quæcunq; humidiora ſint & non multum calida, igne dulciora euadere, ut ex muſto ſapa, ex lacte recenti concretum: id fit, quia ſicciora facta ab igne humida tamen manent. Quod in acerborum fructuum ſuccis euenire non poteſt: nam ſicciora cùm ſint potentia, ſalſa non dulcia euadunt: immoderatè autem decocta, aucto calore amara euadunt, quarto de Simplicibus medicamentis, ob id Galenus hac ex parte ſibi concors eſt: in aquam autem imprimit, ſed parum: quo fit, ut cùm Auicenna minime diſsideat. Quæ uerò adeo imbecilla ſunt ut celerius calor proprius euaneſcat, quàm humidum ſuperfluum moderetur, ea omnia aceſcunt prorſus igni admota: ſic uina imbecillia, tum maximè iam uetuſta. quod & ſolis calore ſolo fit per æſtatem. Non poſſunt autem igne putreſcere, ut à ſole, quoniam humidum ſuperfluum antea difflabitur, quàm corrumpatur. Dum uerò humido abundant plurimo, calor innatus non adeò exoluitur, ut in recenti muſto: adhuc enim ſpiſſatur, ac dulceſcit, modò non ſit acerbum. Hoc fit, ut quandiu coquendo dulceſcit, tandiu parum aut nihil innatum calidum minuitur: at cùm minuitur, manifeſte non dulce amplius, ſed ſalſum primò, deinde etiam amarum fit. Occurrit autem meritò dubitatio non leuis, in quo differt calor ab igne inductus, à calore illo innato, cùm uterq; elementaris non uiuentis autem ſit: piaculum autem eſt, hæc ac talia præterire, quæ ad rem penitius introſpiciendam apertè faciunt. Differunt equidem, quia apud Auerroëm calor elementi, quod à prima cõcurrit generatione, refractus eſt, nec nõ planè aliis partibus immixtus,

cap. 9. 3. cœli. 67.

 ut in

ut in quolibet (ut ita dicam) puncto ubi ignis adest, terra etiam & aqua adsit, ac aêr potentia saltem, ut ante docuimus. At qui nuper inducitur, nec refractus est, nec aliis immixtus elementis. Ergo his duobus hic à naturali differt: quò fit, ut etiam primus sit mollis, suauis, innoxius, ac corpus alens: secũdus autem acer, tristis, & corpus ipsum, in quo est, destruẽs. Quamobrem & mixta generari concedimus inanima, nõ quidem ab initio talia, sed primo uiuentia, demum mortua, ut lignum, herbæ, animaliũ partes, lapides, gemmæq; ex his præcipuè. Sed & miscentur quædam uel sic ab initio anima carentia, elemento prædominante ea miscente, atq; in his omnibus partes sic immiscentur, ut confractæ sint omnium elementorum etiam prædominantis uires, singulæq; singulis immisceantur. uerum in uiuentibus manifestius, minus in inanimatis, obscurè in liquoribus, quę à nobis permiscentur: ut dum aquam uino cõmiscemus. Difficile autẽ est hoc omnino tueri Galeni placitis: quandoquidem ille ad qualitatem elemẽti formã semper uelit accedere. Sed tunc dicemus, non secus hoc fieri, quàm in febre: aucto enim calore per ignẽ, ignẽ qui intus erat prius intendi, ac segregari ex hoc: sicq; res ipsa ad idẽ redit. His itaq; manifestum est, ualidioris substãtiã, ut etiã magis densa, minus pati: quãtuncũq; autẽ patiatur ob id longe deterius euadit imbecilli si æqualiter à natura recesserit. Aliud igitur est difficulter pati: aliud ut passum deterius reddatur: nã hoc potẽtioribus nimis cõuenit, primũ autẽ imbecillioribus. Ergo mel patitur, lac nõ patitur, humido adhuc resistente. Sed si adeo coquatur lac, ut etiã amarũ reddatur, quod & fieri potest, maximè si nõ misceatur, tũc mel lacte etiã longe fiet deterius, quoniã calidius est. ergo mel facilius patitur, ac magis lacte, quia in humido paritas nõ est: sed in uino, quod potẽs, difficilius patitur, nõ tamẽ minus, quia humor par est. Metallica autẽ hac ratione deteriora fiunt, quòd quæcunq; crassa sunt, subtiliora euadũt, ut docuimus: quæcũq; autẽ subtilia, euanescũt. Sed in acribus uehemẽter subtilis pars longe copiosior est, quàm quę accedit, ob id talia ut ęris erugo mitior euadit, resolutis subtilioribus partibus. Cęterùm quęcũq; acerba sunt humida, cocta dulcescũt: quæcũq; plurimũ terræ habẽt, & sicca sunt, euadunt salsa prius, inde amara, dulcia nũquã: quæ autẽ aquæ incoquũtur, ab initio uim trahũt eius quod incoquitur, unde dulce ac pingue euadit ius carniũ ab initio, demũ etiã salsum si amplius, postmodũ etiã amarũ si ad extremũ. De oleo lis sic dirimitur, cùm coquitur aërea & aquea substãtia crassa subtilior euadit, subtilis euanescit, terreum manet: tota igitur olei substãtia simul sumpta crassior est, quia plus terræ pro portione obtinet: uerũ quod subtile est subtilius est quàm prius: atq; sic, ut dicam, olei crudi substãtia crassior est, si ad maiorẽ olei cocti partẽ comparetur: quod enim defecatũ est, subtilius euasit: quod uerò subsidet, crassissimũ est. Ergo iuxta Galeni

Galeni ſententiam, oleum coctione ſubtilius euadit & recte, nam diuerſarũ partiũ fit: & quod ſubtile erat, ſubtilius euadit. Eſt & uerũ quod dicit Ariſtoteles, craſsius enim redditur totũ abundante terra, & ob id etiã concreſcit magis coctum quàm crudum. Rurſus eadem ratio in uetuſto oleo excogitanda erit: nam cùm euadat palam craſsius, ut Ariſtoteles docet: ſi quis tamen eo inungatur, magis penetrabit, quia ſubtiliores habet partes quæ intus trahuntur, quod autem terreum eſt hæret cuti. Ob id non eadem eſt ratio antiqui olei, & ob antiquitatem ſubtilis, & eius quod natura tale eſt, ſabini puta: nam natura ſubtile oleum penetrat, nec obſtruit: antiquum obſtruit cutem, etſi penetret, niſi ſit defecatum. Quod igitur aqua pertunditur totum craſſeſcit, atque priori quod coctum eſt, aut uetuſtate permutatum, è directo contrarium. Memineris igitur huius, quòd quæ coquuntur heterogenia, id eſt diſsimilium partiũ euadunt: illudq́; eſſe generale omnibus quæcunq; ignẽ experiuntur, ſubtiliora euadere ſui natura, & tamen reddi tota ſubſtantia craſsiora. An uerò in lacte quicquam euadat ſubtilius? Certè ſic: nam aliter aqua non poſſet euaneſcere: illud tamen paucum eſt admodum, atq; ob id lac & ſanguis concreſcere dicuntur.

His igitur uiſis, colligamus ignis uires quæ ad medicinam pertinent paucis. Res humidiores, & adeò ut ſuperfluo humore abundent, igni expoſitæ fiunt ſeipſis meliores ac robuſtiores, eo donec dulciores euadunt: cùm autem alium ſaporem acquirunt, fiunt deteriores. Ex his ſuauiores magis calidæ, utiliores quæ calido non abundant. ut lac, & muſtum imbecillis uini: quæcunq; acerba ſunt ex ſe, & plurimum habent terræ, ſiccantur, & fiunt primò ſalſa, deinde amara. Generaliter autem hoc in omnibus euenire Galenus fatetur: mel tamen primò amareſcit. Quæ autem ſicca ſunt, iam uirtuti aut etiam mediocria immodicè ſicca euadunt, ut uinum iam annuum, acetum, mel, ac talia: ſiccitas autem in his augetur, quia quod humidum eſt, euadit magis igneum, quod craſſum terreum: igitur cùm hæc elementa in ſicco communicent, neceſſe eſt quod coquitur ſiccius euadere, non tamen calidius: nam etſi pars humida calidior fiat, terrea tamen augetur. Sed & calor qui inducitur, & ſi magis acris ſit, non tamen magnitudine ei qui exhalat pro portione reſpondet, ſed longè minor eſt. Subſtantia etiam eius quod coquitur rarior euadit: quare uina potentia igne cocta diutius, adeò euadunt his tribus cauſis imbecillia, ut aquæ ſpeciem referant: & tamen ſunt ſicciora, & magis exurunt. Praua igitur omnia talia, & naturæ inimica. Sed ſi diutius coquantur, euadunt etiam frigida quaſi, & tunc nec opus ſiccitatis perficiunt. Verùm in ligni indici exhibitione non diu uinum coqui debet, quod ſi non ferueat tutius eſt. Quod tamen diu coctum eſt, morbo Gallico conuenit à calido &

2. de Virtutib. natural. cap. 8. in fine.

humido humore facto:exsiccat enim uehementer,nec calefacit. Quæ autem elixantur tandiu debent elixari, donec magis ac magis ad saporem conuenientem,ac mollitiem accedunt:ius autem ipsum saporem retineat dulcem,atq; pinguem.Quæ uerò incoquuntur aquæ ut decoctum propinemus,tam diu coqui debent, quandiu decoctum recipit saporem maiorem eius quod incoquitur: cùm autem salsedinem contrahit, nimium processisse nos in decoquendo ostendit, corrupisseq; non solùm uires eorum quæ incocta sunt,sed etiam alienam qualitatem addidisse. Periculosius est igitur, nimis decoquere in frigidis,quàm calidis decoctis. ac generalius nimis etiam coxisse deterius est quàm parum. In crassis tamen humoribus, ac frigidis, uix nimiæ decoctionis terminos transgredi nobis licet:adeò longam sustinet decoctionem:tum maximè, quia & ipsa salsedo iuuat,ut in plerisq; coli doloribus.Quæcunq; autem celeriter coquuntur,ut florum,& exilium foliorum pars maxima, non solùm inutile, sed prauum decoctum reddunt.Quæ salsa sunt:si nimis coquantur,amaritudinem contrahunt, atq; ob id insuauia, & etiam noxia redduntur. Quæ assantur carnes super prunas,quò subtiliores,eò meliores: atq; tunc optimè nutriunt,& etiam copiosè: si tamen adurantur noxiæ sunt:ob id ueru exceptæ extima parte aridæ & tostæ,interiore crudæ malum & inæquale præbent alimentum: cùm primæ ad uitæ longitudinem non parum conducant: si tamen diutius coquantur,& celeriter uoluantur,partes interiores eius,quæ assata est in ueru, non erunt insalubres: nam assatis super prunas similes erunt.Incoctæ aquæ iuris potius,quàm carnium causa, utiles sunt: nam caro ipsa parum nutrit, & terreum exhibet alimentum, ac minimè simile radicali uulgò uocato humido. quæ autem in sartagine cum oleo coquuntur quasi mediæ sunt inter assatam & elixatam. Facilioris concoctionis tantò assata, quantò melioris & huberioris alimenti ea quæ elixata est. Auerroës tamen, quoniam forsitan non satis firmo fuit uentriculo,etiam assatæ prætulit. Verùm oleum deterius redditur in cibis semper ab igne, sulphureum quid contrahens, parteq; nimis crassum, alia nimis subtile, priuaturq; humido illo elegantissimo, quo nihil melius habet. Atq; id etiam sensisse uidetur Auerroës: quamobrem docuit, ut modicum aquæ oleo quod coquitur paulatim, semper misceatur:sit autem aqua tepida: nam sic olei substantia minimè corrumpitur, & carnes probè percoquuntur. Cepas uerò,quas addit,nulli usui ad sanitatem esse constat,sed ad gratiã conceduntur. Eadem ratione oleum aliis in causis dum coquitur,aquæ misceri debet,sed modicæ: conseruat enim humidum proprium, & uirtutem eius quod incoquitur,ad se trahit,fitq; subtilius,nulla,uel omnino exigua comparata siccitate.Quæ autem prorsus dulcia sunt, ut saccharum, & mel, inutiliter igni admouentur: si tamen

5.Collec.c.36.

men repurgandi causa, aquæ commisceri debent, parumq; apud illum moræ contrahere. Acetum igne adhuc siccius euadit: ut de reliquis dictum est: & si ualidum sit,& parum acre,acrius fit,si parum coquatur. sin autem diutius, omnis eius uis euanescit. Solida corpora cùm exuruntur, terrestria fiunt & ignea, atq; ob id mediocriter mordacia: euanescit enim quicquid est mansuetum ex eis,pars scilicet aërea aqueaq́,: quæ uerò acria immoderatè, cùm plus amittant, quàm acquirant, mitiora redduntur: ob id cineres omnes erodunt & siccant immoderatè: quæ autem uires illis insunt à natura dum torrentur,euanescunt: ut ceruini cornu ad roborandum uentriculum. ob id non uri debet in eius affectibus, nec in occidendis uermibus: amittit enim uirus quo uermes necare potest: at in leuitate intestinorum plus prodest tostum: sed prius lauari debet, ob rationem dictam: aliter enim erodet intestina & proritabit. quæ incoquuntur etiam ære amara redduntur, quia æs sponte tale est, & ab igne etiam deterius euadit: atq; eo deterius, si quod incoquitur,acutum aut salsum, aut amarum fuerit. Sola aqua nihil sponte ab igne patitur, sed melior redditur. uitreo tamen aut lapideo uase incoqui debet. Caro dum coquitur nimis, elixata fit inutilis & terrestris: assata autem torretur,& ad naturam sulphuris accedit. Quæ uerò crassa, & frigida, ac humida sunt substantia,aquæ incocta deteriora euadunt. Quæ autem acria, meliora: unde illud Aristotelis, Allium elixum delinit fauces, & porrum lentorem retinet,quò detergere illas possit. Et rursus humidiora assata meliora,elixa ficciora. Sicciora autem allia magis matura, atq; ideo dicit acriora. Assata longè meliora: ut pisces,in quibus etiam periculum non est,ne nimis coquantur,modò lentè id fiat: talia potius parua, quàm nimis exacta coctione periclitantur. Verùm quæ pinguia sunt læduntur ab igne, non tamen adeò ut oleum: cupro autem parum fieri deteriora uidentur.

Par.11. Probl. 39.
20. Proble.5. & 30.

CONTRADICTIO III.

Thermarum aquæ an calidæ.

AQuæ quæ medicam uim præferunt, omnes planè siccant, quales quæ aluminis,uel etiam bituminis,aut sulphuris uim retinent,inquit Galenus primo de Tuenda sanitate: & in tertio,dum de Causis agit obstructionis,aquam aluminosam poros obstruere affirmat. In sexto uerò hæc habet dilucidiora præcedentibus. Calidarum autem quæ sponte nascuntur aquarum noxius est usus his qui calidam ac excrementis exuberantem, tum maximè acribus capitis temperiem habent. Siquidem quæ ex his sulphureæ sunt,ac bituminosæ, eò quòd calefaciant,calido capiti sunt inimicissimæ. Aluminosæ uerò quoniam angustos meatus corporis

fol.4.
fol.6.
fol.4.

poris claudunt. Solis autem his ſponte natis citra noxam utantur, ſi tamen ipſis utendum quæ utiq; ſunt dulces. Sic enim tutò dixeris. Nam quòd utile etiam ex ipſis aliquid proueniat, id uerò perinde non tutò dixeris. Quando nec calidæ ipſe forent fortaſſe, ſi omnis calefacientis ac etiam medicamentoſæ facultatis eſſent expertes. Satius autem ſit eiuſmodi aquas experientia diſcernere: quando etiam raræ inuentu ſint: apud nos enim ſtadiis ab urbe paulò plus cẽtum, in Pruſa minus decem. Ergo apud nos, quæ eſt in Allianis (locum enim ita uocant) unius tota eſt rationis, atq; ex uno fonte manans: quæ uerò in Pruſa eſt diuerſæ: item diuerſus aquæ medicamentoſæ fons, ut apnd nos in Licetis. Hic non paucis dubitationibus cauſam dedit, nam non omnes facit aſtringentes, omnes tamen facit ſiccas. Prius uerò uidetur illas reformidare ut etiam ſulphuream: tum uerò non omnes calidas eſſe uult, imò dubitat, cùm prius aluminoſas ut aſtringentes, non ut calidas damnaſſet. Sed audi quæ dicat in tertio de Præſagio ex pulſibus: Aquæ omnes ſulphureæ, tum aluminoſæ, & quæcunq; habent exiccandi uim, arterias indurant, & pulſum reddunt ob id duriorem. Et ſecundo de Criſi: Denſatur autem cutis uel à frigore, uel ab aſtringentibus, uelut accidit his, qui ſe aqua aluminoſa balnearunt. At de caliditate inquit primo de Simplicibus medicamentis. Aquarũ quæ bitumen, ſulphur, uel nitrum recipiunt, nullæ, imò ne marina ipſa refrigerare corpus poſſunt, etiam ſi per totam diem innataueris. Quo fit, ut nõ generaliter hoc de omnibus prolatum animaduertas. At uerò de ſiccitate generaliter loquitur, cùm in eodem libro inquit: Albulæ in Italia aquę uocatæ, & quæcunq; alumen, chalcitim, ac ſal recipiunt, tum reliquæ omnes eiuſmodi exiccare ualent: tum ulcera, tum lineum pannum impoſitum. Sed differentiæ huius cauſam paucis poſt uerbis ſubiungam. Sed illud primò adiicere uolo, quod in ultimo Artis curatiuæ ſcripſit, eſt autem uerborum hæc ſeries: Aqua quæ in Lesbo uiſitur, à Mitylene ſtadiis quadraginta diſtans, uim habet digerendi: hæc enim uiribus & colore eſt, perinde ac ſi florem ſalis aquæ marinæ immiſceas: ob id hydropicis & tumefactis idonea eſt, utpote ualide deſiccans. Licet autem &, ubi natura talem non inueneris, ſimilem ei artificio facere. Ariſtoteles dubitans in Problematibus quærit, cur aquis calidis lapides magis quàm in frigidis concreſcant? Reſpondet, quòd ob calorem: ſed de eo quo feruent loqui quiſquam dicet, non autem de potentia. Cùm uerò narrationem de his texeret, Artanas ac Magneſias aquas calidas dixit, & potui aptas: ſalſas tamen, quod ex ſubſequenti Problemate ſatis apparet, inquit enim: Calidæ eſſe aliquando deſierunt aquæ Magneſiæ, non ſalſæ. Sed & ſalſedinis cauſam & amaritudinis cinerem conſtituit: percolata enim aqua per cinerem, amara ſimul & ſalſa euadit.

[Margin notes: cap.ult. (beside "dicat in tertio de Præſagio"); cap.ult. (beside "ſum reddunt"); cap.4. cap.7. (beside "noſa balnearunt ... mentis"); cap.15. (beside "uerbis ſubiungam"); Sec.24. Prob. 11.16. 17.18.& 19. (beside "cere. Ariſtoteles")]

Atcl

At clarius in ſequentibus hoc docet, cùm dicit, feruidas plerunq; aquas ſalſas etiam eſſe: quòd per aluminoſam terram euntes, cineri miſceantur: nam cinis omnis ſalſus, & ſulphur redolent. In ultimo autem dicit, eas aquas ob id ſacras dici, quòd fulmine, atq; ſulphure proueniant.

Ex quibus ſatis colligitur aquarum calidarum ratio ibi ſecundum Ariſtotelis ſententiam: ſi quidem modico ſulphure alumini mixto aquas tranſeuntes cineri qui ob ſulphur prouenit immiſceri, atque ob id ſalſas aquas fieri: prohibet autem incendium aqua et aluminis copia, ſed tamen aliquid ſemper exuritur: ob id omnes ferme aquæ calidæ, ſulphuris, aluminis, & cineris aliquid uidentur habere. Sed & in ſecundo Meteororum, ubi de maris agit ſalſedine, ait: Mare ſalſum eſt, quoniam terra ipſa, & uapor exuruntur: ſimile enim accidit ei quod cineri ferme cùm aquæ miſcetur, tum ſudori, ac urinæ, quæ omnia ſalſa ſunt: ſimiliter & imbres, maxime autumnales, nam hi cùm ex aduſto uapore fiant, ſalſi euadunt. Terreum igitur cùm aduritur, ſalſum fit, tamen præcipuè aquæ immixtum. Omne autem, inquit, quod exuſtum eſt, potentia calidum eſt, ut cinis, calx, & animalium excrementa: ea uerò de cauſa aqua maris grauior eſt dulci: ut negotiatoribus ex æquo naues ut in mari onerantibus in flumine, maximum ex ſubmerſione detrimentum acceſſerit. Ferunt autem ob id in Palæſtina lacum eſſe, qui animalia non mergat, tanta eſt craſſitudo aquæ. Quicunque autem fontes ſalſedinem retinent, ueriſimile eſt ab initio calore tales factos fuiſſe: inde terras adhuc, per quas fluunt, cinere & calce abundare. Sunt etiam pleriſq; in locis tam fontes, quàm flumina, coloribus ac ſaporibus uariis, quę non niſi ob materiam admixtam talia fiunt, ut aluminis, & calcis, ac cæterorum. Hæc autem omnia à calore pro illius diuerſa natura gignuntur. Vnde in Sicanico agro Siciliæ Oxalme fons muriam acidam cõtinet, qua in obſoniis utuntur pro aceto: & circa Lyncon fons acidus, & in Scythia alius amarus. Sed non omnes hos fontes calere, docuit tertio de Hiſtoria animalium, cùm inquit: Sunt etiam aquæ multis in locis, quas cùm oues biberint, uellera in nigrum permutant: ut in Aſſyritide agri Chalcidici Thraciæ amnis, quem à frigiditate Pſychrum uocant. Et rurſus quinto de Generatione animalium: Aquis etiam uis ineſt pilos immutandi, calidis quidem ad candorem, frigidis autem ad nigredinem. Hæc ille.

Cap.3. Cap.12. Cap.6.

Sed primum dubitare licet, unde feruor thermis? Reſpondet author libri de Mundo, eſſe ut aquas ignium ſub terra ſcaturigines, quæ ubi eis adhæſerint, feruere illas: ſubiicitq;, earum non ſolum, ſed & ſpecuum multis in locis exitus patere: atque his diuerſas eſſe uires, aliis furoris, aliis tabefaciendi, aliis phanaticas, ut circa Delphos & Lebadiam: aliis letales, ut

in Phrygia. Verùm de uirtutibus haud dissentimus, de causa feruoris nõ consentio: hoc enim falsum esse declarauimus in libro de Supernis. At de frigidis aquis quòd etiam uires habeant, & sint medicatæ, testatur Seneca, dum inquit: Circa Nonacrim in Arcadia Styx fons appellatus aduenas fallit, non odore, non colore suspecta: bibentes tamen immedicabili malo afficit, & occidit. At magis consonam rationem attulit caloris, adesse uim sulphuris ac calcis, quæ obuio frigore incalescat, uelut & in calce dum aqua perfunditur. Quamobrem odores hos adesse sulphuris, bituminis, aluminis. Quo fit, ut alia ratio etiam in promptu sit, cur calidarum penè nulla ueneno prædita, aut rarissima: quoniam calore uenenum finitur. nam transitu aquæ calescit: calore soluitur uenenum, & aqua simul feruet, ob id calidarum nulla letalis, frigidarum nõ paucæ. Sed rursus, quonã pacto cùm aqua ui, & multitudine exuperet, quod continetur calefacere tamen potest? Respondeo: Aqua omnis infrigidat cùm moram traxerit, nisi uim habeat metallicã: ob id decocta omnia, si diu morentur in uentriculo, ut in præcedenti explicauimus contradictione, infrigidant. Quare si calefacere consilium est, corpus moueatur: si autem infrigidare, somnus conuenit: diu enim retinetur aqua. Prius igitur calefaciunt quæcunque sic nata sunt, aut parata, quoniam exiliores partes à natura membrorum trahuntur: atque ea de causa calida decocta tum aquas thermarum sumere oportet. Est tamen in thermis alia ratio: quędam enim adeo crassam habent substantiam, quam continent, ut non solùm illico calefaciant, sed perpetuò, quandiu in corpore manserint. Quod autem dico de calefactione, etiam de humectatione, aut exiccatione dico: quę enim uehementem uim siccam acquisiuerunt, non solum illico, sed perpetuò siccãt: quę leuem solum ab assumptione, non diu. In cremoribus autem non tanta potest inesse uis, ut semper siccent, aut calefaciant: sed primùm quidem hoc agunt: si autem diu retinentur, omnes humectant, & infrigidant. Omnes igitur Thermarum aquæ siccant ab initio, & calefaciunt: ueruntamen magis siccant, iuxta Galeni & Aristotelis sententiam, quàm calefaciunt. Quòd enim omnes calefaciant, necessarium est: nam omnes per cinerem & calcem transeunt, aliter non feruerent: calx autem & cinis calida sunt. Idem de sulphure dico, & bitumine. Siccant & omnes, quia terra omnis sicca est, & cùm aduritur siccior euadit, & aquæ commiscetur. His duabus de causis thermarum aquæ omnes siccæ sunt: sicciores autem, quàm calidæ, nam terra in extremo semper sicca est: at non potest in extremo esse calida, imò aluminosa, frigida etiam: ob id siccior semper est aqua thermarum, quàm calida. Quæ igitur alumine constat, quoniam si calida esse debet, sulphur aut calcem habere necesse est: imò utrunque: ea ratione aluminosa

5. naturalium quæstionum. cap. 25.

cap. 24.

minosa aqua modice primo excalefacit, pòst infrigidat: magis autem manifestum est hoc in ferrea. Frigidæ autem aquæ non necessario exiccant aut calefaciunt, quia nihil eis admiscetur: ob id paucæ illarum medicam uim habent: quædam tamen habent, quæ ab initio ortus sui calent, pòst autem longitudine uiæ & frigiditate terrarum aut metallorum refrigerantur: quæ autem ex his turbulentæ sunt, omnes malæ, seu calidæ, seu frigidæ. nam in eis terreum non est dissolutum sed integrum immutat uim corporis nostri: & obstruit. Frigidarum autem quæ claræ sunt, & uenenosæ, natura sic constat: lacryma ex ueneno resudat, quæ metallo aut lapide excipitur, miscetur que aquæ innoxiæ, uel non miscetur: quæ autem non miscetur perniciosissima, ut Styx, alia minus, ut quæ iuxta Tempe in Thessalia, quam nulla bellua attingit, ut Seneca autor est: transit autem per ferrum & æs. Omnis igitur frigida secundo modo, limpida, aut planè humida & frigida, aut uenenosa est: quia per expreßionem fit: nam metallica in humido & frigido loco posita, prius exusta in aquam conuertuntur. Calidæ igitur Thermæ, omnes calidæ iuxta Aristotelis sententiam, non solùm calidæ causæ ratione, sed quia primò calefaciunt, etiam ferreæ: sed adeò modicè ac breui tempore, ut quæ aluminosæ sint, uel ferreæ, frigidæ iure merito à Galeno iudicentur ac posterioribus: quoniam cùm minimum in corpore moræ contraxerint, infrigident manifestè: non solùm quia aquæ, sed ui exuperantis metallicæ partis. Harum igitur, & frigidarum, quæ alba est, uel turbulenta, necessario noxia antequam resideat, epota. Omnes tamen calidæ exiccant, quia materia terrea siccitate carere non potest. ob id Galeni & Aristotelis concordia clara est: ille enim uim causæ spectat, hic effectum in homine, ad quem obseruandum medicus est institutus.

3. quæstionũ naturalium. cap. 25.

Ipse uerò Galenus sic sibi conciliatur. Omnes aquæ calidæ quandam habent uim medicam, & tamen non omnino omnes calefaciunt, ut aluminosæ, suspectæ uerò ne ob causam nimis aliquid contraxerint: sed omnes exiccant, non tamen omnes astringunt: astringens enim est frigidum, siccumque qualitate, ac tereum etiam, ut Galenus ostendit in tertio de Simplicibus medicamentis. Nec nunc saporis & qualitatis differentiam, quandò ex eisdem proueniant, magnifacio. Quascunque igitur calidas uehementer magna præditas facultate existimare licet. At non feruentes, sed solùm calidas imbecilles esse, non est necessarium. In quibus autem colliquidatio terreum in aquam ducere potest, ut sal, ars naturam imitatur: ubi autem non potest, ut in ferro, sulphure, nulla ars naturam æmulatur: sed à naturalibus balneis petendum

cap. 7.

dum eſt auxilium.

Ergo aquæ calidæ natura ex ſeptem dignoſcitur, odore, colore, ſapore, caliditate, pondere, deſtillatione, & effectu. Odor docet materiam prædominantem: inde etiam Sapor: & quæcunque calidior eſt, aut ponderoſior cæteris paribus eſt magis medicata. Color etiam docet quod craſsior materia illi immiſcetur. Deſtillatio declarat quid, quantunque ex unaquaque parte terrea in aqua admixtum ſit. Vires etiam quia in metallis hoc non ſit facile deprehendere, adducunt nos in cognitionem naturæ aquæ, ut inferius explicabimus, cùm quædã propria ſint.

Igitur, ut ad propoſitum reuertar, omnes aquæ ſiccãt, quæ calidæ ſunt, lib.3.cap.167. iuxta Aëtii ſententiam: non omnes aſtringunt, aut excalefaciunt. Sed cur Paulus illas immodicè, non minus excalefacere, quàm exiccare, ſcri- lib.3.cap.52. pſit? Pauli litera ſic iacet. in antiquo codice: τὰ μὲν ἐπὶ νιτρώδη. τὰ δὲ ἁλμυρά. τὰ δὲ συπτηριώδη. τὰ δὲ θειώδη. τὰ δὲ ἀσφαλτώδη. τὰ δὲ χαλκανθώδη. τὰ δὲ σιδηρίζοντα. τὰ δὲ σύνθετα. Quod eſt: hæc quidem nitro, alia ſale, alia alumine, alia ſulphure, alia bitumine, alia uitriolo, alia ferro, quædam ex his cõpoſita. Sed alibi inferius ſcripſit, τὰ δὲ χαλκίζοντα, cap.11. id eſt ærea: atque ſic apud Aëtium legitur. Confert & chalcantum ſeu uitriolum oculis, ut in quarto de Medicamentis ſecundum locos: additur enim in compoſitione eorum quæ ad aſtringendum maximam habent uim, ſed & ibi ſquamma æri utilis habetur. Manifeſtum eſt autem, quòd ex his, quæ in libro nono de Simplicibus leguntur, cùm de chalcanto agit, quòd chalcantum, non æs legi debet: nam chalcantum, ut ibi inquit, carnes ſiccat, contrahit, ac conſtringit. quæ omnia quis non uidet columellæ, & ori, ac gingiuis maximè conducere?

Sed adhuc dubitatio manet, Quonam pacto ferreæ aquæ immodicè, tum aluminoſæ, excalefaciant? Certè ſic legendus eſt textus ille: Naturalium aquarum calidarum uis eſt, quæ ſiccet non parum: quarundam etiam ut excalefaciat. Sed Græca lectio plus etiam obſtat quàm Latina, cùm in fine adiectum habeat ἐπίπερ. Auicenna uidetur & ipſe intelle- cap.59. xiſſe tamen in ſecundo libro de Aerea, cùm dixit, Aerea confert ori & auri. Vtrunque legi poteſt, ſed ærea certè non eſt tantæ utilitatis, ut dixi, quantæ eſt, quæ ex uitriolo.

Illud minimè præterire licet quod dixit, Et plurimũ earũ ſoluit aluũ. Quonam pacto fiet hoc, ſiccis omnibus exiſtẽtibus? Euenit hoc pro mole & magnitudine, ut docebimus, primò: tum uerò ex acredine: omnia enim acria aluum mouere ſolent, ex Galeni ſententia: maximè tamen purgant 5.Theor.c.29. ſalſæ, & nitroſæ, ut Haliabbas inquit. ſicut aluminoſa manifeſtè refrigerat, exiccat, & aſtringit. contrariæ opinionis q alumen refrigeret, est Dioscor. lib. 5° cap. 81, ubi uult alumina calefacere, et ibi Matthiolus tuetur Dioscor. contra multos alterantes ualidis satis rationibus. Sed

Sed poſtquam in hos ſermones incidimus, operæpretium erit, ut ea adiiciamus, quæ ad illarum uſum pertinent: tum maximè, quòd antiqui ſatis breuiter de illarum exhibitione locuti ſunt. Igitur cognita qualitate aquæ, & ex quibus componatur, in illius uires ratione & experimento deſcendere licebit. Sic ex Aëtio. Generaliter omnes conferunt morbis humidis, dicit etiam frigidis: ſed intellige, qui ex humoris abundantia proueniunt: ut, iuncturarum doloribus, reſolutionibus neruorum, anhelosis, ulceribus humidioribus, fracturis, callo indigentibus: & hæc ſine controuerſia. Nephriti autem non ſine controuerſia, ubi plus calor noceat, quàm ſiccitas iuuet. Similiter & induratis tumoribus ſi à nigro humore ſint, nam in Cancrum calidæ deducere poſſunt: peculiariter autem ſic.

Salſa ac Nitroſa adhibentur fluxionibus capitis ac thoracis non acribus, tumoribus pituitoſis, hydropicis, uentriculoq; humido, ſed tamen illi nocent: ſoluunt aluum egregiè.

Aluminoſa ſanguinis reiectioni, uomitibus, omnibus deniq; ſuperfluis reiectationibus, tum maximè ſanguinis, abhorrẽtibusq;: aſtringunt, & confirmant: uaricibus etiam conferunt, coctioni, & his qui immodicè ſudant.

Sulphurea neruos molliunt, teneſmos mitigant, articulorum fluxionibus, ſpleni indurato, iecori obſtructo, utero reſoluto, coxendicum doloribus, omnibus cutis morbis manifeſtè conueniunt: expurgant ualidè, ſed immodicè calefaciunt, & uentriculum labefactant. Quibus calida eſt temperies plerunq; mortem afferunt, niſi à iecore & præcordiis diligenter cauerimus: conferunt & pulmoni non parum.

Bituminoſa calefaciunt, molliuntq;, præſertim partes circa ueſicam, colum, & uterum: caput lædunt, & ſenſus perturbant. Conſtat autem bitumen ſulphurea, & cinerea, tum ſalſa parte mixtis: inuenitur præcipuum in Syria, ubi mare mortuum, Galeno teſte: habet autem & aquæ aliquid unde conſiſtentiam habet. 11. de Simplic. medic. in fine.

Mercurio quę conſtat, omnis tepens, aut frigida. Tepida autem omnis aqua Mercurium, aut ſaltem ferrũ immixtum habet: ſola enim hæc duo tantum habent frigiditatis, ut ſulphuris incendium moderetur. Porrò quæ Mercurium habet actu, uenenoſæ eſt qualitatis: quæ autem potentia, refrigerat, ſiccat, confirmat. Dictum eſt de his in libello de Subtilitate.

Aerea conferunt hydropiſi ualde, tum etiam ori, tonſillis, auribus, uuę, oculis. Sunt tamen uenenoſæ qualitatis: calefaciunt etiam, & exiccant, & attenuant non leuiter & difficultatem ſpirandi faciunt. Reprehendent quidam nos, quòd adiecerimus quæ apud Aëtium minimè inueniuntur.

Sed illi digni sunt,ut eas aquas sumant,præceptis Aëtii solùm admoniti.

Cinerea abstergunt, exiccant, & salis operationes, sed leues, habent: astringunt etiam,& splenem minuunt.

Calce autem constantia calefaciunt immodicè, & exurunt putrida curare ualent.

Ferrea infrigidant,astringunt, uentriculo & lieni commoda:ad sistendum sanguinem,undecunq; fluat,suprema.

Gypsea adhuc magis sanguinem retinent,sed uentriculo noxia,& spirandi difficultatem pariunt.

Chalcanto infecta ulceribus,tonsillis,uuæ utilissima: astringunt,exiccant,confirmant

Argentea, ut Haliabbas inquit, refrigerant, & exiccant, moderatius tamen quàm ferrea, & conferunt membris principalibus, suntq; rara & pretiosa.

Lithargyrio infecta anhelitum uitiant, conferunt tamen ulceribus, maximè calidis,& non mediocriter.

Plumbea neruis & uentriculo noxia refrigerant & siccant, & fluxum seminis emendant,sistuntq; sanguinem.

Est autem usus Thermarum quintuplex, Potus, Lauatio, Lutum illitum,Gutta seu Instillatio,& Fumus,seu Sudoris prouocatio.Calida uehementissimè actu, & sulphurea & bituminosa omnia per instillationem capiti, uentriculo, pectori, iecoriq; adeò periculosa, ut persæpe mortem omnino inferant. Eadem ratio luti: neq; enim præcordiis aut capiti apponendum,aut pectori. Sudatio quæ fit in cauernis calidis omnibus temperamentis periculosa.Lauatio omnium tutissima.

Secundum regiones autem Italiæ dicendum, ut ex Sauonarola accepimus. In agro igitur Patauino septem loci sunt, in quibus Thermæ inueniuntur: & primò iuxta Aponum celebratæ Claudiani elegiaco carmine, materna lingua Ebanum: salis plurimum,inde aluminis habentes: nam necessariarum rerum, id est cineris, ac sulphuris quàm minimum habent: sanant præcipuè albas purgationes mulierum, quæ ob pituitam proueniunt: ut etiam mulier, quæ iam sterilis ob hoc per annos duodecim fuerat illarum auxilio conceperit: stillam habent frigidæ pituitæ, à capite descendenti,utilem. iuuant etiam uel solo sudore ex cauernis. De his autem Lucanus dicebat:

lib.7. Euganeo,si uera fides memorantibus,augur
Colle sedens Aponus terris ubi fumifer exit.

Sancti Petri,secundo loco habentur, à prioribus mille passibus distantes,in ualle,& ob id minus in usu: ualidiores tamen, parum potui aptæ. mixtio ex eisdem.

Domus

Domus nouæ,quatuor ſtadiis à prioribus diſtantes,calcem modicam, præter reliqua quæ in aliis:ob id in hydrope frigida non parum utiles.

Montis Grotti duobus millibus paſſuum ab Apono quarto loco habentur: nullæ in Patauino agro magis ſulphureæ, quamuis tamen parum & eius habeant:habent & cinerem,& alumen,& non multum gypſi: exiccant immodicè,calefaciunt etiam,ſed longè minus. Vſus eſt inſtillatione ſuper caput, tum ſuper iuncturas frigida pituita laborantes: cohibent etiam quæ à capite defluunt.

Sancti Bartholomæi Thermæ à Patauio diſtant centum ſtadiis: mitiores hæ omnibus aliis ſunt: aluminis plus cæteris habent, & aliquid etiam nitri. Nodos in iuncturis ſoluunt præ cæteris. Feltrinus uir cùm ex luxatione in genu ad motum eſſet inhabilis,concepta in loco duritie,xv. dierum ſpatio domum pedibus ſuis rediit:ut Sauonarola refert. Vbi cineris, aut ſulphuris nullam fecerimus mentionem, ut hîc, modicum illis ineſſe ex his intelligi uolumus.

Sanctæ Helenæ ſexto habentur loco. LX. ſtadiis à Patauio diſtantes, aluminoſæ,& nitro abundant: nam ſal etiam, ut dixi, cum cinere & ſulphure omnibus communis eſt: quia iuxta Ariſtotelis ſententiam cinis ſalem habet ſecum: emolliunt neruos à craſſa pituita duros factos: conferunt etiam cutis defœdationibus quæ ſerpunt.

Montis Ortoni extremæ ſunt, uulgò Mons Tertonus: naturam habent earum quæ iuxta B.Bartholomæi ædem poſitæ ſunt. atq; ex iiſdem conſtant. Has omnes fermè & ego uidi, dum iunior Patauii literis operam darem.

Bononienſi agro in confinioq; Piſtorienſis, ubi Alpes, ac frigus etiam Iulii tempore, quaſi temperatæ & amœnæ aquæ, & ob id multi uſus habentur, Porretę uocatæ:ſimiles quidem his quę in Aponenſi agro natura, ſed longè ualidiores, & etiam uſui aptiores: roborant epotæ cerebrum, ſenſusq;, & uentriculum: ſiſtit ex cerebro diſtillantia, difficultatem ſpirandi ſanant, adeò ut etiam equos, quos Bulſos uocat uulgus, duorum menſium ſpatio curent. Appetentiam excitant,& ſiſtunt ſanguinem,qui fracto in pulmone, aut in pectore uaſe, fluit. Renum imbecillitatem firmant, atterunt lapides, ſterilitatem auferunt, & cohibent menſes albos, ut autor eſt Gentilis: ſanant & podagram, licet non antiquatam: appetentiam etiam prægnantium reparant: ſed nolim tamen tanto periculo leuiſsimum ſymptoma curare. Periculoſa tamen ſunt, quia ualida: hoc enim uehementibus fermè omnibus auxiliis eſt commune, cùm non ritè adminiſtrantur. Vnde etiam in adagium uenit:Balnea Porretæ mortem, uel pota ſalutem.

Romandiolæ tria habentur Balnea iuxta Caſtrum B.Mariæ:primùm

De turri uocatum, ad iuncturarum dolores, sed potui ineptum. Poltronum secundum dicitur, quòd cutis defœdationes curat, scabiem, ulcera, elephantiasim. Dominarum tertium, quòd mulierum mor os curet utero uenientes miro modo: distant hæ à Foro Iulii, uel Forliuio stadiis CCXL. uel P. M. XXX. inter ipsa solus murus medius est.

Foroliuii Balineæ sunt. D. M. passuum uel stadiis XL. ab urbe iuxta castrum Medullam. Harum aquæ epotæ corpus non leuiter purgant: quare salis plurimum habere coniectura docet: nam inter metallica fermè solus soluit uentrem.

Lucano agro XXI. M. pasibus iuxta Torsennas Thermæ tres sunt, quarum primæ Torsenæ uocantur, iuxta Gentilis sententiam sulphure, & alumine, ac sole æqualiter constant: molliunt durata, & ulcera difficilis consolidationis curant. Sunt qui uerius illas habere florem salis fosilis, quem quidam uocant salgemmam, affirment, salis nitri loco. Rubeum autem balneum extra uillæ circuitum, æneum est, ac quasi frigidum. Villæ Balneum, quod adeò celebratum est, & nunc in frequentisimo usu Mediolani, à Torsena M. pasibus distat: exiguum ut uix tres capiat homines. Sedat sitim, quia terrea substantia constat: utile renibus, & iecori, tum etiam sanguinis sputo, & reliquis hæmorlosagiis singulare præsidium. Sauonarolæ autem ætate adeò contemptum, ob debiles uires, ut in usu non esset. Mercurii particeps est. unde si non rectè administretur, iecur debilitat, & hydropem gignit: ostendunt hoc aurei annuli.

Pisæ etiam habent sex balnea: in monte enim sancti Iuliani, qui est inter Lucam & Pisas, sunt Thermæ, & in eodem agro aliæ quatuor. Hæ aut natura aluminosæ non parum, sed & sulphuris non leuem habentes partem. Balneum Saniæ, immodicè sulphureum, & calidis ob id ualde temperaturis non leuiter noxium. Balneum sanorum, aluminis plus habet, sanis utile, confirmans robur. Balneum autem Reginæ tribus M. passuum ab urbe distat, ob id quòd ferreum est, sanguinis fluxibus non parum utile, confirmans etiam uentriculum: melius longè balineo uillæ atq; eodem ualidius, haud mediocriter. Quintum ab hoc distat tribus passuum M. Marmoreum, quæ steriles sunt ob uehementem caliditatem, ab hoc balneo prolificæ aliquando fiunt, refrigerat enim usq; ad torporem. Sextum autem est distans XVI. millibus passuum ab urbe uocatum De aquis, famosum, ferreum, & aluminosum: optimum supercalefactis, impinguans eos, & uim attractiuam eorum confirmans: suscipit tamen uehementem permutationem, in mense Martio quandoq;, hanc accolæ loci cognoscunt, fit enim aqua citrina colore, & tunc non leuiter nocet: cauendum est igitur tunc ab illa.

Volaterræ habent balnea tria aluminosa, & sulphurea, ab urbe XVI. M. pass.

M.passuum distantia, similia Aponensibus, & montis Grotti. Alia extra muros uillæ, similia Thermis uillæ fermè ad unguem, sunt enim ferrea, & alumine modico participantia. Sunt & alia ab his distantia duobus M.passibus, sale, sulphure, & alumine immodico prædita: & ob id ebullire uidentur adeo acriter, ut transeuntes aues halitu necent, & ad se trahant: ascendunt etiam corpora ex illis exigua & strepitum edunt non leuem, uocanturq; lacones surdi: administratio illorum ut est periculosissima, sic uiolentissima.

Senæ habent undecim Balnea: primum Petrioli, distans P. M. XVI. ab urbe, sulphure & alumine participat: sed sulphure immodicè duciam seu stillam habet ibi x. sunt alia balnea eiusdem, ut fertur, naturæ. Secundum dicitur farinæ, simile priori, sed longè leuius, ideo prius in hoc ingrediuntur homines ut assuescant. est autem flumini propinquum. Tertium dicitur De cometis, quod quasi simile est dulci aquæ: in eo apponi solent cucurbitulæ, uelut in Thermis dulcis aquæ: uirtus ferme nulla, adeo lenis. Quartum est sulphure & ferro mixtum, immodicè calefacit & exiccat. Aliud ibi magis sulphureum, ubi tres, ut dici solet guttę. Ab hoc aliud temperatius. Sextum ultra pontem, uocaturq; Balneum dominarum, naturæ sulphureæ non parum ut reliqua. Caldenæ septimum balneum, ferreæ uirtutis, & aluminosæ, roborat membra nutritionis & coitum, attenuat splenem, & sanguinem cohibet ualde: solet hoc emendare detrimenta balnei Petreoli. Octauum Morcerati balneum, propinquum balneo Petreoli per quinque M.passuum: illo tamen longè mitius, unde ab eo curam incipere solent. Nonum Rapolani balneum pinguiori scabiei utilissimum: curat & superfluum uteri humorem: sulphure immodico abundat, & ideo uehementer calidum & siccum. Decimum Auinioni balneum ab urbe XX. M. passuum distans, æreæ, ferreæ, & aluminosæ est facultatis, sed æs longe minus dominatur: assimilatur Balneo Reginæ in comitatu Pisano: uerum ut crassioris substantiæ, sic tardioris effectus. Est & aliud, S.Philippi uocatum, nitro abundans, & ob id guttam habet siccantem uehementer, & cum minore periculo, quàm Petreoli balneum: nam sulphur nimium colliquat: hoc igitur mitius est. XVIII. M. ab urbe distat: uentis & inundatione non parum turbatur, fitque graue: accolis hæc turbatio cognita est. Est & aliud uocatum Aquæ borlæ, quod quia nitro abundat, caretque astringentibus, aluum non leuiter subducit. Omnia hæc in Senarum regione continentur: tamen plura alia, quorum naturam ex his, que dicta sunt, coniectura assequi licet.

Viterbii decem sunt balnea famosa: primum eorum dicitur De grotta, ab urbe distat passibus M. naturæ ferreæ & parum æneæ, salis & alu-

minis particeps:aureo colore, gustu maximè iucundum, substantia tenuissimum, unde uasis delatum magna ex parte euanescit: saluberrimum etiam, nam ex nulla alia aqua plus tutò bibere licet: purgat præcipuè renes, uentriculum, cerebrum: totum caput, & corpus roborat, sed tamen longe magis oculos, à quibus aufert tenebras, eorum aciem acuit, confirmatque. Secundum est Vallis Chaim, æreum, aluminosum, modice ferreum: uiri id non ferunt, nam nimis spiritum cohibet: mulieribus, quæ ob frigiditatem, & humoris copiam non concipiunt, salutare: ob id Dominarum uocatur. Cruciatorum tertium est, ferreæ, & æneæ naturæ leniter est, multumq; sulphureæ: podagricis utilissimum, ac iuncturis salubre. Bulicani balneum ab urbe distat M. passibus, alumine & ferro constat: feruet multum, & eadem die sponte mutat colorem in aureum & argenteum: purgat exustos humores, & iecori saluberrimum est. Bussetum, sulphureum est, ferri non expers, simile balneo cruciatorum: peculiorem habet uim in antiqua coli uexatione, luxatis, ac fractis. Palatiorum balneum, alumine magis quàm sulphure participat: curat scabiem, & cutis defœdationes, omni alio balneo longe melius. Sanctæ Mariæ in felice balneum, ferro & sulphure abundat, ob id etiam resolutioni arcteticæ, ileo, colicæque confert, tum magis quòd eius substantia tenuis ést: ob id etiam non plurimum lædit, etiam si in irritum quis ipsum sumat. Prati balneum, quasi expers qualitatis externæ, unde ob sulphuris leuem illam uim flatum discutit in iuncturis existentem, & in utero. Suauis est hæc aqua, & potui apta. Paganelli balneum, clarum est, non multum calidum, nitro & alumine, modicoque ære participat, uentriculi affectibus nihil melius: purgat, confirmat, appetentiam incitat. Asinellæ balneum, æreum est manifestè, tum subtile, hydropicis salutare, tum obstructionibus, & in uteri collectionibus: limpidissimum hoc etiam est.

Aesculi autem iuxta urbem balneum, non multum calidum, multum tamen sulphureum est: nocet oculis debilibus, iuuat neruos resolutos, sed haud multum.

Vrbs uetus nouem habet balnea: iuxta oppidum uocatum S. Cassianus, primum dicitur De terra, aluminosum, inde ferreum: purgat tamen renes. Secundum est balneum Caldaia, ferri minus particeps, mundat humidam scabiem. Tertium est Balneum sanctæ Mariæ, calidum, & siccum non parum. Quartum est Balneum de Caldagna, duas habet guttas: calidum est & siccum ualde. Quintum est Balneum sicuncellæ, id est Iecorarium: calidum temperatè: medium inter ferreum & aluminosum: iecori, spleni, uentriculo, maxime utile, seu calida, seu frigida uexentur intemperie. Sextum est Grottæ balneum, scabiem ulcerosam remouet.

Sept

Septimum eſt Sancti Georgii balneum, ulcera antiqua conſolidat, hocq́ue ei ineſt præcipuum. Octauum Balneum Pirus:prouocat ſudorem. Nonum eſt Balneum De luto:extenuat craſsitiem crurium, extendit neruos contractos:moram trahere oportet in illo per menſem cum dimidio ſaltem,uel etiam uſq; ad duos.

Peruſium habet balneum unicum montis alti,nigrum,fœtidum,bituminoſum,ſulphureum:uires balnei S.Bartholomei in agro Patauino.

Iuxta autem oppidum montis Catini ſunt tria balnea: Primum, Balneum obſoletum,ſalſum. Balneum aliud ſalſum ualens œdemati, ſciæ, & podagræ. Balneum nouum,& ipſum ſalſum eſt,atq; ideo cognitum: ſoluit tamen uentrem,prouocat urinam & uomitum.

Apulia & ipſa non pauca habet balnea:Sudatorium primum: acuit uiſum, ſtringit lacrymas. Ibi nouem alia habentur eiuſcemodi balnea.E quibus Bulla unum eſt:Sulphureum aliud:tertium uocatum Aſtianę balneum,quod lenit pulmonem,& tollit tuſsim. Iuncare balneum,uentriculum confortat,& iecur:proprium eius eſt lætitiam inducere,ſuſpiria tollere,coitum excitare,alacritatē gignere: hecticam omnem curat. Balneum Locus,eſt quod maximè Neapolitani diligunt iuxta litus eſt maris:confert oculis,caligini,aquæ:reficit conſumptos,renes confirmat: aqua ſuauis,tepida,& multum grata.Hanc ex notis eam eſſe autumo, quæ in uilla,cui nomen Academia fuit Ciceronis,poſt illius obitum nata eſt:unde Plinius ea recitat carmina laureæ Tullii,quæ memoria digna ſunt. Lib.31.cap.2.

Quo tua Romanæ uindex clariſsimæ linguæ
  Sylua loco melius ſurgere iuſſa uiret.
Atq; Academiæ celebratam nomine uillam
  Nunc reparat cultu ſub potiore Vetus.
Hic etiam apparent lymphæ non antè repertæ,
  Languida quæ infuſo lumina rore leuant.
Nimirum locus ipſe ſui Ciceronis honori
  Hoc dedit,hac fontes cùm patefecit ope.
Vt,quoniam totum legitur ſine fine per orbem,
  Sint plures oculis quæ medeantur aquæ.

Triptæ balneum,& ipſum iuxta maris littus,dulce, nec calidum: uentrem mollit, febrium ſiccitatem tollit, pectus lenit, ſupercalefactos refrigerat.

Petræ balneum cerebro commodiſsimum, ut quod omnes eius morbos tollat:auxiliatur etiam pectori & cordi,ipſa roborans:ſurdos, & ſuffuſionem etiam curat.

Colatura balneum cor lætum reddit, tuſsim moleſtam aufert, pulmoni etiam & ob id, & præter id ſalutare: pituitam ſiſtit. hæc omnia

facit in potu ſumptum:lauacrum autem balneum pulmonem expurgat, atq; ei opem affert.

Aquenſis ciuitas Montis Ferrati, balneum habet de quo ſic Sauonarola:In plano eſt aqua,quæ duobus diebus limpida eſt,tertio autem fit uiridis:curatur,ſeu expurgatur fons eius ob id ſingulis octo diebus: ſapor eius fœtidus eſt, ut corruptorum ouorum: dicitur curare iuncturarum morbos.Hæc ille. At nos uidimus hoc anno tot ad illud confluere homines,ut uix locus ipſe aduenas caperet:erat enim ut dicebant, non ſolum artubus,ſed etiam capiti ſalubre. Ego equidem ex odore, & ſapore, ac permutatione,in cauſa frigida, atq; etiam uehementer frigida, tantum conuenire exiſtimo. Sunt etiam duo balnea quorum unum in ciuitate minoris uſus alterum ab ea diſtans M.paſsibus ferme,ualde famoſum.

Aquarium autem habet Thermas, diſtat à Regio Longobardorum XXII.M.paſſuum.Camphorę odorem habet,limpidamq; aquam ac guſtu non parum ſuauem.Si quis bis in die moram in eo trahat, ſinus & chironia ulcera ſanat.

Brandula oppidum XXXIIII.M.paſſuum diſtans à Carpo, Thermas habet M.paſsibus ab ipſo oppido diſtantes,aqua clara,qualitatis externę expers,potentia etiã quaſi temperata,ad calidum tamẽ declinans. Sulphuris & ſalis parum,at aluminis multum particeps:præcipuam habet in emendando ſanguinis mictum uim:attamen hoc etiam commune habet in bobus:plurimi enim cùm lætalis ſit hic morbus,in illis, hac pota aqua liberantur,Sed & ex hoc deprehenſa eſt uirtus in curandis hominibus.

Verona & ipſa habet in agro Calderam uillam, iuxta quam Thermæ ferreæ,& aluminoſæ,robuſtiores his que de uilla in Lucenſi agro: ſiſtunt etiam profluentem ex cerebro pituitam:ob hoc hæmoptoicis ex deſtillatione commodiſsimæ.ut etiam aliqui ſanguinem ex acuta deſtillatione expuentes perfectè curati fuerint.

Sicilia iuxta Sacham ciuitatem Thermas habet in radice montis diuiſis fontibus uirorum,mulierum,belluarum:ſed in ſummitate eſt antrum cum cubilibus uariis pro morborum uarietate. Conferunt ramici & podagrę:& natura earum eſt ferrea & aluminoſa.Mõs uocatur gemmariorum,palmiſq; refertum eſt. Aliud balneum inter urbem Reparanni & oppidum Alcami ab eo diſtans quatuor M.paſſuum,uocatũ Calatomech: ibi tres domus,calida,calidior,& calidiſsima:ut etiam ibi coquantur oua: uerum natura ſulphurea.Menſe Maio ad eũ confluunt homines. Alia etiã iuxta ciuitatem Palermi,Termini uocata,ab oppido eiuſdẽ nominis.

At uerò ut ſciamus cum facilitate quantum quælibet aqua ex ſale uel alumine contineat, hunc modum tradiderunt: uas figulinum ad dimidium in fonte impleatur aquæ pondere cognito,inde in fonte ſuper-

natans

natans tandiu maneat, donec absumpta aqua lacrymæ quædam in uasis superficie adhæreant:tunc transmutetur in lapidea uasa lata,& quadrata & depressa, seu humilibus lateribus, quæ & ipsa maneant in aqua fontis feruente, ut sic ex mora cogatur in unum metallicum omne: hoc autem modo seruatur & sulphur,quod in destillationibus euanescit. Verùm nec hic modus omnino tutus uidetur,cùm plurimarum aquarum uires æreas ac ferreas experiamur,in quibus nihil ex eiuscemodi metallis, quod sensui pateat,resecatur. Tutior igitur uia à sapore,odore,& effectu habetur, cætera non omittenda,cùm assistentia probent & ostendant.

Ostensum est autem quòd non in omnibus licet naturam imitari: inquit enim Galenus, Vt in sale, sic in sulphure, & alumine,atq; aliis, licet artificio naturam consequi:at nos in æreis,ac ferreis,non ad exactam eam symmetriam perduci per artem aquas posse ostendimus. Sed nec in alumine & sulphure, nam terrea manebit,& turbida,cùm natæ thermæ clarissimæ sint. Respondeo igitur,Galeni sententiam quo ad primas qualitates esse exponendam: siccabit enim alia, alia calefaciet uehementer: non tamen in potu omnes æquè conuenient,cùm naturales sint puriores, uelut & in reliquis quæ ab arte simul & natura fiunt: ars semper naturam imitatur,at nunquam æquat.Duplici autem modo in potu sumitur, uel ut expurgans, & in immodica quantitate, tuncq; somnus prohibendus est,ut superius diximus: tunc enim ad uncias fermè cc. peruenimus, sensim augendo: unde tanta moles si retineatur, uel subitam mortem, uel ascitem poterit creare. At è diuerso, si immutare uelimus tẽperaturam, non excedimus uncias XXIIII. tuncq; somnus maximè conuenit,uigilia attenuantur. Sicq; hoc anno multis nobilibus hac ratione, primus in hac causa,ut in plerisq;,feliciter exhibui. 1.de Simplici. med.c.7.in fi.

Aestate autem eadem ratione à medio Maii ad medium Iunii, & rursus à medio Augusti ad medium Septembris exhiberi solent: & rectè quidem si purgandi causa:si immutandi,quocunq; tempore conueniunt: summis tamen frigoribus temperies ad calorem declinans per uaporarium mollienda. Semper enim frigus, fames, fœtor,fructus,coitus,sed & aqua, ac limphatum uinum,& caseus,fugienda sunt aquam thermarum bibentibus. Quò fit, ut minus mirum uideatur, Cramignolam & Gatamelatam duces, sub media hyeme à Sauonarola fuisse plenè curatos Thermarum aquis:nam calorem aëris,etiam æstiui,ars melius potest fingere,quàm aquas ipsas.Dantur igitur pulli,& auiculæ,& uitella ouorum, & uinum leue flauum, uel subrubrum:& acetaria aliquando:& citrangula ipsa,quamuis fructus,pro fructibus non habentur. quæ fugienda sũt aquã thermalem bibentibus.

Sed an uerum est quod Galenus dicebat, medicas aquas sitim facere? uidetur enim hoc uerum,quoniam,ut diximus,omnes sunt siccæ. Et rur- ubi supra.

 sus,

lib.1.c.9. ſus,an nunquam conueniant febrientibus ea ratione,& ut ipſe dicebat, in Arte curatiua ad Glauconem: Marinæ autem aquæ,& ſalſæ,nitroſæ,atque ſulphureæ,plus quidem bilis educunt: ſed multò minus,quàm potabiles proſunt. Præſtat uerò neq; ipſas utiles (in Tertianis enim loquitur febribus,qui ſermo fermè omnibus febribus communis eſt) dicere, quandoquidem plus qualitatibus nocent,quàm iuuent euacuationibus.Equinoui corrupto iudicio quendam hiſce uti perſuaſum, deinde extenuato corporis habitu ad tantam ueniſſe perniciem, ut tabe conſumptus interiret. Sed Princeps moderatius in ſecundo libro, Et aquæ ſulphureæ,& lutoſæ, & ſtantes, febres faciunt. Alia accedit dubitatio, quia ipſe alibi ponit, quòd æreæ & fereæ iuuant in morbis frigidis & humidis. Nam in prima quæſtione ratio & experimentum oſtendunt, quòd aquæ ferreæ extinguunt ſitim. Reſpondeo,dictum Galeni intelligitur ſecundum plurimum, nam eas in quibus ferrea uis dominatur, non uidetur agnouiſſe: quòd ſi agnouiſſet, aliam de his ſententiam forſan attuliſſet. Sed non omnem extinguũt ſitim:eſt enim ſitis appetentia frigidi & humidi,aquę autem thermarum omnes ſiccæ,quamuis ferreæ frigidæ ſint: conueniunt igitur uel euacuando bilem, ſalſum´ue humorem. uel in ſiti quæ ob intemperiem fit calidam, non deficiente humido. Eadem ratione & in febribus ferreæ poſſunt conuenire:quanquàm raro, & ſolæ:in acutis autem nunquam. Quomodo autem ferreæ cum æreis in morbis conueniant frigidis, reſpondet Gentilis, quòd exterius applicatæ naturalem calorem ſua ui aſtringente reuocando:ſed hoc eſt improprium. Intelligatur igitur referendo ſingula ſingulis, humidis omnes conueniunt, frigidis autem ſalſæ. Sicut & illud, Aquæ omnes metallicæ nocent & malæ ſunt: id eſt, cum cibo ſumptæ,quod uerum eſt:aliter autem falſum Haliabbas quoq; in eundem incidit errorem,dicens,Ferreas ſplenem calefacere.Illud etiam ad notandum, quod ab illo habetur, Salſas omnes caput offendere: nam de ſulphureis iam illud dictum eſt.

[Margin notes: cap.59. ſecunda primi.doc.2.cap.19. — ſecunda primi doc.2.cap.16. — ibid.c.19. 5.Theoric. 13. cap.]

An uerò non niſi uerbis grauibus exhibenda ſint? hoc enim quidam ſentire uidentur: dubitatio eſt,leuis tamen: nam ſi ſanis quædam conueniunt,aut ſaltem neutris,quomodo etiam non leuiter ægrotantibus? Euacuandi tamen gratia,cùm in maxima fuerint quantitate,ſolis ægrotantibus,ac etiam grauiter(non leue enim auxilium)non niſi graui conueniũt morbo. Quædam etiam talia ſunt,ut quæ uehementẽ habent qualitatem, ut non niſi grauiter affectis cõueniant. Obſeruant autem quidam Biſſextilem annum, in quo referunt accidere ſterilitatem perſæpe,tum abortus prægnantium,& medullam arborum non ad florem conuerti, ſed ad pediculum: quartanæ enim febres ab aliquo ſidere fouentur, à quo & uniuerſa, quæ ſub cœlo ſunt, quandam permutationem ſuſcipere uidentur:

[Handwritten margin note: l. morbis]

tur:sic bissextilibus annis thermæ corrumpuntur. Sed hoc fortem quandam ueritatis causam potius habere uidetur, quàm firmam rationem. Annis siquidem M.D.XL. & M. D.XLIIII. plures grauem noxam à balneis, aliqui etiam mortem incurrerunt. Sed hoc non ubiq; æqualiter, non omnibus, non semper.

Artificiosa uerò non eiusdem generis sunt:alia enim ex aqua, lacte, oleo, uino, pura, & composita, de quibus aliàs dicemus:alia aërea, è quibus humida, sicca, ignea. Sed quæ artificio constant spirandi difficultatem semper pariunt, ob calorem, & uaporis abundantiam, ut à Principe colligitur. Sulphurea iuuant epota secundum ipsum, nec mediocriter: uapor tamen eorum nocet, magis tamen chalcanti, ut nono de Simplicibus medicamentis habetur. Sulphur enim iuuat, interius sumptum saltem: Chalcantum nullo modo. In hydrope quoq; eadem ratio est: nam aluminosa, sulphurea, ferrea, nitrosa, & salsa iuuant: dulces aquæ nullo modo, ut Princeps ait. Sed hoc non solùm balnei, sed potus causa.

decima tertii trac.1.cap.40.

decimaquarta tertii tra.4. cap.12.

Assumuntur autem duobus modis, in loco, & extra delatæ. Quæ deferuntur, eo sunt debiliores, quo locus ipse longius abest. Sed non solùm debiliores fiunt aquæ à fonte translatæ, sed etiam corrumpuntur: ob id non paruis uasis, ut quidam, sed magnis ad hunc usum paratis colligendæ sunt: quantò enim maiora sunt uasa, eo aqua purior, ac ualidior remanet. Qui igitur ad locum accedere potest, non uehi curet aquam: si autem uehere sit necessarium, aquæ dulcis omnem usum deuitet: seu uasa abluendo, seu alterius necessitatis causa. Sumitur & purgandi causa in multa quantitate & aliam ob rationem, cùm temperaturam immutare propositum est: quo in casu (non enim semel dicere conuenit) somnus non solùm est innoxius, sed etiam utilis semper: persæpe uerò necessarius. ob id cùm purgationem molimur cautè agendum est: periculum enim non leue in errore. Aquæ enim Thermarum uires habent non mediocres, non solùm ob feruorem, & metallicam uirtutem, sed etiam ob copiam earum, quæ iam diuturno usu laudatur. At nos, in quibus copia conuenit, iam diximus, ubi scilicet uires ualidæ & corporis uacuandi intentio est. Quòd si Lucanæ uillæ, gratia exempli, conueniant accedenti ad locum, deportando aquas Veronensibus Calderæ utemur, atq; etiam maiore in copia, ut quod deest ex uiribus, ob translationem, natura & multitudine suppleatur. Venti autem omnes, maximè Boreales, & imbres, magis aquas omnes calidas uitiant. Venti magni ad tres dies, aquæ autem ad decem. Cùm etiam annus pluuiosus est totus circa Ver, Thermarum aquæ sunt fugiendæ. Quicunq; igitur student thermis metallicis, corpus purgatione mundum reddant, & si opus fuerit, uenæ sectione. Tandiu uerò mane ieiuni in eis maneant, donec digitorum

Vide abusu 49.

cutis

cutis quaſi corium contrahatur, & rugas præferat. Si autem potus balneum & hypocauſtum neceſſaria ſint, à potu ſumatur initium, ultimum ſit hypocauſtum, medium autem balneum. Quieſcat autem antequam cibum ſumat, per horam in lecto: quòd ſi per duas, adhuc melius: nec comedat, niſi prius quàm biberit totam exquiſitè eiecerit: eiicitur autem urina præcipuè, pòſt uentris ſeceſſu, pòſt ſudore, ultimo autem uomitu: ſed in hoc poſt tres dies minimè perſiſtendum, reliqua probantur. nihil tamen deterius, quàm quòd retineatur, illico enim deſiſtendum. Alternatis autem diebus bis ac ſemel ſudare & balneari licet, & utilius ſæpe: bibere non niſi ſemel, ſeu purgandi, ſeu temperaturam corrigendi intentio ſit. Vt uerò aqua acrior eſt ſalſa uel amara, ſic ſimplicior cibus, ac inſipidior, leuiſsimusq; ad concoctionem. Fugiat & meridianum ſomnum, & labores uehementes, etiam ab aſſumptionis fine per x v. dies: coitum uerò etiam ad duos menſes: labores uerò leues, uel cœli mutationem, ad t res dies.

Sunt & alia multa balnea tum in Italia, de quibus hiſtoriam non tradidi: uerùm ex præcedentibus ſatis nota eſt: ut thermarum quæ in Rheticis alpibus ultra Comum, uocanturq; balnea Bormii, & ſunt iuxta montem Braiam. Alia in Germania, ut Badenia Ferina, iuxta ſyluam Martianam: & Cellenſia, & alia plurima: hæ nanq; podagricos iuuare creduntur: quod etiam epiſtola Theodorici regis Gotthorum ad Præfectum Ticini, apud Caſsiodorum oſtendit: ſed nos meliorum & ualidiorum rationem habuimus. Permutantur tamen (ut diximus in libro de Supernis) aquæ hæ, & quæ meliores fuerant inutiles redduntur: contrà infirmæ proceſſu temporis utiles fiunt: aliæ etiam nouiter naſcuntur. Omnibus autem commune eſt, (ut pleriſq; aliis rebus, quæ ſub Luna ſunt) ut cùm ad apicem peruenerint, ſeneſcere paulatim uiribus incipiant. Infinitum uerò foret, thermas ac illarum uires ſcribere, quæ aliis in prouinciis ſcaturiunt.

Aquarum igitur Thermarum præcipuæ quatuor ſunt utilitates, ut à Raſi colligitur: Neruos calefacere, tum ſiccare: Cutis ſcabiem tollere, & hæ quaſi generales ſunt: Flatum uiſcerum diſſoluere, & hæc calidis ſolùm ineſt: Et malum corporis habitum emendare, quæ æneis ſolùm illius iudicio conuenit. Sed hoc dubium, cur non ferreis etiam? tum uerò cur aluminoſas hepar uelit calefacere, & febres generare, cùm alumen frigidum ſit? Reſpondeo: Alumen quamuis ſit frigidum, non tamen adeo ut calorem ſulphuris & calcis poſsit reprimere, quæ illi neceſſariò in thermis ammiſcentur, cùm plerunq; etiam ſal. Aeneæ uerò præter id, quod corrigunt, repurgant quod ferreis haud conuenit: ob id putredinem humorum æneæ ſiſtunt, & ualde uitiatam temperaturam, non ferreæ: unde dicebat,

lib. 3. ad Alm. c. 4.

dicebat. Aeneæ aquæ uim medicamento laxanti similem habent: usus tamen earum humores corrumpit. habent enim qualitatem medicam. Declarat etiam, cur omnes æquæ Thermarum noceant uesicæ, impedimentum enim mingendi procreant: dicit quia substantiæ sunt crassæ, igitur ineptæ transitui per renes ac uesicam. Dico, hoc magis competit aluminosis, bituminosisq;. Addo, sulphuri, tum salem acuitatem urinæ facere: ob id balnearum aquæ omnes duabus ex causis urinæ morbos faciunt: præsertim salsæ, & alumine uel bitumine infectæ. At Rasis expresse omnes Thermarũ aquas, etiam ferreas, calidas sentit: equidem ad simplicem & fontanam comparatas. Omnes etiam proculdubio densæ sunt, & graues, & concoctioni minime aptæ. 23.contin. ca. 4. subst. 754. numero, folio 471.col.3.

Ex quo patet, quòd usus aquæ chalybeatæ, & si roboret uẽtriculum, extenuetque splenem, attamen corrumpit corpus & humóres, & urinæ facit difficultatem. Ideoque nisi raró, & non sine magna causa admittendus est: æreata etiam podagræ utilis.

CONTRADICTIO IIII.

Pestilenti morbo sectio uenæ an utilis.

GAlenus in libro de Cibis boni et mali succi, hæc de morbo pestilenti, qui Romæ grassabatur, loquens habet: Cùm autem morbi initio, medici nonnulli perpaucis uenam incidere auderent, (neq; enim ab re à remedio eiuscemodi abstinebant, quandoquidem prius ægrorum uires resoluebantur) missus quidem sanguis non adeo bonus erat, ut is qui ex sanis detrahi solet. Ex quo uidetur pestilenti morbo non congruere uenæ sectionẽ. Auicenna autẽ inquit: Summa curationis est exiccatio cum sanguis ipse fuerit materia uincens cum uenæ sectione: aut si alius humor, cum purgatione. Huic Paulus subscribere uidetur, cùm dixit: Quibus igitur sanguis superabundat, uena secanda est: quibus uentriculus pituita repletus, uomitu succurrendum, quę uerba ex Rufo Aëtius etiam usurpat. Auenzoar quoque, Et curaui iuuenem patientem phlegmonem pestilentem, primò sectione uenæ facta, deinde corpore purgato. Et infrà quamuis dicat, quòd in dislocatione seu luxatione spondilium, seu uertebrarum colli, debemus uti exiccatione, intelligit de illa quæ fit per uenæ etiam sectionem, non solam purgationem. Sed Rasis interpretatur uerba Rufi certe de regimine præseruante: ut etiã uidetur Auerroës & Haliabbas: nam cùm in præseruando utantur sectione uenæ, & purgatione, de cura tamen pestilentis febris nullus illorum sermonem habuit: sed illam, quasi nunquam uenientem, omnino omiserunt: uel forsan de illius cura desperauere: itaq; nec Pauli autoritas, nec Aëtii hoc in casu contra Galeni sententiam militat. Sed magis pro Galeno facit Rasis, qui in duobus locis tra- cap.1. Prima quarti trac.4.cap.4. Lib.1.c.36. Lib.5.c.95. Li. 3.Theisir. tract.3.cap.1. Cap.3. 17.con.c.6.folio 360.col.2. 6.collec.18. 1.Pract.26. 10.ad Alman.

6. & lib. Diuisionũ 153. ctans curam febris pestilentis, in nullo illorum meminit de uenæ sectione. Propterea rationibus magis agendum uidetur, ubi morbus magnus, ætas & uirtus consentiens, ibi uenæ sectio utilis est: ut habetur à Galeno & Hippocrate: at uerò pestilens morbus magnus est, qui plurimum perimat, in eo igitur uenæ sectio maximè conducit. Febri etiam putridę omni sectio uenæ maximè conuenit, iuxta Galeni sententiam: at talis morbus cum febre, plerunque saltem, si non semper, iungitur: atque ideo sectione uenæ curandus est. Accedit, quòd talis morbus iuxta Galeni sententiam fit ex obstructione ut plurimum, obstructioni uenæ sectio conuenit, quare in pestilenti febre administranda est. In talibus etiam phlegmones concitantur interni, tum carbunculi, ut Galenus ibi testatur, quare cùm horum tam præseruando quàm medendo cura fiat uenæ sectione, non est cur illam omittamus: tum præsertim, quòd plerunque febres etiam in eis sint ardentissimæ, quibus nullum est pręstantius auxilium sanguinis missione, ut prima Aphorismorum habetur. Ioannes etiam Monardus (uir hac tempestate epistolis suis potius ornatis, quàm operi utilibus, nõ quòd eruditio etiam in arte desideretur, sed iudicium) censet secandam uenam, tum magis dolore uel tumore apparente. Assumit autem, ut mihi uidetur, fundamentum tum inter alia, quod Hippocrates in secundo de Humana natura, (seu quisquis autor fuit huius) cum Galeno ibi, omnem in his morbis curationis rationem in duo partitur: Contrarietatem causæ morbum gignentis, & Paucitatem aëris qui trahitur. nam si ab eo inficitur corpus, à modico modicè. Repurgat etiam ob id illud, qua ratione & sectio uenæ significatur. Sed quod olim dixi, semper uerum fuit, nostros medicos in minimis esse diligentes, in maximis autem nihil scire: quoniam ambitioni, & auaritiæ, non scientiæ, & publicæ utilitati studeant. Nempe quid absurdius fuit hac in causa sectionis uenæ fecisse mentionem, cùm Galenus illius nusquam in tali morbo nec alius clasicus uir, excepto Auicenna duntaxat, qui deceptus est, confundendo cum cura præseruationem, illius fecerit mentionem? Manifestum uerò est, nec huius loci autorem uenæ suadere sectionem: & omissam hanc curam à Galeno non solum in primo ad Glauconem, sed & in XI. & XII. Artis curatiuæ, ad quos pertinebat, quoniam solis alexipharmacis, ut reliquorum uenenorum, perficiatur. qua etiam causa ab omnibus aliis etiam, ut diximus, quasi neglecta est: neque enim methodo uera, ut reliqua febrium genera, sed diuersis experimentis secundum proprias species curatur: cuius rei rationem in libello huic tractationi dedicato clarè docuimus: nec solum eam, sed & ipsa experimenta. Nunc autem quantum hic est necessarium, atque ibi prætermissum, doceamus. Quod igitur phlegmones his coniungantur externi, illud non facit

Marginal notes: lib. de Venæ sect. cap. 9. — 4. Regim. acut. 19. — 1. Regim. acu. 9. — 11. Artis cura. 15. — 1. de Differen. febr. cap. 6. & 7. & 2. Aphorism. 22. — Epistol. lib. 5. epist. 3. — com. 5.

facit necessariam uenæ sectionem, at potius prohibet:retrahit enim illa intus quod natura utiliter foras iam protrudit:unde etiam Princeps à repellentibus cauet. Ardentißimas etiam fieri febres, falsum est, ut ostendam. Quinimo inquit Rasis, Cùm igitur uideris nauseam frequentem cum febre tepida, tunc scias quòd est pestilentialis. Quinimo Galenus ipse inquit, Non tamen calore uehementes sunt febres pestilentiales. Vnde ibi illud declarat, triplex esse genus pestilentiæ: aliquod sine febre, aliud cum lenta, aliud cum ualida: nulla tamen pestilentialis calorem uehementem amplectitur. Multum igitur refert dicere, febris ualida, aut uehementis caloris, cùm pestilens ualida esse poßit, ardens esse non poßit. Esse autem pestem etiam sine febre, non solùm hîc, sed in tertio Epidemiorum idem ipse docet. Quòd autem febri putridæ, ut febris est, sectio uenæ conueniat, clarum esse existimo: sed plura sunt nocumenta iuuamentis, ob quæ abstinere cogimur: nam nec in tertianis exquisitis utilis plerunque est uenæ sectio, et tamen putridæ sunt. nec omnis pestifera febris ex obstructione fit, sed plerũq; ex sola cutis angustia, uel conclusis meatibus. & quæ etiam ex obstructione prouenit, sectione uenæ licet iuuaretur, non tamen admittit illam, eadem qua in febri putrida diximus ratione: plus enim est incommodi, quàm utilitatis. At cùm morbus est magnus, & uirtus cum ætate consentit, sectio uenæ necessaria est: primùm in pestilenti morbo uix uirtus ualida esse potest: solet enim pestilens morbus uirtutem euertere celerrimè. Sed nec illa propositio generalis est, nam morbi ratione uera est, causæ autem nequaquam. Quod nunc ostendere aggredior.

lib.Diuißionũ cap.158.
9.de Simplic. medi.de Terra Samia.
particula 3. com.58.

Veneno assumpto, etiam ualidißimo, si uenam secueris, neq; secundum rationem, nec secundum Galenum, neq; omnino rectè feceris: omnes enim protinus perimes: at morbus magnus est, uirtus ualida, ab initio ætas consentiat. Auicennam requiras, Aëtium, Paulum, atq; alios: uomitiuorum, & medicaminum, & clysteriorum, & alexipharmacorum meminerunt: sectionis uenæ nemo tam stultus fuit ut rationem haberet, aut de illa dubitauerit. Hæc igitur febris, aut si sine febre morbus sit, uenenum in causa est: non igitur sectio uenæ conuenit. Experimentum etiam docet, quòd in uenenis ebibitis sectio uenæ præsentaneam affert mortem. Ratio idem ostendit:quod enim in concauis corporis partibus cum detrimẽto est, in uenas attractũ, morbũ facit immedicabilem. Vnde fermè pari ratione in pestilenti morbo uenę sectio uitanda est. At dicent, Nõn par ratio: nam in uenenis assumptis febris non adest, nec in ipsis uenis uenenum, quorum utrunque continet febris pestilens: alterum autem morbus solus. Ad hoc autem facere uidetur Pauli dictum, Cum autem

lib.4. fen.6. tract.1. cap.4.
lib.13. cap.48.
lib.5.cap.29.
lib.5.cap.2.

tem ex morsu uenenum in corpore sparsum fuerit, præcipuè si homo plenitudinem patiatur, sanguis ex uena mittendus est: in aliis autem, uel ab initio statim uulneris, cucurbitula loco applicanda, aut membrum abscindendum, uel locus sugendus. In eadem sententia est Princeps. Sed Aëtius sapientius etiam in ictibus, ac uenenosorum morsibus, à uenæ sectione cauet. Et quamuis Haliabbas in cura horum secet uenam maximè pleno existente corpore, non tamen ipse hoc facit in morsu canis rabidi, ut neque Paulus etiam: uerum Auicenna adeò in hoc stupidus est, ut etiam his nullo authore sanguinem mittere audeat nam Rasis qui ante eum fuit, nec in assumptis uenenis, nec in morsu eorum quę uenenum habent, sectione uenæ utitur. Quamobrem illud forsan dubium esse potest, an in uenenis quæ non amplius agunt ut uenena, sed corrupto sanguine interficiunt, sectio uenæ competat? Quo in casu Paulus & Haliabbas sanguinem mittunt, nec tamen à Rasi uel Aëtio discordant, qui curam ueneni docent, non morbi uenenum insequentis. At in uenenis, quę perpetuo multiplicantur, & per se, ac sponte augentur donec interficiant, uel finiantur (qualia sunt, quæ in pestilentia, uel morsis à cane rabido apparent) nemo unquam sanus mente uenam secabit: nanque uirtutem finiet, & morbum aut causam nunquam: quippe cuius uel minimum uestigium relictum, totam humorum compagem corrumpere queat. At aliquod uestigium relinqui est necessarium, nisi totus sanguis detrahatur. Quælibet enim mixti pars mixta est. Solus igitur (ut dictum nuper est) Auicenna sine duce, sine ratione, sine experimento, hanc curandi rationem tradere posteris ausus est: existimans generalem rationem, quam etiam non percepit, Paulum secutus, in his tenere uenenis, quæ sub ea minimè continentur: idest, quæ nullo modo finiuntur antequam pellantur è corpore, uel occidant. Tria igitur cùm sint uenenorum genera assumpta, & ictibus parta, quæ non finiuntur, ac rursus quæ finiuntur, in solo tertio sectio uenæ competit, cùm amplius uenenum non est. at pestilens morbus in primo, uel secundo genere quasi est, quoniam modò in concauo, modò in uenis, nunquam desiderans uenæ sectionem. Cùm uerò ex tertio genere fuerit, & iam exitialis qualitas ad finem perducta, tunc iam non est pestilens morbus amplius, sed ex alio quodam genere: de quo non est præsens disputatio. Alia ratio sic habetur: morbi pestilentes hi sunt in quibus natura materiæ non perfectè dominatur: aliter enim pestilentes esse non possunt. Atque in his, ut rectè Galenus inquit, per abscessus natura crisim molitur: nam finiri aliter nequeunt: in his igitur sectio uenæ prohibet naturæ impetum. Nam quæcunque ad interna feruntur uenæ sectio ad cutim trahit: ac quæcunque ad cutim, intus reuocat. quoniam uenæ

Marginal notes: sexta quarti tract.3.cap.1. — lib.13.cap.10. — 4.pra.cap.27. cap.31. — lib.5.cap.3. sexta quarti trac.4.cap.9. 8.ad Alman. cap.1.&20.cō. cap.2. — 3.de Crisi, cap.11.

uenæ magnæ mediæ sunt inter uenas paruas ad cutim, ac etiam intra ad uiscera tendentes. Quamobrem periclitamur in Aphorismo: Vndecunq; natura repit, inde ducere per conuenientes regiones. Dicet fortaſsis quiſpiam, Galenum eo in loco ſentire, non à naturæ uictoria, ſed à morbi qualitate abſceſſum moliri: inquit enim ille: In acutis ac calidis morbis abſceſſum expectare non oportet: ſed in frigidis ac diuturnis. Morbi autem peſtilentes acuti ſunt, & etiam calidi. Sed hoc omnino nihil eſt: omnes enim fatētur iam, & in confeſſo eſt, ut dici ſolet, in peſtilentibus morbis abſceſſus fieri. Ea igitur ratione natura abſceſſum molitur, quòd perfectè dominari nequeat: atq; ideo in diuturnis morbis, & materia craſſa exiſtente. eadem ratione, quia non concoquit materiam in morbo peſtilenti, abſceſſum generari neceſſe eſt. Impoſsibile eſt enim perfectam criſim fieri abſq; concoctione: perfecta criſis autem eſt ex genere illarum, quæ materiam extra protrudunt. Ideo eadem ratio in utriſq;, & in longis morbis, & peſtilentibus militat. Alius dicet, ab initio ſectionem uenæ factam hoc non prohibere: nam & in his quæ per ſudorem terminantur morbis nunquam conueniret: attamen conuenit: ratio enim principii alia eſt à ratione temporis, in quo morbus ſolet iudicari. hoc autem eſt conſiſtentiæ, aut etiam finis augumenti. Reſpondeo igitur, in morbis peſtilentibus criſim quæ fieri ſolet celerem eſſe: ab initio autem naturam ad cutim propulſare materiam: motu quidem tunc initium habente, ſed finem non aſſequitur adeò celeriter: quia natura non concoquit ut in aliis morbis, ſed continuò conatur ut rem noxiam expellere: quare neceſſarium eſt ut ſectio uenæ ſit contraria motui naturæ: modo illo quo, ſi hora ſudoris in morbo qui coctionem admittit, fieret. At in morbo qui non eſt peſtilens, proculdubio ab initio materia quieſcit, & ob id uenæ ſectio nec noxia eſt, nec materiam auertit. Eſſet etiam mirum, quòd Galenus in nullo loco de ſectione uenæ in hoc morbo fecerit mentionem, cùm tamen in lib. de Simplicibus medicamentis dixerit, Eos qui non liberantur luto, quod uocamus Armenum, in irritum tentare, cætera auxilia. Inquit autem, quotquot celeriter, ut per initia intelligamus, non igitur ſectionis uenæ in his, ſed Alexipharmaci tantum meminit. At hoc ut generale præſidium ſupponebat? imò eandem patitur, quam apud illum Eraſiſtratus, ipſe ab aliis reprehenſionē, cùm inquit: Neq; enim ille, cùm alia quæuis enarraret, auxilium ſectionis uenæ, tanquam rem parui momenti, prætermiſiſſet. Turpe enim eadem ratione fuerit, cùm non omnes ſectione uenæ curarentur, terræ ſamiæ meminiſſe, tanquam unici præſidii, cùm neminem alio auxilio ſeruatum ſcripſerit: ſectionem uerò uenæ ut inutilem prætermiſiſſe. At rurſus obiicies, Anaxioni uni ex laborantibus peſtilenti conſtitutione uenam ſecuit Hippocrates, & ſeruatus eſt.

1. Aphoriſ. 21

9. de Simplic. medica. c. de terra Samia.

in libello de uenę ſectione aduerſus Eraſiſtratios, fo. 2

3. Epidem. ſec. 3 tex. com. 80.

G 3 Reſpond

Respondeo: Ex sexdecim soli illi ægro uenam secuit Hippocrates: quanquàm & alii seruati sint ex his, pauci licet. At hunc phlegmon potius lateris, quàm pestilens morbus, uexauit. Cùm uerò phlegmon lateris & pestilens morbus iunguntur, aut etiam alterius uisceris, tunc quid agendum sit in libro De peste docuimus. Accedit ultimo quòd nauseãtem non minues: tales autem sunt qui peste laborant. Illud etiam quamuis πάρεργα adiecisse conueniet, Rasis autoritate candidam nebulam inter pleiadas pestilentiam portendere. Dictum igitur Principis ad præseruationem institutum ab aliis, curationi non conuenit.

quarta primi cap. 20.
lib. Diuisionũ Rasis, cap. 158.

HIERONYMI CARDANI MEDICI MEDIOLANENSIS CONTRADICENTIVM MEDICORVM LIBRI II. TRACTATVS QVINTVS.

CONTRADICTIO I.

Dolor an à mala temperie, an à solutione continui, an ab utroq;.

DOLOR secundum quamcunq; corporis partem continui solutionem, aut subitam mutationem ostendit, inquit Galenus in secundo Artis medicæ, tum alibi etiam sæpius. Vnde etiam in libro de Inęquali intemperie, Dum permutatur & corrumpitur natura, dolores fiunt: permutatur uerò atq; corrumpitur, cùm frigescit, aut calescit, humectatur, aut siccatur, aut unitatis integritas soluitur. Et rursus in duodecimo Artis curatiuæ: Dolor omnis uel à continui solutione fit, uel à mutatione in primis qualitatibus: sed non omnis mutatio in primis qualitatibus dolorem procreare potest: neq; enim quæ sensim irrepit, sed solum quæ affatim atque simul. Idem etiam in secundo Regiminis acutorum, dum de lateris dolore agit: & hoc idem fatetur Auicenna dicens, Quòd dolor est sensus rei contrariæ & quòd fit duabus ex causis, qualitate contraria, & continui solutione: idem repetit, & non semel. Quinimo rationes adducit non paucas in priore autoritate, quarum ferme hæc est sententia: Dolor aliquis est æqualis in aliqua parte, sed

cap. 74. & 2. de Locis, c. 5.
cap. 3.
cap. 7.
com. 1.
secunda primi doc. 3. cap. 19.
prima tertii tract. 2. cap. 1. & in 2. de Anima, cap. 3.

ſed continui ſolutio neceſſariò inęqualis eſt,aliter membrũ non eſſet ullo modo, ſi quælibet pars ſoluti eſſet diuiſa:igitur dolor fit præter continui diuiſionem. Secundò: In dolore à cauſa frigida, idem eſt quod dolet, & quod eſt perfrigeratum: ſed ſolutio continui eſt in parte non perfrigerata, igitur doloris cauſa non eſt ſolutio continui. apparet enim quòd frigus condenſat partes, & non diuellit eas. Vltima ratio eſt, Omnis dolor eſt, cùm fit ſenſus ſubitus contrariæ rei, ſed mala qualitas eſt obiectum ſenſus tactus per ſe,& per ſe contraria naturali diſpoſitioni,quia temperaturę:igitur mala qualitas cùm ſentitur,dolorem facit per ſe,& non medio ſolutionis continui: quare doloris cauſæ primæ ſunt mala qualitas, & unitatis ſolutio. Manifeſtum eſt autem, quòd ante nos (ut nec pleraq; alia) nemo has tres rationes intellexit Auicennæ. Sed Conciliator tres putat eſſe, ac leues: Gentilis duas, ac quæ ſolui non difficulter poſsint. Igitur Auicenna in ſuo ſecundo de Anima declarat tertiæ rationis primam propoſitionem, quòd ſenſus fit cum immutatione quadam, dolor autem cum ſubita: nam calor hectici cùm ſit tantus, quod dolorem facere deberet, non facit ſenſum, quia non immutat. Quòd igitur per ſe immutat,& dolorem facit per ſe,ſi ſubitò. Sed in oppoſitum eſt Galeni ſententia his uerbis: Delectatio ac triſtitia omnibus ſenſibus, ſed non ex æquo, communia ſunt: nam tactus primò magis afficitur, inde guſtus, pòſt olfactus, inde auditus, omnium minimè uiſus. Contriſtantur enim omnes ſenſus à ſenſatis ſuis cùm diuelluntur: uelut uidendi ab albo luminoſoq;,audiendi ab acutis ſonis,ac ſic de omnibus,cùm inſtrumentum diuellitur aliquo modo. Huic reſpondet Auicenna,quòd & ſi hoc uerum eſſet, quamuis alterius ſit hæc diſputatio contemplationis, ad medicum tamen ſpectat credere, quòd non ſolùm à ſolutione continui, ſed etiam à mala temperatura dolor proficiſcatur: nam ei ſi quandoq; auxilia exhibuerimus,non aliter ſuccurrimus,quàm in uulneribus adhibita ſutura,& his quæ partes diuiſas unire queunt. Eſt & alia ratio pro Galeno: nam omnis cauſa per ſe eſt etiam de omni: ſed non omnis qualitas facit dolorem:nam non humida,nec remiſſa: igitur qualitas non poteſt eſſe principium,& per ſe doloris cauſa:non igitur eſt qualitas doloris cauſa,niſi cùm in tantum augetur,quòd ſoluat continuum. Rurſus, Omnia quæ ſunt cauſæ unius,& non ſunt ex eodem genere,ordinem habent inter ſe:uelut ſi ignis ex concuſsione,& à ſole,& ab igne generatur, non niſi generatur, quia calor communis eſt omnibus à quo ignis fit: ſed calor eſt eiuſdem rationis: ergo ſi dolor fit à ſolutione continui, & à qualitate contraria, non fit niſi quia unum eſt alterius cauſa, uel ambo unum efficere poſſunt,quod ſit cauſa doloris: at nulla eſt proximior dolori,quàm altera harum:igitur ex his una eſt alterius cauſa.Sed Auerroës aliter ſentit:ſi quidem

Different. 76. in expoſitiõe.

1. de Sympto. cauſis,cap.6.

3.Collec.c.31.

dem quòd ſola mala qualitas doloris cauſa ſit. Adducit autem rationes has: Solutio continui eſt, cùm malo motu, igitur cum mala qualitate: igitur dignius eſt ut cùm dolor fiat à ſolutione continui, fiat ab ea, ut iungitur malæ qualitati tantum, & non per ſe. Alia eſt delectatio, & dolor, & obiectum ſenſus ſunt eiuſdem generis, id eſt, in eodem genere rei: ſed delectatio eſt in genere calidi, frigidi, & reliquarum qualitatum, quia non fit niſi per earum commenſurationem, igitur & dolor. Addunt alii tertiam rationem, ab eo tantum ſumptam: Effectus exiſtentis conſimilis eſt cauſa: at ſolutio continui quædam eſt priuatio, igitur non poterit eſſe cauſa doloris. Sed hæc nihil ualet: nam eadem ratione multò minus cauſa eſſe poteſt qualitatis eius per quam dolor fit: niſi dicamus, quòd cauſa ſolutionis continui, & eſt malus motus, eſt cauſa malæ qualitatis.

Pro ſolutione uidendum eſt, quid primò ſenſerit Galenus: nam Aui-
cap.6. cenna illi imponit & Auerroës, quòd ſolam unitatis ſolutionem cauſam eſſe dixerit: inquit enim & ipſe in libro de Inæquali intemperie. Ex his ergo fortaſsis nec illud durius uidebitur, quod inquit Hippocrates, omnẽ morbum ulcus eſſe. Quippe ulcus unitatis diuiſio eſt: immodicus autem calor ac frigus proximè accedunt ut unitatem ſoluant: Plurimus quidem calor, dum incîdit ac ſegregat ſubſtantiæ continuitatem: ſummum uerò frigus, tum ſtipando, tum introrſus trudendo etiam, quædam exprimit, quædam etiam quaſſat. ergo haud obſcurum eſt, qualitates iuxta Galeni ſententiam dolorem non inferre, niſi ob ſolutionem continuitatis. Haliabbas & ipſe hoc Galeno tribuit, ut non qualitas doloris ſit cauſa, niſi ut
6. Theoricæ cap.16. etiam ſolutionis continui. Auenzoar mediam quandam uiſus eſt tenere
1. Theoricæ tract.9.c.19. uiam: dicens, quòd dolor eſt ſenſus quidam contrariæ qualitatis, qui cùm perſeuerat, ſolutionem etiam continui affert. Sic igitur primas qualitates ſemper cauſas facit doloris cum Auerroë: & illi ſolutionem continui
25.con.c.6.fol. 510.col.3. ſemper adiungit, iuxta Galeni ſententiam: & utranq; adeſſe confitetur, licet non ex æquo iuxta Auicennæ placita. Raſis autem exiſtimauit quòd Galenus tam malam qualitatem, quàm etiam continui ſeparationem doloris cauſam dixerit, maximè ob autoritatem à nobis ex libro de Simplicibus medicamentis adductam. Sed tamen ſi quis, quæ ille addu-
cap.2. xit in quarto libro, diligenter expendat, facilè intelliget, Galenum dum ſeriò rem hanc tractat, ſibi prorſus conſtare: ſolamq; continui ſeparatio-
5. Aphor. par. aphor.17. nem doloris cauſam conſtituere. Rabi Moyſes putat Galenum mutaſſe opinionem, cenſuiſſeq; prius, ſolam ſeparationem eſſe cauſam doloris, pòſt uerò etiam malam qualitatem: quod non excuſare eſt Galenum, ſed grauius accuſare: tum quòd primò erraurrit, tum quòd non pœnituerit erroris, ſed uelut obliuioſus contrarias ſententias de eodem reliquerit poſteris. Vnum ſanè eſt quod non parum me torquet, quòd ſi mala qua-
litas

litas ut continuum diuidit dolorem facit, cur non docuit quamobrem sola repentina mutatio cùm dolorem faciat, etiam solum diuidat continuum? ratio enim & experimentum docent, quòd continuum etiam à mala qualitate sensim inducta diuiditur: nam in hecticis pulmo ob uehementem frangitur siccitatem. unde ex hectica fit etiam transitus in tabem. Quidam imaginantur, quòd solutio continui sit causa doloris prima, iuxta Galeni mentem, non tamen sensus. Sed nos declarauimus, dolorem esse modum sentiendi, non autem quód sentitur: quare deerit proprium sensibile. Alii quòd sit causa doloris & sensus absque mala intemperie, hi coguntur ponere solutionem continui, & unitatem, esse proprium sensibile sensus tactus: quia communia sensibilia, ut motus, non possunt sentiri absque propriis, iuxta Auerrois sententiam. Sed hæc est contra Galenum, quia sic non posset dolor esse in quinque sensibus, aut quinque sensus haberent unum proprium obiectum omnibus commune: & sic non esset amplius proprium. Propterea dico, quòd semper cum solutione continui est mala qualitas coniuncta, quę est obiectum sensus: & solutio continui est causa modi sentiendi, id est doloris: & ideo est sensibile quoddam commune, non proprium: uelut motus est causa imperfectè sentiendi, & non est proprium tamen obiectum alicuius sensus. Igitur opinio Galeni stat, quòd semper dum dolor est, mala qualitas est, & solutio continui: & mala qualitas, qualiscunque sit, est obiectum sensus & continui solutio causa modi sentiendi. & hoc sensibile commune est quandoque causa proprii sensibilis: sed tunc non iam est sensibile commune, ut in uulnere, sed causa, donec produxerit primum sensibile: cùm autem est effectus eius, fit sensibile commune, quoniam proprium iam præcesśit. Galenus igitur posuit ueram causam doloris, idest proximam, & est solutio continui: quia est adæquata: quia tamen in sensu tactus imposśibile est unum esse sine altero stante dolore, & uicisśim alterius alterum causa est. ideoque alterum quasi altero modo proximius, modo remotius: ideo separationem continui & etiam primas qualitates primum obiectum seu causam doloris in sensu tactus ex æquo quasi statuit. non autem in aliis sensibus, sed in omnibus proprium obiectum sentitur, solutio continui est causa modi sentiendi. Ad Auicennæ rationes dicimus, quòd non necessarium est solutionem continui esse æqualem ad hoc ut sit dolor æqualis, cùm uideamus etiam in uulneribus inæqualibus æqualem tamen dolorem: & causa est, quia primum sensibile est æquale: non enim, ut dixi, causa modi sentiēdi sentitur eo modo quo proprium obiectum. Ad aliud dico, quòd ex compresśione etiam, non solum diuulsione in frigore fit dolor: secundo de locis. Ad ultimam non fit, quia subitus fit motus, sed quia cum eo fit separatio continui: non enim in repentina im-

Lib. 1. tracta. 5. con. 17.

Cap. 5.

mutatione ad conrrariam qualitatem,ſed uehementem tantum fit dolor ſemper. Aſſumpta igitur propoſitio falſa eſt. Docuit autem Galenus eſſe neceſſariam hanc repẽtinam immutationem,ad uellicandum partes. Sed cur ſola repentina hoc facit?non equidem:ſed & quæ ſenſim fit,ſoluit continuum:ſed tamen dolorẽ non facit,quia ex diutina mora circuniacentes partes ſenſu priuantur ex toto, aut ſimiles illi fiunt, quare non eſt quod ſentiat: omnis enim ſenſus, ut rectè inquit ipſe Galenus, cum aliqua fit mutatione. Ad Auerrois argumenta primum concluderet, ubi eodem modo cauſæ eſſent:præſupponit enim hoc,quòd dolor ſit ſenſus quidam, ſed eſt modus ſentiendi:cuius cauſam par eſt aliam eſſe à cauſa ipſius ſenſus. Ad aliud:Falſum eſt aſſumptum: modi enim rerum non ſunt in eodem genere cum rebus ipſis. Ad aliud:Dictum eſt,quòd cauſa ſoluens continuum motu uehementi,malam excitat qualitatem,quæ proprium eſt obiectum ſenſus tactus: unde fit,ut multi uulnerati neſciant ſe uulneratos,quoniam nedum refrigerati contraxerunt qualitatem, quæ eſt ſenſus proprium obiectum,qua ſine non contingit habere ſenſum,quare nec ſentiendi modum. At non contingit uehementem calorem non ſentire, aut ſine dolore ſentire,quoniam eſt coniuncta cauſa modi ſenſus ſenſibili proprio. Ex quo patet,non ſolùm Galenum ſibi ipſi eſſe concordem,ſed Auicennæ & Auerrois opiniones aliquid continere ueritatis. Ergo quãquam non ſit in dolore mala qualitas abſque continui ſolutione,nec ſolutio continui abſque mala qualitate,tamen ualet mala qualitas intenſa,igitur dolor magnus:quia ſequitur,igitur magna ſolutio continui:ſed ſolutio continui poteſt eſſe magna quando ſenſim fit, & mala qualitas remiſſa. Et ideo qui torquentur,ſentiunt ſolutionem continui,& non percipiunt malam qualitatem quamuis tamen ſentiãt.adeo remiſſa eſt qualitas & paruus ſenſus. Et quòd ſolutio continui producat malam qualitatem patet, quia ex colliſione leui quorundam lapidum fit ignis, & ex confricatione lignorum hederæ & lauri abſque colliſione ſimiliter: & pueri cùm loro ceduntur ſentiunt manifeſtam caliditatem, & poſtquam uapulauerunt quaſi ſit ignis. Omnis igitur exigua qualitas ſufficit cum magna ſolutione continui ad dolorem magnum inferendum: ſicut ſtat,uelociſsimum eſſe motum cum re mota paruiſsima:nec tamen ſequitur,igitur motus ſine re quæ moueatur, eſſe poteſt. Sed dentes patiuntur ſolutionem continui,& ſentiunt,ut Philoſophus in Problematibus declarat, & nos oſtendimus in priore libro. & tamen franguntur ſine dolore, & etiam teruntur lima. Hoc argumentum mouet Iacobus in ſuis quæſitis artis medicæ, & propter autoritatem Galeni quòd dentes ſentiant in ſubſtantia & non per neruum, adductam à nobis, non leue nobis negotium exhibet. Dico tamen,quòd dens ſi ſentit dolorem uehementem in ſubſtantia, quòd ibi etiam

Par.34.probl. 2.&.3.

Tract.5. contra.15. Quęſtiõe.59. 2.libri.

etiam terebratus idem faciet:sed in ſuperiore parte impoſsibile eſt ut hoc accidat:ſed uidetur accidere ob hoc,quòd caliditas & frigiditas penetrant ad radicem eius,& ibi faciunt ſolutionem continui, & ideo dolorem magnum,ut quilibet poteſt experiri,non in ſummitate. Solutio uerò continui non facit magnum dolorem in ſummitate, quia ibi dens parum ſentit:nec in radice,quia mala qualitas non poteſt deſcendere ad eam, cùm ſit modica:igitur ex attritione dentis in ſummitate fit leuiſsimus dolor. Sed cur dentes à frigidis magis torquentur, cùm ſolutio continui magis fiat à calido? Reſpondeo:Frigidus dens magis comprimitur,denſus enim eſt:rara à calidis ſeparantur,uexantur tamen & ipſi calidioribus.Quicunque autem dixerunt uehementes dolores ſolum fieri neceſſario à ſolutione continui remiſſos qualitate, Galeno contradicunt.

CONTRADICTIO II.

Siccitas,& mala qualitas humida,an faciant dolorem.

CAlidam & frigidam intemperiem capitis uehementiſsimi dolores conſequuntur, ſiccam moderati, humidam omnino nulli: ſecundo de Compoſitione medicamentorum ſecundum locos. (cap.j.) Quod dictum Princeps accepit hac uerborum ſerie: Calidum & frigidum ſecundum eſſentiam dolores pariunt:ſiccum per accidẽs: humida autem temperies nullo modo dolorẽ facit. (ſecunda primi doc.ſecunda,ſumma 2. cap.19.) Et in tertio: Temperatura humida,ut tẽperatura humida eſt,dolorẽ non facit:imò nec calida & humida, nec frigida & humida faciunt dolorẽ,niſi ut ſunt calidæ uel frigidæ:nam ut humidæ ſunt,dolorẽ nullũ faciunt. (fen.j. trac.2. cap.2.) Non ſic autẽ calida & ſicca, uel frigida & ſicca: utriſq; enim qualitatibus faciunt dolorem.Sed dolor qui fit à ſicca, ut ſicca eſt,ut ſciuiſti,paruus eſt,ac leuis. Et antea humida temperies dolorem nõ facit, niſi ſit cum materia quæ motu ſuo continuitatẽ ſoluat. (cap. j. eiuſdẽ.) Et ego etiã legam uel multitudine,ut codices antiqui multi. nam pro mota multã legebãt. Auerroës quoq;,dum enumerat doloris cauſas,inquit: Et dolor eſt malus ſenſus, qui fit à temperatura mala calida uel frigida, materiali, id eſt cum materia,aut ſine ea. (3.collec.c.31.) Ex quo uidetur uelle, quòd ab humida nullus fiat dolor. Verum iſta non eſt eius ſententia, cùm ſic non enumeret ſiccam temperaturam, quæ tamen facit dolorem, ut uiſum eſt ex Galeni & Auicennæ dictis.Præter hæc ſubiungit: Et quælibet qualitatum paſsiuarum poteſt eſſe cauſa huius accidentis: quamuis quælibet iſtarum qualitatum, ſit potius nata pati, quàm agere. Vnde clarum eſt,quòd ab humido poteſt fieri dolor: & non uidetur Iacobus bene intellexiſſe Auerroëm in illa autoritate, cùm dixit: (quæſtiõe 60. 21.artis medicæ.) Et temperatura humida uel ſicca dolorem non efficit, niſi paruum: humida autem cùm ſola fuerit, ſolam (4.collec.c.46)

 efficit

efficit grauitatem: nam dolor grauans est dolor & ipse ut ostendi: sed
cap.de psilio. tamen leuis. Mesue uerò existimat, quòd humidum nō excedat gradum
secundum, & ob id quòd dolorem nequeat efficere. Concordat igitur in
6.theor.c.16. re ipsa,non autem in causa. Haliabbas autem assignans causas doloris inquit, uel à caliditate, uel frigiditate,aut aliqua materia:quare non solum
lib.2.trac.77. humidum,sed & siccum explodit.Galenus etiam in Arte medica inquit, Dolores fiunt uel ob continui solutionem, uel ob permutationem: per-
lib.12.cap.7. mutatur autem membrum à calida,frigida,humida,& sicca qualitate. At in Methodo medendi cùm ter repetat doloris causas, & medelā etiā afferat: nec,quod mirum est,humidæ, nec siccæ qualitatis mentionem facit.
par.6.cap.3. quam sententiam accepit autor libri de Oculis ad unguem. Sed tamen libro de Inæquali temperie mala, in sententiam libri Artis medicæ de-
cap.3. scendit,dicens, quòd dolor ab omni mala temperie fieri solet: hoc etiam exemplo docens: nam qui fame torquentur, humidam patiuntur & frigidam intemperiem: qui siti,calidam,atque siccam. Longus nimis, ac inexhaustus labor esset, si uellem omnia loca, in quibus de causis doloris Galenus agit, ac sibi contradicere uidetur, recitare. Sed sit modus re-
lib.5.cap.100. bus, quanto magis uerbis. Aëtius uidetur quandoque secutus sententiam Galeni in methodo, ubi de doloribus ac eius speciebus tum illius causis satis diffusè agit: inquit enim, Dolores à continui solutione, uel à
lib.6.cap.40. calore, aut frigore nimio fiunt. Alibi autem inquit: Vehementissimi quidem dolores fiunt à caliditate & frigiditate, à siccitate moderati: ab
lib.3.cap.4. humida autem qualitate nulli. Quod dictum à Paulo: qui, ut dixi, à Galeno sumpsit. Sic etiam Alexander Trallianus dum libro primo ua-
cap.16. rias doloris capitis causas connumerat dixit. Respondeo igitur, Quòd causæ doloris, qui curam ad se trahat, sunt tantum ex qualitatibus caliditas & frigiditas: causæ autem doloris omnes, cùm dolorem etiam leuem intelligimus, sunt caliditas, frigiditas, & humida mala qualitas: & sic intellexit in secundo de compositione medicamentorum secundum
libro cui titulus est, an qualitates sint incer. locos: sic Aëtius cum Paulo. Sed humida qualitas & ipsa cùm superabundat in uia Galeni, non ut qualitas dolorem facit, sed ut soluit continuum: cùm enim aliud non sit qualitas & quale apud ipsum, humido aucto soluitur continuum: quia materia augetur. Sed non uidetur hæc solutio stare, cùm in libris artis medicæ & de inæquali intemperie, illico adiungat continui solutionem: quare mala qualitas humida sub continui solutione comprehenditur. Melius igitur dicendum, humidam qualitatem dolorem ex se posse procreare, licet leuiorem quàm etiam sicca: sed nunquam contingit, ut rectè dixerat Mesue, adeò augeri, ut dolorem procreet. Igitur tribus modis Galenus locutus est: Vel de causa doloris

doloris ad se curam trahentis, ut in libro Artis curatiuæ: & in primo de Humoribus, uelut recitat Rabi Moyses. Vel de causa cuiuscunq;, & sic sub ea etiam qualitas sicca, non tamen humida continetur. Aut de causa quæ ex se posset generare dolorem, non tamen unquam augetur, adeò ut illum posit efficere, & sic humida qualitas sui natura & ipsa dolorem procreare potest. Contingere autem hoc, declarat Aëtii sententia, qui Voluulum tantum à frigiditate fieri posse scripsit: non quòd caliditas etiam illum, si adueniret, non posset & longè ualidiorem procreare, quàm frigiditas: sed quòd in colo ob secum frigiditatem nunquam contingat adeò ualida intemperies calida. Et ideo cùm dixit Galenus, Quòd dolor fit, cùm subita fit permutatio: fit autem illa quandoq; ad calidum, frigidum, siccum, & humidum, intellexit causas doloris per se, non autem quæ illum efficere possunt: nam deest in humida qualitate semper excessus. Conciliator aliam solutionē affert, ut existimat ex Galeni uerbis sumptam primo de Symptomatum causis: dicente: Siccum autem & humidum, nisi calido, aut frigido copulentur, dolorem non afferunt. Igitur uidentur qualitates paßiuæ non per se afferre dolorem, sed cum actiuis iunctæ augere illum: uelut cùm humida compreßioni frigoris fauet recipiendo, & dilacerationi caloris: sic & sicca maiorem efficiens penetrationem. Sed si sic esset, non dixisset Galenus, siccam moderatam humidam temperiem omnino nullam efficere: nam si de copulata loquitur, humida qualitas etiam efficit, si de sola nec sicca iuxta illius sententiam. Quare dicendum, Galenum in primo de Causis symptomatum (quod planè docent illius uerba) loqui de causis ibi tantum exterioribus, non autem insitis membro. Quòd si liceat ab his discedere, dicemus, paßiuas nunquā per se grauem efficere dolorem, atque hoc ibi sentire Galenum: per se tamen siccitatem leuißimum, humidam qualitatem nullum efficere solere: natura tamen etiam ipsam hoc posse si augeatur. Accedit aliud concordiæ genus: nam Galenus uult quòd ad dolorem concurrat subita mutatio: At humectare non licet nisi longo tempore, ut Methodi septimo, & quarta primi.

7. Aphorism. eiusd. 11.
lib. 9. c. 28.
2. regim. acu. 1
Differet. 76.
cap. 6. in prin.
1. de Sympto. causis, c. 6.
cap. 5.
cap. 2.

At dices, Adhuc manet non leuis discordia inter Principem & Galenum: nam hîc Galenus uult quòd humida temperies calori uel frigori iuncta uehementes poßit dolores excitare: sed Princeps iam, ut diximus, hoc de siccitate fatetur: de humida qualitate omnino negat, etiam in paruo dolore. Sed Princeps intellexit, quod ipsa humida qualitas dolorem inferat, non tamen negaret quin corpus calori aut frigori magis subiiciat: atq; sic non ex se dolorem auget. Verùm hæc Auicennæ sententia obliterat Conciliatoris, quam oppugnauimus, concordiam.

Supereſt ut Auerrois ſententiam uideamus: ipſe parum, ut dixi, differt à Galeno: nam tres ordines facit: primus eſt earum qualitatum, quæ dolorem uehementem efficiunt, & hæ ſunt caliditas & frigiditas. Secundus eſt earum, quæ faciunt dolorem, & in hoc ordine comprehenduntur omnes. Tertius eſt earum, quæ dolorem efficiũt proprie dictum: & ſic humida qualitas facit improprium dolorem, id eſt, grauitatem. In duobus primis concordat cum Galeno ad unguem: ſed in tertio differt, quia Galenus uult, quòd non poſsit augeri, adeo ut ſola uel coniuncta faciat dolorem, niſi ut dixi præparando membrum ut magis ſuſcipiat calidum uel frigidum. Nam de grauitate conſtat, quòd eſt genus doloris propriè ſexto Epidemiorum, & in ſecundo de Locis, quanquam neget eum uenis accidere, uel arteriis. Eſt etiam ratio ad hoc: nam grauitas & leuitas ſunt ſenſibilia propria: ſed ubi ſenſibile, ibi etiam modus ſentiendi: quare dabitur dolor grauis, leuitas autem deliciam parit. Sed hoc argumentum uidetur etiam oſtendere, quòd qualitas humida facit dolorem, quia cùm ſit proprium obiectum tactus, habet etiam modum ſentiendi ſecum deliciam in temperantia, & dolorē in intemperantia. Nec obſtat, quòd leuitas non faciat dolorem, eo quòd leuitas non per ſe propriè, ſed quaſi per accidens ſentitur, ſicut etiam ſanitas. At non ſic de humido, per ſe enim, & propriè ſentitur. Sed reſponſio clara eſt ex dictis: non enim tantum augetur, ut dolorem poſsit inferre. quod facilè in quinto de Simplicibus medicamentis colligitur: neq; enim ibi humidorum, quæ ad gradum excellentem perueniant, ullam facit mentionem: docetq; in primo uel ſecundo ordine etiam calefacientium uel infrigidantium, nedum humectantium, nihil prorſus eſſe, quod moleſtiam afferat. Sed dices, Aqua, uel aër ſaltem, in ultimo ſunt humida: elementa enim uel unam ſaltem in ſummo obtinent qualitatem. Reſpondeo: Aërem hunc, qui nos ambit, non eſſe purum, imò nec puritati proximum: ex aſſuetudine etiam nimia nos immutare non poſſe: cùm in eo naſcamur, uiuamus, ipſum deniq; reſpiremus. eam igitur ſententiam quæ ad artem attinet medendi magis, ut ſcilicet calidum tantum, aut frigidum, doloris cauſas ſtatuamus, ipſi qui exercitationem tradiderunt ſequuti ſunt: ut Alexander Raſis, & ideo ſubiungebat ipſe, A ſiccitate non fit dolor, niſi leuis: ab humida qualitate nullus omnino, ſed cùm ſuperabundauerit, fiet ſola grauitas: & eſt ſentẽtia, ut patet, Auerrois ad unguem. Sed & Auerroës ob hoc cum Galeno magis concors eſt, quia & ipſe exiſtimat, non eſſe ſine corpore qualitatem: ob quam cauſam Auicenna ab utriſq; multum diſſentit: ipſe enim uult, quòd nullo modo, etiam iuncta aliis actiuis, ut caliditati, uel frigiditati, augeat dolorem. Differt ſolum in hoc, quòd etiã ſi excedat, non uult ut dolorem excitet. Sed poſſumus conciliare nolentem, dicentes, quòd loquat

lib.1.com.6. cap.7.

cap.ult.

lib.1. c.16. lib.Diuiſ.ca.3.

loquatur de eo quod fit, non quod fieri posset. Vel etiam, quòd ipse non uult hoc posse contingere ut tantum excedat. Sed sententia tamen eius est, quòd quantumcunq; aucta, nullum nec per se, nec alteri iuncta qualitati, posit creare dolorem. per accidens tamen, iuxta etiam aliorum sententiam, potest. Et sic cum Galeno & Auerroë concors est. Philosophus autem dicet absolutè, quòd dolor etiam ab humido sit. Galenus in Arte medica ut Philosophus agit diuisionis uia. Fuchsius non uidetur in sua medendi methodo Galenum secutus, cùm grauitatem à qualitate in humorem refert: nam & frigidus omnis humor grauis est: sed de sola qualitate Arabes intelligunt. Nec, ut dixi, propriè iuncta humida qualitas plus facit dolorem, quàm per se sola. lib.cap.3.

CONTRADICTIO III.

In pestilenti febre an purgatio ab initio conueniat.

SVmma curationis pestilentis febris est exiccatio: & illa fiat cum purgatione à qua incipere debemus, inquit Auicenna. Idem etiam Auenzoar, datq; fimum columbinum, cum agarico & aloë. Aëtius quoq; inquit, Bona est etiam per urinas purgatio, & quæcunq; aliæ. quę uerba suscepit à Paulo Aegineta, qui pilulas etiam ponit ex aloës, & ammoniaci partibus duabus, Myrrhæ una. quas uulgus medicorum mutata lacryma ammoniaci in crocum, sequuti Auerrois errorem, tum etiam turbatis ponderibus uitiarunt. Sed in oppositum est sententia Rasis, qui de huius cura tractans in duobus locis, nusquam purgationis alicuius meminit. Sed reprimentia qualitatem prauam, tam occultam, quàm manifestam recurrit. Galenus etiam in octauo de Simplicibus medicamentis, inquit: Illos qui Samii luti potu nequiuerunt sanari, omnes mortuos fuisse. Quo sanè constat, eos pugationibus non iuuari. Dictum etiam Principis pro nobis facit, quia nec ibi explicat cum quibus purgandum sit: nec pòst in toto capite meminit purgationis. Summam uerò curationis in regimine uictus, in euocatione caloris ad exteriora, in aëris permutatione, & in resistentibus ueneno collocat. Quin etiam in tertio Epidemiorum hæc habet, de pestilenti loquens morbo in generali, Hippocrates: Nam purgationes multos offendebant: quorum qui sic habebant, multi subitò peribant: aliis autem multis malum producebatur: unoq; uerbo longis, uel acutis etiam morbis detenti, uentris uitio omnes præcipuè sunt exanimati: cunctos enim uenter sustulit. Sed & antea descripserat tres ægros ultimos secundi segmenti, qui omnes cùm perierint, aluum solutam dixit eos habere. cumq; expediret turgente ibi materia (si modò unquam) illos purgare, non purgauit. Galenus etiam, cùm dixisset Hippocrates, Nec erat remedio locus: exposuit per Remedium, sectionem uenæ: purgationis autem

prima quarti trac.4. cap.4. 3.Theisir. tra.3.c.1. lib.5.c.95. lib.2.c.36. 6.Col.cap.18. 10 ad Alman. 16.& lib.diuisionum 158. cap.de Terra Samia. Sec.3.tex. com.57.& 58. tex.com.7.8. & 9.

Sec.2.3. Epid. com.6. tem minimè meminit. Sed neq; in narratione ſexdecim ægrorum tertii libri, nec quatuordecim primi, quòd illorum quenquam purgauerit adiecit. Nec omiſſum negligentia, aut arte quadam, cùm in primo & tertio utrinq; clyſteris meminerit: nec præteriit in Anaxione uenæ ſectionem, cùm phlegmone interno uexaretur. Quare manifeſtum eſt, nullam nec ab Hippocrate, nec à Galeno in peſtilentibus morbis rationem purgationis haberi. Quod & planè in hiſtoria eius, quæ in Dealcis horto habitabat, fecit conſpicuum tertio Epidemiorum, cùm dixit: Aluo ſubiectis balanis nigra excrementa reddidit. Manifeſtum eſt enim, quòd auxiliorum meminit: quanquàm id Galenus negare uideatur: & quòd hæc oratio eius eſt, qui conſecutus fuit ſanitatem, non qui obierit: & quòd ſi modò ulli conueniebat purgatio ob illum morbum, huic maximè, cùm antea docuiſſet retrimenta fuiſſe nigra, turbata cum uomitu & ueterno: quæ omnia erant indicia & materiei furentis, & ad inteſtina etiam decumbentis: quo in caſu maximè neceſſariam eſſe purgationẽ, docuimus in primo libro. Igitur hæc uidetur eſſe Hippocratis & Galeni ſententia, tum Raſis. Sed eſt autoritas Hippocratis dum de his agit his uerbis: Quæ ſuppurationem abſceſſumq; molita eſſent, aut ſi commodè aluus turbata eſſet, aut bonarum urinarum extitiſſet excretio, bene terminabantur. Manardus etiam in ſuis Epiſtolis rationibus aduerſus autoritates & experimentum agit: ſimilem ferme adductæ inducens ex Galeno his quaſi uerbis: Propterea qui hoc uitio laborarunt facilè mihi ſanati ob hoc uidentur, quòd perpurgatum illis ac præſiccatum totum fuerit corpus. Quippe cùm nonnulli uomuerint, & omnibus etiam uenter profluxerit: ſeu igitur arte, ſeu natura purgatio eſt ſalutaris. Accedit, quòd medicari in acutis ſi materia turget eadem die bonum eſt: at peſtilentibus morbis, materia plerunq; turgens ſubiicitur, ut nos oſtendimus in primo libro. eſt etiam morbus peracutus, ut dici ſolet: quare & in eo, & maximè, purgatio conuenit, iuxta Aphoriſmi adducti ſententiam. Deinde dicit, cum materia ex toto genere humorum naturalium receſsit, purganda eſt, uel etiam nobis teſtibus. Tales autem apparere in morbis peſtilentibus, liquido conſtat his uerbis ex Hippocratis ſerie traductis in tertio Epidemiorum: Deiectiones uariæ erant, nam uel nigræ paucæ & uirulentæ. Et alibi rurſus, Aluus turbata bilioſis excrementis, paucis, meris, tenuibus, mordacibus. Manifeſtum eſt autem talem propriè humorem eſſe debere, qui ſit purgandus ab initio. Et in eodem rurſus: Aluo ſubiectis balanis reddidit nigra ſtercora. Hæc adeò ſunt frequentia, ut turpe ſit pauca in medium adducere. Poſſet etiam Hippocratis autoritatem ex tertio Epidemiorum ad ſe trahere: cùm dicat Galenus in Commento: quomodo purgationes prodeſſe poterant, cùm eſſent omnino morituri: igitur in non moritur

Marginal notes: Sec.3.18. — Sec.3.75. — Sec.3.60. — Sec.1.text. com.25. — à text.17. ad 22. — tra.6. cont.15. — 3. Epid. Sec.3. text. com.29. — lib.13. epiſt.1. — 5. Artis curat. c.12. — trac.6. cõtr.15. — part.4. aphor. 10. — Sec.3. text. 85. — Sec.2. text.2. — Sec.1. text.25. — Sec.3. text.57. & 58.

morituris utiles fuissent: si ob hoc tantum oberant, quòd essent morituri. Cùm etiam debilis uirtus breui futura sit, tentandum erit ab initio ualidiora adhibere auxilia. Sed singula diluenda sunt: quandoquidem rationibus fallacibus incumbitur, potius quàm autoritatibus quæ ex experimento processerunt. Igitur cùm adducitur ratio, quòd medicari in ualde acutis eadem die bonum est: Respondeo, Veneni qualitatem obstare: intelligi uerò in calidis frigidis'ue humoribus eam autoritatem cùm turgent: neque omnem turgentem materiam purgandam, nisi secundum qualitatem manifestam tantum turgeat. Nec etiam omnem, ut docuimus suo loco, quæ turgens est ac ueneni expers. Sed contrà, quia ueneno sumpto purgatio conuenit: Dicebat enim Princeps, Ad uenena conuenit dare agarici drachmas duas cum uino. Sed dico, quòd agaricus datur ratione proprietatis, non ratione purgandi: tum uerò Aëtius nullum tale exhibet medicamentum. Sed & hoc pestilens uenenum non est simplex, sed quod ipsum auget contagio: uenena autem ebibita non augentur contagio. Pestilens etiam uenenum, potius habet rationem eius quod morsu serpentis homini inditur. At in his non purgat Aëtius: quamuis dicat Princeps, Et ingreditur hoc capitulum sectio uenæ, & purgatio. Et ideò difficile uidetur tueri dictum Principis in hoc, sed satisfaciunt aliæ responsiones, etiam apud ipsum Principem: clarum est enim quòd in potu ueneni præter agaricum, ut dixi, nec solutionis uentris, nec medicamenti alterius meminit. Cùm uerò dicitur, materiam esse in eo morbo toto genere alienam à naturali, atque ideò purgandam iuxta placita nostra. Respondeo, Materiam crudam, qualem in his morbis ubique adesse prædicat, non esse synceram, ac totam malam. Sed ob hoc cruda dicitur, quia nec separationem, nec conuersionem accepit, talis autem purgatione non debet duci. Sed dato quòd mera esset, quia ueneni particeps & contagii, ideò frustra purgabitur. Ad Galeni interpretationem dico primò, quod exposuit causam ueritatis dicti Hippocratis, non tamen adæquatam. Illis etiam morbis contagio non aderat, uel perexigua, Galeni iudicio, ut aliàs docuimus. Vbi autem non adesset contagio, forsitan de purgatione caderet aliqua dubitatio: quamuis nec uel sic. Cum etiam ibi multi essent pestilenti in constitutione morbi qui non essent pestilentes, ut etiam nostris temporibus accidit: atque in his pestilentibus rursus alii coniuncti, quorum causa purgatio poterat conuenire. ut etiam de uenæ diximus sectione. Cùm uerò diximus multos sanatos eo morbo, Hippocratis & Galeni testimonio, spontanea purgatione: Respondeo, aliam esse rationem naturæ, aliam autem medici. In morbi consistentia per summos ardores sanguine eiecto, natura morbos finit: igitur medicus hoc faciet? In morbi declinatione mouet hemorrhoidas natura: igitur

[sexta quarti trac.j. summa 1. cap.5.] [lib.13. cap.48.] [lib.12. cap.10.] [sexta quarti trac.3. cap.j.]

& medicus? Natura expurgat empicos per urinam: igitur medicus hoc aggredietur? per auris ulcera, per surditates, multi cerebri morbi terminum accipiunt: in cerebri igitur morbis conabimur hæc inducere? Sed ad rem magis: cùm materia sic expellitur, non sanitatis & uitæ causa est, sed signum. indicat enim uenenum finem accepisse: neque materia, quæ insignem habet ueneni qualitatem, in naturæ arbitrio est, ac expulsioni illius paret. Ergo multa purgatio finem ostendit ueneni, non facit, si à natura fiat: ab arte autem nullum commodum cùm præstet, neq; etiam signum. At cùm dicitur, Virtus citò ex hoc morbo exoluitur. Fateor: sed uelocius inita purgatione. Auicennæ autoritas intelligi debet, ut dixi, in initio morbi, uel etiam antè: quia hæc uerba sumpsit à Galeno, qui de præseruatione intellexit: ut etiam diximus, dum sententiam Auicennæ de uenæ sectione in pestilenti febre declararemus. At si dicas, Non sic exponendum? frustra conaris illum, experimento, & Græcis omnibus cogere ut contradicat. Aëtii uerba etiam in regimine præseruatiuo intelliguntur. Pilulæ Pauli, quanquam eodem responso possent in aliam trahi sententiam, proprietatis causa debent admitti: neque enim ille agaricum, aut colloquintidam, uel scamonium, aut ueratrum consulit exhibere nobis uelut in aliis morbis: sed hoc unum tantum longo usu probatum, quod etiam omnes sanare ait eo morbo laborantes. in his autem solus Aloës purgat: sed ibi uel non purgat omnino, uelut nec in uocatis pilulis alefanginis uulgò, uel adeò magna est compositionis aduersus serpens uenenum utilitas, ut purgationis leuissimæ noxa meritò sit negligenda. Sed Auenzoar alterius est sententiæ, quanquam & ipse per propria procedere conetur: experimentum etiam suum potius potest in oppositum contorqueri quàm quòd probet propositum. Si enim illos tantum suscepit curandos, quid medico credendum, qui duos tantum curauit ægros eius generis in uita? si uerò ex multis quos curandos suscepit, duos tantum sanauit, deteriore etiam conditione res agetur. Denique tanta posset esse in fimo columbi uis aduersus eius temporis pestem, ut agarici & aloës noxa occultaretur. Rationes autem, quæ in oppositum faciunt, omnes sunt euidentissimæ. Nam, ut diximus, in uenenis nulla conuenit purgatio, nec ebibitis, nec eiaculatis, quare nec in pestilenti febre. Purgationes etiam unum aut duos humores detrahunt, at uerò hic morbus adeò patet, ut etiam quandoque in ipsis membris consistat, ut in sequenti ostendemus contradictione, tum aliàs clarius: non igitur purgabitur humor qualis purgari debet. Cùm etiam in omni purgatione iuxta Principis dictum melius sit infrà subsistere, quàm exquisitissimè euacuare: quicquid relinquetur, & si minimum serpente ueneno

quarta primi cap.3. iuxta finem.

ueneno, nihilominus augebitur, unde iam afflictis uiribus mors succedit. omnis etiam humoris purgatio coctionem illius aliquam præsupponit aut quòd sit turgens, multa uerò non turgent: & si turgeant, euacuatione tamen non indigent. Quæcunque uerò non turgent, ob ueneni qualitatem non concoquuntur, nisi finito ueneno. at tunc amplius non est pestifer morbus. Rursus ut aliàs declaraui, febres hæ, cùm magis uulgaris pestis, per abscessus finiuntur, qui fiunt materia mota à centro ad superficiem: at purgatio in diuersum mouet, siquidem ad centrum ex superficie. Iubent etiam Auicenna & Aëtius ac Paulus euocari calorem in his morbis ad superficiem: quomodo igitur illum atque humores simul intro trahimus? Accedit ultimò, quòd purgatio uenenum trahit super cor, & quæ sunt inter cor & iecur supra iecur: igitur occidit. Nam illas materias natura ad superficiem pellit, aut non nisi finito ueneno: aut per aluum solum, quod est citra iecur: quod ultra, per urinas: quod ultra cor, per sudores. Deiicit & præter hæc appetentiam cibi, qua nihil est melius in pestilentibus febribus: miscet pura impuris, & calefacit: unde uenenum celerrimè & latissimè diffunditur. Vires etiam debilitat, ut diximus. Quare tandem in pestilenti febre fugienda prorsus omnis purgatio. Stultum igitur est, Rhabarbaro, aut triferæ persicæ inniti. Cùm uerò pestilentialis febris fit ab aëre, tunc omnis purgatio præsentem affert mortem. nihil enim ex humore peccante minuit: quòd & si minuat, uenenum nullo modo finit, à continente autem aëre corrumpitur humor, & spiritus: unde etiam in quodam genere febris pestilentis, quod ad hecticam pertinet, nihil potest excogitari perniciosius. Errat itaque Conciliator, qui dicit eam curari curatione febris putridæ. differētia 94. artic. 3.

CONTRADICTIO IIII.

Pestilens morbus an omnis cum febre.

IVxta prædicta contingit dubitare, An omnis pestilens morbus sit cum febre? inquit enim Galenus tertio super tertium Epidemiorum, com. 58. Cùm mortales uel citra febrem pestis corripiat. Memini me aliàs de hoc scripsisse: sed in eadem sententia sunt uerba Hippocratis ex eodem libro: Ex his quos febres tenebant, inquit ille, aliáque, nemo circa potum intempestiuus erat. tex. 51. Et hæc uidetur etiam sententia Rasis, cùm dixit Morbum epidemialem, & Febrem epidemialem. Sed ipse confundit epidemialem cum pestilenti: & in hoc deceptus est in linguarum permutatione. 17. con. cap. 6 declarantur rursus pestilentes fluxus uentris, corruptiones extremitatum, ut in tertio Epidemiorum ab Hippocrate, qui fe- par. 3. text. com. 25. & 71.

bres non sunt: tum etiam oculorum morbi, ac multa huius generis. Vnde ibi multis eorum febres non erant. Et rursus paulò pòst, dum de ulceribus ageret. Quibusdam ante febres, aliis cum febribus, aliis post febres ipsas hæc euenerunt. Oppositum huius ostendit series tractationis:
tex.com.28. nam Paulus, Aëtius, Auicenna, Rasis, Pestilentem morbum inter febres collocant: non inter ulcera, profluuia alui, aut lippitudines. Ratio tamen est ut quod sine febre fit satis clara. Quid enim prohibet ut in uenenis quæ bibuntur, aut quæ animalia iaculantur, ne mala sit consimilis in aëre qualitas citra febrem quæ homines perimat? Rursus si pestilens morbus febrem necessariò adesse postularet, esset febris ipsa pestilens morbus: atque etiam unius generis ob id: at ut docebimus, earum febrium quædam tabificæ, quædam continuæ, quædam intermittentes.
3.epidem. sec. 3. com. 35. Vnde Hippocrates de constitutione pestilenti loquens, cùm dixisset, Febrium ardentium, quæ uigebant, hæc erat natura. post pauca subiungit: Erant præterea febres aliæ de quibus iam acturus sum. Explicat au-
com. 47. tem eas non statim, sed post pauca, dicens: Multa præterea alia febrium
com. 65. genera uulgabantur, tertianarum, quartanarum, nocturnarum, continuarum. Apparet igitur febres comitari pestem, non autem pestem esse febris genus. Sed in oppositum est ratio, & experimentum. Ratio quidem, quoniam pestilens morbus est acutissimus. Docuimus autem aliàs, nisi sint à multitudine materiæ uel ratione loci acutissimi, tales febribus sociari. Sunt etiam contagiosi, contagio præsupponit putredinem ut ex-
cap. 2. plicat Galenus in primo de Differentiis febrium per exempla scabiei, le-
cap. 4. præ, lippitudinis. Et rursus post hæc habet: In pestilenti autem aëris statu inspiratio plurimum est causa: fit enim & aliquando ob eos qui sunt in corpore humores ad putrescendum paratos, cùm breuem aliquam occasionem ad febris originem ab aëre ambiente acceperit animal. Magna autem ex parte incipit ex aëris circunstantis inspiratione à putre-
cap. 5. in initio. scibili uapore uitiati. Ideo concludit, (quod mirum uidetur) Sed quoniam de febribus pestilentibus facta est mentio, quæ omnes à putredine ortum habent. Ideo clarum uidetur ex ratione, quod hic morbus nunquam fit sine febre, & etiam putrida. Hoc etiam experimento dilucidum est, necessarium enim his temporibus, ex his qui peste laborant,
3. de causis pul. cap. 3. sine febre inuenies. At ut dixi aliquod genus pernitiosum ad hecticas reducit ipse Galenus, in quibus calorem febrilem inuasisse corpus cordis docet. Sed conciliatio in hoc apud me non est difficilis. Nam omnis pestilens febris à putredine sumit initium, cùm uerò processerit, nihil prohibet, ut quemadmodũ in cæteris, quin in hecticam transeat. Maior dubitatio est in principali quæstione, an omnis morbus pestilẽs cum febre sit. Constat enim ex argumẽto tacto, quòd uitiato aëre qualitate aliqua mala, aut

la, aut aqua, quòd morientur homines pafsim, quia elementa ſunt communia. & poterit hæc qualitas eſſe non putrida, ut in aliis uenenis. Et ſi quis dicat, quòd erit neceſſariò calida, ideo inducet febrem: nam qualitas frigida lentè occidit. Reſpondeo, quòd poterit eſſe ſicca, & item frigida intenſa, & tunc celeriter occidet. Poterit etiam eſſe occulta, pendens ex aſtris, & non habens ortum ab aliqua prima qualitate. Sed forſan dicet aliquis, hoc eſſe uerum, ubi non communicaretur aliis: at ſi debeat aliis communicari: tunc neceſſe eſt ut adſit putredo, uel ſaltem calor externus: quare febris aderit ex eius diſpoſitione. Communicari autem ex homine in hominem celeriter, ac maximè peſtilentem morbum, ſatetur philoſophus ipſe. Reſpondeo igitur pro concordia horum, Duplicem eſſe peſtilentialem morbum: alium qui non facilè communicetur, & hunc quandoq; poſſe carere febre: ſufficit enim ad hoc quòd ſit peſtilens morbus, ut ſit epidemius, & pernecans: eſt enim hæc ſententia ſæpius à me ex Galeno repetita. Voluit enim omnia peſtilentis morbi genera ſub uno uerbo Galenus comprehendere. Sed Ariſtoteles intelligit per peſtilentem morbum eum, qui apud nos peſtis uocatur, facillimè ex uno in alterum tranſeuntem. & hic cum febre ſemper eſt: poteſt enim, ut dixi, in aëre eſſe mala qualitas, quæ multos perimat citra febrem, quia citra putredinem. nec tamen facilè communicabitur. eſſe tamen quæ communicetur citra putredinem facilè, hoc eſt ex his quæ nondum experimento comperta ſunt. Succedit tamen plerunq; & in his, qui non facilè ex altero in alterum tranſeunt, morbis peſtilentibus ipſa febris, etiam ſi ab initio non ſit: ob hæc hic morbus febribus adnumeratur. Galenus in libro de Differentiis febrium, loquitur de cauſis febris peſtilentis, non autem morbi peſtilentis: ita quòd in ea tractatione iam præſupponit eſſe febrem: hanc autem manifeſtum eſt fieri à putrido humore. Sed hoc declarato adhuc reſtat longè maior difficultas, & eſt, An peſtilens morbus, qui eſt cum febre, ſit ipſa febris, ſic ut peſtilens morbus ſit ſpecies quædam febris: an potius ſint duo morbi, ſcilicet peſtilens, & febris illum conſequens: nam ſi ſic non erit, nunquam tranſibit in hecticam: ſi enim eſt modus quidam putredinis, nemo dicit putreſcere membra in hectica. Quòd ſi dicas, putridas alias in hecticas tranſire. Reſpondeo: Impropriè hoc dici: nam ex putrida exoritur hectica, nunquam putrida tranſit in hecticam. Siue enim finiatur putrida, ſeu non, hectica nihilominus ſuccedit. Igitur una ex altera non generatur in his quæ tranſmutantur per generationem, generatio unius ad unguem eſt alterius corruptio. Sed tamen in hoc genere febris poſſet defendi, quia ut dictum eſt ex autoritate Hippocratis in tertio Epidemiorum, etiam membra ipſa in febre & morbo peſtilenti ſecundum ſubſtantiam ſuam putreſcunt. Et ideo dico, quòd ut declaraui

[Margin: 1. Probl. 7.]

[Margin: 1. Epid. Sec. 1. in procemio.]

in libro De febre peſtilenti, infiniti ſunt modi peſtilentis morbi: quidam enim ſunt ipſa febris, quia cauſa eorum eſt modus putredinis: & de his loquitur maximè Auicenna dum de febre loquitur peſtilenti. Quidam cum febre, ut in Apoſtematibus ſeu Phlegmonibus: de quo genere loquitur Princeps, cùm de Althoim ſermonem habet. Quidam etiam febre carent. Sed quid dicemus de eo, qui febrem patitur peſtilentem, nemine alio in ea regione conſimili laborante? Reſpondeo, Lis eſt de nomine: erit enim febris uenenoſa, non tamen peſtilens. Cura erit eadem, ſed non dicetur peſtilens, quia nec uagatur, nec ortum habet ab aëre uel aqua, ſed ab humoribus qui id genus prauitatis contraxere. Et in hoc bene reſpondet Gentilis, cùm ferè idem dicat: ſed poſtmodum aberrat, uolens quòd febris quæ ex uno cadauere putrido in domo exiſtente orta eſt, uocetur peſtilentialis, cùm non ſit epidimialis: ſed difficultas eſt ſolum in nomine, eſt enim uenenoſa, & habet aliquid pluſquã prima commune cum uera peſtilenti. At maior eſt difficultas de ea quæ transfertur de regione in regionem, per halitum & contagionem, aëre non corrupto exiſtente, ut frequenter in Italia accidit. Reſpondeo, quòd eſt uerè peſtilens, graſſatur enim in multos, & eſt pernicioſus. Hic tamen modus eſt quaſi medius, & fuit incognitus antiquis: uix enim perſuaderi potuit Galenus, migrare morbum ex homine in hominem, tam celeriter necantem, abſq; aëris conſenſu. Hoc autem melius intellexit Philoſophus, & experientia nunc clarè docet, cùm in multis urbibus nulli prorſus pereant, qui hoc uitio affectos & illorum ſocios diligenter uitauerint, & tamen in his, qui ſe immiſcent, maximus numerus hominum peſte deſideretur. In hac tamen eſt uitium aëris, ſed omnino communis: ideo, &c.

prima quarti tract. 4. cap. 1.

prima quarti tra. 4. cap. 1. in expoſitione.

CONTRADICTIO V.

Purgatio in Vere, an in initio eius, an in fine conueniat.

QVidam alius tempore æſtiuo febribus tertianis corripiebatur: ſed multis iam annis non febricitauit, quoniam à nobis purgari circa finem ueris anticipauit: ſic enim melius eſt tales euacuare: ſicuti illos, qui morbo comitiali, apoplexia, & melancholia, articulariq;, atq; aliis huiuſmodi qui ex craſsis gignuntur humoribus, præſtat circa ueris initia euacuare, inquit Galenus. Et ante hæc uerba dicebat: Sic & mulierem quandam ſingulis annis Vere inchoante ſimiliter euacuans, cùm aliquando tumorem cancroſum pateretur in mamillis, ualido ac frequenti medicamento, quod atram bilem ciere poſſet, ad ſanitatem perduxi. Dixerat & in initio, Hos enim oportet ut anticipemus purgare adueniente Vere. Sed cùm ſermo etiam ad eos qui bile abundant amara, extendatur, interpretari debet ſic, ut anticipemus antequam adueniat morbus, & adueniente

6. Aphor. 47.

niente Vere, id eſt, iam ueniente, ſeu in fine ſeu in principio, ut etiam Græca lectio ſonat, ἦρος εἰς βάλλοντος. Sed in libro de Venæ ſectione hæc habet: Siquidem nonnullis amaræ bilis ſuccus plus cæteris colligitur, quibuſdam bilis atræ, aut pituitæ, aliis ex æquo omnes, in quibus ſanguis abundare dicitur, quos omnes euacuabis, ut etiam arthriticos & podagricos Veris principio, exhibito uidelicet aut purgante medicamento, aut uenæ ſectione facta. Hic liquet, quàm ſibi apertè contradicat in redundantia amaræ bilis, ubi etiam in initio Veris purgationem præcipit, cùm antea docuerimus in fine eſſe faciendam. Sed de humoribus craſsis ſibi concors uidetur in his duobus locis, niſi eſſet quòd in prima Aphoriſmorum ſic ſcripſit: Cæterùm ut ex plurimo alimento oblato, quod non ſolùm in uentriculo bene conficiatur, ſed etiam in uenis & toto animalis corpore unumquodq; animal carnoſius reddatur, & ſanguine abundet, habent homines ipſa experientia ſatis compertum, non in ſeipſis tantum, ſed etiam in iumentis. Nam ante æſtatis initium, circa ultimam Veris partem, ſibi & illis ſanguinem detrahunt. En uides, quòd non initium Veris probat, ſed finem illius. uerba tamen Aphoriſmi ſextæ particulæ quaſi ad unguem recitat in libello Quos & quando purgare oporteat, ut exſcripta prorſus uideantur: quo fit, ut hæc potius Galeni ſententia cenſeatur. Hanc ſequitur Aëtius etiam: ſed Paulus tam de purgatione, quàm de uenæ ſectione totum Ver laudando, nihil mihi diſtinxiſſe uidetur: itaq; meo iudicio ſe ad Galeni ſententiam refert: quam etiam expreſsit in conſilio de morbo comitiali, cùm dixit, Primò Vere purgetur puer. & in ſexto de Tuenda ſanitate: Qui uitioſo ſunt corporis habitu, purgatione leuentur in Veris initio. Sed nec obſtat quòd alibi dixerit Hippocrates medicari æſtate ſuperiores, hyeme uerò inferiores: de coacta enim loquitur purgatione, quæ etiam extra Veris tempus fieri debet. Quòd ſi quis obiiciat, quòd Veris initium ſimile eſt hyemi ex dicto Galeni, & quomodo in hyeme poterimus frigidos & craſſos humores expellere. Reſpondeo, quòd intentio Galeni eſt ab humoris abundantia ſumpta: nam initio Veris ſi abundat pituita, expurganda eſt: ſi non, nec in fine. quomodo enim ueriſimile eſt illam nocituram calido iam facto tempore, quæ dum frigidum eſſet non nocuit? aut ſi iam nocuit, manifeſtum nos malè feciſſe, noxium non expurgando humorem antequam noceret. Quòd igitur pituita uel in initio Veris, uel nunquam in Vere ſit expurganda, ſatis patet: tum etiam de aliis frigidis humoribus. De ſanguine etiam, cùm plurimi morbi ex ipſo fiant (ut Hippocrates docet & Galenus) in Vere, patet, quòd traducta ſectione uenæ ad illius finem nulla erit utilitas. Relinquitur igitur ut declaremus, quomodo amara bile ſuperabundante, purgatio iuxta illius finem conueniat. Galenus enim declarat,

Aphor. 15.

lib. 3. c. 10.
lib. 7. c. 4.
lib. 6. c. 40.

ante finem.

iuxta finem.

4. Aphor. 4.

1. Aphor. 16.

3. Aphor. 20.

3. Aphor. 21.

clarat, bilem æstiuo tempore abundare, itaq; cùm nondum in initio Veris multa sit, tunc purgata difficilius cedet, & corpus frigidis obnoxium morbis relinquet. Hoc enim declarauit Hippocrates, Incolumitatem nostram æqualitate ipsorum humorum constare. Rei igitur ueritate intellecta, uerba Galeni concordemus. In libro de Sectione uenæ non tractat nisi de illa, quæ humores euacuat, potentia, non actu existentes: ideo non in fine, sed in principio euacuare oportet Veris, propter iam dictas rationes, etiam si biliosus redundet sanguis. At in humoribus iam existentibus secus est: conuenit enim, ut dixi, bilem medicamento iuxta finem Veris expurgare: quod expresit in libello, Quos & quando purgare oporteat. Sed dices, Non sic: nam in libro de Sectione uenæ addit purgandos etiam medicamento. Respondeo: Verum est, sed ubi negotium illud non tractat, uerba ad loci, ubi tractatur materia, interpretationem sunt deducenda. Et ideo mihi bene uidetur Rasis dixisse, cùm synanche uexat in Vere, tunc præuenire oportet morbum sectione uenæ. Sed hic non potest loqui de sectione in principio Veris, aliter oporteret diuinare futuros huiuscemodi morbos. Rasis igitur solùm intelligit, ut fiat in Vere ipso ante morbi aduentum, non in principio illius, ut credit Antonius Gazius Patauinus, quamuis uir celebris. Eandem negligentiam Auerroës habuit, qui in Collectaneis, dum de purgatione & uenæ sectione loquitur, Ver tantum proposuit, non illius partem. Auicenna etiam laudauit omnem diminutionem succorum in Vere: uerba eius apponere libet: Nulla autem est res quæ adeò hominem ab ægritudinibus Veris tueatur, sicut sectio uenæ, & purgatio, & cibi diminutio, & uinosi potus, cuius loco syrupi assumantur. Vnde liquet, quàm malè fecerint, qui Quadragesimam sustulerunt, etiam si non peccent: plurimos autem impietatis suæ dare ob id pœnas morte præcoci. multa enim cùm à Mose in sua lege, & à nostris altiore consilio nobis tradita sint, leuibus quidam suffulti suspicionibus, euertere studuerunt. Sed ad propositum reuertor: Princeps alibi ostendit, quòd in Veris principio purgationem ac sectionem uenæ moliri oporteat: uerùm non exquisitè iuxta Galeni sententiam. Sed si sanguis abundet, uel etiam reliqui humores bile flaua excepta, Veris initio: at bile flaua iam actu existente purganda est in fine Veris. Igitur sectio uenæ semper in initio Veris, at purgatio non semper, sed quandoq; in fine. At in prima Aphorismorum docet regimen eorum, in quibus, non præ multitudine tantum sanguinis periculum imminet, sed etiam propter exercitationem: nam hi non in periculo sunt in Vere, sed in Aestate, cùm mediocriter sanguis tantum exuberet, alioquin innoxius: nam solùm hi ægrotant, quibus sanguis est uitiosus in Vere, iuxta Galeni sententiam, aliter non esset Ver saluberrimum. His igitur si sanguinem in initio

1. de Natura human. t. c. 21.

4. ad Alman. cap. 25.

cap 278. libri de Regimine sanitatis. lib. 7. c. 3. & 4.

secunda primi, doc. 5. cap. 6.

tertia primi doc. 5. cap. 1.

3. Aphoris. 20.

initio plurimum detraxeris, non erunt idonei ad labores: si paucum, cogeris denuo iuxta illius finem, scilicet Veris, sanguinem detrahere: quare in his sectio uenæ finem Veris expectare debet. Hippocrates autem conuenire uocat, quod uel uitio multitudinis, uel prauitatis, purgationem exigit, aut uenæ sectionem: non quando labores, aut exterior alia causa imminet. Liquet autem ex hoc, quàm perperam ueterinarii sanguinem equis in festo Beati Stephani detrahant.

CONTRADICTIO VI.

Citri semen an calidum.

CItri semen calidum est in primo, siccum in secundo, sicut & cortex, qui tamen est siccus in fine secundi. Caro autem est calida & humida in primo: quòd uerò eius acidum est, frigidum est, & siccum in tertio, inquit Princeps. Idem, si tamen idem est, in libello de Viribus cordis inquit, Cortex est calidus & siccus in tertio, semen frigidum & siccum in tertio. De cortice discordat in gradu, de semine etiam in natura. Rasis autem in Continentibus narrat opinionem Mesue, qui posuit corticem calidum & siccum in tertio, & concordat cum secunda Principis autoritate: carnem autem frigidam & humidam in primo, in quo dissentit à Principe, qui illam opinionem in suo secundo libro reprobat. Sed semen dicit esse calidum & siccum in tertio, & in hoc ab ambabus Principis sententiis dissentit. Narrat & Galeni opinionem ibi Rasis ex septimo de Simplicibus medicamentis non exquisitam satis: ait enim, quòd censet semina esse sicca & dissolutiua in tertio: Galenus dicit in secundo: refertq; id, cùm dicit à temperamento recedere ad siccitatem non solum, uerum etiam ad caliditatem. Sed nos de cortice concordat litera Rasis cùm Galeno, siquidem siccum in tertio, in calido & frigido temperatum ponit, aut declinans ad calidum paululum, Rasis: sed Galenus siccum in secundo dixit, non in tertio: nec forsan error est Rasis, sed transcribentis librarii. quoniam per notulas numerus ille describitur, non per uoces. Illud sanè certum est, quòd arida pars utriusque consensu, frigida est & sicca in tertio. Vnde error transferentis, & literæ Latinæ Galeni est manifestus: horum enim uerborum loco, Κατὰ μὲν τὸ σπέρμα, τὴν ὀξεῖαν ποιότητα καὶ ξηραντικὴν δύναμιν ἐπικρατοῦσαν ἔχον, ὡς τῆς τρίτης εἶναι τάξεως ἀπὸ τῶν ξηραινόντων τε καὶ ψυχόντων. Vertit ille, In semine quidem habens acidam qualitatem & siccam, ut ipsum tertii sit ordinis resiccantium refrigerantiumq;. cùm debuisset potius transferre, Quod iuxta semen est, acidam habens qualitatem & siccam, ex tertio ordine est refrigerantium atque exsiccantium: ut scilicet ad succum uerba potius, qui

2.car. cap. 120.

trac.2. cap. de citro.

lib.21. cap.21.

iuxta finem.

circumpoſitus eſt ſemini,quàm ad ſemen uerba illa referantur. Oſtendit primò hoc ita eſſe res ipſa, cùm ſemen nemo frigidum & ſiccum dixerit, niſi autor libri de Viribus cordis. tum etiam Galenus ipſe qui in eadem ſerie dicit, Semen,quod eſt nucleus, ex ſecundo eſt ordine ſiccantium ac diſſoluentium: unde calidum ipſum ponit: ſiccum etiam in ſecundo,non quemadmodum ſuccum in tertio. Et uerba illa, τὸ δ' ὑγρὸν καὶ ὀξῶδες ὑπὲρ οὗ πρῶτον διείλεγμαι. Quod eſt, Humidum autem illud atque acidum,de quo primum diſſerui, manifeſtum eſt niſi uerba illa ad prius expoſita referantur, illum de ſucco nullibi eo capite locutum fuiſſe: quare mendax ſimul eſſet ac obliuioſus. Dictio etiam κατὰ, μὲν τὸ σπέρμα iungitur accuſatiuo, & ſignificat ſecundum: ut ſit ſenſus, Quod ſecundum ſemen eſt. Approbat hoc & Aeginetæ lectio, cùm dixit, Interior pars,ſiue acida,ſeu aquoſa fuerit, abunde refrigerat. Aëtii tamen interpres & ipſe in eodem manſit errore,in quo & Theodoricus Gerardus: at forſan per ſemen intelligent primo loco, ſeminis corticem, quem frigidum & ſiccum in tertio nil repugnat,nucleo, quem propriè ſemen Galenus eſſe dicit,calido exiſtente. atq; ſic interpretes & Princeps defenduntur,nec Græca litera quæ à nobis inſueto certe modo exponitur contorqueretur. At huic concordiæ aſtipulantur uerba Galeni, cum dicat uere ſemen ſolùm eſſe nucleum,tum Pauli modus loquendi, εἴτε ὀξῶδες, εἴτε ὑδατῶδες, nam ſi per acidum aquoſum intellexit, debuit dicere, Interior pars quæ aquoſa & acida eſt. At uidetur aquoſum ad ſuccum,acidum referre ad ſeminis corticem. Sed huic concordiæ obſtant,quòd nullum de ſucco uerbum Galenus feciſſet, qui tamen non tantum cortice ſeminis, ſed uniuerſo ſemine non ſolum longè ualentior eſt, ſed etiam copioſior: tum etiam quia teſtatur (quod etiam iam in medium adduxi) Galenus ſe de ſucco fuiſſe locutum. tum quòd cortex ipſe ſeminis haud acidus eſt, niſi forſan leuiter,ſed potius aſtringens,ac quaſi inutilis medicinæ,& modicarum uirium. Galeni uerba illa ad hoc tendunt,ut intelligamus, cùm de ſemine loquitur,ac illius uiribus, non totum accipiendum, ſed ſolum nucleum: non quòd aliam uirtutem cortici ſeminis tribuat,ut forſan quidam interpretantur perperam, ſed quòd cupiat ſemen mundum eſſe à cortice proprio. Aeginetæ uerba ad hoc tendunt,ut intelligamus, idẽ nos poſſe humidũ intelligere,quod etiã acidum: nam & caro citri acida paululum eſt,& ideo frigida à Galeno & aliis cenſetur,repugnãte ſolo Principe.unde etiã Raſis propriũ hoc illi ineſſe dicebat,ut uentriculi reprimat feruorem.nam craſſa eſt ſubſtãtia,nõ facile putreſcit,& frigida ac humida temperie eſt,quibus omnibus exedẽti calori aduerſatur. Non ignoro eſſe quoſdã,qui citriũ à Græco nomine,qui citreũ, qui malũ medicã, uocent: mihi nũquã tanta de nominibus cura fuit, ut grãmaticorũ more res ipſas neglig

lib.3.cap.81.

negligerem. cum tamen nihil intersit, male an bene loquaris, nulla uox minus ambigua est, aut magis coueniens quàm citrii: constat tamen apud Galenum citriũ idem esse ac malum medicam. barbari eiecta uocali i, citrum uocãt. Hęc nõ uidit Manardus adeò promptus ad coarguendũ Auicennam, horũ enim malorũ sectæ causæ sunt. Etenim ut uisum est error hic à Græcis tum à Galeni litera & eius interpretibus, non à Galeno, nec ab Auicenna ortũ habuit: quãquam, ut sæpius dixi, liber de Viribus cordis non sit Auicennæ. Sed sit modo, nihil dixit, quod Galeni uerba ferme non uideãtur significare. Dioscorides eius non expresit uires, nisi seminis quòd aduersetur uenenis, & aluũ moueat, quod & Rasis animaduertit, & mihi multis in causis usui fuit, cùm uix queas simile inuenire. Sed ad rem reuertor, omissa de citrangulo quod Arantiũ solemus appellare disputatione. Serapio concordat cum Galeno ferme, sed acidã partẽ frigidã in secundo & siccã nõ tertio ponit, de semine & cortice cõcors: cuius etiã sententiæ est quasi Auerroẽs. Pro solutione igitur huius apparẽtis contradictionis dico, quòd Galenus nõ expresit quòd sit calidum in secũdo, sed quòd siccũ & dissolutiuũ de semine: corticẽ autẽ non negat paululũ calidũ esse, ideo Auicenna ipsum in primo gradu statuit. De carne solũ est difficultas, nam Auicenna calidã statuit, hoc argumẽto, quòd non uideatur ullo modo infrigidare. Hic nihil plus habet Galenus contra Principem, quàm Princeps contra Galenũ. Sentiamus igitur cum Galeno, quãdoquidẽ etiã habet alios fautores. Dico tamẽ, quòd adeo parũ recedit à tẽperamẽto, ut totũ inter tẽperata citriũ reponatur à Serapione. Quòd uerò Mesue dixerit, corticẽ esse calidũ & siccũ in tertio, ut refert Rasis, uel hoc intelligi debet, accipiẽdo solũ scobẽ tenuissimã, quæ forsan talis est; nam odoratus est cortex ualde, uel ob regionẽ accidit, uel quia sub citrio Adami poma cõprehendit, quæ & ipsa habẽt carnẽ quæ manditur, ac corticem, nec tamen sunt citrãguli. Est igitur cortex citranguli calidus in initio primi, siccus in fine secũdi gradus: semẽ calidũ & siccũ in secũdo, per semẽ medullã intelligẽdo. Caro frigida paululũ, & nõ leuiter humida: succus frigidus & siccus in tertio. Cortex autẽ pomorũ Adami & citrãgulorum calidus est & siccus in tertio. Medullã citrii aduersus uenena esse præstantissimã plurimi referunt, adeò ut mirabilis Serapio, Mesue, ut Rasis refert, Auerroẽs, Dioscorides. Illud nõ prætereundũ, colligi ex dictis, Mesuẽ librũ scripsisse de simplicibus medicamẽtis, qui ad nos minime peruenerit. Obiiciuntur & alia, quòd dixerit Citri semẽ impinguare corpus: hoc non uidit Galenus, nõ uidit Paulus, fateor perperã igitur adiectum: ò egregium hominẽ. Sed forsan etiã Galenus hoc dixit in aliquo libro, qui ad nos non peruenit, peruenit ad Auicennam: neq; enim locus de simplicibus medicamentis hoc postulabat, cum non de his ibi agat, quæ à proprietate operantur.

lib. 11. epistola 3.

lib. 1. cap. 136.

par. 2. de simp. cap. 1.

5. collec. c. 42.

conditum nutrit pulmonem & pectus, non de succo, sed de carne loqui Auicennam palam est, uel iniquo iudice: at hoc uerum est. Vnde patet, doctrinam Manardi utilitatis parum, persępe damni multũ afferre. Vnde Brasauolus in suo libro de Simplicibus, dum de citrio loqueretur, Auicennam quibus potest modis excusat, & rectè, indignum ratus tam euidentem illi obliuionis notam inurere. Obiicit & Manardus de morbo mulierum incerta primo, deinde etiam his quæ uera sunt, quanquam silentio à Græcis prætermissa, ut gloriam solum quæsisse uideatur.

CONTRADICTIO VII.

Nubecula in urina rubea an breuem morbum declaret.

4. aphor. 71. QVibus septima iudicatur, iis nubeculam habet quarta die urina rubeam. dixit Hippocrates. Et rursus alibi: Si urina fuerit subrubra, ac sedimentum subrubrum & leue, diuturnior hic morbus quàm primus, sed admodum salutaris est. (2. prognosti. 27.) Galenus in commento huius textus docet causam, quia sola pars aquosa seu serosa sanguinis expellitur, igitur cum coctio præsupponat substantiæ mediocritatem, erit necessario morbus longus. Ipse etiam in expositione Aphorismi meminit huius difficultatis, dicens, hoc signum significare dimidium coctionis solum, ideo si celeriter ut in quarto die appareat breuem morbum denuntiat, ut pote in septimo finem habiturum. non sic si in XI. uel XIIII. nam ferme conduplicabitur tempus, atque ut celerius apparente tali urina in XIIII. terminabitur in XX. eadem ratione dico quòd si in XX. appareat in XXXIIII. uel in XL. die finietur. Sed meo iudicio his seruatis, adhuc longe difficiliores relinquuntur dubitationes: nam in Aphorismo loquitur de nubeculæ colore, in libro de Morbis acutis de urinæ substantia cum sedimento. Prima igitur breuitatem morbi, secunda longitudinem significat. Sed hæc responsio non uidetur de mente Galeni, qui inter hæc non distinguit. Et rursus Princeps: Et sedimen rubeum significat abundantiam sanguinis cum tarditate concoctionis: & associantur ei in febribus ardentibus tristitia & anxietas, non igitur hæc significat morbum breuem. (secũda quarti trac. j. cap. 88.) Et rursus alibi: Vrina rubea in acutis morbis significat uelocitatem finis morbi, bonam cum bonis, prauam autem cum prauis iudicationem ostendit. Hæc quis non uidet pugnare cum iam dictis? (ibidẽ, cap. 86.) Subdit etiam: Et generaliter urina cum substantia rubea significat uehementem inflammationem. Sed quod magis mirum est in fine capitis, quasi oblitus priorum, hæc subiungit: Et ad summum urinæ rubeæ substantiæ, & rubei sedimenti, significant materiæ cruditatem, & ipsam esse non coctam. & significant longitudinem, propriè quando

rubedo non eſt uehemens,& fuerit decliuis ad turbulentiam. Oedipum hîc quæramus oportet,adeò omnia ſunt intricata.Sed in hoc cum Galeno uidetur concordare, quòd nullam inter urinæ & ſedimenti rubedinem differentiam facit:cùm tamen prius oppoſita ſignificare contendat. Forſitan ex illo ſoluitur, cùm dixit: In tenui autem urina color intenſus, ac tinctura multa, ſignificat quòd non eſt ob concoctionem, ſed bilis admixtionem. Sic igitur craſſa ſubſtantia exiſtente rubeoq; ſedimento, uel etiam urina,morbus breuis erit:ſubtili autem breuis non erit,ſed inflammationem multam ſignificat. Sed expoſitio hæc ad mentem Galeni non eſt,qui dimidiam coctionem ſignificare illam ſemper contendit:cùm urina rubea ſub ratione coloris, non ſubſtantiæ conſideretur. Reſpondeo: Noſtra differentia data conciliat Principis uerba: pro Hippocrate autem Galeni expoſitio ſatisfacit. Oſtendit autem hoc dictio Hippocratis, qui rubeam urinam facit ſalutarem, hic autem loquitur de mala Auicenna. At dices: Hoc non uidetur concordare cum dictis Galeni, qui ſubtilem rufam facit ſalubrem, & ex feroſa ſanguinis parte abſq; inflammatione: quod & Aëtius confirmat.Autor libelli de Vrinis dicit, craſſam rubram multitudinem ſanguinis prætendere:rubram ſubtilem non inueniri unquam: quia ſanguis non fit niſi exacta coctione: at talis nequit eſſe cum ſubtili ſubſtantia. Reſpondet autem tacitæ obiectioni, quæ ſubtilis eſt non rubea,ſed quaſi rubea dicenda eſt.Ad hoc diceret Galenus,illam appellari,& ſi non ſit,exquiſitè rubeam. Auerroës autem dixit,urinam rubeam ſignificare ſanguinis abundantiam & uirtutis debilitatem. Et manifeſtum eſt,quòd præterit illam quæ fit à dolore, ut in coli dolore etiam frigido. Et hoc declarauit etiam in Cantica,ſed non dixit,niſi quòd ſignificat abundantiam ſanguinis: debilitatis autem nullo modo meminit. Hoc tamen ſupereſt, quòd cùm Galenus ponat urinam rubeam fieri ex ſanguinis ſeroſa parte, nulla erit craſſa, ſed omnis urina rubea ſubtilis erit? Aliud dubium ſupereſt: Quòd ſi rubra in proximo die ſignificat indicatorio ſalutem, quæ concocta erit abſolutè quando ſignificabit? Reſpondeo: quòd omnis urina rubra eſt neceſſariò ſubtilis: nam ſi craſſa ſit, erit ſanguinea, non rubea tantum, cùm à ſanguine ſola differat ſubſtantia: concocta autem urina iam præſentem & imminentem ſignificat iudicationem:aliàs plura dicemus.

ſecunda primi doc.3. Sūma 2.cap.4.

lib.5.c.31. c.13.& 8.

4.Collect. cap.22.

parte 1.text. & c.296.

CONTRADICTIO VIII.

Fluxus uentris, fluxu curandus: uomitus, uomitu: &,an omnis cura per contraria.

VOmitus quandoq; uomitu prohibetur,& fluxus fluxu:inquit Princeps ex autoritate Hippocratis, dum de cholera morbo loquitur.

decimaſexta tertii, tract.2. cap.13.

 Hunc

Hunc cholericam affectionem uocant, qui Arabicos autores uerterunt.
Sec.5. Ea forsan Hippocratis autoritas credita est à Principe, cùm autor secundi Epidemiorum inquit, ἐμέτου λύσις, ὕδωρ θερμὸν διδόναι πίνειν, καὶ ἐμέτω. id est, Vomitus solutio fit, calida aqua in potu data, uomituq; eiecta. Aphor.15. Vel illa sexta Aphorismorum: A longo alui profluuio uomitus sponte lib.9.c.12. superueniens morbum soluit. Similiter Aëtius cùm inquit: Adiuuare etiam oportet excreatione per sedem. alienum enim uelut uenenum insidens & uentrem ac intestina rodit, & humores ex uniuerso corpore trahit: per uomitus etiam opportunam prouocationem uomitus ipse soluitur, & cessat. Quinimo in eodem loco ferme, dum de uomitu à bile agecap.3. ret, consuluit, ciendum esse uomitũ. Et Princeps ipse ante ea uerba in fluxu proter pituitam à cerebro descendentem facto, consuluit & uomitum, decimasexta tertii, tract. 2. cap. 9. & alui deiectionem. Paulus tamen uomitum solùm excitat, cùm cholera à cruditate fit, non autem à bilis abundantia. Sed nullus melius Alexanlib.3.c.39. dro, dum enim cruditatibus angitur, & in choleram deuenit, uomitu facilib.3.c.14. li soluendus est æger: dum autem bile nimia purgandus est, inquit, Picra cum Scãmonio. Et hoc, inquit, si nausea & tinesmus infestent: æger tamen parum tum uomat, tum deiiciat. Ex quo manifestus est error pudendus medicorum nostri temporis, qui malè intellecta Auicennæ autoritate, uomitum uomenti, & purgationem nimium deiicienti adiiciunt: cùm solùm in conatibus hoc liceat facere, natura non assequente, uel in crudilib.3.c.19.sec.1 tatibus. Hanc eandem sententiam Alexander, dum bilis coaceruata est in intestinis, nec tamen pellitur, secutus est, purgandam docens: si fluat, nequaquam. Illud solum mirum, quòd infrà in dysenteria cum torminibus lib.3.c.21. uenæ sectionem consulat. At Galenus his contradicere uidetur, primo c.14.in princ. ad Glauconem, dicens: Sed neq; si fuerit febris cum profluuio uentris, alia opus est euacuatione. Verùm hæc sola sufficit, quamuis non sit pro multitudinis ratione. Quicunq; enim his plus adimere necessarium existimantes sanguinem mittere, aut uentrem mouere tentauerunt, in grauioabusu 44. ra pericula deduxere. Non est mihi propositum nunc, ut discordiam è dysenteriæ cura natam dissoluam: nec ut abusum, de quo aliàs dixi in libro de Malo medendi usu, repetam: sed ut declarem, an fluxus solùm astringentibus curetur. Non est confugiendum ad id quod minus demittat aluus, hoc enim iam excipit Galenus. Sed cùm nihil sensu dignum, aut cùm febris non coniungitur, aut forsan cum utrunq; adest, tunc corpus purgandum. Cum quibus non cum cassia, seu silica Inda, sed picra, haud admoto scammonio. Ita in cholera, & aliis influxibus generale preceptum erit, ut non purgemus, nisi natura torpeat, & febris non adsit: nam febris medicamentis aduersatur: ob id illa minimè exhibenda, ubi ea urget. Sed non uidetur regula seruari, quòd contraria sint curanda contrariis?

trariis? Est autem Axioma medicum scriptum ab Hippocrate in Aphorismis,& ab Aristotele in prima Problematum sectione. Adeò uerò uulgatum,ut Aristoteles in secundo Ethicorum ad mores id retrahat. Sed & ante scripserat hoc Hippocrates in libro de Flatibus dicens: Hoc generale præceptum est,contraria contrariorum esse remedia, ut cibum famis,potum sitis: indolentiam doloris. Tum uerò in libro de Humana natura: In summa medicus repugnet præsenti tempestati, Morbis, formis, anni temporibus,ætatibus:contenta laxet,contendat laxata. Galenus etiam in tertio Artis medicæ inquit: Curatio uerò unam præcipuam ac communem habet intentionem ad id quod est dispositioni auferendæ contrarium. Et in de Constitutione artis medicæ: Fueritq; generalissimum quod ab Hippocrate dictum est,contraria contrariorum remedia: singillatim autem sua cuiq; singularia, frigido morbo calidum, calido frigidum,humido siccum: atq; eadem in similaribus, ac instrumentariis,contraria morbosę immoderationi in quouis quatuor generum moliri oportet. Idem libro de Sectis, & quinto de Tuenda Sanitate, aliisq; infinitis penè locis:ut facilè intelligamus,nullum præceptum esse magis in medicina famosum. Sed & Princeps, quem non obiter hîc induco, declarauit eãdem propositionem non solùm in qualitatibus, sed etiam in repletione & euacuatione. Vnde Auerroës dixit: Hæc est radix curationis,ut quælibet dispositio cum suo contrario curetur, non solùm in genere, sed deducendo per singulas species. ut calidum cum frigido, & repletio cum euacuatione. & per modos ac singularia: & extendit hoc etiam ad regimen præseruans,ut ante parum sequens dictum Principis,quòd debemus unumquodq; suo contrario in tempore præseruare ab imminente dispositione. Et hoc ostendit quasi Galenus in libro de Inæquali intemperie, & sumptum est primo physici auditus, nam contraria contraria expellunt,expulsio morbi sanitas est:igitur curatio fit à contrariis. Hic non licet dubitare, an aliqua curatio à contrario fiat, quæ enim in contrarium adduci possent,sophistica sunt:sed an omnis cura à contrario fiat?& si fiat, quomodo fiat?Nam Auerroës in septimo Collectaneorum inquit:Deinceps dicendum est qualiter agendum sit, secundum magis & minus, aut quando nihil fieri debet, & maximè in euacuationibus, & curationibus, quæ fiunt per contrarium. Nam in pluribus locis euacuatio,& aliæ contrarietates non competunt, quamuis natura ægritudinis illud requirat. Vnde uidetur,quòd non omnis cura contrario fiat. Idem Princeps, cùm dixit: Et scias,quòd non omnis cura indiget contrario: sed sæpe sufficit sola regiminis bonitas. Hippocrates etiam quinta Aphorismorum, Quæcunq; refrigerata sunt excalefacere oportet, exceptis iis quibus sanguis fluit,aut fluxurus est:sed Galenus rectè in commento respondet,hoc

Theor

22.Partic.2. Probl.2.
cap.3. in principio.
2.t.c.2. cap.6.
cap.12.
fol.2.in initio
3.Cantic.7. 1.& 2.
co.110.co.107
cap.6. t.c.81.
cap.2.in prin.
quarta primi c.1.in fine.
Aphorism.19 & 21.

Theorema non euerti, Contrariorum contraria sunt auxilia: quia aliud
est magis efficax, scilicet, Illa prius curari oportere quæ magis urgent.
Alibi autem dixit Hippocrates, frigidam aquam reuocare calorem, ac
distentionem neruorum sic soluere. Sed Galenus dicit, hoc non facit sua
ui, sed ex accidenti. Ad quod responsum pleruńq; refugiunt, dicentes:
Curam per se à contrario, ex accidenti autem etiam ab aliis fieri. Quin-
imò difficultas est de morbis in quantitate ac numero, nam quantitati
cap.7. nihil est contrarium ut Aristoteles in lib. de Decem uocibus refert: quo-
li.6.de Decretorio, in fine. modo igitur morbus in magnitudine uel numero curabitur. Calor etiam
naturalis morbos curat, qui nullis causis propriè contrarius est. Minus au-
3. de Tuenda sanit. fol.4. tem calidis. Dolor etiam dolore discutitur, ut uoluulus crurum dolore &
2. Aphor.46. labor labore: & duorum dolorum, qui non secundum eandem partem
fiunt maior minorem obscurat, ut inquiunt Galenus & Hippocrates.
lib.3. fen.1. tra. 1. c.29. iux. fin. Auicenna etiam curat dolorem capitis à mala temperatura frigida &
humida absq; materia purgante medicamento. Coitus etiam, iuxta Hip-
pocratis sententiam, pituitam curat, nec tamen est ei contrarius. Curat &
melancholiam cui minimè aduersatur. Temperatura etiam calida & sicca
6. Epid. Sec.5. t.c.23. cauterio ex igne soluitur, ut inquit Albucasis: quomodo igitur cura
omnis est à contrario? Solet etiam adduci, quòd cùm æqualia in gradu, ut
3. Probl.31. 3. Artis medi. cap.6. dicunt, conueniant, incipientibus hecticis frigida & humida adhibenda
sunt, quæ modicum distent à temperamento. At si naturalis temperies
1. Chirur. ca.1. similia postulat, non parum calida & sicca iuueni debentur. Quæ igitur
hecticam incipientem curare poterunt ad calidam & siccam intempe-
riem declinabunt. His & similibus penè nugis, atq; inanioribus etiam,
Axioma medicum infringere conatur: ut alii non esse generale, alii per
accidens à simili posse curari morbos interpretantes. Sed non sic est: Ga-
cap.12. lenus nanq; x1. Artis curatiuæ his utitur uerbis: Nunquam tamen pro-
pterea præceptum illud, Quòd contrariorum contraria sint auxilia, ali-
quando uerum erit, aliquando falsum: imò id perpetuò uerum est: quan-
do fieri non potest, ut eorum, quæ præter naturam sint, quicquam per
aliud remediorum genus curetur. Non tamen ex usu est semper omni-
bus, quæ præter naturam sint, mederi: sed cùm sola per se subsistunt. Hoc
in loco profectò mihi Galenus uidetur ueram huius præcepti explicatio-
nem posuisse: nam non semper conducit in complicatis affectibus, ad con-
trarii exhibitionem properare, quandoquidem neq; ad curam. Velut non
ad ulceris, quòd canis rabidus intulit consolidationem: morbi enim aliqui
auctione indigent, alii ut seruentur maioris periculi effugiendi causa: ut
hæmorrhoides in iecore iam duritiem contrahente. Cùm igitur morbi
curandi non sunt tunc, quis dubitat neq; tunc contraria esse remedia ad-
hibenda. Maneat igitur fixū illud: Cùm curare uolumus, tunc contrariis
auxiliis

auxiliis insistendum, in cæteris generale præceptum erit. Quidam autem putant ueram curam, esse solum causæ morbi ablationem, ut uidetur sentire Princeps, dum de morbis agit ex materia pendentibus. Nam in hectica secus est: & uidetur sumpsisse hanc sententiam à Galeno quarto Methodi cum dixit: Præcipitur ab omnibus ferè antiquis medicis, quicunq; ratione quadam, aut Methodo de ulcerum ratione scripserunt: causas quę illa creant esse abscindendas, æquè profectò ut cæterorum omnium morborum. Ergo sententia Galeni est, quòd morbi qui fiunt curatione causæ auferuntur contrario suo, facti autem contrario ipsius morbi, non autem causæ. Quale autem sit hoc contrarium, dicebat Galenus XI. Artis curatiuæ. Quod Hippocrates & Plato Contrarium uocant, Aristoteles Oppositum appellat: est enim Contrarium quod maxime distat in unoquoque genere: non solùm calidum frigido, sed etiam magnum paruo, & multum pauco. Sed hîc cùm loquimur de medici cura, non de opere naturæ intelligimus. Vnde illa Conciliatoris anxia inquisitio cum nihil ad mentem Hippocratis aut Galeni: nam contrarium à contrario curatur ope medici, qui in unoquoque indiget natura operante, ipse autem adhibet solùm accidentia, substantias autem propter illa. Quare necesse est, ut contrario naturam nostram iuuet ac impellat. In cura autem quæ à natura fit, non est hoc necessarium, cum illa fiat à principali agente calore naturali, de quo nunc prorsus nulla est disputatio. Semper igitur quod primò intenditur contrario perficitur. Si enim, ut dictum est, uomitum excitet materia causa urgens est repletio secundum uirtutem dicta, seu humor in quali peccans, hic igitur euacuatione indiget, cumq; sit in uentriculo per uomitum: causa igitur morbi fientis nō aliter hic quàm in putrida febre tollitur. Ob hoc autem rectè dixit, in putrida febre curationē esse euacuationē humoris noxii: deinde quod supercalefacti fuerat, refrigerationem: nam febris causa, est humor putridus: & ipsa, calor superadditus. Sed Auicenna febrē aut totā, aut maxima ex parte, cum ex humore consistit putrido, fientem morbum censet. quod uerò factū est illius quasi ad hecticas pertinet. Certè non alia cura tollitur, quàm hecticæ. Balneo siquidē, & frigidæ potione, ac humidioribus alimētis. In his autem quæ à proprietate curāt, oppositio nō minus inuenitur, quàm in manifestis: seu enim lapis cōfringatur cathetera, seu hircino sanguine, seu petroselino macedonico, quod plus erat aufertur. At nō necesse est operationē omnem à contrario fieri actu: sed uirtute quandoq; tantum, uelut & cùm solis radii ignē accendunt. Sex autē præcipua sunt quæ medicus peragit, atq; in uno tantū cōtrariis minime indiget. Conseruatio enim quæ in sanis ad unguē corporibus adhibetur similibus solum perficitur. Quæ uerò in impeditis negotiis publicis, aut priuatis, non tamen sanis præseruationem quæ per

prima quarti trac. 2. cap. 7. post princip.

cap. 4.

2. Aphoris. 22.

cap. 12. in fine.

differētia 153.

11. artis cur. cap. 10.

contraria fit requirit. Sic & præseruatio pura quæ sanis, sed non modo sano degentibus, ut in aëre pestilenti, uel in itinere, per contraria non ipsis quidem corporibus, sed causis quæ morbum gignere possent perficitur. Sic & reducimus lapsa parum corpora per contraria, cùm liberè emendationi uacare possunt: & cura rursus morborum, & quæ præseruationi admixta est, ut in podagra contrario suo perficit. Quòd si Auerroës dicat, non competere: quandoq; intelligit, cùm maiore impedimento res detinetur: ut in ulcere à rabido cane consolidatio: in fluxu corruptæ bilis retentio. Sic rectè Galenus excusat Hippocratem: Sed Princeps nihil plus uoluit, nisi quòd non omni repletioni debetur euacuatio, sed tamen euacuatio per inediam, balnea, exercitia, ut inquit Galenus libro de Sectione cap.10. uenæ. Hoc autẽ nihil aliud est, nisi quòd sæpe natura curat absq; medicaminum auxilio. De frigida aqua non est mehercle dubitatio: nam per se causa morbi est caloris naturalis debilitas, ex raritate corporis, hanc tollit proculdubio aqua frigida: contrarium igitur est causæ morbum facienti. Perabsurdum equidem est, si intelligamus Hippocratem uoluisse inanitionem repletione, aut repletionem inanitione tolli: Sed hoc docuit eo Aphorismo, tum aliis locis, quibus hoc scripsit Theorema, Detrimentum quod ab inanitione fit, tolli repletione: uel uersa uice, quod à repletione, per inanitionem. hoc autem proculdubio multos latebat. Ergo ut ad rem reuertar, non in frigido tempore, aqua super infusa leuat distentionem: est enim contraria solum ei caloris debilitati quæ ab æstiuo feruore ortum habet. Sed si quid est quod obiiciatur de morbis, nam in his palam contrarium solum delet contrarium: utpote febri frigida prosunt. Verùm non de hoc loquitur Hippocrates, sed de consequentibus: sunt autem consequentia morborum symptomata, ut causarum morbi. Per contraria igitur morborum symptomata tolluntur, quæ sunt actionum ipsarum uitia. ergo in omnibus Hippocrates hoc intendit, quòd sublatis anterioribus per contraria tolluntur & consequentia. Sic dolor obscurat dolorem, non tollit: labor autem causam aufert lassitudinis, quæ est in musculis repletio. Sic coitus dolores aliquãdo curat, ac pituitã dolorũ causam, & melãcholicũ morbũ, humore purgato, aut flatu discusso: nõ equidẽ per accidẽs, ut dicũt, sed propriè, ac per se. Albucasis autẽ docet, quonã pacto calidus ac siccus morbus igne curetur: nam calidus ac siccus humor dissoluitur, tum etiã mala membri tẽperies. Est igitur inanitio hæc replentis humoris, unde ad propriũ statũ reditus. Verùm in tẽperatura quæ ab influẽte minime pẽdet humore, hoc haud facile quis tueri poterit. Sed dictũ Principis est potius ad præseruationẽ: quia ut dicebat Gentilis, facillimè cadunt in morbũ cui materia associatur. In temperato uerò corpore, cùm primùm hectica laborare incipiet, humida quidẽ modice ac frigida cõueniunt curãdi causa, præseruãdi autẽ nõ adeo parũ. Quare in iuuene etiam

ſi immodica ſit ſiccitas naturalis, & morbus in initio & nulla incrementi cura, ſiccis curabitur hectica, ſed non ad proprium temperamentum collatis. Hic autem caſus iuxta imaginationem contingere poteſt: non autem ſecundum ordinem naturalium cauſarum.

CONTRADICTIO IX.

Venenum an detur quod ſub certo tempore operetur.

Medico an pertineat ſcire uenena.

An in cura uenenorum conueniant medicamenta.

ET omne quidē quod interficit cum permutatione tēperaturæ, aut cū putredine, aut aduentu ſuper mēbrū, poſsibile eſt ut effectū producat poſt tempus: licet putrefaciētis effectus, eo deterior ſit, quo plus moræ in corpore duxerit, inquit Auicēna. Ex quo palā eſt, dari uenenū quod uocant terminatū. Et hæc uidetur eſſe ſententia etiā Galeni, cùm dixit, quòd corpus illius, quē rabidus canis momordit, antequā in rabiē deueniat, ægrū dici debet, quoniā cauſam in ſe continet, qua in morbū decidet, quāuis interim nullū laborātis corporis ſignū ne uel puſillū cōtineat. Sed alibi non ſolùm mehercle de cane rabido, ſed etiā aliis uenenis, quę citra noxā interim agūt ad tēpus, adeo clarè locutus eſt, ut ipſius diſputationis caput dictum eius facturus ſim. Quāobrē ne operā me luſiſſe exiſtimauero, ſi totā ſeriē hic uerborū eius ſubiūxero: hoc autē quādoq; licet, cùm uolumus laborē lectoris tollere: tum præcipuè, cum breuitas tēporis medicū plerunq; ad languētis ſalutē ſolicitum habeat. In his uerò quæ clariora ſunt, nec in uerbis dubitationē nobis relinquunt: ſufficit, ut plerūq; feci, ſolā adiecisse ſentētiā. Ea igitur uerborū ſeries ſic ſe habet: Quæcūq; lethales cauſæ tractu tēporis læſionē fixā & indiſſolubilē cōfecerint, reuertētur pro malitię ſuæ magnitudine, periculi magnitudinē afferētes. Nā cauſæ aliquæ eorū, quæ in corpore procreātur, potētia uirtuteq; uirus rabidorū canū, tum lethalia medicamēta repręſentāt, quę etſi in affecto loco nullū quod euidēs ſit ſymptoma pariāt, poſt quatuor tamē aut ſex menſes, uel longinquiorē tēporis curſum hominē perimūt. Scimus autē aliquos à cane rabido morſos, qui poſtea aquas formidauerunt: inde etiā à morſus initio poſt duos, tres'ue, aut quatuor mēſes interierūt. Noui ſanè & quēdā, qui exacto anno eum incurrit affectū, quem ὑδροφόβον, id eſt aquæ timorē uocant. De quo medici omnes exiſtimabāt, quòd immodica ſiccitate in ſolidis partibus laboraret. Atq; una eſt adaucta naturalis caliditas, ac in igneā cōuerſa. Hunc affectū caninū uirus longo cum tēpore paulatimq; efficit, atq; ob id difficilius poteſt corrigi, quòd partium ſolidarū ſubſtātia in aliā trāſeat naturā: ueluti in uitiliginibus, quas leucas uocāt, euenire cōſueuit: nempe altius hic affectus deſcēdit, qui præter naturā eſt. Cùm autē permutēt hęc

ſexta quarti trac.1. cap.2.

In de conſtitut. artis med. cap.19.

2. Prorrhitici, com.17.

solida corpora,nondū tamē permutauerunt,simul ut uacuata sunt,solidorum quoq; permutatio cessat:interdumq; die uno,interdū citius ad naturalē reuertūtur habitū.Nempe fiēte & nondū facto affectu,separata causa quæ illum efficit breui sedatur.Si autē cōpleatur affectus, quāuis uacuata fuerint corpora quæ affectum procreauerūt ab humido quod illius causa fuit,nulla tamen sanādi ratio amplius superest.Simile quippiā lignis ipsis cōtingit,quæ prope mediocrē ignem sunt apposita:calefiunt quidē ualde, sed nōdum inuruntur:quę si prius quàm accēdantur,aut inurātur,ab igne separaueris,celeriter cōtractā exuunt caliditatē.Si uerò tantū in se caloris exceperint,ut inuri incipiāt,etiā si ab igne tollantur, nihil minus inuruntur.Quòd si humidum lignum in ignem coniiciatur, non protinus accenditur,uelut si calamum siccum in eum inieceris. Et si paulò pòst lignum, quod iniecisti,exemeris ex igne,breui interuallo eam, quam ab illo contraxerat caliditatem,deponet. Non est igitur absurdum,ut paulatim con similis humor in corpore generetur, qualis rabidorū canum, & longiore temporis tractu corrumpentiū medicamētorū:ita ut plerosq; medicos lateant.Quēadmodū in eo qui ob lassitudinē febriit, atq; ut uidebatur ualde parū:qui post quartū diē urinā secreuit substātia tenuē, colore tamen nigrā:ut in utroq; eam quæ ex modico atramēto scriptorio multæ immixto aquę formā repręsentaret. Atq; modo alio si nō atramentū ipsum dilutum intellexeris,certè eam quæ fuligo dicitur imaginare. Visus est his æger quarto die bene se habere,ita ut sequentibus diebus leuaret: deinde die septimo uesperi cùm febrire cœpisset,tabefactus obiit. Hæc sanè ille: quæ ego uberius descripsi,quoniam ea oratione tota ferme mihi opus est. Nam quòd canis rabidi morsus,& medicamēta post tēpus interficiāt,sanè clarè ostēdit:quòd etiā tēpore intermedio nullū sit signū quo ueneni uim dignoscere queamus, & illud, quod maxime erat dubitabile declarauit. Quòd etiā purgātibus medicamētis ab initio opus sit antequā uis ueneni cōfirmetur,et illud docuit.Accedit quòd per talia medicamēta nō humores tantū,sed ipsa mēbra solida infici apertè existimat.Cōtrariū tamē huius uidetur Princeps sentire,cùm dixit: Et si toxicum nō cōuerteretur in cibū ac nutrimētum in turdis,sed perueniret celeriter ad cor illorū, sicut peruenit ad hominis cor,interficeret.Alii omnes legūt iuxta codicū literam,nō interficeret,cuius literę nullus omnino est sensus.Ergo & ibi rursus: Toxicū ob id,ut Galenus inquit,homines interficit, turdos nō interficit:quia in turdis antequā ad cor properet,ꝓpter arteriarū angustiā morā trahēs,in alimētū cōuertitur.Si igitur quod morā in corpore trahit euinci necesse est,& ob id nō interficere, quomodo uenenū intra sex mēses occidere poterit.Quòd si dicas,loqui de ueneno calido nō à substātia, certe toxicū primo nō tantū sui caliditate,sed magis ꝓpria substātia perimit.unde Dioscorides: Toxicū linguæ & labiorū inflāmationes gignit,& mentem uariis

sexta quarti trac.1.cap.2.

lib.6.cap.20.

uariis

uariis imaginibus replet,illud genus insaniæ procreans,quod minimè curari poßit. Manifestum est autem,hoc uel contrariorum esse argumentum,uel propriè cuiusdam naturæ. Accedit,quòd etsi caliditate sua occidat,euincitur tamen,aut lædit non euictum,quæ par ratio est in eo ueneno,quod à propria agit natura: quomodo enim non euictum tandiu perseuerabit, ut noxam inferat quæ minimè sentiatur? Ob hoc etiam iustè Gentilis ac meritò dubitabat ,quomodo posset putrefaciens uenenum eo magis corpus inficere, quò diuturniorem moram in capite traxerit: cùm omne agens agendo, si pati aptum sit, repatiatur. Respondet utiq;,quòd hoc est in comparatione tantùm ad frigidum uenenum, hoc autem extra propositum est:nam non interficeret,aut rarò:uel quòd cùm non euacuatur perpetuò agit: quandoq; enim euacuatur à naturali, tertio de Temperamentis:& tunc actio illius cessat,aut minuitur.Sed dubitatio pulchra est, responsio autem non ad propositum: cùm illud non doceat, cúr non finiatur actio,aut minuatur ueneni putrefacientis,si agens naturale agendo debilitatur. Dicamus igitur, quòd quicquid à putrido tangitur,putrescit.Licet igitur ratione principalis ueneni actio putrefaciendi semper remittatur, aliter enim esse non potest in agētibus generalibus corruptibilibusq;: cùm tamen humor iam putridus & solida membra à ueneni qualitate deprauata,& ipsa putrefaciant,non secus actio eorum augetur, quàm cùm ignis accenditur, prior enim & si retundatur genitus tamen ignis de nouo non minus accendit,quàm qui prius lignis admotus fuerat. Quomodo autem non sentiatur hæc interim actio, infra docebimus:itaq; putrefaciens uenenum quantò magis in corpore perstiterit, eò magis putrefacit, tum etiam magis deprauatis in dies humoribus,& malis succedentibus coctionibus & obstructionibus aduenientibus. nam partem continuò putrefacit,aliam autem præparat:nisi protinus è corpore expellatur. Sed adhuc quis dubitabit iuxta Galeni placita, nam insensibilem permutationem ponere cogimur: mutatur enim corpus interim, nec tamen sentit. Respondeo,interim procedere hanc mutationem in humoribus,esseq; hoc iuxta Galeni sententiam:sed tamen non omnino Galenus negat patientem quicquam sentire, sed non extare signa quibus poßit medicus hoc percipere: quod & uerum est. interim enim tamen molestiam quandam sentiunt,& in somnis turbationes,ac imaginationes. Sed cùm hoc prorsus naturæ contrarium sit,cur non uomitum illico concitat? Respondeo: Omni ueneno ad tempus noxam trahente, non solùm præsentaneo, uim inesse ut nauseam concitet: sed ob paucitatem ueneni, aut ob admixta dulcia & bene redolentia, aut propter conuiuii hilaritatem, quandoq;,imò persæpe latet.

cap.3.

Sed dicet quispiam, cur si dantur talia uenena, nemo ullum adduxit

exemplum? Apparet enim toxicum cantharidas, Argẽtum sublimatum, leporem marinum, ac pleraq; alia omnia esse præsentaneæ necis, non autem tandiu opus suum proferre. Respondemus itaq;, apud omnes patere exemplum de morsu canis rabidi: tum inter medicamenta sanguis menstruus & leprosi, sunt de illis: existimant etiam quidam scobem ac ramenta adamantis ex hoc genere esse: sed falluntur, nam omnino uenenum non est, imò egregium ac singulare cuiusdam difficillimi morbi medicamentum. Scio enim quendam Gemmarium, qui mihi fassus est, dedisse pluribus in uicibus ad pondus drachmæ unius, quod maximum est cuidam (existimo autem, sed dicere noluit, uxorem illam fuisse mœcham) sub pulueris forma, sub scobis, sub ramenti, nec obfuisse magis, quàm si panem dedisset. Postmodum alius cùm insaniret plures acies, ac frustrà, deuorauit adamantis, nec quicquam passus est detrimenti: uocabatur autem ille, Franciscus Todeschinus. Sciendum tamen, maximam partem horum uenenorum, quæ ad tempus constitutum agunt, esse factitiam, non naturalem: nam naturalia partim rarissima, partim non interficiunt, sed fascinant, ut sanguis uterq; dictus: qui tamen cùm putrefaciant, nisi succurratur, tandem occidunt.

adamas uenenum non est, tutò propinari potest.

Sed non licet medicos hæc docere, imò nec scire: unde Zoar: Medicus, ut medicus est, uenena non debet scire, sed solùm ut auxilietur. Intellige quòd quantitatem quærere haud debet: multò minus docere, iuxta sententiam Hippocratis. Et tamen Princeps docet quantitatem croci quæ interficit, & colocyntidæ, & lapidis rubei, & aliorum multorum: Dico, quòd hoc facit in rebus quæ uenena non uidentur, quia utilitas iacturam superat: nemo enim bibet tres aureos croci: nec dare poterit alicui faciliter, hoc tamen præcepto uitabit eius multitudinem in cibis ac medicamentis, sciens esse genus ueneni. Genera autem docemus medicos, ut possint auxiliari: sed pondus, nec uulgares, nec medicos docere decet, nisi in his, quæ nos ut innocua tractamus.

2. Theisir, tra. 1. c. 5.
in sacramẽto.
2. can. c. 130. 131.
sexta quarti tra. 1. 5. 1. c. 1.

Sed cur Galenus confundit uenenum putrefaciens cum ueneno à caliditate occidente? cùm dicat: At quæ corporis naturam rodunt, liquefaciunt, ac putrefaciunt potestate calida nominantur. Dico: Venena, ut docet Princeps, sunt duorum generum: quædam quæ à qualitate occidunt, quædam quæ à tota substantia, seu proprietate. Quæ à qualitate prima, ut calefaciens, aut infrigidans: nam euforbium adurendo, & opium infrigidando interficit. Quædam obstruendo, ut gypsum & plumbum ustum: & quartum genus quod erodit & putrefacit, ut lepus marinus. Hoc autem facit caliditate sua: unde tertio de Simplicibus medicamentis inquit Galenus: Proinde longo post tempore, à quo sumpta sunt, nonnulla interimunt: potissimum quæ crassa, ac terrena sunt substantia. Hæc enim

3. de Temper. cap. 4.
sexta quarti c. 2.
c. 22.

enim corpori diutius inhærentia dein temporis ſpatio putreſcentia, erodunt,corrumpuntq; uicinas corporis partes. Vnde duo nos ibi præcipua docet: alterum, quòd uenena talia putreſcentia ad tempus proferuntur: reliquum quod ex his quæ à qualitate agunt, ſola hæc fermè ſunt, quæ opus ſuum ad longum proferunt. Docet præterea modum quo putrefaciunt: nam prius à natiuo calore corrumpuntur,inde corrrumpunt. Palam igititur,hæc non eſſe debere uehementer calida. Cauſam etiam docet putredinis corporis humani conſtitutionem calidam & humidam: nam talis putredini maximè obnoxia eſt. Hæc etiam à toto genere uenena dicuntur. Porrò quod omnia talia poteſtate calida ſint,prius explicauerat. c.21. Sed dubitatio ex dubitatione,ſicut homo ex homine plerunq; oriri ſolet:nam Galenus ueneni à proprietate nullam fecit mentionem,quale eſt Napellus apud Auicennam, ſeu Toxicum, uel Aconitum. Nec ueneni obſtruentis ut Princeps: ſed etiam ponit uenenum humidum,inquit enim: Si calidum ſit uenenum, à frigidis auxilium petendum eſt: ſi 5. de Simplic. medic.c.18. frigidum,à calidis:ſi humidum,à ſiccis:ſi ſiccum, ab humidis: ſi frigidum & humidum, à calidis & ſiccis. Et quidam adducunt Auerroëm in libro de Venenis dicentem,Opium eſſe frigidum & humidum uenenum. Sed nos docuimus aliàs Opium inter ſicca potius medicamenta referri à Serapione. tra.3.contrad. 15. inquit enim, Papaueris nigri ſuccus magis infrigidat, & craſſeſcit,ac exiccat.quæ fermè uerba à Dioſcoride ſumpſit ad unguem. Auerroës tamē Opium humidum exiſtimat, dum de Caſcaſi ſeu papauere loquitur. de Sim.c.374 Certum eſt,quòd Galenus humidum & frigidum uenenum diceret lactucæ lacteſcentis agreſtis tamen,etiam ſatiuæ lacrymam. lib.4.c.63. 5.Collec.c.41. De humido tantum ueneno non facilè eſt exemplum inuenire. Sed tamen Galenus uoluit ponere quoniam poterat inueniri. Animaduertendum tamen, quòd rarò dabitur uenenum quod humida qualitate occidat tantum, ſed medio caloris, aut frigoris poterit relaxare corpus, aut ſomnum letiferum, ut opium, aut lactucæ lacryma prouocare: opium autem humidum proculdubio cenſeri poteſt:ſiccat tamen, quia frigiditas tanta eſt, ut comparatione humidæ qualitatis condenſet humores, & ſpiritum uitalem deſtruendo, congelet humores & membra. Sicut & glacies, nam ipſa humida cùm ſit potentia, à frigido tamen immodicè concreta exiccat. Vel dic quòd opium reſoluta humidiore ac ſubtiliore parte concretum eſſe ſiccum. humidi tamen ueneni nomen præteriit Princeps, quia rariſsimum eſt:opium enim ratione frigiditatis potius perimit: quæ humida occidant rariſsima ſunt. Sed quod Auicenna obſtruendo occidere dicit, Galenus ſiccum appellat: unde etiam Serapio talia frigida & ſicca in extremo eſſe docet, ut gypſum & plumbum. de Simplic. c. 378.& 379. Sed de proprietate non erat locus Galeno dicendi, cùm nec proprietates ſalutares ibi explicet,ut

aliàs

lib.2.cont.tra. aliàs docui: quantò minus uenena quæ sic perimunt.

1.contr.11. c.51.& 52. 5. Aphor.1. Sed cur non etiam sunt uenena purgantia, ut helleborus: unde Beniuenius narrat, duos ex superpugatione è uita excessisse. & alludit ad illud: Conuulsio ex helleboro lethalis est: & etiam de herba purgante sanguinem, de qua Galenus in libro de Purgantium medicamentorum facultate. c.3. Sed Galenus in commento Aphorismi non negat posse dari medicamentum quod superpurgando occidat, quamuis in helleboro adducat præter superpurgationem tres alias causas mortis inferendæ, nocumentum oris uentriculi, ac malam qualitatem hellebori exiccantis neruos: nec non uiolentiam attractionis quibus conuellantur nerui, non sola euacuatione. Hic igitur modus ad siccitatem pertinet ex parte. Qua autem superpurgat medicamentum uenenosum appellari solet, non autem uenenum: cùm prius purget, quàm occidat. Talia sunt Scammonium, elaterium, colocynthis, helleborus, & titimallorum omnia genera, graciola, & multa alia. Sed herba illa erat medicamen uenenosum putrefaciens, uel reduci potuit ad uenenum dictum à proprietate. Manifestum est autem, quòd iuxta Galeni sententiam aliud dicendum est uenenum à proprietate, & à tota substantia, quod multos fallit: quandoquidem putrefaciens à tota substantia uenenum dici debet iuxta illius sententiam, non tamen à proprietate.

2. Artis medi. cap. de uentre com.27. secunda pri. doc.2.cap.15. cap.2.in prin. Est autem uenenum, ut Hali scribit, humidum, subtile, aquosum, horribilis qualitatis. Sed hæc diffinitio ualde absurda est: cùm, ut dixi, etiam metallica prædura & sicca uenena sint. Melius est igitur dicere cum Auicenna, quòd est id quod à corpore non mutetur, & ipsum mutat. Et hæc uerba ex Galeno sumpta sunt in tertio de Temperamentis: quamobrem & sub eodem prorsus sensu, quo ab illo prolata sunt intelligenda erunt: scilicet, quòd non mutatur uenenum ad naturam humanam: ad aliud tamen immutatur tum putrefaciens maximè ut declaratum est: ipsum enim prius quàm agat immutatur. & quomodo per tempus manens putrefacit, iam est declaratum: in aliquibus tamen putrescit substantia sanguinis: uelut in muliere quæ laborare uidebatur laterali morbo Anno M.D.XL. ad quam uocatus cùm iam haberet spirationem grauem, uideretur q; moritura eadem die, consensu medicorum priorum rogantibus affinibus cùm certum esset bibisse uenenum iam aliquot antea mensibus, secui uenam, prodiitq; non sanguis, sed uirentis herbæ succus, perseerauitq; usq; ad uncias nouem: quod ego prodigium uidens, nec proficere ex hoc certus, iussi sanguinem sisti, magna cum astantium admiratione: uixit tamen adhuc triduo, quasi alleuiata uenæ sectione. Manifestum est autem, quòd iecur tale esse debuit. Veluti cùm hæc rescriberem Anno M.D.XLVI. ætatis autem XLV. Thomas Iseus amicus noster misit sanguinem

nem uiri nobilis ad me, cui uenam secuerat, lacti adeò similem, ut nihil fuerit expreßius. Manifestum est autem, quòd uel putrefaciens hic bibit uenenum, aut hepar tale diutino morbo factum est, siquidem lacteum: similia enim à similibus generari necesse est. Porrò uenena putrefacientia maximè, ut dixi, proferunt uim suam, sed quæ obstruunt, non similiter: quãquam enim occidant tardè, celeriter tamen inferunt tale detrimẽtum ut sentiatur. Pleraq; autem uenena, quæ uim suam procrastinant, sitim, & mentis alienationem inferunt: calida enim, aut sicca, aut putrefacientia sitim inferunt corrupto humido innato: unde etiam aqua intercute laborantibus sitis adest, quamuis superfluo abundent humido, & tabidis, & senibus: frigidum etiam uel congelato natiuo humore, uel siccitate iuncta excitat sitim. Quæ à proprietate agunt corrumpendo humidam substantiam, & ipsa generant sitim. Carere igitur omnino siti, maximum est argumentum non bibisse uenenum. Mandragora tamen & succus lactucæ perimunt absq; siti, sed hæc copiosa esse oportet: & paucißimis contingit, ut his pereant uenenis. Cicutam nunc sciens prętermitto. Sed mentis alienationẽ faciunt omnia uenena ferme, ut de Toxico superius diximus: sic Sardonia herba, Pharicũ, Apollinaris, Mandragora, palicaria, coriandrũ, pomũ spinosum, Aconitũ, Dorycniũ, Ixias, cerussa, menstruus sanguis, tum leprosi, Herculeus lapis, & cæruleus, succus albæ uitis, Bryoniæ dictæ, tum Rhododaphnes, tum mel anacardi, fibri testiculi corrupti, & felis cerebrum, & nux uocata methel, & baccæ lauri corruptæ, nuces ue, aut auellanæ, & extremitas ceruinæ caudæ, & assatura suffocata, & sanguis hominis biliosi irati, & fel leopardi, & cicuta: unde rectè Plato constare mentem Socrati describit in Phedone, cùm ex ueneni ui laborare debuisset, pro miraculo. Ergo frigida id per se faciunt, obturbantia mentem, calida putrefacientia & quæ à proprietate agunt, plurimum atræ bilis generant, & ob id mentem loco mouent. Sicca somnos tollunt, unde mentis alienationes, hæc autem magis, quæ cum tempore perimunt: inde fascinati, præstigiati, lunatici. Sed non solum in potu sumpta sed morsu & ictu inficientia mouent alienationes, ut scorpii ictus, & morsus canis rabidi. Sed Galenus in libris de Temperamentis, uidetur sentire illius spumam non eodem modo afficere: inquit enim, Neque enim uiperæ uenenum, aut rabidi canis spuma, aut aspidis uirus, quæ tamen si extrinsecus occurrant offendere creduntur: parem uim habent uel soli cuti applicata, uel intrò assumpta. Quare hæc uenena intro assumpta iuxta Galeni mentem haud uidebuntur. Nos tamen uocati sumus anno M. D. XLIII. quarta noctis uigilia, ad Alexandri Brascæ patritii uiri curam, cùm in alterius medici manibus esset, deprehendimusque rabidum esse,

[Margin, handwritten: Sanguis cui deo extractus lacti similis.]

[Margin: lib.3.cap.3.]

erat enim hydrophonus: cùm autem cæteri medici ſimul aduocati, & qui prius aderat faterentur, quæſitum eſt de cauſa: aſtantes confeſsi ſunt oſculaſſe rabidum canem antequam emitteret ſuffocandum: mortuus autem eſt ſequenti die ut nos prædixeramus. Conſtat igitur ſpumam rabidi canis uenenum eſſe peſsimum, etiam intro aſſumptam. Sed hoc Galenus non negat, non tamen ſemper occidit: aut enim immixta cibis retunditur, aut paucitate ſua euaneſcit. Ille tamen cùm ieiunus eſſet exoſculatus canem mortem momordit. aut forſan per nares ad cerebrum raptum uenenum eſt, offendebat enim plurimum in inſpiratione. Quid igitur? an auxilium aduerſus uenena hæc temporanea? Certè ſic: unde Tranquillus in Nerone: cùm deſtinaſſet occidere matrem, ueneno que ter tentaſſet, ſenſit antidotis præmunitam. Quale id eſſet Anti-
compoſitione 177. dotum docet Scribonius largus. Sed noſtro tempore difficillima compoſitio: noſtra melior, de qua in libello Experimentorum, & paratu
compoſitione 164. facilior: nunquam tamen abſoluere potui, præſeruare enim poteſt abſque dubio ab omni ueneni genere. ille tamen duas connumerat herbas Hierabotane & ὀξυτρίφυλλον. Satis hoc conſtat, præaſſumpta omnem uim tollere ueneni, neque enim illud probarim,

Profecit poto Mithridates ſæpe ueneno,
Toxica ne poſſent ſæua nocere ſibi.

Sed ex Antidotis potius ea ſecuritas parata eſt. Non eſt conſilii mei, ut hîc ea deſcribam, quæ aliàs aduerſus uenena, uel paratu facilia, uel præſentiſsima conſcripſi. Illud potius quærendum eſt, cur uiuenti iumento, ut mulo, includi aduerſus præſentanea uenena ſit unicum ac non fallax auxilium, ſi celeriter adminiſtretur. Conſtat ſanè, uenenum aut per paruas arterias maxime, quod iaculatur in ſiniſtrum cordis uentriculum, aut per cauam quod bibitur in dextrum elabi, atque ſic interficere. At ſi immodico calore exterius auocetur, non calefacto pulmone, aut uiſceribus, per paruas uenas aut arterias à corde auocatum defertur ad cutim, atque eo modo liberatur æger. Conſtat igitur, cur neque in hypocauſto iuuatur æger, nec in ueneno ad tempus, nam nihilominus illud hæret membris: & uirtus in qua unicum ſperatur in talibus auxilium, calore exenterati iumenti debilitata, corpus ueneno depaſcenti abſque ullo præſidio exponit. Horum igitur uenenorum, quæ temporis tractu ſenſim ac latenter interficiunt, alia quidem uentriculum terebrant, ut acus, uitrum, ac claui.

cur qui mulis aut aliis Jumentis exenteratis incluti à venenis præsentaneis liberantur!

Nuper hoc Martio menſe, Anni ut dixi M. D. XLVI. ſacra uirgo inſana, uinculis ſoluta, uitrum ciceribus confractum miſcuit, inde multæ ex his abſque detrimento euaſere, duæ tamen hydrope extinctæ ſunt,

una

una cruciatu uentriculi peritura laborat: ad quam nos, cùm alii nihil proficerent medici, uocati sumus. Alia autem congelantur in uentriculo, & lapidis formam induunt: & duo meo tempore excisi sunt, quorum uentriculis inerat lapis oui ferme gallinæ magnitudine, quorum alterum uidi, defunctum tamen, ac cùm diuideretur. Hi ambo intolerabilibus uentriculi doloribus mortem obierant. Sed alia putrefaciunt iecur, & sanguinem totum corrumpunt. Sunt & quæ erodant pulmones unde emoptris uiolenta: alia post modum erodunt uesicam, ut cantharides: sed hæc subitò deprehenduntur: cum enim membrum sit neruosum, illico dolet, & patitur.

Contigit res mira Gallarate oppido Mediolanensi, de qua aliàs scripsimus, sed non pigebit hîc referre: Cùm quidam hominem necare destinasset, essetque in oppido seditio, minister quidam ecclesiæ uenenum immiscuit tortæ, quam tartaram uocant, ex lacte & ouis constat, mortui autem sunt ex eo nouem conuiuæ, alii intra mensem, alii intra sex menses, quidam intra quatuor: omnes tamen tempore maiore quàm mensis, minore quàm anni dimidio. Attulerat ex Roma id ueneni genus, ubi CHRISTI sacerdotes ei clarissimæ industriæ operam dant: sic ille, mortuo quem destinauerat, sacerdotio functus est: lege enim sibi inuicem succedunt. Igitur hi donec crustas in capite emitterent, nihil prorsus sentiebant: inde grassante ueneno etiam febris superueniebat, quæ occidebat. Erat autem uenenum id, ut illi mihi retulerunt, puluis cineris similitudinem referens. Galenus itaque ueneni notas docere uolens inquit: Cùm enim secundum illorum qui melius de his sentiunt placita, eadem symptomata quæ à ueneno fieri possunt exhibito, fieri etiam queant ex humore aliquo interius genito: si tamen in homine natura probis humoribus abundante, uictuque sanorum mente, mors repente qualis his qui uenenum sumpserunt contingat, deinde corpus aut liuens, aut nigricans, aut uarium, aut diffluens, aut præ marcore fœdum reddit odorem, ac molestum, hunc uenenum sumpsisse aiunt. At hæc præsentanei ueneni signa sunt: diuturni autem quod dixit in Tiberio Tranquillus, cor igni non cedere. Sed hæc longinquiora sunt, quàm, ut medicum instruere possint. in præsentaneis igitur præter Galeni signa, quæ parum prosunt, cùm de mortuis agant, & Aëtii fabulosa deliramenta, ponam, quæ experientia ipsa comperi. Aurichalcum cùm uenenum erodens sentit, tum etiam aliorum plura genera, colorem immutat. hæc est in signis utilitas pauperum, qui securius quàm auro uel argento comedunt ac bibunt. Præstat igitur furculam ex illo splendente habere. Dixerat Plinius electrum natiuum stridere, sed uix est ue-

6. de locis. cap. 5.

lib. 13. cap. 85.

furcula ex aurical-co pr(?)e veneno colorem immutat.

risimile, & nunc illud rarum inuentu. Nec nisi à putrefacientibus patitur, qualia etiam sunt, quæ aurichalcum certo immutant experimento: uelut auripigmentum, & cætera huius generis. Aliud cautionis genus: omnia sunt aut fœdo odore, aut sapore tetro, aut sub dentibus strident: quamobrem si quis considerate comedat, & lente, tum ab his abstineat in quibus hæc latere possunt, ea autem sunt prædulcia, & odorata, & quæ saporem acrem aut magnum habent, facile uitare poterit. Et scias, Princeps illustrissime, quòd ex decem qui uenenum bibunt uix unus, nisi repetatur, moritur. Dico autem uulgaria, aconitum, cicutam, opium, auripigmentum, atque eiuscemodi. Scio multos qui plusquam quindecies uenenum dum ægrotarent biberunt potens, quorum aliqui uix periere, aliqui etiam seruati sunt. Quæ autem occidunt factitia sunt, & magni pretii: nec tamen ex illis qui ea sumpserunt uix pars tertia moritur. Ob hoc periculum solum ferme in domesticis. Nam & Arideus quamuis uenenum ab Olimpiade nouerca accepisset, superuixit tamen: & si mente oblæsus. Sic plures alii uenenis regiis epotis. Sunt qui lapidem porcelanam, figulini genus est, ac in India factitii, prodere uenenum affirment, quod nequaquam uerum est: cùm enim tot sint uenenorum genera, impossibile est ab uno omnia eadem pati, atque ideo detegi. Factitia autem & ipsa retinent odoris aliquid, aut saporis, uel ob materiam si absque igne fiant: uel ob ignem, si cum ipso præparentur. Pleraque etiam eorum strangulare uidentur cùm sensim deuorantur, ut quæ ex argento sublimato, ex toxico, ex fungis, ex spuma bufonis, aut serpentum fiunt. Cùm uerò deuorata sunt uomitum cient, tunc summum præsidium est, ut euomat. Quod euomuit si suspicio subest, ieiunis gallinis detur: hæ si contristantur, uenenum est: si autem etiam moriuntur, ualde exitiale. Hoc idem in fungis ac ranis (si quis casu deuoratus euomuerit) fieri debet. Cùm talia prætermittant medici qui custodiæ principis præficiuntur, ne glorientur, quòd illis neglectis, ac eorum salute dicentur. Non intellecti enim nulla est curatio morbi. Sed Principes suo malo plectuntur, qui fucum pro roseo colore natiuo diligunt. Tu uerò sapientissimus es, fructumque sapientiæ, uelut Cæsar noster feres. Sed cùm non hic locus sit curam tractandi uenenorum, sed in quatuor libris huic negotio dicatis, quos canones curandorum morborum appellauimus: id solum dignum scitu est, an expurgātia medicamēta epoto ueneno cōueniāt. Nam de uomitu ante distributionē, de prouocatione sudoris post distributionē, satis conuenit: sed de medicamētis expurgantibus est difficultas: dicebat enim Princeps, Et ad summū ex medicinis quæ bibūtur causa uenenorū, aut quæritur confractio acuitatis

sexta quarti cap. 4. in fine.

tatis ueneni,ficut cum lacte : aut refolutio fubftantiæ eius, ficut cum alexipharmaco:aut exitus fubftantiç eius,ut per lemniam terram:aut oppofitio qualitatis,ut allium in uino damus ei,quem fcorpius pupugit : conftat enim uenenum fcorpionis frigidum effe. ut etiam ipfe teftatur,& Beniuenius de hoc fe uidiffe magnum effectum affirmat. Hic igitur non meminit expurgantis medicamenti. Sed nec in cura Calcis,& Arfenici, &Napeli, quæ maxima funt uenena, & auxilio hoc maximè indigere deberent,huius meminit. Et cùm de cura argenti uiui tractat,enema exhibet,medicamentum non exhibet. Ratio etiam ad hoc facit,nam medicamentum fua caliditate uenenum attenuat,& etiam trahit ad uentriculum,igitur cùm conturbet etiam uel occidet, aut ualde nocebit. In oppofitum eft ipfe, & bibat decoctum urticæ cum butyro cocto ad expellendum uenenum uomitu,& purgatione. Manifeftum eft autem quòd urticæ femen purgat pituitam, & humorem crudum : non quòd purget,inquit,fed quòd detergat : ideo uerba quæ fequuntur funt clariora. Oportet ut utatur enematibus,cùm autem fuerit commotio fupra illud,utatur eo quod uomitu & purgatione educit. Et rurfus alibi,dum de fpuma argenti loquitur : Et ad ultimum utatur aperientibus,& prouocantibus, ac purgantibus. Et in capitulo De gypfo : Et indiget folutione uentris cum fcãmonio,& fimilibus.Et in capitulo De fcobe ferri : Et indiget aliquando lapide Herculeo,& lac cum eo quod uiolenter purgat. Et rurfus dum de cerufa loquitur:Et datur in potu fcãmonium cum aqua mellis. & hoc fumpfit ab Aëtio in eadem cura. Quo magis mirũ eft Aëtium nunquam alibi memoriam purgantis feciffe medicamenti : fed nec ubi generaliter tractat uenenorum curam : folum Bryoniam dat in perfrictionibus cum pipere,lafere,& fimilibus:opinor potius qualitatis ratione,quàm purgandi caufa. Verùm haud difficile fuerit hos concordare:Quandoquidem uenenum, ut uenenum eft, purgante indiget medicamento : fequuntur tamen ad purgationem calefactio, diftributio, taliaq; : quamobrem neq; in calidis, ut toxico & auripigmento, nec in liquidis, ut argento uiuo, & cicuta,nec in purgantibus aluum, ut helleboro, aut elacterio, purgantibus medicamentis uti oportet : fed folùm in frigidis folidis, nec purgantibus, qualia funt, gypfum, & cerufa : & ideo in regulis generalibus purgationem laudauit Princeps, quæ tamen paucifsimis conuenit uenenis : ob id Aëtius non purgandum generaliter cenfuit, cùm paucifsimis in uenenis purgatio conueniat.Exceptio enim regula amplior eft. Vterq; igitur bene regulam docuit generalem : ille à ratione conftituit,hic ab his,quæ occurrunt frequentius medico. Vnde bene dixit Galenus,quòd excrementa quæ fubterfugiunt concoctionem in uenenofis medicamentis,urina,aluo,& fudore expelluntur. Eft etiam dubium in medicamento ne adhuc

fexta quarti tract.5.cap.3.
cap.56.
fexta quarti Summa 1.c.9.
& Sum.2.c.1.
Sum.1.cap.2.
fexta quarti c.4.in princ.
2.Canonis c. 723.
fexta quarti Sum.1.cap.3.
cap.5.
cap.8.
cap.4.
lib.13.cap.77.
cap.48.eiufd.li.
3.de Tem.c.3.

ueneni reliquiæ distribuantur per corpus,quæ in uentriculo manent: ob id nisi in his tutum est medicamentum,quæ iam dicta sunt:in aliis,si iam uirtus penetrauerit,enematibus utendum est:ob id etiam alexipharmaca in expurgando eligunt, quandoquidem calor naturalis est qui expellit. & hoc sæpe repetit Auicenna.Sciendum est autem,quòd ne quis in aurichalco decipiatur ipsum maculam etiam ab omnibus quæ acria sunt contrahere,ut aceto,ac sale,tum maximè si misceantur:uerùm non est similis macula: à ueneno enim nigredinem & rubiginem contrahit, ab aliis autem pallescit. Sed forsan quis requiret, unde periodici ac lenti ueneni signa sint?Sed rarius illa etiam præsentaneis, ut dixi,interficiunt. Faciunt autem plerunq; febres sui generis calidum, & siccum, tertianas: humidum, ac ualde frigidum, lentas,ac tabificas, instar pituitosæ:frigidum & siccum,cum periodis quartanis: quod etiam medicos fallit. Sed singulare signum est læsio in uentriculo cum uoluntate euomendi: nec leuantur oleo, nec oximelite, sed minus oximelite. Cùm igitur nausea urget,& febricula,nec ullo euomunt auxilio,tunc ueneni suspicio adest: certius,si cum hoc erosionem cum uigiliis sentiant.Memini me,cùm Venetias fortè foruna iuissem, ostenderunt mihi Ioannem Scottum, cui affinis ob intentatam litem, uenenum diuturnum exhibuerat: febricula is afficiebatur continua, quæ tamen tertio die exacerbabatur: dolor in uentriculo & erosio perpetua, inde marcor & tabes cum uigiliis, & uomitus quasi lentæ pituitæ ac crassæ,& sitis, non tamen multum ualida, & deiectiones albæ ac corruptæ. Hunc prædixi, cùm iam tabefactus esset, intra tres menses moriturum, sed nec duobus superuixit. Et hæc inquam de diuturnorum uenenorum signis quæ uentriculo hærent. Quæ autem colliquant hepar,celerius perimunt,nec unquam annum attingunt,cùm priora quandoq; ad triennium extendantur. Signa eorum quæ iecur colliquant sunt,egestio fœda,tristitia,malus color,& uigiliæ.

sexta quarti c.4.

Nunc tandem reliquum est, ut de his dicam uenenis quæ solo contactu occidere creduntur.nam ea ut leuius inficiunt,sic tutò copiosius exhibentur,atq; ob id non minus ebibitis sunt periculosa. Dum uiderē parari mensam Cæsari,detergebant sedem,mensam,& pedum,pluteum sustentaculum mappa: existimant enim uenenum aliquod adeò esse potens,ut uel sub calceis uel ephippiis occidat: quod probè confirmatur, pestiferi experimento:ipsum enim ferro, uestibus,canibus,lapidibus,lignisq; contactu hærens persæpe necat. Hanc tamen tantam subtilitatem perfidia nostrorum temporum inuenit,quod antiqui ignorabant.Celebre est hoc, ut fertur, apud Turcas efferam gentem. Hoc peremptum ferunt Ioannem Galeazium Mediolani ducem, qui Virtutum comes prius fuerat uocatus. Remedium est,cautio,uel Theriacæ electæ illitio.Præsentissimum

mum ignis, modò celeriter adhibeatur. Verba autem Principis ſuperius adducta de turdis hoc rectè oſtendunt,quod etiam fateri debemus: Diuturna uenena non eſſe uenena cùm occidunt:neq; enim ad cor permeant, ſed corruptis corporis partibus per febres & phlegmonas interimunt.

CONTRADICTIO X.

Aetas conſiſtentiæ an ad XXXV. *annum terminetur.*

GAlenus tertio Prognoſticorum inquit,Primus terminus conuerſionis ad habitum frigidiorem eſt annus trigeſimus, nouiſsimus uerò trigeſimus quintus. Multis uerò propter naturam ab initio contractam, & quæcunq; ſecundum caſus, aut conſuetudinis & arbitrii differentias permutantur in medio, ætas uigoris eſt circunſcripta. Liquet igitur, quòd ſummi uigoris, uel ad xxx.uel ad xxxv.annum iuxta Galeni placita terminatur. Et tertia Aphoriſmorum: Iuuenum ætas quinta ſeptimana terminatur. & poſt pauca, Nam quæ iuuenibus ætas continuatur, ad duas ſequentes ſeptimanas extenditur: in qua ætate omnia uitæ munia,æquè atq; illi,quæ in uigenti ætate conſiſtunt,conantur peragere,non tamen eodem modo ad labores ſufficiunt. Manifeſtum eſt, & luce clarius, uigoris ætatem non ultra XXXV. annum ut ad ſummum extendi. Vnde prius, dum de iuuenibus loquitur, in ſummo uocat uigore conſiſtentes: talibus enim ardentes febres accidere refert. Ipſe tamen Conſiſtentem uocat à XXXV. ad XLIX. annum prima Aphoriſmorum, dum inquit, Appellat autem ætatem habentes conſiſtentem,eos qui mediam habent ætatem inter iuuenes & ſenes, ita ut ab ætate quidem uigente recedant,nondum tamen habent ſenſum ſenectæ manifeſtum. Sic autem & Thucydides quoſdam dixit, eſſe in ætate conſiſtente. Verùm inter hanc ætatem & adoleſcentiam altera quædam eſt. Oſtendit hic clarè,quòd conſiſtentiam aliam faciat ab ea, quæ Vigoris appellatur. Conſonat ad id quod dixit alibi, Aetates quatuor ſunt, Creſcentium,Vigentium,Conſiſtentium,& Senum. Iuuenum,atq; uigentium alibi Aetatem florentem appellat,quòd in illa operationes ſint perfectiſsimæ. Auicenna autem poſuit adoleſcentiam uſq; ad xxx.annum: Conſiſtentiam,quæ eſt pulchritudinis,ad XXXV. uel ad ſummum ad XL. Primum ſenium,cùm uirtus non manifeſtè minuitur, ad annum uſq; LX. Deinde Senectutem ipſam uſq; ad uitæ finem. Manifeſtum eſt,quòd Auicenna quinq; annis plus florentem extendit ætatem,quàm Galenus: & primum ſenium XI. plus,id eſt,à XLIX.ad LX. omiſſa ambiguitate nominum: nam Auicenna Conſiſtentem uocat,quam Galenus ſecundo Aphoriſmorum uigorem in ſummo conſiſtentium: quam uerò Galenus ſimpliciter uocat Conſiſtentem, Auicenna appellat Diminutionis non manifeſtæ. Sed lis in uerbis apud

com.28.
Aphor.30.
Aphor.29.
Aphor.13.
lib. de Differ. fol.2.
2.de Tem.c.2.
prima primi, doc.3.cap.3.
Aphor.20.

apud nos nihil momenti affert, difficultas est in re, ut uisum est. Perspicuum autem est ex his, crementum nostri corporis ad xxx. uel xxx v. annum extendi, iuxta Galeni sententiam, non autem ad xxi ut quidam putant. Veruntamen manifestius crementum in longitudine ad id temporis terminatur. Princeps autem usq; ad xxx. uel xxxv. annum parum admodum in longitudine augetur, in latitudine autem ac crassitudine haud obscurè. Quin etiam Philosophus primo de Generatione animalium. Quinquennio nanq; ferè corpus in homine dimidiũ capere quidem omnis magnitudnis uidetur, quæ reliquo toto tempore comparatur. Id si ad longitudinem referatur, minimè uerum est, nam triennio dimidium longitudinis plerunq; absoluitur. Si autem ad totius corporis molem, octuplam esse oportet uiri ad quinquennis pueri magnitudinem: extenditur enim longè minus in longum, quàm in latum, aut profundum. Sed nec dimidium molis intelligere oportet: nam necesse esset uiri proceritatem quarta parte quinquennis pueri magnitudinem solùm (sed nec plenè) superare: erit igitur puer ea ætate dimidio minor uiro: quoniam quo longitudine exuperat latitudine & crassitudine superatur. Sed sit qualiscunq; ratio huius, certè Aristoteles non uidetur, ut pleraq;, quæ in his scripsit libris, ad unguem fuisse assecutus. Haliabbas autem non obscurè terminum incrementi xxxv. annum statuit. Similis fermè sententia habetur à M. Varrone, sed non tempora eodem modo partitur. Aetatem enim primam Pueritiæ, à puritate, ad x v. extendit annum: sequentem Adolescentię, ab incremento ad xxx. usq;: tertiam Iuuentutis, à iuuando, usq; ad xlv. quartam ad lx. extendit: quintam ad uitæ finem Senectutis: ut priores omnes xv. annorũ spatio claudantur. Sic ille fermè à xxx. ad xlv. annum hominem consistere arbitratur, proxima sententia Galeno, ut constat: neq; enim corpus nostrum, quin crescat, aut decrescat, unquam quiescit. Finem igitur incrementi suscipiente anno xxx. uel ad summum xxxv. proximis xv. sequentibus annis homo consistere uidetur, ut nec labi uires, nec crescere uideantur. Censorinus tamen refert in suo libro de Die natali, Hippocratem in libro de Septimanis, qui ad nos non peruenit, constituisse ętates septem. Primam ad septimũ usq; annum: alteram succedentem ad xiiii. tertiam ad xxi. quartam ad xxxv. quintam ad xlii. sextam ad lxiii. extremam usq; ad uitæ finem. Vnde satis constat, à lx. anno supra omnibus hoc conuenire, ut ætas illa deplorata quasi habeatur atq; inutilis functionibus corporeis prorsus, aliis autem etiam parum utilis. Arabes Astrologi, & quidam etiam Græcus, ut Brasauolus refert, ætates pro planetis distinxerunt: Lunæ quatuor annos primos, sequentes sex Mercurio, octo succedentes Veneri, septem post hos Soli, xvii. Marti, sequentes proximos xxi. qui lxiii. terminantur Ioui, extremos Saturno tribuent

cap. 15. [margin, beside "lium. Quinquennio"]

4. Theoricæ cap. 2. [margin, beside "psit libris"]

tribuentes. Quæ opinio ut naturalis non eſt, ita etiam à nobis in Aſtrologiæ placitis reiecta & impugnata eſt. Galenus certè in prima Aphoriſmorum parte, ſex ſtatuit ætates, quibus ſi ſeptima, quam præteriit, Infantiæ, adnumeretur, tunc ſeptem numero erunt, atq; totidem, quot planetæ, ac quot ab Hippocrate numerantur. Meminit enim Pueritiæ, Adoleſcentiæ, Iuuentutis, Conſiſtentiæ, Senii primi, & Senectutis perfectæ. Hîc igitur in re manet difficultas, quonam pacto Auicenna ad XL. annum extendat florentem ætatem, Galenus ad ſummum tantum uſq; ad XXXV. Et rurſus Princeps ad LX. conſiſtentiam, Galenus ad XLIX. Reſponderi ſolet, in regione Auicennæ diutius uiuere homines, atque ob id in longius extendi ætates, quàm in patria Galeni. Sed regio Principis calidior eſt. Ariſtoteles autem in libro de Iuuentute & ſenectute, cenſet ob id parum uiuere animantia, quòd nimio æſtu humidum à continente naturale conſumatur. Sed ille idem non hoc cenſet de calido, quod humido coniungitur: in libello enim de Longitudine ac breuitate uitæ, dixit: Calidum cum humido iunctũ & uitæ & incrementi cauſam eſſe: quo fieri poteſt, ut habitantes in calidiſsimis regionibus diutiſsimè uiuant. Atq; hoc alibi nos declarauimus. Eſſe igitur poteſt, ut in regione Auicennę diutius proferantur ætates: nam & Auerroës ſuam, quàm Galeni facit regionem temperatiorem. Vel dic, quòd Auicenna extendit ætatem ad XL. florentem, quia nihil omnino quo ad uires homo debilitatur, ad patientiam autem laborum non ſuffert: à XL. autem debilitatur, etſi non ualde conſpicua ſit iactura. Vel forſan Galenus uires corporis ſolas contemplatur, quę à XXXV. minui incipiunt. Auicenna totum hominem, qui quamuis labatur uiribus corporeis, ingenio tamen eo magis pollet: quò fit, ut à XL. ad LX. conſiſtere uideatur: à XXXV. autem ad XL. manifeſte ingenii uires augentur, quod decedit è corporis uiribus, omnem ſenſum interim effugere ſolet: quo fit, ut ætas à XXXV. anno ad XL. ad hominem collata ad florentem referri debeat: ad humanum autem corpus ad conſiſtentiam. Sed cur hominis corpus uiribus celerius, quàm intellectu ſeneſcit? Nobis animum immortalem ſtatuentibus facile iuxta philoſophorum ſententiam in libro de Animi immortalitate reſponſum eſt. At ſi animus non immortalis ſtatuatur dicendum eſſet, intellectum eſſe quandam ἀπόφυσιν animi humani. Hæc cùm fundamentum receperit ex ſe immortalis eſt, & ideo ſemper augetur: quia primis ac paucißimis extantibus formis rerum ſtruem ex ſtrue agit, ac facit ſuperſtructionem: quæ quandiu manet initium, ſemper augetur. Sic fit, ut anima ac corpus in dies debilitentur, immaterialis autem intellectus augeatur: quoniam natura ſua immortalis eſt: uideturq; ſeparata ἀπόφυσις illa ab anima ipſa & corpore: cùm tamen corpus adeò conſenuerit, ut prima illa

aphor. 13.

cap. 3. in fine.

cap. 2.

fundamenta perturbentur, aut obliuione delitescant, tota ἀπόφυσις illa, & superstrues corruit simul, nec amplius redire potest: sic fit, ut quibusdam intellectus incrementum ad L X. usque, aliis etiam usque ad L X X. annum extendatur: quæ enim posteriora sunt, & magis ab initio animi remota, magis in pretio habentur: uidentur enim priora omnia includere: atque id potentia uerum est, ut quod octaedri solidi ad tetracedri ratio, eam quæ lateris recto angulo oppositi æqualem potentiam continet. Sed quonam pacto intellectus iste noster esse potest? Ob hoc dixerunt quidam, præparationem nostram esse, quæ est potentia intellectus. Hoc autem ad librum de anima referatur. Cæterum id forsan dubitabit ali-
17.problem. quis, quonam pacto Philosophus dicat, Longitudinem plus augeri lati-
2.problem. tudine ac crassitudine? afferatq; rationem, quòd longitudo ter augeatur, latitudo bis, crassitudo semel: non igitur serius profunditas aut latitudo longitudine: sed nihil prohibet, longitudinem semper augeri dum crescit animal: posterius tamen minus latitudine uel crassitudine. Quòd autem seorsum augeatur longitudo, ab initio sic debet intelligi, ut reliquarum dimensionum incrementa ferme lateant, uelut in arboribus. Natura tamen nobis proprie tres præfiniuit ætates, Incrementi, Consistentiæ, ac Decrementi. De causis horum iam superius diximus. Verum non sunt
cap.1. iidem omnibus fines: unde Galenus in sexto de Sanitate tuenda: Nec tamen est has ætates numero annorum circũscribere, quemadmodum quidam fecerunt, sed in latitudine quadam: ut cùm pubescere incipiunt aliqui anno X I I I I. alii sequẽte, alii autẽ pòst, longiore adhuc tempore. Initium autẽ remissionis quidã habent statim post annum X X X. alii autem post X X X V. Ac robur quidẽ statim minuitur post ipsam summi uigoris ætatẽ: non tamen hi sanitatẽ amittunt, tametsi minusquam antea lau-
lib.19.cap.22. dabilem habeant. Cælius refert, Græcos quibus diligentissima cura horũ fuit, minutim ita concidisse ætates, ut cùm primum natus esset βρέφος, diceretur infans: cùm ambulare incipit, παιδίον: cùm disciplinis aptus est, παῖδα, cuius quasi diminutiuum παιδίσκος: cùm nondum satis aptus habetur, πάλλικα insequitur encyclicarum disciplinarum ætatem iuxta Veneris titillationem: inde ἀντιπαῖδα, uel βουπαῖδα cùm iam matura sunt in ephebia: pòst ἀποδρόμοι ephebi: ἄνηβοι autem impuberes communi nomine, ante pubem omnes: inde μεῖραξ adolescens, cuius diminutiua μειράκιον, & μειρακίλλιον: pòst νέος, iuuenis: sed ante ipsum est νεανίσκος, deprauata interpretatione plerunq; (est enim iuuenculus) illi adolescentulum quandoq; significant. Pòst est καθεστηκώς, consistens uir: inde ὠμογέρος, uirens senex: & προβεβηκότας dicimus adhuc firmos senes: sed πεμπέλους proximo morituros. Horum duo genera sunt, ultimi nanq; ἐσχατόγεροι, priores autem πολιοκρόταφοι. Γενεὰν

autem

autem dicunt ætatem ualidiorem generandi, pariendi'ue. Sic Græci expresſius ſcribunt, quæ nos circunſcribere cogimur. Ergo ad ſummum ætas noſtra uiget ad annum uſq; XXXV. nec ſi quiſpiam poſtea ægrotet, uerè priſtinæ reſtituitur ualetudini: nec decet ſe eiſdem laboribus exponere: non ſolum autem robuſtiores fiunt à XXI. anno ad XXXV. ob incrementum, ſed etiam ob ſoliditatem membrorum. Membra autem, ac partes, quæ non ex ſemine gignuntur, etiam ſenio quandoq;, ſemper autem antè augentur.

CONTRADICTIO XI.

In declinatione generali an contingat ægrum mori.

CVm aliquando illud euentu contingat, ut ægri non falſa morbi declinatione mitius ſe habentes attamen pereant: nō ideò abſurdè dubitari ſolet, an in ueris morborū ac generalibus remiſsionibus æger mori poſsit. Nam de falſa remiſsione Auerroës dicebat, Et aliquando accidit mors in augumēto, ſtatu, uel declinatione: & declinatio in mortiferis morbis fit à debilitate uirtutis, nō morbi. Quo minus mirū fiet, in his mortem cōtingere. Sed dubitatio eſt de uera declinatione, cùm dicat Princeps: Et tertia eſt mors facta in declinatione, & eſt pauca & rara, & plurimū illius eſt in declinatione particulari, nō generali. Et cauſa mortis in declinatione acceſsionis eſt, quòd calor expāditur & diuiditur, & quod neceſſarium fuit ex unione illius in principio diſpertitur, quia natura ferè ſecura redditur. Et quidā ex his cum ſyncopi ſubito, alii autē ſenſim pereunt. Et fortaſſe declinatio eſt mollificatio uirtutis abſque morbi remiſsione: & ideo exiſtimatur, quòd ſit uera declinatio: cùm tamē in ea pulſus mollior fiat, & inordinatus: in uera autē cōfirmetur, & ad ordinē redigatur. Vnde luce clarius eſt, hic loqui in prima uerborū ſerie de declinatione uera, cùm ſermo ſecūdus à primo ſeiunctus ſit. & etiā nō eſſet uerū quòd frequētius mors in declinatione acceſsionis contingeret, quàm in declinatione falſa: nam falſa declinatio frequēter accidit, mors in remiſsione acceſsionis rarò admodū, ac pro miraculo. unde neceſſe eſt uerba illa, Et plurimū illius: referri ad uerā, nō ad falſam generalē declinationē. Memini etiā me legiſſe apud Raſim, quarto Continētis, hanc ſententiam: In morbis, ubi expulſio ſit à uirtute naturali, concoctio ſanitatē prænuntiat, quoniam uirtus quæ concoquere potuit, expellere etiā ſufficiet: at ubi per uoluntariā uirtutē, uelut in morbo laterali, quod concoctū eſt, expelli debet, ſæpe concoctioni mors ipſa ſuccedit. Alibi etiā in eodē morbo recitatur exemplum, cum cōcocta materia ex eſu lenticulæ cum aceto ſuffocatus eſt æger. Solet etiā adduci argumentum Nicolai de decrepito in declinatione, cui plus uirtus ex ætate, quàm morbus à uirtute decreſcit: qui ſic in uera, ut ille cōcedit,

[Margin notes: 3. collec. c. 9. — ſecūda quarti trac. 1. cap. 98. — cap. 3. fol. 85. col. 2. — 1. de uictu in acutis. cō. 27. — lib. 2. trac. 2. ſumma 1. c. 15.]

declinatione morietur. Mitto nunc nouos ſuperuenientes morbos: nam hoc nil magis mirum, quàm ſi in morbi remiſsione cadente domo quis obruatur. nam ſi ſanus à morbo corripitur ac moritur, quid oppidò mirum eſt, iam languentem, licet in morbi remiſsione; nouo morbo opprimi? Non ignoro Gentilem exiſtimaſſe uerba Principis intelligi de falſa tantum declinatione: cùm etiam exiſtimet in falſa declinatione morbum cum uirtute remitti, cùm tamen Princeps falſam declinationẽ non morbi, ſed ſolius uirtutis remiſsionem habere dicat: non eſt enim neceſſarium ut morbus remittatur, ſed ob id declinatio dicitur, quia morbus remitti uidetur, non quia remittatur. attamẽ non ſemper ad uirtutis declinationem falſa declinatio ſequitur mortis præſentibus ſignis iam ſubeuntibus. aut quia morbus nõ in naturali calore uiget, ut in fluxu, phlegmone, doloribus: aut etiam quia uirtus omuino repente concidit. cum igitur morbus febris fuerit, nec in uirtutis attenuatione ſigna mortis euenerint, ſenſimq́;, non repente à morbo uirtus euincitur, falſò declinare morbus apud inexpertum medicum, aut etiam aſtantes iudicabitur. & hoc ubi amplior materia non efferbuerit. Quæ enim prius computruit, ſi non alia adiiciatur deficiente naturali calore ſpeciem remiſsionis febris neceſſariò præbet. Memoria teneo, plurimos uidiſſe qui poſt remiſsionem obiere, morbum peſtilentialem habuiſſe: atque id ratione, nam in eo morbo, ut Princeps ait, urina atque calor non mala ſunt: tamen pulſus, ut inquit Galenus, igitur remiſſus morbus eſt quo tempore perit. At dices, non hoc uere ita eſt. Fateor inquam: ſed tamen cùm medicus artifex ſit ſenſitiuus, ut dicunt, rectè ille dici poteſt in declinatione morbi periiſſe, quo tempore peritus etiam artifex remiſſum morbum iudicat. Sed uidetur ratio noſtra hoc etiam demonſtrare: Ponatur morbus uirium habens octo, uirtus autem duodecim, ad concoctionem cibi uirtus neceſſaria ſit ut decem. In morbi conſiſtentia fiat pugna, natura cibo nequaquã intenta ſuperabitur morbus & remittatur uirtus ad nouẽ, morbus ad unum. Agens enim naturale agẽdo repatitur: tunc euictus eſt morbus, declinatio ſecuta eſt: proportio uirtutis ad morbũ creuit: cùm tamen ſine cibo uiuere nequeat, nec cibum concoquere ſufficiat morietur in uera declinatione attrita uirtute: atq; tales plures uidemus, quibus morbus remiſſus eſt, ac ſine cibo rectè habent, cùm tamẽ uiuere nequeãt, cibum recipiẽtes torquẽtur, & in deterius labentes pereunt. Vnde nihil eſt deterius in declinatione quàm aut grauiter cibo ægros implere, aut procraſtinare alimentũ tenue. Hac ratione ego iura dare ſoleo. Hic modus non eſt, ut Nicolai argumentum, imaginarius: nam quòd decrepitus à morbo conualeſcat, deinde ætatis lapſu moriatur, eſſe non poteſt. Cum enim à pugna plus remittatur morbus, quàm uirtus ætatis decurſu, neceſſe eſt, ut qui ſuſtinuerit

prima quarti trac. 4. cap. 2.

3. de præſagio ex pul. cap. 3.

rit morbum ante pugnam, ætatis decursu interire non poſsit. Si enim magis lapſu ætatis uirtus decreſceret in declinatione quàm morbus, ut illi uolunt, eo magis etiam in ſtatu uirtutis maior eſſet iactura quàm morbi, quare non fieret uera declinatio, ſed falſa: itaq; in uera declinatione non cogimur hoc argumento fateri quenquam poſſe mori. Quòd ſi dicas, ſanus exiſtens morietur ex ætatis lapſu, quantò magis ex morbo, quamuis in declinatione. Dicimus, argumentum non oſtendere, nam in declinatione uirtus ualidior præſupponitur, quæ morbum euicerit: in ſano nequaquam: non igitur ex hac cauſa mori poteſt quiſquam in declinatione. Quod Galenus etiam ſenſiſſe uidetur ibi, cùm dixit: per acceſſionem te nunc oportet intelligere tempus deterius totius circuitus, quod eſt à primo inſultu, uſq; ad tempus conſiſtendi: ſicut reliquum declinationis eſt melius. Et in tertio de Criſi: In declinatione propter uirium imbecillitatem moriuntur. Hoc enim pro uerisſimo habendum eſt, quòd in acceſsionum particularium declinationibus plurimi pereunt. Quod nonnulli uidentes idcirco opinantur etiam uniuerſalis declinationis tempore aliquē poſſe mori. Verùm non ita res ſe habet: ubi enim morbi ſtatus præterierit, natura quidem iam ſuperior euaſit: neq; enim aliter morbus declinaſſet: nullus autem modus mortis aduenientis excogitari poteſt, præterquam ex errore. Sed de hoc haud conſiderare propoſuimus: ſed ſolùm, an morbi ratione mori contingat. Neq; igitur id unquam fieri uidi, neq; id ratio docet. Sed particularibus declinantibus acceſsionibus multos mori uidi. Hæc & multa alia ſubiicit, docens, quonam pacto qui moriuntur in acceſsionis declinatione, ob caloris diffuſionem pereunt ac imbecillitatem: alii quidem ſubitò, ut in ſyncopem incidiſſe credantur: alii autem ueloci quaſi ſubexiſtente declinatione pluſquam par eſſet. Ex his quidam dum leuare uentrem conantur, alii etiam ſine hoc. Itaq; patet neq; aliam, ut dicunt poſſe putreſcere materiam in uera declinatione, quàm æger pereat: nec aliis caſibus euerti poſſe. Vnde excepti caſus à Gentile non ſatisfaciunt ueræ nec falſæ declinationi. Veræ, inquam, quia nec in illa relinquitur materia eiuſdem generis: nec natura adeò deficit in uera, ut conetur erigere ſe: nec materia permutatur de loco ad locum, cùm ſit reſoluta in uera declinatione: nec poteſt eſſe morbi reſolutio ob uirtutis remisſionem, ut clarum eſt: nec etiam diminutio morbi minor diminutione uirtutis, ut in uictoria Cadmica Etheoclis & Polynicis: nam non ſic eſt uera reſolutio morbi, nec declinatio, quare nullo modo hoc contingere poteſt in uera declinatione: & etiam ſententia Galeni dicta his repugnat. dicit enim, quòd euicta materia non poteſt amplius homo mori. Attamen Gentilis rationem Galeni diuidit, dicens: Quoniam ſi materia non uincit in hora ſtatus, multò minus in hora declinationis, in

1. Aphoriſ. 12. iuxta mediū.

cap. 9.

prima quarti tra. 1. cap. 3.

qua est debilior. Secundò, quia in declinatione uirtus uincit materiam, igitur uinci non potest, nec mori. Hæc ratio, ut uisum est, Galeni est, & satis euidens: prima autem non tenet, propter argumentum nostrum adductum. potest enim uicisse materiã, & tamen nõ sufficere: uera enim declinatio est, in qua morbus remittitur stante uirtute quæ sufficiat ad cibi concoctionem: ideo ante cibi exhibitionem non possumus scire, nisi per coniecturam, an morbus sit inclinatus: præcipuè post abstinentiam in statu: & hoc ego frequenter uidi in aliorum ægris dum essem superuocatus: nam ego ad eam audaciam nunquam processi. In falsa autem declinatione, ut dixi, non uidentur dicta Gentilis omnia ad propositum: nam de materia inæquali, & dissimili, dico quòd non erit nec uera nec falsa declinatio generalis, sed particularis quædam tantum morbi remissio. Nec etiam conatus ille est similis remissioni morbi, sed res modico tempore permanens, & quæ succedit post uirtutis casum. In mutatione autem de loco ad locum, fateor aliquos decipi: sed tamen breui tempore durat: nec est similis declinationi quam supponimus durare per aliquot dies. Remanent igitur duo soli modi à nobis tacti: & de ultimo etiam qui concluditur argumento nostro, diceret Auicenna cum Galeno, quòd sufficit calor in quali ad concoctionem, nec requiritur quantitas illius, quia potest diminui cibus. Ideo pessimè faciunt, qui post declinationis aduentum copiosè cibum exhibent, cùm in statu summam tenuitatem adhibuerint. Præstat enim, ut dixi, paulatim cibum à summa incipiendo additionis tenuitate exhibere. Est igitur falsa declinatio apparens sola cùm uirtutis defectu deficit & morbus. Nec mirum est cur Galenus neminem uiderit declinatione uera pereuntẽ, cùm pulsus notitiam perfectè teneret. Gentilis tamen alibi sequelam Galeni declarat, dicens: Si potest mori æger in uera declinatione, igitur natura à materia potest superari: sed iam præsupponitur uicta, igitur idem erit comparatum ad uirtutem uictum ac uincens. Sed hîc pugnamus potius autoritate, quàm ratione: nam Auicenna loco priore expressè, & hic etiam, innuit, in uera declinatione hominem mori non posse. Declarat etiam proprietatem ueræ declinationis hic, cùm dicat: Et quantò plus declinatio procedit, eo magis diminutio morbi est manifesta: quæ conditio si appareat, certè ueram declinationem ostendit: in ea enim morbus perpetuò minuitur, & uirtutes omnes augentur. Sed Gentilis ibi sentit, quòd in falsa declinatione possit mori, & uiuere: adducens uerba Hippocratis: Non secundum rationem alleuiatis, sed in talibus potest contingere etiam salus. Attamen non uidetur falsa declinatio secundum Principem: nam non est alleuiatio morbi propter uirtutis diminutionem. Ideo dico, quòd omnem falsam declinationem, sumptam secundum Principem, sequitur mors: sicut omnem ueram

Secunda primi, doc.1.ca.7

2. Aphori. 27.

ueram salus. Nec est differentia, nisi quòd mors nullo modo intercipi potest: salus autem multis modis, præsertim alio morbo adueniente, aut ex errore medici, aut astantium, uel ægri: ideo pronuntiatio de morte certior est semper, quàm salutis. Et ego de salute nunquam absolutè in uita mea pronuntiaui, de morte frequentissimè. Nam mortem absolutè pronuntiare licet medico experto: salutem nunquã securè promittere potest. Quòd si dicas, Qui alleuiantur sic prẹter rationem, possunt mori: dicuntur enim præter rationẽ, ut ibi inquit Galenus in commento, cùm non solùm absq; expurgatione, sed etiã coctione alleuiantur: tales autẽ constat mori posse. Respõdeo, quòd hęc nõ dicitur morbi declinatio, quia nõ fit sensim: sed quædam remissio. Vel dic, quòd falsa declinatio morbi apud Galenũ utrũq; admittit, mortem scilicet, & salutem. Sed falsa declinatio Principis semper est cum morte: & hoc, quia Princeps facit ueram declinationẽ, cui semper salus succedit: & falsam, cui semper mors: & remissionem, quæ est cõmunis, etiam illi tranquillitati, ad quã recidiua succedit, in qua cõtingit tam salutẽ, quàm etiã mortẽ subsequi: ut in Hemitreteo sentit Princeps. Sed an Galenus id remissionis morbi genus unquã attigit, quod ex uirtutis fit dissolutione? Equidem sic censeo, cùm mortuũ ex perpetuo sudore enarrat. At declinationem non esse morbi repentinam solutionem, cui postmodum succedat reuersio, ac recidiua, Galenus ipse declarat tertio de Crisi, cùm dixit, Nullam unquam factam morbi solutionem repentinam absq; crisi, quare hanc pro declinatione non accipiet. Causa tamen erroris quòd existimauerint, solam coctionem facere declinationem, fuit sumpta ex secundo super primum Epidemiorum, cùm dixit, Concoctionem securitatem iudicii salubrem cum celeritate portendere. Cruda autem, & incocta, uel in malos abscessus conuersa, acrisias, dolores, diuturnitatem morbi, mortem, recidiuas. Expressius uerò in tertio de Crisi, cùm inquit: Sola coctio crisis celeritatem, securitatemq; salubrem ostendit. Neq; enim uel animo concipi potest, quod post morbi exquisitam coctionem crisis mala sequatur. Sed de hoc aliàs: unum nunc sufficiat ostendisse, quod ibi etiam, tum aliàs, ut dixi, manifestè docet: Non posse scilicet in declinatione quenquam ex morbo mori: uerba eius sunt: Et nullum est mortis periculum tempore status elapso, quantum iudicio assequi possum. Et tamen quidam sunt, qui se putant multos uidisse ægros in declinationibus periisse. Sed si experientiæ uel rationi credere oportet, cognoui ipsos alia, quàm morbi ratione interiisse. omnes quidem erroribus interiere, præcipuè propriis ægrotantium ipsorum, sed & aliquando medicorum. Sic quidem experientia testatur, neminem unquam ui morbi in declinationibus periisse. Sed adhuc magis ratio: neq; enim possibile est, ut postquam causæ morbosæ iam coctæ sunt, ac iam natura superauerit, æger

prima quarti trac. 4. cap. 18. in fine, & 19.

1. Progn. com. 4. in prima di. cap. 9.

t. c. 45. & 46.

cap. 5. in prin.

æger moriatur, modò rectam curationem medici exhibeant. Vbi enim natura superior euasit ac debellauit, & restitit uehementiori morbi conatui, & quæ infestabant oppressit (hoc enim est ipsa coctio) fieri non potest, ut deinceps succumbat. Quòd si à morbo natura non uincatur, mortem subsequi nullo modo contingit. Siquidem nihil aliud est mors, quàm omnimoda naturæ prostratio. Vbi uerò ipsa perdurat dominatur ac uincit, hominem necesse est liberari. Alius igitur est sensus horum uerborum, quàm præcedentium: nam sola coctio sufficit ad hoc, ut natura per crisim non succumbat, quoniam iam materia euicta est. Sola tamen coctio declinationē non facit, cùm necesse sit ad eam, ut habetur quarta Aphorismorum, adesse separationem, & expulsionem totius materiæ, uel maximè eius partis: quo in casu æger mori non potest ullo modo. Sola igitur coctio facit, ut per crisim non possit mori, uera autem declinatio quæ ultra coctionem, separationem, & expulsionem requirit, nec mortem per crisim, nec per resolutionem paulatinam admittit. Qui uerò somniant (ut in quodam uiro illustri, morbo laterali laborante, cùm post coctionis signa tenderet ad mortem) aliam motam esse materiam, præter Galeni mentem loquuntur: nam sic nunquam ueræ declinationis indicia, nec idcirco ueri status, & aliorum temporum habere possemus: sed omnia semper confusa manerent, imminente semper metu alterius materiæ putrescentis. Nec Galenus tam absolutè pronuntiasset, neminem se uidisse unquam, qui in declinatione morbi obierit: necesse enim esset multos sic periisse, si noua materia de nouo putrescere posset. Et ut in phlegmonibus, sic etiam in febribus hoc quandoq; cōtingeret: quod tamen nunquā uidetur. Neq; hoc etiā in phlegmone unquā apparet, ut eiecta materia, sed solùm ante illius eiectionem, æger moriatur. At hoc si nouæ materiæ superuentu contingeret, non minus post prioris materiæ expulsionem, quàm ante contingere necesse esset. Itaq; qui mortuus est, in declinatione fuit, coctionis ratione, non separationis, aut expulsionis. Quare, ut uerè dicam, in statu morbi fuit, quē in declinatione esse existimabant, unde adiecto cibo illū suffocasse haud obscurū est: quod enim declinationi debebatur, statui tribuerunt: sed hoc merito suo. Illud tamen etiā animaduertere decet, plerosq; decipi circa materiæ coctionem: cùm enim in febribus unam aut alteram uident urinam quæ cocta uideatur, existimant coctam esse materiam, cùm tamen haud cocta sit, nisi cum perseuerantibus signis coctionis imminet status. Atq; ideo hic frequens est error, ut nulla in re magis medicos falli cernam: atq;, ut uera dicam, hucusq; neminem adeò oculatum animaduerti, qui hoc intelligeret: omnes enim, dico omnes, ut urinā concoctam uident, aut sputum, aut aliquid simile, materiam coctam arbitrantur, ac expectant iudicium, qui prudentiores ex illis: aut purgant, qui

Aphor. 22.

qui magis imperiti, cùm tamen hæc signa sint concoctæ partis, non autem totius materiæ. Sed hæc aliàs. Ex hoc tamen planum est, materiam posse in dies magis concoqui, & tamen ægrum tendere ad mortem. In plena tamen coctione, ubi materia sinubus non ut in phlegmone continetur, mori quēquā ui morbi est impoßibile: & hoc iuxta Galeni placita, quamuis rationes illius non ostendant. Quòd enim ipse non uiderit, haud impedit, quin hoc contingere poßit. Rursus, quòd euicta materia non poßit succumbere, hoc probat certè, ubi reliqua paria sint, uirtus, locus, & ubi homo à cibo abstinere posset: ratio tamen medica est, ac sensui innititur, quam Galenus affert. Iisdem tamen rationibus, quibus probamus, non posse mori in declinatione, ostendi etiam potest, non posse in syncopim incidere: nihil tamen prohibet, quin in animi deliquium incidat: differētia enim horum alibi est declarata. Differentia autem cur in generali declinatione homo nequeat mori, in particulari autem poßit, ex parte uirtutis est debilitatio propter expansionem in acceßionibus: sed ex parte materiæ est, quia in generali declinatione concoquitur & expellitur, sed in acceßione solum expellitur: declaraui enim in primo libro, quòd materia quæ in concauitatibus continetur, non concoquitur, si iam sit separata, sed protinus expellitur. deterior enim est materia febrium interpolatarum, quàm continuarum, quia purior: sed minus mala, ratione loci. Et ex hoc patet, cur in puris tertianis maior amarulentia, & sitis, & molestia, & uigilia, appareat, quàm in continua, quæ tamen aliquando tendit ad mortem. Causa igitur est materiæ synceritas. hanc causam non attulit Galenus, quia loci, ubi de declinatione loquitur, ad uirtutem considerandam proprii magis sunt. Conciliator inducit duas rationes suas, quibus credit se ostendere, neminem in morbi declinatione mori posse: alteram, quòd omne quod mouetur parte quadam est in termino ad quem mouetur, parte uerò in termino à quo mouetur, iuxta Aristotelis sententiā. igitur cùm in declinatione fiat motus quidā à morbo ad sanitatē, erit homo tunc quasi in termino ad sanitatē: sed motus naturalis uelocior est in fine quàm in principio, ut idem fatetur Philosophus: igitur declinante morbo, homo semper ad sanitatem ocius mouetur. Reliqua est, quòd in declinatione uel moritur ob symptomata, uel ob uirtutem, aut ob materiam: si primū, illa sunt remißiora, dicēte Hippocrate, secūda aphorismorum, circa initia & fines omnia imbecilliora: nō uirtutis ratione, quæ facta est ualidior cessante morbo: non morbi, qui iam declinauit. Sed hæ rationes nō cōcludūt: nam si intelligit, quod dum declinat morbus homo mori nō potest, quis dubitat? nam sic simul moreretur & sanaretur. Sed dubitatio est, an iam existēte declinatione cōtingat ægrū mori, crescēte tamē tūc morbo: nec propositio Aristotelis debet intelligi de hoc genere mutatio-

1. con. trac. 4. cont. 12.

trac. 6. cōtradic. 16.

differētia 107

5. phy. 62.

2. cœli 35.

aphor. 30.

O nis

nis,quæ ad ſanitatem,uel mortem tendit, ſed ſolũ de motu locali, in quo ſcripta eſt à Philoſopho.Si autem dicat, regredi omnino morbus non poteſt,delato ad ſanitatẽ tamen ueloci motu ægro,diceret alter,materia illa poteſt eſſe facta deterior,ut uidebimus.Cùm autem dicitur, materia euicta eſt,equidẽ ratione concoctionis tantũ,nõ autẽ expulſionis.Nam quod
com.43. dictum eſt à Raſi,dicitur ferme à Galeno ſecũdo Prognoſticorũ his propè uerbis:Duplex enim eſt prima cauſa uacuationis,quẽadmodũ dictum eſt dum de cauſis ageretur,tum materiæ uitium, tum eius quæ principiũ habet motionis:itaq; initiũ motionis in ea eſt facultate, quæ thoracem in tuſsientibus mouet.Manifeſtũ eſt itaq;, non ſolam ſufficere coctionem in his morbis,ut declinatio iam aduenisse dicatur, ſed robur mouẽtis facultatis:ea autem primò deficit inter alias,& debilior euadit, dicẽte Galeno:
2.aphor.29. Morbo autem conſiſtente cum iam natura concoxit,ſuperfluum eſt euacuare, cùm propter alia, tum quia animalis facultas magna ex parte eo tempore eſt fatigata,licet quam maxime reliquæ duæ aliæ uitalis ac naturalis robuſtæ ſint.Sed nec argumenta Conciliatoris, quibus probare nititur,hominem in declinatione mori poſſe, concludunt: nam cùm dicat, ſomnus lædens in declinatione acceſsionis,eſt letale ſignum,prima Apho-
aphor.1. riſmorum: ſi igitur illa ſit ultima acceſsio morbi, & in illa debeat mori, proculdubio ſi ſit in declinatione generali, in declinatione generali morietur.Sed non poterit tunc ſomnus lædere ubi utraq; accedat declinatio: ſed ſolum ubi acceſsionis illius.Quærit autem,quaſi cauſam, cur ſit quòd in lucta uirtutis uincente morbo,aliquando conſurgit etiam uirtus, & ſanatur:uincente autem uirtute, non contingit mori. Equidem declinatio non eſt ſolum ſuccumbente morbi materia,ſed penitus euicta, depulſaq;: quo in caſu ſi ſimiliter uictus ſuccumbat, non poterit ſanari. Sed meritò licet dubitare primò, cur reſtaurando uirtutem etiam ſi ſuccumbat, non poſsit ſanari æger, cùm materiæ uiribus quoquomodo attritis in pugna, & reſtaurata uirtute,homo ſemper deberet ſanari? Cur etiam quandoq; ſanentur quidam, alii autem nequeant euicta uirtute ſanari? Cur tandem non poteſt alia moueri materia dum morbus remittitur? præſertim cùm etiam moueatur in ſanis:qui tamẽ natura ſeipſis ægrotãtibus ſecundum unũquodq; uirtutis genus ſunt ualidiores.Reſpõdeo:In morbis quãdoq; ſpirituũ generatio prohibetur:& qui ſunt,corrumpuntur, atq; in his defecta uirtus cibo reſtauratur:hoc autem maximè in pueris & adoleſcẽ-
11.artis cur. cap.3. tibus:talis autẽ eſt ſyncopis febris.In aliis autẽ extinguitur ſpiritus,& humores corrũpuntur,in quibus difficilior eſt reſtitutio. In aliis autẽ etiam membra ipſa ſolida uitiãtur,atq; in his quicquid acceſſerit alimẽti,fermè
12.artis cur. cap.5. corrumpitur.Habetur diſtinctio hæc à Galeno fermè, ſed non exquiſitè. Cùm igitur ſuccumbit uirtus nondũ facta in membris principalibus impreſs

presſione(dico autem nūc principalia cor,hepar,uentriculum,cerebrum) homo reſtauratur nouo alimento tenui,atq; hoc eſt præcipuè, quod à uino,uel ouis ſumitur:euicta autē natura, atq; membro principaliore, nullus uitæ locus relinquitur:tunc igitur quodcunq; adieceris, morbo maius quàm uirtuti adhibet fomentū,atq; ſic homo periclitatur. Cùm autē morbus in declinatione cōſiſtit aliam tunc moueri materiam eſt penitus impoſsibile: ut enim declaratū eſt quæ aduerſus naturam propriam mouetur,à natura uniuerſali impellitur. Si igitur in tempore quo morbus uigebat à natura indiuidui alioquin morbo impedita continebatur, quanto magis quieſcere cogetur eadē exiſtens remiſſo morbo ubi natura ſingularis ſeu propria ualidior eſt,& minus impedita.Si autē creuit mole interim materia,proculdubio erratū eſt in uictus ratione,quod Galenus prudenter excepit:inquit enim, Non poteſt in remiſsione morbi æger mori, ſi in uictu peccatum non ſit.Si autem qualitate deterior facta eſt, neceſſe eſt uel hoc errore uictus accidiſſe,& ſic in priorem cauſam incidimus:uel aër deterior eſt,quo in caſu & quomodo id fiat,inferius nō negamus, aliā poſſe moueri materiam docētes. In ſanis autē contingit moueri materiā, quia priore tempore uirtus ualidior fuerat,& ex cibo crementū affuit,nec mundū eſt corpus:& plerunq; illi errorē aliquem admiſerunt:pauci enim abſque errore nouo ęgrotant.Qui tamen per aliquot præceſsit dies. unde laſsitudo nuntia eſt morborū,aut faſtidiū cibi. Deniq; in ſanis uirtus non augetur,augetur materia.Eſt uerò alia cauſa, cur homo iudicio peracto, ſuperataq; uirtute,neceſſariò moriatur:quoniā illa nunquā ceſſat deuicta uirtute ut agēs naturale,ut pondus,ut ignis,uirtutē opprimere,nihil tēporis ad reſtauratione dimittēs.Quòd ſi talis eſt morbus, ut plus euicta natura uiriū ex cibo recuperetur,quàm ex morbi cauſa adimatur, tūc morbus ille ſalubris fuit, peccatū uerò fuit in uictus ratione iam dudū nimis tenui.Sic placuit Cōciliatoris rationes diſcutere, quæ aduerſus ſuā ac noſtrā opinionē erāt.Hoc enim rectè agimus,ſi qua deducitur aduerſus placita noſtra ratio ualida,ut illā diluamus. At uerò quæ pro nobis erunt, ſi minus concludāt,deinceps præterire eas in animo eſt,ne tēpus teramus,& ab utilioribus ſtudiis lectorē reuocemus. Vita enim, ut rectè inquit Hippocrates,noſtra breuis eſt.Quibuſdā autem animus eſt, ut longa oratione folia impleāt:nobis properandū eſt,ob rerū neceſſariarū,aut ualde utiliū, multitudinē.Sed ad rem reuertor. Quatuor ſunt genera declinationum: Falſa,de qua dicebat Princeps:Quum homo habet febrē ardentē, quæ alleuiatur,& quieſcit à priore calore ſubitò,ſine criſi manifeſta,per euacuationem,aut permutationem,& ſine extinctione ultima, uel regionis, aut aëris permutatione, & quieſcit pulſus à uelocitate priſtina, uelut tranquillus exiſtens,tunc iudica quod moritur uelociter. Hic etſi multæ ui- secūda quarti trac.1.cap.92.

deantur conditiones, exprimitur tamen frequens euentus. Et ego dum uocatus essem ad aduocatũ Petrũ Antoniũ de Laude morientẽ, ut medico uidebatur præter rationẽ, omnia signa hæc præfuisse ex astantiũ narratione intellexi. In aliis autẽ uidetur declinatio cum euacuatione, præcipuè urinæ, ut mihi quondã accidit, dum uocarer ad Bergomẽsem minutũ mercatorẽ, quem curandum susceperat ignarus medicus, XXII. die dum post multam urinam alleuiari uideretur, repente factus sine sensu, ac mutus, cum uocassent me, die sequẽti expirauit. Et mihi cõtigit anno ab hinc XIX. (eratq; secundus quo artem profitebar) ut Piscator, cùm sudore triduano cõtinuo perfunderetur, cuius initium in septima fuit, me bene sperante, ut cum eo sudore in fine nonæ expirauerit. Nec unquam aliàs similem casum, neq; etiam apud alium quempiam medicum uidi. At secunda declinatio est accesionum, in quibus mori aliquando contingit. Tertia autem est declinatio media in phlegmonibus, in quibus materia est concocta, non tamen planè eiecta: in hac contingit mori ægrum, nulla alia facta adiectione materiæ: hoc autem, ut dictum est, ex animalis uirtutis imbecillitate, uel propter membranæ continentis densitatem, ut in pleuritide maxime contigit. Imò cum in interno phlegmone concocta materia expulsio tardatur, tunc ualde timeas. Nam uel non tota concocta est, sed quæ in profundo est cruda, adhuc manet: uel aliquid latitat, nẽpe materia quæ loco coctionis malã adepta est qualitatẽ: neq; id mirũ pro partiũ materiæ uarietate: aut tanta est illius multitudo, ut naturã ac uim animalem deterreat, ac aggrauet: aut pars illius interim dum cõcoquitur uersus cor penetrauit. Apparet enim manifestè phlegmones aliquos suppurari, qui tamen interiora erodunt propter quod incidi illos ante perfectam maturationem iubet Albucasis. Quod etiã Galenus sensisse uidetur. Porrò
6.aphor.27. quod nõ sit perfecta declinatio, nisi eiecta tota, uel maxima parte materiæ
1.de crisi.c.18 in phlegmonibus, audi ex Galeno: Quãdo cœperit expuere pauca cocta reliquoq; tempore augumẽti, usq; ad statũ, plura meliora, ac facilius expuente, tunc cùm exquisitè cocta, & multa, & sine difficultate fuerint, tempus status erit: tũc uerò declinatio, cùm iam multitudo diminuta, eiecta autẽ quę fuerũt exquisitè nõ solùm cocta, sed etiã absq; molestia educta, dolorq; cessauit. Apparuit igitur hos nostros medicos haud intellexisse, quid sit declinatio phlegmonis: neque hoc, ut nec pleraq; alia benè Galeni atq; aliorum dicta uidisse. Neq; id mirum: haud enim possent me eo odio prosequi, si amarent ueritatem, aut agnoscerent eam: nec tonsores ac pharmacopolas in me incitarent, adeò turpi insectatione, si ueri essent studiosi: inquit enim Poëta Tragicus:

Εἰ πᾶσι ἔφυ σοφόν θ᾽ ἅμα,
Οὐκ ἦν ἂν ἀμφίλεκτος ἀνθρώποις ἔρις.

Sed

Sed de exquisita, ac generali declinatione unus est tantum modus, quo æger perire posit, siue phlegmon, siue sine eo febris sit: Error uictus, sub hoc tamen & pestilens aër, & tristitia, & timor comprehendi debent. Habitare enim in pestilenti regione, ad errorem uictus pertinet, seu regiminis. Nihil enim prohibet naturam quę morbum uicerit alium, dum illi uacat aëre in pernicioso alios infectos humores non posse perferre: tuncq; in uera declinatione contingit mori. Atq; hoc ego pestis tempore frequenter uidi: in remisionem enim tertianarum peste correpti moriebantur. Sed dubitatio est in illo, qui ex morbo laterali transit in cynanchen, & moritur. Duos autem sic perire uidi, & tamen nisi natura materiæ perfectæ dominaretur, non posset tota transmutari. Sed in his naturæ propriæ conatum adiuuat natura uniuersalis: quare non natura singularis materiæ dominatur, imò potius uincitur. turget enim illa. Palam autem est, nullo modò morbum dici in declinatione comparatione ad laborantem habita, sed solùm ad morbi genus. Qui uerò ex sudore pereunt, non sudant ob materiæ concoctionem, sed tenuitatem, ac caliditatem, nam & calor malus ac perniciosus non naturalis tantum sudorem excutit, ut in syncopi, & in omnibus ferme ex febre pereuntibus, cùm iam mors appropinquat per paucas horas. Nec uirtutis robur tunc sudorem excutit, sed magnitudo caloris corrumpentis. Aut dicas, quòd sudor accidit, dum uincente humore putrido calor naturalis ob contrarietatem refugit ad exteriora, extinguiturq;, ac in sudorem conuertitur: sicut etiã in resolutione diurnæ febris, in qua etiam homo madet resolutis spiritibus. Aliquando etiam fit sudor, dum calor præternaturalis pugnat cum naturali & cor occupat: & tunc tales cum sudore moriuntur, ut quinta Aphorismorum scripsit Hippocrates. Sed dices: Quomodo materia potest moueri à natura uniuersali in humano corpore? sic enim in mortuo etiam moueretur. Respõdeo: uel loquimur de putredine, & sic patet, quòd illa magis fit in mortuo, quàm uiuente: uel de motu secundum locum, & sic non fit nisi à natura uniuersali per se, sed medio caloris præternaturalis, ut etiam docuimus aliàs: uerùm hic non inuenitur in mortuo, cùm nondum putrescit: cùm autem putrescit, iam corrumpitur tota substantia, ideo cessat omnis motus, cùm nulla sit forma mixti, nisi in fine: & tunc quod aëreum est, difflatur: quod aqueum, fluit: quod terreum uerò, subsidet. Corruptio autem in uiuente retinet formam, quia calor naturalis reluctatur, & ideo mouetur à natura uniuersali per caloris illius uim, qui contrarius est naturali. Prohibet autem calor naturalis perfectam putredinem: quia si humor absolutè putridus, qualis est in cadauere, fiat (ut quandoq; accidit) in corpore humano, tunc putrefacit totum corpus, & est uenenum perniciosissimum, illico necans, & cum contagio: & ideo nihil magis est

Aphor. 71.

1. Contradict. tra. 6. con. 16.

aptum ad peſtem inducendam cadauerum inſepultorum corruptione: ideo peſtis plerunq; ſequitur clades: unde inuentum illud nepharium. Auenzoar autem cùm frangi exiſtimat apoſtemata, in morte, uel ante mortem rectè ſentit: nam extincto calore naturali relinquitur præternaturalis, nam uictor debet ſupereſſe uicto: ideo calor quo calent corpora mortuorum, non eſt naturalis, ſed præter naturam: ideo eiectio quæ fit in mortuis, fit quandiu ipſa cadauera ſunt calida, & hic motus eſt ſimilis ei, qui fit à calore præternaturali in uita, cùm materiæ febrium malè moriuntur, aut phlegmonem generant. Sed dicet forſan quis, in febre peſtilenti apparet quandoq; uera declinatio, & tamen æger moritur. Dico, quòd hoc quandoq; latet etiam perfectum medicum, eſt enim difficile tunc cognoſcere morbi magnitudinem. Verùm non ſolùm in falſa declinatione, ſed etiam in uera in hoc morbo contingit mori. Et hoc eſt certum, nec contradicit ſententiæ Galeni, nec his quæ diximus: & hoc eſt, quia illa febris fit ab aëre, & aër ex conſtitutionibus ſiderum adeò uehementer agitatur, quod inducit nouum genus corruptionis in reſiduo humorum, qui iam erant euicti, & ſic moritur æger. Et medici non in aliis rebus, quæ ad artem pertinent, quàm in hac cauſa prudentiores admirantur, & dicunt, quòd interim latitauit quaſi eſſet cuniculus illa materia. Veritas igitur eſt, quòd ſicut in Thermis, cùm homo uideatur temperatè agere, uolentes curatores ſudorem prouocare, flabello aërem mouent, & ſic homo quaſi flammam ſentire uidetur, & protinus ſudat ab eodem aëre moto, in quo prius quieſcente algere ſibi uidebatur. & hoc maximè accidit in oppoſitionibus lunę & malorum ſiderum, etiam ſi non concedas aſtrologiam ſecundum uim naturalem, quam medici ſtellis tribuũt. Quidam etiam in declinatione moriuntur ex emiſsione ſeminis per ſomnum: ſed ſi hæc fiat ex abundantia illius, aut uirium robore, uix morietur: ille autem quem ego uidi mori, fuit propter imaginationem uxoris ei proximæ, & calorem plumæ, & ideo peccatum fuit in regimine. Multi etiam moriuntur in declinatione fluxus uentris, ſed hæc declinatio non eſt propter uirtutem retinentem & emendantem humorem, ſed propter expellentis facultatis imbecillitatem. Sed Haliabbas in decimo ſuæ Theoricæ dixit, quòd homo non moritur in declinatione, niſi peccetur in uictu, uel nouus accedat morbus: poteſt excuſari de peſtilenti morbo, aut in peſtilenti conſtitutione, & hanc tamen ad regimen Galenus retrahere poteſt: ſtultum enim eſt, ſi per uictum tantum cibum & potum uelis intelligi, & non omnia illa, quæ numerantur in tertio Artis medicæ. Et ſic Haliabbatem tueri licet, nec tamen dicemus contra Galenum. Ille tamen Arabs fecit errare omnes recentiores, qui ad beatã illã nouę materię fluentis inuentionẽ recurrunt. Sed nunquid ſtante lethali aliquo morbo, alius poſsit

[Margin notes: "1. Theiſir tra. 15. cap. 4." beside "Auenzoar autem"; "cap. 4. in prin." beside "lentis facultatis"; "cap. 2." beside "lenti conſtitutione"]

posit declinare.utpote tertiana iuncta phthoe uel hydropi lethali? Certè sic ex Galeni sententia quia sicut in exterioribus sic in internis. Sæpe autem uidemus tubercula & plagas phthisicorum sanari: & ego uidi etiam in tabescente curatam tertianam, in alio difficultatem intestinorum. Et hæc differentia in morbis, quorum natura est ualde differens, clara est: ut in tertiana, & tabe: sed in his, qui sunt ferme similis terminationis, ut in hemitritæo & tertiana, uel semitertiana cum continua, accidit ut unus morbus ad declinationem perueniat, altero tamen tendente ad augumentum: & tunc in hora remisionis illius morbus in declinatione uidetur, imò est ipse æger, quamuis non uerè, & tamen ex eo morbo moritur: & hic est unus modus mortis in declinatione. Sed quod adhuc maiorem habet dubitationem est: quia, ut dixit Hippocrates, quæ relinquuntur in morbis post iudicationes reuersiones facere consueuerunt, & in reuersione sæpe contingit mori: ut in Hermocrate tertio Epidemiorum, de quo dixit, Quartodecimo à febre erat liber, non sudauit, dormiuit, omnino mente constabat, urinæ eædem, id est, crassæ, rubræ, infra tenues, non subsidentes, quem tamen infra diem XXXVII. constat mortuum esse. Vel igitur ex toto fuit in XIIII. liber, uel in morbi declinatione, uel in alio tempore. Circuitum autem exacerbationis uocat Galenus, ut iam diximus suprà, principium, augumentum, & statum, in quibus temporibus morbo principali carere non potest. Quomodo igitur hic, si caruit febre, in statu, uel augumento esse potuit? Relinquitur igitur ut fuerit in declinatione. Sed hanc fuisse falsam declinationem: & quomodo, adeò Galenus in expositione clarè explicat, ut nemini, qui seriem uerborum illius animaduertat, dubitatio relinquatur. Et falsam igitur ibi declinationem aperuit, & latitantis materiæ ridiculum inuentum irridet: & quomodo intermedium tempus, & cur inter morbum & recidiuam ad declinationem falsam pertineat, ostendit. Verùm quod dixerat in Aphorismo nuper adducto, materiam post iudicium relictam solere febres accendere, dubitationem habet magnam. Primùm, quòd si perfectum est iudicium, iam sumus in uera declinatione absq; dubio, & tamen homo potest mori succedente febre in debili iam corpore: & ideo bene dixit Princeps, quòd recidiua sua radice est deterior. Secundum, quòd materia relicta si putrida est, concitabit febrem, nec ille poterit absq; febre esse medio tempore, quòd tamen frequentissimum est ante recidiuas: uel pars materiæ quæ nondum putruit relinquitur, quæ ut noua putredine in reuersione, sic etiam in declinatione ægrum potest occidere. Dabitur igitur, quòd iam adeò pertinaciter à nobis negatum est, nouæ materiæ motus in declinatione. Respondemus, Hominem, qui rectè uixerit medio tempore, in reuersione mori non posse, si concoctio præcessit. Sed cauendum, ne remissio

[Margin notes: in de totius morbi tempo ribus cap.7. — 2.Aphor.12. — Sec.1.teh.5. tex.8. tex.12. — com.8. ubi su. — Secunda quarti tra.1. ca.95.]

misſio illa,ut Galenus declarabat in prima ſuper tertium Epidemiorum ſectione falſa ſit: declinatio enim quæ iudicium ſubſequitur, iam concocta materia, illi protinus ſuccedit, ut Galenus docet lib. de Totius morbi temporibus. Vel igitur rectè decernit natura,nec error ſequitur,nec recidiua: uel ſuccedit error, nec tunc morbi cauſa reuerſio fit, ſeu pereat, ſeu ſeruetur:uel praua fit eiectio materiæ,ſoluiturq; morbus falſa declinatione, ubi tamen uirtus ualida ſit concoquitur denuò reſiduum materiæ quod uicinum fuerat putreſcenti, ſoluiturq; morbus, aliter æger perit. Cur autem antea non putruit? in declinationibus non licet uirtute facta ualidiore, at in tempore conualeſcentiæ decidentis, corrumpitur ob uictum qui nunquam talis, qualis in morbo adhibetur. longum enim eſſet tam diu adhibere eam uictus tenuitatem, quapropter ſi rectè uiuat qui conualeſcit,coctaq; materia deſierit febris ob eiectionem, mori ægrum in reuerſione eſt impoſsibile.Hoc eſt quod dixit Hippocrates non pura corpora quantò plus nutries, tantò magis lædes: & ideo tutum eſt conualeſcenti tenuiter ali. Sed etiam ſi tenuiter uiuat, reuerti poteſt morbus alia parte materiæ putreſcente quæ priori affinis fuit, ſed hæſit illa in extremis inde à natura mota quæ impediebatur morbo, putreſcit, concoquitur,& euincitur.Rurſus ex Galeni ſententia prima ſuper tertium Epidemiorum ſectione quandoq; ac perſæpe falsò uidetur remitti morbus, ac ſine febre eſſe, materia iam putreſcente uel in Gangrænam terminum habente. proximas enim erodit partes: ut in libro de Totius morbi temporibus habetur:ſed hoc maximè in phlegmone. Hippocratis igitur præceptum eſt, uel cùm natura imbecillis non totam poteſt expellere materiam: uel cùm partem illius obiter relinquit nondum putreſcentem, ut quæ in locis latis contineatur,& pauca ſit: uel cùm nondum exactè materia concocta eſt in iudicio. At ſi ſine iudicio morbus deſinat, tantum abeſt ut ſecuritatem portendat,ut etiam reuerſionem minetur,& ſæpe mortem:ut in Epidemiis Galenus eo loco ſcripſit. Illud potius nunc conſiderandum erit, quod Galenus ſcripſit in libello de Totius morbi temporibus, de ſtatu morbi,& inclinatione, his penè uerbis: Cùm in pus materia conuertitur,tunc ſtatus tempus eſt:in eo enim iuxta Hippocratis ſententiam dolores ac febres fiunt: ſi autem fluor diſflatur, aut concoquitur, minorem tumorem ac tenſionem reddet, eritq; huiuſmodi declinationis principium. In febre autem ſimiliter cùm ipſa concoctio maximè conficitur uigor eſt, inde ex hoc declinatio qua ſymptomatum magnitudo & humorum copia ceſſauit: reſtat uerò modicum in ea humorum adhuc, qui concoctionem requirant.Sed de hac in ultima huius tractatus contradictione dicemus:pars eſt enim eius.Nunc ſufficiat lectorem admonuiſſe, aliam eſſe phlegmonis,aliam morbi in ægrotante inclinationem.

Marginal notes: cap.4. in fine. — 2. Aphor.10. — com.8. — cap.6. — cap.3.

CONTRADICTIO XII.

Inteſtina an habeant uirtutem attrahendi.

CHili ſubtilior pars trahitur à uentriculo & inteſtinis, & per uias uenarum quæ uocantur meſaraicæ (& ſunt duræ uenæ inteſtinis coniunctæ) impellitur ad uenam portæ, inquit Princeps. Et non obſcurum eſt ex his uerbis inteſtina habere uirtutem attrahentem, etiam comparatione habita ad chilum, non ſolum ad proprium alimentum. Et rurſus alibi: Quod penetrat ad inteſtina à duobus patitur, à uentriculi ui expultrice, & inteſtini attractrice. In oppoſitum eſt ſententia Galeni quarto de Partium uſu, his ferme uerbis: Quemadmodum igitur uentriculo utroſque uillos ſortito duabus opus fuit tunicis, contrario inter ſe modo habentibus: ita & inteſtinum quodque cùm unam habeat motus ſpeciem propultricem, unam pariter tunicæ ſpeciem in tranſuerſos & rotundos uillos diſſoluendam obtinuit. Quid tandem tunicæ binæ extiterunt, ſiquidem ambæ itidem ſe habeant? ſuperflua enim altera eſſe uidetur: at non eſt ita. Nam inteſtinorum tunica duplex fuit, partim ut facultas expultrix robuſtior eſſet, partim ut ipſa inſtrumenta ab exterioribus iniuriis eſſent tutiora. Inde poſt pauca: Nonnullis uerò inteſtinorum quidam uilli recti ſecundum longitudinem obtenduntur, ad tranſuerſorum tutelam: idque animalibus tenues habentibus inteſtinorum tunicas, aut actiones uehementiores, potiſsimum ineſt. Periculum enim erat, ne tranſuerſi uilli à ſeſe mutuò auellerentur. niſi extrinſecus à rectis, uelut uinculo quodam fuiſſent deuincti. Quo fit, ut in recto inteſtino complures eiuſmodi fuerint: quod multis ac duris alimenti ſicci congeſtis excrementis, ibi eius inteſtini tunicas muniri ualde oportuit. Extrinſecus igitur tranſuerſis, ceu ligamentum, uilli quidam recti iniecti ſunt. Hic manifeſtum eſt, noluiſſe omnino inteſtinis ineſſe attractionem: cumque conſtaret, in illis eſſe uillos rectos, rectis autem uillis uim attrahendi ineſſe, haud dubiè confiteri coacto uim attrahendi ineſſe debere: Reſpondet, non ea cauſa uillos rectos inteſtinis inditos ut attrahant, ſed firmitatis cauſa. & in quinto de Vſu partium: Porrò inteſtinorum tunicæ tranſuerſos utroſque in circulum planè circumactos. A tueſicarum tunicæ rectos, ac rotundos, & obliquos habent uillos: una enim utriuſque tunica cùm ſit, ad omnem motus ſpeciem conſtructionem commodam adepta eſt. Siquidem motum quem attrahendi cauſa recti, & excernendi cauſa tranſuerſi, & eum, quem ut retineant, quibus undique apprimuntur uilli obliqui, conficiunt. Atque hæc luce clarius explicant intentum: ſiquidem Galenum nullam attrahendi uim inteſtinis tribuiſſe. Sed uerba quæ ſequuntur Oedipode quodam inter-

prima primi doc. 4. cap. 2. in princip.

decima ſexta tertii, trac. 1. c. 1. col. 1. idem ferme etiã in 13. de natura animaliũ. c. 6.

cap. 17.

cap. 11.

prete indigent, quamuis haud curæ mihi nunc ſit de his, & ſi ſuperioribus repugnare & rationi ſimul ac experimento: de his enim ſuo loco dictum eſt. Nunc autem proſequamur intentum, nam nec ſolum Galenus Principi, ſed uterque ſibiipſi uidetur contradicere. In prima enim Aphoriſmorum particula, quod & totis penè libris tribus de Naturalibus facultatibus, maximè tertio, oſtendit, quatuor uirtutes cuilibet parti eſſe neceſſarias, quæ nutriri debeat: quas Naturales, id eſt, ab anima non prodeuntes, ceu etiam ſtirpibus conuenientes, quas animam non habere exiſtimat, uocare ſolet. Certum igitur cùm ſit, inteſtina nutriri, clarum eſt etiam facultate attractrice ea minime carere poſſe. Sed Auicennæ locus eſt & ſi fœdus, omnia tamen ſpeculandi cauſa, ac contemplandi naturæ opera ſi non relinquitur Ariſtoteli locus defenſionis animaduertere decet. Reſpondeo, Auicennam non dicturum in recto inteſtino eſſe attractionem, niſi in comparatione ad id quod in ſuperioribus continetur inteſtinis, quia eo nutritur: & hic caderet dubitatio aliâs diluenda: an uilli recti ſeu longi ex utraque parte trahant. Galenus autem non ſibi repugnat, cùm uirtutem attractiuam etiam inteſtinis largitur, in comparatione ad proprium nutrimentum: quæ attractio fit naturali facultate abſque uillis, nam & oſſa trahunt. Eſt enim attractio in animali triplex: Naturalis, quæ ſola ui fit, à quolibet membro: Voluntaria, quæ à muſculis, uelut cùm trahimus nauim: & Media, quæ fit per uillos: nam aliqua attractio per uillos uidetur uoluntaria, ut cibi deglutitio: aliqua autem non, ut attractio urinæ in ueſicam, neque enim ſentimus eam: quamuis aliquis poſſet dicere, eam quæ à uentriculo fit, etiam non eſſe uoluntariam: ſed nos ſentire attractionem cibi in deglutitione non propter uillos gulæ, ſed etiam propter muſculos. Et forſan aliquis dicet, quòd muſculi ex uillis componuntur, igitur muſculis trahentibus uoluntate, etiam attractio per uillos uoluntaria erit. Quia igitur non eſt locus tractandi hìc hanc difficultatem, ſufficiat tria eſſe genera attractionum, quo ad ſenſum diſtincta per muſculos, per uillos, & per uirtutem ſolam: ſeu uoluntarium, & per naturam, & neutrum. Sic etiam Haliabbas ſentire uidetur, ſcilicet quòd inteſtina chilum non trahant. Sed tamen non leuis dubitatio emergit: nam ſi inteſtina nutriuntur ex chilo, oportet ut trahant ipſum. Omne enim membrum, ut declaratum eſt primo uirtutum naturalium, trahit quod ſibi eſt familiare. Reſponderet Galenus, non eſſe attractionem illam per uillos: humidum tamen aliquid ac ſubtile inteſtina trahere ob id, non tamen totam chili ſubſtantiam. Habet hoc argumentum Galenus, quòd cibus ſi non concoquitur in uentriculo perſæpe manet horis XXIIII. in eo, nec tamen eſt impedimentum in tranſitu. Quòd ſi dicat alius, non trahere inteſtina

com.22.cap.9

21. 3.trac. 1. cap.11.

4.problem. cap.27.

3.Theor.c. 26

cap.12.

na quia nondum ſibi conueniens. Reſpondebit Galenus, Renes trahere ſanguinem à iecore, etſi non perfecte concoctum: & rurſus ueſicam à renibus: idque ratione, nam etiam eiicit uentriculus non concoctum cibum. Sed Auicenna dicet: Quomodo? cùm non uideamus cibum exire ob ualidam expellentis uim uirtutis in uia Galeni, imo erit hoc propter uim attractricem inteſtinorum. Reſpondebit Galenus, Hoc eſt propter debilitatem continentis uirtutis. & ita omnia ad contentionem reducuntur. Probabilior eſt iudicio meo Auicennæ opinio: nam ſi inteſtina non traherent, ex impulſu autem ſolo uentriculi reciperent, eſſet hic motus uiolentus, non naturalis, ſimiliſque morboſo affectui. Et etiam quia confitemur quòd attrahunt nutrimentum, igitur & chilum: etenim omne quod trahit nutrimentum, trahit & ſuperfluum illius: & ſi trahit chilum, & iam habet uillos longos, cur non debent illi fungi propria operatione: nihil enim agit natura fruſtra. Et etiam quia in colica, & ileo facto abſq; obſtructione, non bene deſcendit cibus, igitur cùm hoc non ſit cauſa uentriculi impellentis, erit cauſa trahentium inteſtinorum. Hæc tamen quæſtio, ut mihi uidetur, à diſſectione ortum habet. Propterea dicebat Galenus ſexto Anatomicarum diſſectionum, inteſtina ipſa pauculas rectas habere fibras, has nos uillos dicimus, pleraſque circulares. Præſtabat docuiſſe, ubi illæ ſint rectæ, ſeu in longitudinem exporrectæ. Veſſalius dixit, Craſsis recto & colo ob firmitatem non paucos uillos rectos adeſſe, forſan etiam ut uiolentius attrahant, in exteriore tamen tunica tantum, non in interiore, ſubtilibus paucos. Illud facit pro Galeno, quod ab eo animaduerſum eſt, ſcilicet tunicas gracilium inteſtinorum eſſe trāſuerſis ac orbiculatis tantum fibris intertextas, cum paucis iuxta ilei finem rectis in exteriore tunica tantum: neceſſe enim erat iuxta uentriculum illas eſſe, ſi attractionem iuuare debuiſſent. Dicamus igitur, quòd leuis eſt inteſtinorum uis attrahendi, eorum comparatione quæ in uentriculo continentur: & hoc ex diſſectione cognoſcitur: ſenſu enim dignam natura rectarum fibrarum multitudinem in inteſtinis, atque præcipuè in interiore tunica collocaſſet, ſi attractionem à uentriculo eſſet molita. Quæ tamen cum aliqua ſit, etiam chili comparatione, non negligitur à Principe etiam rerum minimarum ſtudioſo: tum maximè, quòd ea uis, etſi per ſe ſumpta ſit obſcura, iuncta tamen uentriculi impulſioni euidenter effectum auget. Nec tamen ullibi Galenus hanc uirtutem expreſſe negauit, concedet tamen attrahentem uim ſecundum naturam, quæ perficitur abſque fibris. Et hæc eſt ualida, comparatione ad rem quæ in inteſtino continetur, & ſic tranſmittitur pars utilior ad nutritionem inteſtinorum: & hæc uis eſt maxima in meſaraicis, & iuuatur ab hepate. Reliquam, ut paruam neglexit, non negauit.

fol. 4. in initio.

lib. 5. c. 5. iuxta finem.

CONTRADICTIO XIIII.

Circuituum in morbis causa an motus materiæ.

DIfficillima,& obscurissima de morborum circuitibus,semper apud medicos quæstio habita est: cur scilicet tertianæ alternis,quartanæ duobus interceptis,quotidianæ singulis inuadant diebus. Continuæ etiã exacerbentur,& phlegmones exacuãtur. Vnde tertio de Diebus iudicatoriis:Quę igitur causa sit,quòd in acutis morbis tertio quoq; die plurimũ fiant accessiones,& in longis quotidie,uel quarto,nõ promptũ est inuenire:nec in præsentia disquirere est necessariũ. Quod uerò sic eueniũt oculis usurpare licet,& ad principia rationẽ ex principio habet. In secundo autẽ de Febriũ differẽtiis sic inquit: Quæcunq; per circuitus aliquos ægritudinum accessiones fiunt,ex membrorũ dispositionibus ortum habẽt: nanq; hæc mẽbra uel generant,uel suscipiunt,aut mittunt,uel attrahunt superflua,eo quo diximus modo.Itaq; uidetur Galenus hoc nõ in materiã traducere,ut Conciliator existimat,sed potius in efficientẽ mẽbrorũ naturã. Nunc autẽ hæc sic dixisse sufficiat,nam penitiorẽ horũ uerborum sensum inferius perscrutabimur.Auicenna uerò dixit, Et putredo bilis facit tertianã,& sanguinis cõtinuã,& melãcholiæ quartanã, & pituitæ quotidianam,& quæ sunt illis similes,& quando extra uenas putrescunt, & nõ est phlegmon aut tumor internus,nec alia causa, faciunt circuitus quos diximus.Quando uerò intra uenas,fit continua febris, sed tamen ex illius uehementia cognoscitur accessio. Et accessiones festinant uel ob materiæ multitudinem,ut in quotidiana, cùm non est à uitreo humore, hic enim ob crassitiem est lenti motus: aut ob subtilitatem, ut in bile. Contrariis autem causis accessiones tardius adueniunt,& harum utraque in quartana inuenitur. Et rursus alibi, loquens de sua Hepiala: Et ipsa non est quandoque seruans accessionem omni die, imò conuertitur in tertianam,& quartanam, & tamen est ex genere febrium à pituita pendentium.Quotidiana enim febris non est à pituita, quia singulis diebus illius accessio renouetur: sed quoniam ex frigida & humida materia pendet. Hæc est illius ibi sententia, licet litera sit corrupta. Duas igitur Princeps causas facit circuituum, materiæ multitudinem aut paucitatem, crassitiem aut subtilitatem. Quo magis mirum est de Gentili, qui relicto textu aliam ponit opinionem, quòd à proprietate oculta pendeat. Existimat autem duos esse circuitus, alterum proprium, quo bilis tertio die mouetur:alterum autẽ generalem,de quo uult locutũ Auicẽnã in Capitulo generali febriũ putridarũ supra adducto,& Galenum in fine libri de Differentiis febrium.& hic pendet à multitudine, à subtilitate, à ui membri mittentis: & ita uult, quòd ex melancholia quandoque possit

cap.8. ante medium.

cap.ult.

differẽtia 88.

prima quarti 2.c.1.in fine.

prima quarti trac.2.c.49.

posſit fieri tertiana, & ex pituita quartana, & hoc ob paucitatem & humoris craſsitiem, ut à Principe uiſum eſt in ſecunda autoritate inducta: & ideo credit ſe nulli illorum contradicere, quoniam hi deſcripſerunt cauſam circuitus uiolentam, non autem propriam humori. In diſputatione tamen de febre luculenta opinionem quam ex Galeni uerbis expreſſi illi tribuit, & reprobare conatur. Hæ autem ſunt illius rationes: Si ob paucitatem, aut multitudinẽ, aut membrorum uim conſurgit circuitus, etiam in ſanguinea febre circuitus erit. Et quamuis Galenus hoc argumentum effugiſſe uideatur, cùm cauſas reddit, cur febris à ſanguine continua exiſtat: attamen dicit, illius reſponſum eſſe uoluntarium. Accedit, inquit, quòd hæc cauſa Galeni non oſtendit bilem de tertio in tertium diem moueri: ſed ſolùm, quòd uelocius quàm melancholia, & tardius quàm pituita. Vltimo concludit, quòd cùm hic effectus circuitus adeò ſit conſtans, ac perennis, cauſam perennem & conſtantem inueniſſe oportuit: Sed uarietas in multitudine & robore membrorum eſt infinita, & ideo non ſatisfaciet circuituum ordini. Et quia pro Galeno quis reſpondere poterat, quòd effectus ille quanquam uariationem ſuſcipiat infinitam, ſemper tamen intra ſuos limites conſtantem, utpote tertiana multiplex eſſe poteſt, ſed tamen bilis nunquam niſi tertiò die mouebitur, licet horæ non ſibi conſtent. id conatur refellere. quoniam id eſt quod quærimus, quod ſcilicet bilem tertia die agat. nam ſi ad quantitatem refugias, iam illa nullum finem in uarietate recipit. Sed argumentum planè ſophiſticum eſt: diceret enim Galenus, cùm ad certam quantitatem ac uim peruenit, mouetur ſingulo die: ſi ad minorem, tertio quoq; die. Sed illud præter reliqua uidetur aduerſus Galenum militare, quòd ſic quintanas ac ſextanas cogeretur ponere: quarum altera, ut rariſsima, uidetur non ſecundum rationem naturæ facta: alterius neq; unquam exemplum aliquod inuentum eſt. Hoc autem magis fatigat, ubi iuxta Hippocratis ſententiam nonanam admittamus: nam ubi extrema, ibi & medium eſſe neceſſe eſt. Propterea Gentilis opinio in hoc conſtat, quòd proprietas occulta, moderata tamen & deducta, ad actum per calorem naturalem agit hoc: neq; enim magnes quantumcunq; minimus ferrum trahere poteſt. omnis enim proprietas indiget calore & debita quantitate. Ideo interpretatur uerba Principis quæ ſunt hæc: Et febres hæ non carent circuitibus ſecundum materias quæ ad tumores ipſos à quibus pendent effunduntur. Nanq; circuitus febrium ſunt ſecundum generationem ipſarum materiarum, & motum illarum, & ſecundum attractionem caliditatis & doloris trahentium ad ipſos tumores. Vnicuiq; enim humori circuitus ineſt, qui illi conuenit. Dicit igitur Gentilis, Sicut ſcammonium & rhabarbarum bilem à proprietate trahunt, & tamen requiritur certa quanti-

Quæſt. 14.

prima quarti tra. 4. cap. 13.

tas:sic etiam in circuitibus necessarium est. Et licet exemplum falsum sit in uia Galeni, propositio tamen uera est generaliter in habentibus quantitatem, ut intellectum excipiamus. Galenus tamen suam opinionem probabat exemplo fluxionum auris, pedis, oculorum. Nam si uidemus recurrentes lippitudines, gratia exempli, tertio quoq; die, quamuis materia ipsa sit sanguis, quia in exangui membro, ueluti cerebro, non potest tantum sanguinis generari, ut perpetuus fiat morbus: sic morbi qui ab humoribus fiunt, ob id non nisi statis temporibus redeunt: quia in minori tempore grauari natura nequit tantum, ut expellere cogatur. Auerroës autem Galeno tribuere uidetur, quòd senserit circuitum fieri à calore putredinis, non autem naturali, atq; ipso per se solo: hocq; illi adscribit in libro de Febrium differentiis, quem exposuisse se affirmat. Hic tamen nunc usq; ad nos minimè peruenit. Putat igitur hoc fieri propter caloris naturalis motum. Atq; utinam quomodo fieret declarasset: palam est enim Delio quodam nos natatore indigere. Nunc satis constat quatuor esse opiniones: unam Galeni, quòd à motu membrorum & uexatione, quæ etiam est Galeni: aliam quæ Auerrois est, quòd ab actione naturalis caloris cum materiæ natura: tertiam quæ à natura materiæ ac putredine quam ille conatur Galeno tribuere: extremam Gentilis, quæ à proprietate cum naturalis caloris actione circuitum fieri censet. Auerroës etiam uidetur contradicere Hippocrati, in quarta Aphorismorum particula dicenti: Quibuscunq; accesiones fiunt, quacunq; hora febris dimiserit, si eadem cras occupauerit, iudicium habent difficile. Dicit Auerrois: Cùm febres ordinem seruant, bene terminantur, quia significant calorem naturalem uincere, hic enim ordinem seruat. quæ autem ordine carent, malè finiuntur, aut non facilè: quare ad unguem uidetur contrarium Hippocratis sentire. & rectè inquam uolenti suam opinionem tueri necessarium fuit hanc inuenire rationem: concedendo quòd febris quæ ordinem retinet, & eadem inuadit hora, facilè finiatur: nam materia à calore naturali regitur. Sed & sensus est concors: febres enim quæ nullum certum habent circuitum longissimo tempore durant. Hæc inquam Hac, Illac, Istac, ut mos est, nulla certa ratione circunferuntur. Famam quærentibus Auerroë ac Gentile, Galeno autem ueram causam haud explicante. Nam de Auerrois opinione quid prorsus curandum, qui non ausus est in tam ardua difficultate modum explicare: sed forsan in expositione libri illius hoc dixit. At Gentilis nihil dixit: reducere enim ad proprietatem omnia facilè cuiq; est: & hoc non est quæstionem declarare, sed effugere: sic enim cuilibet licet quidlibet quæsitum dissoluere. Accedit, quòd (ut aliàs docuimus) proprietas non inest, nisi rebus perfectis, & animatis: sed humores non sunt perfecti, nec animati: quomodo igitur poterunt

[Margin notes: 2. de Differen. febr. cap. 15. — 4. Collect. 27. — Aphor. 30. — tra. 1. Contr. 2.]

runt habere certum motum à proprietate? Rursus non daretur febris ultra quartanam, datur autem quintana, & aliæ circuituum rariorum, inter quas Gentilis affirmat se uidisse aliquam febrem habentem circuitum singulo die XIIII. reuertentem, & ad hoc etiam adducit autoritatem Rasis ex XVI. Continentis. Nec daretur tertiana à pituita, quod tamen Auicenna concedit in loco adducto, appareretq; hic circuitus etiã in corporibus sanis si ab humore penderet. Ad hæc respondet ipse Gentilis, nam aduersus se hæc argumenta adducit, quòd proprietates non sunt æquæ ipsis formis humorum, sed solùm cum conditione quantitatis & magnitudinis, quibus uariatis melancholia potest facere quintanam, & pituita crassa quartanam. Sed non respondet duobus argumentis ab initio à nobis adductis. Et etiam quia nos querimus proprietates singulares, & non adeò generales: uelut, quòd ignis sursum, & terra deorsum moueatur: nam hę proprietates rationem omnem naturalẽ tollerent. Sed, ut habetur à Galeno in libro primo de Elementis, humores in animalibus habent rationem elementorum, igitur motus eorum non sunt tribuendi proprietati. Auerrois etiam opinio defendi non potest, quoniam præter id quòd est incerta, faceret ut declinationis accesiones essent celeriores, hoc autem contra experimentum & Galeni sententiam. Nec in doloribus uidetur posse causam circuitus reddere, cùm ibi non sit principium ex putredine & naturali calore. Quinetiam absq; putredine, & in sanis, hi circuitus experimento comperiuntur. Et quanquàm hæc argumenta non ostendant Auerrois opinionem falsam esse, illa tamen nec clara est, nec rationem habet, cùm à calore naturali sumat initium. Sed nec bene dicunt, qui Galenum propriam causam prætermisisse aiunt, generalem tantum apposuisse, cùm hoc longa serie uerborum pertractet, & in loco qui huic quæstioni propius erat. Hoc igitur Galenus sentit, in iecore mala bilis generatur, hæc uis generandi ab initio usq; ad finem dierum XIIII. permanet, gratia exempli. hoc toto tempore iecur à bilis generatione haud unquam cessat, non tamen accesionem facit singulis diebus, quia non tanta potest in una die gigni quæ naturam grauet, quare secunda dies expectatur à natura, donec coaceruata multitudo accedente prauitate naturam uexans expellere illam cogat. In sanguine hæc semper adest multitudo, in pituita fermè, nam post sanguinem nihil est de quo plus gignatur, quàm de pituita, pòst de flaua bile, ultimò cùm minimum de melancholia generetur, rariores etiam ab hoc humore fiunt accesiones. Sed hæc opinio potius est rhetorica quàm naturalis: meliusq; conuenit Oratoribus, quàm Medicis. habet enim probabilem causam, non tamen ueram. Primum illud præsupponit, materiam morborum per singulos dies generari: quod & absurdum est, & uel ipso teste etiam falsum: cùm enim de cibo febrientium ageret, inquit: Quicquid non concoquitur ex cibo non solùm non

Quæst. 14. de Febre.

1. de Crisi. ca. 3. in princip.

11. Artis cura. ca.15.in fine. 11. Artis cura. cap.ult.

nutrit, sed etiam febres accendit. Absurdum uerò, quia nil edente homine cessaret à prima die febris: quod tamen & ipse negat, & experimento contrarium est. Et etiam in omni febre esset mala intemperies calida & sicca iecinoris, si à bile oriatur: cùm tamen haud ita sit ab initio, sed quæ habetur potius contrahitur ab ipsa febre dum permanet. Et etiam talis mala temperies certis finiretur: quod tamen in aliis generibus malæ temperiei falsum plerunq; esse uidemus. Et cùm bilis sit molestior pituita, quanquàm paucior, celerius expelleretur, & frequentiores faceret accessiones. Quid tandem? non'ne uidemus abundante bile non continuam, sed potius duas fieri tertianas, quoniam naturæ humoris continuitas febrem fouendi repugnat. Declarauimus etiam in primo libro, quonam pacto humores sunt in potentia in sanguine, & cùm ad actum reducuntur expelluntur à natura si ualida sit, & fit febris interpolata. Difficile etiam est seruare motum accessionis tertiani in continua & quartani, quem ego non semel uidi. Et etiam quomodo in duabus tertianis accessiones accessionibus per tertium conueniant, non autem illius febris quæ proximo inuasit die. In febre etiam ex pituita, dum inclinatur morbus in extremis diebus, accessiones ad tertium diem extendi deberent, materia pauca & parum uirtutem urgente, ut quæ modum quendam coctionis acceperit: sed hoc contingit minimè, itaq; difficillimum est Galeni opinionem tueri. Quinimo & ipse in commentario primi Epidemiorum, uolens reddere rationem, quòd quintana, aut septimana febris non inuenitur, dixit: Quoniam nulli humores tales habent circuitus: oportebat autem adesse si paucitas materiæ & crassities ad constituendum circuitum sufficiunt. Hugo Senensis & alii hanc mouent quæstionem: in qua præter longitudinem cum Fuchsio dicere nolim, cæcos à cæcis legi: dicam tamen, plerunq; illos absq; utilitate multa uerba profudisse. Nihil tamen oberit in tanta bene scribentiũ in Medica arte autorum inopia illos ad ordinem, ad subtilitatẽ, ad claritatem, ad iudiciũ deniq; imitandum legisse. Hoc enim omnibus anteponẽdi sunt, qui nũc fermè scribũt, quòd res ipsas primò, deinde autorũ placita inspiciũt. At hi qui se adeò Galenicos profitẽtur, cum Galeno errare uolunt, bene autem sentire cum illo non plerunq; illis concessum est. Nostris temporibus nihil deest, si uolumus: illi sibi deesse nihil uoluerunt. Quamobrem ne quis me culpet, quòd prolixior in enarrandis rationibus Gentilis fuerim, quas ut negligam adduci non possum. Causa tamen circuitus uera est cùm tamen liceat, sed quorsum uolenti Galenum tueri, quòd uelut in primis elementis Aristoteles locum inuenit habita comparatione extremorum, & numerum ex qualitatum mixtione, sic ex numero humorum & numero circuituum sibi æqualibus coniectari facilè cuilibet licet, quòd singulis humoribus singuli conueniunt circuitus.

tra.4.quæst.5.

Par.3. Com.2.

prima quarti, tra.2.quæst.2. In expositione 52. Aphori. 5.par.

tus.Nam ſanguini continuitas, pituitæ quotidianus, bili flauæ tertianus, melancholiæ quartanus: nec ullus præter hos (uel Galeno, ut diximus, teſte) circuitus inuentus eſt. Fuerint ſanè quintanæ, quartadecimanæ, atque aliæ: non'ne etiam monſtra ſunt, & infantes bicipites? atq; hi rariores haud ſunt illis febribus: plures enim bicipites infantes uidi, & trioculos, quàm perſeuerãtes quintanas, aut alias rarioris acceſsionis, quàm quartana ſit, febres: & quilibet ſic experietur, modò ne tres caſu aduenientes pari interuallo, aut quatuor ephemeras pro una computet febre. Quare iam conſtet tibi, nullos eſſe præter hos quatuor, quos dixi, circuitus: ſcilicet, perennem, & ſingulo die, & tertianum, atq; quartanum. Quibus accedit ratio ſanè manifeſtiſsima: nanq; cùm ſanguis calidus ſit, & humidus, continuam faciet febrem, cùm utraq; qualitas putredini aſtipuletur. Rurſus pituita ſingulo die cõmouet febrem, nam frigiditas celerius à calore uincitur, quàm ſiccitas humida euadat, uel ipſo Galeno teſte: atque ideo bilis diem ſaltem integram ad putredinem requirit. Atra bilis autem, & melancholia, cùm utraq; qualitate putredini reſiſtant, non niſi quarto die, id eſt duobus interiectis diebus integris putreſcere poſſunt. 7. artis cur. cap. 5.

Hæc eſt ſanè totius negotii ratio: nunc obiecta diluenda ſunt. Primum obſtat, quod etiam abſque putredine mouentur humores per circuitus: quare ad proprietatem erit confugiendum. Reſpondeo: Motus ille non fit niſi cum humor ad actum ex potentia reducitur: ea deductio eſt uia quædam ad corruptionem: purum autem ſanguinem per circuitus confluere, eſt penitus impoſsibile. Si quis rurſus dicat, quòd tali exiſtente cauſa circuitus, in declinatione non deberet eſſe tardior: Reſpondeo: Quòd eſt tardior acceſsio, quia motus habet initium à materia, non à natura: materia cùm ſit paucior, ſerius obit munus: facto tamen principio à natura uniuerſali, adiuuatur & perficitur à ſingulari. Quòd ſi dicas, ex quarta Aphoriſmorum debere inuaſionem firmam ordinem naturæ & breuitatem morbi prænuntiare: Dico, quòd Galenus ibi manifeſtè à ueritate coactus confitetur, motum fieri à natura uniuerſali, tanquam ab initio: ſed iuuari poſt modum à calore naturali: quare non ſolum iniuſtè ab Auerroë accuſatur, ſed non rectè interpretatur illum. Eadem ratione licet reſpondere his, qui dicunt, quomodo fit acceſsio in continuis: nam fit, quia humor ille in tanto tempore non minore calorem putrefacientem ſuſcipit. Eodem modo ratio manifeſta eſt, cur dixerit Auicenna, Epialam tranſire in tertianam & quartanam: condenſata enim materia & iuſto frigidiore quàm in pituita, tardè putreſcit, rarumque efficit circuitum. Et ideo bene dixit Auicenna, quòd humores proprios habent circuitus. Cùm autem dixit, multitudinem & uim membri eſſe in cauſa, ſecutus eſt Galenum, qui de circuitu non firmo, aphor. 30. ut Rabi moy. par. 10.

ſed contingente loquitur. Quin etiam ipſe Galenus hoc teſtatur, ſe diuerſa in libris ſuis perſæpe ſcripſiſſe ex occaſione. Vel dicas, quòd ibi loquitur ſolum de circuitu continuarum: aut quod uerius eſt, humorem conſiderare tantum ex naturæ ſuæ ratione, non ut putredini obnoxius eſt. Sed ſi uera fateri uolumus, cauſam generalem omni humori conatus eſt inuenire communem, tanquam quod in dolore influit putridum non ſit: & tamen quod ſponte fluit putridum eſt: quod autem ui doloris trahitur ſola, haud putre eſt, ſed nec circuitum ſeruat.

1. de uictu in acutis. cō. 42.

Quorſum autem hæc dubitatio? dicet aliquis. Ha quantum refert ad contemplationem ſcire rerum cauſas, etiam ſi nulla eſſet utilitas! Nunc autem quod & in aliis pro exemplo afferamus cauſæ huius cognitionis utilitatem, imò neceſsitatem. Nam ſi de nouo materia generaretur, inedia eſſet medela morborum. Si, quod exiſtimant, uenarum affectus cauſa eſt reditus, ſummè frigida tertianæ acceſsionem ex toto prohiberent. Si proprietas, nullum eſſet auxilium, uel quod aduerſaretur ei proprietati ſolum. Si autem putredo ipſa, & tranſitus ex humore in potentia ad humorem actu exiſtentem, auxilium erit ſectio uenæ, quod & ipſe Galenus adhibet: unde huius opinionis ſaltem fuit, cùm ætate prouecta ſcriberet artem curatiuam. Et nos quoties curauimus tertianam, ſola uenæ ſectione. Clarum eſt autem, hanc ſolam opinionem auxilium afferre ad curationem, quare ſola utilis exiſtit, etiam ſi uera non eſſet. Sed ſi quis dicat, cur igitur quartanæ parum conuenit uenæ ſectio? & cur ante acceſsionem granatorum uinum ebibitum plerunque liberat à tertiana? Reſpondeo: Nigra bilis cùm iuxta ſplenem fuerit non educitur: grauitas enim prohibet ne aſcendat, ne egrediatur: præparatio etiam frigida eſt, ſectio uenæ ſemper calorem per ſe naturalem minuit, unde etiamſi liberetur à febre, tranſibit in ſcirrhum uiſceris alicuius. Vinum autem granatorum prohibet quandoque (neque hoc enim ſemper facit) ut humor potentia in humorem actu non tranſeat. Itaque etſi haud me lateat quàm conſtanter Galenus in prima perſtiterit opinione, dum Platonem octauo de Placitis reprehendit: dicam tamen cum Ariſtotele uulgatum illud in Ethicis, Amicus Socrates, amicus etiam Plato, ſed tamen magis ueritas amica nobis eſt: atque utinam hac in cauſa ipſum non cogerer Galenum relinquere: uerum in tam euidenti cauſa potius retrahendus eſt ipſe ad noſtram ſententiam, quandoquidem etiam quamplurimum ad rem medicam hoc interſit, quàm illius gratia relinquere ueritatem. Sed cùm demonſtratio ipſa uerorum, etiam cauſam oſtendat eorum quæ circa illa contingunt, pulchrè fecerimus, ſi cur morbi aliqui acceſsiones longas, aliqui breues habeant, edocuerimus. Quomodo etiam morbi ipſi longi atque breues euadant, ac rurſus cur miſc

11. artis cur. cap. 15.

fol. 5.

lib. 1. cap. 5. in princip.

misceantur continuæ interpolatis. Nam haud dubium est, cùm materia ipsa, quæ expellitur, crassa est ac multa, quanquam non sicca, nec euidenter frigida erit, ut cum frequentibus accessionibus, ut tempora accessionum etiam sint diuturna. Et si accessiones raræ sint, materia autem multa, crassaque, erunt accessiones ipsæ longæ. Ac idem in aliis iudicium est: nam cùm pituita parum frigida, ac tenuis, paucaque putret, singulo die leues & breues erunt accessiones. Sed serius augumenti accessiones fieri deberent, nam pars quæ tunc accenditur crassior est, longior enim accessio, atque ob id materia crassior, & abundantior: serius igitur aduenire deberet. Hoc uerum est, quòd materia crassior est, atque abundantior. Sed & hoc bene Galenus dixit atque ad id tantum respexisse uidetur: nam multitudine sua naturam magis stimulat: initium enim, ut dixi, motus in interpolatis à materia est: perfectio autem illius à natura. Putrescit autem celerius, non quia ab initio subtilior, sed quia per calorem præcedentis accessionis ad putredinem magis parata est. Sed declinationis accessio est tardior, licet præparatio caloris in statu iam præcesserit, quoniam initium motus est à materia, quæ pauca cùm sit, non potest celeriter moueri, nam illius subtiliores partes antequam putrescant, calor naturalis resoluit, unde tardatur accessio. In debili autem uirtute ob hoc accidit, ut declinationis accessiones anticipent. En uides, quantum intersit uerum iecisse in unaquaque re fundamentum. Rursus, ut ad rem reuertar, cùm materia quæ putrescit multa fuerit, & quæ parata est putredini etiam multa, erunt cum longis accessionibus morbi etiam longi. Sed si pauca est quæ parata est putredini, multa autem quæ putrescit, ut in tertianis quandoque accidit nothis, erunt accessiones longæ, ac morbus breuis. Vidimus & in quartanis è diuerso cum breuissimis accessionibus longissimos morbos. Palam autem, quòd ex multa materia putredini parata pauca putrescebat. Quomodo autem interpolatæ inter se, aut cum continuis misceantur, nunc accipe: Continua febris sedem & ipsa habet propriam, atque eam in maioribus uenis: cùm enim in paruis materia coaceruatur, fieri non potest, quin parte illius eiecta non sequatur typus, horror, rigor, uel frigus. Age igitur, materia in caua iecoris parte putredini obnoxia contineatur biliosa, & in paruis uenis quæ à caua descendunt melancholica, tunc fiet continua tertiana & quartana interpolata: similiter si pars bilis in uenis paruis iecoris dextris, alia in sinistris contineatur, quæ eodem tempore non putrescant, quia non sunt continuæ, duæ consurgent tertianæ interpolatæ: atque eodem modo in aliis. Mixtio autem ea quæ fit continuæ cum interpolata, difficilis est, iuxta Galeni sententiam. Sed forsan dubitabit aliquis, quoniam si frigidior materia tardius putrescit, quonam 2.de crisi.c.7.

pacto non ex pituita uelut ex bile fiat tertiana. Equidem non facile est intra uenas adeo frigidum humorem generari ac manere, sed qui fit pituita est, siccitas autem bili naturalis est: qui igitur humor est frigidissimus, præter naturam est, atque ideo rarissimus, ob hoc tertianæ rari à pituita fiunt: fiunt autem in iuuenibus nunquam fermè, in senibus frequentius, non solum quòd frigidum humorem hi soli possint coaceruare: sed quoniam cum ad summum frigiditatis non peruenerit hic humor, tardè tamen putrescit ob caloris innati imbecillitatem. Constat enim hyeme tardius putrescere carnes à calore interno, ob exterioris frigoris impedimentum. Aliud enim est agere, aliud non prohibere. Itaque febres hæ, cùm ob frigiditatem materiæ crassitiem etiam illius habeant, liquet longas habere accessiones, adeò ut in tertium diem proferantur, atque sic secunda accessio ante primæ finem superuenit. Quo fit, ut tales febres ab aliquibus continuæ ob paruitatem frigoris, ab aliis tertianæ ob circuitum, ab aliis hæmitritei iudicentur: quoniã non finiuntur, & tamen unam habent tantum accessionem in tribus diebus. Quidam uerò notham nolunt esse tertianam producentes accessionem ultra modum. Qui uerò semitertianam appellant, cõtinuam ac tertianam iungentes, non possunt tantæ paruitatis reddere rationem. Medici igitur ad conspirationes intenti, ad maledicendum adeò sagaces, moribusque aulicorum ornati hoc mirantur, nec tamen coarguere sciunt, nemine apparente qui ex febre in manibus meis mortuus fuerit, nisi illo puero, qui tamen ex uermibus potius perierit, quorum maximam manifestè congesserat copiam, quòd dixerim neminem febre in nostris manibus perire, cum magna curationis pars ex hoc capite pendeat. Sed non apertius hic locuti sumus, quia solis eruditis ac ueritatis studiosis scribitur hic liber: neque tamen quicquam deest ad dignoscendum febrium genera omnia, & materias à quibus proueniunt, tamen etiam uirtutis robur. Constat enim primis qualitatibus circuitus distingui, magnitudinem autem accessionis & morbi ac diuturnitatem ex multitudine ac crassitie humorum pendere. Igitur ut ad rem reuertar, tales febres quæ tertianæ sunt à pituita frigida calidis indigent ac incidentibus. Et ut unum exemplum dicam, apparuit in Marco Antonio Cagnolo ærarii præfecto: ad quem cùm essem superuocatus duobus medicis aliis fastu plenis, literis uacuis, non sum ausus hoc in medium proferre, cùm uiderem his etiam, quæ palam scripta sunt ab antiquis, illos minime acquiescere: solum enim illud studio quærebant, ne illi placerem, non ut æger sanaretur: atque ea de causa cùm nondum essem in collegium ascitus frigide satis rem gessi, ne magis crabrones irritarem. Videant igitur qui præsunt, quantam

tam communi utilitati ansam eripiant, cùm non ex operibus, aut disputationibus, sed ex uerbulis inefficacibus homines æstimant. Sed nihil aliud, ut reor, in causa est, præterquam quòd ubi fures sunt, oporteat esse carnifices, euasit tamen ille succedente Vere post tres menses naturæ beneficio morbum, quem tam diu protraxerat artificum maleficio. Distinctè igitur de hoc propter rudes in nostra methodo medica scripsimus: utq; hîc nemo longam explicationem expectare debet, sic nec illic rationem ullam eorum quæ dicuntur: in secunda enim æditione methodi quicquid in aliis operibus à me conscriptum erat, quod ad exercitationem pertineret, ordine collegi, additis præcipuis ad unamquanq; morbi speciem per tempora auxiliis: itaq; de illis ibi scripsi. Nunc autem typum à materia potius, quàm natura fieri ostendit Hippocr. cùm dixit: Si rigor incidat febre non deficiente, ægro iam debili existente, lethale est. Dicebat autem Galenus, quòd si frequenter incidat, quòd tunc mortis est signum. Quomodo autem potest frequenter incidere, si iam debilis est uirtus, nisi materia ipsa seipsam prius impellat, & naturam proritet? Neque enim rigor fieri potest, ut Galenus docebat, nisi materia ex uenis supra neruos expandatur. Quo fit, ut nec à uirtute debili frequenter, nec ab illa solùm contingere posit. Ex his patet, Conciliatorem non rectè omnes causas, quæ sunt circuituum naturalium febrium ac phlegmonum, tum quæ celeritatem aduentus tarditatem'ue efficiunt, aut accesionum longitudinem ac breuitatem in unum miscuisse: sed secutus uidetur Haliabbatem, qui ferme eas confundit: sed malè quidem, iudicio meo: nam cùm grauem uirum, qualis est Galenus, in medicina deserere in animo est, non nisi uel ob alterius in ea facultate uiri non minoris autoritatis sententiam, ut cùm Auerroës pro Aristotele, uel ob sensum, ut Vessalius, uel cùm ratio ualida illud nos docet, in causa quæ magnam utilitatem hominibus afferre posit.

4. Aphor. 46.

lib. de Tremore lectiga. c7.

8. Theor. ca. 4 iuxta med.

CONTRADICTIO XIIII.

In morborum initijs an poßint apparere signa coctionis.

INter omnes tertianas ea simplicisima est, quæ cùm omnia exquisitæ tertianæ signa habuerit, in urinis etiam subsidentiã & leuem & æqualem statim in primo die fecerit, inquit Galenus. Alibi autem dixerat, Hoc autem initii manifestius est indicium, cùm urina solam albam nebulam, aut suspensionem æqualem, continuam, atq; albam habuerit, & quidẽ rubens nebula, aut subsidentia: & sine subsidẽtia bene colorata urina & crasitudine mediocris, principii finẽ manifestat. Rursus etiam ibi: Quòd si aliquod manifestum inspiciatur coctionis signum, quicquid temporis interiacet principium est ęgritudinis. Et iterum Hippocrates: Vrina

2 de Crisi, ca. 3. in fine.

1. de Crisi, ca. 17.

lib. 2. text. 26.

optima eſt, ſi candidum fuerit ſedimentum, leueq; & æquale per omne tempus, donec morbus iudicetur. Et Galenus in Commento: Vrina enim aſsiduè faciens ſedimentum quale dixit, ſecuritatem morbi indicat. In his omnibus partim uult ab initio in morbis putridis apparere ſigna concoctionis perfectæ, in quibuſdam haudquaquam perfectæ: quò fit, ut hæc inuicem pugnare uideantur: ſed longè euidentius cum aliis quæ mox dicemus: nam in libris de Febrium differentiis docuit, ſignum coctionis apparere ſtatim ab initio, proprium eſſe ephemerarum, quamobrem nunquam putridæ conuenire poterit. Et in primo de Criſi dum docet morbi tempora diſtinguere, initium uocat illius cùm coctionis ſigna non apparent: augumentum, cùm imperfectæ: ſtatum, cùm exactæ. Vnde tantum abeſt, ut in principio perfectæ coctionis ſigna apparere poſsint, cùm nec in augumento, nec imperfectæ rurſus in ipſo initio. Solutionem declarabat ad unguem Galenus huius in primo de Criſi, dicens: Etiam ſi quis fulmine ictus intereat, eius morbi tria tempora pertranſibit, uerùm momento initium diſtabit à ſtatu. At morbi quidam adeò ſunt breues, ut illico ad ſtatum deueniant: & ſic coctionis ſigna non in initio morbi, ſed ſtatim tamen apparebunt, quia morbus non ſecundam excedet acceſsionem. Eo fit, ut tertiana aliqua ſit, quæ urinas ab initio ſtatim habeat concoctas. Cùm uerò ſtatim dixit in primo die, non partem diei dixit, ſed ſtatim ab initio quaſi morbi, id autem prima die. Principium igitur ſi pro prima die capiatur, concoctionis ſigna admittit, ſed & pro tempore quolibet breui: ſi autem pro initio morbi, nequaquam. Sed & initium ſymptomatum coctionis admittit ſigna: nihil enim prohibet ſymptomatum initium apparere iam aucto morbo. In morbis autem qui non ex putredine exiſtunt, nihil prohibet apparere ab initio coctionis ſigna, quandoquidem nihil eſt quod concoquatur. Sed Galenus dicit proprium hoc eſſe diurnarum febrium. Rectè, inquam: nam ibi loquitur de febribus, quæ ab initio febres uidentur: hectica autem uel ab initio non fit, aut ſi fiat, febris eſſe non uidetur. Sed dicet quiſpiam, etiam diurna & hectica fiunt à putredine, aliter caliditas iecoris hectica eſſet. Reſpondeo ad hoc aliàs in generali: nunc ſufficit dixiſſe, quoniam non concoquitur calor ille, nec materia calori ſubiecta: ſed ut in humoribus initium putredinis reſtauratur, non per concoctionem, ſublata putredine, ſic etiam hectica & diurna. Solet fieri argumentum, morbi materia exiſtente à corde procul quamuis concocta leuiſsima fient ſymptomata ac qualia per morbi initia, dum materia cordi proxima eſt, igitur ſub initio prioris morbi, cùm primùm febris & ſymptomata apparent, uidebuntur coctionis ſigna. Rurſus etiam in phlegmone ſuppurato in extremis corporis abſq; febre, ſi recurrat materia uerſus cor, erunt in initio illius morbi perfectæ

lib.1.c.7.

cap.8.

cap.17.

coct

coctionis signa materiæ quæ febrem facit. Et in Anaxione laborãte morbo laterali initiũ recidiuæ fuit cum signis concoctionis tam urinæ, quàm sputi, ut in tertio Epidemiorum habetur. Sed, ut dixi, hoc non fuit morbi initium: suprà enim ostensum est, quòd tempus remissionis & quietis in morbo, cui successura est declinatio, nequaquam dici debet tempus in quo homo sanus fit. In phlegmone suppurato erit initium morbi, sed cum cruditatis signis: & de hoc diximus, ubi de sedimenti causis locuti sumus. Cùm enim materia putrida est & cõcocta, non potest moueri uersus cor, quia est in potestate naturæ. Ad illud, de phlegmone in corporis extremo, respondeo, quòd eadem fermè erant symptomata, sed in remoto facilis morbi & consistentis, in propinquo cordi difficilis & incipientis: & ideo dum materia putrescit in phlegmone remoto à corde, uidebuntur signa iam materiæ concoctæ, si præsupponamus cor illi communicare iam consistente morbo, non in initio. Si autem loquamur de diurna febre illi succedente, non sumus in casu, cùm de putrida sit sermo. Quòd si quis dicat, Morbo in quantitate peccante, concoctio ab initio apparet. Respondeo, quòd febris esse non potest à materia, sola quantitate peccante, sed oportet ut sit calidior quàm naturaliter sit. Et ideo argumenta hæc Iacobi etsi laboriosa sunt, haud tamen ualde utilia ad doctrinam, cùm quædam imaginatione tantum uerisimilia præsupponant. Illud solum difficile uidetur in uerbis Galeni, quod modò nullam initio, modò remissam tribuit coctionem, modò talem fini initii. Sed Galenus ubi nullam initio adscribit coctionem, de illius maxima parte loquitur: nam solus finis initii, qui augumento iungitur, initium coctionis ostendit. atq; hoc tempus est quasi augumenti initium. In accessionum autem initiis est euidens, non apparere coctionis signum: & tamen materiam natura exagitat: quo fit, ut sedimentum, quod & aliàs diximus, non sit pars materiæ peccantis, aliter non esset cruda cùm in materiam agat urina. Sed nec in fine, cùm eiicitur, perfecta apparet coctionis significatio, ut in fine primæ accessionis tertianæ: quare in uniuersali initio alicuius morbi, quia consistentia est accessionis, concoctio potest apparere, & hoc in interpolatis: aliter sudores primæ accessionis in tertiana essent symptomatici.

Sec. 3. text. 80.

Contrad. 11.

Tract. 3. huius

Contrad. 22.

1. de Cri. cap. 8

CONTRADICTIO XV.

Lateralis morbus an acutus.

IVxta dictum de Anaxione dubitari solet, quomodo uno existente morbo usq; ad XXXIIII. diem possit esse acutus. Princeps etiam morbum lateralem chronicum, seu diuturnum uocat. Sed Galenus exponens illud Primæ particulæ Aphorismorum, Accessiones uerò & constitutiones

decima tertii, tra. 4. cap. 1. in principio.

Aphor. f. 12. in principio.

nes morbi indicabunt acutum eum uocauit. Et rursus contingit alia difficultas, quia Anaxion ex recidiua seruatus est, cùm tamen dicat Princeps, Et cùm recidiua fit moriuntur. Posset quis effugere ad uerba quæ subsequuntur, cùm dixit, Et hoc in calida & pura. Et hæc responsio est non uera, quia uerba hæc ad regimen referuntur, de quo dixerat, non ad prædictionem. Nec Gentilis expositio satisfacit, quòd intelligatur ut plurimum:hoc enim reuersioni omnis grauis morbi conuenit, redditurq; dictum sine arte, & Principe indignum. Dico igitur, quòd hoc intelligi debet de reuersione quæ fit per influxum nouæ materiæ ad locum, & est reuersio non naturalis, sed uitio regiminis contracta. quod indicant uerba antecedentia, nam dixit, obserua regimen exquisitum hoc illud indicans, nam si recidiuent, id est, ex errore moriuntur. Reuersio autem in Anaxione fuit propter residuum materiæ ab initio confluentis. Galenus tertio de Crisi fermè in hanc sententiam dicebat, Quòd reuersio morbi post euacuationem est minoris periculi morbo ipso: sine euacuatione autem maioris. Ergo si non est educta materia. periculosa est reuersio: & rursus si educta contingat uitio regiminis ac uictus. Si autem educta magna ex parte materia, nec errore subsequente in uictu morbus reuertatur, necessariò leuior erit, ac sine periculo. Sed quomodo fuit morbus lateralis absq; febre in Anaxione à die XXI. ad XXVII? Respondeo, Hic morbus non fuit ex genere acutorum, & ideo potuit esse sine febre quandoq;: & causa est, quia in tempore medio interiacente defluxum materiæ, & illius putredinem contigit laborare morbo laterali ratione materiæ, non tamen ratione proprii morbi lateralis, qui febrem includit. Sed quomodo acutus hic morbus potest quandoq; non esse, dicente Principe, Lateralem morbum esse apostema calidum? Respondeo, quòd loquitur de exquisita morbi diffinitione. Nam subiicit, quod fit secundum plurimum à bile, uel bilioso sanguine. Sed dices, Igitur facta in membrana distinguente pectus collectione pituitæ putrescentis non erit morbus lateralis exquisitus? Respondeo, quòd non: & hoc etiã sensit Gẽtilis. Sed cùm putrescit pituita calescit, putatq; Gentilis tunc debere lateralem morbum uerũ dici debere: sed non est, quia uerus morbus lateralis necessario est acutus. Quòd si dicas, factus à sanguine pituitoso quomodo erit. Respondeo, acutus: quia sanguis pituitosus ad sanguinem purum etsi comparatus frigidus sit, per se tamen calidus est: & etiam quia intra quartum diem necessariò putrescit, unde morbum acutum gignit. Sed dices, Igitur morbus Anaxionis fuit acutus, & tamen fuit sine febre. Dico, quòd fuit acutus conuersiuus à sanguine pituitoso, & hic potest quandoq; esse absq; febre. Et quamuis uideatur in sexta Aphorismorum Galenus sentire, quòd à pituita possit fieri morbus lateralis:

[Margin notes: decima tertii, tract.5. cap. 3. iuxta finem. — cap.2. — decima tertii, t.4.ca.1.in pr. — Aphor.33.]

ralis: hoc tamen solum ad sanguinis discrimina transfert, non ad humorem purum.

CONTRADICTIO XVI.

Lateralis morbi signum an ab urina sumendum.

SVpponamus ægrum aliquem à morbo laterali habitum, neque expuentem aliquid, & urinas quidem mingentem tenues, sed bene coloratas. His uerbis subiunxit, quod si usque ad XI. diem talis perseuerabit, ad XI. usque diem dicetur in principio, unde in laterali morbo etiam ab urina coctionis signum accipere oportebit. Simile quidem ferme uidetur quod in prima Aphorismorum scribitur, dum dixit: Meminit non solum sputorum, sed & urinarum, & excrementorum alui, & sudorum. Sed hæc forsan in uniuersum, non autem in solo laterali morbo. Hic etiã pulsum prætermittit, inter signa morbi demonstratiua non adnumerans. Liquet autem quòd & in eodem commento, & in eodem primo de Crisi, non ponitur urina, sed solum sputum à quo coctionis signum sumere necesse sit in laterali morbo. Sic & quinto de Locis, Pulsus primò inter asidentia ipsa, deinde etiam inter significatiua lateralis morbi signa adnumeratur. Et in libro de Constitutione artis medicæ, & alibi sæpe. Diximus & de hac ipsa re superius aliquid, distinguentes etiam signa in genera sex: quemadmodum in commento eiusdem aphorismi. Iudicatoria, quæ & critica: prognostica, quæ salutem aut mortem denuntiant: coctionis significatiua, seu Pathognomica, asidentia seu distinguentia morbi genera, & rememoratiua, quorum ibi ut minus necessariorum meminit, cùm peracta solum doceant. Igitur ut ad rem reuertar, cùm morbus lateralis exquisitus febrem secum necessario coniunctam habeat, cuius urina est signum: est autem febris non solum contentæ in phlegmone, sed etiam in ambitu illius materiæ putredo, conuenit ut lateralis morbi signum ab urina sumatur: cum tamen urina non sit illius signum concoctionis, aut pathognomicum, aut asidens, aut prognosticum. Et ideo mala urina super mortem significat in morbo laterali, bona haud significat salutem: dicente Galeno, unum signum ad mortem significandam sufficere, ad salutem uniuersa requiri. Pulsus autem prætermittitur dum ad uerba Hippocratis attendit: aut dum de his agit signis quæ ad coctionem, aut prognosticum pertinent: Nam neque pulsum curauit Hippocrates, nec magnum habet in prognostico uel coctione testimonium.

1. de crisi. 18.
com. 12. in fine.
cap. eodem.
cap. 3. in prin.
in fine.
cap. 15.
contrad. 9. trac. 2.
2. prognost. com. 56.

CONTRADICTIO XVII.

Calor iuuenis an ualidior in operationibus calore pueri.

cap.3. GAlenus in tertio de Symptomatum causis, Iuuenes, inquit, cibos siccos facilius concoquunt pueris, humidos autem æqualiter. Op-
cap.1. positum autem in sexto de Sanitate tuenda, cum inquit, Duobus existentibus operationum generibus corporearum, in quibus pueri præcipuam uim obtinent, & animalium in quibus ea quæ pueris succedit ætas usque ad declinationem præcellit. Et in secundo Prognosticorum, dum
com.33. declararet aquosam urinam ut nullam aliam esse in pueris perniciosam,
com.14. sicut in iuuenibus nigram: quòd aquosa contraria sit coctioni qua maxime pueri præstant: atque ideo maxime exitialem. Et rursus in prima Aphorismorum, cùm censet plus cibi pueris deberi, hoc idẽ sentire uidetur: ualidior enim calor est qui in singulos dies plus alimenti concoquit. Eademque sententia illius esse uidetur in quinto de Simplicibus medi-
cap.6. camentis, dum puellos admouere docet uentriculo ob concoctionis imbecillitatem. Respondet quidam, quòd iuuenes non ob caloris magnitudinem siccos cibos melius concoquunt, sed ob similitudinem instrumenti cum eo quod concoquitur. Sed per hoc non habemus quod pueri meliores habeant naturales operationes: pueri etiam humidiores melius concoquerent non æqualiter si instrumenti similitudo hoc faceret. Respondet, quod iuuenes melius retinent cibos humidos, ut quantum decedat ex similitudine, tantum accedat ex retentionis perfectione: at cùm retentio sit uis naturalis, erit ut ualidiores sint uires naturales in iuuene, quàm in puero. Aliter igitur respondet, quòd licet concoctio melior sit in iuuene, puer tamen præstat in reliquis operationibus corporeis, ut attractione, adiunctione, & assimilatione, ideoque plus crescit. Sed hæc responsio minime cõuenit Galeno, tertio enim de Symptomatum causis dixit, eam uim quæ immutat in pueris esse ualidiorem, reliquarum trium iuuenes functionem habere meliorem: in retentione quidem manifestissimo discrimine, in expulsione leuiore, in attractione penè leuissimo. Constat itaque hoc totum non solum responsioni contradicere, sed etiam aliis Galeni autoritatibus, quas suprà adduximus. Nec etiam responsio hæc his quæ in prognosticis dicuntur satisfacit: cùm neget pueris concoctricem esse ualidiorem quàm iuuenibus, ad alias autem naturales uires subterfugiat. Quamobrem ad Græcam lectionem quidam refugiunt: habet autem uersio noua, quod & Græcè ponitur, pueros in uentriculi concoctione iuuenibus præstare: sed illi totam seriem uerborum ab eo initio τὰ δὲ τῆς ἀναδόσεως, usq; ad illa uerba, γέρουσι δὲ πρὸς, ad uentriculi referunt operationes, quibus imbecilliorem uolunt esse puerum iuuene: at in operationibus iecoris, ac cęterorum membrorũ, idem accidere negãt: puer enim ualidior est iuuene. Sed hæc responsio fundamentũ suscipit falsum, ea enim uerba, τὰ δὲ τῆς ἀναδόσεως, ὄργανα τοῖς παισὶν, εἰ καὶ μὴ σφόδρα

σφόδρα ἰσχυρὰ, ταῖς ἐνεργείαις ἐσὶν, ἀλλ' ἱκανά γε καὶ οὐδαμῶς ἐνδεῆ: non de uentriculo, sed de uenis intelliguntur: subiicit enim, Σύμμετρον γὰρ ἤδη σκληρότητα καὶ τόνον αἱ φλέβες ἔχουσιν. αἱ καθεκτικαὶ δὲ δυνάμει, &c. & ideo etiam ad iecur referri maxime ea oporteret, non ad uentriculum: nec ulla uidetur ratio, ob quam melius iuuenis concoquat, uentriculo eo præter modum ampliore facto, calore autem nequaquam aucto. Deteriorem etiam uel sic retentricem facultatem fatetur in pueris undequaque, quòd à uerbis Galeni in sexto de Tuenda sanitate alienum est: propterea dicam cum Poëta:

πολλοί τοι ναρθηκοφόροι παῦροι δέ τε βάκχοι.

Responsio igitur in tribus constat: in celeritate operationis, in perfectione, & in comparatione ad proportionatum alimentum. Itaque quo ad proportionatum pro propria magnitudine alimentum pueri in omnibus præstant iuuenibus tam celeritate quàm perfectione, ni forsan casu ob nimiam humidam substantiam non adeo bene contineant quod crassum est, & corpulentum: nam quod ad bene comminuta attinet, ut in secunda & tertia concoctione pueri præstant etiam iuuenibus: si uerò ad proportionatum cibum pro usu ac necessitate cõparentur, cùm is sit longe maior quàm in iuuenibus proportione ad molem corporis habita, tũc perfectiores etiã habent pueri operationes iuuenibus, nutrimentum melius iuuenibus restaurant, quia simile ei quod habent: quod autem habent longe melius est eo quòd in iuuenibus inuenitur: in celeritate tamẽ à iuuenibus in siccis longe superantur: in humidis sunt æquales: eò enim uincuntur mole cibi à iuuenibus, qui parem corporis rationi suscipiunt quantitatem, quo illos superant, quòd calor in iuuenibus etiam ad animæ operationes magis distribuitur: atq; sic in tertio de Symptomatum causis locutus est. Aperte enim in primis uerbis hoc fatetur.

CONTRADICTIO XVIII.

Calor naturalis & febrilis an unus.

FEbris est affectus calidus & siccus: est enim conuersio natiuæ caliditatis in igneam, inquit Galenus. Ex qua sententia clare habetur, quòd calor naturalis fit febrilis: nec supersunt duo calores in febre: & adducitur fundamentum pro hoc, nam aliter duo accidentia, id est, duo calores, solo numero differentia, in eodem subiecto simul inuenirentur. Et non esset febris rarior senibus, ut nec morbi alii frigidi. nam calor debilis illorum si alius est ab eo qui in febre accenditur, minus resistet quàm in iuuene ipsi febri: erit igitur frequentior febris in senibus, quàm iuuenibus. Cuius tamen oppositum scribitur prima Aphorismorum. Et Galenus extrema Hippocratis uerba interpretaturus inquit, Cùm febris fiat

1. aphoris. com. 16.

aphor. 14.

conuerso calore natiuo in igneum, uix fieri potest, ut exiguus calor. qualis in senibus adest, in immensum illum acutæ febris transeat. Quòd si transeat, signum est à uehementi causa hanc tantam permutationem esse factam, atque ob id etiam signum perniciosum. Hæc ratio supposito duplici calore nihil planè concluderet. In libello etiam de Morborum differentiis, multiplex quasi ad hoc adducitur ratio: Nanq; uidemus, inquit, quòd ex ira & exercitatione calor accenditur naturalis, hæc eadem si sæuiant, magis febrem accendunt. Cùm igitur nemo in ira dicat alium accessisse calorem nouum, sed eum qui iam naturalis fuerat, animi affectu talem redditum, conuenit ut & in febre idem accidat. Præterea à frigido febris accenditur, nulla ait causa alia calida existente: oportet igitur non secus accidere quàm in prunis cum mediocriter suffocantur, ut scilicet calor ipsemet accendatur & immutetur. Quam etiam sententiam declarauit in libello de Vsu respirationis. Accedit ex priore loco aliud argumẽtum, quòd cibi acres atq; acuti, & dolores etiam febres accendunt, cùm nouum tamen calorem minime inducant, sed solum naturalem duxerent. Et rursùs in phlegmonibus pars putrida calore unico continetur, inde paulatim progreditur calor in uicinas partes: cùm autem ad cor peruenerit obsederitque innatum calorem, sic ut accendatur, quemadmodum in patiente particula febris fit: itaque ut unus in phlegmone calor, ita etiam in febre quæ ex illo accenditur. Itaque concludit, ut promptissime quodlibet corpus paratum est calori, ita in eo facillime febris accenditur. Vtque calor ipse innatus magnus extiterit ac in materia calida, sicca, atque leui, ita obnoxius est quisque magis febri. Sic & in primo de Febrium differentiis. dixit, Calorem qui causa est febris alium esse uel propter putredinem, uel motum, atque alia. Quòd si alius calor febris esse potest, non utique calor qui ex putredine oritur causa febris erit, sed ipsa febris: inquit enim: Oportet augeri calorem ipsum ut febris fiat. Potest autem augeri motu, uel putredine, uel adhæsione alterius caloris: quo fit, ut non nisi calor naturalis immutatus febris dici possit. Et rursus declarans quomodo ex pororum stipatione febris fiat, inquit: Calor naturalis perfrigerari nequit: atque ob id febris ipsa accenditur si uapor acris ac mordax extiterit. Sed tamen in oppositum multa deduci solent, ac primò ex eiusdem loci initio, cùm dixit, quòd febris est una intemperies, cùm in corde quædam caliditas præter naturam generatur. Liquet enim quòd si solũ quod præter naturam est febris est, calor naturalis immutatus in igneũ febris dici nõ debet: nõ enim totus, sed ex parte tantũ nõ naturalis est: aliter febriẽtes neque concoquerent, neque respirarent, nec membra seruarent, nec deniq;

Margin notes: cap.2. (beside "plici calore nihil planè concluderet"); cap.3.& 4. (beside "uit in libello de Vsu respirationis"); cap.3. (beside "Sic & in primo de Febrium differentiis")

niq; uiuerent. Accedit quod in illo capite dixit, si fuliginosa euaporatio acris non sit,& mordax, febris non gignitur, & tamen calor naturalis accenditur etiam in his.Et rursus quilibet febriens triplice genere febris laboraret: nam si calor naturalis in febriente immutatus est,cùm ille unus sit,erit & qui in solidis,& qui in humoribus igneus,ac deniq; simul hecticus,& ephemera,& putrida laborans.Gentilis etiam hoc utitur argumento,quòd in his qui febre per circuitus laborant,perfrigerantur in declinationibus cordis regiones,& uentris magis quàm extrema, eo quòd caliditas non naturalis uehementius ibi ab innata oppugnatur ac extruditur ad extrema,ubi propter innati caloris imbecillitatem aliquandiu manet. Quòd si unus esset calor, profectò necessarium esset celerius extrema refrigerari præcordiis: cùm in extremis minor sit calor naturalis, ac etiam ob id præternaturalis.Philosophus etiam in Problematibus quærens,cur medici excessibus utantur? Respondet, quoniam morbi in excessu constant contrariaq; contrariis curantur. Itaq; febris apud Philosophum erit superaucta solùm caliditas,aliter quicquid comederet febriens corruptioni obnoxium esset,nec esset à quo præternaturalis ille calor corrigeretur. Auerroës etiam in tertio Collectaneorum dixit, Febris est calor compositus ex calore naturali, & extraneo putredinali transmisso à corde per totum corpus:& lædit omnes operationes tam actiuas,quàm passiuas. Et subiungit: Et dicimus quòd iste calor est ipse calor naturalis permutatus in quantitate & qualitate operandi operationes non naturales, aut in materia non naturali. Sed hæc,ut patet,non est generalis diffinitio febris. At enim dubium non est,quòd putridæ,quæ in humoribus accendi solet, non conueniat. Auicenna uerò expresius cùm febrem diffiniret calorem non naturalem in corde accensum esse dixit. Et pro hac sententia uidentur esse non leues rationes: nam febris suscipit magis & minus, cùm in qualitate consistat: igitur dato quòd etiam calor naturalis ipse immutaretur,non totus immutatur: quare pars quæ non immutatur, cùm naturalis existat, febris dici non potest. Medicus etiam est artifex sensitiuus intendens secundum Galenum conseruare calorem innatum, & febrem destruere: igitur febrilis calor, quem intendit destruere, non est innatus, sed superacquisitus.Et etiam quia dum frigiditas mala in membro abundat, morbum non uocamus calorem cum frigiditate iunctum, sed ipsam frigiditatem, ipsamq; remouere conamur: igitur superadditus calor, & non naturalis superauctus, febris dici debet. Idem etiam apparet experimento: nam si quis sextum digitum habeat, non iam morbus est in alio, quàm in ipso sexto digito, qui superadditus præter naturam est. Esset etiam difficile imaginari duo genera febrium simul eadem hora,ut ponit

Quæst.4.

Par.1.Probl.2. & 8.

cap.3.

Prima quarti, tract.1.cap.1

8.Artis curat. cap.9.

cap.7. Galenus in secundo de Crisi: quomodo enim idem calor naturalis erit sub duabus mensuris: imò sequeretur, quòd idem calor simul augeretur ac minueretur, uelut singulis diebus cernimus in augumento continuæ febris tertianam interpolatam declinare. Nec sufficit dicere, quòd remittatur calor, comparatione habita ad unam causam: & accendatur, comparatione habita ad aliam. Et nullum est argumentum ualidius pro Gentili, & miror quòd ipsum non uiderit. Nam si calor intenditur, seu augetur, & febris quæ declinat non est nisi iste calor, igitur febris illa non uerè remittitur, sed tantum causa febris. Et hoc est simile ei quod accidit laboranti febre tertiana continua, qui ponatur hora declinationis in aëre calido, adeò ut non remittatur febris, nec calor ille: & tunc licet causa remittatur, non dicimus morbum remitti: igitur, nec in priore casu. & hoc est totam peruertere medendi artem. Sed & illud sequitur, quòd febricitanti noua febris aduenire nunquam poterit: nam iam calor ille in igneum mutatus est, quomodo igitur erit permutatio caloris innati in igneum, cùm iam sit facta mutatio. Et etiam cùm remittitur calor naturalis, & moritur homo, iam remittetur morbus, & homo morietur. nam calor ille minor erit naturali: igitur non poterit facere febrem: & sic resolutio morbi mortem pariet. sed hoc solet dici, quòd calor ille est minor, sed habet proprietatem qua à naturali differt. Auerroës enim in secundo de
com.41. Anima dixit, quòd ignis coniunctus cum quadam uirtute est principium
2.Aphor.14. augumenti: & istam uirtutem qualis esset declarauit Galenus: quoniam oportet ut sit humidum in eodem subiecto, & ideo corpora puerorum crescunt minus adolescentium nullo modo senum. Sententia igitur clara est Galeni quòd est tantum unus calor, quoniam medicus artifex sensitiuus, & ipse non percipit nisi unum calorem tangendo, & non duos: igitur non debet ponere nisi unum. Et hoc etiam declarauit primo regiminis
com.18. acutorum, cùm dixit: Febris ortus est natiui caloris conuersio in igneum: unde Hippocrates febrem magnam ignem uocare solitus est, & in thorace accensa in caput flammam emittit. Et rursus octauo Artis curatiuæ:
cap.1. Febris fit, cùm adeò calor immodicè augetur, ut operationes lædat. Et in
fol.4. libro Diffinitionum, etsi ille Galeni minimè sit: Febris est innati caloris
cap.13. declinatio in statum qui præter naturam est. Et in Introductorio medicorum: Febris est natiui caloris in ardentiorem conuersio, eo quòd intro-
cap.2. auersus perspirare prohibeatur. Et rursus in libello de Morborum differentiis: Morbus in ea consistit intemperie, in cuius temperie sanitas posi-
cap.7. ta est. Sed contrà, quia primo Artis curatiuæ febris est calor tantus ut operationi noceat: quod etiam dictum est in octauo eiusdem operis libro. Si igitur operationi nocet, igitur cùm operatio à calore fiat innato, præsupponit calorem innatum operatione propria fungi, sed illam ab exter-

no uit

no uitiari. Sermo enim proprius esset, si sentiret, unum esse calorem febris & innatum. Febris est mutatio caloris innati tanta, ut prohibeat ne operatio ipsa ab illo perfici posit. Sed uitiare actionẽ, est eius qui illam iam esse præsupponat. Sed hæc sophistica sunt: nihil enim aliud uult Galenus, quàm quod operatio perfici nequeat ob intẽperiem. Nec est ponẽda proprietas alia occulta, ut facit Gentilis, quando constat siccitatẽ nimiam esse causam corruptionis: quæcunq; autem febris, ut declarabitur, siccitatem continet, comparatione habita ad proprium calorem innatum. Contr.25. Videant igitur qui uolunt negare coniunctam causam in uia Galeni, si febris est calor ille in igneum mutatus, & non calor nouus additus: quid uelint esse calorem illum qui inest materiæ marcescenti. Nam in secundo de Natura humana, & alibi sæpe, ut etiam retulimus hîc, febres aliæ propter putredinem, aliæ ob alias causas: igitur calor ille putridus est causa, & non morbus. Com.21. Isti autem qui negant causam coniunctam dupliciter peccant: primò, quia calorem putridum faciunt febrem, cùm sit causa: constat enim etiam præter Galeni autoritatem, non posse esse febrem: cùm materia existente pauca, & à corde remota, febrem non efficiat. Peccant etiam cùm causam tollunt coniunctam quæ est ipsa putredo. Nam cùm proculdubio causa sit non morbus, est enim uitians operationem, quia calorem naturalem corrumpit, & non absq; medio, & etiam non est in subiecto proprio sanitatis, id est in membro: igitur rectè inquit Galenus, In putridis calor immoderatus, seu innatus in igneum conuersus est morbus, & causa illius est calor putridus. Non potest autem esse causa antecedens, ut patet: quoniam cùm tollitur, tollitur & febris, si de halitu loquamur. Sed non eo modo fit febris, ut declarabo: & sic etiam hoc modo peccant. Quòd si finita putredine remaneat febris, illa tunc carebit causa coniuncta, sed uel erit alterius generis, uel omnino hoc esse non poterit. Ergo qui moritur quantumcunq; remissum, aut, ut melius dicam, paruum habeat calorem, si ex febre moriatur, licciorem planè habet, atq; acutiorem. Ergo, ut Galeni sententia nobis notior euadat, Calor febrilis est naturalis cùm in igneum mutatur. Cùm autẽ calor sit qualitas quædam, sensim acquiritur amittiturq;: & quantum ex propria forma decedit ab illo, tantundem ex ignea qualitate accedit. Quo fit, ut alius alio magis aut minus febrem pati dicatur. In qualibet igitur parte ipsius caloris naturalis iuxta subiecti magnitudinem, & iuxta etiam gradus ignea qualitas inducta est: non tamen in qualibet parte substantiæ caloris hæc est: nam sic totus esset exquisitè igneus calor innatus: uelut in aqua omnes partes, cùm ad ignem posita calescit, calore præditæ sunt, omnesq; frigidæ substantiæ partes caliditatem sentiunt, non tamen in qualibet parte substantiali (ut ita dicam) minimi cuiuslibet calor inest: aliter enim ignis esset, aut

aut aër non amplius aqua: eo modo si febrem pro noxa accipimus, est qualitas inducta, quæ calorem uitiat: sed si hæc pro calore putrido (gratia exempli) sumatur, non morbus est, sed causa: si uerò pro eo quòd calori accessit naturali, ille morbus est, sed re à naturali calore nullo modo distingui potest, cùm sit unus & idem. At dices: Igitur ex naturali & corrumpente fit unum: hoc haud absonum est in imperfectis, sicut etiam de Elementorum forma in mixto iuxta Auerroëm. Sic neq; absonum est duo accidentia, solo numero differentia in uia Galeni, esse in eodem subiecto, sed imperfecta utraq;. Sicut igitur in mixto, cui terra prædominatur, cùm ex putredine leuius euadit, grauitas suo opere fungitur, sed imperfectè: sic imperfectè concoquit calor febrientis. Et tamen non omnis calor superauctus est febris, sed oportet ut uitiet proprias functiones. Febrium autem diuersitas ex hoc patet, nam qui ephemera laborat, solos habet accensos spiritus, absq; putredine tamen, & tamen tantum, ut operatio uitietur, non ut in ira, uel cursu. Qui autem putridam habet, calidos etiam spiritus habet: sed quoniam calor ille putridus est, quamuis inflammētur spiritus, quamuis operatio lædatur, non tamen ephemeram patitur: deest enim tertia conditio quòd calor ille putredine careat. Ob hoc febrem sanguineam, quæ sine putredine est, ephemeram includere necessariò, diximus aliàs: & cur alteram cum altera Galenus confundat. Nam ex ephemera in illam transitur, & illa rursus secum ephemeram necessariò coniunctam habet. Sed putrida hecticam non includit, in uia Auicennæ causam ostendere facilè est, quoniam membra alieno calore solum, non proprio abundant: at in hectica proprio. Verùm iuxta Galenum dicendum, quòd calor ille non adeò inhæret membro, ut absq; fouente causa putredinis manere posit: at in hectica manet: unde ex quacunq; putrida in hecticam facilis est transitus, cùm membra calida & sicca extiterint. Differunt igitur hi calores, non substantia, sed modo inhærendi. Differunt etiam, quia calor hecticæ putredine caret, ut etiam in ephemera dictum est: ob hoc tam facilè ex ephemera, & longè facilius in hecticam transitur, quàm ex putrida. Sed raro id contingit, quòd raro primam diem ephemera transit, putrida etiam in menses se extendente. Sed hecticus cur putrida non laborat, & ephemera: putrida quidem, quia etsi calorem contrahant humores, non tamen febrem faciunt, nisi calor ille sit putridus: at hecticæ calor, ut dixi, putridus non est. Relinquitur igitur solùm dubitatio, cur non quilibet hecticus ephemera laborat? Nam, ut diximus, unus est calor naturalis, qui in igneum transit totus, quare & qui in spiritibus, & ideo ephemera cum hectica semper aderit: quod & uerum est, unde hectici maximè ab ira nocentur. Et etiam quia calor multiplicatur undequaq; in circuitu, uelut & lumen, & ideo spiritus & humores

calesc

calescunt à membris,& sic fit ephemera. Et etiam quia cor est calidum in hectica, igitur & spiritus calescent in eo immoderatè. Sed tamen potest esse,quod modus caloris in membris impediat nutritionem, & in spiritibus,cùm natura calidiores sint, non impediat operationem, quia calor hectici in membris forsitan est minor naturali spirituum: & sic non poterit accendere illos,& erit hecticus etiam in tertia specie, nec tamen laborabit ephemera. Et hæc posset esse alia causa, cur laborans putrida non necessariò laboret ephemera:quia spiritus etiam non solùm membris,sed humoribus sunt calidiores.Modi igitur, quonam pacto cùm totus homo febriat,nunquam calor innatus accensus sit in omnibus febribus, nec tamen laboret triplici febris genere,satis manifesti sunt. Qui uerò dicunt, quòd ex fundamento febrilis caloris primò febres distinguuntur, hoc bene declarant esse tria febrium genera: sed non, cur uno liceat laborare absque reliquis. Cur autem in circuituum remißionibus febres citius præcordia extremis relinquant,accidit, quia pars sana & membra præcipuè, partem delent quæ superinducta est, quoniam non manet nisi ex causa fouente,ideo nihil concludit. Nam,ut diximus, illi duo calores distincti sunt ut elementa in mixto,& contrarii etiam sunt inuicem: sed tamen sunt unus calor. Nam calor febrilis est modus quidam, & non accidens nouum inductum, aliter in omni febre esset corruptio substantiæ membrorum.Mens igitur Galeni est, quòd calor putridus sit noua qualitas,hæc agendo modum nouum inducit in calorem naturalem, quo totus sit intensior ac siccior seipso naturali, adeo ut impediat operationes, & tunc uocatur febris. Aristotelis sententia nec est expressa de hoc, & posset dicere causam,non morbum:cùm dixit consistunt,non sunt. Auerrois autoritas est pro Galeno: nam primo docuit, illos calores esse ratione distinctos,inde in subsequentibus uerbis ostendit,re & substãtia nõ differre: sed illum naturalem immutatum,esse febrem. Auicennæ diffinitio nõ est ad mentem Galeni:sed si uis tueri,dic quòd posuit causam, quam uocant Barbari Formalem,febris pro febre:nam materia febris est calor naturalis,& modus ille forma,& totum est uerè ipsa febris.De parte autem non immutata si illa distingueretur subiecto uel re procederet argumentum. Medicus etiam intendit reducere calorem ad proprium ac pristinum statum,& etiam conseruare partẽ quæ non est uitiata:sed,ut dixi,non differt à uitiata nec loco,nec gradu:ut,si quis uelit remouere putredinem à carne incipiente putrescere,non ex hoc sequitur quòd alia pars carnis sit putrida,alia non:sed solùm quòd est caro ipsa remißè ac parùm putrida: & hoc idem ad unguem in calore febrili ac naturali: nulla enim pars carnis est in actu pura à putredine,& tamen cùm sit parum putrida,hoc unum totum,quod est caro putrescens, ad priorem statum reducitur. De sexto

digito alia est ratio: est enim morbus in numero alterius generis à morbo in temperie. Sed etiam sextus digitus est causa morbi, unum est quod distinguitur à parte sana subiecto & re. Cùm uerò subiunguntur omnia illa, respondeo, quòd quamuis calor sit unus, multos tamen habet modos differentes, & sub diuersis modis est febris alia, & alia: nec illæ febres aliter se habēt, quàm Socrates, Grammaticus, Citharœdus, & Medicus: sunt enim unum re inter se hæc, & tamen fiet magis medicus, minus grammaticus, & desinet ex toto esse citharœdus: propterea dixi, quòd sunt modi caloris naturalis, & non qualitates: nam modi simul plures esse possunt qualitates, non nisi certo numero ac mensura. Quia in uia Galeni qualitas est elementum, & caliditas est corpus calidum, ut dixi. Cumq; dicis, igitur simul calor poterit augeri ac minui. Respondeo: quòd in diuersis febrium generibus diuersos suscipiet modos: in duobus autem omnino similibus erit hæc uarietas in diuersis partibus necessario, quia loci materiæ putrescentis diuersi.

CONTRADICTIO XIX.

Temperatura sicca an ieiunio aptior.

cap. 8. GAlenus octauo Artis curatiuæ describens temperaturas quæ difficilius ferunt inediam, difficillimè calidam & siccam, ab hac calidam & humidam, post quam est calida in humido & sicco temperata, inde sicca in calido & frigido temperata, post temperata in omnibus. Facile autem fert frigida & sicca, facilius frigida & in humido & sicco temperata, hac facilius ut etiã iuuetur. humida quæ calore & frigore uacat, omnium facillimè frigida & humida, ut quæ non solum non patiatur ob inediam, sed etiam manifestissimè iuuetur, iuxta illud Hippocratis: Corporibus

7. aphor. 59. carnes humidas habentibus famem adhibere conuenit: fames enim cor-

com. 44. pora siccat. Sed huic contradicere uidetur quod scribitur in primo Regiminis acutorum, cùm duos statuit homines, quorum alter omnem habeat ferendi ieiunium indicationem, & hunc temperamento sicco constituit: alter omnem indicationem difficulter ieiunium ferendi, & hunc humidum ponit: itaque humida temperatura hic indicabit de difficili tolerantia in prima autoritate de facili, adeò ut etiam utilis inedia iudicetur. Ex priore etiam autoritate uidentur melancholici longè facilius ferre ieiunium, ut qui sint in quinto ordine, sanguineis qui sunt in secun-

cap. 4. post princip. do ordine: & tamen secundo de Temperamentis inquit, Qui exiles sunt, & uenis angustis, minimè inediam ferre possunt. Constat autem tales esse, qui melancholico sunt temperamento. Auicenna etiam uidetur non

prima quarti trac. 2. cap. 8. statuisse modum generalem in his, cùm dixit: Et sunt de hominibus multam carnem habentibus, qui tamen ieiunium ferre non possunt: quasi dicat,

dicat,ferre ieiunium humidis corporibus plerunque,sed non semper conuenit.Idem uidetur uelle de temperamento bilioso, cùm quibusdam ex his solum ieiunium nocere posse affirmet. Et rursus tertia primi dum inquit,Corpora humida naturali humido ueloci resolutioni apta sunt, nec tantum ferunt famis,quantum sicca:nisi in eorum corporibus humidum non naturale,nutritioni tamen aptum,contineatur. Accedit, quòd idem uidetur de ætatibus,quod de temperaturis, dicente Hippocrate, Minus ferre eos pueros qui sunt magis uiuaces. Et hanc similitudinem uidetur confirmasse in libro de Victu sanorum,dum inquit: Pueros si cibis siccis alueris,ab incremento prohibebis. Nullam aliã noxam tribuit ei qui ad temperamentum ætatem quemadmodum & temperaturam reducere conetur.Sed rei ueritas est, quòd comparatio temperaturarum cum ætatibus non est nisi ratione magnitudinis caloris naturalis, non ratione cæterorum: unde etiam bene dixit Hippocrates, Quemadmodum pueri quòd innato calido abundent difficile ferre ieiunium, sic inter illos uiuaciores eo quòd abundent & ipsi innato calore: quod clarè Princeps animaduertit in prima quarti,dum de cibo febrientium tractaret,dicens: Et qui uehementem habent calorem naturalem, hi autem pueris assimilantur,& qui ualde debilem,nam hi extremè senibus sunt similes, difficillimè ferunt inediam. Si autem comparentur ætates temperaturis ratione similitudinis in temperamento,longe diuersam habent rationem ob duo: primum,quòd omnis intemperies indicat de reductione, uel saltem præseruatione: sed intemperies ætatis si bona fuerit, ut puerorum, & adolescentium,sui conseruationem postulat, propterea dicebat Hippocrates, Victus humidus pueris confert, soli senes reductionem & præseruationem postulant: ut in libello de Regimine,seu uictu sanorũ, Galenus loco adducto declarabat. Alterum in quo differunt est, ratione caloris, qui ætatibus associatur,non autem temperaturis. Si igitur calor similis indicat similem tolerantiam,igitur cum in ætate consimili temperamento sit diuersus,aliam tolerantiam indicabit: ut in iuuene calor est ualidissimus,in calida & sicca temperie imbecillis, ob hoc in iuuene minus ieiunium fertur, & in calida ac sicca temperie melius. Quænam autem sint differentiæ ferendi,& à quibus sumendæ nunc dicendum est. Aliud est dicere,quòd facilius ferant:aliud,quòd pauciore cibo indigeãt:aliud,quòd si peccetur,minus noceantur.Sani enim pluri cibo indigent, & difficilius ægris inediam ferunt:si tamen noceantur, longè maius ęgri plerunq; sentiunt detrimentum (ut qui ex eo errore in mortem deueniant) quàm sani. Aliud etiam est loqui de præparatione ad febres, aliud de detrimento ieiunio proprio quod est exarescere corpus, ac uires ipsas prosterni. Alii rursus tales sunt corpore toto,alii uentriculo tantum:sed par ratio haberi

doc. 2. cap. 7. post mediũ.

1. aphor. 13.

com. 8.

1. aphor. 16.

in his debet, ut temperaturę uentriculi temperaturis uentriculi, & corporis totius corporis temperaturis sibi consimilibus conferantur. Circa uerò causas alii comparationem calidi ad humidum quæsiuerunt: nam ubi maior proportio, ibi maior resolutio atq; maius detrimentum: ob id calidi & humidi plus nocētur, quia humidum illorum plus à suo calore, quòd subtilius sit, patitur. Alii rationem calidi supra frigidum, atq; ubi maior ratio, ut in bilioso, ibi maius detrimentum. Sed, ut clarum est, Galenus in causa febris, & incendii caloris naturalis, caliditatem primò, ut proniorem ad agendum, inde siccitatem considerat: hoc solum excepto, quòd in calida temperie, cùm humido iungitur, nimiam humidi resolutionem ueretur, in cæteris omnibus integram rationem ordinis seruat. Humida igitur corpora, si non calida sint, parum aut nihil patiuntur: iuuantur etiam cùm superfluo abundant & bono humido, ut declarabat Princeps: & hæc fuit mens Hippocratis in Aphorismo. Dictum autem Principis de sicca temperie intelligitur in comparatione ad propriam resolutionem, quæ procul dubio minor est, quàm in temperamento humido, non in comparatione ad febrem iam cœptam, de qua Galenus loquitur. Ex hoc tamen non sequitur, ut dixi, biliosus febriens ex inedia maiori subiicitur periculo quàm sanguineus, igitur copiosius nutriendus, cùm secus sit: plus enim sanguineo febrienti cibi debetur. Ad id quod dictum est ex secundo de Temperamentis, alia est ratio in comparatione eorum quæ merito substantiæ membrorum contingunt, ubi melius melancholicus sanguineo in ieiunium perferendo est præponendus: alia ratio est merito eius quod utriq; cōtingit. Melancholicus enim parum habens sanguinis & malū hoc illud quicquid habet ægrius fert ieiunium sanguineo in quo plurimū est
differētia 117 sanguinis boni. Atque hæc uerior responsio est quàm Conciliatoris, dum hanc difficultatem tractat, nam & in principali parum titubat. Ad illud primi regiminis acutorum, non periculum respicit accēsionis febris, quod singulare est biliosis tantum, & ephemeris, sed proprium respicit tantum resolutionis substantiæ membrorum & uirtutis, in quo sicca intemperies minus afficitur: unde etiam simile ferè in regionibus quidam dicunt: nam Arabes, & Armeni, facilius ferunt inediam, ut etiam ad tertium diem usque: Germanis, qui nec unius diei facile. Sed hoc facit consuetudo etiam, & caloris paucitas natiui, ut declaratum est in habitantibus calidas regiones. Dictum itaque Hippocratis ex septima Aphorismorum in immoderato regimine tantum utentibus circunscribatur. Verùm ubi detrimentum equale ex ieiunio emerserit, haud dubiè sicciore corpore existentes maius sentiunt detrimentum, & qui imbecilli sunt calore.

CONTRADICTIO XX.

Concoctio an melior fiat in somno.

PRinceps in primo Canticæ suæ inquit, Somnus calefacit corporis interiora, ex quo fit melior concoctio cibi, & laudabilior. Et in secundo: Longitudo somni congruit ei, cui cibus concoctus non est, nec non super nauseatiuam satietatem. Et quòd somnus adiuuet coctiones, aliàs declarauimus. Et rursus secunda primi, Cumq; somnus materiam inuenit aptam concoctioni & maturationi, ad sanguinis naturam eam conuertit, & calefacit ipsam, & transit calor per corpus, & calefacit corpus calore naturali. Sed in tertia primi hæc habet. In die dormire malum est, & generat morbos humidos, & descensum humorum, auget splenem, lassat neruos, corrumpit colorem, pigrum efficit, & desiderium debilitat: tumores & febres frequenter inducit. Quomodo igitur hæc contingere possunt, si somnus semper concoquit. Videtur etiam credidisse, quòd somnus tertiam coctionem non iuuet, cùm dixit: Amplius super uacuitatem dormire, est malum, & uirtutem deiiciens. Gentilis exponebat prius dictum, quia somnus non est consuetus, nec profundus, qui fit in die. Solet dici, quòd in consuetis, uel in causa doloris, uel in uentriculi debilitate, uel ad supplementum nocturni somni, licet. Sed Auicenna aliquid plus uult: nam si de superfluo loqueretur, conueniret etiam quandoq; nocturno. Hæc igitur sententia ad diurnum solùm extenditur. Si igitur hic somnus nocet, non concoquit, quòd sit præter consuetudinem, uel nimis leuis non facit, ut non adiuuet coctiones. Sed uidetur hæc ratio, Qui dormit in die, uel dormit ad supplementum nocturni, uel ultra metam propriam cùm nocte bene quieuerit. Siquidem rectè quieuit nocte, incurrit detrimenta somni superflui: ea autem sunt ab illo descripta: si uerò pro supplemento nocturni, cùm diurnus sit leuior, & in hora calidiore, in qua non adeò bene cogitur calor ac quiescit, & necessariò interruptus, eo quòd pars sit in nocte, & pars in die, & etiam præter consuetudinem: & si hoc non in omnibus, igitur concoctio non perfecta celebratur nec fida, igitur sequentur hæc omnia. hæc est ratio eorum, quæ ab Auicenna scribuntur. unde patet, quòd deterius est semper dormire in die, quàm perficere debitam somni quantitatem in nocte. quam Auerroës dixit esse minimam quinq; horarum, maximam nouem, mediocrem septem. Veruntamen ille idem censuit in suis Collectaneis, quòd somnus esset necessarius tertiæ coctioni, non solùm primis duabus. Conciliator uidetur sentire quòd somnus sit necessarius primæ & secundæ coctioni, non autem tertiæ, aliter nullum superesset tempus exercitationi. Respondeo: Somnus utilis est omni coctioni, in tertia tamen si probè administrentur reliquæ duæ non est adeò necessarius, quia utilitas exercitii, & expulsionis superfluorum uincit. Illud mirum de diurno somno, quòd Galenus dicebat, Consuetudinem plus posse, quàm naturam.

Text.136. tex.39. tract.5. contr.18. doc.2. cap.13. doc.2. cap.9. lib.2. cap.21. iuxta medium. Different.121. 2. Prognost. com.11.

CONTRADICTIO XXI.

Superflua an melius per somnum expellantur.

Secunda primi, doc. 2. cap. 15.
cap. 3.
ca. 2. iuxta fin.
com. ultimo.
cap. 9.
4. Par. Aph. 41
3. de Causis, Sympto. c. 8.
ca. 5. iuxta fin.

SOmnus omnes ualidas retinet euacuationes, inquit Princeps: & subdit sententiam hanc, quamuis ancipitem, ex mala translatione, Vigilia melius expellit omnia ad superficiem corporis quàm somnus, licet in somno magis abundet sudor propter distributionem alimenti. Et uidetur sumpta à Galeno autoritas, cùm dixit in duodecimo Artis curatiuæ, Somnus concoquit, & uigiliæ digerunt. Et ratio uidetur sumpta ex libro de Dissolutione continua, cùm dixit, quòd calor in somno intus migrat. Et rursus in secundo Regiminis acutorum dixit, Nempe uigilia per halitum digerere & siccare, non quæ in imo sunt coquere nata est: Somnus uerò humectare, spiritumq; & effluuia cohibere. Attamen in tertio de Causis pulsuum inquit: Etenim excrementum succorum confectorum ueluti fuliginosum excernere arteria per somnos uehementius auet, quoniam copiosius fit. Cui subscribit illud Hippocraticum, Sudor multus ex somno factus absq; causa manifesta, corpus uti pluri cibo significat. Dicebat Philoteus, referente Brasauola, Quare dixit in somnis? quia in somnis omnes naturales potentiæ operantur. Simile uidetur uoluisse eadem particula Galenus, cùm dixit, Per somnum operationes sensuum, ac uoluntariæ quiescunt. Quasi de naturalibus non intelligat. Atq; si Galeni uerba rectè interpretemur tertio de Causis pulsuum, non obscurum est duas esse somni partes: primam, in qua calor naturalis contrahitur perfrigerato corpore: postremam, in qua illo aucto corpus ipsum concalescit. In prima itaq; parte somni nequaquam superflua expelluntur, sed si modò fiat in secunda. Galeni enim uerba sunt: Igitur toto somni tempore uidetur animalis uirtus quiescere, & naturalis uehementius operari. Liquet autem quòd expultrix est uirtus naturalis, & una ex quatuor. In quarto etiam de Tuenda sanitate inquit: Id nobis agendum in his est, qui succum habent corruptum, nec concoctioni idoneum, ut sudore urinaq; expellatur. Quod semicoctum autem est, utile concoquendo reddatur: id autem somno atq; quiete optimè fiet. Forsan quis hæc ultima uerba, ad coctionem eius quod concoqui potest tantum referet. Sed obstat, quòd sudor melius per somnum prouocatur, ideoq; etiam ad primam partem refertur: & in prioribus uerbis laudat uinum, quòd concoquat, urinasq;, ac sudores prouocet, & somnum conciliet. Quomodo igitur illorum prouocationi consulit, si ea per uigiliam melior fit? uinum autem somnum inducit. Sed dicet differentibus temporibus utraq; hæc agit uinum: somnum enim conciliat & concoquit, inde uigilia digerit. Veritas est, quòd expulsio triplex est: Voluntaria, quæ fit per musculos, ut cùm manu impellimus

pellimus aut etiam respiramus: Media, quæ fit per uillos, seu fibras: hæc enim naturalis est, cùm non assentientibus nobis fiat: non tamen pura naturalis est, cùm fiat ab eodem principio, & animæ conatus augeat, uel supprimat: ut in uomitu, ac compresione uesicæ. Tertia pura naturalis à calido fit, & secundum hæc tria genera distinxisse oportet: nam sudor cùm naturali tantum expultrice indigeat, melius per somnum protruditur. Quæ uerò fiunt per uoluntatem solam, fæcum eductio ex intestinis, & urinæ ex uesica, melius proculdubio per uigiliam, cùm per somnum ex toto supprimantur. At mediæ quædam, ut descensus cibi ex uentriculo ad intestina, aut urinæ ex renibus in uesicam, proculdubio hæc medio quodam modo fiunt per somnum: aliquando melius si uirtus naturalis uincat per somnum: aliquando per uigiliam melius, ubi animalis uis maior requiratur, ut in uomitu & deglutitione: pauci tamen dormientes euomunt, nisi ebrii sint, ob motus uiolentiam quæ expergisci cogit. Generaliter tamen propelluntur melius per somnum ad conceptacula sua superflua quæq;. Galenus autem cùm dixit, uigiliam expulsioni superfluorum magis cōuenire, de expulsione ex conceptaculis intellexit foras, ut meiendo, aut egerendo, non ea quæ corpus liberans uniuersum in conceptacula superflua impellit. Et sic etiam dictum Principis intelligatur. Et somnus nocet quando superflua expulsione indigent: nam palàm est, illum ibi intelligere de expulsione extra corpus. Vnde uideant qui copiosiorem cibum suadent in cœna exhibendum, quanto periculo exponant homines, si quid uberius assumendo peccatum fuerit. Decimatertia tertii, tract. 2. cap. 6.

CONTRADICTIO XXII.

Medicamentum ex contrariis facultatibus compositum, an contrarios morbos curare poßit. &, an in eodem membro contraria efficere, primisq; uiribus aliud quàm secundis facere.

QVod curare debet tantum, in contrariam partem debet declinare, quantum est qualitas morbi quæ à naturali statu membrum abducit: quo fit, ut temperatis cura perfici nequeat: tertio de Simplicibus medicamentis. quod præceptum non semel repetiit; ut tertio Artis medicæ: sed non est id primum propositum: Nempe quòd iuuentur à temperatis: & priore iam loco dixerat, tum etiam antè, Non tamen curare possunt. Atq; id primò mirum, posse iuuari, curari non posse. Cæterùm eò illius tendit oratio, ut nos doceat, medicamenta contrarias simul habere facultates; exemplumq; subiicit in eodem tertio Simplicium medicamentorum libro, de medicamento quod melle ac rhu constat, quod planè astringit simul ac laxat. Inde de lacte brasicaq;, sed non pari ratione subiicit, tamen idem de medicamento ex cotoneo ac scammonio, nec non de rosa

cap. 12. in pri. c. 6. c. 7. cap. 14. cap. 15.

cap.16. rosa quæ simul dulcescit in ore,& amarescit.Quo fit,ut non clarius quàm sequentibus uerbis,quomodo id fieri posит,declarauerit. Mixta enim,inquit, qualitas est partium non similium in medicamento: immixta autem substãtia dissimilariũ:uelut in rosa alia est pars quę dulcis,alia est quę amara,aut etiam mordicans. Dabat autem triplex exemplum ibi,atque adeò euidentibus hæc demonstrabat, ut non pigeat ad uiri sententiam intelligendam ea recensere, quæ ibi adducit. Primum igitur est, cùm in tranquillam aquam duo lapides proiiciuntur, circuli fiunt sibiinuicem obuiantes, eodemq; momento aquæ eadem pars duabus contrariis figuris subiicitur. Similiter eodem tempore si quis pedem in calida,manum in frigida teneat, totum corpus calido simul & frigido perfunditur: nec tamen aut lapilli unà sunt,nec pes cum manu: ut nec in lingua, cùm absynthium cum melle mandimus. ergo substantiæ dissitæ sunt loco, naturaq;,qualitas tamen communis ubiq;. Nec absurdum uidendum uidetur contraria censere in eodem esse subiecto,modò non in summo.Quam sententiã ferme expressit primo de Elementis,in fine,dum docuit,substatiarum mixtionem ad minima fieri, qualitatũ autem perfectam unionem. c.10.
Temperatum autem nihil prorsus agere in contrariis summis affectibus, c.4.& 5. docuit tertio de Temperamentis, tum quòd haud ualeat immutare,tum cap.4.in pri. quòd immutetur,& tunc semper calefaciat.ob id prius dixerat,quòd medicamẽta frigida non immutãtur à natura,sic enim calefacerent,sed tamẽ calescunt qualitate, quæ eis non naturalis est, cuius auxilio comminuta, ac in pristinam redeuntia naturam refrigerant, actu frigida existentia:exemplumq; dat pituitæ, quæ actu frigida est, licet in corpore nostro moram non paruam traxerit. Ex his planè constat,temperaturam esse qua-prima primi, litatem,non substantiam apud Galenum, prout etiã credidit Auicenna. doc.3.c.1. Nam Galenus censet misceri qualitates, ut iam dixi, substantias autem ad minima, temperatura autem est qua agunt: est igitur temperatura qualitas, ut in medicamentis. In simplicibus autem qualitas non aliud est ab ipsa ferme substantia, atq; ob id temperatura substantia quædam 3.contrad.t.1. est. Differunt tamen, ut aliàs declaraui. Liquet uerò, nec Auerroëm de actione medicamenti frigidi Galeni sententiam esse assecutum. Serapio c.5.Antidot. igitur,ut ad rem redeam,sic explicat medicinę compositę auxilium:Nam medicamentum aut ad partem læsam sponte accedit, atq; ea de causa ad uniuersum corpus: igitur pars illius minima ad læsum membrum, parumq; iuuaret:supponit autem illius egregiam operam,quæ tamen nondum demonstrari potest:nisi quis dicat, Capparim lieni, Eupatorium iecori strenuè prodesse. Sin autem trahitur à particula patiente uel sola ipsa qualitas ad ipsum peruenit membrum: quo fit, ut non similitudine trahatur: nam quod simile est,ideo est simile, inquit, quia mixtio quatuor

tuor elementorum cum attrahentis partis mixtione conuenit: quare non solam qualitatem trahi necesse est: neq; etiam pari ratione sponte qualitatem diffundi: nam in primũ incidimus inconueniens. Cur autẽ sanũ existens similibus gaudeat, cõtrariis ægrum: & illud nos breuiter docuit: præter naturam enim cùm odio habeat qualitatem à qua læditur, contrariam diligit. Porrò quòd mixtio substantiarum non penetratione corporum fiat, sed minimis tantum, nullibi adeo expresſit Galenus, quàm in tertio de Simplicibus medicamentis libro. Nam cùm ambas opiniones bis recitasset, hanc quam secundo retulerat loco ueram esse, ac dictis à se, tum à Theophrasto consentaneam fore affirmauit. Sed ut ad rem redeam, dum de Antidotis loqueretur Galenus, recensens mithridaticæ inuentionem compositionis, inquit: Mithridates cùm in damnatis expertus esset, ad singula uenena singula medicamenta prodesse, omnia in unum commiscuit, ut sic fieret quod uniuersis uenenis conueniret. Palam autem est ex primo de Medicamentis secundum genera, uenenorum alia uexare pulmones, alia uesicam, alia peculiarem atq; præcipuã partem quandam: quo fit, ut necesse sit antidotum mithridaticam in illo auxiliari pulmoni, huius autem uesicæ. Quod & in libello de Theriaca ad Pisonem fatetur, cùm dixit: Nam morbi cuiusq; differentia ac uarietate comperta, naturaq; medicaminum simplicium ac temperatura cognita, sic præparamus medicamentum, ut unicuique morbo quod conueniat, uaria compositione distribuatur. Inde paulò pòst, cùm quod dictum fuerat in primo de medicamentis secundum genera recitasset, subiicit: Contraria uice pleraq; medicamenta quibusdam partibus curandis maximè sunt idonea, ut iecinori Eupatorium, Glans unguẽtaria lieni, Saxifragia & Betonica renibus. Quin etiam paulò antè retulerat rem, ut dicit, miraculo similem, Trifolii speciem, quæ habet semen cnico simile, folia uerno tempore hyacintho, dolores qui ex ictibus serpentum accidunt curare, si ex decocto locus foueatur: at sanis membris fotus idem, idem doloris genus creat, quod percussus à serpẽte pati solet. Hoc primò Galeni grauitate indignum uidetur, cùm uerisimile non sit ab omni serpentum genere eundem procreari dolorem: at herba, ipsa quonam pacto, cùm una sit, uniuscuiusque doloris similitudinem imitabitur: oportet enim eam omne genus doloris efficere, quod neq; uerisimile est, neq; ipse dicit. Quòd si de uno, aut paucis serpentum generibus intelligit, haud uideo, quod non hoc miraculi genus dici debeat, illo ita scribente quinto de simplicibus medicamentis: Siquidem facultates quæ deleteria medicamenta mutant, mediã habent naturam inter corpora quæ patiuntur, & ueneni naturam: quò fit, ut largius sumpta lædat. Quæ uerba etsi Oedipo quodã indigeant interpre-

cap.17.
lib.1.cap.1.
cap.1.
cap.3.
cap.4.
cap.18.

te,nam id ostendere uidetur prima fronte, quòd alexipharmaea opus alexiteriorum iuuare debeant,non curare:miraculum tamen Galeni hic soluunt.Sed iam ad propositum nostrum reuertamur:sententia Galeni est, quòd primæ qualitates in mixtione refrangantur aliis fermè integris reli-
cap.4. ctis,quam in eo libello,antequam ad medicamēti Theriacei descriptionem perueniat,clarè expresit.Liquet igitur & quòd iuxta illius mentē, compositum medicamentū contrarias habeat facultates,cōtrariosq; morbos curare posit:tum in eodem membro contraria simul efficere: aliaq; primis,alia aliis facultatibus.Quę cùm possem innumeris illius sententiis confirmare, ob illarum multitudinem atque consensum supersedeo,con-
cap.57. tentus modum,quo id fiat,iuxta illius sententiam atq; etiam causam explicasse. Auerroës tamen quinto Collectaneorū conatur ostendere,quòd medicina cōposita cōtraria non posit efficere,nisi ut est media inter illa, uelut temperata calefacit frigida,& eadem ratio calida infrigidat,estq; illius hæc ratio,hoc rationi repugnat,nec experimento potest demonstrari:igitur uerum esse nequit.nam experimētum tuetur,ut dixi,repugnantia medii ad extrema, ratio non ostendit ut una medicina posit habere plures formas,nec si habeat ut membra trahant quod contrarium est affectui. Respondebit Galenus, quod hoc experimēto patet,quoniam non æquè bene curantur morbi contrarii à liquiritia,uel saccharo,aut his quę penitus sunt temperata, ut oui luteum,sicut à medicamento Theriacæ Andromachi,Philonio,& talibus. Dicet Auerroës quòd talia medicamenta sunt subtiliora,& etiam magis inimica naturæ, & ob id in illam magis agunt,etsi in qualitatibus sint æqualia. Præterea medicina,ut dicitur,non fermentata melior erit,qua tamen Galenus haud utitur. Ad hęc ille dicet,meliorem esse proculdubio,sed primas qualitates obstare.qua-
1.cap. re fermentatio,ut dicunt,seu mora nihil addit, sed minuit ab operatione principali,innoxium tamen reddit medicamentum. Est authoritas Galeni primo de Antidotis:Antoninus cùm in grauem soporem ex usu theriacæ incidisset, succum Papaueris ab illa amoueri iusit. uerum cum in immodicam siccitatem incidisset antiquiore sed cum succo usus est. Itaq;,ut ibi dicebat,constat recentem ad somnum ualidiores uires habere:eadem ratione ualidius cuncta peraget munia. Respondebit Auerroës,debilius agere proculdubio uetustam antidotum,sed non mixtionis ratione,sic enim præstaret nulla unquam uti mora,sed quoniam quæ ingrediuntur imbecilliora euadunt. Sed hoc etiam Galenus fatetur dicens,nam causam imbecillitatis in succi uetustatem, non in mixtionem reiicit.Sed ad hæc inquam Galenus medicamentum mixtum ualidiores habet uires longè quàm ut appareat temperatum,nam tenuis substantiæ est

est cinnamomum,nec tamen adeo bene excalefacit uentriculum,ut theriaca,quæ longè cinnamomo caliditate inferior est.Accedit, quod ad diuersa membra uim habet quandam præcipuam theriaca, ut in aperiendo iecoris obstructiones,curãdoq; coli dolores:quod & uidit Auenzoar: quomodo igitur hæc media existens facere poterit. Illud tandem luce clarius est,medicamentũ mixtum,quod moram non traxit, ualidius esse tanto quanto periculosius:quod ego in Persico Philonio dum Emoptoicos curare uellem non semel expertus sum.Excipitur tamen functio,quę simul colligere plura debet, ut si detergendum, inde agglutinandum sit: nam tunc operatio hæc multiplex atq; iuncta longè melius ab una forma fiet.hæc autem fit una tẽporis beneficio. Altera ratio(ut ad Auerroëm redeam)hæc est:Galenus concedit formam unam mediam in primis qualitatibus euadere,sed secundæ & tertiæ facultates in primis fundamentum habent, ergo & illæ uicissim immutantur, & in unam redeunt formam. Succedit quòd forma una in singulis agit,nec est agens perfectum in naturalibus donec formam unam atq; extremã receperit, eadem & in artificio compositis ratio est. Quòd si formæ plures sint,etiã diuersas esse partes in quibus fundentur esse oportet:quare mora, & mixtio erit necessaria.et ideo à forma illa quæ toti prędominatur actio ipsa non à diuersis partibus proueniet.Ad hæc Galenus utiq; respõdebit:fieri quidem formam unam quia temperamentum, non autem sic unam, quin partes diuersas retineant operationes, ac uires: ut in brassica edocuit,cuius succus soluit uentrem,substantia astringit.Qualitates autẽ primæ iuxta Galeni sententiam toti medicamento communes fiunt,nõ autem reliqua:neq; enim actiuæ sunt,aut producere simile possunt,cùm nõ sint substantiæ elementi proximæ.Ergo medicamentũ non miscere oportet ubi ex innoxiis constet atq; propinquis temperamento. Respondeo: In uia Galeni ob tria expedit fieri eam unionem : primum, cum immodica fuerint quæ miscentur,ob idq; maximè quę succum excipiunt nigri papaueris:uel cùm plures operationes simul iunctas quærimus, uelut in Philonio,cùm sputum sanguinis cohibere uolumus ex pulmone,nam penetrare oportet medicamentum,atq; id à calidissimis fit medicamentis: inde astringere,hoc autem à frigidis,aut temperatis:quòd si unio facta nõ sit,penetrabunt leuia:& tantum abest ut cohibeant sanguinem, ut etiam sine astringentibus existẽtia proritent acrius. Manifestum est autẽ quòd hic modus in plures diuiditur,aut penetrationis gratia,aut moræ in loco, aut uehementioris actionis,aut plurium simul se consequentium actionum,aut expulsionis.Similiter & modus primus est, aut quia immodica est qualitas, aut quia membris obest principalibus. Tertium autem

1.Theisir in procemio.

est in expurgantibus,in quibus mixtio non una,non unum affert detrimentum, sed multiplex. In morbis igitur cordis, iecoris, intestinorum & uentriculi,& lienis,medicamenta haud unam formam habere debent ut nec in renum morbis:& hoc,nisi in uenæ fractura, atque neque in illa ubi uentriculus patiatur. Laborante uesica,utero,capite, pulmonibus fermentari debent, ob uiarum longitudinem: deferuntur à tenuissimis uel astringentia uel mollientia,aut talia. Si mora concedatur,præstat & in cordis medicinis fermentata esse simul medicamēta.Porrò ut ad Auerroëm reuertar,contrarias qualitates,quæ à materia pēdeant,in uno subiecto posse esse negat. Simplici autem ratione & immateriali non esse impossibile affirmat. sic enim in oculo imago candoris ac nigredinis. Verum hoc Galenus haudquaquam dicit,nam in mixto ab arte(cùm solius naturæ ac Dei existimet uerè miscere opus)alias partes statuit quæ laxent,alias quæ astringant. Hanc autem distinctionem medicamentorum ostendit Galenus primo ad Glauconem,dum tertianam notam curare docet ptisana cum pipere exhibita in cibo. Huius causam reddebat Auicenna in cura hemitritæi, loco etiam ptisanæ suo more hordei aquam scribens: inquit enim,quòd piper trahitur ad materiam,& illam concoquit:hordei uis ad cor,& ad membra calefactorum: & quòd ubi natura hoc facere non possit,tunc cadit. Sed iam uidetur quintam ponere naturalem uirtutem,de qua diximus aliàs. Ex hoc patet,quòd modus Auerrois,non satisfacit cum sua æqualitate:nam ab æquali cibo neq; tantum concoquitur febris materia,nec calor adeò refrigeratur. Eandem habet sententiam in quinto Canonis,dum crocum medicamentis frigidis docet admiscere,quæ cordi sunt conuenientia:dicit enim,quòd natura illa expoliat à croci calore,inde illis utitur: quam sententiam apertius declarauit in tertio libro,dum de corde loquitur,his uerbis:Et in intemperie cordis calida,frigidis medicinis calidas admiscebimus: confidentes quòd si naturæ uires ualidæ fuerint,discernet inter id quod infrigidat,& id quod calefacit: & infrigidante quidem utetur ad temperandum cordis substantiam,illudq; ei applicabit:calefaciens autem spiritui transmittet,atque eo modo illum instaurabit.Hic non tantum duorum membrorum ratione, sed unius uires medicamenti segregari docuit. Contra hæc pro Auerroë dicet quispiam, Si ita est,æquè facile fuerit ferme contrarias dispositiones curare, ut simplices,cùm tamen experimentum maximū discrimen esse doceat.Quid enim negocii est miscere medicamentum calidū in tertio,frigido in tertio,& iecur calidissimum simul refrigerare,ut uentriculum frigidissimum excalefacere?Auicenna etiam quinto Canonis dicit, Vires quæ Theriacæ inexistunt non à myrrha aut

cap.10.

prima quarti tract. quarto cap.19.

trac.scientiali & est cap.2.

tract. primo fen.11.cap.7.

cap. de Qualitate compo-

aut alio ſimplici prouenire,quoniam ab una forma procedunt.unde neq; immutare conſulit Theriacæ deſcriptionem, damnatq; Galenum quòd illam immutauerit ambitionis cauſa. Sequeretur etiam, quòd medicamenta ut magis compoſita eò ferme eſſent ſemper utiliora : quare in non fermentatis Auicenna Galenum tuetur,ut in cura hemitritęi dictum eſt: at in compoſitionibus magnis unam formam,à qua omnes illæ operationes,non ſecus quàm in homine ab anima, conſtituit. Hic rurſus Galenus diceret,In hominis anima ratio non obſcura eſt, illa diuerſis corporis partibus utente : at in medicamento ſi una eſt forma, ſi una qualitas, inde etiam una ſubſtantia, unde origo tantarum operationum. Cauſa cur morbi complicati non facilè curantur eſt, quoniam ſi qualitates immodicæ fuerint, in tranſitu corrumpunt obuiantia loca : ſi autem modicæ, medicamentum iam uetuſtate corruptum erit. Difficile etiam eſt in complicatis, contrariisq; morbis cauſam præpotentem non inuenire quæ ſanationem non impediat. Si etiam unum membrum ſolùm laboret, uniuerſis uiribus natura utitur ad inſtaurationem : pluribus laborantibus, auxilia diuidere cogitur, ſi quidem natura eſt quæ curat, non medicamentum.Ex hoc patet,quod tertio loco quæſitum fuit,medicamentum aliquod calidum & humidum aſtringere : & frigidum & ſiccum laxare, & emollire : nam cùm rei emollienti rem abundè frigidam addideris, ſiccamq;,ſeu permiſeris fermentari ſeu non : ſed magis cùm permiſeris temperatura una proueniet frigida ſiccaq; : pars tamen quæ tumore duro laborat,id quod laxat trahit : quare quod trahitur, ſimul laxat,atq; infrigidat,& ſiccat. Et hoc eſt, quia ſecundæ & tertiæ uirtutes non in impreſsiuis qualitatibus,ſed in elementatibus manent. Porrò qualitates elementares laxantis medicamenti proculdubio caliditas ſunt,atq; humor. At dices,Galenus ſexto de Medicamentis ſecundum locos,inquit : Hanc uerò myrrhæ recurſus uelocis facultatem retardant aſtringentium mixturæ:non igitur in ſolis primis qualitatibus hoc accidit. Duo in hoc conſiderare oportet : primum,quòd & ſecundæ,& tertiæ uires,& quæ à forma mixti procedunt omnes hebetantur certè contrarii admixtione : ſed non tamen uelut primæ qualitates, cùm minimè inuicem agant : uel ut in unum,quemadmodum illæ,coëant. At etiam,quod ſecundo loco dicendum fuit, cùm ad laborantem particulam medicamenti uis non comparatur,ſed ad ſanam,uel ad uniuerſum corpus,mixtum ex diuerſis ac contrariis facultatibus,nihil prorſus agit, altera alteram facultate retundente. Sic igitur ſcammonium citonio immixtum non adeò,ut per ſe ſolùm, uiolenter expurgat, neque uentriculus ab oleo roſaceo relaxatur aut confirmatur. At rurſus recurrens,Galenus tertio Artis curatiuæ nos edo

T 3 cet,

[Margin notes: ſitionis medicamentorum, & eſt cap.3. tra.1. 5 can.in deſcriptione Ther. — cap.1.]

cap.2. cet, mixtum ex ærugine æris & oleo ac cera medicamentum salubre esse ulceribus putridis, nec colliquare æruginem, nec oleum aut ceram putrefacere: inquit enim, ex infinitis penè medicamentis cauo ulceri insensisimis, quorumq; nullum generandæ carni est idoneum, unum conficere possum medicamentum, quod nec dolorem excitabit, nec phlegmonem, nec putredinem, & carnem pulcherrimè generabit. Igitur in mixtis medicamentis ratione uirtutum secundarum, etiam una forma consurget, ex mente Galeni. Verùm hanc difficultatem ipse sustulit, dicens: Immodicè siccat ærugo, ab immoderato sicco fiunt erosiones, colliquationes, dolores, & phlegmones excitantur: ab humidis nullum est, ut à cera & oleo auxilium sordidis ulceribus: moderatè siccum nullum affert detrimentum, sed carnem generat. Itaq; ærugo æris humido ceræ & olei ad moderatam siccitatem deducta hæc omnia facere potest, ut multum profit, & nihil noceat. Quare hæc ex primarum qualitatum mixtione potius fiunt quàm subsequentium. Illud etiam diligenter considerare expedit, Non eandem esse rationem assumpti intra corpus, & inditi ulceri medicamenti: nam quod intrò sumitur, à diuersis membris primò in diuersas partes diuiditur: tum etiam à partibus aliis, atq; aliis, eiusdem membri unaquaque quod sibi conuenit ad se trahente, & reliquum relinquente: at quod ulceri immittitur, distribui nequit, aut separari: totum in totum necessariò agit. Quod etiam intrò sumitur in potestate est quoquomodo corporis ipsius: quod extra applicatur patienti particulæ quasi plenè dominatur: intrò nequaquam, nisi uenenum fuerit. Alia in uigesimaoctaua Contradictione de hoc subiiciemus: quæ ibidem repete.

CONTRADICTIO XXIIII.

Hœdi carnes an facilè concoquantur.

EX pedestribus animantibus suilla caro cibus est optimus: inde hœdina, pòst uitulina, libro de Cibis boni & mali succi. Declarat autem cap.4. quòd non ex paruulis, nam excrementosam illam putat, sed mediocris ætatis eligendam suillam carnem. Agninam improbat deinde, quòd lenta sit, & mucosa: ab aliis autem pedestribus abstinendum ibi prorsus consulit. At uerò cùm de hoc sermonem faceret, tertio de Alimentis, inquit:
c.1.2.post init. Cæterùm, ex suum carnibus, quemadmodum his qui ætate florent, ualidiq; sunt, & multum exercentur, florentium ætate sunt præstantiores ita aliis increscentium. Vnde hic uidetur paruulos porcellos adultis præferre: cumq; cæterorum animalium quadrupedum carnes damnasset, inquit
cap.14. tamen in eodem libro, Carnes animalium agrestium pauci sunt excre-
cap.8. menti, multò ualidius nutriunt, & melius præbent alimentum. In libro autem

autem de Attenuante uictus ratione inquit: His,qui uitam degunt desidem,suilla caro non conuenit:solis hœdis innoxiè utatur. In primo etiam Artis curatiuæ ad Glauconem inquit, de Cura loquens tertianæ: Paruorum etiam suum si carnes liquefactas dederis, nihil nocebis. Et rursus secundo de Temperamentis: Caprilli generis fœtus suillo,quòd nimis sit humidum ac mucosum, esui melius est, atq; iucundius. Forsan quis hæc sic concordabit. In libro de Alimentis & de Cibis boni & mali succi,considerat quid melius exhibeat alimentum: atq; in hoc genere suilla caro præcedit:si tamen ad attenuantem uictum respicias,hœdina præstantior, cùm minus nutriat, & minus etiam lentum præbeat alimentum. Iuuenum tamen suum melius est alimentum, quàm nuper natorum: sed non adeò facilè concoquuntur, ut nuper nati: conueniunt tamen nuper nati ratione temperaturæ,tertiana laborantibus:similiter & in sicca uentriculi intemperie abhorret primò suillam,dum laborat homo,dare:quæ quamuis,ut dixi, nutriat copiosè: attamen crassum, & glutinosum, inquit,alimentum præstat,& difficilè concoquitur: cùm tamen conualescere illum fingit, à ptisana & piscibus ad porcelli nuper mactati carnes transit, duabus rationibus: quòd temperiem habeant maximè morbi intemperiei contrariam, unde hœdinæ præferuntur: & quòd adultis facilius concoquantur, unde imbecilli uentriculo magis conuenient. Cæteris (dicebat Galenus quarto Regiminis acutorum) mediæ ætatis sues conueniunt, non solùm ob suauitatem,sed etiam ob concoctionem. Hic per concoctionem uel alimentum intelligere decet, uel etiam quòd nuper natis nimio humido difficillimis, ut ibi aiebat(cùm omnium animalium quæ ab homine eduntur, suilla caro humidissima sit) melior sit, ac facilior ea, quæ mediæ ætatis est. Hoc idem Hippocrates habebat in textu, cùm dixit: Porcelli caro praua est,suilla optima. Verùm antea caprillam bubula facit deteriorem, quòd acrior sit,& calidior. Sed nihil prohibet,caprillam deteriorem esse bubula,uitulinam tamen hœdina esse inferiorem. Quod uerò de agrestibus laudet, quæ iam damnasse uidebatur, nihil est: nam agrestes sues,uitulos,hœdos,agnos,auesq; probat:non autem genera agrestium, ut ceruos, lepores, capreolos. Refertur igitur dictum illud ad uiuendi modum,non ad animalium genera. Multum tamen facit & regio: nam Auerroës Arabiæ agnos hœdis illico postposuit, autoritate etiam Rasis fretus: nec facit meliores suillis, quo ad nutrimentum: sequitur enim Auicennam,& Galenum in hoc,sed concoctionis facilitate considerata, quamuis non sit adeò ut suillæ boni alimenti, eas tamen præponit suillis. Suillas robustis suo loco primo relinquit. Nec de uitulina discordat; nihil enim prohibet,in Græcia uitulinas arietis carnibus proponi,in Arabia autem Auerroi arietes aduehebantur, Arietinas uitulinis præponi.

cap. 9. | ca. 12. in prin. | ca. 6. ante me. 7. Artis curat. post med. | com. 102. | ibid. com. 106. | 5. Colle. c. 20.

poni.Nuper igitur nati porcelli omnibus carnes deteriores adultis. increſcentis autem facilius concoquuntur adultis, non tamen melius exhibent alimentum,niſi à ſicca intemperie uexatis: optimè ſyluestrium. Verùm cap.8. quis nobis fortaſſe obiiciat, ex libro de Renum affectuum dignotione,ac curatione: Caro ſuilla maximè nutriens, corroboransq; corpus, optimiq; ſucci, ac hominibus maximè familiaris, ſed glutinoſum quid, ac craſſum continet: ob quod qui ea aſsiduè utuntur, iecoris & renum obſtructionibus capiuntur:longiora igitur per interualla ea utendum.Paruorum autem porcellorum carnibus(modò parùm)aſsiduè uteris,nihil enim nocebunt.Hoc in renum affectu conſulit,neq; enim uerum eſt generaliter: & quanquàm adultorum porcorum melioris alimenti caro ſit,ſi tamen peccetur,nec probè concoquatur,deterius afficit quàm increſcentium. Igitur hœdina & increſcentium porcellorum caro ſecuritate præſtantiſsima, non tamen alimenti bonitate. Porcellos igitur ſemiagreſtes, & qui in lib.de Cibis boni & mali ſucci,c.8.in princip. montibus uiuunt,Galeno conſulente,eligere decet.

CONTRADICTIO XXIIII.

Piſces omnes an difficilis coctionis.

cap.16. PIſces omnes ad concoctionem ſunt contumaces, tertio ad Almanſorem inquit Raſis.Subiungit præterea: Semper enim longam in uentriculo moram trahunt, & ſitim faciunt:& quamuis abundante bile,& in temperatura calida conferant, malos tamen etiam in his generant humocap.18.in fine. res. Auerroës autem ſexto Collectaneorum(docens nos à peſtilentia præſeruare) inquit: Sanguis ex his rebus genitus (de piſcibus loquens)eſt celeris corruptionis.Et ratio habetur ex dictis,& etiam ex Raſi,dum dixit, 21.con.ca.421 parum ante medium. quòd eſt tenuis & huimidus. Sed neq; Galenus quinto de Tuenda ſanitate,cõmemorans ſenibus aptos cibos, tum iuuenibus,cetaceis,& oſtracodermis, auibusq;, hœdi carnibus laudatis, piſcium ullo modo meminit. In oppoſitum eſt Galeni ſententia ſeptimo Artis curatiuæ, ubi ſaxatiles, ca.6. ante me. etiam laboranti ſumma imbecillitate uentriculi,exhibet. Laudat & illos in libello de Attenuante uictu,ſemperq; aliis proponit eorum uſum. Et cap.8. ante medium in hiſtoria Antiochi, quinto de Tuenda ſanitate, tum etiam Telephi Grammatici, qui ad ſummam ſenectutem peruenerunt, piſcium meminit,non ſolùm ſaxatilium,ſed etiam pelagicorum. Ideoq; ſaxatiles commendauerat tertio de Alimentis, cùm dixit, eorum genera non ſolùm cap.28. cap 25. concoctione eſſe facillima, ſed quòd ſaluberrima ſint hominibus. Dico autem,inquit,ſaluberrima, quæ ſanguinem ſubſtantia mediocrem generant: quod & antè dixerat etiam de pelagicis, cùm eos poſt perdices aues collocaſſet. Illud ſanè mirum,quòd parum antè dixit,Pelagicos,tum cæteros piſces omnes ſanguinem tenuiorem eo, qui ex pedeſtribus generatur,

tur,procreare:unde alimentum illorum cito difflari.Sed non sibi contradicit:tres enim ordines facit eduliorum in animalibus: Pedestrium,crassum sanguinem generantium: Auium,mediocrem,quibus proximos statuit pisces pelagicos,& saxatiles,& cæterorum,qui cum fructibus & oleribus sanguinem generant serosum. Ex hoc non rectè intellecto Galeni sermone Arabum error prorepsit,existimantium pisces omnes tenuem sanguinem simpliciter gignere,cùm Galenus quadrupedibus comparasset.Quinimmo etiam de mollibus loquens,inquit:Omnium autem memoratorum piscium alimentum hominibus ociosis,senibus,imbecillibus, ægrisq; accommodatissimum est.Qui uerò corpus exercent,cibos postulant firmiores.Postea uerò,cùm piscium duriores carnes habentium meminisset,inquit: Crassum hi gignunt alimentum. Tantum igitur abest, ut tenuem semper generet sanguinem, uel ut siticulosi sint, uelut Rasis dixerat.Optimum enim esse alimentum existimandum est,nec immerito ab Apostolis usurpatum, qui nisi ui intercepto cursu ad extremam peruenere senectutē.Iudas & Symeon ad annos CXX.Petrus ad LXXXIII. & tamen cruce extincti:Ioannes LXXXX.excessit. Propterea bene dicebat Galenus in libello de Cibis boni & mali succi, Pisces omnes ferè boni succi censentur,nisi qui in lacunis,aut paludibus uiuunt.Differentiāq; illam tum ibi,tum in tertio de Alimentis, scriptam ab Auerroë primo Canticæ,tria docēte esse piscium genera à loco sumpta,decet animaduertere:Eorum qui in mari semper uiuunt,qui & optimi sunt: Eorum qui in dulcibus aquis semper, qui pessimi: de quibus Rasis forsan intellexit. nam in lacubus,dixit, uel paludibus inueniuntur: maris haud meminit, quòd forsan ab illo plurimum distaret. In continentibus autem aliorum recitat opinionem,nec marinos uel ibi ipse cognouisse uisus est. Similiter & Auerroës,dum illos damnat,de his intellexit. Eorum autem & est genus tertium,qui modò in mari,modò in fluminibus uiuunt,Galeni sententia est,ut alimentum,quemadmodum & uita, media esset inter pelagicos & dulces.Hoc tamen Auerroës V.Collect.multū laudat(quasi cum Galeno certare uolens)quòd magna exercitatione utatur,dum procul à mari aduersus fluminis impetum ascendit. In mari autē degentium,dicebat Auerroës,tum aliorum,adhuc triplex est genus:quod in saxis uiuit, optimū:quod circa littora,pessimū:& mediū,quod in aquarū gurgitibus. Galenus autem præter hæc addit tria, ut bono alimento alantur,ut mollis sint carnis,ut friabiles.Sic igitur belle XXVII.genera piscium,tum uerò cum contrariis LIIII.& si ad ueram normam deducere tentaueris,in uniuersum erunt piscium genera CLXXX.quę ex hac regula Auerrois & Galeni dignoscentur:uelut marinus pelagicus, mollis carne,ac friabilis,malo utens alimento,unum est genus:ac sic reliqua compone. Ex prima tabula

ca.30. in fine.

cap.31.

cap.7.

cap.30. com.128.

cap.33.

In cantica com.128.

tertio de alimentis.ca.30.

Marinus { Saxatilis. Pelagicus. Littoralis.

Fluuialis { Saxatilis. Gurgiteus. Ripalis.

Amphibius { Saxatilis. Gurgiteus. Littoralis.

Mollis, Friabilis, Euchimus. — Purus. Lentus. Cacochimus.

bula nouem fiunt genera piscium: ex secunda, cùm tria semper assumpseris, nec inuicem contraria, uiginti: ductis itaq; uiginti in nouem, exurgunt CLXXX. ut proposueramus. Verùm Galenus cùm copiam trium priorum haberet, scilicet marinorum, LX. tantum considerauit, reliquis CXX. ferme neglectis. At nos omnia genera considerare oportet: & ut Saxatilis, mollis, friabilis, ac bono alimento utens est optimus: sic fluuialis, ripalis, durus, lentus, & malo utens cibo (uelut tincha, quæ iuxta cloacas inuenitur) pessimi est generis, atq; è directo oppositi primo generi. Quamobrem ne mirentur, si uel Rasis hos iure merito damnauerit. Sic & Auicenna, uel quòd non cognouerit marinos, uel quòd illorum paruam haberet copiam. Accidit autẽ aliquando, ut sub uno nomine quatuor omnes conditiones contineantur, ut dicebat Galenus: cùm dico Saxatilem piscem, dico simul mollem, & friabilem habentem carnem, ac bono alimento semper utentem, ut qui nunquã ex solita habitatione discedat. Sic Pelagicus unum uiuendi morem obseruat. Sunt & aliæ differentiæ à cortice sumptæ, quarum meminit Galenus: sed si saporem loco corticis addideris, uniuersa genera comprehendes. Sufficiat igitur primam diuisionẽ in sex capita deduxisse. Marinos, Fluuiales, Amphibios pauco uel multo exercitio utentes: tum unumquodq; horum in duo, habentes saporem dulcem, qui cibo conueniunt solum: & qui salsedine præditi sint, ut ostrea, conchiliaq;, quæ præter quòd alunt, aluum etiam deiiciunt, medicamentiq; & cibi simul habent facultatem. Erunt igitur in uniuersum genera duodecim, quæ per uiginti ducta, tot enim sunt membra secundæ diuisionis, genera omnia piscium constituẽt CCXL. quorum ex Galeni historia facultas, quantum ad cibi rationem pertinet, perfectè nobis innotescit. Sed cùm in sermonem de alimenti perfectione inciderim, scire non ab re erit, Omnia mundi mixta quadrifariam, ut in libro de Subtilitate docuimus, distingui: uel elementorũ proportione, uelut in pipere plus est de igne, quàm de aqua: & in lactuca plus de aqua, quàm de igne: uel refractione, & sic nobiliora sunt animalia plantis, & illę metallis: uel mixtione perfecta, & sic Aurum ære nobilius est, quoniã mixtio auri ad minima redacta est. Huius ratione res sit perennis seu planta, seu lapis, seu metallum, uel animal. Differũt autẽ multum hi duo modi, nam in piscibus & si refracta sint elementa, ut in quadrupedibus, non tamen subtilissimè mixta est illorum compages, ut nec inter quadrupedia bonũ: propterea minimę uitæ bos est pro molis magnitudine. Sic & Smaragdus inter gemmas refracta habet ad tẽperiem elementa, & ideo nulla gemma homini ad medicinæ usum commodiori: quia tamen non ad subtilissima miscetur, ab igne, ab æuoq;, omnium fermè prima

1. can. ca. 55.

ma gemmarum corrumpitur,& collisa frangitur. Quæ uero uis à cœlo prouenit,animaliaq; constituit, ut Philosophus dicebat, quartam differentiam,atque perfectissimam nobis exhibet mixtorum. Quo in genere proculdubio homo omnia alia mixta antecellit: uerùm hoc ad operationem,non ad uitæ diuturnitatem pertinet:nobis autem sermo de illa est institutus. Viuit igitur & permanet mixtum quodcūq; pro mixtionis subtilitate. Ob hoc etiam qui ualidos ac bene contextos habent dentes diuturnioris sunt uitæ: nam & reliqua membra minimis contexta sunt: nam quod tale est rimas non habet,& in subtiliores partes diuiditur cibus,ut alere possit melius secundum minimas quasque partes. Non esse autem idem uel animam habere nobilem, uel elementa ad minimum mixta,constat in canibus,& coruis.Proculdubio enim coruus canem uitæ longitudine superat,& ab illo ingenio superatur:Sic & canis cum camelo. Sus etiam refracta habet elemēta,nec tamen ad minimum mixta, cùm parum uiuat,nec animam nobilem:adeo tamen refracta sunt in illo elementa,ut etiam in homine,in quo maximè ut caro eius,teste Galeno, simillima sit humanæ:latueritq; eodum hospites humanam supposititiā pro suilla comedentes,donec digiti inter carnes sunt reperti. Vnde non solum refracta elementa pariter ut in homine,sed etiam proportio eadē fermè elementorum constat.Quamobrem & in corporeis affectibus nulli magis ex animantium genere quàm sui homo assimilatur. Aues autem fermè omnes mixtionem subtilissimam elementorum habent,& ob id diuturniores. Quod in minimis earum generibus perspicere facile licet.Carduelis ad annum XIIII.peruenisse uisus est. Pisces autem,ut dixi, minimè.Deinde in medio quadrupedia. Liquet autem tum ex his,tum ex illis quæ superius dicta sunt,hominum naturam omni mixtorum amplitudini coæqualem esse:quotquot enim species fiunt animantium,uel plantarum,uel etiam metallorum, sub iisdem elemētorum proportionibus,sed refractorum,ac ad minima deductorū potest humana forma constare:quare & omni mixto ali:uelut omne mixtum alicui animali cibus est.Sic quælibet uirtus piscis,aut plantæ,aut auis,aut serpentis,alicui homini conueniet.Elephantina igitur temperatura maximè ad uitæ longitudinem conuenit homini,quòd Elephas diutissimè uiuat,quippe philosopho teste annis CCC.Conseruatio igitur uitæ per ea quæ minimis constāt,diutissimeq; seruantur.Ex carnibus igitur aues,uinū magis q̄ aqua, mel,oleum,ex fructibus quæ sponte seruātur ut uuæ passæ,pineæ,pistacia,auellanæ,panis,& hæc singillatim cum mixtionem ad minima quæramus.Rursus quia oportet alimentum carni humanæ assimilari,atq; cæteris corporis partibus:hæ autem refractæ, oportebit ex refractis esse cibos,horum autē nullum substantia durissimum. propinquissimæ igitur

2.de generatione animal. cap.3.

34.par. probl. primo Arist.

com.8.

10.de simpl. medic. cap.3.

trac.2.cōtr.7.

8. de natura animal. ca.9.

in hoc animalium partes maxime suis,ut dictum est. hæc autem attrita dentibus diligẽter.Itaq; & diligẽter attritus cibus esse debet, & simplex, & rei uiuentis,& quæ diu maneat incorrupta substantia, illius qui uitæ longitudini studet. Præter hęc autem moderatus,incorruptus,cum exercitatione,& quiete,& somno opportunis. Quæcunq; autẽ ab his deficiẽt melle & oleo condiantur. Manifestũ est etiã ꝙ alia aliorũ. Nanq; ualidis mẽbris,etiã sine carne,ut pleriq; in heremo olim uitã lõgissimã duxerũt.

que quidam ut qs diu uiuat,

CONTRADICTIO XXV.

Febris an siccitatem contineat.

Calidum,Frigidum,Siccum,atq; Humidũ sunt corporis elementa: primæq; ex eorũ intemperaturis ægritudines constituuntur:e quorum genere febris est una;est enim quædã in corde præter naturam caliditas genita,primo de Differentiis febrium.Ex quo clare liquet febrẽ solam caliditatẽ esse, cum simplicẽ affectum pronuntiauerit, nec siccitatis ullo modo meminerit.Quod & primo Canticæ Auicen. docet,eam caliditatem esse docens:& Auerroës in cõmenti illius fine, Caliditas cùm in uno mẽbro præter naturã fuerit,morbũ cõstituit,qui nomine caret: cùm autem in uniuerso corpore,Febris nuncupatur. Et paulo pòst, Caliditas præter naturã humori iuncta febrẽ putridã cõstituit. Ideoq; Gal.1.de Differentiis febrium inquit:Febrium substantia in ipso calere consistit.Clarius in libro de Morborũ causis:cùm enim connumerasset prius,morbos alios fieri à calore solum,uel frigore,tamen sicco,atq; humido: alios autẽ esse cõpositos,qui à calido & sicco uel humido prouenirent,subiicit:At si calor in totũ extenditur corpus,tunc huiuscemodi affectus Febris nuncupatur,quæ est quasi totius corporis quædã immoderata caliditas. Vnde etiam in tract.2.partis operantis Canticæ cùm explicasset morbi calidi uniuersi corporis curam,febrem illo significari ostendit. Rursus autem octauo de Morbis curandis,cùm differentiã morborum qui ex intemperie proueniũt explicasset,quoniã alii in una sola peccant,alii autẽ in duabus,subiicit hęc penè uerba:Sanè unus quispiam morborũ est febris,quos intemperies creat,& febris:utiq; cùm adeò immodicè calor auctus est,ut hominẽ offendat,& actionẽ lędat.Quando autẽ neutrũ horũ efficit quãtumuis auctus calor sit non propter hoc febricitare homo dicitur. Arist. quoq; prima Problematũ particula:Feruẽs quoq; inflãmatio cùm nõ nisi caloris fit exuperantia,febres accendere potest.tum paulo pòst: Aestus in corpore febris est,uelut in oculis lippitudo:nanq; à calore aëris, ut simile à simili accenditur.Et magis apertè alibi: Austri sua natura calidi atquę humidi,qua quidem re febris committitur.Quippe cùm non nisi per excessum ambarum harum qualitatum exoriri soleat. Igitur tantum illa

cap.3.in prin.
com.160.
t.com.161.
ca.1.post principium.
cap.2.
com.67.
cap.1.
problem.6.
problem.8.
problem.23.

à sicc

à ſiccitate abeſt, ut etiam humida ſit, ſi uera ſunt quæ refert Ariſtoteles. Aphor.5. cap.1. Sexta etiam Aphoriſmorum inquit Galenus, Febris ſuam habet in caliditate ſubſtantiam: ſiccitatis haud meminit. Princeps etiam in prima quarti, dum febrem diffiniret, calorem dixit, non calorem cum ſiccitate. Aphor.14. in fine. In prima etiam Aphoriſmorum, quamuis Galenus dicat, quòd febris eſt conuerſio natiui caloris, in igneum, attamen dicit, illam calorem eſſe: difficileq; ob hoc in ſenibus accendi quòd eorum calor innatus exiguus ſit. Quòd ſi febris ſiccitatem contineret, & ſi caloris ratione in febres non facilè inciderent, ſiccitatis tamen ratione facilius quàm pueri. Hoc autem nemo concedit. Si etiam febris morbus eſſet ſiccus, non facilè uidetur quomodo hecticus uel primæ ſpeciei curari poſsit: dicente Galeno ſeptimo Artis curatiuæ: ca.6.in initio. Itaq; inſanabilis prorſus eſt ſiccitas, ſi fuerit conſummata: conſummata autem erit, ubi ſolida ſimilarium partium ſubſtantia reddita eſt ſiccior. Denique effugere non potes ſi febris omnis ſiccus ſit morbus, quin etiam febris omnis difficilis ſit curationis. In oppoſitum cap.3. primo de Temperamentis morbus datur calidus & ſiccus, ut febris: & frigidus & humidus, ut Hydrops: & frigidus & ſiccus, ut melãcholia. com.18.ante medium. Et primo Regiminis acutorum. Si igitur cõtraria contrariorum remedia ſunt, ut uiribus frigida ſit ac humida ptiſana oportet: nanque id febris eſt con- cap.7.8.& 9. trarium, quæ natura calida eſt & ſicca. Decimo etiam Artis curatiuæ, illã frigidis & humidis cibis, potibus, aëre, medicamentisq; curat, uelut morbum qui in calido & ſicco ſit conſtitutus: etſi fateatur quòd caloris maior cura ſit humida, in humidis tamen auxiliis minus peccari. Cùm autem com.43. dixit rurſus primo Regiminis acutorum, quòd febris ſit ex ardore caloris naturalis: illud planè intelligendum, quod ſuperius dixerat, & in prima Aphoriſmorum, ſcilicet febrem eſſe igneum calorem. hoc enim ubiq; fatetur. At in his locis igneum calorem explicat, id eſt, calidum atq; ſiccum. Aphor.16. 1.par. Vnde ſuper Aphoriſmo uictus humidus febricitantibus omnibus confert inquit Galenus. Febri enim, quoniam calida & ſicca paſsio eſt (eſt enim conuerſio natiuę caliditatis ad igneam) uictum humidum conſulit. Nemo hîc non uidet, & quòd febrem ſiccum eſſe uelit affectum, & quòd per igneum non calorem tantum, ſed cum calore intelligat ſiccitatem. com.22. cap.14. Et rurſus ſecundo Regiminis acutorum: Coctio à calido fit humido & uaporoſo, non ſqualenti atq; ſicco, qualis febrilis eſt. Nihil autem perplexius his uerbis eſt, quæ nono Artis curatiuæ ſcribuntur: ἐν δή τι τῶν ἐγγιγνομένων τοῖς ἁπλοῖς ἐστὶν, ἡ κατὰ τὸ θερμὸν δυσκρασία. ταύτης δ' εἰς ὅλον ἐκταθείσης τὸ σῶμα, πυρετὸς τοὔνομα. καὶ τοίνυν ἅπαντος πυρετοῦ καθόσον ἐστὶ πυρετὸς, ὑγρότης καὶ ψύξις ἰάματα. μόνου μὲν οὖν ὄντος αὐτοῦ, σκοπὸς ἁπάντων τῶν βοηθημάτων κοινὸς, ὁ νῦν εἰρημένος. ὥς τε οὐδὲν ἔτι δεῖ πρὸς τὴν ἴασιν, ἀλλ' ἢ τὰς ὕλας ἐξευρεῖν ἐν αἷς ὁ σκο-

πός. εὑρόντας δὲ τὰς ὕλας, τὸν μὲν καιρὸν ἐξ αὐτῶν τῶν τεσσάρων τοῦ πυρετοῦ λαμβάνειν καιρῶν. τὸ ποσὸν δ' ἐκ τῶν παραβάλλειν τῷ κατὰ φύσιν, τὴν νόσον. εἰς ὅσον γὰρ ἀποκεχώρηκε τοῦ κατὰ φύσιν, εἰς τοσοῦτον χρὴ ψύχειν τε καὶ ὑγραίνειν τὸν κάμνοντα. Placuit hæc ſic adſcribere, non quòd uerſa aptè non ſint, ſed ne quis ſuſpicaretur in Græco codice aliquid plus, minusúe adeſſe, quàm Latinè translatum foret: eſt igitur horum uerborum ſententia hæc: Eorum ergo quæ ſimplicibus accidunt partibus una eſt intemperies, quæ à calido fit: hæc autem cùm in totum diffuſa corpus fuerit, febris dicitur. Et ipſius omnis febris, quatenus febris eſt, humectatio atq; refrigeratio remedia ſunt: ac ſi ſola hæc ſit, propoſitum auxiliorum commune omnium eſt quod nunc dictum eſt: ut nihil præterea ad curationem ſit neceſſarium, præter inuentionem materiæ, quæ propoſito conueniat. inuentas autem materias in tempore opportuno ex quatuor morbi temporibus adhibere oportet: quantitatem autem aſſumere earum, ſecundum naturæ & morbi conſtitutiones: quantum enim morbus à naturali ſtatu recedit, tantum oportet infrigidare atq; humectare patientem. Febrem hîc facit morbum tantum calidum, curat tamen infrigidantibus atq; humectantibus. An hoc prorſus abſq; conſideratione? Haud equidem: ſed ex hoc nodi diſſolutio, meo iudicio, habetur. Mirantur aliqui, quòd non tam clarè in primo libro locutus fuerim: extimueram, cùm librum illum emendarem, minus tunc adhuc exercitatus, ne quid ueritati, atq; his quæ in poſterum dicturus eram, diſſentiens in medium afferrem. Nunc huius rei experimentum habeto. quonam ſcilicet pacto ex prioribus poſteriora pendent. Itaq; dictum eſt ſupra, quòd febrilis calor eſt idem cum naturali ſubiecto & re, nec niſi ſolo modo differt. Declaratum eſt autem in prima Aphoriſmorum, tum alibi ſæpe, quòd naturalis calor in humido fundatur, eſtq; re unum calor naturalis & humidum: quod & hic iam ex uerbis Galeni in ſecundo Regiminis acutorum docuimus. Quambrem his duobus fundamentis demonſtratis, ſi calor naturalis febri accendatur, humidus tamen adhuc erit: aliter tranſitus erit ex humidiſsima ſubſtantia in ſiccam protinus, & erit uita ſine humido. Quomodo igitur Galenus potuit febrem uocare morbum calidum & ſiccum abſolutè: cùm eſſet calor humidus. Ob hoc, ſi quis rectè definiat febrem iuxta Galeni ſententiam, calorem potius humidum, quàm ſiccum appellabit. Simpliciter igitur Galenus febrem morbum ſiccum dicere non potuit, comparatiuè autem potuit: cùm enim omnis calor humidum naturale depaſcatur (ut Galenns inquit in libello de Vſu reſpirationis) lōgè magis febrilis: unde ab opere ſiccus, quòd exſiccet, uocatus eſt. Quomodo autem exiccet, declarabat Philoſophus quarto Metheororū dicens, quòd calor putridus diſſoluit humidum, & difflare cogit,

[Margin notes: Contrad. 18. huius tract. com. 14. iuxta medium. — cap. 3. — t. c. 6.]

git, eoq; res ſiccior euadit. Eſſe autem febrem calorem tantum,qui uitiet naturæ opus, cùm toti corpori communicatur, ex hoc liquet, quòd ſi calor eſſet ſiccitati iunctus,tantus calor toti corpori uel cordi ipſi inſitus,atque ex eo in uniuerſum corpus deductus quòd operationes lædat, quis erit morbus?an forſan eſſe non poterit? Sed ſi dicas uerſa uice, ſi febris eſt calor,& ſine ſiccitate,cum ſiccitate iunctus calor quis morbus erit?Dicimus & hunc febrem eſſe ſi cum comparatiuè ſumitur, ſed ſerò aduenit, ſimpliciter autem nunquam, nullus enim eſſet, ut diximus, naturalis calor tunc,ſi ſiccitas prædominaretur. Quia igitur pluſquam decet calor febrilis ſiccat,ſicut & calefacit, ideo humectantibus non minus quàm refrigerantibus ſemper indigēt febrientes.Hac decauſa igneum calorem Galenus appellauit febrilem,ac febrem calorem cum ſiccitate. At dices, Cur non omnis morbus hac ratione calidus etiam ſiccus non eſt? immodica enim caliditas plus iuſto ſemper exiccabit.Reſpondeo,caliditas impreſſa cùm quieta fuerit,non exiccabit,niſi ſiccitati iuncta: febris autem in calore influente motu ſemper ſiccat.uelut calidus aër ſemper plus iuſto ſiccat:non tamen eruca,uel indica nux aut caro.

CONTRADICTIO XXVI.

Iudicium omne an in morbi conſiſtentia.

MAgna ex parte morbo in ſuo uigore conſiſtente, fiunt iudicationes,inquit Galenus prima Aphoriſmorum:non ſemper igitur illas tunc fieri docet:inde etiam Princeps,Et non fit criſis in principio morbi,niſi pernicioſa:& in ea quæ ſtatum antecedit non eſt ſecuritas.ſed ipſa diminuta aut mala. Criſis autem bona fit in hora ſtatus.Et rurſus dixit parum ante,Completa autem criſis fit apud ſtatum,& fortaſſe, cùm aduenit declinatio. Manifeſtum eſt igitur,quòd iuxta Auicennæ ſententiam, in quocunq; morbi tempore criſis,ſeu iudicatio morbi fieri poteſt, etſi in principio ſit pernicioſa ſemper:& plerunque etiam in augmento. Galenus autem prima Aphoriſmorum duo tempora ſolum aſsignat,in quibus indicia iudicii apparere poſsint:non in principio,dicit,ſed in augmento & ſtatu. Itaque iam conſtat diſsidium,cùm nec in declinatione uelit fieri iudicationem,nec in principio. Dicet ad hæc forſan quiſpiā, quod quæ in principio accidit iudicatio, erit ſine ſignis:& quæ in declinatione,erit cum ſignis in ſtatu:ita quòd ſigna iudicationis in augmento ſignificabunt iudicationem in augmento uel ſtatu: & ſigna iudicationis in ſtatu iudicationem in ſtatu uel declinatione. Sed pars prima reſpōſionis ſtare non poteſt,nulla enim criſis ſine ſignis,ſaltem demōſtratiuis eſſe poteſt. Quod infra Galenus docet,cùm dicit,ut ſudores ſanguinis fluxus,rigor,alui profluuium,& uomitus.Quis ambigit,nullum horum ſignorum

com.19. in fi.

ſecunda quarti,ca.2.in fine.

com.12.in medio.

poſt medium. com.

gnorum, præter rigorem, esse futuræ iudicationis sed præsentis signum. Rigor autem est proximo futurę. Vnde Hippocrates secundo Epidemiorum demiratur Zoilum laterali morbo laborantem sine rigore iudicatum: & rectè, cùm in phlegmonibus iudicatio bona à suppuratione ortum habeat: suppuratio autem phlegmonis interni, etiam in continua febre rigorem adiiciat. Per iudicationem plerunq; Hippocrates ad salutem repentinam intelligit mutationem, ut etiam in libro de Medicis præceptis
in fine. cùm ait: Iudicatio est morbi exolutio: Subiicit autem quam exolutionem intelligat illico, quoniam salutarem: inquit enim, Paruos autem morbos
cap. 17. medela exoluit. Neq; potes dicere, quòd Auicenna intellexerit per principium primam diem, nam primo de Crisi quandoq; in prima die morbus ad statum peruenit, & tunc poterit fieri salubris iudicatio, & non esset semper perniciosa. Neq; etiam Auicēna intelligente de principio genera-
cap. 18. li morbi, in quo nondum coctionis signa manifesta apparent primo de Crisi. Galenus potuisset de prima die intellexisse in Aphorismo: cùm, ut dixi, tunc etiam præsentis iudicationis signa quandoq; appareant. Relinquitur igitur, ut uel Galenus loquatur in prima Aphorismi parte de prædicentibus iudicationem signis, & in secunda tam de prædicentibus, quàm etiam demonstratiuis: uel quòd Auicenna non rectè admiserit uel perniciosam morbi iudicationem in illius principio. At ibi Galenus, si quidem primo de Crisi, inquit: Quòd si sudores in morbi principio apparuerint, uel profluuia alui, aut sanguinis, hæc nunquàm morbos finie-
com. 22. runt. Vult igitur hæc potius esse naturæ irritamenta, quàm iudicia: quod apertè docet quarta Aphorismorum. Declarat autem Galenus, Crisim non fieri, nisi in statu uel parum antè, non autem in principio, tertio de
cap. 6. Crisi, cùm dixit, Crisis quidem non fit, nisi in statu, uel parum antè: mors
ca. 5. post prin. autem contingere potest in tribus temporibus, scilicet principio, augumento, & statu. Sed nec in declinatione: inquit enim, Si in statu crisis non fuit, multò minus in declinatione illam fieri continget. Est autem huius rei in his uerbis contenta demonstratio huiuscemodi breuis: uel morbus proritare naturam ad iudicium atq; certamen potest hora declinationis, aut non potest: si non potest, nulla erit in declinatione crisis: si potest, cùm acerbior fuerit in statu, illam proritare debuit, nec expectare declinationis tempus. Ad hæc, inquam, dicimus: declinationem crisim non admittere sui natura, ratio enim concludit. Defenditur tamen Auicenna, quia per accidens contingere potest, cùm hora status morbi impedimentum adfuerit: quod ego quandoq; uidi, homine cui futura erat per sudorem crisis in hora status in frigido loco constituto: cùm autem quieuisset febris accenso igne sudor multus profluxit, ac liberatus est. Hocq; in sudore frequentius accidit, quàm in aliis generibus iudicationum. Nec quisquam

quam existimet Auicēnam posse tueri quod de declinatione accidentiū loquatur. nam tunc cessat crisis causa, & est molestiæ materia. Per statum enimquid intelligeret, docuit Galenus primo de Crisi, cùm dixit, Vehementissimum enim morbi tempus statum dico. Constat autē uehementissimum esse tempus morbi cùm symptomata maximè sæuiunt. De principio autē sic Auicennam tuebimur, nanq; tertio de Crisi, docet Galenus, in principio quandoq; ægrum repente mori, non tamen Crisi: quia dicit adeò morbus magnus est, ut natura non audeat morbum aggredi, crisis autem non fit sine pugna morbi naturæq;. Hoc tamen mortis genus per crisim factum uocat Auicenna, quia subitò accidit, & cum pugna naturæ cum morbo: nam et si natura (ut rectè Galenus) morbum non aggrediatur, morbus tamen illam adoritur: unde fit aliqua pugna, quæ speciem quandā malæ crisis refert. Diximus autem perfectam iudicationem in summo morbi uigore fieri debere. Est autem absoluta iudicatio, prima Aphoris. quæ sex habet conditiones: quòd materiam extrudat è corpore, non per abscessum, aut transmutationē, materiamq; peccantem, non autē aliā, & quæ per cōuenientes regiones: nam crisis per sanguinis sputum haud erit laudabilis, quæ facile tolleretur, præcedente coctione, & decretorio die. Itaq; rectè dictum, eadem signa cùm in principio apparuerint, quæ in augumēto uel statu crises indicare solent, deliria ostendere. Nanq;, inquit, nihil statim ab initio iudicari potest. Hæc igitur atq; repentinam considerans, quæ illis succedit signis, mortē Auicenna, tum quòd agentium naturalium esset contrariis semper quantum licet resistere, mutationē ab initio ad mortē factam et si quicquam ad ueræ crisis rationem deesset, crisim tamen appellauit. Crisim nanq; Auicenna uocat quācunq; subitam mutationem ad salutem, uel ad mortem, quemadmodum Galenus eam diffiniebat secunda Aphorismorum, & sic illam fieri in principio nihil uetat. At ut uerè accipitur crisis, est agitatio materiæ facientis morbum à natura, & hæc in principio contingere non potest.

cap. 1. — cap. 9. in prin. — com. 20. — 2. reg. acut. com. 95. — com. 13.

CONTRADICTIO XXVII.

Morbi an uirtutis maior in uictu indicatio.

ALiquando etiam in ipsius morbi uigore, ubi casus aliquis interuenerit, robur naturæ dissoluēs nutrire cogimur: prima Aphorismorum Galenus inquit. Quod & Auicenna docuit in prima quarti, cùm dixit: Et cum times casum uirtutis tunc melius est ægrum nutrire. Et paulopòst: Et corpora biliosa proprie cùm assueta fuerint plurimo cibo, nisi cibum sumpserint in principio accessionum, imò etiam in statu qui dete-

com. 9. — tract. 2. ca. 8.

Fen. 4. cap. 1. post prin. rior est duorum alterum incurrunt:aut enim in syncopim cadūt,aut extenuationem illam quam Hippocrates primo Prognosticorū descripsit: sed tamen dixit in primo libro,quòd cum symptomata grauiora efficiuntur,minuere debemus cibum:quare non uidetur conueniens ut illis uirtutem prosternētibus debeamus dare.Et,ut ad institutum reuertar,nono cap. 13. Artis curatiuę, dum de hoc ageret,inquit:Maxima igitur dignitas ipsarū est uirium:quando nobis uiuere ex ipsarum custodia constat:ut cùm uitam ipsas esse uires,aut earum actiones necesse sit. At uita ipsa nihil prius in animātis corpore esse potest,propterea quòd nec sanos esse citra ipsam uitam licet.Virtus ergo omnium prima hominibus custodienda est. Seruabitur autem si nec substantia illius inanis reddatur,nec mutetur tanta mutatione ut corruptioni sit propinqua. Atq; huius custodiæ pars est,ubi cap. 3. in fine. uel temperiem ipsam præsentem seruamus, uel absentem inducimus. ca. 4. in prin. A uirium autem indicatione proxima est,quæ ab affectibus quos curare proponimus,nobis aduenit.In duodecimo etiā Artis curatiuæ, in synco-cap. 3. pe à crudis humoribus uinum exhibet cum pane,quorum utrunq; morbo euidentissimè aduersatur. Et paulo pòst in syncope à bile uinum,te-cap. 6. status iam tamen bili nihil uino amplius nocere. Et decimo eiusdē enarrat longam historiam illius,quem ab initio cibans febris,aut parum antè, quòd uirtus succumberet ieiunanti à morte seruauit. In duodecimo etiā eiusdem dum de Syncopa agit quæ initio calidorum humorum cum febre prouenit,dat uinum aquosum,oui lutea,cerebrum suillum assatum, com. 13. com. 44. carnesq;,etiā ante absolutam materiæ morbum facientis coctionem:cùm tamen constet in febribus dare carnes, & uinum, esse uictum monstruosum Petrωnæ primo regiminis acutorum. Atq; in hoc ipso libro unum com. 4. statuit tam sanis,quàm languentibus cōmunem scopum,uitalis uirtutis conseruationem.Sed tamen oppositum subiicere paulo pòst uidetur,cùm inquit:Morbus non de nutritione indicat,sed prohibet. Vbi igitur non prohibuerit,& facultas affuerit,tūc nutrimus. Et prima Aphorismorum Galenus rursus,In sanis intentio est uirtutem seruare,uel etiam augere. In longis morbis raro augere,plerunq; tamen seruare. At in acutis moderate debilitatas tueri.per moderatū intelligit,ne omnino decidant & mo com. 29. riantur.Quòd si hoc in uitali & naturali proponit, quàm parum curabit cap. 1. animalem,quæ celerrime ac maximè aliarum comparatione fatigatur? secunda Aphorismorum. In decimo etiam Artis curatiuæ cùm tria hæc comparasset, morbum, causam morbi, & uirtutem, his uerbis utitur: Cum autem in his examinandis non parum uisa est ad hominis salutem momenti habere uis ipsa,supple naturalis: itaq; de ea non leuis ad agendorum considerationem cura habēda est.Hic liquido ex ui sermonis morbum

bum & causam principalioris indicationis facit. Inde non multis pòst uer bis subiicit: Si horum trium indicationes pugnabunt, eam præferes, quæ ualidior fuerit, aliis duabus non neglectis. Rursus in nono eiusdem, Vt in sanis principalior intentio est, illos in statu, in quo sunt, seruare: ita in ægris amouere affectum qui præter naturam est: quare in diariis febribus propemodum nullam de uirtute curam habendam suadet. Quòd & in octauo iam libro dixerat. Vbi hanc prope paucis antè uerbis definierat quęstionem, dicens: Si febris indiget frigidis atque humidis perpetuo, natura autem, & consuetudo, & anni tempus, ætas, ac reliqua omnia in unum consenserint, calidaq; ac sicca expostulent, febris uerò mitissima fuerit: tunc neque calefaciemus, neque siccabimus, sed neque tunc infrigidabimus, humectabimúsue: sed mediis utemur. Liquet itaque illum morbum exiguum omnibus naturalibus causis simul coniunctis contrariis æquiparare. Igitur morbi ualidior est indicatio quàm uirtutis in quali cibo exhibendo. non autem de quantitate, de qua iam nunc est sermo. Quòd autem necesse sit primam morbi habere rationem, patet in acutis, cum illius uirtutis debilitas ex morbo proficiscatur. propterea rectè dixit Princeps, sæuientibus symptomatibus debere subtrahi cibum, non addi, nam tunc natura occupata est. Accepit autem hoc ab Hippocrate secundo Regiminis acutorum, dicente: Ingens quidem malum est, si cui ob morbi laborem aut acumen imbecillitate sorbitionem aut potum porrexerit. Dictum autem Galeni, quòd symptomatibus uirtutem prosternentibus illico dandus sit cibus (nam sic solet adduci, parumq; refert, si quis rectè pensitet) eo loco scriptum est, ubi intelligimus, ex nimia inedia hoc contigisse. Nam Hippocrates in textu dixerat, Coniectari autem oportet, an æger usque ad morbi statum perdurare possit. Alio etiam in casu nutriendus est ęger, cum imbecillitate uentriculi, tum maximè oris illius laborat: non quòd cibus iuuet per se, sed quòd immixtus lædenti materiæ, tum etiam sua qualitate læsionem illius mitiget. Ostensum est enim in sexto Contradicentium medicorũ libro, neruos qui ad os uentriculi ueniunt, eiusdem esse paris, atque substantiam unam habere cum his qui ex cerebro in guttur, fauces, pulmones, ipsum cor, pectus, iecur, lienem, atque septum, & renes permeant. Quo fit, ut ore uentriculi affecto totum corpus compati grauiter necesse sit: tum magis quòd, ut ibi ostendimus, nec ibi profundi sunt, sed in superficie & magnitudine conspicui: eo factum est, ut cum aliqui sic laborantes cibo & potu iuuarentur, multi crediderint in syncope & uiribus deficientibus conuenire cibum. nam & ille iuuenis ex decimo Artis curatiuæ ob uentriculi os compatiebatur. Tertius est modus, cùm

cap.9.

cap.9. in fine.

t.com.48.

materia praua exurensq; extiterit,tum maxime mobilis aut pestilens. Sed nec hic alius est à primo,nam nisi nimis tenuiter ante cibo & potu erga illum usus sis,non proderit in syncope cibi uel potus exhibitio,sed potius hominem ipsum enecabis. Nam si cibus aut potus uirtutem augerent, mori hominem ex ullo morbo esset impossibile. Nanque instauratione continua facta tenuis cibi,aut ouorum,aut uini,uel succi carnis,si uirtus augetur pugnatq; cum morbo assidue,illi non accidente auxilio,huic perpetuo,tandem morbus finietur manente uirtute:Cùm igitur hoc non contingat,hæc duo necessaria sunt, primum ut dum coquitur cibus,morbus humores ac sanguinem interim depascatur atque inficiat:& quod non probè cõcoquitur ex cibo ipsi morbi materiæ,uelut auctarium accedat. Quòd si ita est, aliis in casibus quãquam labentibus uiribus quænam prorsus ex cibo spes adest: quin potius si qua superest eo suffocato tollitur. Quomodo autem hic agendum,& quòd nullus hoc modo nobis periit,in arte curatiua,quam quatuor libris scripsimus,edocuimus.Nunc autem tempus est ut doceamus generaliter,quod & aliàs dixi,quantum ad cibi pertinet non qualitatem,sed quantitatem, magis uires quàm morbum attendere oportere. Si autem morbus maior sit quàm uirium imbecillitas, nulla certa potest dari regula. Sed iudicio, in quo plerique decipiuntur ægri periculo atque iactura utendum est:
cap.1. atque hæc est Galeni exquisita sententia decimo Artis curatiuæ,ac etiã nono eiusdem. Quòd si quandoque dixit,in omnibus præferendam esse
cap.8. uirtutem, finis causa illud docuit. Nam quis adeò absurdus est,qui ignoret uirtutem seruandi causa omnia fieri: cùm,ut rectè dicebat, uita sine
cap.13. uirtute esse non posit. Sic in nono Artis curatiuę etiam in ægris,ut fini propiorem, commendat uirtutis custodiam. age exemplo: Pædagogus saluti puerorum præfertur, ac illis instituendis salutem magis habet commendatam, ut qua pereunte institutioni nullus prorsus locus relinquatur:num propter hoc sedulus magis erit ac magis laborabit circa salutem?totosque consumet dies in explorandis lacunaribus tegulisq; ne incautè illos opprimant:an his potius animaduersis quasi per ocium, diligenter instituet pueros,atque assiduè docebit. Cæterum quod ad exem-
com.44. plum Galeni attinet, primo Regiminis acutorum,de duobus illis laterali morbo laborantibus, quanquam hic locus esset disputandi, quia tamen liber in immensum crescit,ad tertium librum ubi de uenis latis agitur, reseruetur: hoc uno tantum addito, quòd prior non ob uitalis uirtutis robur,ubi cibum assumpserit, mouetur: neque alter, ob imbecillitatem seruabitur.sed hic ob inanitionem seruabitur,alter ob repletionem morietur: reliqua posse aut non posse ferre indicabunt, priorisque exempli longè plures seruabuntur, quàm secundi: cùm quique

que debito quod ille ibi expoſuit regimine utentur: imò uix ullus ex ſecundo exemplo ſupererit. Nunc autem oſtendamus quod diximus, ſcilicet quòd plus poſsit morbi quàm uirtutis indicatio in cibi quantitate exhibenda: inquit enim Hippocrates Aphoriſmorum prima: Aeger ab initio nutriri debet, ut poſsit, uſq; ad morbi ſtatum ſufficere, in quo tenuiſsimè nutriendus eſt. Aphor. 10. Si igitur parum in ſtatu ob morbi uehementiam, cùm uirtus tamen debilis ſit: multum ab initio morbi, cùm uirtus ualida eſt, quòd morbus ſit imbecillis (inquit enim alibi, Circa initia & fines omnia imbecilliora, cùm uerò conſiſtunt fortiora) liquet, quòd 2. Aphor. morbi potius quàm uirtutis curam gerit. Aphor. 30. Nam ſi uirtutis rationem proponeret, affatim in ſtatu & ab initio tenuiter ægrum nutriret: at oppoſitum è directo facit. At per copioſam nutritionem nutrimentum quod plurimum nutriat, ut oua, & carnes intellige non quantitatem: neq; enim unquam multa cibi quantitas ullo in morbo ex materia conuenit. nam ſi uirtus ualida eſt, haud eo indigebit: ſi imbecillis, non poterit concoquere. Solum igitur quandoq; cibus multi nutrimenti conuenire poteſt.

CONTRADICTIO XXVIII.

Senine, an iuueni laborantibus calidiora conueniunt.

CAlidiores partes, ſi intemperie labantur frigida, calidioribus indigent auxiliis, ut quæ multum à naturali ſtatu remoræ ſint: frigidæ autem parum calidis indigent: parum enim à naturali ſtatu receſſerunt: ſeptimo Artis curatiuæ. In octauo uerò Artis curatiuæ duos proponit homines eadem in regione ortos temperata, ægrotareq́; alterum iuuenem aſſuetum calidis ſiccisq́; cibis, & calida temperie, in regione autem frigida, hyeme & conſtitutione frigida atque humida: reliquum puerum frigida humidaq́; temperie, & aſſuetum humoribus frigidioribusq́; cibis, in calida autem regione, ac conſtitutione æſtatis tempore. ca. 13. in prin. cap. 9. Primo omni ex parte calidiora & ſicciora conuenient: ſecundo frigidiora atq; humidiora: niſi quòd reſpectu ætatis puerilis calida non frigida competunt. Inde ſubiicit, Conſuetudo de ſimilibus ſemper indicat. Anni tempus, regio, & conſtitutio, ſemper ſibi contraria, niſi fuerint temperata. De natura & ætate adeò obſcurè ibi loquitur, ſed tamen quòd ſimilia poſtulent exemplo declarauerat, ut loci ſententiam explicare hîc non omnino tutum ſit. Nono etiam eiuſdem, docet plus omnibus his poſſe conſuetudinem: nanq; frigidus natura, uel etiam iuuenis, calidis aſſuetus, à calidis non læditur. cap. 16. Intemperiem autem duplicem nobis inſinuauit: Naturalem, quæ ſibi gaudet ſimilibus: & Acquiſitam, quam palàm eſt, ſi conſuetis natura gaudet, etiam ſimilibus debere: at non debet, quia præternaturalis eſt ideo noluit aliquid dixiſſe, ubi propter difficultatē rei nihil tūc dicere au-

ſus eſt. Nunc nulla mihi eſt cura, quòd ſenes humidis indigeāt, ad ſenium retardandum, calidiſq́; : nam in præſeruatiuo genere longi periodi illud dictum eſt, cùm ſermo noſter de his quæ nunc maximè conferunt propoſitus ſit: neq; dubium eſt, ſi humidis ualde ſenex utatur, quin in anaſarcam incidat: nam membra ualde diſsimile natura non concoquunt: ſed moderata ſint humida calidaq́;, & ex longo uſu. Quare rogo te lector, ut ex toto hanc ab illa diſputationē ſeiungas. Igitur ut ad propoſitam quæſtionem reuertar, Auicenna quarta primi de utroq; explicauit, ſcilicet de naturali & præternaturali intemperie, quòd ſimilibus ſit adiuuanda: ideoq́; ſeni frigida & humida, neq; modicè, nec ſicca exhibet. In oppoſitum eſt Auerroës cum ratione quam adducit: ſi enim ſeni frigida ualde exhibuerimus febricitanti, morietur æger, ad ulteriorem enim tranſibit intemperiem: iuuenis uerò non ſolùm non periclitabitur, ſed etiam iuuabitur. Similiter ſic ſenſiſſe uidetur Auicenna, cùm dixit in prima quarti, Cùm dederis aquam frigidam in potu, non ſit calor innatus debilis, nec iecur frigidum. Sed in uno eſt differentia, quia Galenus præſupponit quòd morbi ſint æquales quo ad ſenſum, non quòd æqualiter recedant à temperie propria: tunc enim ſenex febriens ſi æqualiter febrire, ut iuuenis uideatur, multò magis premetur, uehementioreq́; febre quàm iuuenis infeſtabitur. ob hoc itaq; frigidioribus indiget, rectè inquit Galenus: & Auerroës rectè: nam ubi æqualiter à proprio ſtatu recederent leuiter frigida curabunt leuem febrem que in ſene erit, adiuta etiam auxilia à natura erunt frigida atq; humida: at in iuuene nihil proficient, in quo febris quidem æqualis eſt ſenili, ſed totus calor longè acutior ac maior: poteruntq́; (quemadmodum & febris accidit, ex conſperſa aqua, ut ignis accendatur) leuibus frigidis irritare febris uehementia & magnitudo. Accedit quòd ſenes forſan à frigidis immoderatè patientur ob uirium imbecillitatem, oportebat enim ſenem ualidum & iuuenem, imbecillem accipere: nam quæ ex ætate accidit in uirium robore differentia, haud eſt præſentis conſiderationis: ſed tantum quæ meritò temperaturæ. Eſt autem Temperatura quadruplex, Naturalis, & Aequalis, & Inæqualis, ſed tamen naturalis: & Inæqualis conſuetudine acquiſita, uel ætatis neceſsitate, quæ aut non lædit, aut parum lædit, aut omnino eſt inemendabilis, ut ualde ſenum intemperies: & quarta quam Malam uocamus intemperiem, quæ lædit, & naturalis non eſt, & merito ſui eſt ſanabilis: etſi non ſemper ob magnitudinem curari poſsit. Eſt autem duplex genus frigidioris calidioriſ'ue, aliud quidem quod quantitate ac poteſtate maius, ut lactucæ magna quantitas: aliud quod gradu & natura, ut modica mandragoræ portio. Senex igitur hoc ſecundo genere utetur, ſed modicè, tum maximè, cùm æqualiter uidebitur febricitare: ſed & tunc, ſi uires

cap.2. in fine.

7. Coll. cap. 2.

tract.2. cap.7. col.1.

uires ferant, copiosè: parum autem si uel uires non ferant, uel si æquali lapsu à proprio recedat temperamento. At iuuenis primo genere utetur, affatim scilicet modicè refrigerantibus, ubi febris æqualis sit: affatim autem uehementer refrigerantibus, ubi æqualiter à proprio recesserit temperamento. Auicennæ autem dictum de aqua frigida, est ob timorem, ne à corpore non posit expelli: cùm enim huius causa detur, scilicet ut expellatur, calore innato ualido tum maximè iecoris indiguit, quare hoc temperamenti meritò haud accidit.

Sed quoniam diximus, frigida iuueni febre laboranti minus conuenire, uidebitur regula tertio Artis curatiuæ data uitiari: quòd morbi æqualibus in gradu curentur, nam de curatione agit tantũ ut à morbi ratione pendet: seu enim loci, seu temperamenti causa uariationem suscipiat, eo loco non curat: sed tunc indicationes miscere oportet. Sed adhuc dubium est, nam si æqualiter recedant à propriis temperamentis senex & iuuenis, ob morbi naturam æqualiter frigidis indigebunt: senex uerò ob temperiem frigidioribus, igitur senex utroq; modò frigidioribus indiget, cùm tamen leui laboret febricula. Hoc uerò iam discussum fuerat, nam tunc paucioribus frigidis, attamen uirtute frigidioribus indigebit: iuuenis autem pluribus, at minus frigidis. Sed adhuc remanet dubitatio, quia laborante bilioso & pituitoso grauedine, si frigidiora seu minus calida pituitoso exhibeantur, duo sequentur inconuenientia: primum, quòd si uix sufficit concoquere biliosus: igitur pituitosus non concoquet materiam, quia minus habet de calore, & sic non sanabitur. Secundò, quia generabitur facillimè noua pituita, quæ aggregabitur priori: in bilioso autem ob temperaturam nequaquam. Dico igitur quòd in morbis materialibus ubi de causa consideratio habenda est, aliud oportet statuere: nam ad concoctionem senex & pituitosus calidioribus indiget quàm iuuenis, & biliosus. Ideo bene egit, ut recitat Brasauolus, Leonicenus, qui annum agens LXXXXVII. tertium scilicet, seu uerius quartum à centesimo, iure galli castrati, & uino dulci ac potentisimo à grauedine & raucedine, contra Hippocratis spem in eo Aphorismo declaratam, curatus est. Dictum igitur Galeni de Immaterialibus morbis, uel de morbis qui à materia fiunt, illa non considerata, intelligendum est. Sed iam ad diuisionem de temperatura deuenio. Omnis intemperies, quæ non lædit aut modicè, in eo morbo qui ab illa non pendet, similibus indiget. Seorsum autem naturalis uel custodiri debet, si leuis, uel in homine occupato: uel curari, si grauis. Acquisita autem si melior est naturali, conseruanda est, quandoquidem non habitam quærimus, sexto de Tuenda sanitate. At si deterior aut æqualis illi in prauitate fuerit, abolenda: nec tamen immutanda consuetudo, aliud enim est consuetudinem mutare, aliud quod ex illa prouenit iam

auferre

[Margin notes: cap.6. (beside "re, uidebitur regula tertio Artis curatiuæ…"); 2. Aphor. 40. (beside "liosus. Ideo bene egit…")]

lib.1. Contra. tra.6.cont.2. auferre: diximus autem de hoc aliàs. Sed ne existimares ob consuetudinem, quæ mutanda non sit, etiam intemperiem custodiendam: uoluimus & de hoc te admonere. Hoc uerò de temperie dictum est, ut intelligas, illam amoliendam, sed sanitatis tempore non, cùm alios morbos, tum maximè præcipites & acutos. Contradi. 22. huius tract. Cùm igitur morbus, causaq;, ac temperies dissident, etsi dictum sit superius, quòd medicamentis indigent compositis, id etiam locupletius hîc exponetur.

Difficile autem hoc uidetur: Primò, quia medicina composita est refracta, igitur cura non erit per æqualia in gradu, affectui enim frigido, ut duo si cinnamomum non mutatum competit, quomodo idem refracta, & imminuta ex compositione uirtute curare poterit? c.ulti.doc.3. cap.1. Accedit, quòd Galenus primo de Temperamentis immixto, & Auicenna prima primi concedunt ex primis qualitatibus fieri unam formam mediam, quòd & in primo de Elementis fatetur, igitur cùm secundæ & tertiæ ex primis pendeant, non poterunt esse distinctæ subiecto in medicamento iam ad minima commixto. cap.ult. Ad hæc superius iam diximus, & nunc quidem clarius, primas qualitates quæ secundarum & tertiarum uirtutum sunt fundamentum, esse elementorum qualitates, quæ non miscentur magis, quàm quæ ex illis oriuntur, & quam ipsa elementorum corpora. Verum temperamentum est ab impresiuis quæ in unum coëunt. Medicina autem refracta primas qualitates elementorum integras seruat, impresiuas nequaquam. Sicut igitur cinnamomũ in niue infrigidatum humectatumq; non minus calefaceret, post consumptam frigiditatem illam aduentitiam & exiccaret post humidum abolitum quod ex niue conceperat, atq; ideo serius: sic & in compositione ad unguem accidit: ob id serius operatur mixtum ac fermentatum medicamentum, non minus, nisi quantum uitio uetustatis ex illo uirium decesit. Quoniam uerò Auerroës quinto cap.57. Collectaneorum exempla Galeni infirma reddit, ut de albo ac nigro colore simul in oculo existentibus, mirum est, cur dissimulauerit exemplum de dulci & amaro in lingua, dum mel absynthio commiscetur: nam lingua dulce simul & amarum percipiente, non est quod de materia assumat argumentũ: manifestum enim est has qualitates non ut in sensu colores à materia pendere. At rursus Auerroës quomodo membra trahent quod sibi conuenit, cùm non sentiat? primò, ob distantiam, utpote pulmo medicamento in uentriculo existente: secundò, quia membrum insensibile sit, ut pulmonis caro, quæ sensu prædita non est: tertiò, quia qualitates elementares sensus non sunt obiectum, sed impresiuæ: impresiuæ autem iam in unum coierunt: quartò, quòd una impediet aliam: ad hoc cap.ult. Galenus ex Hippocratis sententia, secundo de Elementis respondebat, Plantas & sata omnia quod sibi conuenit trahere, respuere quod contrarium

rium eſt eis:nullum autem eſt in animali mēbrum quod facultate plantę careat.trahunt autem ſimile ex elementorum mixtione, non ex impreſsiuis qualitatibus:quare cur & quomodo trahant ſatis iam eſt manifeſtū.Et niſi ita eſſet,nō minus à luteo oui uel macere aut glycyrrhiza, aut quouis medicamēto temperamento proximo morbi omnes curarentur, quàm à Theriaca,uel Mithridato,ut dici ſolet,fermentatis:tamen Philonio, Athanaſia,atque aliis magnis antidotis,cum ratione hac ſolum curēt quòd temperata ſint,aut temperamento proxima. Ideoq; affectui extremo contraria. Sed quomodo idem membrū ſenſu priuat,ac calefacit ſimul?uelut in coli dolore frigido contingit ex theriacæ potu,calida enim ponitur theriaca in ſecundo ordine:nam ſi frigidum membrū trahit partes theriacę calidas,quonam pacto ſtupefiet,trahetq; opium,quod frigidū eſt? Dixere quidam membra trahere ob dolorem,quod dolorem ſedat: ſed ſic membra ſubirent uices operantis cum ratione ac electione. Alii dixerunt,quòd dolor accendit ſpiritus,qui frigidum medicamentum ad ſe trahunt. Ac ſic totum corpus æqualiter obſtupeſceret,quòd minime uerum eſt. Alii uerò dicunt,quòd partes calidæ ſtuporem faciunt. At hoc primò reprobatur,quoniam antiquior theriaca magis hoc faceret. Reſpondemus,quòd etiā aliàs diximus,uires ex uetuſtate opii collapſas. Sed dicunt,ſtupor eſt,cùm ſpiritus ob frigiditatem fit inſenſibilis;ut ſecundo de Locis affectis,Frigiditas ſomnum & ſtuporē facit,caliditas motus & uigilias.Idemq; primo de Symptomatū cauſis,Frigida,inquit,& humida non ſomnum ſolum,ſed coma,& caron,torporemq; faciunt:at caliditas ac ſic- cap.9. in fine
citas irritationes procreant,& uigilias.Sed tamen unguentum ex ſtyrace cap.ultimo.
calidum facit,& ſoporiferum,Dioſcorides libro primo:& ibidē de Amomo clarius,Calefacit,inquit,& ſiccat,aſtringitq;,& ſomniferū eſt,ac ſom- cap.7.
no dolores leuat fronti illitum.Idem de Aloē,& apud Paulum de Ane- cap.14.
tho.Quid tandem,dicet Galenus partem adeſſe frigidam,atq; humidam, ideoq; ſoporiferam:at calidum ſiccumq; non hæc aget,non ſomnum,non ſtuporem inducit. Alii dixerunt,ſomnum cōciliari à theriaca, ob idq; ſolum ſtupeſcere locum.Melius autē,(quandoquidem locum dolentē pręter cæteros ſtupeſcere uidemus)eſt dicere, quòd partes in quibus ſolutio continui ex dolore accidit calefiunt,trahuntq; frigidiorem theriacæ partem,hocq; modo propinquitate locorum calidorum ac frigidorū obſtupeſcere totū.Indicio eſt,quòd caleſcant ex dolore partes, tum quia diu conflictatæ deſinunt per ſe dolere:tum quia ad locum trahi calorem naturalem ſpiritum ac ſanguinem non ſecus quàm ab ictu aliquo,tradit Galenus.Sed tandē quomodo iecur,ſi calida laboret intemperie,calida ſimul lib.de uenæ ſectione,c. 8.
ob naturalem, frigida ob præternaturalē attrahet intemperiem?Reſpondeo:tum frigida tantum attrahet,donec laborat,uel moderatè calida:(ſed

de hoc alia eſt contemplatio ſuo loco diſcutienda) ut conualuerit cali da trahet. Non ergo duo ſimul appetet, niſi diuerſarum partium ratione.

CONTRADICTIO XXIX.

Semitertiana an Typhode longior.

IN continuis incendentes acutæ ſunt: quæ uerò typhodes ſunt longiores: mediæ inter has ſunt ſemitertianæ: ſeu mauis Græcè ſic: ἐν δὲ τοῖς συνεχέσιν, οἱ μὲν καυσώδεις, ὀξεῖς, οἱ δὲ τυφώδεις χρονιώτεροι, μέσοι δ' ἀμφοῖν οἱ ἡμιτριταῖοι. Prima Aphoriſmorum inquit Galenus. Sunt autem
com. 12 post principium. à τύφω uerbo Græco, quod eſt incendo, τύφον, atq; τυφώδεις febres dictæ: unde Suidas: τυφὼν οὐχ ἡ φλὸξ ἐκ τοῦ ἀέρος. ἀλλ' ἐκ τῆς ἀναθυμιάσεως συστροφὴ, πρὸ τοῦ ἐκπρωθῆναι ὡς Πλάτων ἐν Φαίδρῳ. Quod eſt Tuphon, non eſt flamma ex aëre concepta, ſed ex exhalatione obſcuritas, quæ ex incendio procedit, ut Plato ait in Phædro. Subiicit & id: τυφὼν, κεραυνὸς βίαιος, πολὺς καὶ πνευματώδης, καὶ πνεῦμα καπνῶδες ἐῤῥωγὸς ἀπὸ νέφους. λέγεται καὶ διὰ τοῦ ὁ τυφώς, id eſt, Tuphon eſt uioleutum fulmen: & uehemens flatus, & ſpiritus fumoſus à nebulis findens. Dicitur & à τυφώς, quod terræ filium, & multa alia ſignificat. In hac fermè ſententia eſt Heſichius, dicens, τυφὼν, ὁ μέγας ἄνεμος, τινὲς δὲ τὰ ἐκ τῆς ἀναθυμιάσεως. Id eſt, Tuphon, magnus uentus, quidam quæ ex exhalatione. Galenus in ſeptima Aphoriſmorum inquit: ἐπ' ἐκείνων δὲ καὶ τὰς
com. 42. διαφορὰς τῶν πυρετῶν ἔγραψαν, ἠπίαλον καὶ λειπυρίαν, ἑλκώδη τε καὶ τυφώδη καὶ λοιμώδη, καὶ καῦσον, id eſt, Ob hæc autẽ differentias febrium ſcripſerunt Hepialam, & Lipyriam Helcodem, & Tuphodem, peſtilentem & ardentẽ. Fuchſius unã eandemq; dicit Typhodem atq; Helcodem: quod neq; uerum eſt, nec ex nominis ui oſtenditur. Aëtius autem
cap. 89. libro V. inquit: Si circa uentrem eryſipelas fuerit, lipyria ſuccedit: ſi circa iecur, Typhodes: ſi circa pulmonem, crymodes. Quòd ut iacuit hauſit Hermolaus Barbarus, cùm dixit ea ad unguen, quæ nunc recitaui. Similis er-
lib. 2. corrol. in Dioſ. cap. de crimno. ror decepit Fuchſium, cùm ἐχκιώδην & ἑλώδην confundit: uir magnę eruditionis: ſed qui ſæpe ſeu ob ſcribendi celeritatem magnis labatur erroribus, ſeu ob incuriã: Nam in Aphoriſmis editis, uigeſimiquarti primæ particulæ, pulcherrimi ſanè, ex toto obliuiſcitur, utq; adeo etiam ipſius Hippocratis textum prętereat. In Præfatione autem Ptolomæum Euergetẽ Iuliano facit pluſquàm ſexcentis annis antiquiorem, cùm uix quingentis ac nouem annis anteceſſerit: niſi de primo Euergete intelligat: ſed decuit uel uerbum addere claritatis cauſa. Scio hoc ad rem medicam nihil pertinere: ſed tamen optarem illius maiorem diligentiam, ut maiore etiã fide opera illius apud poſteros manerẽt. Simili deſiderio teneor, ne quicquam alieni ſibi adſcriberet, poſtquam proprio ingenio adeo fœcundus,

ſuisq; laboribus eſt. Sed & Leonicenus Elodem pro Helcode tranſtulit. Legitur tamen in libello aduerſus Iulianum, καθάπερ οἱ τυφώδεις ἢ ἑλώδεις ὀνομαζόμενοι . quas dicit maximè humidas eſſe febres: ſeu igitur τυφώδη atque ἑλώδη unum genus ſit febris, ſeu diuerſum, non niſi humidarum febrium τυφώδη genus eſt, neque quod eryſipelas iecoris neceſſariò conſequatur. Manifeſte primo illas Galenus ſeptima Aphoriſmorum, ab hepatica ac aliis ſeiungit. Pòſt etiam in prima Aphoriſmorum morbos alios connumerat, qui acuti ſecum coniunctam habent febrem, ut intelligamus de febribus, quæ ſine phlegmone fiunt, tum locutum eſſe cum Typhodem connumeraſſet. Febris etiam quæ iecoris conſequitur eryſipelas acuta nõ parum eſt. hanc autẽ Gal. ſemitertiana longiorem facit. Aberrat igitur in hoc Aëtius? Hercle nõ: ſed Typhodum febrium genera duo ſunt, alterũ quod ab incendio & fuligine dictũ, quod acutũ eſt, & iecoris ſequitur eryſipelas: aliud lentum, atq; humidũ, quod ſemitertiana longius producitur. Cõſtat ſanè Galenum uariè uſum ue bo τυφώδης, quandoquidem libro, Quòd animi mores corporis ſequantur temperaturam his uerbis ex Hippocrate ſumptis utatur, ὧν ἡ φλὲψ ἡ ἐν ἀγκῶνι σφύζει μανικοὶ καὶ ὀξύθυμοι ὧν δ᾽ ἂν ἀτρεμέει, τυφώδεις. Ea ſunt ſcripta ſecundo Epidemiorum, quorum ſenſus eſt: Quibus uenæ in cubito pulſant, hi furori ſunt obnoxii, & iracundi: Quibus autem quieſcunt, Typhodei. Bartholomæus Syluanius Salonenſis uertit, Succenſo ſtupori opportuni. quæ uerba difficilius ſonant Latinè quàm Græcè. Cornarius Stupidum uertit, non ſeruata nominis qualitate. Rem ego docebo, tu modò quibus uis commodioribus uerbis licet utare. Scis eos qui in fumo obuerſantur ſenſibus detineri, atque hebetudine quadam: huic ſimilem affectum patientes mente Typhodeos appellauit. Sed quomodo Typhodes ſemitertiana longior eſſe poteſt? quandoquidem uarietas diſpoſitionis longitudinem morbi afferat, quarta Aphoriſmorum dicente Galeno Variæ diſpoſitiones ſerius uincuntur quàm una. Accedit ratio, nam in ſemitertiana cum humor mixtus peccet, uel à duobus membris diuerſis, uel ab uno duplici intemperie laborante gignitur, utroque modo ut morbus curetur eſt perdifficile. Humores etiam craſsi, atque tenaces, difficilius concoquuntur cæteris omnibus, ſexta Aphoriſmorum: ac tales in ſemitertiana ſunt. In Typhode autem, ſiue ſit ardens febris, (ut Leonicenus exponit, qui eam appellat ſuccendentem) ſeu humida, conſtat impoſsibile eſſe illam febrem, in qua ſudor ab initio apparet, ex craſſa conſtare materia: quomodo igitur ſemitertiana Typhode longior? Reſpondeo igitur, quòd Typhodes eſt febris quæ nec hepiala eſt, nec lipyria, ut ex ſeptima Aphoriſmorum à Galeno colligitur: eſt tamen ex his, quæ ex multa materia pitui-

Y 2 toſa

post initium

cap.8. in fine.

ſect.5.

com.40.

Aphoriſ. 42. in commen.

tosa gignuntur:sudorq;,qui in illarum initiis apparet,longitudinē morbi significat,scilicet ob materiæ multitudinem:scriptum est enim secundo Epidemiarum,Signa decretoria quę non decernunt,mortem,aut morbi longitudinem significant:est autem sudor signum decretorium, quare tales febres,quæ cum illo adueniunt,ualde prolixæ sunt:tum maximè dicente Hippocrate, Sudor multus ex somno factus,cùm homo uictu moderato utitur,humorum significat abundantiā: sudoris enim multitudo si quid aliud signum,materiæ ostendit multitudinem. Differt autem semitertiana(quæ & Hemitritæus Grecè dicitur)à duplici tertiana,ut a Galeno habetur in libro de Typo:inquit enim,Triplex semitertianæ genus: minimum,quod Typum habet horarum uigintiquatuor:medium,quod horarum trigintasex:maximum autē,quod quadragintaocto, quod continuæ proximum est.Nullum autē,ut ibi inquit, periculo uacat: aliquod etiam genus continuum est,aliquod intermittēs. Nec solum inter acutos morbos,sed etiam inter diuturnos ab Hippocrate morbos adnumeratur. Vnde patet cur dixerit in prima Aphorismorū Galenus rectè semitertianam esse mediam inter acutos morbos ac diuturnos: non quòd media sit inter utrunq; uerè,perabsurdū enim est,nisi uelimus omnē semitertianā,esse acutam conuersiuā,cùm differāt inter se genere,ut mox ostendetur,sed media est semitertiana, quòd quoddam genus acutum sit, aliud autem diuturnum. Affligit enim,ut ibi inquit,uentriculum,& neruosas partes,ac medias:tum etiam commouet lethargos, uigilias attonitas,animi deliquia,& syncopas. Nonnunquam autem in tertianam definit, & quandoque in duas tertianas,& aliquando in duas quotidianas. Manifestum est autem,ut secundo de Crisi habetur,tertianam,si exquisita sit, duodecim horas pertransire non posse:cùm idem iudicium sit de duabus,ut parum ante iam dixerat:quare duæ tertianæ singulis diebus inuadent, plerunque typo non excedente in singulos dies horas duodecim: at rarissimè ad uigintiquatuor peruenient. Minimus uerò hemitritæi, seu semitertianæ typus est horarum uigintiquatuor, ut iam docuit te Galenus: quare non minima inter duplicem tertianam & semitertianam, uel ex solo typo differentia erit manifesta. Neque tamen duplicem tertianam excedere horas uigintiquatuor est impossibile:uerùm tunc à semitertiana aliis notis dignoscetur. Verùm an semitertiana dicatur,Galenus in libro de typis satis dubitasse uisus est: seu quòd,inquit, dimidio circuitus tertianæ reuertatur: tertiana siquidem singulis duobus diebus semel, hæc singulo die semel: atque sic hoc nomen etiam duplici tertianæ conueniret: uel quòd semitertiana sesquitertianam sonet, id est,dimidio longiorem tertiana: nam accessio tertiana duodecim

sectione.1.

quarta apho. aphoris.41.

quarta apho. aphoris.42.

cap.4.

cap.3.iuxta finem.

cap.2. in fine.

est

est horarum,hemitritæi autē decemocto excedit: sed & hoc malè conueniebat: cùm, ut diximus, ad uigintiquatuor accesſio etiam ſemitertianæ minima extendatur. Aliter quòd uigintiquatuor horas continens in ſingulis accesſionibus dimidium obtineat amplius quàm ſexdecim, qui numerus horarum eſt tertiæ partis typorum tertianæ,quartanæ,quotidianæq;.Vel,ut Agathino placuit,dicta ſemitertiana,quòd à tertiana deriuetur.Hoc nunc recentiores ſic explicant.nam hemitritæus tertiana & quotidiana conſtat: itaq; hemitritæus tertianæ dimidia parte tertiana eſt:inde figura Metonymia dictus ſemitertiana: cùm tertiana potius ſit hemitritæi dimidium. Vel dic,quòd cùm tritæus horis XLVIII. abſoluatur, hemitritæus dimidium ſpatii occupans,ſemitertiana.uerè dici poteſt: uerùm ad utiliora transeamus: oſtendit autem Galenus ſemitertianam in libro de Morborum temporibus ex mixtione quotidianæ ac tertianæ fieri: eam tamen ſine rigore incipere exacto fatetur, ſed uel cùm illius initio, uel cum horrore tantum: & nunquam intermittere, ſic ut ad perfectam integramq; febris ſolutionem deueniat. Quamobrem hoc de difficiliori hemitritæo eſt intelligendum. Quippe in ſecundo de Febrium differentiis dixit hemitritæum ex quotidiana haud intermittente, & tertiana cōſtare.Exquiſitum autem dicit illum eſſe,quotiens bilis ac pituita coæquantur:tunc enim bilis celeritatem cohibet pituitæ frigiditas, & pituitæ tarditatem atq; hebetudinem ipſa bilis excitat. Quò fit,ut ex hoc argumentum quod in oppoſitum deduxeramus diſſoluatur: nanq; breuior morbus erit hemitritæus quotidiana, quanquàm hæc unico humore, ſcilicet pituita, ille uerò duobus,ſiquidem bile atq; pituita conſtet: nam calor bilis attenuat pituitam, & ipſam celeriori concoctioni reddit aptiorem. Vnde primo ad Glauconem, Quartana & quotidiana ſi non ſint exquiſitæ,non ſunt longiſsimæ. Supererat uerò aliud genus continui hemitritæi, quod ex tertiana continua & quotidiana fit intermittente: hæc duo uerò ſub genere hemitritæi contineri uult: quandoquidem hemitritæum apud Hippocratē febrem,continuarum ex genere dici oſtenderit.Tertium autem genus(de quo in libro de Typis,ut diximus,loquitur:& quòd in tres,ut docuimus, ſpecies diuiditur) ex interpolatarum febrium genere eſt, atq; ideo nec uerè Hippocraticus hemitritæus. Primi autem generis,ut dixi,ſpecies tres ſunt:Exquiſitus,cùm bilis pituitæ commiſta æquali menſura eſt. Altera ſpecies, cùm pituita uincit: & ut in qua uincit pituita: nam ea eſt ex diuturnarum febrium numero: ubi bilis ex acutarum: exquiſitus in medio eſt. Semitertiana igitur media eſt inter acutas ac diuturnas febres, quandoquidem modò diu duret, modò parum,modò mediocri quaſi ſpatio: ut acutæ uocatæ conuerſiuæ. At Ty-

iuxta finem.

cap.8.

cap.8. in fine.

phodem longam esse febrem constat, cùm pituitosa planè sit: inquit enim
cap. 7. primo ad Glauconem, de quotidiana sermonem habens: Καπνώδη γὰρ τινα θερμασίαν ἀτμῷ πολλῷ συμμιγῆ δόξαις ἀνιέναι. Quod est, Fumosa quædam caliditas cum multo uapore commixta exire uidebitur. Ob hoc igitur liquet cur quotidiana typhodes dicta sit, quasi ex fumosa flamma constans febris: at pituitosam febrem ex diuturnarum genere nemo dubitabat. Sed quomodo sudorificæ sint, cùm Galenus quotidianam sudore terminari ibi neget? Respondeo, Non omnem quotidianam uocat Galenus typhodem, sed madidam atq; humentem: generaliter tamen tales sunt quotidianæ: sed non ad solutionem per sudorem ueniunt: madescunt enim potius, quàm sudant: idq; perpetuò quasi accessionis tempore: tum magis per initia & augumenta, minus autem cùm maximè sudore indi-
t.c. 24. gerent, scilicet sub status fine, & declinationis initio. De his autem sudorificis febribus dicebat prima parte primi Epidemiorum: Sudabant semper, non toto corpore, frigebant extremitates multum, inquit Galenus in Commento, Febrium hæc sunt symptomata cacoëthum. Et rursus in secunda eiusdem libri parte, Sudores omnibus undequaq; multus plados.
t.c. 10. & 11. ibi Galenus: Quibus inquam multum per cutē effluxit, eo tempore natura fuit potens huc reiicere excrementum, unde sudarunt hi. Superfluum enim humidum Pladon uocare solet. Cùm igitur aliis aliter, ac quibusdam multifariam humores collecti longo tempore euacuarentur, ob id
t.c. 13. meritò dicit, Omnibus undequaq; multus sudor. Declarat autem quòd hi, quibus hæc aduenerunt cum dolore, hi sunt sub autumno & hyeme facti tabidi: unde argumētum hoc est longi morbi atque pituitosi: Et si Galenus aliter interpretetur. At uerò clarius paulo infrà, cùm dixisset Hip-
com. 27. pocrates, Sudores multi non solum laborantes non iuuabāt, sed etiam lędebant, inquit Galenus: Causa manifesta est, nam crudis morbis sudores non prosunt, nec bonum prænuntiant: cùm copiam denuntient humorū, uel uirium imbecillitatem. Meminit & prima in parte sexti Epidemiorum Hippocrates febris humentis inter reliqua febrium genera: & Gale-
t.c. 29. nus in expositionis fine inquit: Καὶ τῶν συνεχῶν, τὸν μὲν ἡμιτριταῖον, τὸν δὲ καυσώδη, τὸν δὲ κρυμμώδη, τὸν δὲ τυφώδη, τὸν δὲ λοιμώδη, τὸν δὲ ἐλεώδη, τὸν δὲ ἠπίαλον. Quod est, Continuarum alia semitertiana, alia ardens, alia algida, alia typhodes, alia pestilens, alia eleodes, alia hepiala. Constat igitur Typhodem non esse elodem, nisi inter ἐλεώδην & ἐλώδην differentiam facimus. At nos, ut diximus, ἐλκώδην, & ipsi scriptum inuenimus. Quare seu Typhodes sit humens, ut non est: seu fumosa & à pituita genita febris (quam forsan Lipyriam quidam dicunt, ut
cap. 3. Rasis decimoctauo Continentis, qui Tycorem pro Typhode corrupto nomine scribens, Lipyriam manifestè esse uult) ex diuturnarum febrium genere omnino est.

CONTRADICTIO XXX.

Autumno an morbi acutißimi.

SCio τυφῶνας uentos eſſe, quos nos Turbines dicimus:quis igitur prohibeat eſſe febris genus turbulentum pituitoſæ, quod Typhoden Græci uocarint. Vbi ergo de nominibus agendum eſt probabilia argumenta adduxiſſe ſufficiat: rebus in ipſis, quoad licebit, adiiciam demonſtrationes. At res iam penè comperta eſt, τυφώδην enim diximus febrem ex pituita continuam ac diuturnam. An uerò ἐλώδην ſit ſeu humens, ſeu à τυφῶν, uentoſa, ſeu fumoſa, quod mihi magis arridet, quandoquidem ἐλώδην eam nunquam eſſe putarim, parum intereſt. At multum ſanè hoc, quod ad rem ipſam pertinet, ſcilicet: An, quemadmodum dicebat Hippocrates in tertia Aphoriſmornm, & Autumnus morbos gignat acutiſsimos, & maximè lethales? adducit tres cauſas in Commento Galenus quæ ab hoc anni tẽpore ſunt inſeparabiles. Prima, quòd eſt inæqualis & inconſtans. Dixerat autem iam, quòd in non conſtantibus temporibus inconſtantes morbi, ac mali iudicii fiunt: & quòd temporum mutatio morbos parit: quamuis hoc ad generales potius anni partes pertineat. Autumnus autem inæqualis eſt, ut in primo de Temperamentis declaratur: atq; ideo morbos acutiſsimos, & lethales gignere ſolet. Secunda cauſa eſt, quòd ob æſtatis calorem humores multi ſuperaſſati generantur, qui poſtmodum collecti ſub Autumno morbos prauos procreant. Tertia, quòd frigus Autumni conſtringit poros, unde facilis fit putredo, prout declarauerat ſæpe dum de Cauſis febrium ageret. Inde adiicit quartam, quæ non eſt generalis, ut rectè ait, & eſt multorum fructuum, illius generis quod facilè corruptioni obnoxium eſt, uſus: ut declarauerat in ſecundo de Alimentis, & in libro de Cibis boni & mali ſucci. Potuit & quinta addi ratio, ſcilicet, Virium eo tempore imbecillitas: quas tales eſſe & Hippocrates inſinuauit prima Aphoriſmorum, & ipſe Galenus docuit in Commento, cùm dixit: Aeſtate imbecillis calor noſter eſt, atq; exiguus poſt Autumno: ſicut Hyeme ualidiſsimus inde Vere. Sed multa ſunt in oppoſitum, primum quòd in eadem particula connumerans Autumni morbos, inquit: Quartanæ, & erraticæ, & lienes, aquæ inter cutem, & tabes, & ſtillicidia urinæ, & difficultates, ac leuitates inteſtinorum, & coxendicum dolores. Hi omnes diuturni ſunt, niſi uelis difficultatem inteſtinorum excipere, qui morbus eſt anceps. Connumerat & morbos comitiales & anhelationes, qui morbi longi ſunt, & furores, & atras biles, nec niſi ex acutis alios præterquam duos anginam, & ileon. Forſan excuſabis, quòd dixerit, præter æſtatis morbos: at illi acuti magna ex parte ſunt. Fateor: ſed tunc cogimur concedere, plures morbos æſtate fieri acu-

Aphor. 9. Aphor. 8. cap. 4. cap. 2. cap. 1. Aphor. 8. Aphor. 22.

tos,quàm Autumno: nam comparatione habita ad uniuersum morborum genus quod utroq; tempore uexat, plures acuti ex natura morborum accidunt æstate quàm autumno. Quin etiam in sequenti Aphorismo tria connumerat prorsus morborum acutorum genera ex paucioribus quæ hyeme contingunt: Lateralem morbum, Pulmonis inflammationem,& Apoplexiam,seu Attonitum. Liquidò autem ex hoc constat, Hippocratem non in uillis,sed urbibus artem exercuisse medicam. Nam morbus lateralis,quem ipse non connumerauit inter ueris morbos,longè in uillis frequentior est Vere quàm Hyeme. Sed nec quo ad morborum qualitatem uidetur Autumnus morbos efficere acutos, cùm dicat Hippocrates æstiuæ quartanæ breues sunt, Autumnales uerò longæ.& Galenus etiam in prima Aphorismorum ipse, dum hunc adducit Aphorismum,apertè innuit, Autumnum prolongare morbos, & æstatem decurtare. Additur & quasi tacita ibi ratio,inquit enim: Accessiones fiunt in æstate de tertio in tertium diem: Autumno autem de quarto in quartum,qui circuitus à melancholia fieri solet. Manifestum est autem,morbos à melancholia longissimos esse: quod Galenus innuit in Commento Aphorismi illius æstiuæ quartanæ, cùm dixit Hippocratem longissimi morbi consulto meminisse. Quare non uidetur, quomodo Autumnus acutos morbos possit, nec in genere, nec priuatim, (ut ita dicam) procreare. Respondeo,quòd solutio constat in tribus: Primum, quòd hic loquitur generaliter:nam etsi Ver acutos procreet morbos, non tamen nisi in impuris corporibus, ut dicebat Galenus: & ita æstas in calidis, aut imbecillibus:& hyems in humidis: Autumnus autem generaliter sui prauitate omnibus nocet, plurimosq; generat morbos acutissimos ac lethales. quod etiam experientia ab Hippocratis æuo usq; ad hæc tempora confirmat. Nam bene possunt lethalibus morbis alia tempora abundare quandoq;: sed autumnum esse salubrem pro re mira haberi debet. Secundum est, quòd acutissimos dixit non in comparatione ad cæteros morbos autumni, cùm quandoq; plures sint longi, ex natura quidem, ut dictum est, coxendicum dolores, tabes, quartanæ,& reliqua quæ superius sunt connumerata. Ex numero etiam ægrotantium quandoq; cùm autumnus fuerit salubris,morbi pleriq; longi euadent,& seruabuntur. Acutissimi igitur erunt comparatione reliquorum temporum,pluresq; ægrotantes, & plura etiam morborum acutorum genera habebit cùm æstiuos & proprios, & postmodum generaliter omnes: nam Hippocrates eo Aphorismo frequentiores describit, qui in Autumno accidere solent: non habita comparatione ad reliqua tempora: sed ad morbos qui Autumno apparere solent: nam morbi rari autumni ferme adeò frequentes sunt, sicut hi qui peculiares sunt hyemi in hyeme: uelut morbi laterales, qui

Marginal notes: 3.Aphor.23. — 2.Aphor.25. — com.12.post initium. — 3.Aphor.20.

qui non sunt ex morbis autumni,& sunt ex morbis hyemis,adeo frequẽter accidunt in autumno sicut in hyeme:sed tamen rari dicuntur in comparatione ad morbos autumni:ut qui, uerbi gratia, uix unumquẽuis ex centum ægris quos autumnus habet obtineant.Tertium autem est quòd acutissimos lethalibus iungere debemus:nam ex acutissimis qui ad salutẽ ueniant plures proculdubio habet æstas.Nam autumni acuti morbi cùm non occidunt in diuturnos uerti solent. Ob id fit, ut fermè morbi illius temporis in mortales ac diuturnos diuidantur: quod & in prouerbio est apud nos, Morbi autumnales lõgi uel mortales. Ex his facile liquet,quomodo plures acutos habeat autũnus lethales quàm æstas, pauciores salubres,simpliciter etiam plures:nisi apud rusticos,qui nimio labore per ęstatem morbos sibi accersunt. Sed dices, Quomodo autumnus est morbificus generaliter,cùm dicat Hippocrates, Aestate & autumni prima parte senes bene ualere: reliqua autumni parte,& hyeme,qui mediam habent ætatem. Respondeo,hîc Hippocratem autumnum cõsiderasse ut partem reliquorum temporum,ac merito primarum qualitatum, nõ propriè inæqualitatis ratione. Constat autem,quòd ratione qua calida illius pars cohæret æstati conferre senibus,qui frigidi sunt:qua ratione parte frigida hyemi iungitur conferre in ætate media constitutis,cùm calorem augeat innatum,ut prima Aphorismorum dicitur. Ad id de melancholiæ generatione dicimus & atram bilem fieri,à qua acuti morbi. 3.apho.18. Aphoris.15.

CONTRADICTIO XXXI.

Morbi & Symptomatum consistentia an eadem sit.

IN morbum peracutũ patientibus statim incidit morbi uigor, qui nihil aliud est,quàm morbi,quantũ ad casus attinet,summum:prima Aphorismorum inquit Galenus. Hippocrates quoq; secunda Aphorismorum: Circa initia & fines omnia imbecilliora: cùm uero consistunt, ualidiora. Vel intelligit de cõsistentia symptomatum,& sic est sermo illo indignus: quasi diceret,Morbi in summo uigore,sunt in summo uigore. Vel intelligit de morbi consistentia,& sic habemus propositum. Et in de Totius morbi temporibus: Porrò cùm iam in pus uertitur maximi dolores apprehendunt partem,quoniam in puris generatione dolores ac febres magis infestant:uocaturq; hoc tempus, Vigor morbi. Cùm autem fluor digeritur,aut in pus mutatur,tunc minorem tumorem ac tensionem reddit, estq; id declinationis principium.Et rursus infra:In puris generatione uigoris terminus est in inflammationibus. Sed hoc non adeò manifestum est,nisi præcedentibus uerbis iungatur. Et rursus in de morborum,idest accessionum,temporibus singularibus,de febribus agẽs,habet hæc uerba: Inde aliud atq; aliud affectionis incrementum,ad perfectam usque consi- Aphoris.7. Aphoris.30. cap.3. cap.6. post initium.

ſtentiam excipit,quam in ſingulis rebus ſummã eſſe magnitudinem in-
cap.1. telligimus. Et primo de Criſi, Optimum eorũ quæ ad Criſim pertinent principium eſt futuri uigoris ſummi in morbo cognitio:ſic enim appella-
cap.8. tur uehementiſsimum totius ægritudinis tempus. Et alibi in eodẽ libro: Status,qui eſt uehementiſsima totius morbi pars. Vtar & ratione Gale-
cap.2. ni,quam innuit in libro de Totius morbi temporibus: Cauẽda ſunt media,in quibus morbus eſt ualidiſsimus:tresq́; adducit ad hoc Hippocratis Aphoriſmos. Sed ſi aliud eſſet tempus conſiſtentiæ morbi & ſymptomatum, uel nulla penitus de morbi cura eſſet habenda, uel in exceſſu ſymptomatum eſſent ægri cibandi, medicamenta danda,mittendus ſanguis: quæ omnino abſona ſunt: peſsimeq́; feciſſent Galenus atque Hippocrates, tum maximè in prima Aphoriſmorum, ubi tam tenui uictu ægros iuxta ſtatum extenuant qui alterum ab altero ſtatum non diſtinxiſſent: ac inſuper edocuiſſent de quo'nam ſtatus genere intelligant.
Aphoriſ. 47. Quin etiam ſi ſtatus eſt dum materia concoquitur, non cum cõcocta eſt, nam tunc incipit declinatio: igitur ex ſententia Aphoriſmi ſecundæ particulæ,dum pus conficitur dolores ac febres fiunt, magis, quàm iam confecto. Accedit, quòd ſtatum uocamus, dum conſiſtit morbus ex ſymptomatum ſęuitia. Vel igitur nondum concoqui incipit materia,uel concoquitur planè,uel ex toto concocta eſt. Si hoc ultimum,erunt ſymptomata declinationis tempore,quod nemo admiſit. Si ante concoctionem, cùm nulla ſit pugna illorum cauſa eſſe non poteſt. Si in ipſa coctione, uel dum incipit,uel dum inualeſcit:non primum eſſe poteſt, nam eadem ratione qua initium facit ſæua ſymptomata, conſiſtentia faciet deteriora. Si autem in conſiſtentia ſtatus ſymptomata ſæuiunt maximè, igitur in ſtatu morbi: nam nihil aliud eſt Status morbi, quàm tempus in quo
tract.1.cap.3. materia plenè concoquitur. Et ideò bene dixit Auicenna prima quarti,Et ſtatus in febribus eſt hora in qua uehemens eſt pugna naturæ cum materia,altero eorum uincente, dumq́; pugna manet eſt ſtatus: ex quo
t.23. liquet tunc eſſe grauiſsima ſymptomata. In oppoſitum Hippocrates primo Regiminis acutorum inquit: At ſi os madeſcat, & quæ à pulmone expuuntur talia ſunt qualia eſſe oportet,cibi liquidi quantitatem augere conuenit. Nempe quæ citius madeſcunt iudicationis celeritatẽ oſtendunt.Itaque conſtat nondum factam iudicationem,quare ſtatum morbi in his non eſſe abſolutum: & cum augeat cibos, conſtat iam deſęuiſſe ſymptomata: quare ſtatus ſymptomatum alius eſt à ſtatu morbi. Se-
cap.2. cundo quoque de Febrium differentiis,& ſecundo de Criſi.& nono Ar-
cap.6. tis curatiuæ,Tres ſunt ſpecies ſanguineæ febris,è quibus una ſemper mi-
cap.3. nuitur. quomodo igitur illa in ſuo ſtatu grauior erit?Euidentior eſt authoritas,quæ habetur ſecunda Aphoriſmorum à Galeno, his omnibus, cum

cum inquit: Dispositio ex qua casus generantur, quam morbum nominamus,non omnino dum morbus consistit ualidior est: sed in his qui seruari debent multò melior quàm in morbi principio. Auicenna quoq; secunda primi, Hora status est, in qua ægritudo in una manet dispositione. Et rursus prima quarti. Cùm apparet concoctio in excrementis, tunc est hora status propinqua. Et etiam antè dixerat, Et apud statum apparent signa completæ concoctionis. Quare non poterunt sæuire symptomata ex dicto Hippocratis iam adducto in secunda particula Aphorismorum. Cessant enim,ut alibi dicit, calor & continui solutio, à quibus febris & dolor fiunt: atque inde reliqua symptomata. Accedit ratio nostra, Iudicium omne, ut uisum est,in morbi consistentia uel antè fit: sed si salubrem esse debet, iam factam præsupponit coctionem, prima Aphorismorum Galenus docet, ac toties, ut repetere tædium sit: igitur morbi status semper presupponit coctionem uel existentem nunc, uel iam ante absolutam. Hac forte ratione factum est, ut Princeps existimauerit,statum non esse grauem ratione coctionis materiæ, quandoquidem necessario in illo iam planè tota concocta sit. Dicunt & quidam, uirtutis casum in statu accidere non posse,cùm materia iam sit benigna: uerùm posset ratione separationis,expulsionisúe: & ideò hoc argumentum non est euidens. Hæc quæstio est apud multos difficilis,sed nos declarabimus illius ueritatem,& causam difficultatis aperiemus,quæ fuit, quòd non uiderunt Galenum, nec potuerunt illius mentem,quam nunc declarabimus,assequi. Igitur morbi quidam primo mortales, alii salubres habentur. In mortalibus cùm non contingat mors in declinatione, continget uel in statu uel ante. Si in statu,symptomatum tunc erit consistentia,cùm non dentur sæuiora symptomata quàm mortis. Si ante statum,tunc status symptomatum præcedit statum morbi:nam homine moriente semper status symptomatum adest. Quo tamen ad imaginationem coinciderent: idest,quòd si ille posset superuiuere usque ad statum, adhuc sæuiora experiretur his per quæ mortuus est,symptomata. adeò quòd uir longe ualidioris quàm ille uirtutis per illa oppeteret mortem. Igitur in morituris status morbi semper est cum statu symptomatum: sed symptomatum status non semper est cum summo uigore, sed quandoque antecedit,cùm mors in principio morbi uel augumento aduenit. In hoc tamen sensu etiam in illis coincidunt hæc tempora,quòd si æger posset superuiuere symptomata illa lethalia usq; ad morbi uigorem augerentur. Cum dico Augeri:intelligo quatuor modis,Numero,Magnitudine, Perseuerantia,seu diuturnitate, & Specie: idest,quando nouum symptomatum genus, quod prius non aduenerat, accidit,ut post conuulsionem syncopis. Et hoc uolui,ut intelligeres pro sequentibus cùm

com.29.
doc.1.cap.7.
trac.1.cap.4.
cap.3.
cōtradic. 26.
Aphoris.20.

de augumento ſymptomatum loquemur. In his autem qui ſeruantur uel morbi ſunt abſque materia, uel cum materia. In materia carentibus per ſtatum intelligẽdo ſummum morbi uigorem, erunt & tunc ſemper ſymptomata ſæuiſsima, quia nulla eſt ratio quæ impediat, cùm ſymptomata à morbo ſolum pendeant. In his autem morbis qui à materia pendent, uel illa tota ſeruatur uſque ad ſtatum, uel antea magna ex parte minuitur. Si tota materia, ſeu maxima pars ſeruatur, quia ſemper portio aliqua decedit ſubtilior in omni tempore, tunc ipſa non augetur, niſi quis in uictu peccet. Ex quo patet, quòd hi dicunt, materiam in dies ſingulos generari, nihil aliud dicunt, quàm quòd in uictu aberrant, dando oua, contuſa, carnes, & maiorem quàm oporteat cibi quantitatem: & in talibus non poteſt aſsignari regula generalis: imò ſi euadunt fortuna, & robore naturæ, & Dei beneficio, non medici euadunt. In his igitur qui recto utuntur uictu, aut parum ab illo aberrante, conſiderandum eſt, quòd contingunt tria genera ſymptomatum: unum à materia, & uocatur Caſus à Galeno: hoc autem fit duobus modis, uel materia ad benignum tranſeunte, uel ad oppoſitam coctionis qualitatem è directo, de qua dicebat Galenus primo de febrium differentiis, & de morbi totius tempo-
cap. 6. ribus. Si igitur ad benignum non tranſeat, ſymptomata ſtatus neceſſario
cap. 6. difficiliora ſunt, cùm materia magnitudine ſit eadem, & qualitate, quam ab initio fuerat facta deterior. Et ideo ſeparatio nec coctio non adſunt, ſed ſola expulſio improbi & benigni ſimul per abſceſſum: & ſic ſeruantur (hoc enim iam ſuppoſitum eſt) pauci illi qui ſeruari debent: ut in febribus peſtilentibus: & tales abſceſſus etiam poſtmodum lethales iudicantur, euadunt tamen facta corruptione, & exciſa funditus ac radicitus carne, ut in illuſtri Triuultio contigit. Paucisſimi etiam ſeruantur facta expulſione materiæ extrà: ſed hoc rariſsimum, ut dixi, eſt. Non tranſmittit autem extra in talibus, ſed ad abſceſſum permutat, quia ſeparationem moliri non potuit. Separationem non potuit moliri, quia non potuit concoquere: cùm autem benignum immiſcetur corrupto, non expellit extra, quia membra uellent benignum, ſeu quod ſibi utile eſt, retinere: cùm autem expellunt, tunc ſignum eſt materiam adeò prauam eſſe, ut membra propriæ utilitatis oblita, etiam utile cum inutili reiiciant: atque ideo mortis hoc eſt ſignum. Moriuntur autem, quoniam ante finitur uirtus, quàm expulſio. Qui autem ex his ſeruantur, ob id ſeruantur, quòd quanquam materia ab initio praua eſſet, coctionem tamen, etſi imperfectam, ſuſcepit. Porrò huius etiam imperfectæ coctionis meminit Galenus, ut dixi, primo de Febrium
cap. 6. differentiis. Sed iure dubitabis, ſi materia facta deteriore natura poteſt

poteſt expellere illam, & ægrum ſeruare: quanquàm, ut dixi; hoc rarum ſit. Cur igitur ab initio non expellit, uel ſi expellat, non tunc æger ut in hora ſtatus, liberatur? Reſpondeo: quòd etſi materia illa haud concoquatur, interim tamen ad uias expulſioni commodiores dirigitur, atq; ita facilius tota in abſceſſum à natura detruditur. Ob id liquet, cur bubones in peſtilentibus febribus malè cedant curationi. In his igitur omnibus uigor morbi cum ſymptomatum uigore coniungitur. In morbis autem qui ad melius materiam dirigunt, duplex eſt differentia: quidam enim omnino ad utile conuertunt ceſſante ipſius materiæ uitio: & in his etiam ſtatus ſymptomatum idem eſt, ſicut in materia carentibus morbi conſiſtentiæ. Eſt enim Morbi conſiſtentia, cùm materia fermè computruit. Cùm autem mitigatur ac remittitur diſpoſitio, iam non ſtatus eſt, ſed declinatio, quo tempore ſymptomata fiunt minora: quare & in his ſymptomatum ſtatus ac morbi unus eſt. Sed ubi materia concoquitur, tria ſunt ſymptomatum genera, quæ iam declarare aggreſſus eram, ſed non perfeci: unum materiæ, ſe mouentis natura uniuerſi illam impellente: ſecundum actionis caloris naturalis in illam concoquendo: tertium autem criſis & pugnæ. Hæc autem fiunt, dum materia corrupta ſeparatur à benigna, & dum expellitur. Cùm autem in præcedentibus coctio nulla eſſet, ut dixi, in peſtilenti febre, & ratione expulſionis & ratione materiæ quæ deterior facta eſt, in ſtatu cùm tunc expellatur, uel etiam ſi non ſimul tota expelleretur, ut dictum eſt, morbi uigor cum ſymptomatum ſtatu coincidit. At in his ratione materiæ cùm deterior ſit in principio, quàm cùm concocta eſt in ſtatu: ideo ſymptomata initii quo ad materiæ prauitatem deteriora ſunt, quàm ſtatus uel augumenti. Sunt autem materiæ ſymptomata Grauitas, Præfocatio, Rigor, Frigus, Commotio, & quæ ad hæc ſequuntur. At ratione coctionis deteriora ſunt ſymptomata ſtatus, ſimiliter & ratione ſeparationis, & expulſionis: nam coctio fit in prima ſtatus parte abſoluta, & in illius parte ſecunda ſeparatio & expulſio. Quòd ſi contingat criſim non fieri in ſecunda parte ſtatus, ſed morbum paulatim diſſolui, tunc æger eo tempore, ut rectè Galenus dicebat ſecunda Aphoriſmorum, melius ſe habebit quàm in initio: quia iam materia cocta exiſtente non erunt coctionis ſymptomata: ſed nec expulſionis, quare hoc in caſu ſtatus ſymptomatum finitus erit in prima ſtatus parte morbi, atq; coincidet. Et tamen cum hoc ſtat, quòd in ſecunda parte ſtatus melius æger ſe habeat, quàm in principio. Quòd & ſi ſuccedat criſis, uel iudicium, tunc aliquando ſæuiora erunt criſis ſymptomata, quandoq; mitiora, quàm initii ſecundum materiæ multitudinem, ac locum, & genus iudicii. Nam iudicium ſudoris, & ſanguinis narium plerunq; mitius eſt: uomitus autem, & fluxus grauius

com.29.

urinæ medium. Sed de hoc non poteſt ſtatui regula generalis. Vnum eſt, quòd ſtatus ſymptomatum in his coincidit cum ſtatu morbi, ſcilicet priore illius parte, in qua materiæ coctio celebratur. Si uerò criſis fiat in fine augumenti, tunc nondum perfecta erit coctio materiæ, & finis augumenti ſymptomata erunt grauiora principio, quia iungentur ſymptomatibus coctionis, ſeparationis, & expulſionis uno eodemq́; tempore, & talia erunt grauiora ſymptomatibus materiæ ſolius. Sed hîc remanent duæ dubitationes: prima, quia dictum eſt, quòd ubi materia concoquatur in hora ſtatus, quòd in prima parte ſtatus erunt ſymptomata ſæuiora reſpectu coctionis, & in initio morbi reſpectu materiæ: quænam modo erunt maiora abſolutè? Secunda dubitatio eſt, quia ſi criſis fiat in augumento, igitur uel ſuccedet ſtatus, aut non: & ſi ſuccedet, uel erit deterior augumento, aut mitior? Ad primam reſpondeo, quòd in ſeruandis materia rarò eſt mala, niſi turgeat à principio, ideo ſymptomata coctionis ſunt grauiora, & ita uerum eſt abſolutè, quod ſtatus ſymptomatum coincidit cum morbi ſtatu. Si uerò turgeat, uel pars expellitur, & ſic leuior ſtatus redditur: uel decumbit in aliqua parte, nec expellitur, & tunc iuxta loci naturam ubi decumbit, & reliqua moleſtiora redduntur, aut mitiora ſtatus quàm initii ſymptomata. nec de hoc poteſt dari regula generalis. Ad ſecundam dico, quòd ualida exiſtente uirtute quandoq; tota materia expellitur, & tunc ſine ſtatu declinatio ſubſequitur, & non coincidunt tempora morbi & ſymptomatum. & erit criſis perfecta quantum ad materiam peccantem, non tamen abſolutè optima, quia erit laborioſiſsima, quare cùm maxima corporis & uirium iactura. Ideoq́; aliquod iudicium eſt optimum in quo tota materia peccans non expellitur: & uerſa uice in aliquo iudicio tota materia peccans, expelletur: nec tamen erit optimum. Si uerò tota materia in hac criſi non expellatur, tunc de hoc in ſequentibus uerbis dicemus. Cùm igitur tota materia non ad ſtatum uſq; reſeruatur, hoc quinq; modis fit, uel natura morbi hoc expoſtulante ut in ſanguinea febre, quam nos decreſcentem uocamus, Græci autem παρακμαστικὴν. in hac cum decreſcere incipit, nam ſtatim ab initio id eſſe non poteſt, ſed poſt quatuor, aut ad minus tres horas, ſtatim tota febris ſub quatuor temporibus eſt: nam reſpectu eius quod putreſcere incipit in initio: eius quod putreſcit, nondum tamen concoctum eſt in augumento: eius quod iam concoquitur ex toto, ac reſolui incipit in ſtatu: eius quod ex toto, uel maxima ex parte reſolutum eſt in declinatione. Status igitur huius morbi generalis: nam reliquum, ut dixi, uſq; in finem totum ex quatuor conſtat temporibus, eſt antequam febris decreſcere incipiat, & ideo ſymptomatum ſtatus idem eſt cum morbi uigore, quamuis poſt quartam aut ſextam horam à morbi initio adueniat. Alter modus eſt,
cùm

cùm ex circuituum qualitate, ut in tertianis, quotidianis, quartanis, in quibus ſemper ſubtrahitur, facta per ſingulas acceſsiones criſi, aliquid de materia: & tunc cùm leuior expellatur, & grauior relinquatur. & in initio non putreſcat ea quæ in ſtatu putreſcit materia, ſed alia, erunt ſymtomata ſtatus grauiora quàm initii uel augumenti, & hoc ferme ſemper. Accidere tamen poteſt (quod bis in uita mea uidi) in tertiana, ut adeò magna pars putreſcat in initio, ut quia ſubtilis ferme tota ſit, quòd etſi deterior relinquatur, præ paucitate tamen minus moleſta faciat in ſtatu ſymptomata quàm in augumento uel in principio. Sed tamen & hîc ſtatum morbi cum ſtatu ſymptomatum coincidere dicemus: nam prima acceſsio ſtatum continebit, aut prima cum ſecunda: nam maior materiæ pars in illis acceſsionibus concocta eſt, atq; ideo tunc morbi ſtatus erit, ſed & ſymptomatum, ut diximus quare & ſic coincident. Manifeſtum eſt autem quòd paucæ in hoc morbo meritò ingruentis erunt acceſsiones. Nihil uerò mirum, maiorem ab initio materiæ partem computreſcere, cùm quandoq; tota, etſi raro, ſub una acceſsione conſtituatur: meritò ob id hæſitantibus medicis, an ephemera fuerit, an in tertiana: cùm non circuitus, ſed ſymptomata nobis febrium genus declarent, ut Galenus dicebat: ſed hoc loco ſuo uidebitur. Tertium genus morbi, in quo matetia decreſcit eſt, dum colligitur, ut in laterali morbo, & pulmonis phlegmone: nam in his ut paulatim concoquitur, (quòd tota uno in loco circunſcripta non æqualiter poſsit concoqui, ut nec in furno panis, & in hoc à febrium materia differt, quæ ubiq; ſparſa fermè ſimul tota concoquitur) ſic paulatim digeritur ſputis aut aliis modis. In his non ſemper deteriora ſunt ſtatus ſymptomata, quàm reliquorum temporum, nec ſemper mitiora: ſed pro materiæ, quæ iam ante ſtatum expellitur, multitudine mitior eſt, aut grauior ſtatus initio. Et quanquam ſtatum dicamus, cùm tota materia reſidua concoquitur, tempus tamen totum ab initio exſudationis expuitionis'ue uſq; ad tempus illud quod ſtatum uocamus, quemadmodum in παρακμαστικῇ febre ex quatuor conſtat temporibus. Quòd ſi uellemus ſtatum intelligere in his non cùm totum reſiduum materiæ concoquitur, ſed quando maior pars: tunc etiam ſtatus & ſymptomatum & morbi unus eſſet. Sed quia ſtatum intelligimus, cum tota materia phlegmonis quæ reſtabat, concoquitur, illa autem pauca eſt: fieri poteſt, ut ſymptomata motus materiæ ab initio ſint grauiora ſymptomatibus coctionis in ſtatu: quandoq; etiam contingit contrarium, nec certa regula de hoc dari poteſt. Quod etſi accidat, ut ab initio magis à cibo ægri, quàm in ſtatu prohibeantur: non tam ex ſæuitia principii accidit, quàm ne materia in motu exiſtente acceſsio phlegmoni fieret metu. Attamen grauitatem ſtatus oſtendit hoc, quòd minimo errore longè magis quàm ab

initio

initio admisso, pereunt: quod tamen non solùm efficit status periculosa constitutio, sed uirium etiam imbecillitas. Quartum genus est, cùm materia turgente natura expellit uel ars alquid, aut etiam per uenæ sectionem: nam tunc fieri potest, ut status symptomatum fuerit ante purgationem, nel uenæ sectionem: status tamen morbi erit suo tempore ac post materiæ diminutionem: & de hoc etiam regula certa dari nequit: nam quantò materia detracta fuerit maior, & quòd relinquitur ex ea benignius, eo principii symptomata symptomatibus status erunt deteriora. Versa uice, cùm prauæ qualitatis extiterit, uel quod detrahitur modicum relictæ materiæ comparatione, tunc symptomatum status cum morbi uigore coincidet. Vltimum est, ut sub hora augumenti natura non perfectè materiam expellente fiat crisis: & tunc residuum plenè concoquatur hora status, & fiet recidiua quæ plerunq; sua radice deterior est, & tunc symptomatum status cum statu morbi coincidet. Quandoq; uerò non erit tanta prauitas status, sicut augumenti, & tunc non coincident, quia maxima pars materiæ in crisi eiecta est. His igitur intellectis omnes autoritates concordes sunt. Cùm autem dicimus, Coctio præcedit statum, quia crisim bonam: dico, quòd præcedit, aut simul fit: & seu præcedat, seu simul fiat: ambæ tamen, tam crisis, quàm coctio instantis morbi tempore fiunt: sed coctio in prima parte, & crisis in secunda. In crisi autem augumenti non præcedit perfecta coctio, cum hoc tamen contingit, quòd perfecta fiat crisis: non iuxta uerum significatum crisis, sed iuxta illud significatum ueræ crisis, quæ est cum tota materia propulsa ex corpore æger perfectè liberatur, nec morbus amplius reuertitur. & in hoc significato dixit Galenus tertio de Crisi, crisim fieri solùm in statu, uel parum antè.

HIER

HIERONYMI CARDANI CONTRADICENTIVM MEDICORVM LIBRI SECVNDI TRACTATVS SEXTVS.

CONTRADICTIO I.

Ver an in tres partes diuidatur.

RIMVM Veris initium Hyemi ſimilius eſt,finis autẽ æſtati:quamobrem ſic uer diuidemus, quod Hippocrates indiuiſum reliquit: prima Aphoriſmorum Galenus inquit,nec hyemen diuiſit. At primo Epidemiorum hæc habet quæ ab Hermano Cruſerio corrupta ſunt, atq; inuerſa: Principium ueris ſecundum æquinoctium eſt:finis autem,qui & æſtatis initium,Pleiadum ortus. Aeſtatis autem finis Arcturi ortus antecedens autumnale æquinoctium diebus duodecim. Occaſus autẽ Pleiadum ut autumni finis, ſic hyemis initium. Poſt pauca autem in hanc ſententiam uerba ſubiicit: Si quatuor tempora in differentias iuxta illorum magnitudinem diſſeces. Aeſtas in duas, Hyems in tres partes diuidetur. Quæ anni temporum diuiſio ex ipſorum ſpatio efficitur. Eſt enim inter Vergilias & Arcturum tempus menſium quatuor. Plurium etiam quàm quatuor quod inter Vergiliarum occaſum & æquinoctium uernum intereſt. Veris autem tempus nec duos integros menſes habet, quo fit ut iure indiuiſum relinquatur. Hinc etiam Autumni erat tempus, Veris maius quod in duos menſes extenditur: hoc tamẽ ab ęſtatis ac hyemis tempore magnitudine longè ſuperatur. Et ante etiam: Hippocratis nomẽ præferens liber de ſeptimanis annum habet in ſeptem diuiſum partes: æſtate quidem in duas, hyeme in tres partitis: uere autẽ ac autumno manẽtibus indiuiſis. Sic è directo pugnat hæc cum priore in Aphoriſmis ſententia: cùm ibi, ut dixi, diuiſo uere hyemẽ relinquat indiuiſam: hîc diuiſa hyeme uer relinquatur integrum. Sed facile hoc diſſoluitur impedimentũ: in Epidemiis tempora diuidit penes longitudinẽ ſpatii ſtellarumq; nobiliũ exortus occaſus'ue, tum etiam naturæ temporum in eadẽ qualitate differentiã excellentem: nam æſtatis ſecunda pars quam exortus Caniculæ inchoat, ſiccißima eſt, etſi tota æſtas ſicca ſit: & pars prima hyemis quam ſementẽ uocant, & ultima quam φυταλίαν longe minus frigidæ ſunt media parte, quæ ſolſtitio hyemali uſq; ad Fauonii

com. 15. in fine.

par. 1. com. 1.

 flatum

flatum extenditur, cuius non meminit Galenus. Sed in Aphorismis cùm uictum penes tempora instituat calida, frigida'ue, par fuit ut uer quod prima parte frigidum hyemi erat affine, & reliqua postrema scilicet, calidũ atq; æstati contiguum diuideretur. Atque ex hoc licet contrariis uicibus pariter autumnum diuisum etiam in duas partes intelligeremus. Hyems igitur cùm esset tota frigida, & æstas tota calida, nulla ibi diuisione indiguerunt. Tametsi de his aliis locis, tum in libris astronomicis qui æditi sunt plura dixerimus: septem tamen tempora iuxta medicorum sentẽtiã nostro æuo sic distinguemus, uariantibus syderum occasu atque ortu non solũ, sed etiam solstitiis atq; æquinoctiis. Veris initiũ igitur die X. Martii, finis & initiũ Aestatis VIII. Maii. Initium Oporæ secundæ partis æstatis XVIII. Iulii. Aestatis finis & Autumni initium XXVIII. Augusti quamuis Arcturus pluuiosus XVII. Septembris exoriatur. Autumni finis & Hyemis initium XXVII. Octobris, cùm Vergiliæ crepusculo oriũtur, nam illarum occasus matutinus fit die VII. Nouembris. Inde XIII. Decembris secunda pars Hyemis inchoat, cuius finis atq; φυταλίας initium quinta dies est Februarii, cùm Canicula uesperi exoritur. Clarum enim sydus aquilæ XXII. Ianuarii uesperi occidit, multò ante Fauonii flatum nostra ætate. Et hæc ex Francisco Syrigato.

CONTRADICTIO II.

Virtute debili existente, & humoribus prauis, an parum de cibo dandum. & reliqua.

aphor. 17. ET quibus semel aut biscibus dandus in die sit considerandum, prima Aphorismorum, & in commento: Si uires laborantis debiles fuerint & ea quæ in corpore est dispositio sit ex humorum corruptione uel defectu, parum ac sæpius de cibo dandum erit. Si autem cum uirium debilitate neq; defectus fuerit, nec corruptio, sed humores moderati, aut etiam abundantes, his raro, & pauca. Si autem cum humorum defectu, corruptione'ue uires ualidæ fuerint, sæpe ac multum de cibo dandum est. At si uires ualidæ fuerint cum humorum abundantia, raro pauca offeremus. & hæc de uiribus ac humoribus dicta sint. Inferius autem, cùm à temporibus anni sumit indicationem, inquit: Hyeme multa & raro danda sunt: multa ob uirium robur, raro autem, quoniam minima fit in corpore resolutio. Sed hîc duo sunt difficillima: Primum quidem, quòd iam dixerat, Virtute ualida existente, & humoribus plurimis, quales sunt in hyeme, ut colligitur prima Aphorismorum, parum & raro de cibo dandum est. Non igitur multum ac raro. Secundum, quòd in Aphorismo Aestate & autumno, dicit, Quòd uere facilè ferunt cibum, & melius quàm autumno: & tamen

aphor. 15.

par. 1. apho. 18.

tamen in præsenti aphorismo dicit, Paucis, & ex longo interuallo nutriemus. Succedunt præter has difficultates duæ dubitationes: prima, quia uult, quòd uirtute existente debili & humoribus abundãtibus: item, uirtute ualida existente, multisq; humoribus, parum & rarò de cibo dãdum sit: atq; idem debilis uirtus & ualida indicabunt. Altera, quo modo uirtus ualida esse posſit cum humorum paucitate. Est etiam alia dubitatio, quia Hyeme plurimum de cibo dandum est, iuxta aphorismum, Ventres hyeme & uerè natura calidisſimi, & somni longisſimi: in his igitur temporibus oblationes multæ dandæ sunt. Auicenna uerò de æstate inquit, propter caloris resolutionem indiget additione cibi, & separatione. Sed forsan, imò certè, idem est cum eo quod dicit Galenus, Parum & sæpe: attamen ut adeò sæpe sit, quòd tota summa maior sit mediocritate atque eo modo indigebit pluri cibo quàm in uere, sed in pluribus uicibus exhibito.

1.aphor.15.

prima quarti trac.2. cap. 7. iuxta me liñ. 1. contrac. 1. con.17.

Diximus aliàs de cibo ratione humorum corruptorum exhibendo. Nam tres sunt indicationes, Virtus, Quantitas, & Qualitas humorum. Hîc qualitatẽ prauã non per se, sed ut de quãtitate indicat, cõsiderat: nam prauos humores quod corpus ex his nõ nutriatur, tanquã nõ existẽtes, habet. Duas igitur hîc (nam tertiã eo in aphorismo edocebit nõ pura corpora quãto plus nutries tãto magis lædes) cõsiderat indicationes: Virtutẽ, & humorũ quãtitatẽ. Sũt etiã duo scopi, Necesſitas, ac Tolerãtia. Itaq; ut singula singillatim dissoluã, ad primã dixerũt quidã, quòd si indigẽt, multũ dandũ est, sed rarò: si nõ indigent parũ. Sed quomodo uirtute existẽte ualida in morbo possunt cibo plurimo indigere? Dico, quòd si calor sit ualidus, tũc rarò & multũ dandũ erit: si imbecillis, parũ & rarò. Quomodo autem uirtute ualida existẽte, calor naturalis posſit esse imbecillis: tum rursus, calore cum ualido uirtus imbecillis, suo loco declarabitur. Ad secũdam cõtradictionẽ dixit Galenus, in eo aphorismo Aestate & Autumno, Hippocratẽ loqui de ægris: multũ tamen possumus dare in autũno, si uirtus ualida fuerit. At uerò sæpius in autũno utroq; modo, seu æger, seu sanus extiterit: nõ multũ autẽ nisi sanus & cũ uiribus ualidis. In uere autẽ nutriemus parũ, & ex longis interuallis, necesſitatẽ intuẽtes: at si tollerãtiã, multũ possumus nutrire, quoniã uirtus feret. Ad primã uerò dubitationẽ si quis diligẽter mentẽ adhibeat Galeni uerbis, ille in cõmẽto respõdet. Nã duplex est discrimẽ uictus. Validarũ uiriũ cũ humorũ multitudine, & Imbecilliũ cum humorũ multitudine. Primũ, quia in ualidis uiribus indicat de cibi paucitate, sed nõ necessario expostulat, perfert enim & multitudinẽ: imbecilles indicãt ratione multitudinis humorũ: sed nõ bene ferũt nec copiã, nec inediã. Secundũ discrimẽ est, quòd in ualidis uiribus, cùm morbus adest, longe tenuiore uictu (quamuis & in imbecillibus tenui opus sit) utendũ est. Quonam pacto autem uirtus ualida esse posſit

aphor.17. 1.par.

cum humorum paucitate, Galenus mihi declarasse uisus est pulchrè duodecimo Artis curatiuę, cùm dixit, Virtus in solidorũ & spirituũ temperie cõstat. Quare nõ est necesse adesse multitudinẽ humorũ ad hoc ut ualida sit uirtus. At dices, nono Artis curatiuæ, inquit Galenus, quòd cum cremento sanguinis usq; ad certã metã crescit & uirtus: licet ibi doceamur, quòd postmodum adeò sanguis posit crescere ut obstruat, nec tunc uires crescãt, Vnde liquido patet mẽbri diuisionis illius claritas, cùm uirtutem debilẽ cum humorũ multitudine posse esse contendit. At uerò de uirtute ualida, & sanguinis paucitate, maior mehercle relinquitur dubitatio. Verùm dicemus, quamuis nec cum extrema sanguinis paucitate mediocres, nec cum paucitate etiã ualidæ uires esse posint: cum pauco tamẽ sanguine mediocres uires esse queunt: & hoc solùm Galeni autoritas expostulat. Reliquum est tandẽ ut doceamus, quonã pacto, cum hyems multũ de cibo requirat, dicat Galenus raro dandũ. Sed hoc clarum: cùm enim plurimus, ideo raro. concoqui enim breui tempore multus cibus nequit. At etiã dictũ illud: Ventres hyeme, ad sanos refertur ægri uerò rarius & minore cibo alendi sunt. Hinc dissoluitur difficultas de duobus ægris.

cap. 5. in prin.

cap. 5.

1. regim. acutorum. 44. com. in prin.

CONTRADICTIO III.

Aqua hordei an in morbis conueniat.

INoleuit tantus aquæ hordei usus, ut uix medicus dici nostro tempore debeat qui illa non utatur. Meminit sanè eius Hippocrates tertio Regiminis acutorum his uerbis: De reliquis potibus, cuiusmodi est hordeaceus, & qui ab herbis uiridibus, neq; possumus dicere ptisanam intellexisse, uel illius succum, aut ptisanam colatam: quandoquidẽ hìc hæc subiiciat narrationi de potu aquæ simplicis, & uini aquosi, flaui, inodori: & etiam quia hoc dicturum se pollicetur ubi de morbi singulari curatione aget, & ubi etiam composita tractabit medicamenta. At de ptisana & illius succo diffuse iam tractauerat: quare hìc simplicem potum intelligit ex aqua hordeoque confectum. Meminit & in quarto libro eiusdem, his uerbis: Quòd si supra modum siticulosi sint, bibant aquam hordei. Quo in loco contradictionis ansa habetur, cùm Galenus dicat, melius fecisset si exposuisset an per aquam hordei zythum quo nunc homines pasim utuntur intelligat: an oporteat in ea conficienda solùm hordeum madefacere, uel quouis alio modo eam parare. Ex quo liquido patet, Galenum hordei aquam nostri temporis ignorasse, Arabumq; fermè inuentum esse. Quod autẽ insalubris sit & nunc ostendam. Vnde non satis queo demirari Manardum, qui quasi consulto, sed nõ cõsulto per deos, imò potius crasã minerua, atq; peruerso iudicio totã corrũpit medicinã: à laudatisimæ enim ptisanę usu, quo nihil uel laudabilius excogitare, uel etiã nũc experimẽto salub

trac. cap 43.

trac. cap. 71.

lib. 5. epistola 2.

ſalubrius poteſt,nos deterret. Ad infauſtum autē hoc potus genus (quod Hippocrates Vino,Oximelle,nec non Mulſa,aquaq́; cōmemoratis preteriit:quod Galenus prorſus ignorauit:quod,ut oſtendā, nō minimi eſt detrimenti) hortatur. Non'ne hoc profectò eſt omnia medicinæ præcepta confundere? cùm præſertim in omnibus fermè, quæ ad humanam ſalutem ſpectant, talem ſe gerat. Ergo fertile ſolum ut medicamenta ſalutifera affert, ſic & uenena: ſterile uenenis caret, ſed nec boni quicquam producit. Aetas noſtra magna & præclara ingenia tulit, à barbarie bonas literas uindicauit,artes in immenſum auxit: ſed tamen quoſdā etiā ædidit uiros,qui fucata doctrina & uerborū lenocinio,cuncta corrupereūt.Dum enim ambitioni nimis ſtudēt,ut pulcrhè magis, quàm uerè dicant conſulunt.Neq; ullum eſt genus hominum difficilius,quàm horum,qui ſummam gratiam in ſermonis elegantia ſtatuunt. Sine iactura hominum tamen in aliis diſciplinis errare licet, quamuis hoc turpiſsimum ſit, atq; è directo contrarium his, qui ob inuentiones artium laudem ac præmia ab antiquitate promeruere. At in arte medica,omnis falſa doctrina multorum millium hominum inſontium morte,prẹter ipſius artis iacturam, penſatur. Nemo me inuidia, quòd mortuus ſit: aut odio, quòd illum nunquam nouerim:ſed humani generis ſalutis gratia hæc dicere ſibi perſuadeat. Grauiter in illum ſum ſtomachatus,grauiter etiam inuehor,nō alicuius ſimultatis cauſa, non gloriæ ſpe,cùm diſpar longè ſit certamen: ſed,ut dixi,ne gratia quam ſibi dicendi cura comparauit,mortalium generi plurimū noceat. Neq; eſt quod quiſquam patriam forſitan illius odiſſe ſuſpicetur,cùm plus longè utilitatis Leonicenus, & niſi uererer adulationis, mihi tamen incogniti, ſuſpicionem dicere, Braſauolus, quàm Manardus hominibus detrimenti attulerint.Sed ſit hoc longè maius beneficium,atq;, ut ita dicam, decuplo, præſtat tamen & medicorum uulgus & ægros ipſos ac noxa carere. Sed iam ad rem reuertor,à qua me humanæ ſalutis amor dimouerat. nec quiſquam putet qui non ueritatis ſtudio ſcribat: atq; hominibus ſalutaria,ſeu uiuat, ſeu etiam mortuus ſit bellum mecum internicinum non habere. Sic enim Hippocrates,ſic Galenus, cæteriq́; qui ueritatis dilectione flagrarunt, illiusq́; dulcedine inebriati ſunt.Quòd ſi par illis eruditione eſſe nequeam,quid quæſo prohibet,non quantum illos amare ueritatem? Oſtendunt libri noſtri de Conſolatione ueritatis amore me pluſquam illos periclitatum. hoc certius eſt argumentum amoris illius,quàm præmii magnitudo. Itaq; admirantur quidam, quòd Andream Veſſalium, mihi hominem è facie ignotum, alienæq; gentis,& (ut etiam quod illi obiiciunt addam) chirurgum, laudauerim,atq; ſuſpiciam:eaq́; etiam de cauſa adeò quidam ueritatem oderunt, me accuſant. Ego quidem non Italus potius quàm Barbarus ſum,

non Mediolanensis potius quàm Memphiticus, proborum mihi patria una est, atq; mundi ipsius ciuis. Vessalium non amo, uirtutem illius suspicio, diligentiam admiror, utilitatem amplector, deniq; fortitudinem suspicio, quòd primus omnium pro ueritate Galenum iam uetustate gloriosum, ac morte inuidia carentem, multitudineq; operum illustrem, aggredi hac ætate, quæ adeò liuori est obnoxia, ausus sit. Itaq; ut ille Diis gratiam habere debet, quòd satis feliciter negotium processerit: ita nos illi decet quod fortiter aggressus sit. Ergo, ut ad propositum reuertar, iam de duobus dicendum est: constat enim hordei aquam neq; Hippocrati in usu, nec Galeno cognitam fuisse. Cur igitur in quarto Regiminis acutorum dat? constat ut in tertio libro iuxta finem dicebat Galenus, eum non esse Hippocratis genuinum. Quid igitur nostra refert, si cantharides, aut æris æruginem subditiţio Hippocratis nomine alius quispiam administret? Sed in tertio potus illos nobis insinuauit non esse communes, ut quatuor iam dictos Vinum, Aquam, Mulsam, Oximel, qui non solùm acutis omnibus, sed etiam diuturnis conueniunt: non tamen sic, ut unus illorum omnibus, sed omnes quidem omnibus. Alterum, quod mirum est, Galenum dixisse Hippocratem non scripsisse libros de Acutorum morborum curatione, nec horum potuum compositionem tradidisse, nec medicamentorum compositorum conficiendorum modum: cùm sanè constet, omnia hæc in libris de Morbis absoluisse. Vnde in tertio illorum, ubi de frigefacientibus potibus in ardenti febre agit, aquam hordei sic describit: Hordeum Achilleum & magnum ac plenum heminæ mensura siccato, & acutis spicis ablatis, ubi probè laueris, aquæ congio affuso, coquito ad dimidias, frigefacito, ac ad bibendum dato. Subiicit & post pauca aliud conficiendi genus, his uerbis: Hordei torrefacti probè loti chænicem dimidiam in aquæ congio bis aut ter feruere finito, & frigidam hanc exhibeto. Meminit in utroq; ablutionis ac exsiccationis: quæ duo si modò hunc librum pro Hippocratis genuino, aduersus Galeni sententiam quis recipiat, in aqua hordei conficienda adiicere decet. Constat enim non potuisse Galenum hunc librum si fuisset Hippocratis (cùm adeò diligens in illius uoluminibus exquirendis extiterit, ut in primo de medicatrina apparet) latere. Necesse est igitur quandoquidem liber hic antiquioris cuiusdam est, nec obscuri uiri, Galenum illum Hippocratis esse non existimasse. Dictum est autem de hoc diffusè in Galeni uita: testatusq; sum, me nihil unquam solere repetere. Sufficiat solùm ostendisse quod ab Hippocratis maiestate plurimum deficiat: nam de stylo luce clarius est. Primum in quarti libri initio fontem sanguinis cor facit, & splenem aquæ, quæ ab illius placitis abhorrent, falsaq; sunt: nam splen atri humoris, iecur sanguinis est initium. etsi de corde illum

[Margin notes: "iuxta finem." beside "dum:cùm sanè constet…"; "com. 1." beside "dem liber hic antiquioris…"]

lum tuearis,de liene non eſt dubitatio.Sed,ut dixi,ſat pro argumento ſit, hoc non cenſuiſſe Galenum. Quiſquis autem fuerit ille qui librum hunc ſcripſit, ſeu ex Hippocratis filiis alter Theſſalus aut Draco, aut ex nepotibus mentem Hippocratis ſecutus eſt: ac forſan etiam ex illius præcepto libros hos conſcripſit. Nam ubi de hordei aqua agit, etiam decoctum ex herbis tamen paſtis edocet. At nō de cnico,pyris,punicis, Myrtis agit. Sat dicet quiſpiam,fuerit extremis in uerbis,poſtquam de cotoneo docuerat, unum eundemq; modum & reliqua conficiendi admonuiſſe. Sed ſit modò Hippocratis quantumuis potum illum ſolum in ardenti febre admittit,nulla prorſus laude propria ei adiecta, cùm reliquos ibi diuerſis laudibus ſingulis peculiaribus decoret. Ergo Arabum hoc inuentum iam nunc etiam iuxta illorum ſententiam tractetur. Inquit Auicenna libro ſecundo, Aqua hordei inflat, & uentriculo nocet. Inde dicit,quòd hordeum eſt frigidum & ſiccum in primo, & quòd aqua illius humectat, & infrigidat: non ſanè ratione hordei ipſius cauſa, quandoquidem, ut dixi, ipſum ſit ſiccum: ſed quoniam aqua non potuit ad contrariam propriæ naturam ex coctione cum hordeo conuerti. Sed ſi quis uideat ipſum in prima quarti,ubi eam componere docet,aquæ hordei quæ citra illius admixtionem ſubſtantiæ fit modicas laudes præbet.Illud quod multos decepit eſt, quod & ibi Auicenna docet, per aquam hordei ptiſanam aut ptiſanæ ſuccum intelligi,cuius non mediocres laudes ſunt: quas qui abuſum aquæ hordei huius neſciunt, perperam huic etiam tribuunt. Nam hæc tardè è uentriculo deſcendit, uentriculum uexat,inflat,& quod maximum eſt,concoctione materiæ delinquentis retardat. Fit enim concoctio,ut in primo libro docuimus, calefacientibus, & generaliter calorem naturalem,aut illius actionem roborantibus.Igitur hæc,cùm illud impediat, quod optimum eſt in morbis, ſaltem præparare debet illam, ut oximel,aut mulſa: ſed ne id quidem: cùm enim præparatio fiat attenuando craſſa, incidendo lenta, aperiendo obſtructa, hæc incraſſat, lentorem auget, uiſcidamq; facit materiam, cùm hordeum ipſum uiſcidum ſit per ſe: ob idq; ptiſana longiſsima coctione, dupliciq;, ut Galenus ipſe docet, indigeat. Ab aperiendo autem tantum abeſt, ut etiam non parum obſtruat.Solum igitur præparat materiam, cùm ſine obſtructione immodicè calida materia abundauerit, ut forſan in aliquibus exquiſitis tertianis. Quibus igitur potibus reficiendus æger: oximel cum aqua admixtum in pluribus uomitum commouet: ubi id non agat melius: ſi id agat,& reliqua conſentiant,uinum album inodorum iam diu dilutum porrigito: ſi quid prohibeat, ſoleo ego aquam, in qua bugloſi radix, aut paſſulæ acetoſæ fuerint incoctæ, propinare. Eſt & aqua ſimplex cocta longè melior hordeacea. Ergo nominis ambiguitas nos decipit, nam ptiſana ipſa, ut

cap.538.

tract. 2.cap.9.

Hip

1.Regiminis acut.18. Hippocrates nos docet, non mediocribus laudibus prædita est, inter quas est, quòd humectat. Hîc longè maior accedit dubitatio, quàm de aqua hordei: quomodo enim humectare potest hordeo existente sicco, ut in libello de Ptisana habetur: inquit enim, Hordeum frigidum est atq; siccum. Et in primo exsiccantium ac refrigerantium illud collocauit septimo de cap.de Hord. Simplicibus medicamentis, adiiciens illud, Plus siccare quàm fabam. Quomodo igitur ptisana humida? Respondet Manardus, hoc illi ex aqua aduenire. Sed si sic esset, omnia quæ coquuntur aqua, frigida & humida existerent. Inde, quomodo potest hordeum in contrariam per solam coctionem transire substantiam: nam aqua non nutrit, sed ipsa hordei in ptisana existentis substantia: quare oporteret substantiam hordei humidam euadere: palàm enim est, elementa non nutrire. Hoc autem accidit his, qui omnino Philosophiæ expertes sunt, ut absurdissima dicant. Igitur hordeum totum cum cortice siccum est, sic Galenus in his duobus locis cap.9. docuit. At primo de Alimentis inquit, Quomodocunq; hordeum parau eris, nunquam excalefaciet, at pro uaria præparatione exiccabit uel humectabit. Ex quo planè colligitur, farinam hordeaceam frigidam esse, & mediam inter exiccantia & humectantia: unde cùm elixatur humectat: quantumuis enim modicum humoris ex aquæ consortio recipiat, cùm iam temperata sit, ac media prorsus inter siccum atq; humidum, illico in humidam temperiem labitur. Huic sententiæ consentire uidetur, quòd cap.78. Dioscorides libro secundo scribit, eius ptisanam lac proritare: & quod Hippocrates dixit, mediocriter illam humectare. Falluntur enim hac ratione prorsus, qui eam uehementer esse humidam arbitrantur. Philosophus in Problematibus raram esse hordei farinam, & crassæ substantiæ Problemat.9. 21.particulæ. existimauit, multoq; antiquo tempore in usu, ac longè frequentiori quàm nũc. Credo quòd tritici ubiq; uberior nostro æuo prouẽtus sit, tum siliginis ac milii. Antiquis hordeum magis curantibus, cuius etsi usus nõ adeò esset utilis hominibus, de seruis tamen non curantes, quorum propriè alimento destinabatur, equis ac asinis alendis commodius erat siligiue ac milio. ea de causa sationi hordei intendebant. Sed ut ad propositum Probl.37. reuertar, primo Problematum scripsit, hordeum tritico humidius esse, de quo forsan cùm medici aliter sentire uideantur aliàs dicendum erit.

CONTRADICTIO IIII.

Coctio an securitatem omnino portendat.

Concoctiones celeritatem iudicii portendunt, securitatemq; salubrem: primo Epidemiorum inquit Hippocrates. hoc etiam primo Part.2.t.com. 45. de Crisi Galenus adducit: sed quinto de Locis, dum de suppuratis agit, ca.5.in initio. fatetur uiribus imbecillibus existentibus concocto purè ac in pectus effuso

ſo mortem ob id contingere, quod ualidis opus ſit. Damaſcenus etiam in Aphoriſmis, Cuius urina, inquit, in morbo diuturno ſani hominis urinæ ſimilis perſeuerauerit, is nunquam ab eo morbo liberabitur? Reſpondeo: Concoctio (tametſi ſuperius de hoc abundè dictũ ſit) duplex: aut materiæ collectæ in uno loco, uel per totũ corpus diſperſæ. Si abſoluta ſit coctio & materia ſparſa, æger non moritur: quia natura quæ fuit ſufficiens ad concoctionem, multò magis erit ad ſeparationem, & expulſionem, niſi error acciderit, igitur ſanitas eſt expectanda. Sed ſi materia eſt collecta, poterit poſt coctionem mors contingere. quamuis enim abſoluta ſit coctio, attamen præ locorum anguſtia, aut multitudine materiæ, uirtus non poteſt expellere, ac æger moritur. Contingit autem quatuor modis, exiſtimare materiã coctam, & tamen mortem ſubſequi: quos quia frequentius uidebis, quàm in capite capillos, ideò diligenter animaduertas. Primus eſt, in febre peſtilenti, cùm urina uidetur ſimilis ferme coctæ, & tamen æger eſt propinquus morti: Propterea dixit Auicenna, Et quandoq; urina parum abeſt ab urina ſani, & tamen æger moritur. Dixit, Parum abeſt: non abſolutè, Similis eſt. Cauſa eſt, quòd (ut declarauimus) peſtilens febris quandoq; eſt de genere Hecticarum, aut earum quæ ſolùm in ſpiritibus accenduntur: uel quia natura non agit in materiam illam actione qua ſeparet aliquid ex ea, quia non poteſt, ideo urina relinquitur quaſi nulla ſit materia in corpore. Tertius modus habetur ex ſimilitudine eorum quę à Galeno dicuntur tertio de Præſagio ex pulſibus, de ipſo pulſu. Nam calor peſtilens calefacit urinam, & tingit, ſumma uirtutis debilitas aquoſam efficit, ita ex horum duorum extremorum mixtione quæ pernicioſiſsima ſunt, urina ſimilis efficitur ei quæ à moderato calore, qualis in ſanis eſt. Secundus modus eſt, cùm phlegmon latitat in internis, & homo exiſtimat ſolùm adeſſe febrem, ideoq; coctionem febris præſtolatur, interim à phlegmone crudo æger interficitur. Tertius modus eſt, cùm urinæ quãdoq; concoctæ uidentur, nec tamẽ perſeuerant, indicatq; materiã diuerſarum qualitatum, unde ex parte ſupra totum iudicium facientes decipimur. Quartus eſt, cùm materia non eſt in loco expulſioni apta ob uirium imbecillitatem: ideoq; maximè Hippocrates laudauit in morbis pectoris ſputi facilitatem: nam præter materiæ coctionem, & qualitatẽ laudabilem, ſputi facilitas uires ualidas & inſtrumenta operi apta declarat. Mitto nunc, in quibus errare contingat, uel quia morbus in uenis non ſit, ut in Damaſceni caſu: uel quia non probè noris exquiſitam excrementi coctionem: aut quia error in uictu ſuccedat: nam hæc non boni medici errata ſunt, priora excuſantur. Sed tertius tamen, etſi frequentiſsimus ſit noſtro æuo, uenia tamen indignus eſt: tum nunc magis, poſtquam te docui, non debere abſolutam dici coctionem, in qua coctionis ſigna non perſeuer

cap.3. in fine.

aphor. 104.

contradic. 11. quinti tracta.

prima quarti trac. 4. cap. 2.

cap. 3.

ſeuerant. Poſsibile eſt tamen, euictis à calore naturali cauſis morbificis' (quod notatu dignum eſt) patientem mori ob alteram quæ lateat diſpoſitionem, ſecunda Aphoriſmorũ inquit Galenus. Vnde & concoqui periclitante uiro materiam poſsibile uidetur, & merito iam euictæ nullo modo poſſe perire. Sed hoc in ſparſa iam intelligendum docuimus.

aphor.1.

CONTRADICTIO V.

Somnus an à frigiditate fiat, & an habeat iuuamenta ſomni naturalis.

ARdor uigilias, refrigeratio ſoporem inducit. Nempe quod ad utrũque attinet in morbis, calida frigidaq; intemperies primas ſibi uindicat partes: altera uerò ab hac facultas ad humidum ſiccumque refertur: Galenus tertio de Locis affectis inquit: & eandem ſententiam expreſsit ſecunda Aphoriſmorum his uerbis: Fit autem ſomnus grauis refrigerata parte ſenſitiua prima, hoc eſt cerebro ipſo. Cùm enim ualida refrigeratio fuerit, mixta humido facit lethargicas paſsiones, cum ſiccitate autem eas quæ Græco uocabulo κατα λήψεις nominantur. Sic & uigiliæ fiunt propter calorẽ primæ partis ſenſitiuæ, uel ex ſola intemperie, uel bilioſi humoris abũdãtia. Et Princeps prima tertii, Cùm ſomnus grauis, ſeu Caros fit ab intẽperie, fit à frigido primò, inde propter humidæ qualitatis abũdantiam. Ariſtoteles etiã in libello de Somno & uigilia, quęrit: Cur cùm ſomnus ſit refrigeratio quædã, calida nonnulla, ut uinum, ſomnum concilient? At oppoſitũ primo de Cauſis ſymptomatũ. Ac quæ quidẽ tantum humectant medicamẽta meritò omnia ſomnifera uocãtur. Quæ uerò perfrigerãt, nec ſomnum, nec indolentiã afferre rectè dicũtur: ſed pro ſomno Coma Caronq;: pro indolẽtia, ob perfrigerationis exceſſum, ſenſus quidẽ abolitionẽ, aut ſaltẽ certè diminutionem. Dico ſolutio huius difficultatis eſt ſatis clara in ultima autoritate, nã inquit, Naturalis ſomnus fit ab humido, morboſus autem à frigiditate. Sed ut in morboſo dicebat Galenus, frigiditas primas, humidũ ſecundas obtinet partes: ſic in naturali uerſa uice. Sed ſi ita eſt, frigida & ſicca ſomno idonea eſſent: at Galenus nihil tale refert, ſed ſolum humida papauer, mandragorã, altercum ſeu hyoſciamũ. Quin etiã Serapio refert Caphuræ uſum, quam in tertio ordine refrigerantium ſtatuit, uigilias afferre. Quod etſi Solanum hypnoticũ octauo de Simplicibus medicamentis referat eſſe ſomniferũ, frigidum, & aſtringẽs, cuius radix ex cortice in initio ſecundi refrigeret, exiccet ex initio tertii, Hortenſe in extremo aſtringentiũ collocauit ſecũdo de Alimẽtis, reliqua genera eiuſdẽ temperaturæ cùm eſſe uelit, impoſsibile eſt eſſe humidum. Quare fatemur humida etiam ſomno aptiora, ſed & immodicè frigida ſi ſicca

cap.5. in prin.
apho.3. in cõ.
trac. 4. cap.1. in fine.
cap.3. in med.
cap. ult.
cap.344. in fine.
cap. propiio.
cap.49.

ſicca ſint caron poſſunt producere. At de Caphura alia ratio eſt, cùm pareshabeat calidas ac tenuiſsimas:quæ autē craſsiores frigidæ,nec mihi uſqueadeò de illius frigiditate compertū eſt. Aliud etiā poteſt uſus quàm præſens natura,uincente demum ſiccitate:ut magis quæſtio circa medicamentum ipſum uerſetur,quàm circa generalē illius uim ac ſomni cauſas. Sed aliud eſt,quòd ſenes bene dormirēt, ſi frigiditas potior eſſet ſiccitate. Hoc autē Galenus negabat,ſecūdo de Alimētis dicēs, Declinantium ætas ad uigiliam eſt propenſa. Reſpondeo: Quòd,ut dictū eſt,frigiditas non eſt cap.40. cauſa ſomni naturalis:& ideo ſenes etſi nō bene dormiāt ad καταληψίαν, tamen ſunt propenſi ad caron ac coma. Sed ſi calor eſt cauſa uigiliarum maior quàm ſiccitas,& plus quàm ſomni humida qualitas,pueri nō eſſent ſomniculoſi,quod eſt contra Philoſophum in de Somno & uigilia,& experimentum medicorū. Reſpondeo primò, calor præternaturalis eſt cauſa uigiliæ nō naturalis. Secundò,calor non multus,qualis eſt in pueris, ſed cap.3. intenſus & acutus. Oſtendit autem Galenus ſecundo Artis medicæ,cùm de calido cerebro tractaret non pertinere uigilias ad ipſum : de ſicco autē cap.8. inquit,ad uigilias prompti ſunt, & ut illius uerbis, ἀγρυπνητικοὶ δέ εἰσι. cap.10. de calido tamen dixerat,Breuibus ſomnis hæc temperatura gaudet,minimeq; profundis,ſicut de calida & ſicca ἀγρυπνητικώτατοι,id eſt maximè uigilantes. Itaq; apud illum hic ordo ſtatuitur: Frigida cerebri temperies, cap.12. atq; humida maximè, graui ſomno & plurimo tentatur : humida ſomni multi ac profundi. frigida ſomnolenti, non multum tamē. Calida & humida ſomnos habet profundos,ſed non diuturnos:nec tamen diu poſſunt uigilare. Frigida & ſicca quaſi in medio eſt, ſed illam Galenus ſubticuit: uaria enim eſt, & modò peruigil, modò nimis ſomno dedita. Inde Calida breuibus ſomnis,nec profundis,detinetur. Inde Sicca multum uigilat: omnium maximè Calida & Sicca. Sed nunquid ſomnus à frigido factus habeat iuuamenta ueri ſomni? & iuuamenta ſomni declarantur ſecunda primi ab Auicenna,& ſunt quinque : Primum, Caloris naturalis re- doc.2.cap.13. ſtauratio : Concoctio tam nocentis quàm iuuantis materiæ, ſeu cibi: Retentio eius quod præter naturam fluit: Sedatio malorum ſymptomatum plurima,ut tuſsis laſsitudinis,& doloris,ſitisq;: Pręparatio materiæ ad expulſionem. Et ad primū ſequuntur reparatio ſpiritus animalis,lætitia,cōfirmatio uiriū:ad ſecundū humectatio,uētriculi robur,bona nutritio,pinguedo:ad tertium ſanatio fluxus:ad quartū ſanatio uulnerū, & fracturæ uenæ:ad ultimū bona criſis. Ex quo patet, quanta mala inferant qui bonum ſomnum,quāuis profundū,impediūt. Neq; enim omnis profundus ſomnus malus:ſecūdo enim Prorrhiticorū inquit Galenus, Dormitatio com.29. ſuccedēs longæ uigiliæ,etiā ſi κάρος dici poſsit, uel etiā in pueris ſine uigilia longa præcedēte,non ſolū mala non eſt,ſed utilis, ac etiā ſignū bonum

dici debet. O quot uidi conantes prohibere hunc somnum profundum longæ uigiliæ succedentem:& quibus successit iactura ægri usq; ad exitiū uoto potiti sunt:quibus autē non seruatus est æger inuito carnifice medico. Somni igitur profundi tres sunt species, κάρος, καρώδης,& κατάληψη. seu, Dormitatio,& Deprehensio,ac Stupor. Scio non uerè hæc Latinè exprimi,sed edocebo:quādoqdē cogor Latinè aliquo modo explicare, quod Latinis ignotum fuit uno nomine:nam Celsus hæc circūscribit. Itaq; cùm somnus profundissimus est,& grauiter euigilatur, ruitq; in somnum denuo,sed non læditur sensus ac motus,tunc est dormitatio: & ad illam sequuntur omnia iuuamenta boni somni, nisi quòd præparatio materię ad expulsionem non adeò rectè perficitur. Nec semper calor naturalis augetur,imò quandoq; debilitatur propter frigoris uehementiā:reliqua tria ut in perfecto somno succedūt, γὰ κατάληψη tertiū & quartū cōmodū succedit,nullū aliorū,ideo est uia ad mortē. Regula enim generalis est, Somnus qui somni iuuamenta magna ex parte non præstat,est mortalis: ut etiam de uero somno eam iterauerit Hippocrates secūda Aphorismorum. Ideo etiam bene dixit Princeps. Et somnus qui medius est inter somnum & uigiliam in omni dispositione est malus. iuuat tamen κατάληψη in dolorum maximorum sæuitia, nec in ullo alio casu. nec potest dici quòd iuuet,sed quòd magis noceat uigilia ob doloris acerbitatem: hunc ego stuporem nominaui,cùm homo iacet apertis oculis,nec sentit,nec mouetur. Dicas modò tu, me non satis bene accommodasse nomen. Quid mea interest,nam hoc & Galenus de hemitritæo, qui Romæ erat frequens, excusat. In καρώδη autem, seu deprehensione,cùm læduntur cerebri uentriculi uulnere,uel compressione, uel nerui temporum, non succedit nisi tertium & quartum iuuamentum: sed calor naturalis adeo debilitatur, ut patiens sit in uia aperta ad mortem. In hoc est quasi somnus, sed sine motu & sensu omni. Differt à κατάληψη, quia oculos tenet clausos, nec ullo modo euigilari potest.

aphor. 1.

secūda primi doc. 2. cap. 13. in fine.

lib. de morborum temporibus in fine.

CONTRADICTIO VI.

Enemata an nutriant.

cap. 11. AD ea quæ uentriculo sunt uicina, pertingere nequit quod per sedē infunditur,quinto Artis curatiuæ,dicebat Galenus. Rursus in ter-
cap. 15. tiodecimo,dum enarrat curā phlegmonis, Iecoris in cauo, inquit, si scirrhosum aliquid remanserit, medicamenta ualidiora clysteribus admiscebis. His fit,ut à iecore uideatur posse trahere clyster, à uentriculo nequa-
cap. 17. quā. Et infrà inquit, Ad ieiunū ipsum intestinū clysteria nō possūt attingere,imò etiā si nitaris solū ad tenue intestinum accedere ac ipsum tāgere
com. 20. queūt. Quarto autē Regiminis acutorū,dū curā anginę tractat, Post uenæ

section

ſectionem iubente autore in textu clyſteria apponi, inquit Galenus. Quòd autem ſcopus ſit non ſolùm excrementa in eis repurgare, ſed paſſim corpus uniuerſum à morbificis humoribus, ſtatis palàm eſt. Nullibi ſanè meminit, quòd clyſteria nutriant: ſed neq; Auicenna. Auenzoar primo Theiſir affirmat enemata nutrire hac ratione, Si quis à bile inteſtina pungente uexetur, nec modum habeat deiiciendi aluum, bilis reiicitur per os. De hoc dicebat Galenus, ſcribens tertio de Symptomatum cauſis ſub hac ſententia: Venter cùm pro lege naturę ſe habet, trahit à uentriculo supernè, deorſum uerò excernit: cùm autem præter naturã affectus eſt, etiam ab inferioribus aliquid capit: nam & clyſteris aliquid uſq; in uentriculum aſcendit, adeò ut uomerent. præterea ſtercus aliqui in lethalibus ilei morbis. Si igitur hoc in re praua efficere poteſt, inquit Auẽzoar, ſcilicet uel ut ad ſe trahat, uel ut recipiat: quantò magis rem dilectam enemate iniectam, qualis eſt ptiſana, lac, ius pulli. Docetq; modum, ut bene uacuis inteſtinis aliquid horum quod diu contineatur, immitti debet. Inde reſpondet autoritati Galeni contrariæ, Enemata non aſcendunt niſi ad ilei initium, quæ enemata ſunt euacuantia: igitur enemata nutrientia non ingrediuntur uentriculum. Dicit, argumentum non ualet, concedendo quod Galenus dicit, Quia expurgantia enemata à uentriculo reiiciuntur, & nutrientia attrahuntur. Iſta opinio falſa eſt primò, quia Galenus in hoc loco ultimo adducto hæc ſubiicit: Satius autem eſt uentriculum in huiuſcemodi affectibus ut exiſtimemus non trahere, ſed quod ab inteſtinis uiolenter retrudentibus aſcendit, duntaxat recipere. Quippe in inteſtinis, de quibus iam agere tempeſtiuum eſt, compreſsiua eſt uirtus, ceu alibi oſtenſum eſt: qua uſa nutrimentum ad inferiorem ſuum exitum perpellunt. In quibuſdam tamen affectibus cum complectendi ac conſtringendi motus ab inferiore incipit parte, ea quæ in inteſtinis continentur, ſurſum feruntur. Qua ratione acer etiam ſuccus quiſpiam, qui ad ſedem aliquando delatus fuerat, ac uel in foro, uel in loco alio quopiam uerſatis, aut negotio aliquo quod deſerere non licuit diſtrictis uiolenter retentus, rurſum aſcendit, uentremq; mordens, caput etiam uaporibus impleuit. Principium quidem motus ab animali inſtrumento, in ano exiſtente, quod muſculus eſt, capiente: inde unoquoq; inteſtino quod iam receperat ſurſum trudente, ſimili modo in præceps repulit. Quo etiam modo crepitus infernè exire prohibitus, ſurſum retruditur. Ergo mirum non eſt, clyſteris aliquid ac ſtercoris, ex tam uiolenta inteſtinorum conſtrictione in uentriculum aliquando præter naturam aſcendere, indeq; ad exitum properare. Hæc Galenus. Ita ut intelligamus, uentriculum non trahere eò unde impellere nititur, id eſt, ex inteſtinis. Ad hæc tamen diceret Auenzoar, Galenum loqui de fecibus, & bile, ac ene-

tract. cap. 18.

c. 1. poſt me l.

matibus non nutrientibus, quæ solùm ui intestinorum ascendunt, cùm uentriculo sint inimica: Non tamen esse Galeno propositum, ostendere ibi uentriculi uires, sed uitia: at attractio alimenti inter uitia computari non debet. Hæc tamen opinio, ut luce clarius est, Galeni placitis non consentit: nam meminisset huiusce rei, uel aliquando, tum maximè ibi, uel uerbo. Accedit quòd posset sic seruari æger pluribus diebus: at experimentum oppositum edocet. Testatur Brasauolus se mulierem angina laborantem usq; ad decimam diem seruasse enematibus: sed ita tamen, ut ni contigisset morbum solui in eo termino, illam præ uirium imbecillitate fuisse protinus interituram. Diceret ad hoc Auenzoar, Istud experimentum pro eo esse, quoniam satis est aliquandiu esse seruatam, partemq; ascendisse ad uentriculum, & eandem esse totius ac partis rationem, modò celeriter succurratur: in illa uerò forsan prius decidisse uires, tardatumq; enematis auxilium. nec ad ipsum uentum nisi postquam alia irrita fuisse compertum est, quod tardè iam deprehensum fuit. At est alia ratio, nam uix in biduo descendunt quæ in uentrem ingeruntur usq; ad anum: igitur longè tardius ascendent ad uentriculum, igitur auxilium erit lentum & inutile: nam quod ingestum erit per enemata prius corrumpetur. Respondebit Auenzoar, naturam esse solicitam in necessariis: & sicut concessum est à Galeno reiici bilem ab ano usq; ad uentriculum cum noxa patientis in momento temporis ex dolore ac punctione, ita uentriculum in momento ob inediam posse trahere. Inde diceret Auenzoar, Si confiteris ob noxam, sticteris (sic enim musculus ani uocatur) retrudi bilem, rem uentriculo ac intestinis ingratissimam, usq; ad uentriculum per intestina: igitur imposito sale acuto, uel re pungente, idem accidet de enemate nutriente, & sic enemate homo nutrietur. Et quamuis intestinorum longitudo in homine sit iuxta communem naturam (ut sæpe uidi) XXIIII. passuum, seu XVIII. brachiorum, tamē ea ratione qua in momento ex ano in uentriculum retruditur bilis, eadem ratione etiam, ac maiore, cibus. Sed etiam quis instabit contra Auenzoar, quanquàm prædicta ratio non leuis sit, quoniam in fame feces sursum ascenderent, quod nunquam uisum est, nam nunquam ileos ex fame accidit. Respondebit Auenzoar, quòd materia, quæ trahitur ex iecore, est illi aptior: ideo in tempore famis trahit ex iecore, non ex intestinis, quia in illis non est nisi res quæ iam à uentriculo est reiecta. Et nos respondebimus rationi Auenzoar, quòd enemata iniecta, quæ pungant, poterunt certè usq; ad uentriculum ascendere: sed quia hoc non fit merito attractionis uentriculi, sed expulsionis intestinorum, ideo etiam simul feces expellentur ab intestinis in uentriculum, & ita cadet in ileon & morietur, imò strangulabitur protinus, quia sumus iam in casu, in quo non potest

Longitudo Intestinorum est 24 passuum siue brachiorum 18 in homine

test deglutire: aliter frustra esset tentare enemata, cùm liceat nutrire per os. Ideo debemus ex hoc cauere in strangulationibus, ubi homo non potest deglutire enemata acuta. Atq; ex hoc patet, uiam Auenzoar esse difficile tueri, solùm tum ob Galeni autoritatem. Quidam conati sunt tribuere Rasi, quòd nono Continentis docuerit instrumentum, quo enema usq; in uentriculum propelletur: quod somnium nescio quando somniauerint. Ille docet instrumentum quo simul flatus extrudatur, & enema recipiatur: quod quia utile est,& ibi obscurè ab eo qui uertit,non dico perperam,explicatum, ideo illud declaro:Cannula clysteris summa in parte diuidatur, eius pars qua immittitur enema non communicet alteri parti,uerùm multò inferius foramen habeat reliqua, cuius in summo foramen sit: in parte autem crassiore ut tuba promineat: quam quidem figuram,ne longius procedat oratio,hîc depictam à latere damus. Cæterùm, ut ad rem, unde digressus sum, reuertar: Alexander Benedictus libro secundo suæ Anatomiæ existimat, enemata nutrire, ualido cerè argumento: Venæ mesaraicæ ad omnia ueniunt intestina, rectum, colon, ileon, monoculum: (quod satis confusè Galenus in libello de Venarum dissectione, & in sexto Anatomicarum aggresionum explicauit: sed pulchrè Vessalius libro quinto de Humani corporis fabrica)sed ubi uenę mesaraicæ, ibi attractio iecoris ex intestinis: igitur nutrimentum existens in recto, colo, monoculo,& ileo, ad quæ ex Galeni confessione peruenit,nutriet. Ad hoc diceret Galenus,quòd secunda coctio præsupponit primam, & ideo uenæ illæ possunt trahere ex fecibus utilem succum,qui iam concoctus est in uentriculo, non tamen immissum per enema, quod nullam nondum recepit in uentriculo immutationem.Ad hæc respondebit qui Alexandri Benedicti iam mortui uiri partes tuetur, Intestina primo habere quandam uim concoctricem, quoniam ex uentriculi substantia una atq; continua sunt.habentq; duas ut ille tunicas. Quòd si Galenus fatetur cibum mansum in ore quoquomodo concoqui, quòd & testatur Auicenna illis uerbis, Nutriens dum in ore atteritur, concoctionem quandam recipit,acciditq; id repente,atq; ob id quòd tunica oris interior gulæ substantiæ eadem est: gulæ autem substantia uentriculo continua, quid de intestinorum substantia dicendum erit, quæ coniuncta sunt substantiæ uentriculi,quæ diu feces continent, quæ eodem alimento quo & uentriculus ab interiore parte scilicet chilo nutriuntur. Accedit, quòd quidam sunt potus, qui in uentriculo nullam fermè moram ducunt,ut uinum: sic enim Galenus tertio de Temperamentis, & secunda Aphorismorum,inquit de illo:Vinum facilè fit sanguis.& rursus: Vinum ut adsimiletur,mutationem minimam desiderat: quò fit,ut tum nutriat, tum roboret celerrimè.& etiam: Celerrimè igitur omnium,& confertim maximè

cap.1.

c.6.

cap.5.

c.4. in pric.& c. 2. in princi. Aphoris.18.in princip.

maximè, uinum alit. Ostendit autem hoc in fine, nam talia moram in uentriculo pro temporis totius portione, qua in nutrimentum transeunt, necessariò trahunt. Ad hæc igitur sequitur, ut uinum (dulce præsertim ac tenue) per enema iniectum nutriat. Galenus inquam dicet, in morbis longis tam tenue nutrimentum haud satisfaciet, in acutis uinum non competit: igitur nullum est uino auxilium. Præterea in tertio de Temperamentis dicit, quòd nisi transeat uinum, & quæ facillimè nutriunt per omnes concoctiones, non poterit alere. Hoc igitur supposito, nihil omnino per enemata impositum nutriet. Respondebit Alexander, quòd est uerum ubi per uentriculum transeat, & adducet hanc rationem, Hi aluntur, etsi malè, quibus ante tempus absolutæ primæ coctionis multò, incoctus cibus descendit ex uentriculo: igitur pari ratione cum tantò proximius sit uinum natura sanguini, quantum ille cibus incoctus beneficio imperfectæ coctionis: igitur sicut cibus incoctus nutriet, ita & uinum. Ad aliud dicet, Iura pulli, lutea ouorum, si uinum displiceat, hoc efficere posse. Præter id accedit, quòd Galenus secundo de Compositione medicamentorum secundum locos, inquit: Clysteria ualida reuellunt ea quæ ad caput feruntur, nec solùm quæ in intestinis & mesareo sunt, euacuant: sed etiam quæ circa iecoris sima hærent. Si igitur ad partem ubi concoctio fit res horribilis pertingit, multò magis cibus. Si autem pertingit, etiam nutriet, cùm cibus fuerit, & leuis alimenti, & maximè quia commiscebitur his quæ nutrire iam solent, scilicet succis cum fecibus existentibus, ex quibus perpetuò hepar exugit. Accedit, quòd, ut dixi, uidentur intestina concoquere, quod etiam sensit Princeps sextadecima tertii, dum de monoculo loquitur. Huic rei assentiri experientia uidetur, quandoquidem enemata prolongent uitam in eo qui solùm ex inedia periclitatur, per aliquot paucos dies & non per multos. Quòd si nihil traheretur, non fieret prolongatio ulla uitæ: si etiam totum traheretur, prolongaretur uita per menses: si autem traheretur ad uentriculum, posset perpetuò uiuere: ut etiam per os assumpto cibo: cùm autem nullum horum contingat, sed solùm aliquot paucis diebus uita prolongetur: manifestum est, quòd nutriunt per partem subtilem tantum concoctam prius aliquo modo in intestinis, inde attractam per uenas mesaræas. Ideo oportet euacuare intestinum rectum solum à fecibus, quia feces relictæ iuuant ad nutritionem, & non adeò debilitatur æger. Inde fiat enema ex iure pulli succoso, & oui luteo, & uini albi dulcis tenuis uncia, & sacchari semiuncia. Hoc est ultimum. Quòd si quis dicat, Nonne enemata plus debilitabunt ex motu, quàm confirmabunt ex nutritione? Dico, quòd in assuetis, non: in non assuetis, bene uerum est: uel si parum contineant: oportet enim tepidum immitti, & eleuatis cruribus multum prono corpore, uel non tantum

c.2. — cap.10. post medium. — tract.1.cap.1. — Enemata nutrientia ex quibus parentur,

tum ſupino, quod rectum inteſtinum hæreat ſpinæ dorſi, ſaltem horis quatuor continere. & ſit quantitas à quatuor ad quinq; uncias: nam multa aluum irritabit, nec nutriet. Quòd & ſi ſaccharum irritet, lac illius loco addatur: atq; ſic nec Galeni ſententiæ hoc aduerſatur: enemata, etſi parum ac facilè reſolutioni aptum, nutrimentum exhibere concludimus. Sed dices, Si Galenus exiſtimat enemata non attingere niſi initium ilei inteſtini, cur in ſecundo ad Glauconem inquit: Non modica autem fit uirtutis diſtributio ex ebibitis, inteſtinis craſsis laborantibus, atq; uiciſsim ſubtilibus ex his quæ per ſedem iniiciuntur: igitur etiam ad graciliora perueniunt enemata, ut ad craſſa medicamēta per os ſumpta. Reſpondeo, quòd ſimilitudo hæc non eſt omnino exquiſita: ut enim medicamentorum per os ſumptorum ſubſtantia tota, ſed imminuta uiribus, ad craſſa inteſtina deſcendit, ita uiceuerſa parum de ſubſtantia, integris tamē uiribus, ad inteſtina gracilia aſcēdit. Nec tamen ex hoc ſequitur, quòd in uentriculum pars illa poſsit ingredi: nam ceſſat impetus retrudentis, & aſcenſus eſt arduus, quia duodenum rectè quaſi ex pyloro prominet: & pyloro duę ſunt glandulæ conſtringentes os ipſum cum concluſum fuerit, & uirtus uentriculi abhorret quod in inteſtinis natura cōtinetur. Quòd ſi cogatur quādoq; recipere, illico proritatur ad uomitū. Quòd ſi quādo Galenus dixerit, acuta clyſteria uentriculum offendere: hoc fit, quoniam uirtus illorum & uapores ad ipſum proculdubio aſcendunt: conturbāt etiā motu materierum. An uerò ad caua iecoris accedant, ut ex illo iam audiuimus in ſecundo de Medicamentis ſecundū locos. Dico, quòd ſic: neq; enim ſola continui ratione & conſequentiæ quæ uacui timore fit euacuari ſima iecoris ibi Galenus intellexit: quādoquidē ſic etiā caput purgari conceſſerit: ſed quoniā enematis pars tenuior aliqua, tum uapores ad iecur uſq; ꝑtingūt.

Enemata nutrientia aliquod tempus posse nutrire concluditur.

cap. 6. in fine.

CONTRADICTIO VII.

Prædictio in acutis morbis, an minus firma, quàm in diuturnis.

GAlenus ſuper eo aphoriſmo, Acutorum morborū non omnino ſunt certæ prænuntiationes ſalutis aut mortis, inquit: Morbi longi ob craſſos ac lentos ſunt humores, ac frigidos, qui non facilè cōcoqui poſſunt, & in patientibus partibus impacti ſunt atque agglutinati, ita ut eorum diſpoſitiones præduris tumoribus magis quàm inflammationibus aſsimilentur. Pauci uerò ex ipſis fiūt abſq; loco patiente, in quibus uenæ omnes æqualiter habent humores putreſcentes: ſeu atram bilem, ſeu pituitæ naturam pręferentes. In his igitur omnibus Hippocrates uidetur fidere pręcognitionibus: in acutis uerò nō omnibus, ſed aliquādo falli præcognitio- 2. par. 19.

nem confitetur. Ex quibus uerbis duo habemus, quòd cognitio finis morborum diuturnorum sit certior quàm acutorū, & etiam quòd sit absolute certa. Sed in oppositū sunt multę difficultates: prima est ac minima, quòd tertio de Diebus creticis hanc scientiā & firmitatē exitus morborum uenatur ex astrologia: igitur nō habetur ex medicina. ibi etiam si quæ dicit uera sunt, habebimus exitū certū in acutis, & tamen hîc incertū plerunq; esse fatetur. Item potest esse quòd luna stet iuxta locū planetarū in genitura malorum, & tamen materiæ natura dominetur. Quo in casu aberrabimus etiā in diuturni morbi prædictione. Secunda difficultas habetur primo prognosticorū, cùm dixit Galenus, Fidi medici interest, ut in prædicendo frequēter uerus, rarò falsus habeatur. Inde seqtur post pauca, promiscuè omnibus concessum est, finē magna ex parte consequi posse. Nam alius, dicit, qui in uiginti prædictionibus semel aberrauit, & si perpetuitatem interrupit, melius tamen prædicit, quàm ille qui in totidem bis deceptus est. Ex quo colligitur, prædictionē etiā in diuturnis, haud quaquam esse omnino firmam & securam: sed quandoq; contingere in illa aberrare, quod etiā experimento deprehenditur. Tertia dubitatio est, quia Rases sextodecimo Continētis oppugnat Galenum quinq; rationibus: ostendere conans breuiores morbos certioris esse iudicii. Prima est, signa iudicii morbi in acutis sunt euidentiora, maiora, & firmiora, quàm in diuturnis, primo de Crisi, cum inquit, Post quadragesimū diem omnes dies decretorii languent, concoctione potius & abscessibus quàm crisi morbum finientes. Ante ipsum uerò nec adeò ualidi qui à uigesimo ad quadragesimum, ut qui à quartodecimo ad uigesimū intercidunt. Omnium autem, inquit, firmissimi usq; ad quartūdecimum. Si igitur signa crisis talia sunt in acutis, latent in diuturnis: ita etiam exitus morbi. Quis enim de morbo qui per abscessum sit finiturus, tutò audebit de salute aut morte pronuntiare, cùm nec locus, nec magnitudo nobis sit conspicua? Secunda ratio est, inquit ille, quòd in morbis longis materia magis latitat in profundo corporis, nec emittit partes sui, ut in acutis per urinam, secessum, uomitus: igitur ipsa ægritudo, & illius magnitudo, & materiæ qualitas magis incerta. Tertia ratio, ubi diuturnus morbus crisi sit cariturus, nullum habemus signum de futura salute aut morte, tales autem plurimos diuturnorum esse ostendimus. Quarta, non possumus incrementa adeò celeriter in diuturnis assequi, igitur nec signa cruditatis aut coctionis materiæ, à quibus salutis aut mortis signa pendent: ut sæpe ostensum est. Quinta, Non possumus in longo morbo dignoscere an materia ex toto eiecta fuerit è corpore, quia illius expulsio est lenta, & plerunque in pluribus diebus perficitur, ideo nunquam sumus securi in illa à reuersione, iuxta dictum Hippocratis secunda Aphorismorum, Quæ relinquuntur in morbis

[Margin notes: cap. 6. (beside "tertio de Diebus creticis"); com. 4. in enarratione longa post medium. (beside "rabimus etiā"); cap. 1. fol. 322. col. 4. (beside "ses sextodecimo"); cap. 10. (beside "nis, primo de Crisi"); aphor. 12. (beside "ctum Hippocratis")]

bis reuersiones facere consueuerunt. & accepit ex experimēto, quia Hippocrates enarrat quosdam qui cùm uiderentur liberi in longo morbo, tamen reuertente illo, alii seruati sunt, ut Epicratidis uxor die octogesima: & alii mortui, ut Parius die centesima uigesima. Ideo dicit: Hippocrates in eo aphorismo dicere uoluit, in acutis non omnino certus est exitus morborum, quanto magis incertus erit in diuturnis. Sed etiam sine discrimine, & potius in acutis quàm diuturnis prædicere docet Galenus primo de Diebus iudicatoriis his ferme uerbis: Hic morbus isto die soluetur, si ipse ratione à nobis instituta uictus utetur, nec alio medico, neq; ipse peccet, sed omnia languens efficiat, quæ illi imposita sunt. Nec ex externis rebus aliquid sinistri inciderit. Manifestum est igitur, hìc certam salutem promitti: nam quæ illi prædictioni adiunguntur conditiones in diuturno morbo multo magis erunt necessariæ. Sed facilè quo ad hoc conciliatur Galenus sibi ipsi: nam paulò pòst edocet, quòd in quibusdam morbis licet diligenti medico non solùm mortem, & diem mortis, sed etiam horam prædicere. Inde subiicit, quòd si signa obscura fuerint, melius est silere: atque ob hoc inquit, mihi nunquam ad hanc usque diem ex prædictione contigit aberrare. Hæc igitur est sententia Hippocratis, iuxta Galeni interpretationem. In quibusdam acutis possumus certè salutem aut mortem prædicere, in quibusdam haud hoc cõcessum est. Sed de diuturnis hoc generaliter fieri potest. Ad autoritatem tertii de Diebus iudicatoriis, dico, quòd illud positum est pro accessorio & coniectura magna. multò tamen magis in coctionis signis confidit. Dictum autem Hippocratis in aphorismo intelligitur merito artis medicæ tantum, non eorum quæ ab astrologia decernuntur. Cùm autem supponimus morbi initium illud, Respondeo, quòd tunc æger morietur, sed non morbi sola uiolentia, sed ob errorem, uel casum: & ita utraque scientia rectè prædicet: & ego uidi quendam, qui fuit percussus, ut uidebatur, non lethali uulnere in capite, & medici pollicebantur salutem: & astrologus quidam dixit, quòd septima die apparebunt signa mortis, & ita euenit ad unguem: & hoc fuit, quia illi non rectè curauerunt eum: & sic medicina & astrologia ambæ possunt esse ueræ, & de eodem iudicare contraria: quia astrologia amplectitur morbum, causam morbi, uirtutem, & præter hæc quæ à medico omnia considerantur, etiam casus, quos medicus præscire nequit: & hoc de astrologia perfecta, & non de illa deceptoria, quæ usque ad hanc diem uiguit. Quòd si uelles supponere ut luna esset in loco bonorum in hora natiuitatis, & cum hoc essent alia signa salutis ex astris, nam hoc unum quamuis à Galeno quasi pro præcipuo & exemplo describatur, haud tamen est sufficiens ad salutem decernendam, & quòd materia sit longè potentior uirtute, dico quòd hoc erit impossibile, Ad

3. super primũ Epidem. 22 et 3. super 3. t. c. 73.

cap. 11. iuxta medium.

cap. 12.

ea autem quæ à Rasi adducuntur intelligere decet, quòd concordia stat in hoc: Paribus diebus assumptis: puta uno, uel duobus, aut quatuor, in morbo tam acuto quàm diuturno, certius est iudicium in acuto: nec hoc uoluit Galenus, ut existimabat Rases, & in hoc sensu intelligendo, procedunt rationes. Sed sumptis partibus morborum, utpote principio acuti morbi ac diuturni, uel augumento utriusque: semper iudicium diuturni est uel æquè certum, uel etiam persæpe certius quàm acuti. Et hæc fuit sententia Galeni in expositione aphorismi. Et quòd non posit intelligere de paritate dierum, certum est: nam morbus qui terminatur in die septimo, certior est in ipso septimo die, cùm iam declinationem ingressus est, ut cùm iam sit in limite salutis, quocunque morbo diuturno, in quo septimus dies nec dimidium initii morbi impleuit: aliter possent futura esse certiora præsentibus, & præteritis: quod responsum neque idiota dignum est. Ad primam igitur rationem respondeo, quod non ualet hoc argumentum, neque fidem facit: crisis est certior, ergo salus aut mors. contingere enim potest crisim esse certam, nec tamen salutem aut mortem: cum ex toto hæc signa distinguantur. Cùm dicis materia in morbis longis magis latitat in profundo. Respondeo, quòd morbi longitudo, non fit ob hoc iuxta Galeni sententiam, sed ex quatuor: ex uirtutis debilitate, ex crasitie, multitudine, ac lentore materiæ, & hoc in salubri. In mortali autem ex eisdem, sed pauco materiæ excessu uires ægri superante. nec etiam magis latent reliqua, ut dixi, nisi paritate dierum supposita, non temporum morbi. Ad Galeni autoritatē in primo prognosticorum dico, quòd uult prædictionis esse duo genera, quorum utroque utitur medicus, Coniecturatiuum, & Certum: & de utroq; exemplum explicat. & ideo morborum longorum prædictio ad certum genus pertinet, quantum ut dixi merito medicinæ.

2. ad Glauconem. cap. 6. in princ.

Sed contra, quia scirrhus in iecore paruus est sanabilis, magnus insanabilis. de mente Galeni, inter paruum & magnum est quoddam medium, à quo incipit esse insanabilis, ante illud autē est sanabilis. Constituātur igitur duo qui patiātur scirrhū: alter sanabilē, sed difficillime: alter insanabilem, licet in principio eius termini in quo sanari posse desinit: neutrius horum medicus poterit prædictionem ueram ac tutam pronuntiare: quia dispositiones sunt conterminæ, adeò ut lateāt sensum, & medicus est artifex, ut dici solet sensitiuus: igitur nō habemus certā prędictionē in diuturnis morbis. Secūdo in morbis qui partim sunt in mēbris, partim in humoribus, ut in elephātiasi, & morbo Gallico, in qbus maximè iecur inficitur, etiā dato quòd nos sciremus quātitatē morbi, nō possumus scire oīa simplicia, quæ prodesse possunt illi mēbro: nā tales morbi, ut Galenus docet, per

13. artis curatiuæ cap. 17.

propria

propria illi membro simplicia medicamenta curantur. Et dat exemplum de eupatorio in iecore,& cappari in liene. Cùm igitur talium simplicium non sit exquisita potentia nobis nota, necesse est ut non possimus certè prædicere de salute aut morte. Et do tibi exemplum in Gallico morbo: ab initio omnes peribant, pòst uenit Ioannes de Vigo,& ratione deducta à scabie unguentum fecit cum argento uiuo, & innumeros curauit, qui antea pro desperatis habebantur. Pòst, aliqui remanebant qui curari eo auxilio non poterant; & desperata salute, quidam inuenerunt suffumigium quod erat ualidius unguento, & qui curari non posse credebantur, multi ex his curati sunt, non tamen omnes. Rursus relicti cùm pro deploratis haberentur, ligni sancti decocto magna ex parte liberati sunt. Cùm tamen etiam multi neq; hoc potu, nec aliis præsidiis liberarentur. Illustris Comes Ioannes Tirmus Triultius Mediolanensis, innumeros ex his relictos pro desperatis, uini cum cortice eiusdem ligni atq; aliis multis medicamentis simplicibus decocti, potu curauit. Rursum cùm non omnes nec sic possent curari, quòd nimis tenuibus uiribus essent, & macilenti, inuenta est annis ab hinc sex, radix Cinæ, & ipsa ex India aduecta, quæ curat & impinguat, & potum etiam uini synceri & carnium esum admittit, ut etiam hectici qui antea nullo tali auxilio rectè uti poterant, curarentur à Gallica illa lue. Vltimò ab anno citra ualidissimum aliud Salze, uel Sarze, Pariliæ radicis inuẽtum innotuit. Patet igitur quod sæpius deploratos iudicatos liberare licuit. Illud idem in elephantiasi atque lapide uesicæ,& scirrho iecoris, uel lienis, dicendum erit. Respondeo igitur propter hæc, quòd dictum illud Galeni, ut & ibi ipse explicat, de morbis intelligendum est, qui ex materia pendent sola mala. In morbis autem qui ex sola intemperie, uel in morbis qui ex numeri uitio, & generaliter in morbis compositionis non possumus certè prædicere, quanquã diuturni sint. Primò, quia termini morbi curatione recipientis,& non recipiẽtis sunt uicini, adeò ut non possis discernere inter sanabilẽ & non sanabilẽ persæpe: non dico semper, nam quando morbus ualde exiguus aut ualde magnus est, in altero de salute, in altero de morte securè pronunciare licet. Alia causa, ut dictum est, quia cùm talia curentur per propria auxilia, & proprietatibus rerum nulla meta imposita sit, adeò ut Auenzoar existimet esse herbam quæ ulcera pulmonis consolidare planè possit, quòd idem in pecoribus manifestè operetur: & oleum quod frangat uesicæ lapidem. ideo non potest assignari meta in his, maximè ad mortem. Et si quis dicat, cognoscam ex processu, utpote in scirrho, an tendat ad salutem, uel ad mortem: & ex parua mutatione faciam iudicium de toto processu morbi: nam si alleuiatur, igitur iisdem auxiliis sanabitur: si in deterius pergit, igitur eadem ratione morietur. Respondeo, quòd non:

1.Thei. tra.10 ca.4.2.Theis. tract.4.cap 7

quia datur regimen præſeruatiuum, in quo non potes inter hæc bene diſtinguere, an minuatur, an conſiſtat, an paululum augeatur. Sed dices, tandem cognoſcam, quis dubitat, poſt duos aut tres annos: ſed hoc etiam agnoſcunt idiotæ. nec eſt prædictio medico digna. Præterea, ut dixi, non potes eſſe certus, quin per aliquod nouum inuentum non ſanetur, quanquàm in manibus tuis ſemper morbus deterius ſe habuerit. Et forſan etiam ſine nouo inuento, ſed auxilio à medicis recitato, cùm tu uel nõ uideris, uel ſi uideris, non tamen ipſum è præcipuis in tali morbo exiſtimãs, ad magis laudata te tranſtuleris. & tamen his non curantibus, hoc derelictum pro inutili curabit: ſeu quòd proportiones ſint inter homines & medicamenta, ſeu quòd in tua regione alias & ualidiores obtineat uires, his quas illi Dioſcorides, aut Galenus etiam tribuerint. Cùm igitur tot modis errare contingat in his, ſatius eſt à prædictione abſtinere.

CONTRADICTIO VIII.

Delicia an ad naturalem ſtatum ſenſim reductio ſit.

cap. 6. GAlenus primo de Symptomatum cauſis hæc habet: Paſsio quæ in nobis uiolenter fit, ac præter naturam, Doloroſa eſt, ſi celeriter, & per magna incrementa fiat: quæ uerò ad naturam rurſus eodem modo fit, nec uiolenter, Delicia uocatur. & paulò pòſt: Sic igitur omnis triſtis paſſio in omnibus ſenſibus fit: contraria uerò illi ſuauis ob contrariam cauſam. Regreſſus enim confertim eius rei quæ in periculo erat ne diuelleretur ad propriam naturam, uoluptatem affert. Et iam etiam ex Platonis ſententia docuerat eam mutationem quæ in ſenſu accidit ſenſim, dum ad naturalẽ ſtatum redit, non ſentiri. At rurſus è directo contrarium dixit
cap. 7. duodecimo Artis curatiuæ, his penè uerbis: Videntur enim corpora non ſolùm cum in non naturalem ſtatum confertim ueniunt, triſtem mutationem ſentire, ſed etiam in ipſo ad naturalem ſtatum reditu, niſi paulatim eum recipiant, cruciari. Scimus enim qui in uehementi frigore fecerunt iter, cùm ſeſe non ſenſim, ſed ſimul calefacere properarent, dolore circa unguium radices adeò uehementer affectos, ut eum ferre non poſ-
lib. 15. Epiſt. 1. ſent. Manardus hanc mouet difficultatem, ab alio, ut & ipſe fatetur, excitatam. Quod uerò ad ipſum attinebat inuoluit ſcilicet reſponſionem. Sed quid mirum de homine omnis Philoſophiæ rationiſq; naturalis expertè? inquit enim, ἠρέμα καὶ κατὰ μικρόν. quibus uocibus in libro de Cauſis ſymptomatum utitur: id eſt, Senſim ac per modica: itemq; κατὰ βραχὺ, id eſt, per breue, relatiuè dici. Ergo comparatiuè aliquid & magnum, & paruum, & longum, & breue, dici poteſt. Id igitur quod adeò lentè ad naturam ſuam redit ut ſenſum effugiat, nec dolorẽ affert, nec uoluptatem.

Quod

Quod autem breuiter adeò tamen ut ſenſum non effugiat, poteſt & dolorem afferre & uoluptatem. Calor igitur qui uoluptatẽ affert, comparatus ad illum qui non ſentitur, magnus dici debet: ad eum autem qui dolorem efficit, paruus. Hæc ille, ut ſit ſententia, quoniam in prima autoritate Galenus uult delicias fieri ex ueloci mutatione, & per magna incrementa ad ſtatum naturalem, in ſecunda ex ueloci mutatione & per magna incrementa ad ſtatum naturalem fieri dolorem. Manardus uult per mediocria incrementa & per mediocrem uelocitatem fieri delicias: per parua enim incrementa & lenta facto reditu nullum fieri ſenſum: per magna admodum ac uelociſsimè dolorem non delicias procreari. Sed dum Galenum conciliat, illum in utroq; loco peccare facit. qui cùm mediocriter aduerbio, ſeu mauis Græcè μετρίως uti deberet, in altero extremum unum, in reliquo aliud aſſumpſit. Vides, en lector, deliramenta Galenici medici, quonam pacto longè deterius eum quem profiteri affirmat, ac tueri, uituperet, quàm nos qui ſoli ueritati ſtudemus: & tamen antequàm nos audiſſes, rhetoris uiri reſponſio probabilis uideretur, ac nullius indiga, niſi quòd Galenum ſtupidum oſtendit, ac omnino ſui imparem. Nam quòd relinquat aliquid quod dicere debuiſſet, hoc commune eſt uitium, atq; adeò tolerabile, ut Ariſtotele id ſæpiſsimè faciente pro uitio haberi non debeat. Sed quod ambobus extremis, modò hoc, modò altero, medium ſignificet, hoc prorſus inſuetum eſt omnibus claris uiris, Galenoq; indignum. Præterea ſi calor qui inducitur non tantus eſt ut poſsit frigus propellere, delicias non affert, cùm non redeat ad naturam. membro enim adhuc frigido exiſtente delicia non eſt, ſed minor dolor: aliter omnis delicia eſſet cum dolore. Si autem eſt tantus ut propellat frigus, & ſic cuius comparatione paruus dici debet? neq; enim latet quenquam ſi exuratur membrum non deliciari. Igitur Galenus non de caloris quantitate, ſed de reditus uelocitate ad naturalem ſtatum ſermonem habet. Et ſicut extremus dolor fit in momentanea ad præternaturalem diſpoſitionem mutatione, ſic ſumma uoluptas in reditu ſubitò ad naturalem ſtatum. Quis enim unquam conqueritur in ſeminis effuſione, quod naturaliter eſſet diſpoſitum, dolorem ſenſiſſe? quantumcunq; uelox eſſet. at neceſſarium hoc erat iuxta Manardi ſententiam. Sed uide, ſi uidere manes tui poſſunt, quid ſit Conciliatorem Auicennamq; ſpernere, imò Ariſtotelem: ſed non auſus es illum adeò apertè calumniari, quàm leui in re non potueris te explicare, quid in difficillimis tibi cõtinget. Nam mehercle dubitatio hæc, longè melius ab aliquibus ex noſtris diſcipulis ſolueretur. Itaq; uideas primò quid dicat Auerroës tertio Collectaneorum: Et delectatio, quæ eſt contraria dolori, non eſt niſi comprehenſio ſenſibilis temperati, & ſimilium. & quaſdam delectationes præcedit moleſtia, & ca.31. poſt me.
illæ

illæ ſunt naturæ iucundæ. Apparet igitur in delectatione adeſſe oportere temperiem: quomodo igitur ubi ſentitur in lenta ſcilicet reductione, contraria qualitas, poterit eſſe delectatio? Neceſſe eſt enim finem eſſe cum temperie, transmutationem uerò eſſe adeò uelocem, ut tota intemperies ſenſum lateat. Quod in muſicis quotidie experimur: primò quidem, cùm Diateſſaron in acutis tranſiens, quod aſperſit concentus: Diapente in grauibus relinquit, dulciusq́; reſonat, quàm ſi ſola Diapente abſque Diateſſaro audiatur. & rurſus, cùm ad Diapaſon uenimus, facimus duriſſimam præcedere diſſonantiam, quæ interuallo conſtat ſex ſpatiorum duplici Diateſſero, ſed leuiter ut non audiatur dilabente perfectum efficit concentum. Igitur ſolutio contradictionis habetur à Galeno ipſo, ſecundo de Locis, cùm cauſam doloris referret intemperiem: dixit enim, Vehemens frigus concitat dolorem, ut in his qui hyeme ambulant. Quod ſi conentur, ut quidam faciebant, manus illico ad ignem calefacere, unguium radices graui dolore infeſtantur. Non igitur ibi uoluit celerem reditum eſſe doloris cauſam, ſed intemperiei magnitudinem. Celer igitur reditus uoluptatem affert, nec ſine illo poteſt eſſe uoluptas: & quantò celerius fit, eo maiorem uoluptatem parit. Vnde biliosi, ſeu calidam atque ſiccam teſticulorum temperiem habentes, omnibus magis in uenere delectantur. Sed cùm intemperies adeò magna eſt, ut reditus fieri non poſsit ad naturalem ſtatum, tunc dolent ob utranq; qualitatem: altera quæ iam membrum læſerat, reliqua quæ nunc lædit, affatim immutans: Nam & ex lenta calefactione dolent, non uoluptatem capiunt. Oporteret autem illos uoluptatem capere aliquo modo, ſi mediocri uelocitate reditu facto deliciæ conſtarent. Igitur deliciæ non fiunt, niſi cùm confertim ad naturalem ſtatum reditus eſt. Sed non poteſt confertim ad naturalem ſtatum redire, niſi parum membrum à naturali ſtatu receſſerit. Igitur in ualida intemperie non poteſt haberi ſenſus uoluptatis, ſed ſolùm minoris doloris. Quòd ſi coneris per contrariam qualitatem celeriter remittere intemperiem, non ſolùm uoluptatem afferes, aut dolorem minues, ſed ipſum augebis: & hoc uoluit Galenus. Igitur deliciæ ſemper fiunt, redeunte celeriter, & per magna incrementa membro ad naturalem ſtatum, à quo parum diſceſsit. Quòd ſi multum diſceſſerit, leuiter quidem uſq; ad naturali propinquum perducendum. inde ſi confeſtim ex hoc ad exquiſitam propriam redierit temperiem, uoluptas etiam generabitur. Cauſa autem doloris in radice unguium ex repentina caliditate, eſt contractio frigoris, ita ut non iam redeat ad naturalem ſtatum, ſed partes aliæ urantur, aliæ magis frigeant per antiſpaſim. Ex quo liquet, non eſſe mirum cur non adſit uoluptas, cùm deſit illius cauſa, ſcilicet reditus ad naturalem

ralem statum. Quod si celeritas ipsa dolorem afferret, uoluptatem sentire illo eodem igne, eum qui modicè friguit, esset impossibile.

CONTRADICTIO IX.

Odoratus instrumentum an uocatæ carunculæ mammillares.

ITaque si Ioannes Manardus ad res ipsas, quę nobis subiacent, nostrisq; sensibus oculos admouisset, in tam absurdam interpretationem haud facile incidisset, si quando enim aut uehementer doluit, aut frigore detentus est, intelligere poterat, nullam esse causam quæ illi posset afferre uoluptatem: multas autem, quæ lenire dolorem. Quod si quandoq; etiam æstiuo sole supercalefactus, aut aure in umbra se exposuit, aut in lympham pellucidi fontis intrauit repēte, maximam fateatur necesse est sensisse uoluptatem. Atque ut uno uerbo hos Galenicos alloquar, illud saltem Lucani dum Cæsarem inducit loquentem imitemur: sic enim ad Pompeium, quasi uerba uertens, ait:

Ille tuus saltem doceat discedere Sylla.

Sic uos Galenum ipsum imitemini, qui primo semper rerum naturas, inde sententias Hippocratis & aliorum est contemplatus. Leuis proculdubio res est in qua aberrat, sed tamen quinq; in tam leui causa admisit errores. Primus, quòd ut dixi Galenum, quem maximè suspicit, adeò apertè uituperat, ut si Galenus resurgat malit inimicum Auerroēm amplecti, quàm hos uiros. Nam plus gloriæ ab inimicis egregiis, atq; æmulis claris, quàm ab adeò frigidis atque absurdis defensoribus proculdubio aucupamur. Secūdus est, quòd non animaduertit, quemadmodum prius dixerat Galenus si sensim reditus hic fiat, non sentitur, non dixisse, itaq; cùm confestim reditus fit ad naturalem statum, dolor inuadit. Sed hoc uoluit Galenus, quòd festina mutatio doloris causa est. nec dolor sine illa esse potest: adeò ut si in reditu ad naturalem statum coneris festinare, non modo uoluptatem affert, neq; dolorem lenit, sed etiā auget. Quoniam reditum non assequeris, sed partim priorem per antispasim auges intemperiē, partim contrariam illi inducis, ea in parte qua minimè opus est. Quod si dialecticæ initia intellexisset Manardus, non aberrasset. Dolor, inquit Galenus, non fit nisi cum repentina mutatione: igitur quod fit per repētinam mutationem dolor est. Ac si quis dicat, Homo non est qui corpus non sit, igitur quod est corpus homo est: atq; ita etiā asinus & lapis homines erūt. An nō animaduertit si hoc sensisset Galenus, quemadmodū docuit, quòd dolor non sine repentina est mutatione, ita dixisset omnis repentina mutatio dolorem affert: quod neq; dixit, neq; dicere uoluit: cùm intelligeret extemporaneam ad naturalem statum permutationem uoluptatē afferre. Ideo bene dixit Princeps, Delicia non fit nisi ex subito reditu ad naturalem secūda primi doc.2. cap.23.

ralem temperiem. Atq; hi duo errores in hominem sunt, nunc autem tres qui supersunt in rem ostendamus. Primus horum est, quoniam existimat Manardus, illũ qui ex frigore summo supercalefactus dolet ob reditum ad naturalem statum dolere, cum non ad statum naturalẽ redeat, sed aliũ. Quod si quis pergat eo calore, ut ab initio cœperat, se conficere, sentiet se uri, non ad naturalem statum redire. Secundus error est, quòd credat reditum ad naturalem statum posse esse cum dolore, cùm id nequeat: Omnis enim reditus ad naturalẽ statũ, si repentinus fit, uoluptatẽ affert: si autem sensim, affectum illum quem Epicurei Indolentiã uocatam miris laudibus extollunt. Tertius error est, quòd credit celeritatẽ esse solum doloris causam, cum summa fuerit: cum tamen, ut dixi, in summa celeritate, modo finem suum assequatur, summa sit uoluptas. Et quantũ à summa celeritate reditus ille ad naturalẽ statũ dehiscit, eo leuior uoluptas sentitur. Sunt etiã alia in hoc illius errata, quæ ne tædiũ legenti afferam relinquo. Ergo Deliciæ, ut rectè Galenus inquit (neq; enim in re iucunda sermonẽ proferre piget) in omnibus sensibus constant. In Tactu quidẽ res uenerea obtinet principatũ. Inde si unquã, ut dixi, sub æstu magno feruens, umbrã cum leni aura uel fontem ingressus uoluptatẽ expertus es, quæ ex his cõsequitur, proximã uenereæ, atq; salubriorẽ sæpe inuenies. Venus solũ addit imaginationẽ. Sed quod ad tactus sensum attinet, ut minor est hęc uenerea, ita longior. Vnde etiã quæri solet, Si deliciæ fiunt homine ad naturalem statum redeunte, quonã pacto cùm semel uel ex fonte, uel ex aura redieris, uoluptas illa tandiu perseuerare posſit? nam egredi denuo à temperie erit necessarium, & dolorem intermisceri uoluptati. Sed tribus hoc modis fit: primò, quia nõ simul omnes partes redeunt, sed aliæ atq; aliæ. Vehemens autẽ iucunditas redeuntiũ obscurat aliarũ quæ nondũ redierunt partiũ sensum: tum præsertim quòd iam cõfirmata intẽperies dolorẽ non affert: sed quæ de nouo nobis aduenit. Secũdo, quòd per calorẽ æstiuũ aliæ partes uexantur, estq; si diligenter animaduertis, uoluptas illa permixta, leuiſsimæ molestiæ: sed non secus ac in musicis de diapasso succedente contingit, in hac uoluptate aduenit: ut scilicet molestia breuis sit, ac minima: iucunditas autẽ perfecta & firmior, sui solũ sensum ac memoriã relinquat. Tertio quod etiã post temperiẽ ex sensibili suaui iucũditas percipitur. Quẽadmodum qui cum uirginibus cõcumbũt citra uenerem. Quintũ uoluptatis genus est illorũ, qui non uehemẽti frigore uexati, aut in tepidæ aquæ balneũ, aut in mollẽ atq; calentẽ lectũ ingrediũtur. Reliquæ autẽ uoluptates tactus aut uix sentiuntur, aut sordidæ sunt, ut illorũ qui pati uenerea cõcupiscũt: aut cum dolore cõmixtæ, ut in his qui scabiẽ scalpũt. Proxima tactui est, quæ in Gustu: eaq; duplex, Potus ac Cibi, alios alia delectantibus. Dulcis tamen generaliter sapor, inde subacerbus
aut

aut subacidus maximè iuxta naturæ cursum delectant. Indicio est, quòd talia maximè pueris placent. Visus uarietate, & uirenti colore, ac cœruleo oblectatur: Vnde prata florentia si cæruleos flores multos, intermixtis albis, rubrisq;, ac aliorũ colorũ non paucis habeant, omnem uisus iucunditatẽ implent. Auditus autẽ susurro aquæ, & leni uoce delectatur: unde etiã nutrices infantes cantu leni mulcẽt. Delectatur & harmonia postquã adultior fuerit. Medius inter omnes sensus Olfactus est, nam subtilior ac tenuior tactu & gustu, crassior ac magis hærens materiæ auditu & uisu: diuinum autẽ quid obtinet, unde etiã antiqui diis sacrificabant odoribus, thymiamata appellabãt, quæ in altaribus incendi solebant. Fragrabãt hæc incredibili suauitate, atq; ideò spiritus hæc reparant, mirumq; in modum restaurant: unde autor libri de Viribus cordis, odorata collaudat: tum etiã Auicenna plurimum ad reparationem uirium ac animalis spiritus prodesse putat. Et nos nulla in re, fatemur enim quam in odoratis maiorem uoluptatem sentimus. usq; eo ut trahat quasi extra sensum: quia odoratus uis, omnibus aliis sensibus in nobis perfectior est. Videtur autem particeps tactus & gustus, dum per uapores sentit odores: at cùm sine illis eorum sensuum qui per solas species percipiunt sensibilia, ut auditus, ac magis etiam illo uisus: ut quasi duplex sit hic sensus, qui generaliter in hominibus est debilissimus, iuxta Aristotelis sententiam secundo de Anima. Quamobrem ubi iaceat opportunum nunc arbitror quærere: neque enim Galenus sibiipsi, nedum aliis consentire uidetur. Scribit nanq; octauo de Vsu in hanc ferme sententiam de illo loquens: Solum ex omnibus sensorium hoc intra cranion positum est in ipsis cerebri uentriculis anterioribus, qui etiã uaporosum quid cõtinent. Adducitur autem ratio subtilis ab illo hæc occlusis naribus uel operimento etiam illo ut in corizis, aẽr transit, non tamen odorem sentit, igitur primum hoc sensorium est in cerebro. opus etiã erat odoribus ad spirituũ animaliũ & cerebri cõfirmationẽ. Ex quo patet quod iam dixi, cerebro ex odoribus mirã tum uoluptatẽ, tum utilitatẽ accedere. Videtur igitur sentire quod & Philosophus ipse dicebat secũdo de Anima, scilicet, quòd homo nõ odorat, nisi dum spiritũ ad se attrahit. Eandẽ igitur opinionẽ tenuit Galenus primo de Symptomatũ causis, scilicet quòd in uẽtriculis fiat cerebri: quàm etiam illi tribuit Andreas Vessalius, ut suo loco uidebitur. Sed in quarto de Simplicibus medicamẽtis dixit, odoratũ fieri in cerebro per nares delato uapore, locum tamen nõ explicauit. In libello autẽ de Odoratus instrumẽto ferme idẽ cõcludit, sed quomodo, id ostendamus. primũ inquit nõ potest esse os nasi, cum ossa sint sensus expertia. Sed nec tunica interior, tribus ex rationibus, quarũ prima est, in omni sensorio est substantia, ipsa quodãmodo similis ei quod recipitur, ut crystalinus humor luci, auditus tympanum

trac. 1. cap. 9.

secũda primi doc. 2. cap. 29. et prima quarti t. 4. cap. 4.

t. cap. 92.

cap. 6. in fine.

t. c. 98. & 100

cap. 4.

cap. 22.

fol. 1. & post longa serie.

ſono : igitur cùm uapor recipiatur in odore,decuit tunicam eſſe mollem, atq; humidam. at ipſa eſt prædura & ei ſimilis quæ oſsi capitis proxima intus hæret. Altera ratio eſt, quòd natura in omnibus ſenſoriis maximos pro ſenſorii magnitudine neruos impertiit: ut in auditus inſtrumento & oculis:ſed tunica interior naſi,minimos ac exiles ſuſcipit neruos, tum pro ſui magnitudine adhuc magis,quare illa, non poteſt eſſe odoratus inſtrumentum. Tertia ratio eſt,quòd niſi ſpiritum trahamus repletis quantuncunq; odore naribus, non olfacimus: igitur ſenſorium olfactus in tunica naſi interiore eſſe non poteſt. Quartam ex libro de Vſu partium ſumere licet. quòd obſtructa uia quæ eſt inter nares & cerebrum, homo odores non ſentit,ut in corizis apparet: igitur in tunica illa uis ſenſus odoris eſſe non poteſt. Quod ſi diceres, non tranſmitti uirtutem, hoc non ſatisfacit, quandoquidem uirtus illa per neruum deferatur, qui impeditus minime eſt. Poſt Galenus oſtendit neq; in palato, nec in ulla oris aut faucium parte odoratus ſenſum uigere, quandoquidem occluſis naribus diligenter,ore autem aperto nihil omnino odoris ſentiamus. Sed neq; in membrana quæ oſſa illa cauernoſa ſubcingit,at potius in cerebri ſubſtantia:primum, quòd in ualida attractione acutarum rerum per nares aliquid uſq; ad ipſum cerebrum, quòd etiam lædat, pertingit: igitur & uapores uſq; ad cerebrũ aſcendunt. Secundo,quòd ſupercalefactũ à ſole cerebrũ,ex roſarum odore iuuatur. Tertium,quòd in grauedinibus contẽto ſpiritu cerebrũ incaleſcit,emiſſo refrigeratur: igitur reſpiratio ad ſubſtantiã ipſam cerebri uſq; peruenit,quare & odor ipſe: ergo & in cerebro odoratus functio perficitur: ubi enim ſpecies ſenſibilis finitur, ibi ſenſorium ſuum eſt. Neq; uerò,inquit,quod arbitratur Ariſtoteles operculũ aliquod eſt,quod huic ſenſorio ſuperpoſitũ modò claudatur,modò referetur: ſed perpetuò, ut reliqui ſenſus,qui in abdito ſunt,apertum manet ſenſorium,quod longiſsima oratione oſtendere nititur. Vbi autẽ fiat in cerebro nõ oſtẽdit deficiẽte fine libelli:quãuis uideatur uelle ex his quæ dicit, quòd in cerebri potius uẽtriculis. Operimentũ igitur illud adeſſe teſtatur octauo de Vſu partiũ dum de olfactus inſtrumẽto loquitur:patere tamẽ ſemper, nõ autẽ modò occludi,modò referari putat. Sed & Philoſophus in q̃nto de Generatione animaliũ, & ſi obſcurè uidetur ſentire quod in cerebro ſita ſit uis
cap. 2. p̃cipiẽdi odores. Clarius inquã lõge in libello de Senſu ac ſenſili,dũ dixit,
cap. 3. & 2. in fine. Odoratus inſtrumentũ in cerebro ſitũ eſt:uideturq; hactenus Ariſtoteles Galeno cõcors. ꝙ & Galenus exiſtimauit de operimẽti clauſione ſolũ ab illo diſsidẽs. Neq; enim ſi claudi operimẽtũ odoratus iuxta Ariſtotelis ſententiã potuit,in naribus ubi neq; operimẽtũ erat,neq; claudẽdi modus,odo
cap. 16. in princ. ratus ſenſoriũ eſſe,iuxta illius ſentẽtiã credi debet. Sed tamẽ Philoſophus in ſecũdo de Partibus animaliũ,inq̃t: Sẽſoriũ uerò olfaciẽdi nõ longe euariat in cęteris quadrupedibus uiuiparis. Quibus enim maxillę oblongę in

acutum exeunt, his nares in rictu appellato continentur. Et rursus infrà: Cumq; meatus olfaciendi habeant, de auibus enim loquitur, nares habere non possunt. Hanc illi aduersante Galeno opinionem audacter tribuit Auerroës, in Paraphrasi secũdi libri de Partibus animalium, & in secũdo Collectaneorũ, ubi tres pro hoc adducit rationes. Par est autẽ in re ualde dubia tantum audire Philosophũ. Inquit igitur, Si alibi uigeat hic sensus, aëre attracto, per palatum occlusis autem naribus homo olfaceret: quod experimento falsum est, & falsum à Galeno cõcluditur: igitur non potest in cerebro uel eius parte esse uis sentiendi odores. Nam occlusis naribus aër ad cerebrum, per foramen in palato quod iuxta uuulam situm est ascendit: sternuentibus enim nobis, cibus (adeò lata uia est ab ore in nares per palatum) quem comedimus eiicitur è naribus aër & uapores in cerebrum ascendunt, etiam ex palato ascendent, saltem uia narium, si nulla esset alia uia, & sic odor sentiretur. Nam clauduntur nares solùm manibus in extrema sui parte. Item uia qua descendit pituita ex cerebri uentriculis in infundibulum: inde, in glandem pituitæ quæ basi ośsis cerebri superposita est, atq; inde in palatum, aër potest subingredi proculdubio, cùm longè pituita tenuior sit: igitur fieret sensus odoris clausis naribus. cap.13. cap.17.

Secunda ratio, ut Auerroës inquit, est Auenzoar: Nisi odoratus instrumentum in naribus esset, homines dum comedunt, & dum concoquunt cibum, sentirent odorem illius, quòd tamen falsum est. Patet autem sic futurum: quoniam, ut declarauimus, aër & uapores per palatum ascendere possunt ad cerebrum. Tertia ratio est contra Auicennam, ut uidebitur, Carentia animalia caruncularis mammllaribus odoratu carerent, quod tamen apertè falsum est. Ideo dixit in primo Collectaneorum, Odoratus instrumentum est in neruis quinti paris, qui exeunt ex foramine uocato Orbus, seu Orobus, & pars illorum ad aures etiam, pars ad mandibulas tendit. Et in tertio Collectaneorum declarauit, quòd etiam animalia exanguia, & quæ respiratione carent, odoratum habent. Sed differt ab odoratu hominum & respirantium animalium. quia in homine & his animalibus, non fit sensus odoris nisi cum attractione aëris: sed in non respirantibus clarum est, quòd si odorant, odorant sine aëris ullius attractione. Docet autem nos ibi, quod postmodum declarabimus, & cur ita sit, scilicet, quòd odoratus uis in homine est imperfectissima. Gustus autem perfecta, sed tactus perfectiśsima omnium animalium: quod etiam sumptum est ab Aristotele in secundo de Anima. Auicenna uerò, quinto de Anima, & Quinta Tertii, tenet tertiam opinionem quòd odoratus instrumentum in carunculis mamillaribus situm sit. Sunt autem duæ partes cerebri prominentes altera à dextra, altera à sinistra parum supra neruos uisorios magnos, rubeæ, rotundæ, duriores quàm cerebri cap.7. ante medium. cap.36. ca.8. post me. cap.1.

rebri substantia, paulò maiores cicere, in anteriore cerebri parte, persimiles ualde papillis mulierum, quas dum sugunt infantes lac in ore continent: à quibus etiam propter similitudinem nomen sumpserunt. Vesalius libro primo hæc habet, suæ Anatomiæ: Octauum id os censebitur, quod sedes constituit, quibus duo non absimiles neruis cerebri processus incumbunt: quos ferè olfactus instrumenta nominamus. Os autem octauum illius sensorii sedem seu fundamentum, non dico sensorium, proculdubio facit. Nam & perforatum est, & processibus substernitur, & quæcunq; habet huic officio necessaria. In capite autem eiusdem libri duodecimo enarrat Quartam opinionem uolentium odoratum consistere in cauitate, quæ est inter duo ossa squamosa frontis, in qua aër continetur. & si fractura ossis eo loco contingat, adeò ualida ex eo loco exufflatio fit, ut candelam accensam extinguat. ut igitur in aure ab aëre sub tympano contento sonus ipse excipitur, fitq; auditio: sic in hac cauitate uapor, fitq; odoratio: iuxta illorum sententiam. molliusculum autem corpus ibi membranaq; obductum affirmat esse, quasi hoc sit ipsum sensorium. Rursus libro quarto inquit, Neq; enim olfactus organa nerui appellantur, quod dictam nuper Caluariæ amplitudinem non excedant. Quasi iuxta suam sententiam potius in illis processibus olfactus ipse constituatur. Demum in eodem libro, sed posterius cùm quintam illorum recitasset imaginationem, potius quàm opinionem, dicentium, olfactus organum esse alios duos uentriculos cerebri sub prioribus atq; notissimis existens, ipsæ quænam sint illius sensus instrumenta declarat. supponens quòd ex dissectione habetur uentriculi superiorem & anteriorem partem uocari a, posteriorē autem atq; superiorem b, posteriorem autem inferioremq́; ac se anterius reflectentem, coangustantemq́; c, demum anteriorem inferioremq́; ac arctissimam ubiq; extra cerebrum prominet, licet cranei os non exeat, d, partem hanc, d, c, instrumentum olfactus esse affirmat. Hi sunt processus quos etiam antea esse instrumenta huius sensus prædixerat. Nec tamen uult processus hos cauos esse, sed ductu colore formaq; haud neruis absimiles, qui à tenui membrana spoliati, in octaui ossis sæpius memorati cauernas se condunt, duriore membrana tamen illos circumambiente. Et quãuis hîc parum obscurius, an hi idē sint cũ uocatis carũculis mãmillaribus, declarasse uideatur: eos tamē non illos esse in septimo libro edocet: nam tubera illa mammillaria cc, literis inscripsit, instrumenta autem olfactus ll. multoq; anterius exporriguntur mammillaria tubera ipsis processibus olfactus: suntq; maiora, & rubicundiora, & sublimiora. At processus ipsi olfactus instrumenti ex eadem sede ad unguem enascuntur ex qua etiam uisorii nerui. Quò fit, ut iam facile sit hos inuenire processus: tamen magis quòd ut ille refert, in ouibus

ac

Marginal notes: ca. 6. fol. 30. & 32. — fol. 51. in expositione κ. literæ 3. & 4. figuræ. — c. 2. — c. 3 — figura 3

ac canibus longè magis quàm in homine ſint manifeſti ob illorum magnitudinem. Reliquum igitur eſt,ut primò oſtendam quare olfactus inſtrumentum in nobis debilius ſit aliis ſenſibus. Inde ex ſex,quas recitaui, opinionibus quinta reiecta, quænam poſsint inuicem concordari. Poſt hæc edocebimus argumenta illa quæ adducuntur non demonſtrare. Vltimo quænam ſit omnium ueriſimilior opinio. Igitur ſenſus animalibus. cæteris aliter quàm homini dati ſunt. Senſus enim belluis ſalutis gratia dati ſunt,ſecundum Ariſtotelis ſententiam,tertio de Anima:ſed in hominibus & propter ſalutem, ut animal eſt, & propter ſcientiam, ut rationis particeps. Secundo enim de Anima, uolens oſtendere quòd ſenſus tactus omnes differentias tangibilium agnoſcit: dicit, Aliter intellectus non poſſet eas congnoſcere quæ ſenſu laterent. Manifeſtum eſt igitur,ob intellectus operationem & ſcientiam, tum etiam ob ſalutem hominibus datos eſſe ſenſus.Duobus autem modis cùm ſenſus ſenſu eiuſdem generis perfectior dicatur,quinto de Generatione animalium: aut quoniã omnes rerum differentias comprehendat, aut quòd ex maiore diſtantia ac exquiſitius. multitudo differentiarum cùm ad ſcientiam non ad ſalutem pertineat, neceſſe eſt hominem perfectiores, quò ad comprehenſionem differentiarum ſenſilium,ſenſus cæteris habere animalibus: atq; etiam ſic odoratum: propterea dicebat Auerroês, quod & in libro de Animi immortalitate recitauimus,cætera animalia de ſenſilibus fermè cortices ſolũ percipere,cũ homo medullã attingat. Sed dices,Canes odoratu homines, tum dominũ præcipuè agnoſcunt: atq; ſic differentias quaſdam odorum quas homo non agnoſcit. Nemo enim eſt qui hominem ex odore poſsit agnoſcere. Reſpondemus odorem hominis tenuem eſſe, ſed tamen ſub ſpeciebus odorum hominibus cognitorũ proculdubio contineri. adeò tamen eſſe leuem,ut ab homine perceptus,cùm ſenſum parum afficiat,memoriam non pariat. In cane autem,in quo non parum odoratum afficit, memoriam parit:tum magis,quòd canis memoria non adeò tot rebus implicita eſt ut hominis. In ſentiendi autem præſtantia,cùm oculorum ſenſus & ad ſalutem non parum conferret,& plurium rerum nobis oſtenderet differentias, ut primo habetur primæ Philoſophiæ, ſatis ualidum & acutum illum in hominibus eſſe decuit. Sed tamen potius ſalutis cauſa, quàm ſcientiæ: cùm ſcientia poſsit ex propinquis ſenſilibus atq; admotis ſenſui percipi. At ob ſalutem oportebat ut poſſet & feras,& ſerpentes,& hoſtem procul proſpicere. Quamobrem mediocriter acutum, aut etiam pluſquam mediocriter hunc ſenſum obtinuit homo. non tamen ad ſalutem neq; multò minus ad rerum ſcientiam neceſſarium erat illum eſſe perfectiſsimum: tum magis, quòd proſpiciens à longè multis modis ac longè facilius ſe tueri poterat,quàm cætera animalia ſi quid ei inimicum uidere

t.c.60.
t.c.128.
cap.1.in fine.
in Procemio.

uidere contigiſſet. Atq; eadem eſt ratio de auditus ſenſorio, quæ de uiſu: cùm ſit & auditus diſciplinæ ſenſus: non enim neceſſarium erat diſciplinæ cauſa ut eſſet acutiſsimus, cùm propius ad audiendum accedere poſſet. Reliquum eſt igitur, ut de tribus aliis ſenſibus agamus, & primum de tactu, quem proculdubio oportuit eſſe perfectiſsimum utroq; modo. in pluribus quidem eorum quæ tanguntur differentiis cognoſcendis ob ſcientiam: in minima ſenſilia percipiendo, ob carnis & cutis ſummã mollitiem. Si enim talis non eſſet, utiq; totus ſemper eſſet ulceribus ſcatens: à minimis enim læderetur, nec tamen ea perciperet: quò fit, ut qui ſtupore per totum corpus detinentur infelicem agunt uitam, nihil audentes tangere. Cætera autem animalia cutem habent duriorem, & præterea pilos, aut plumam, aut ſquamas. Oritur autem hæc ſenſus perfectio ex illius æqualitate non ſolùm, ſed etiam cutis mollitiæ: quò fit, ut cùm guſtus eſſet quidam tactus, ut etiam hunc ualde perfectum ſenſum homo obtineret: tum etiam quia ad ſalutem ei erat neceſſarius, ubi ratione, non adeò periculo proſpicere poterat. Vbi enim rem in os intruſeris, niſi ſaporem percipias, nec ſenſibus aliis te iuuare potes, nec rationi tempus datur, ut de illo decernere poſsis: quamobrem guſtum perfectum etiam homo habuit. At in odoratu cùm cætera animalia duos haberent ſenſus pro cibo, alterum cùm iam maderent, ſcilicet guſtum, alterum ante, odoratum ſcilicet, nec liceret eis ratione uti, propterea perfectiſsimum pleraq; adeò ut etiam muſcæ & formicæ ſenſum odoratus acceperunt: neq; enim fermè alio modo abſentem cibum quærere licebat, quàm ipſo odoratus ſenſu. Homini cum multis modis hoc liceret, iam etiam inuentum aut reiicere aut ſumere ex multis coniecturis, propterea ſenſus odoratus obtuſior illi fuit. Vis autem hoc uidere ex priuationibus? Si quis uiſum amittat omnibus periculis obnoxius, adeò ut ab inimicis non niſi aliorum ope, uel contemptu tutus ſit: & ſi etiam oculis parum uideat non leuem iacturam ſubit. Idem de auditu, de guſtu, res corruptas deglutiunt: de tactu rarum eſt, ſed totum periculo plenum: at odoratu plures carent, qui nullum ſibi detrimentum accidiſſe putant: cùm quoſdam uiderim, qui etiam optarent: ne malos ſentirent odores. Igitur natura ne homini acutiorem odoratum daret, cùm in aliquo neceſſarium eſſet humanam naturam minus acutè ſentire, diligenter admodum proſpexit. accedebat, quòd alii ſenſus, qui ſine contactu fiunt: uel, ut clarius dicam, qui non optatis facilè occurrunt, ut uiſus ac auditus nihil habent quod afficiat uehementer corpus: at odoratus cùm prauum odorem percipit multum hominem contriſtat. Melius igitur fuit obtuſionem eſſe, nam in cunctis quæ uitare non facilè licet, ubi uoluptas & triſtitia maiores euadunt, iacturam triſtitiæ & prauæ occaſionis, uoluptas ipſa nequaquam penſare poteſt.

potest. Neque enim uulneris iacturam unguentum pari uelocitate tollit, qua accepta est: neq; calamitas ex cadaueris fœtore, ullo mosco uel ambare leniri potest. Sed iam his relictis ad ipsas de Olfactu opiniones accedamus, in quibus fas est ex quinq; Aristotelem omnibus accommodare. Nam cùm dixit, esse in cerebro, seu in cerebro ipso, seu mãmillaribus tuberculis, seu in processibus sit, illis omnibus satisfactũ est. Quòd si obiicias, quinto de Animaliũ generatione eum dixisse, quòd omnes sensus in corde fundamentum habent. Respondeo ibi de primo sensorio, non de instrumento loqui. Cùm autem dixit, nares instrumentum esse, intellexit ex communi loquendi modo. Quinimo ibi potius colligitur oppositum, ubi uidebatur nares sensorium olfactus dixisse. Nam de elephantis promuscide loquens inquit, duas habere functiones, respirandi, & capiendi: at si sensum odoratus in naribus statuerat, palam est tres oportuisse promuscidi functiones tribuere: capiendi, respirandi, & olfaciendi. Potest & Auerrois accommodari sententiæ: nam cùm dixit in cerebro esse olfactus sensoriũ, ibi distinxerat sensus in eos qui in corde fundantur, ut tactum, quem in corde constanter esse affirmat, & gustum: & in eos qui in cerebro, ut odoratum, & uisum. Si tamen uera fateri uelimus, Galenus melius interpretatur Aristotelem quàm Auerroës in hac parte. Nam modus loquẽdi in libro de Sensu & sensili, ostendit oculum uidere, cerebrum uerò per oculum: cerebrum autem per seipsum odorare potius, quàm per aliud, atque ea de causa si quis tamen uelit Auerroëm tueri, tuebitur: sed mentẽ Aristotelis non uidebitur assequi. Atq; eo magis, quòd Aristoteles secũdo de Anima, docuit quòd olfactus non fit nisi attrahendo aërem, & quomodo poterit esse in naso uis odoratus. Et quod maius est, dicit quòd est operculum huic instrumento quod aperitur in attractione aëris: sed manifestum est, nullũ esse operculum in naso, quo modo igitur sensus olfactus potest esse in naso de mẽte Aristotelis? Et miror quomodo Auerroës, qui illum locum exposuit, non animaduerterit. Sed alia opinio quarta quę ponebat hunc sensum inter ossa cauernosa in molli substantia, posset tueri in uia Philosophi, quia est iuxta cerebrum & supra nares, & supra uelamen illud. Sed tamen non potest esse uera, nisi de pręparatione aëris in loco illo, non de proprio sensorio: quia non est ibi neruus, igitur neq; sensus, loquẽdo de sensu perfecto. Relinquuntur igitur quatuor opiniones: prima Galeni, quòd in uentriculis: secũda Vessalii, quòd in processibus cerebri: tertia Auicennæ, quòd in tuberculis mammillaribus: & quarta Auerrois, quòd in naso. Et Aristotelis sententia prioribus tribus concordari potest. Sed iam uideamus argumẽta Galeni quantũ concludãt: dicit igitur, Tunica dura est, igitur nõ est aptũ sensoriũ. Respõdebit Auerroës, quod nerui molles sunt, nam idẽ est de auditus sensu: & probaret hoc argumentum

cap. 2. in prin.

cap. 2. in fine.

t. c. 98. & 100.

eadem ratione auditū non fieri in aure. Cùm dicis,pauci ſunt nerui: diceret Auerroës,hoc facit pro me, quia ſenſus hic in homine eſt obtuſus propter hanc cauſam. Vnde ſi ponas odoratus ſenſum in cerebro,deberet eſſe acutiſsimus,quia cerebrum hominis eſt maxime aptū ſenſui, eo quod eſt tenuiſsimæ ſubſtantiæ. Quòd ſi uelis refugere ad temperamentum, dicet, ſunt animalia habentia calidius & ſiccius cerebrum, ut canis, quæ tamen melius odorant:& habentia frigidius ac humidius, ut piſces, quos tamen uidemus procul,quāuis ſint in aqua,ſentire odores. Ad aliud,quod nō eſt Galeni,ſed Ariſtotelis,diceret Auerroës: Si non obſtaret Ariſtotelis autoritas,non fit hic ſenſus niſi cum quodā motu,ſicut & alii:& ideo quāuis odor ſit in naribus,non percutit ſenſum niſi cum attractione aëris, uel expulſione,& ideo non ſentitur. Et ad hoc adduceret rationem, quia ſi eſſet in cerebro non fieret niſi cum attractione aëris, ſed quidā ſentiunt etiam in emiſsione ſaniei fœdum quiddam. Hoc tamen experimentū negarent Ariſtoteles & Galenus. Ad alias autē rationes diceret Auerroës,demiror quod audeas dicere cerebrum ſentire: principium enim ſenſus non debet ſentire, & etiam cerebrum neruis caret, & tu uis quod non ſit ſenſus ſine neruis,& nemo eſt unquam conqueſtus de cerebri dolore,ſed membranæ ſenſerunt nigellam non cerebrum ipſum. Ad experimentum de roſis refrigeratis,quę primo incaleſcunt,dolent,ſentiunt,uidetur cerebrum,id eſt totum quod ſub cranio continetur,melius ſe habere. Ad id de grauedine diceret,quòd ſternutatio non fit à uētriculis,& hoc eſt uerum:primo,quia uentriculi à naribus plurimum abſunt:ſecundò,quia non habent exitum, niſi ad lacunam pituitæ,inde in glandem,quomodo igitur ſternuentes nō emitterent ita ex palato,ſicut etiam ex naſo:tertiò, quod oporteret uehementer lædi uentriculos ante ſternuitionem, ob repletionem illorum ex ſpiritu. imò ſternuitio eſſet epilepſia quædam: quartò, quod maius eſt, quòd nullæ ſunt membranæ in uentriculis, ut clarum eſt, & bene animaduertit Veſſalius,quare oporteret concuti ipſam cerebri ſubſtantiam, & ſic læderetur cerebrum mirum in modum in qualibet ſternuitione, & perueniremus ad illam hiſtoriam,ſeu fabulam,in qua dicitur, quòd olim ſternuentes illico moriebantur. Vnde inoleuiſſe dicunt genus illud dicēdi,quo ſternuentibus bene precamur. Et quāuis hoc potuerit eſſe uerum, non fuit tamen mors ex ſternuitione, ſed ex cerebri morbo qui ſternuitionem inducebat. Propterea dico, quòd ſternuitio fit aëre impulſo per palatum à pulmone quandoq;,aliquando ex cauo illo quod eſt inter duo oſſa, à membrana dura cerebri, & nullo modo unquam à cerebro. & ex hoc aduenit,quòd ſæpe homo dum tuſsit ſternutat, & ſi cibum in ore habet emittit per nares: igitur tunc ſternuitio à pulmonibus procedit, uel ab eorum altero. Et certum eſt, quòd motus omnes ualidi à pulmonibus

fiunt

fiunt, qui sunt naturales & cum strepitu: ut tussis, clamor, & sternuitio. Et iam ego te liberaui ab errore antiquo: nunc uenio ad argumenta Auerrois in quibus conatur ostendere, odoratum fieri in naso. Nam dicit in palato est locus trãsitus aëris & uaporum, respondeo quod non exporrigitur ad narium locum supremum, nisi cum impulsu, & tunc propellitur extra. Diceret enim Galenus, quòd odoratus fit, quia aër & uapores recipiunt quandam præparationem à loco cauo supra nares, uel etiam in naribus ipsis. sed uerisimilius est, ut in loco superiore, eo quòd uia narium est ualde lata, & libera, & agens agit per contactum. Cùm igitur aër defertur ad palatum, si cum impetu, propellitur foras extra nares, & sic non potest odoratum efficere: si uerò leniter, transit ad cerebrum, non transeundo cauitatem illam, nec nares: & sic sine præparatione, & ideo non potest odoratum facere. eadem responsio satisfacit secundæ rationi. Vel dic ad utranque, quòd non fit sensus nisi cum motu, & quòd motus non fit, qui ad cerebrum tendat, nisi per nares, & cùm respiratione. Sed melior longe est prima responsio: quia in attractione quantuncunq; leni aëris, fit odoratus. Ad id de tuberculis mãmillaribus diceret sicut Galenus in testiculis respondet Aristoteli: imò sicut ipse Aristoteles secundo de Anima: non enim sequitur, Respirantia animalia non odorant, nisi in attractione aëris: igitur quæ carent respiratione nõ odorabunt. Et similiter, Sanguinea uiuunt per cor, igitur omnia animalia sine corde, carent uita. Sufficit enim, inquit Philosophus, quòd habeant cordi proportionale: ita testiculis, ita respirationi, & tuberculis mãmillaribus. His intellectis, ratio est pro Principe ualidissima: Cerebrum, ut ostensum est clarè, non potest esse subiectum sensus odoratus, neq; instrumentũ: imò cùm careat sensu tactus, carebit etiam iuxta Philosophi regulã, odoratu, & omni alio sensu. Sed neq; nares, tum ex ratione Galeni adducta ex libro de Vsu partium, quòd occlusis naribus sine nerui uitio odor non sentitur: tum quia etiam quod inspires uiolenter aërem in nares odoratũ aut aquã, dũmodo non attrahas anhelitũ, nõ sentis odorẽ: ideo ultima responsio pro Auerroë non tenet. Si quis enim impulsorio instrumẽto aërẽ odoriferũ impellat in nares, ut expertus sum, dum hæc scriberẽ, odor non sentitur, nisi attractio fiat: & ideo oportet ut fiat in loco propinquo cerebro, inter nares & cerebrum. Tubercula autẽ mãmillaria sunt eiusmodi, ideo erunt instrumentũ sensus odoratus. Accedit quòd natura nihil facit frustra, sed nulla utilitas, nec à Galeno, nec à Vessalio, diceret Auicenna assignatur his tuberculis, quæ sunt adeo magna ut etiã perfunctoriè cerebri dissectionẽ agentẽ, & qui nunquã aliàs uiderit, minimè lateãt. Est etiã ratio uero similis, quòd ex odoribus acutis oculi illacrymantur, quia tubercula illa proxima sunt locis neruorũ, quibus uisus cõstat: quare credendũ

est,talia esse proprium uisus instrumentũ. Galenus igitur in uentriculis cerebri odoratũ fieri sentit.Sed ueritas ostendit, si eam amplecti uelimus, quod in tuberculis mãmillaribus,ut Auicẽna uult, uel in processibus uẽtriculorũ solidis,quos nos neruos mutilos appellamus ex Vessalii sententia,facta tamen prius prę paratione aëris in cauitate illa,quæ media est inter ossa squamosa,uel in naribus,odoratus sensus absoluitur: & sic Galenus & Auerroës aliquid ueri dixerunt:hi uerò rem,ut dici solet, acu attigerũt:neq; quicquã obest,quin his ipsis Aristotelis sententiã coaptemus.

CONTRADICTIO X.

Attonitus morbus an aliquando in corde.

SCio quàm difficile sit omnibus placere: quòd enim paucis uerbis Galenum tueri uelut & Aristotelem, potuerim, nec uoluerim, accusabunt.Ea autem sunt in ima uentriculorũ cerebri parte,iuxta Galeni sententiam,& iuxta ueritatem,dum uentriculi angustior pars antrorsum reflectitur,fit odoratus.Ecce adieci,liuide,modo quid accusas?Sed haud noueram processus illos qui caui,ut dixi,non sunt, quiq; ob id haud uentriculi nomẽ merentur,an Galeno cogniti essent. interciderũt enim libri de Dissectionibus,qui hanc ostendere partẽ poterãt.Sed si nouit, cur non dixit?si nõ nouit,quo modo significare nobis id potuit.Sed hæc garrulis relinquamus,qui dum Galenũ tueri,id est ruditatẽ suã uelle se simulãt, illius clarissimã doctrinã præceptaq; saluberrima euertũt. Ad rem propositã redeamus.Dicebat Hippocrates quarto Regiminis acutorum:Si quis repente obmutescat,id uenarũ interceptiones atq; occlusiones faciũt. Galenus in libro de Causis morborũ locũ hunc exponit per morbũ attonitum.Igitur attonitus morbus fit quandoq; interceptis uenis atq; occlusis. tales esse non possunt nisi quæ à corde ad cerebrum ferũtur:uel enim moreretur protinus,uel non posset animal priuari sensu, & motu, nisi uenæ illæ ad cerebrum tenderent. Et in principio libri de Vsu pulsuum, & in secundo de Dogmate Platonis & Hippocratis, si ligentur nerui soporarii animal euadit stupidum & mutum: neque hoc contingere potest, nisi quia hi nerui per cor transeunt: nam in reliquis hoc neruis non accidit, neque cerebrum est læsum magno detrimento. Igitur attonitus morbus & stupor uitio cordis euenire possunt. Vnde Princeps prima tertii tractans curam comitialis morbi, inquit: Nisi timor esset, ne in attonitum morbum incideret,uenas soporarias incideremus. Quare manifestum est,illis interceptis,uel etiam neruis:nam nerui, ut in sexto contradicentiũ medicorũ declaraui,medii sunt inter interiorẽ soporariam & arteriã,contingere attonitũ morbũ seu apoplexiã. Secunda etiam aphorismorum Galenus dixit comitialem morbum, apoplexiam esse diminutam

[Margin notes: t.cap.23. — cap.3. — cap.6.in prin. — trac.5. cap.11. in fine. — aphor.45.]

nutam,liquet autem comitialem morbum persæpe ex aliorum membrorum consensu fieri,quare & apoplexiam. Quinta etiam Aphorismorum super his uerbis Hippocratis: si quis ebrius repentè obmutuerit, declarat Galenus fieri hunc morbum neruorum consensu: at hunc morbum sexta Aphorismorum declarauit esse persæpe apoplexiam, inquiens: Mutos non tantùm eos appellat Hippocrates quibus uox læditur, uerùm per exuperantiam quandam una cum illius læsione omnes quæ sunt secundum electionē operationes,intelligere nos uult.Quos igitur mutos uocat, contingit esse sentientes:sed plerunq; utraq; patiuntur.& talem affectum ipse apoplexiam uocat. Auicenna quoq; in capite proprio huius morbi scilicet attoniti,inquit: Et cùm obstruuntur uenæ & arteriæ in meatibus spiritus ad cerebrum, ex uehementia repletionis, & sanguinis multitudine,accidit apoplexia:quia spiritus non habet transitum,quare non moratur, usquequo præfocet. & cadit in eo sensus ac motus non secus quàm in illo, in quo uenæ apopleticæ constringuntur. Et hæc uidetur etiam sententia Hali,ubi dixit in secundo Artis medicæ, quòd ex subita effusione materiæ super cor, homo potest repentè mori. Et prima quoq; Problematum Philosophus ait: seniores stupor attonitos reddit: ubi uniuersus humor resolutus incubuit, & ex caloris natiui imbecillitate concreuit. Quasi uelit attonitum morbum fieri cùm calor in corde innatus debilitatur, & ex eo humor superingruit. Quam sententiam Auerroës tertio Collectaneorum, sic expresſisse uidetur: Cùm apoplexia sit amisſio motus,& sensus generalis ac proprii. Et motus habeat duo principia,Cor,& Cerebrum:& non potest euenire ratione cordis, quia subitò morerentur: relinquitur ut fiat uel ratione obstructionis in cerebri uentriculis, uel in uenis soporariis.Liquet autem quòd per uenas,tam eas quæ pulsant,quas arterias uocamus,quàm quæ non pulsant intelligere oportet. In oppositum Galenus in libro de Symptomatum differentiis, declarat quòd apoplexia sit morbus cerebri uitio proueniens, non tamen dicit quòd non posſit fieri illud uitium interclusis uenis à corde uenientibus. Eodem modo in tertio de Locis,docet quòd fit apoplexia uitio cerebri,ut lethargus,& phrenitis ac mania, neq; tamen dixit, quin hoc uitium ex obstructione inter cor & cerebrum facta accidere non posset. Rursus in quarto eiusdem, cùm pars cerebri anterior occupatur, sic ut spirandi facultas uitietur, caros nominatur. Si autem cùm hoc, etiam spiratio fiat, difficilis apoplexia est, quæ plerunque cùm sanatur, terminatur in resolutionem. non dixit semper. Apparet igitur uitio cerebri fieri apoplexiam. Sed quòd hoc uitium ex uenarum à corde uenientium obstructione fieri non posſit, nullibi dixit,ex his, quos adduximus locis. Dixit tamen in seundo de Decretis: quo etiam loco prius eum adduximus, arte-

com.5.
com.51.
prima tertii,t. 5.cap.12.ante medium.
In expositione t.71.
Probl. 9.in fi.
ca.41. col.ult.
ca.3.ante me.
cap.7. in fine.
ca.2.ante me.

riis præcisis non obmutescere animal,non stupidum fieri,uidere,& audire, ac uocem emittere ac mouere se, multò etiam minus si arteriis illæsis præcidantur uel laqueo uenæ non pulsatiles intercipiantur. Quin quod plus est uenis, arteriis ac neruis simul præcisis, nihil aliud præterquam quòd obmutescat animali contingere. Eadem, ut dixi in libello de Pulsuum usu,fatetur: & quandoq; sub uesperam cùm manè præcidisset, aut
com.23. colligasset, iugulasse animal. Tertia uerò Aphorismorum dixit uertiginem & apoplexiam fieri cerebro pituita repleto. Sed clarius secunda
com.42. Aphorismorum, dum dixit causam apoplexiæ cuiuslibet esse,uel cerebri phlegmone similem dispositionem,aut illius uentriculorum ex pituita repletionem. Quare meritò eos irridebimus qui apoplexiam ob cordis detrimentum fieri posse suspicantur. Nam corde patiente illius palpitatio & syncopis superuenit, qua defertur in mortem: non autem apoplexia. Sed neq; interceptis uenis tale quicquam fieri contingit, quòd pulsatiles nullo modo ab humore obstrui posint. rarisimè non pulsatiles. Sunt enim latæ adeò ut digitus ingrediatur, locoq; profundo & calido sitæ. quatuor etiam non pulsatiles, duæ arteriæ, quare obstrui nisi ob nimiam sanguinis repletionem non poterunt. At tunc cerebrum ipsum prius repleri necesse est:eumq; morbum consequi,quem Galenus inflammationi similem esse dixit. At si præcidantur aut laqueo intercipiantur tandiu animali superueniente,signum est partem quæ in cerebro spiritus seruatur non esse exiguam. Si igitur nihil præueniat,tandem apoplexia corripi animal necessarium est. Sed uereor ne Galenus non omnia simul sex uasa, quę à corde in cerebrũ per collum feruntur simul prẹciderit,aut ligauerit. Nam uno relicto,etsi uena non pulsatilis sit,quod relinquitur, transfunditur ex uena in arterias cerebri, spiritus ac sanguis. etenim hoc Galenus in libello de Venarum & arteriarum dissectione concesit;diuq; & si ægrè per unum tantum uas animal seruatur in uita. Sed iam de his non est consideratio. Arabes tamen cùm pro neruis uenas legerint, in hunc deciderunt errorem. Apoplexia igitur neq; ab alio membro fit quàm cerebro ipso: neq; cerebrum ob uenas interceptas hoc pati potest, nisi laqueo,& omnes simul ualidè intercipiantur. Sed in Aristotelis Pro-
Differ.182.lib. blematibus, perperam cor adiectum fuerat. Multis igitur erroribus ob
3.tra.2.Sum.5. falsam lectionem Conciliator,& Nicolaus inuoluti deceptiq; sunt. Auer-
c.14. roës causam simpliciter rectè considerauit, sed non animaduertit, uenarum tum multitudinem tum magnitudinem, quæ nullo modo,nisi manibus ac industria non leui intercipi poterant. facilius plura occides animalia quam omnia hæc uasa strictim admodum uinculis exceperis.Nam si tria ac tria simul colligare tentaueris, non poteris uenam non pulsatilem quæ in medio est ita constringere diligenter, ut nihil ex corde ad

cerebr

cerebrum permeet.itaq; interceptio hæc,ut ab hominibus fieri poteſt difficillima eſt, & à Galeni conſideratione remota. cuius inſtitutum eſt de ſpontaneis loqui apoplexiis.Si autem,ut à natura principium habere poteſt,fabuloſa & commentitia.Sed & hic error Auicennam decepit.Galeni autem ſententia quæ illis ſubſcribere uidetur in libro de Morborum cauſis,hoc uult quod interceptiones uenarum cùm illæ immodicè ſanguine repletæ fuerint, uel animal ſuffocant, nec eſt hæc apoplexia, ſed ſuffocatio, uel implent cerebrum apoplexiamq; efficiunt, ſimili in cerebro qualis eſt inflammatio oborta diſpoſitione,de qua etiam exponens aphoriſmum dixerat. At horum utrunq; plurimum differt ab illa uenarum interceptione, in qua Auicenna & Auerroës ſpiritum à corde ne ad cerebrum deferatur prohiberi pùtant. Hanc enim ex exemplo ſoporariarũ uenarum ligamento obſtrictarum Auicennã intellexiſſe palàmeſt.at hęc nulla prorſus eſt: reliquæ duæ quas Gal. adducit frequenter contingunt.

CONTRADICTIO XI.

Cerebrum an poßit tumorem pati.

NEq; ex cerebro & pulmone inflammatis pulſus æquè duri ut ex menyngibus,quarto de Pręſagiis ex pulſibus,inquit Galenus.Subiicit autem poſt pauca. Pulmo autem & cerebrum ne ſcirrhum fortaſsis admittunt.Quò fit,ut Galenus cenſuerit cerebri ſubſtantiam uerè tumorem calidum poſſe contrahere.De frigido tamen dubitauerit.Et Alexander Tralianus hæc habet de Phreneſi loquens: trahit igitur phrenitis originem ex bilis flauæ copia cerebrum occupante: & phlegmonem inibi cum incenſa febre conſtituente, uel in membrana cerebrum uelante cui μήνιγξ,nomen eſt. Raſis quoq; in libro Diuiſionum dixit phreneſim fieri in cerebro, ſed quia non diſtinguit inter cerebrum & membranas, eſſet forſan autoritas ambigua, niſi quòd in primo continentis dixiſſet quòd fit in cerebro expreſsè, & ex ſententia propria. Idem etiam iam dixerat ex ſententia Pauli. Sed uerba Pauli habemus ab ipſo, quæ ſunt hæc: Ἡ φρενίτις φλεγμὸν ἐστιν τῶν μηνίγγων ὁ θερμὸν, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐγκεφάλου σὺ φλεγμονοῦντι, ὅτε δὲ παρὰ φύσιν θερμάσιν σύστασις ἐν αὐτῷ. Quod eſt, phrenitis eſt membranarum phlegmon calidum: & ipſius cerebri tumor. cùm ex præternaturali caliditate cõcretio fit in ipſo. ſic Paulus ipſum cõcedere uidetur. Auicen.autẽ contra negantes inuehitur,hac ratione:omne quod nutritur ac extenditur, poteſt tumorem pati, nam etiam augetur. cerebrum autẽ nutritur & augetur ac etiam extenditur, quare cerebrum poterit tumorem pati. Alia ratio, dicit oſſa poſſunt pati tumorem ut in tractatione dentium oſtendetur, igitur multò magis etiam cerebrum. In oppoſitum eſt autoritas Aëtii dicentis: phrenitis eſt inflammatio membranar

cap.9. lib.1.c.19. cap.6. cap.9.fol.20. col.2. cap.9.fol.19. lib.3.c.6. lib.6.c.2.

branarum cerebri cum febre acuta delirium, & mentis alienationem inducens. nec meminit quòd sit inflammatio cerebri. & similiter infrà dum
cap. 4. cap. 5. de Catalepsi, & Cathocho agit, dicit fieri sanguine cerebrum implente, non dixit ex cerebri phlegmone. Et de Caro, quòd fit ex humoribus frigidis & humidis cerebrum occupantibus. & hoc uidetur uoluisse Gale-
Aphor. 42. nus secundo Aphorismorum cùm post ea uerba: omnes apoplexiæ fiunt uirtute animali non potente defluere in partes infra caput existentes, subiicit: ἤτοι διὰ φλεγμονώδη τινὰ διάθεσιν ἐν αὐτῷ τῷ ἐγκεφάλῳ συστᾶσαν, ἢ τῶν κοιλιῶν αὐτοῦ ἐμπιπλαγένων, ὑγροτάτου φλεγματώδους. Id est, aut propter aliquam dispositionem phlegmoni similem quæ in ipso cerebro constituta sit, uel ob ipsorum uentriculorum repletionem ex humidissimo pituitoso humore. Noluit dicere, διὰ φλεγμονὴν, id est, propter phlegmonem: sed, διὰ φλεγμονώδη τινὰ διάθεσιν: id est, ob phlegmoni similem affectum. ut uideatur sensisse cerebrum phlegmonem concipere non posse. Serapio etiam non obscuræ inter Arabes auto-
1. Breui. ca. 20. ritatis, negat cerebrum posse tumorem ullum pati. adducitq; rationem hanc, Quæ in ultimo dura sunt ut ossa extendi nequeunt, quæ in ultimo mollia ac tenacia. Cerebrum autem est tenacis substantiæ ac mollis, ideo tumorem concipere nequit. Consistit hæc ratio in experimento, cùm res mollis ac uiscida dicit Serapio diuellitur, diffluit, nec in tumorem potest attolli: ut lacrymæ abiectis laricisq;, tale autem est cerebrum. est enim
cap. 2. uiscidum si quid aliud in corpore, egregieq; molle. Alia ratio Conciliatoris: omne quod phlegmone corripitur, ut Galenus docet in libro de
cap. 3. Tumoribus præter naturam, & de Inæquali intemperie, sanguine primo uenas habet, aut arterias plenas, post ex illis in cauitates sanguis exprimitur, quod etiam affirmabat tertio Artis medicæ: & tertiodecimo Artis
ca. 12. in prin. curatiuæ: at palàm est cerebrum non excipere uenas, sed esse exangue, de Animalium historia primo, iuxta Philosophi scientiam: igitur phlegmo-
cap. 3. ni cerebrum minimè obnoxium est. Ad hæc Conciliator dicebat, quòd ex superfluorum aggregatione potest tumorem pati, non autem ex in-
ca. 16. in initi. fluxu per uenas. Hæc responsio non satisfacit rationi Serapionis quæ ualida est. item uideretur ex hoc, magis posse concipere durum tumorem,
Differ. 96. quàm phlegmonem, quòd est directè contrarium Galeni sententiæ in initio adductæ. Nec ista responsio satisfacit Aëtio. Alii dixerunt, quòd potest phlegmonem pati, non tamen tumorem, & est responsio communis. Hi auferunt partes diffinitionis à definito: cùm phlegmon sit tumor præter naturam, ut in libro de Tumoribus habetur. Alii è quibus Gentilis est, dixerunt cerebri primo membranas longè frequentius pati phlegmonem, & alios tumores quàm ipsius cerebri substantiam, & hoc etiam Auicennam ipsum concessurum. Sed tamen dicit non demonstrare argumentum

mentum hoc eſt apoſtema igitur tumor: quia in igni ſacro, Græci Eryſipelas dicunt, eſt apoſtema, & tamen non eſt tumor. Sed hoc eſt cõtra Galenum expreſſe quarta Aphoriſmorum, & ideò coincidit cum prima. Et aphor. 34.
etiam ut patet ratio Auicennæ ad hoc tendit, ut oſtendat cerebrum poſſe intumeſcere, quia Serapio negabat hoc quod poſsit cõtingere, non autem quòd aliena materia nõ poſsit in cerebrũ influere, igitur ſi ratio Auicẽnæ debet eſſe cõtra Serapionem, erit de tumore, & nõ de apoſtemate, ſub illo ſenſu ſuo nomẽ apoſtematis intelligẽdo. Et ideo Gẽtilis dãnat Auicennã, quẽ tueri nititur. Et quia dicebat quòd poterat fieri tumor ratione nutrimẽti ſecutus Auicennã: reſpondeo quòd Auicẽnę ratio non oſtendit: quia nutrimentũ & augumentũ, fiũt ab anima, ſed tumor ille fit reluctante ui mẽbri. ideo nõ ſequitur, mẽbrũ hoc nutritur & augetur, igitur poteſt tumorẽ cõtrahere in mollibus etiã mẽbris. multo minus ſeqtur, quia nõ con ſiſtent cum fuerint inæqualiter aucta. Itẽ cõceſſo quòd non poſsit fieri tumor durus in cerebro, aut ſaltẽ nõ facilius quàm phlegmon, igitur, cũ durus tumor fiat ſenſim & in longo tempore, & ex materia conſimili nutrimẽto cerebri, multo minus fiet phlegmon. Reſpõdeo igitur quòd tumor durus in cerebro non poteſt fieri, non quia non poſsit materia ingredi, ſed quia cerebrum cum ſit molliſsimum natura, antequã in ſcirrhum trãſeat, morietur animal ſeu homo: & hæc eſt mens Galeni in illo loco. tranſire enim membrum principale ex uno extremo in aliud, ſtante uita non poteſt. ut cor ad frigiditatem uel iecur ad ſiccitatem, uel cerebrum ad caliditatem uel duritiem. cum enim dicimus cor frigidum factum, intelligimus ad id quòd prius erat habita comparatione. De calido autem tumore, dico quod non fit res collecta ſimul. & ratio eſt, quia hoc fit uenis & arteriis plenis: & illæ ſunt minutiſsimæ & ſparſæ, ideo materia illa ſpargitur undequaque, & ita totum cerebrum in ſuis extremitatibus & in medio intumeſcit æqualiter ferme, & ideo dixit Galenus diſpoſitionem hanc eſſe phlegmoni ſimilem, & non phlegmonem, & tunc homo apopleticus cadit. Cum autem loquutus eſt de cerebri phlegmone, cum ibi rem illam obiter nec ex propoſito tractaret, intelligendum eſt, de iſta diſpoſitione phlegmoni ſimili. Et ex hoc patet cur hi qui ex hac diſpoſitione cadunt in apoplexiam, nullum penè antequam cadant ſentiunt detrimentum. nam cerebrum æqualiter in ambitu ſuo, & in medio ubi à membranis tangitur, leniter afficitur, inde ſimul totum adeò læditur, ut repente priuetur homo ſenſu & motu. De tumore autem molli dico & Eryſipelate, quòd poſſunt fieri, quia ſunt tumores hi tales ut alter fiat ſenſim & ex materia proportionata cerebri nutrimento: alter eſt tumor exiguus non dico nullus ut Gentilis: & ideo hæc poſſunt quanquam raro cerebro contingere. Sed Eryſipelas magis lędit membranas, & fit ſem-

per in superficie cerebri, ideo non potest dici apostema cerebri. apostema etiam molle cum diuidat cerebri substantiam, celeriter occidit: ideoque Aëtius non egit de ullo cerebri apostemate, & rectè. Ratio Serapionis est bona, tndit enim ad hoc quod non fiat apostema, id est tumor conspicuus & permanens in una parte, nam partes procidunt cerebri ob mollitiem, cum sensu digno tumore inuicem diuelluntur. Auicenna ad contingentiam recurrit, quæ res proculdubio lata est. uelut si quis uellet affirmare hominem nasci posse cum iecore in sinistro latere.

CONTRADICTIO XII.

Ventriculus an chilo nutriatur.

cap.13. GAlenus in tertio uirtutum naturalium dixit uentriculum sibi primo concoquere, inde sumpto ex eo quod concoxit alimento, reliquum aliis membris impartiri. quam sententiam quo ad nutritionis modum declarauit etiam in secunda aphorismorum, tum etiam Auerroës secundo Collectaneorũ & Princeps ipse dum dixit occultum autẽ uentriculi primum nutrimentũ quod est in eo tangit, & per ipsum cõtactũ nutritur, clarius autem in tertiadecima tertii hoc declarauit. Sed oppositum habetur tertio de Temperamentis cum dixit, oportet quod nutrit primo in uentriculo & iecore ac uenis aliquam traxisse moram: igitur cum chilus non fuerit in iecore, neque in uenis nutrire non potest. adducuntur & due rationes non leues à Iacobo, quarum prima est, quod ex iisdem nutrimur dum sumus in utero matris & extra, at tunc nutriri nõ licet uentriculum nisi ex sanguine deducto ex utero matris per uenam umbilici in iecur. igitur etiã ex sanguine dum est extra uterum nutrietur à iecore deducto. Et ideo si dicis pars interior uentriculi non potest nutriri quia ad eam non pertingunt uenæ ex iecore: respondemus quòd si uenæ non pertingerent interius, tunc non posset nutriri illa pars & crescere dum infans est in utero, quia tunc nullum assumit cibum. Similiter & ratio Galeni adducta in tertio Virtutum naturaliũ, quòd omne membrũ sibi laborat, non concludit, quia à natura diceret aliquis est institutũ, ut uentriculus concoquat iecori, ut postmodum mutuam ab illo gratiam recipiat. nam & dentes molunt cibum, & tamen non ex illo tunc nutriũtur. Quòd si dicas quod hoc nõ faciunt naturaliter sed à redundãte: respondeo quòd & uentriculus recipit cibum per motum uolũtarium. Alia ratio est, quòd ex iisdemmet nutrimur quibus etiam generamur, primo de Semine inquit Galenus, sed ex sanguine uentriculus est genitus non ex chilo, igitur etiam ex sanguine nutrietur. Est etiam autoritas Galeni sexto de Placitis Hippocratis & Platonis dicentis quòd omne membrum quod alii

com.18. cap.9.col.2. prima primi doc.5. cap. de uena portæ. trac.1.cap.1. cap.2.in prin. cap.17.in fine. fol.3.

præp

præparat totum quod præparat ad illud transmittit: quare si uentriculus pręparat cibum & chilum iecori,non retinebit quicquam ex illo.nam ut in exemplo adducit,testes pręparant semen glandulę, ideo nullum habent alium meatum aliò tendentem. Pro prima tamen opinione adducuntur etiam tres aliæ rationes,prima quia si ex sanguine etiam nutriretur, nutriretur à chilo & à sanguine,quod esse non potest. ad hoc responderet aliquis quòd à solo sanguine nutritur pars interior uētriculi & nullo modo à chilo.Secundo sequeretur quòd natura mitteret chilum à uentriculo ad iecur per easdem uenas,per quas sanguinem traheret. Respondeo quòd hoc argumentum potius concludit oppositum, nam si uentriculus nutriretur à chilo, idem nutriretur & à sanguine & à chilo. Dico igitur quòd uenæ quæ nutriunt uentriculum, non sunt illæ quæ exugunt chilum, sed chilus transmittitur prius in intestina, & ibi à iecore exugitur per uenas mesaræas, in intestina non in uentriculum terminatas. Tertia ratio est quòd uacuum à uacuo traheret, nam cùm uentriculus est uacuus traheret à iecore ut nutriretur, idem contingeret ipsi iecori. Sed hoc nihil concludit, nam posset trahere ut dixi utrunque membrum uicissim, sed diuersis modis, uentriculus à iecore per uenas portæ fundo illius insertas, & iecur à uentriculo per intestina. Ita quod ab intestinis trahat per uenas mesaræas. Sed hoc esse non potest, cùm intestina careant uirtute attractiua. Ideò quamuis ad hoc dictum sit, quòd intestina habent uirtutem attractiuam naturalem, & si non trahant per uilos, attamen mens Galeni primo de Symptomatum causis est quod iecur per uenas illas à uentriculo ipso non ab intestinis sine alio medio trahat. Quamuis igitur dissectio non ostendat uenas illas in partem interiorem penetrare, ex tribus tamen cognoscimus argumentis: primum quòd in hora famis fit suctio à iecore per illas ab ipso uentriculo: Secundum quòd pars interior uentriculi rubet: tertium quòd ut dictum est, uentriculus ex illis nutrimentum suscipit dum infans est in utero. quia aliter interior uentriculi pars nutriri non potest. Accedit quòd bilis à ieore reiectatur ad uentriculum per has. Sed alius diceret quòd per intestina ascendit, motu naturæ contrario, sed propter impulsum.Solet adduci argumentum quòd post mediam horam ab assumpto cibo cessat fames, & nondum est genitus sanguis nouus, igitur uentriculus ex chilo assumpti cibi nutritur. ad hoc responderet aliquis quòd ista non potest esse ratio, quia pars quæ nutritur est fundus uentriculi, à chilo: sed fames fit in ore uentriculi, quod est elatius palmo ipso fundo. imò ex hoc sumitur unum fundamentum quòd uentriculus à chilo non nutriatur, nam uenæ pertingunt ad gulam usque à quibus illa nu-

cap. 7.

tritur. Sed ab hiisdem nutritur & uentriculus à quibus gula, igitur uentriculus à uenis nutritur. Neque potest gula cum ei non hæreat chilus à chilo nutriri. Scimus etiam quòd fundus uentriculi habet sanguinem & uenas, & hoc etiam Vessalius in sua dissectione testatur, sequeretur igitur quòd nutriretur sanguine simul & chilo. Hoc idem uidetur Galenus concessisse dum dixit iecur trahere à uentriculo chilum per uenas: & non dixit per intestina. Et Princeps etiam tertiadecima tertii dum de sanguinis uomitu qui fit ab erosione uentriculi agit. Neque est uerisimile quod tota interior tunica erosione corrupta sit, ad hoc ut sanguis ex exteriore euomi posśit. Sed hæc parum referunt, nisi esset quòd si Galenus uult, quòd uentriculus ex chilo nutriatur, cur dat olera & quæ habent subducere uentrem in initio cibi: ut etiam recitat de Telepho grammatico & Antiocho medico, qui ambo olera in prandio primo sumebant. & secundo de Alimentis omnia quæ aluum subducere possunt & corruptioni obnoxia sunt, ante alios cibos sunt sumenda. etenim ipsa facilè descendent, & uiam aliis cibis munient. exemplumque uidetur esse id de quo nuper egerat, malum persicum. & in tractatione de cappari, quod magis medicamentum esse uult quàm alimentum, inquit, Vti autem oportet eo ante alios omnes cibos. & rursus de sycaminis postquam idem ferme quod nunc dixi præceperat, inquit: neque hi ordinem ciborum ignorare uidentur, cum rectè in quibusdam illum obseruent, ut cum radiculas, oliuas & fœnumgræcum ex garo sumunt, post hæc maluam & betam & alia id genus olera cum oleo & garo. Et in sexto de Tuēda sanitate, qui biliosum habent uentriculum, cibis aluum deiicientibus utantur ante omnes alios, ut malua & oleribus ex oleo & garo. erat exemplum de rhetore secundo de Alimentis, atq; alio cui ex consilio Galenus talia dedit ante cibum aut prohibuit. diffuse autem hæc ibi tractat nescio, si cura est habenda uentriculi, quomodo ex his non ad senectam quam primum dilabetur, ubi ex chilo nutritio sit. Dicunt quidā hoc solū in cibis quę aluū subducūt agendū: sed cum quotidie id Galenus consulat, difficile est hanc tueri opinionē. Omnes in re tanti momēti cogitēt. unū scio, quòd à carnis esu incipere magnū uentriculo auxiliū affert. talia igitur quæ aluū molliāt raro accipere oportet. nā post ualidiores cibos sumpta totū corrūpūt: unde melius est minorē iacturā ferre. Nutritur autē interior uētriculi tunica cibo, sed ab ipsis uētriculi uenis in sanguinē trāsmutato. ob id cū uenę illę etiā gulæ cōmunicēt, gula & ipsa magna ex parte à chilo nutritur. indicio est non secus cibo sed aliquanto serius famē extingui, ut potu sitim. possunt autē uenæ illę sanguinem generare, inquit enim Galenus secūdo de Placitis, sanguis primo in uenis quæ à uentriculo ad iecur tendunt generatur. est igitur sanguis sed imperfectus, ex quo interior uentriculi

tunica

lib.5. c 3. fol. 493. in prin.

3. uirtu. naturali. c. 13, in initio.

trac. 5. cap. 11.

cap. 19.

cap. 34.

cap. 11.

fol. 3.

cap. 22.

cap. 7.

tunica nutritur: ſcilicet non in iecore, ſed ex chilo, in uenis ipſius uentriculi genitus.quamobrem pars illa rubet, ſimile aliquid habens iecoris calori,quoniam in ſubſtantia neq; ex toto abſimilis eſt. Ad Galeni autoritatem in libro de Placitis Hippocratis, intellige quòd non tranſmittitur pars aliò, ſed bene poteſt retinere pro ſe, ut in exemplo de Iecore, quòd nutritur ſanguine, quod fit ex eo quod defertur ex uentriculo & inteſtinis, & in reticulari plexu cerebri, nam palàm eſt uenas plexus illius ſanguine nutriri,& tamen dicit quòd præparant nutrimentum cerebro.

CONTRADICTIO XIII.

Hecticarum an duo genera tantum.

GAlenus primo de Naturalibus facultatibus,ponit quinq; genera hu- cap.11.
midorũ quæ non ſunt humores: primũ,quòd in uaſorum extremis
continetur: ſecundum quod diſpergitur, uocaturq; apud Auicennam
roſa: tertium quod adiungitur: quartum, quòd agglutinatur: & quintum quòd aſsimilatur. oſtendit autem tria hæc ultima genera inuicem differre, quaſi manifeſtè aliis primis duobus tum inter ſe, tamen ab aliis differentibus. Nam dicit cùm λεύκη morbus ſit in quo corrumpitur humor agglutinatus non autem aſsimilatus: in ἀνασάρκα autem adhærens,& nondum agglutinatus: uerùm tabes,& ἀτροφία ex quolibet horum generum conſumpto fiunt, ut ſeptimo Artis curatiuæ,& in libro
de Tabe, tum etiam in primo Prognoſticorum edocet: ideo & humido- com.ult.
rum genera quinq; præter humores, & totidem hecticarum eſſe uidentur.
At Auicenna ponit tantum quatuor genera humidorum præter hu- prima primi,
mores, & tria tantũ hecticæ genera hoc exemplo claro ea diſtinguens. in doc. 4. cap.1. in initio.
lucerna eſt oleum,quo lucerna repleta eſt: eſt oleum quod iam in licinio prima quarti,
imbibitum eſt,eſt ipſius licinii humidum,proprium quo licinium conti- tract.3.cap.1.
nuum eſt atq; unum. cùm in oleo lucernæ ignis accenditur, fit ſpecies ca.5.poſt prin. ca.11.poſt me.
prima hecticæ: cùm in oleo imbibito ſecunda: cùm iam ardet licinii proprium humidum tertia. At decimo Artis curatiuæ dicit ardentes huius generis,niſi prius mors occupet, in hecticas primo,& pòſt in maraſmodes tranſeunt. Pòſt clarius etiam duo tantum illius genera eſſe declarat, dicens: Nam primum huiuſcemodi febris proprium humidum ex quo nutriuntur partes inuadit: hinc uerò ad carnoſum genus tranſit, quod circa tamen fibras tum mẽbranas quæ ſolida ſunt noſtri corporis membra hæret. ita deinde ipſas ſolidas depopulatur. docet autem has partes carnem membri uocari poſſe. Atq; in his uerbis magnus quidam uir deceptus
eſt. Paulus in hoc ſenſu duo genera tantum conſtituit,hecticam quæ cu- lib.2.cap.32.
rationi cedit, & maraſmum inſanabilem. uult autem primum genus ali-

quando ſponte oriri, aliquando ex febribus ardentibus. Sed hoc ad cauſam pertinet, non ad febrium hecticarum ſpecies. Quam ſententiam uidetur ſequutus ad unguem Alexander Trallianus, ut nulla ex parte ab hoc diſcrepet. Aëtius tamen ex Græcis quatuor illius genera docuit: primum, inquit, cùm calor febrilis eliquat & reſiccat ſubſtantiam in partibus uelut ex humore concretam, ut pinguedinem ac carnem: deinde proprium humidum conſumit ex quo corpora nutriuntur, quod circumfuſum ſanè atq; diſperſum eſt inſtar roris circa omnes animalis partes. hinc uerò ad carnoſum genus tranſit, quòd fibris ac membranis quæ ſolidæ ſunt animalis partes circumiacet. quod ſanè diſcindentes coqui abiectis membranis ac fibris tollunt. Exactum autem eius complementum in hoc eſt, ſi ipſa ſolida partium ſimilarium ſubſtantia ſiccior facta eſt: atq; tunc tabida febris nominatur. primum igitur in humido carnium, ſecundum in humido quod ſolidorum concauitatibus ineſt, nondum tamen illis adhæſit, tertium in carne ipſa, quartum in humido quod iam agglutinatum eſt ſolidis: uocaturq; hoc genus tabes. Ioannes Damaſcenus quoniam Arabes omnes ſequuntur tria illius genera docet. inquit enim, humor quadrifariam in nobis continetur in uenis & arteriis, quo ſuccenſo putrida febris exoritur: in uacuis partibus membrorum, quas Græci πόρους uocant, hoc ſuccenſo fit hectica primi generis: ſin humidum carnium ſecundum genus, quod μαρασμός: ſin humidum ſolidorum proprium, tertium genus quod μαρασμώδης à Græcis appellatur. Auicenna in hoc à Græcis differt, quòd ipſas tres ſpecies diſtinguit humidi ipſius ratione, non partium aut ſolidorum. & ſic cogeretur quinq; efficere. uerùm, cùm accenditur in humido, quod adhuc eſt in ore uenarum hectica eſt: quia primo non eſt ex certo humoris genere: ſecundo, quia lenta: tertio, quia conſumit corpus, illud proprio priuans alimento: quarto, quia illico tranſit ad humidum ſparſum. Tertii autē generis hecticæ Auicennæ, quia aliquādo conſtat calor febrilis in agglutinato humido, ſed nondū aſsimilato: aliquando autem in aſsimilato duę iterū erunt ſpecies, quarum prima erit ſanabilis, etſi admodū ęgrè: ſecunda, prorſus inſanabilis, aut forſan quiſpiā, neq; primam ſanari poſſe affirmaret, cùm Galenus ſolidam partem ſicciorem ex humido proprio factam, nolit poſſe reſtaurari. Verùm hoc indiſcuſſum relinquatur. nam conſumpto quod continetur in meatibus humido, curam edocet in ſeptimo Artis curatiuæ libro, conſumpto quod aſsimilatum eſt, cura eſt impoſsibilis, dixit. de eo autem quod agglutinatum eſt, nondum tamen aſsimilatum, non ſatis apertè locutus eſt, exiſtimo autem ſanari poſſe, quia & ratio oſtendit, & quia duos nobiles in noſtra ciuitate alterum de Caſate, alterum de Roma, ſanatos ita uidi ac impinguatos, ut multis etiam poſtea annis ſuperuiuerent. ut non iam fuerit

lib.5.c.22.in init.

lib.5. ca.93. in princip.

lib.2.c. 11. post princip.

transm

transmutatio tabis, sed uera sanatio. Sed Galenus non distinguit ab humidorum substantia hecticarum species, sed ab ipsis quæ consumuntur partibus. & quanquam duo tantum genera uideatur constituere, si quis tamen seriem illius non conniuentibus ulla ex parte oculis inspiciat, quam in decimo Artis curatiuæ diuisionis posuit, tria genera atq; apertissima, longeq; aliorum qui eum secuti sunt, diuisionem faciliorem inueniet. primum, cùm siccatur caro: secundum, cùm caro consumitur: tertium, cùm solida ipsa membra siccantur: patet autem illa consumi non posse, quare, quartum genus dari non potest. Primum curatur: secundum, ut magis processerit, eò fit difficilius: cùm autem tota caro absumpta est, uix fieri potest ut etiam solida substantia membrorum non sit siccata, atq; sic in tertio genere iam sumus quod insanabile est. ideoq; illius eo loco sententia uidetur perdifficilis; quoniam secundum genus curare docet idem, sed iam exactum dixit insanabile, quòd uix fieri posit, ut tertio non coniungatur, cùm ipsum finem suum attigerit. Circa humidorum quæ secunda uocat Auicenna, iuxta illius sententiam tractationem, quatuor genera ponuntur: primum, in osculis uasorum: secundum, sparsum in concauis partibus membrorum: quæ ambo, iuxta Galeni sententiam, describuntur: tertiū autem, est quòd agglutinatum est atq; assimilatum, quo ad accidentia, non autem quo ad substantiam. atq; in hoc à Galeno dissidet: primo, quia huius sunt duæ species, quòd apponitur, sed nondum est agglutinatum: & quòd agglutinatum est. Secundo, quia Galenus hoc non uult esse assimilatum, nec quo ad substantiam nec quo ad accidentia. Nec enim (& est tertium in quo dissidet) concederet Galenus posse aliquid secundum accidentia assimilari & non secundum substantiam ipsam. Quartum genus, quòd quinto Galeni correspondet, Auicenna facit seminale, ut ita dicam, humidum: Galenus autem nouiter genitum putat, ut etiam in primo de Tuenda sanitate, atq; id rationi consentaneum: nam si nondum assimilatum humidum tertii generis aut quarti cap.2. est, iam assimilatum in aliquo ordine collocari etiam debet. unde mirum est de Auicenna qui loco illius seminale ponit. neq; dicendum est ipsum intellexisse quòd consumatur antequam assimiletur: non enim augumēto locus esset. quid igitur, an oblitus est? certè non. ergo existimat illud quod in nobis humidum agglutinatum atq; assimilatum est, nostrorumq; membrorum pars est, nunquam tamen fieri simile seminali secundum substantiam. secutus in hoc Philosophum ut credidit uolentem, ut à diuersis agentibus specie ac producentibus diuersa specie efficerentur. Sed non differunt specie homo qui semen generat, & genitus qui alimentum transmutat. ob hoc superstitiosa ac nullius utilitatis est hæc Auicennæ differentia. Galeno igitur magis credendum est, tum de hecticar

cticarum tum de humidorũ diuiſione ſcribenti, & ſi primo Prognoſticorum oſcitanter hanc humidorum diuiſionem tractanti, quòd ibi exquiſita dignotio non tam eſſet neceſſaria: quartum illorum genus, quòd apponitur, ſed non agglutinatur prætermiſerit. Veritate igitur patefacta facilè eſt intelligere, quonam pacto Galeno cæteri Græci accommodari debeant.

CONTRADICTIO XIIII.

Corpus temperatum an omnes operationes habeat perfectiſsimas.

tra.6. cont.9. EXiſtimo te meminiſſe quod iam declarauerimus dari corpus temperatum in ſuperiore libro: tum uerò in hoc tria eſſe quæ ad elementa pertineant, per quæ corpus corpore perfectius euadit. An igitur corpus quod æqualiter ex elementis, quo ad uires conſtat, omnes habeat operationes perfectiſsimas dubitari ſolet? demiror autem eos qui illud eſſe poſſe negabant, hoc de illo quærentes. niſi forſan, propinquiorum rationem habere uoluerint, non exactè temperatorum. eſſe autem duplicem perfectionem in ſenſibus ex uerbis Ariſtotelis iam te docuimus. Igitur Galen. in libro de Optima corporis conſtitutione inquit: Quòd uerò huiuſmodi corpus rectè ad unamquanq; ſe habeat actionem, difficiliusq; cæteris corporibus morbis corripiatur, id facilè à quouis deprehendi poteſt. inde in ſubſequentibus uerbis, quod de omnibus ſimul operationibus, & non ſingillatim intelligat, intemperatoq; præferat temperatum, edocuit, dicens: quòd ſiccum (licet humidis cauſis, & humidum ſiccis, & denſum exterioribus) magis reſiſtat temperato, nihilominus temperatum & ſiccis & humidis, & exterioribus, & internis melius omni alio corpore reſiſtit. tandem quod generatum intelligendum ſit in fine illius libelli docet. Quod etiam non ſingillatim poſsit habere omnes operationes perfectiores oſtenditur: primo, quia eadem eſt comparatio hominis perfecti ad imperfectum (perfectum autem nunc ac deinceps temperatum uolo intellegi) quæ imperfecti ad belluas, nam humana conſtitutio belluarum comparatione proxima eſt medio temperamento ex elementis: igitur homo primo deterius odorat quàm reliqua animantia multa: igitur non in omnibus uincit. Docent hoc præter ea quæ ſuperius deduximus, etiam in auditu uerba Philoſophi, quinto de Generatione animalium, dicentis: Homo pro ſui magnitudine minimè procul audit. Tum elephas uitæ longitudine antecellit, ut ſuperius demonſtratum eſt. omitto nunc de leporibus quòd uelocius currant: de capreolis, quòd leuius ac uehementius ſaltent: nam hæc non in temperiem, ſed in formam membrorum referri poſſunt. quanquàm & ad hoc non parum uideatur conferre ſicca calidaq; temperies. Sic ſenſuum robur ſecundo Artis medicæ, & claritatem, ſiccis temper

Marginal notes: tra.5. cont.24. (beside "ta pertineant"); contr.9. huius tract. (beside "ctionem in ſenſibus"); cap.2. (beside "corpus rectè"); cap.3. (beside "poribus morbis"); cap.4. (beside "dem quod generatum"); cont.9. cap.2. (beside "omnibus uincit"); tra.5. cont.24. (beside "Homo pro ſui")

temperamentis aut calidis ac ſiccis tribuit Galenus, cum prius tamen de his ſiluerit temperati cerebri ſigna deſcribens. Id uero dicunt uix effugere licet: quòd puer temperatum habens cerebrum non iuxta ætatis rationem, ſed ſimpliciter, ſi deterius diſcit puero temperato, cerebrum habente pro totius corporis ratione, igitur humidum cerebrum. Nam tale eſt pueri exactè temperati, promptius eſt ad operationes temperato. Si autem melius, non igitur operationes corporis temperati, ſunt ſemper intemperati operationibus meliores. cum in pueritiæ ætate ſuperentur. Quinetiam Ariſtoteles in Problematibus fatetur illos qui ſtudio artibus adminiſtrationeq; claruerunt, natura non temperatos ſed melancholicos fuiſſe. Secũdo quoq; Prognoſticorum, & tertio de Symptomatum cauſis, ac etiam ſexto de Tuenda ſanitate, docet Galenus naturales puerorum functiones ualidiores eſſe imò ualidiſsimas. primo cum urinarum ſubtilium redderet rationem exitium decernẽtium. ſecundo cum eas reliquis comparat operationibus, tamen etiam ætatibus. at luce clarius eſt pueros intemperatos dici poſſe collatos ad iuuenes, iuxta Auicennæ prima primi ſententiam. Accedit quod ex Galeni ſententia, ſecunda Aphoriſmorum quælibet uirtus à propria qualitate ſibi congenita iuuatur, ut à calore attractiua, igitur calida temperies melius temperata attrahet. atq; eadem ratione in aliis functionibus dicendum erit. propter hæc quærebat Philoſophus in libello de Memoria & reminiſcentia, cur qui plurimum ualent memoria, reminiſcentiam habeãt imbecilliórem? manifeſtum eſt igitur non poſſe aliquem hominem omnes operationes perfectiſsimas habere. & ſicut in compoſitione, qui cauos habent oculos melius, id eſt magis procul uidẽt, quinto de Generatione animalium, & qui longa habent crura celerius currunt, ita in temperatura quædam intemperies, abſoluta temperie, quibuſdam functionibus ſunt aptiores. Si etiam perfectiſsimæ eſſent operationes temperati, ut propinquius homo accederet temperamento, ita melius ac perfectius functiones ſuas ageret. at hoc falſum eſt. melius enim concoquit uentriculus calidus in ſecundo ordine, quàm frigidus in primo, meliusq; appetit frigidus in ſecundo, quàm calidus in primo. ut Galenus ſecundo Artis medicæ docet. quidam etiam dicunt tactum ſubtiliorem araneam habere quàm hominem. nam ipſa ſentit leuem motum fili ſuæ telæ, quem proculdubio nullus homo ſentiret. & ſi diceres quòd perfectio ſenſus conſiſtit in cognoſcendo plures ſenſibilium differentias tantum, non in acutius ſentiendo: obſtat Galeni ſententia primo de Symptomatum cauſis dicentis, perfectio ſenſus conſtat in ſentiendo minima ſenſibilia & procul, quàm ſententiam uidetur confirmaſſe Auerroẽs tertio Collectaneorum, cum dixit tinnitus fit uel propter auditus acumen: quia etiam ſentit omnem paruum motum qui fit

cap.10.& 12.
cap.7.
par.30. problem.1.
com.33.
cap.30.
cap.1.in fine.
doc.3 cap.1.
com.20.
cap.2.poſt med.
cap.1.in fine.
tex.56.& 57.
cap.2.in fine.
cap.37.

in aure, uel propter aërem ibi præter naturam existentem. Auicenna tamen suo more retulit quandoq; tinnitus causam, in auditus acumen, & quandoq; in instrumenti debilitatem. Sed hoc illis sufficere uidetur quòd sensus perfectio, tamen hæc exigat, ut procul & minima percipiat: & si hoc ad aliam causam quandoq; referri posit. Est & alia dubitatio quia æqualis temperies non est uitæ longioris omni alia, cum calida & humida in hoc uincat, teste Galeno, uel etiam humida tantum sexto de Tuenda sanitate dicente: Quod ad ipsius temperamenti rationem attinet, qui maximè humidi sunt, maxime etiam sunt longæui. Iidem ubi corpus ad robur peruenit, sanitate plus cæteris fruuntur: & cæteris qui eandem ætatem agunt ualidiores usque ad senium extremum manent. Ideoque medicis omnibus tum Philosophis, quanquam hoc unum temperamentum ab initio aliis imbecilius sit, secundum naturam esse præ cæteris omnibus probariq; uidetur. Et Philosophus in libro de Longitudine & breuitate uitæ docet calidum bene pingue quoniam putrescat minimè, & plurimum humidum, quòd tarde siccetur, uitam efficere longissimam. Illud etiam ferme exemplo regionum habetur, ut in libro de Philosophorum historia, seu is Galeni, seu Plutarchi, seu alterius inclyti uiri fuerit. nam non in regionibus temperatis, sed in Britannia, uita hominum est longissima. ut quæ pluribus ultra centesimum annum, nonnullis etiam usq; ad cētesimum uigesimum producatur. Ratio id confirmat, nam cum corpus semper siccescat ab initio natiuitatis, refrigeretur etiam à summi uigoris tempore Galeno teste, necesse est ut calida & humida temperies aliqua post mediam ętatem tunc temperata sit, cum quæ ab initio commoderata fuit, iam frigida & sicca non parum existens, senectutis limites ingressa est. atque iccirco in calida & humida omnes ætates magis proferri consentaneum: ut longior sit pueritia, adolescentia, iuuentus, atque senectus, eoq; totus uitæ, cursus diuturnior. Et ut nihil prorsus intactum relinquatur morbosiora etiam uidentur temperata corpora quibusdam intemperatis: siquidem Philosophus quinta Problematum quærit cur temperata corpora & quæ modicè constant, sæpius in morbum incidant. octauo etiam Artis curatiuæ & prima quarti Auicenna, uolunt quòd temperatis corporibus, ut quatuor sunt proniores intemperies, ita quatuor aliæ minus pronæ ad febres: frigida, & humida, & quæ ex his componitur, tamen etiam frigida & sicca. laborat & homo pluribus morbis quàm cætera animalia teste Philosopho. Et si etiam temperatum morbus inuadit, quandoq; facilius perit, rariusq; liberatur quibusdam qui nō admodum sunt temperati. nam ex apoplexia, qui frigida sunt temperie, & facilius seruantur, & tardius quàm qui temperati sunt moriuntur.

[Margin notes: quarta tertii cap. 9. — fol. 2. — cap. 2. — cap. ult. — 1. de tuēda sanitate cap. 2. & 6. eiusdem cap. 1. 2. 3. & 4. & alibi. — problem. 22. — cap. 8. — cap. 2. — 8. de histor. animal. c. 24.]

His tot tantisq; suffragiis Trusiani opinio de temperati corporis functi-on

ctionibus fulcitur. Quinq; enim modis operationes in corpore temperato possumus cōparare, uel ut singulæ singulis intemperati perfectiores sint. Vel ut aliquæ tantum, à quibusdam tamen corporibus intemperatis generatim sumptis perfectioribus operationibus temperatū uincatur. Vel ut aliquibus intemperati corporis functionibus melior, uniuerse tamen sumptis omnia corpora intemperata operationū perfectione uincat. uel etiā ut omnia intemperata corpora uincat generatim operationū perfectione, nullā tamē obtineat perfectissimam, sed in singulis modo à calidis modo à frigidis uincatur. ultimo quòd nullus est ausus affirmare, ut nullam operationē perfectissimā habeat: nec generatim etiā omnia imperfecta corpora operationum perfectionē uincat. Sed nec quòd nullā habeat perfectissimā operationem, neque quòd uniuersè sumptis ab alio corpore uincatur, ullus ausus est dicere. Relinquitur igitur ut uel generatim solū operationibus sumptis præcellat, uel etiā singillatim. Horū utrunq; duobus modis cōtingere potest, uel perfectione quæ in exquisito sensu opere'ue cōtingit: uel in robore: ut cū procul audimus, uel celerius non tamen firmius currimus. Ergo temperato homini uitales operationes in summa perfectione omniū ferme cōsensu insunt. Cæterę pro qualitate etiā ac pfe ctione, nō tamē quòd ualidiores sint intēperatorū operationibus, singillatim sumptis, uerū ut dixi generatim tantū. De hoc igitur prima quæstio erit. Altera an eadē sit cōparatio hominis ad belluas, quæ tēperati hoīs, ad eum in quo qualitates duę uel una uincit. ultima an etiā ut ad actiones se habet, sic etiā ad morborū ingruētiū resistentiā. Itaq; quod homo tēperatus habeat singulas operationes pfectiores operationibus cuiuscūq; intēperati, ostēdo ex sentētia Galeni in libro de Optima corporis cōstitutione dicētis: quòd nō nisi p loga tēporū interualla hic inuenitur: si igitur generatim solū haberet pfectiores operationes, cū necesse sit aliquē semp esse q oēs alios operationū pfectione antecellat, aliter esset pcessus absq; fine, uel enim ego sum uel Socrates & si qsq̄ melior Socrate: tandē ad eū deueniemus, q uniuersè sumptis operatiōibus erit pręstātissimus. Semp igitur erit homo tēperatus, nec longis tēporū interuallis indigebit. Respōdebitur forsan semp dari hominē q sic præcellat, nō tamē oīs talis erit tēperatus: neq; enim conuertūtur. Sed quomodo agnoscā tēperatū hoīem illū, si nec singillatim operationes oēs habet pfectiores, neq; q pręcellit omnibus uniuersè sumptis, ob id tēperatus dici debet. nā operationes faciunt instrumēta alia esse, secūdo de Anima inquit Philosophus, & Auerroēs dixit illas esse principiū cognoscendi uirtutes. Accedit quòd Galenus in eodē libello cū ppoluisset de corpore temperato duo, alterū scilicet quòd operationibus præcelleret, & quòd minime morbis esset obnoxiū. horū postremū generatim in sequentibus uerbis intelligendū edocuit, de primo nihil dixit:

cap.3. t.cap.38. 2. collec.c. 7. ante mediū. cap.4.

cap.1.in fine. dixit:quare absolute & singillatim hoc erit dictum. quod & secundo de Temperamẽtis his uerbis declarabat:tẽperatũ corpus omnes tum animales tum naturales uirtutes inculpatas habet,cum & sensuum facultatibus, & membrorũ motibus,optimè præditũ sit. Quòd etiã luce clarius ostẽdit cap.45. secũdo Artis medicæ, cum dixit:tale corpus esse ueluti Polycleti statuã, quam liquet nõ uniuersè sed singillatim ex omnibus mẽbris fuisse absolutã.Mirũq; uidetur cũ omnia intẽperata corpora fermè quibusdã operationibus præcellãt,nã id omnino necesse iuxta illorũ decreta solũ tẽperatissimũ nullã habere optimã. At dicẽt uitalis atq; alia quæpiã forsan in illo optima est. imperitè igitur admodũ Galenus fecit, qui intẽperatorũ functiones optimas descripsit,tẽperati corporis omisit. Forma etiã iuxta Galeni sententiam corporis animati anima est,ex illius mixtione producta,quod satis in libro de Animi immortalitate ostẽsum est.Tẽperati igitur hominis anima undequaq; absoluta. illa uero operationũ principiũ, & qua ratione unã perfectã efficiet,eadẽ & omnes.operationibus enim ut 1.cap.ult. dicebat Philosophus tertio Cœli, corpora distinguuntur & dignoscũtur. Ipsi etiã qui sic credũt cogũtur cõtraria propriæ sentẽtiæ ex suis fateri decretis. nã si quis tẽperato uniuerso ad amussim corpore, mẽbrũ unum ex exterioribus,tale habeat, quale ipsi prædicãt ex intemperie optimæ functioni paratũ,ut uel aurẽ iusto sicciorem, uel oculum humidiorem,habebit hic generatim,cum in reliquis æquales temperato habeat mẽbris,functiones illo ipso meliores.Sicq; intẽperies temperiei præstabit. nec in hoc finem postmodum imponere licebit. hic manus, ille aures etiam, altero & oculos superaddente.In primo etiam de Tuẽda sanitate cum Galenus docuisset quòd quamuis homo non sit robustus ut Milo Crotoniates, nec cap.5. uideat ut lynceus lupus,tamen debet dici robustus & bene uidens, quando hæc plusquam mediocriter illi adsunt: eodem modo inquit de sanitate dicendum est,quãuis enim non omnino sit illa perfectissima, tamẽ homo debet dici sanus,si igitur homo temperatus perfectissima utitur sanitate atq; etiã solus:& perfectissima sanitas non est,nisi cum operationibus perfectissimis,tam uitalibus & naturalibus pro toto, quã etiã sensibilibus pro sensibus & rectricibus pro cerebro ac motiuis,igitur corpus temperatum omnes operationes perfectissimas habet. Auicenna quoq; quem iam prædiximus ubi non Galenum citat sequi illius opinionem, cuius se facit expositorẽ inquit:Quum enim operationes secũdũ naturalẽ cursum procedũt plenè ac pfectè,significãt tẽperaturã æqualem.Quod si mobiles sint plusquã decet caliditatẽ abũdare significãt.& deinceps luce clarius docet, si quis eũ diligẽter legat, ab intẽperie nullã perfectã functionẽ proficisci posse. Vnde post dum tẽperatæ tẽperaturæ signa declarat,dicit quòd ipsa functiones perfectas habet.utiturq; nomine complementi, quòd & si durum sit,euidẽtius tamen absolutã operationũ perfectionẽ nobis declarat.

secũda primi doc.3.c.3. in 3. signo & cap.4.

Scio quemuis libenter manus daturum modò liceat tot in contrarium adducta euadere. dico igitur quòd corpus temperatum omnes operationes habet perfectiores, quolibet intemperato corpore, seu mauis Latinè magis dicere inæquali singillatim, non tantum uniuersè operationibus omnibus sumptis. meliusq; omnibus morbis resistit. & omnes operationes tam communes, quàm proprias perfectiores habet singulis animalibus, modò non sit differentia in instrumentorum compositione, ideo non curret magis quàm lepus, quia non habet quatuor crura, neq; duo longiora posteriora anterioribus. & habebit etiam operationes perfectiores perfectißima planta. & multas cùm hoc seorsum ac sibi proprias, quæ nulli alteri conuenient. & erit quasi ad similitudinem Dei in terra. oportet autem quòd in tali sint elementa in ultimo refracta, & æqualibus uiribus mixta, & ad partes minimas. Hæc autem omnia sic ostendo argumentis satisfaciens. omnes fatentur quod uirtus uitalis in illo robustior est, & melius etiam concoquit, quia calor est ualidißimus, id est, ob multitudinem partis igneæ: nam tale corpus erit densißimum, quo ad solida, ut ostendi in libro de Subtilitate, non dico quoad cutem: nam in hoc erit mediocre, & humidum illud erit pinguißimum, & calor in ultimo refractus minimè consumens, & minimè ad morbos paratus: igitur talis homo erit longißimæ uitæ inter homines. Sed & inter animalia cætera. nam Aristoteles solum elephantum diuturniorem facit homine: hoc autem generaliter est intelligendum. elephas ad summum uiuit annis iuxta illius opinionem, ut dictum iam est. ccc. at prætermißis fabulosis aut antiquioribus historiis, Ioannes de Temporibus sic uocatus. ccclxi. annis uixit. Nam is sub Carolo magno Cęsare sub quo militauit, mortuus est Lotharii Imperatoris temporibus: iuxta annum salutis nostræ M. C X L. eiusdem Caroli magni ætate Ricardus quidam C C C C. quoniam tamen, ut dixi, hæc rara sunt, Aristoteles prætulit elephantem. moritur & homo longè celerius quàm ei naturæ necesßitas imponat, ob curas, labores & uoluptates. Galenus calidam & humidam prætulit, quoniam facilè posset inueniri. huius operæpretium fuisset curam instituere, si hæc fuisset illius iudicio diuturnior. sed & in primo, & in quinto, & sexto de Tuenda sanitate testatus est se temperati hominis uitam, non calida & humida temperie præditi instituere. Sic etiam cùm dixit corpus hoc magis à calidis morbis uexari, quàm frigidum: & rursus, ab externis magis quàm densum, uerum est qualitatum ratione. non tamen facilius ægrotat: quia calor ualidior, & membra firmiora magis resistunt. ibi autem solùm docere uoluit, quod meritò temperaturæ accidere consueuit. quò fit, ut lædi dicat facilius non autem ægrotare. Sic & iuuenes à calore quem exercendo immodicè concipiunt, senioribus facilius læduntur, non tamen facilius

4. de Genera. animal. ca. ul. in princip.

ægrotant,ob uirium robur. Quod ad odoratum auditumq; attinet: dicebat Auerroës quod uultur habet oculos carbũculo similes: ideo maximè procul uidet. causa igitur prima perfectionis sensus est temperies, secunda constitutio instrumenti. ideo Aristotelis dictum de oculis cauis intelligitur, partibus aliis causis existentibus. Quia enim humana natura, ut declaraui, omnium uiuentium implet latitudinem: ideo in omnibus fermè uiris aliquid est minus ualidum, natura autem cùm in aranea nulli alteri rei studeat quàm tactui, & in apro quà auditui, & in cane quàm odoratui, & in uulture quàm uisui: ideo uidentur generaliter hęc animalia pręstare homini, in genere illo sentiendi, cùm tamẽ homines aliqui longius perspiciãt uulturibus, ut de Strabone uocato narrat Plin. qui ex Lilibæo naues in Cathaginiensium portu numerabat. & de illo qui Iliada Homeri, qui nuce contineretur, in charta scripserat. idem de aliis sensibus. concoquit, & melius Struthio aue, & si ferrum non concoquat. illa enim pomum in substantiam suam uertit, homo in humanam, quæ elementa ad summum habet refracta. faciliusq; longè aliquid ferri concoquet homo, quam Struthio pomum in humanæ substantiæ æquè perfectam carnem uertat, iuuaturq; dissimili instrumento auis, cùm longè crassiorem habeat uentriculum. pari igitur instrumento, manifestè omne animal ab homine superatur impari, interiore tamen, etiam semper, sed occultè. Declaratum est autem temperatum hominem omnes alios sensibus atq; aliis functionibus superare, ut qui omnia bona in se colligat, quare etiam reliqua omnia superabit animalia. uincit igitur & elephantem uita, quoniam nobilissimam ac maximè necessariam actionem, nobilissimum animalium, quod est homo, par fuit habere perfectissimam ac maximè constantem. hæc autem uita est. non tamen excedit plantas: non est enim in his calor qui cum motu consumat humidum, quare neq; paria instrumenta. uincitur igitur uitæ longitudine à quercu & oliua & non paucis aliis arboribus. Sed cerebrum siccum sensus habet claros comparatione aliorum inæqualium corporum, & meritò qualitatis tantum, non autem formæ atq; substantiæ. Dixerat enim prius, Ingenium tenuem cerebri substantiam, memoria firmam, discendi facilitas formarum facilè susceptiuam ostendit. hæc igitur non qualitatum, sed substantiæ propria esse declarat. Puer ille melius discet qui temperatus est, ea de causa, quòd substantiam habet meliorem, non autem is qui ad puerum comparatus iusto siccior est. nec enim sic intelligendum est temperati nomen, quòd temperiem habeat ætati non proportione respondentem. Aristoteles autem ab initio non negat fuisse temperatos illos sapientes, neq; Galenus pueros pręponit uiris, sed æquat: at de hoc aliàs cùm dictum sit, nihil etiam ad institutum pertinet. Iam uerò si de functione uitiosa agendum sit, immoderantiam consequi potest: si de

3.collec. ca.38.

7.Natur.hist. c.21.

2.Artis.medi. c.6.

ſi de utili tantum, temperamentum. Memoria plerunq; quòd tarditate quadam conſtet, à reminiſcentia optima ſeiungitur: non tamen ſemper. regulæ autem hæ eorum ſunt, quæ frequenter contingere ſolent, non autem neceſſariorum. Quod uerò medii eadem ratio ſit, & eorum quæ medio ſunt proximiora, nondum conceſſum eſt: ſi tamen concedatur quæ magis procul abſunt, deterius concoquent, modò ea æqualitas ad uitium operationis non ad qualitatis magnitudinem referatur. Neq; calor adeò concoctionem euertit, ut frigiditas. multò tamen minus diſcrimen eſt, quàm multi exiſtiment: ſi de calore elementi, & non de naturalis caloris magnitudine aut paruitate intelligamus. Ratio regionum rationi ſubſtantiæ corporis non par eſt, cùm in illa ſolùm modica reſolutio ad uitæ longitudinem quæratur: in hac autem eſt conſiſtentia firmior humidi, & caloris robur, ſoliditasq; membrorum. ideo in frigidis regionibus atq; humidis, modò putredine uacent, uita eſt longiſsima hominibus. Cùm uerò dicimus temperata corporis prius ſicca euadere, falſum eſt ob quinque cauſas prius enarratas caloris moderationem, humidi pinguedinem, membrorum ſoliditatem, meliorem in dies reſtaurationem, morbosq; rariores. Per modica autem & temperata corpora, quæ facilius & ægrotant, & liberantur, Ariſtoteles non intellexit temperata, niſi temperatam, id eſt, moderatam magnitudinem intelligamus. iacent enim uerba Philoſophi hoc modo: Διὰ τί τὰ σύμμετρα τῶν σωμάτων κάμνει τε πολλάκις: id eſt, proprer quid magnitudine commenſurata corpora ſæpius ægrotant: cùm σύμμετρα, & commenſurata ſignificaret, & etiam temperata, ille ambiguo nomine titubans, utrunq; ſignificatum explicuit. quo errore Gaza, alioquin magnus uir, libro de Animalibus omnes Ariſtotelis inuoluit. Solet autem Philoſophus cum ambiguo nomine aliquid explicat ſubiicere id cuius contemplatione facilè ſit intelligere, quo in ſenſu debeat arripi. itaq; non de temperie agit in ſolutione Problematis, ſed ſolùm de magnitudinis commenſuratione. Quò factum puto, ut hoc errore decepti ſex expoſitiones alii dederint, quæ omnes præter id quod non ſatisfaciebant literæ Philoſophi, neq; ipſius rei difficultatem tollebant. Quod uerò de febribus dicitur ad qualitatis tantum rationem referendum eſt. uelut & illud ſecunda Aphoriſmorum, quòd quiſq; facilius in conſimilem labitur intemperiem, & facilius ſternatur. non tamen facilius ægrotant temperata corpora febribus, ob uirium robur. & ſi qualitatibus ipſis minus frigidis atq; humidis, quæ à febrium incurſionibus magis remota ſunt omnibus aliis reſiſtant. Apopletici autem frigida temperie, ſi æquali morbo detineantur cum temperato celerius ſuffocabuntur, magis læſis reſpirationis inſtrumentis. ſi autem æqualiter læſa ſint, haud æqualiter ægrotant: quare argumentum nullum eſt. Hominem autem pluribus morbis

com. & te. 34.

morbis subiici par erat cæteris omnibus animalium generibus: cùm, ut dixi, omnium animalium temperiem ſubeat. dico autem leonis, formicæ piſcis. atq; ideo etiam maximè uariis morbis laborare, imò omnibus his, qui animali cuiquam, uel etiam placitæ contingere poſſunt. cùm enim temperiem uires & propria cuiuſq; tum munia tum miracula uiuentis ſubeat, neceſſe eſt & cuiuſq; uiuentis morbos ſentire. at omnibus reſiſtit temperatura æqualis. quæ cum Strabone melius uideat, ſubnatet aquis melius quàm Nicolaus Ligur, audiat ut longiſsimè, odoretq;, Cyneæ memoriam poſsideat, uiuacior ſit elephanto, perſanet ſplenis uitia digito pedis, ingenio ſuperet Archimedem, eloquentia naturali Ciceronem, multaq́; alia innumera efficiat, quæ ſingula pro miraculo haberi ſoleant: his omnibus in unum collectis, palàm eſt eum qui tali temperie præditus ſit admirationem maximam populis præbiturum. proq́; diuino homine habendum, ac quaſi Deum inter mortales cohabitaturum: præſertim uirtutibus ſibiinuicem ſuffragantibus. unde prodigia miraculaq́; efficere poterit. Raro autem talis homo naſcitur. ubi autem quomodo & quando in aliis libris à me dictum eſt. Sed hæc medici conſiderationem excedunt.

CONTRADICTIO XV.

Virtus ſenſitiua & mouens an cum ſpiritu per neruos neceſſariò diffundatur.

MEmbris ipſis urtus innata eſt uitalis ac naturalis, quę ſi diu potuiſſet per ſe conſeruari nullo auxilio indiguiſſent. Sed cùm ſeruari diutius uirtutes hæ nequirēt, arteriis ac uenis indiguerunt. At uirtutē ſenſitiuam membra ipſa ex ſe non habent, ſed ueluti ſplendor quidam Solis uirtus illa per neruos eis ex cerebro influitur: inquit Galenus primo de Locis affectis. & ante etiam clarius longè his uerbis. Præterea aliter is affectus uidetur cui meatus ex cerebro ad oculos deſcendens obſtructus eſt: aliter ille cui propter ſpinæ inflammationem (etſi quodam modo affectus huic ſimilis ſit) reſoluta ſunt crura: atq; aliter ille cui uox aut periit aut uitiata eſt. Etenim ad crura facultas quædam, ſed citra eſſentiam deſcendere prohibetur: ad oculos autem etiam cum eſſentia: uerùm ad guttur, etſi materia perueniat, non tamen illius ſufficiens quantitas eſt. Ex his uerbis clarum eſt Galenum uoluiſſe, quòd uirtus mouens, quæ ex cerebro membris per neruos aduenit ſine ſpiritu deferatur. uidendi tamen facultas cum ipſis ſpiritibus ad oculos uenit. Et rurſus, in ſextodecimo de Vſu partium, reddens rationem cur nerui uiſorii ſint caui, & è uentriculorum cerebri finibus explantati, dicit ut ſpiritum ſplendidum haurire ex cerebro poſſent. molles autem quia prima ſenſus operatio fit patiēdo,

cap.7. cap.6. in med. cap.3.

qui

qui autem nerui mouent duri ac parui & ex ſpina explantati, nec manifeſtè caui, igitur uelle uidetur ſolam uirtutem in motu, non ſpiritum eſſe neceſſarium: nam & ipſi eodem modo ex cerebro ſaltē, ſi non propè uentriculos illius, non ex ſpina exorirētur. In primo quoq; de Semine aſtruit, neruos ſenſibili carere cauitate. Primo quoq; de Vſu partium inquit, Venæ deferunt ſanguinem, calorem autem arteriæ, ut conſeruent eum qui innatus eſt membris: nerui autem ſentiendi & mouendi facultatem à cerebro acceptam membris impertiunt. In ſecundo etiam de Symptomatum cauſis, cùm de mouente uirtute diutius uerba feciſſet, nulla ſpirituũ habita mētione, inquit, tandem: Iam craſsi glutinoſiq; ſucci, cum ſic uiam uirtutis obſtruunt, ut parcior influat, tremoris cauſæ ſunt ac potiſsimum cum prorſus obſtruentes, reliquorum etiam neruorum partes aliquas reſolutas efficiũt. Hoc autē, ut mihi uidetur, etiam clarius declarauit in primo libro, dum de torporis cauſis agit, his uerbis: Atq; quòd animalis quidem uirtus ſiquidē meatum aliquem, tanquā certam uiam, à cerebro per neruũ habet, hoc obſtructo impedietur, cuiuis arbitror pateat. Quinetiā compreſſo extrinſecus neruo anguſtia meatui eius continget, ne id quidem ullum lateat. Quòd autem & ſi nullus ſit meatus, ſed tanquam per aquam uel aërem ſolis radii tranſeunt, ſic principii uis per ipſum corpus neruorum permeat. Dubitat igitur hîc Galenus, an per cauitatem certam neruorum, an ſine cauitate neruis exiſtentibus per ipſam ſubſtantiā nerui animalis uirtus deferatur: quæ dubitatio nulla eſſet, ſi ſpiritus uirtutem illam deferret. Rurſus etiam in primo de Semine qualis lux ſoli, talis cordi uirtus quæ in arterias, & cerebro quæ in neruos infunditur, & quę à teſticulis in uniuerſum corpus, tum etiam à uenenis lethalibus. Accedunt his autoritatibus quatuor rationes: Prima quòd quum uolumus ſentimus & mouemus: igitur uirtus illa cùm ſubito tranſmittatur, non poteſt in ſpiritu eſſe: certum enim eſt, quòd nullum corpus ſubito mouetur. Et addunt, quòd ſi membrum ligatum, atque ob id inſenſibile redditum, ſoluitur, tunc illico mouetur & ſentit, quare uirtus illa quæ ligamento impediebatur, illico deſcendit per neruos. Secunda ratio eſt, quòd ligato neruo, qui motus miniſter eſt, repente motus membri concidit: at par erat ſi in ſpiritu ea uis animali erat, quandoquidem ille adhuc aſſeruatur, nec tamen perit, aliquandiu etiam uirtutem mouendi aſſeruari, atque hoc exemplo reliquarum duarum uirtutum oſtenditur, cùm naturalis uirtus ac uitalis membro ligato non paruo tempore ſeruentur, quòd per ſpiritus ad ipſa membra deferantur. Neceſſe etiam eſſet ligato membri neruo, membri uirtutem corrumpi, utpote uitiato calore ſublatoque animali ſpiritu. Accedit, quòd phreniticorum robur cauſam non habebit ullam manifeſtam: nam cùm in his ob morbum, magna ex parte

cap. 5. in initio.
cap. 16.
cap. 2. poſt med.
cap. 5. poſt princip.
cap. 17. ante medium.

resolutus sit spiritus animalis, atq; hic est motus ac sensus instrumentum quonam pacto poterunt in motibus, quemadmodum experimentum tamen ostendit, esse robustiores? Oppositum tamen uidetur Auicenna tenere in prima primi, cùm dixit, Spiritus animalis defert uirtutem sentiendi ac mouendi per totum corpus. Quam sententiam longe clarius explicauit in libro suo de Anima: duabusq; rationibus declarauit ac firmauit: quarum hæc est prima: Nerui sunt caui, & si non admodum manifestè, & cùm cauitas illa non sit necessaria, nisi ob transitum spiritus, uel nutritionem, igitur cum replebitur ut in resolutione, non priuabitur uirtutis illius transitus per neruos, quia obstructio non impedit nisi corpus: quare membrū resolutū sentiet & mouebitur: quod tamen est falsum. Ad hoc respondebat Galenus, quòd assumpta propositio manifestè falsa est, scilicet, Obstructio non impedit nisi corpus: nam dicit, radii solis in aëre impediuntur manifeste & à nebula & à fumo ac nube, & in aqua à luto ac limo. Ad hoc diceret Auicenna, quod radii solis impediuntur, quia rectè procedunt, & talis uirtus nunquam ex toto ac penitus: sed uirtus cerebri sensitiua descendit circunuolutis neruis ac tota igitur, oportet quòd cum corpore deferatur. Secunda ratio, Spiritus est instrumentū proprium animæ ex sententia Galeni in libello de Vsu respirationis: sed omne agens producit actionem suam per proprium instrumentum ac proximum: igitur anima producit sensum & motum in membris per spiritum. Diceret ad hoc Galenus, quòd uerum est, quòd uirtus sensitiua quæ in initio neruorum ab anima infunditur, per spiritū infunditur, & sic de mouente: nec tamen ex hoc sequitur, quòd illius extensio per omnes nerui partes per spiritum fiat. Velut primum lumen quod diffunditur à sole, diffunditur lucis medio, non tamen lux ipsa descendit cum lumine ad inferiora: sed ipsa cum sole manet. Adduco modo ego nō paucas rationes pro Auicenna. Nam in his qui fluxu laborant, etiam sub die mortis stat ratio & memoria: igitur temperamentum cerebri non est corruptum, & tamen uirtus mouens est debilitata usq; ad extremum: igitur si illa uirtus sine spiritu deferatur, adhuc in illo uirtute mouente nulla ex parte corrupta, esset ille ualidus fermè in motibus, sicut antequam ægrotaret. Neque enim potest ratio assignari, cur sensus parum lædatur, & motus multum, nisi quia ad mouendum multi spiritus necessarii sunt, ad sentiendum pauci. Et si dicas, quòd corrupta est neruorum temperatura: istud est falsum: tum quia sensuum non est corrupta, & nerui sensuum sunt molliores: & si esset corrupta esset maximè ex siccitate: sed siccitas usq; ad certam metam adiuuat ad ualidos motus, ut in phreniticis, igitur fuissent aliquando ualidiores ac robustiores in morbo illo, quàm ante morbū. Accedit quòd dictum illud sextodecimo de Vsu, de neruis uisoriis quòd caui sint ualde, ut

Marginal notes: doc.6.cap.4. — lib.5.cap.8. — 1.de Sympto. causis. c.5. — cap.5.

ut ipse affirmat, falsum est experimento: & hoc Vesalius diligenter se animaduertisse, dum de humani corporis agit fabrica, testatur: & nos non lib.4. cap.4. rarò uidimus. Si igitur per tam densos neruos copiosus spiritus ad oculos defertur, iuxta Galeni sententiam, id neque in aliis à ueritate fieri abhorrebit. Neque uerò dixerim impossibile, quòd ubi alimentum transit, etiã animalis spiritus non permeet. Apparet autem omnia nostri corporis membra esse poris plena, ossa, cutim, neruos, neruosamq; substantiam. nec quid membranis ac cartilaginibus solidius uidemus, membranis etiam ipsis cartilagines uidentur esse solidiores. Cauitates etiam non sunt nutritionis causa: aliter corpora ex superficiebus constarent, quod Aristoteli 3.cœli.61. repugnat: sunt igitur spirituum per illas transeuntium uiæ: nam neq; ob solam uirtutem hoc erat necessarium, quæ in solidissima penetrare corpora potest. Si etiam sola uirtus in neruos penetrat, non delassaret motus: nam hoc quod resoluitur cùm uirtus sit materiæ expers, neque multam afferet iacturam, nec restauratione indigebit. At uidemus eos qui laborant & fatigantur, non minus cibum ac potum desiderare, quàm quietẽ. Ipse etiam Galenus dum causam assignare nititur, cur amisso motu remaneat sensus: aut contrario modo, sublato sensu motus remaneat: in partium neruorum diuersitatem eam retulit. At non oportebat, si duæ erant 1.de locis.c.6. post med. facultates in cerebro distinctæ, & sine spiritu transmissæ. uelut neq; illud admiratione dignum, Cur uentriculus retineat cibum, & non concoquat, cùm alia sit uirtus quæ concoquit, alia quæ retinet. At dubitatio ex hoc magna uidebatur, quia quum per spiritum deferrentur ambæ, corrupta una spiritum corrumpi necessarium erat, atque ideo etiam alteram. At si sine spiritu, quid prohibebat, unam corrumpi, alteram seruari? Denique si uirtutes essent distinctæ nec ex spiritibus pendentes, nulla ratio adduci potest, quæ ostendat, cur debilitatis sensibus per uirium resolutionem, semper motus ipse necessario debilis euadat. Clarum enim est, quòd cum pauciores spiritus sensui quoniam patiatur quam motui necessarii sint: si adeò resoluuntur uires ut non adsint spiritus pro sensu, multo etiam minus aderunt qui motui satisfaciant. Quinetiam quod mirum est, illi quoque, qui Galeni partes tuentur, fatentur transire spiritus per neruorum cauitates, sed nec motus aut sensus gratia, quod ridiculum est. Dico igitur mentem Galeni esse, quòd uirtus illa transeat per neruos subito, sicut lumen: ad hoc tamen ut recipiatur, & conseruetur, necessarius est spiritus animalis in cauitate nerui contentus: & hoc parum differt ab opinione Auicennæ. Nam solum in hoc, quòd Auicenna uult, eam uirtutem per spiritum transferri: uterque autem in hoc concordat, quòd & spiritus & uirtus sunt necessaria. Ratio tamen Galeni de neruis opticis uocatis falso innixa fundamento perit. Reliquis autem satisfacia-

mus: Cùm enim dicitur, nos posse subito mouere, declarauimus hoc in libro de Animi immortalitate, quòd spiritus omnes uni parent in quo anima ipsa sita est: & spiritus ille non tunc ad locum sensus & motus transmittitur, sed asseruatur, cum sua facultate: inde sublato ligamento fungitur operatione sua illico, modo non diu ligamentum manserit: nam tunc si diu manserit, membro stupido effecto, non statim uis sentiendi uel mouendi redit. Cur autem ligato neruo illico pereat uirtus utraque, quamuis spiritus seruetur? Hoc ideo euenit, quia non transit uirtus ad spiritum ipsum ex cerebri spiritu. & hoc de sensu perfecto, nam imperfectum sensum membra etiam habent sine sensu, ut aliàs te docui.

1. contradicē. trac.5. contradic.1.

Quòd uero ligato membro, quin uitietur membrum, si diu maneat uinculum, nemo dubitare debet. Phrenitici autem robustiores sunt ob neruorum siccitatem, cum nondum in spiritibus facta fuerit euidens iactura: cùm tamen fuerit resoluta spirituum pars magna, tunc debiles euadent: robur etiam illorum est in retinendo, non autem in mouendo corpus celeriter, ac leuiter: at hoc roboris genus ex manifesta pendet siccitate. Igitur uirtus & spiritus per neruos transeunt, uirtus autem ipsa uelut radius, perpetuo illis cum spiritibus iuncta hæret. Iuxta autem Galeni sententiam, quæ meo iudicio uerior est, per neruos defertur: iuxta Auicennæ placita per ipsos spiritus. Verum hoc discrimen pendet ex his quæ aliàs demonstrauimus, scilicet quòd Auicenna existimat, spiritum esse primum sensus instrumentum. Nos autem arbitramur, primum esse sensus instrumentum, sed non primum quod recipit speciem rei sensibilis.

ubi supra cōtradicentiū 1.

CONTRADICTIO XVI.

Testes an generationi necessarij, & an membra principalia.

TEstes non sunt necessarii absolutè in generatione, quia multa animalia quæ generant, ut pisces, ac serpentes, illis carent. Sed neque in habentibus: quia taurus cùm iniisset à castratione illico generauit. Sunt igitur ut uasa seminaria lata contineant, & ut morando seminis effusionem, diuturniorem coitus delectationem efficiant. indicio est, quòd quæ testibus animalia carent, celeriter uenerem absoluunt: inquit Philosophus primo de Animalium generatione. Et rursus tertiam utilitatem addidit alibi, dicens, quòd uelut textrices pondere tendunt fila, sic testiculi tendunt appensi uenæ ex corde uenienti ipsum cor. Vt enim dixerat prius, quæ à natura fiunt, alia necessitate, alia ob utilitatē: testiculi igitur ob utilitatē, nō necessitatē facti sunt. Aduersus Philosophū cōsultò inuehitur Galenus primo de Semine dicēs, si testiculi non sunt necessarii generationi seminis, cur est quod nimis infrigiditatis testibus,

cap.4.

lib. 5. de animal. generatione cap. 7.

cap. 15. & sequentibus.

bus,aut ſcirrho laborantibus,aut auulſis,infœcundum fit animal?& quia ad hoc uidebatur Ariſtoteles reſpõdere,quòd uaſa ſeminalia,partim qualitate, ut in ſcirrho, uitiantur : partim contrahuntur. Contra hoc, inquit Galenus, teſtes in auibus abdominis membranæ hærent, & in ſummo uaſorum ſeminalium, igitur ibi non faciunt tenſionem : & tamen auulſi animal infœcundum efficiunt:non ſecus quàm hominibus & quadrupedibus. Accedit,quòd ſi ita auellantur teſtes ut membrana ſupergeminalis relinquatur, uaſa ipſa illæſa manent, & tamen ſterile euadit animal: nec ſolùm,inquit,ſterile, ſed ueneris deſiderium amittit, glabrum totum corpus efficitur,uenæ anguſtæ, uox exilis,& caro odoris eſt expers illius quem integra animalia retinent. tot & tanta igitur nobilitatem huius membri cordis nobilitati fermè faciunt coæqualem. Imò dicit,nobiliores ſunt teſticuli,cùm dent bene eſſe,(ut illorum uerbo utar)corde dante ſolum eſſe:quantò nobilius eſt bene eſſe, quàm eſſe. Quartam ſubiúngit inde rationem, Si tendendi cordis cauſa teſticuli facti ſunt,ualidius cuniculum poterat natura moliri, arteriam magnam ſpinæ per ligamenta ualida tenſam,aut ſupra iugulo nectendo, aut iecori etiam,quod illi uinculo recto uenæ cauæ alligatum eſt:fuiſſetq; tenſio hæc cordis non ſolùm maior, ſed & ſecurior. Quinta his ſubiicitur ab illo ratio, quòd quæ circunflexa ſunt, niſi dirigantur, tendi nequeunt : at uaſa ſeminaria circunflexa ſunt.Quibus etiam magis tenſa forent,his ualidior uirtus,ut ſenibus:iuuenes autem, cùm his contrahantur, imbeciliores euaderent. Et ſunt etiam animalia in quibus teſticuli uentri aſtricti,nec penſiles,ut ſues quibus nullam prorſus utilitatem præſtarent. eſſent etiam in hoc lien & renes cordi utiliores,tamen quia maiores teſtibus,& cordi propinquiores, ac etiam uenæ quibus annectuntur rectiores : cùm hæ, quæ ad teſtes tendunt obliquæ ſint, ac etiam uaricoſæ. Vltimo dicit, eſſet hæc tenſio proſus cordi uiolenta. nec obſtat quòd utilis eſſet animali : nam ſic diceremus animali necem ut boui eſſe naturalem, quia utilis eſſet hominibus. Propterea concludit, Nihil tale optarem ab Ariſtotele dictum. declaransq; utilitatem ſeminis,quòd teſtibus alendis ſit neceſſarium,quodq; ab his in uniuerſum corpus uirtus quædam, quæ illud totum immutet procedat, etiam ſupergeminalis membranæ, quæ media eſt inter uaſa ſeminis & teſticulos, non ſolùm loco, ſed ſubſtantia docet. Atq; ſic teſtes eſſe membra principalia clarum eſt : non ſolùm,ut dici ſolet,ratione conſeruandæ ſpeciei : ſed ipſius ſingularis hominis, cuius corpus, animam, ac mores adeò immutant.Sed ut mihi uidetur,non admodum rectè imponit Ariſtoteli,quòd cenſuerit teſtes ſolùm tendendi uinculi cum corde cauſa eſſe creatos, ſed ut uaſa ſeminaria melius firmarentur inuoluiq; poſſent: ac ſic pondere ſuo aperta manerent. Inde etiam huic accedit ut cor ten-

cap.17.

dant: sed non ob hoc principaliter sunt facti. Debuerat Galenus argumentis Philosophi respondere, nec non illius mentem uerè non perperam declarare. Sed hoc studio contradicendi ei contigit. Aristoteles tamen non negat testiculos non adiuuare in seminis generatione. inquit enim, Aues testiculos maiores habent, dum tempus aduenit quo coire solent, nec tamen coiuerunt. ex quo patet quòd uult semen in testibus gigni ac perfici: non tamen simpliciter esse necessarios in generatione. imò etiam neq; in generatione habentium testes. Auerroës quinto de Generatione animalium dicit quòd testes non sunt necessarii absolutè, ut diximus, ad generationem: in habentibus tamen illos dicit, quòd si experimentum de tauro esset uerum, non essent necessarii: ubi autem non esset uerum, res esset dubia. ista determinatio non est clara, ut ad primam attinet partem: diceret enim Galenus quòd & si generasset, hoc fuisset quia iam erat concoctum semen in testiculis, & delatum ad glandem, quæ est in radice membri genitalis, & ita detractis testibus semen illud non fuit læsum, & potuit pro una uice generare. nec etiam sequitur, testiculis auulsis non potest generare: igitur testiculi sunt necessarii ad seminis generationem, ut causa agens. Nam esse potest quòd nō generet cessante fine. nam si animal castratum generaret, uel generaret animal castratum aliud, uel integrum. si integrum, esset in effectu quod non fuit in causa: si autem castratum, igitur generaret animal alterius speciei, ab ea cuius fuit prius generans. Nec est similitudo si dicas, quòd carens oculis generat habentem oculos, hoc infrà ostendemus. Dico igitur propter adducta, quòd testiculi non sunt necessarii ad generationem animalium absolutè, cùm, ut dixit Philosophus pisces & serpentes generent, carentes illis. in habentibus autem reflectunt calorem ad cor, & ab ipso recipiunt uim, & ideo sunt necessarii, ut uoluit Galenus, non tamen uerè necessarii, id est, per modum principalis causæ, & hoc uoluit Philosophus. est igitur ac si diceres sunt necessarii, & hoc concedit Philosophus, quia sublati, non generat animal. exemplum de tauro est ad ostendendum quòd nō sunt principales, & hoc etiam concederet fermè Galenus. & si nō concedat, hoc tamen uerum est. non sunt tamen necessarii in homine, quia generatio est hominis ut animal est, non ut animal perfectum: Cùm uerò dicit Philosophus illud de tensione, intellexit unam utilitatem quæ erat minima, sed tamen ibi necessaria: alias autem utilitates iam prius declarauerat. Sed cùm influant super totum & uocentur principalia membra secundo Artis medicæ iuxta initium, cur dum in eodem libro enumerat membra à quibus totius temperatura pendet, solùm cor ac iecur adducit cerebro & testibus prætermissis? Respondeo quãtum ad testes attinet (nam de cerebro hic locus non est) illi influunt super totum, sed medio cordis. communicant enim cordi

[Margin notes: 1. de Generat. animal. cap. 4. — in Paraph. c. 1. — cap. 3. — cap. 44.]

cordi & iecori uires suas, & ab ipsis in totum corpus uis illa distribuitur. iecori quidem per uenas & cordi per arterias. quia igitur non habuerunt seruientia, ideo non potuerunt dici principalia in influendo. Et ob hoc sedatur contradictio quæ uidetur esse inter Rasim secundo ad Almansorem commemorantem omnia quatuor membra principalia in cognitione temperamenti totius, & Galenum qui connumerat cor & iecur solum. Nam Rasis connumerauit quæ plurimum influebant seu per se, seu medio alterius: Galenus autem solum ea quæ per se influunt. Et si dicas quare igitur uocauit membra principalia testes? Respondeo quia iuxta illius sententiam, sunt principales in generatione seminis, & ideo in conseruatione speciei. Et si dicas, Galenus primo de Semine dixit, quòd sola uirtus per totum multiplicatur, & tu dixisti quòd per uenas & arterias. Respondeo quòd sicut uenenum, solam uim multiplicat absq; substantia aliqua, illam tamen primò communicat spiritibus ac sanguini, quorum medio totum postmodum inficit corpus, ita de ui testium. Merito enim agentis, id est testium, sola uis multiplicatur: merito modi producendi per sanguinem & spiritus.

ca.15.in initio

cap.17.

CONTRADICTIO XVII.

Semen an animatum: an spiritus animatus: an utrunq; à toto decidatur. Semen an nutriat. Pullus an ex uitello oui.

ARistoteles secundo de Generatione animalium de semine loquens iam proposita quæstione an uiuat, hæc habet: Semen habere animam & esse potentia palàm est. Propius autem ac remotius idem à seipso potentia esse potest, ut Geometra dormiens remotior quàm uigilans, atque hic contemplante iam. Secundo autem de Anima inquit, non est id potentia uiuens quod anima caret, semen autem potentia est corpus quod uiuit: exponit Auerroës, intelligit quòd quia dixerat in animæ diffinitione potentia uitā habentis, quòd hæc potentia non est illa, qua semē est potentia uiuens: nam semen est potentia uiuens, quia potentia corpus quod uiuit: hoc autem & fructus non habent animam. Et potest formari ratio manifesta sic: Corpus animatum potentia uitam habet, sed semen non est potentia uitam habens hoc modo, quia est solum potentia corpus animatum, igitur semen non est animatum. & ideo bene dixit Auerroës duodecimo primæ Philosophiæ: Virtutes igitur quæ sunt in seminibus quæ producunt animata, non sunt animata actu, sed potentia, sicut domus quæ est in anima ædificatoris, non est domus actu, sed potentia. Et rursus, quasi exponens subsequentia Philosophi uerba in secundo de Generatione animalium adducta Auerroës septimo primæ Philosophię inquit: Formans uirtus non agit nisi per calorem qui est in semine, non eo modo

cap.1.in fine.

t.c.10.

com. 18. satis post medium

com.31.iux.fi.

modo ut hæc uirtus in illo calore ſit, ut anima in calore naturali: ſed eſt ut intelligentia in corpore cœleſti.In his omnibus patet quòd ſemen non habet animam, niſi in potentia remota de qua nulla eſt quæſtio. rurſus,
cap.3.
ſecundo de Generatione animalium quærens Philoſophus quomodo animæ corpori adueniant, inquit: Animam igitur uegetalem in ſeminibus,coceptibus ſcilicet nondum ſeparatis,haberi potentia ſtatuendum eſt non actu,priuſquam eo modo, quo conceptus qui iam ſeparantur,cibum trahant,& officio eius animæ fungantur. Principio enim hæc omnia uitam ſtirpis uiuere uidentur. De anima quoq; ſenſibili pari modo dicendum eſt: atq; etiam de intellectuali. omnes enim potentia prius haberi,
2.de Generat. animal. cap.2. in principio.
quàm actu neceſſe eſt.Et Auerroës in Paraphraſi inquit:Semen enim uidetur excrementum alimenti, non autem res animata: nec uirtutem habens nutritiuam in actu, tandem concludit quòd in ſemine ſolùm relinquitur calor, qui effingit animam, ex uirtute quæ eſt ſimilis arti, quæ proficiſcitur ab intellectu ſeparato, qui eſt alius à primo Motore declarato octauo Phyſicorum, & hæc uirtus cœleſtis eſt:quam intellectus ille calori largitur ſine inſtrumento corporeo. Sed in oppoſitum uidetur eſſe quòd ſpiritus eſt animatus,ſeu animam habens: & etiam quia ſemen nutritur. augetur enim quod concreſcit in utero ante generationem cordis,
lib. de natura fœtus, fol.1. 16.de Animalibus,cap.1.
ut etiam Hippocrates confiteri uidetur, & non à uirtute membrorum: igitur à uirtute ſeminis. igitur nutriens uirtus, & ideo anima in ſemine ipſo eſt. Et hæc eſt ſententia Auicennæ & illius ratio ad hoc oſtendendum. quam etiam Auerroës illi tribuit. Nunc autem oſtendamus ſpiritum eſſe animatum,unde protinus ſequitur ſemen animam habere. Ari-
In Paraphr.2. de gener.animal.c.2.pag.2
ſtoteles igitur ſecundo de Generatione animalium poſt ea uerba quæ ſuperius adduximus, quærens quidem corpus illud proportionem habens cum elemento ſtellarum, quod animæ coniungitur, reſpondet non igneus, ſed naturalis calor. cùm igitur anima ſit cum calore naturali, & hic in ſpiritu,ut ibi dicit,manifeſtum eſt animam eſſe in ſpiritu. Galenus
cap.3.
quoq; quartodecimo de Vſu partium, inquit ſemen ipſum totum uitali
cap.9. in fine.
ſpiritu plenum eſt. Et autor libri de Spermate, ſed hic Galenus non eſt,
cap.1.
ait: ſemen emittitur completum & animatum. Ipſe autem Auicenna cùm dicit quod ſubiecta ſanitatis & ægritudinis ſunt membra uel ſpiritus, ſubiecit poſtmodum uirtutes in ſpiritibus ipſis ſunt. & alibi: ſpiritus
prima primi. doc.1.cap.2.in fine cauſæ formalis.
ſecundum Ariſtotelem recipit principium primum & animam primam: ex qua aliæ profluunt uirtutes. Et duodecimo ſuo de Animalibus,dum faſſus eſt eſſe primum inſtrumentum ſenſus. Et rurſus, Galenus in libro de Vſu reſpirationis, uult ſpiritum eſſe primum animæ inſtrumentum. Accedunt non leues his rationes, atq; prima Philoſophi in ſecundo de
Doc.6.c.4.
Generatione animalium,omne quod fit, ab aliquo tali actu exiſtente fit,

animal

animal ſenſitiuum ex ſemine fit, igitur ſemen actu eſt ſenſitiuum. Altera eſt ſumpta ex dictis Principis dum uult rationem reddere uertiginis: inquit enim, Et quando uoluuntur ſpiritus, uidetur homini quòd res ipſæ uoluantur: nam hæc inuicem æqualia ſunt, quòd mundi partes aliter ſe habeant ad ſpiritus, & quòd ipſi ſpiritus aliter ſe habeant ad mundi partes. liquet igitur quòd ſpiritus ſunt ipſum ſentiens: addit enim illico, idem eſt ſeu ſenſatum ſeu ſentiens moueantur. quod etiam in ebriis contingit. tertia problematum. Rurſus extremum extremo non iungitur niſi per medium, ſed animæ ſubſtantia remotior eſt à ſubſtantia membrorum, quàm ſpirituum: quare multi crediderunt animam eſſe ſpiritum. nullus credit eſſe caput, aut cor, igitur anima eſt in ſpiritibus potius quàm in membris. mouentur etiam ſpiritus undequaque, nec motus hic naturalis eſt, cum ſit planè omnis talis ad certam metam circularis rectus'ue, nec uiolentus. neque enim animalia ſic haberent ſuum principium, relinquitur igitur ut ſit ab anima quæ in ipſis ſit. Galenus tamen oppoſitum aperte declarauit in ſeptimo de placitis Platonis & Hippocratis dicens, ſeu anima corporea ſit ſeu incorporea, ipſa in cerebri ſubſtantia non in ſpiritibus ſita eſt. adducitque rationem uacuato ut in uulnere uentriculi cerebri uniuerſo ſpiritu ſicut concidit ſenſus ac motus, uacuata anima mori hominem neceſſe eſſet, quod tamen falſum eſt. Ratio hæc præter multiplicem ſolutionem quam recipit, etiam concludit oppoſitum. nam utroque uentriculo uulnerato ita ut exhalet uniuerſus ſpiritus, homo moritur. igitur experimentum eſt contra ipſum. niſi uelit nos intelligere quòd uno uulnerato, dimidium animæ amittatur. omitto quòd in arteriis plurimus ſeruatur, alius etiam qui ſenſibus delegatus eſt regredi poſſet, & ſic anima denuo inſtaurari. ipſe etiam ſpiritus qui animæ eſt fundamentum eſt in corde. Sed & ſi demonſtratio hæc non oſtendat, opinionem tamen Galeni qualis ſit, aperte docuit. Sed ſunt quatuor rationes ualidæ in oppoſitum: anima nutriens eſt in membris, tum quia ipſa ſunt quæ nutriuntur, tum quia plantæ carent ſpiritibus, ſed ipſa continetur in aliis animabus ſicut trigonus in tetragono, ſecundo de anima, igitur etiam ſenſitiua & intellectiua ſunt in membris. reſpondeo quòd anima nutritiua eſt in ſpiritibus aut proportionali ipſis in plantis & eodem modo aliæ animæ: & licet membra nutriantur & augeantur, hoc ei euenit per calorem à ſpiritibus manantem, anima in ſpiritibus manente. & hoc ut dixi iuxta Auicennæ ſententiam & ueriorem opinionem. nam ut dixi Galenus uult quòd nutritio fiat in membris uirtute propria illis inſita, non ex ſpiritibus prodeunte. Alia ratio eſt quoniam corpus & non ſpiritus accipitur in diffinitione animæ ab Ariſtotele data ſecundo de Anima. Sed ibi declarauit animam per notiſsima. neq; illi cu-

cap.6.
cap.5. in initio.
cap.1. in fine.
prima tertii trac.5. cap.1.
problem.9.
fol.2.
t.cap.31.
t.cap.6.

ræ fuit ut distingueret corpus à spiritu. Rursus Philosophus in primo de Plantis cum declarasset opinionem Anaxagorę, Empedoclis & Platonis, qui uoluit plantas desiderare, nam multum nutrimentum ad se trahunt: inquit non desiderant quia non lætantur nec contristantur. huius indicium est quoniam primo non habent discrimen eius quod fugiant sequãtur'ue. Secundo quia non sentiunt. apparet autem utrunq; quia non habent instrumenta nec motus nec sensus. & hanc ultimam rationem declarabat secundo Cœli dum probat sidera non moueri cum careant motus instrumentis. Sic igitur de spiritibus pari ratione, non habent instrumẽta sensus neq; delectantur aut tristantur, igitur non sentiunt. Rursus non habent instrumenta motus, igitur non mouentur. Respondeo quòd ista argumenta tenent de plantis & sideribus quia sunt unum totum, sed spiritus sunt partes: & ideo sufficit quòd id cuius sunt partes, id est animal habeat instrumenta. dico etiam quòd lætantur & contristantur, quia habẽt animam. non tamen inest sensus in actu quando sunt in semine separati, sed uirtus sentiendi sopitur, remanente ui nutriente in actu ut apparet ex demonstratione adducta Auicennæ. hoc autem tenemus de mẽte etiam Philosophi, non Auicennæ solius. Galeno parũ in hoc tribuo, quia quæstionem solum obiter tractat non ex proposito. Nec tamen ualet illa ratio, mouetur ad omnem partem, igitur animã habet, sufficit enim quòd ab anima impreßionem receperit: nam & ferrum à magnete contractum ferrum trahit, nec tamẽ animã magnetis aut substantiã habet. sic spiritus posset imperio animæ parere, anima autẽ carere. Concludo igitur animã & uitã plãtę inesse seminibus omnibus, inditioq; est quòd breui corrumpuntur. Verum animaliũ seminibus, etiã anima sensitiua sed quasi sopita inest. ideoq; spiritibus. Hoc uiso quærimus an ex toto decidatur semen? Hippocrates in libro de Semine in initio dicit quòd uenæ, arterię & nerui ex toto corpore in pudẽdum tendunt, atq; ideo pinguißimum humidum quòd est in toto corpore, ad renes prius uenit, inde per testiculos in uirgã donec emittatur. huiusque causa in coitu totum corpus delectationem sentit. & in fine libelli inquit in mutilatis pars quæ ad mutilum pertinet membrum debilis effunditur, quo fit ut aliquando integri quandoq; mutili ex mutilis euadant infantes. Aristoteles quoq; quarta Problematum quærit cur clunes & oculi maxime in uenere patiantur, respondendo autem inquit oculos tendi dum semen ex cerebro aut aliud emittitur. itaq; ex cerebro atq; aliis partibus decidi putat. Clarius cum rationem aßignat cur uenerea res adeò delectet. Dicit enim semen uel ex toto deciditur ut antiquorum quidam existimauerunt, uel saltem uenæ ex uniuerso ac meatus omnes in partem illam tendunt. Firmiter autem hoc inferius declarat cum docet cur maximè imbecillis fiat homo ex uenere, inquit quia ex

in princip. | t.cap.50. | in primis uerbis. | probl. 2. probl. 16. pbl. 22.

ex toto corpore semen ipsum prouenit: aliter autem necesse esset partes aliquas nihil pati quòd experimento aduersatur. Auicenna quoq; hęc habet: Et mihi uidetur quòd semen non sit ex solo cerebro, imo ex omni membro principali illius fons & ex aliis etiam resudet. nec totum est ex cerebro ipso, quamuis in illo concoquatur. & quamuis uideatur tribuere Hippocrati quòd senserit ex cerebro decidi tantum, non tamen ausus est hoc pronuntiare. Et recte, nam Hippocrates (cum superius adducta autoritas uideatur esse Polybii ex Græca inscriptione) in libro de Aëre & aquis dum de Macrocephalis agit inquit. Semen ab omnibus corporis partibus prouenit. Ideoq; ex caluis calui oriuntur. In secuudo etiam de Generatione animalium, inquit Philosophus quòd semen ipsum mouetur eo motu quo totum corpus augetur, omnes partes illius potentia continens. Præter rationes autem duas ex Hippocrate deductas alias etiam subiicimus. nam ut ostensum est animali castrato totum corpus uitiatur, hoc autem non contingit nisi quia testes ipsi non amplius uirtutem influunt in corpus uniuersum. hæc autem uirtus non est nisi attractio seminis. immiscetur enim semen alimento membrorum cum non trahitur, ipsaq; tota immutat ac uitiat. quare à toto corpore decidi illud necesse est. Rursus omne quod potentia tale est, ab aliquo quod tale actu sit fieri necesse est. Semen est uniuersum corpus potentia, igitur tale actu, id est, à quo deciditur. non est autem corpus uniuersum actu nisi totum corpus, à corpore igitur toto deciditur. Philosophus etiã primo de Animalium generatione adducit quatuor rationes quarum duæ primæ ex Hippocrate sumptæ sunt, tertia etiam, cum dicat quòd nulla ratio potest assignari cur filii patri assimilentur in uniuersis corporis partibus, nisi fateamur à toto etiam corpore semen decidi. Quarta est quòd uelut totius corporis semen totum est principium, sic partium corporis partes seminis: hæ igitur à consimili corporis parte genitæ sunt. Adducit autem exemplum de Chalcedonio puero, qui cum pater in brachio ex punctura uestigium haberet, consimile licet & minus euidens in brachio habuit. Sed hanc sententiam Aristoteles paulò infra explodit singula singillatim excutiens. Quod enim inquit similes sint parentibus filii, non ostendit semen ipsum ex uniuersis partibus decidi. Nam & uoce & pilis & motibus filii parenti similes sunt, nec tamen semen ex uoce pilis ac motibus deciditur. Adde quòd similes sunt etiam in his rebus quæ nondum patri inerant, ut in canitie celeri, caluitie, & barba. Redditur etiam post plura genera similitudo ut in Elide, cum mulier ex Aethiope concepisset filiam peperit candidam, illa autem filium peperit Aethiopi similem, uel igitur semen primum nigredinis causa fuit, oportuitque filiam nigram esse, uel si non nepotis nigredo aliam habuit causam. Quarta ratio à stir-

uigesima tertii trac.1. cap. 3.in fine.

fol.5.

cap.3.in fine.

cap.17.

cap.18.

pibus sumitur quæ de truncis ramis insitę arbores tamen procreant perfectas,& cum fructum non ferant tunc, neq; tulerint, generant tamen fructiferas. nec si fructum habeant, tamen ex fructu semen deciditur. Rursus ait, si semen ex toto deciditur uel ex omnibus partibus similibus tantum, uel ex instrumentis, uel ex utrisque. Si ex instrumentis solum, non ex toto neque uniuersis partibus deciditur. Si autem ex utrisque, bis ex eisdem generabitur, nam instrumenta ex similibus partibus constant. ut manus ex carne, neruo, osse. Si igitur ex osse & carne & neruo atque ex manu, cum manus non sit nisi neruus, os, caro, bis ex osse, neruo & carne semen decidetur. Si autem ex similibus siquidem figuram non habentibus, figura non poterit seruari in filio, quare nulla erit similitudo, neque enim est quod ordinet. Si autē figura ipsa ac partium adest distinctio: genitus erit antequam generetur. Erit enim semen homo paruus, quo fit etiam ut animalium semen ex hoc iuxta Aristotelis sententiam dicere sit necesse. Nam aliter ratio nō ostenderet. Subiicit etiam quoniam si partes illę simul sunt: erit semē animal. si diuisæ, uiuere non potest semen. Sexta ratio est quòd fœmina à patre gigni nō potest, cum pater utero & uulua careat. si autem ab utroque semen deciditur, generabitur androgynus: qui & hermaphroditus dicitur, utroque semine suum sexum afferente. Si etiam ex toto secedit semen fœmina absque uiro poterit generare. nam uim habebit semen illud membrorum omnium, cum habeat & conceptaculum uterum, nihil ei ad generationem deerit. Octaua ratio illius est quòd si non sanguis ex sanguine, nec caro ex carne, sed aliquid potentia, tale actu autem dissimile secernitur, necesse est ut superflua sit hæc ab omnibus membris separatio. Cum ex uno tale potentia omnibus conueniens segregari possit. Nona si tale actu est, quomodo in utero à sanguine matris augebitur? cum sanguis talis non sit. si autem solum potentia est, non indiget ut à toto decidatur. nam similitudo quæ potentia est, etiam ab uno membro pro toto corpore potest effingi. Quædam etiam animalia ex dissimilibus uel ex nullis prorsus gignuntur ut muscæ ex putredine, ut uermiculi ex papilionibus. quod si semen ex toto prodiret essent uermiculi illi papilionibus similes. Vndecima accedit ratio quòd non semper mutili ex mutilis, tum maxime si casu oculus effossus sit, aut pes abscissus, gignuntur. at hoc prorsus erat necessarium. Est etiam inquit impossibile quòd in plantis hoc fiat. nam motu uno generantur omnes fructus ac semina, at si ita esset una secretione fructus unus, alia deinde alius, atq; ita singillatim singuli fructus singulis ex toto secretionibus fierent. at hoc falsum est, simul enim ęduntur, augētur, ad perfectionem ueniunt ac maturescunt. etenim si dicas singulis cremen-
tis

tis ex toto decidi materiam:uel tota feretur ad unum,quod experimento falsum est:uel in uentre arboris diuidetur:atq; sic erit ut perfectus fructus non autem seminis pars,aut fructus,quæ multis augetur diebus.Demum & est ratio tertiadecima,quædam animalia sine seminis effusione gignuntur, ut cartilaginea tertio de Animalium generatione, & testacea, quædam enim illorum coitum absoluunt fœmina in masculum genitali immittente, clarius hoc declarauerat etiam in primo de Generatione animalium. quare tandem inquit, non ex cunctis partibus, sed ex creatrice tantum uirtute,neq; ut à materia,sed ut ab agente semen deciditur?Causam uerò uoluptatis refert in pruriginem, quæ toti tunc accidit. non esse autem ob secretionem indicat, quoniã frequenti utentes coitu,minus delectantur, cùm tamen secretio maneat, fit etiam in fine coitus: at necesse esset si ex secretione fieret in initio potius aduenire.aliisq; ante alias partibus. quod scilicet procul à membris genitalibus aliæ distent, aliæ illis proximæ sunt, cùm tamen ubiq; simul contingat, hoc delectationis genus. dicit igitur semen esse excrementum ultimi alimenti utilioris, atq; ideo dicit, potentia est ad omnia membra, unde problematis affert eam adducti solutionem,cur eo emisso uniuersum corpus patiatur:nanq; cùm esset paratum toti corpori alimentum,quòd mirum si eo substracto etiam corpus uniuersum patiatur. hoc igitur modo decidi semen,iuxta Aristotelis sententiam intelligendum est, ut scilicet parata res transmutationi in singulas corporis partes semen uocetur.causam similitudinis diluit, sed nobis hîc locus non est. unum solum sufficiat, ut Aristotelis sententiam ab his diuersam decima Problematum explicemus. inquit enim quòd semen à cerebro maxima ex parte deciditur, quod ab Hippocrate sumptum uidetur in lib. de Ossibus, dum dixit maxima seminis pars ex medulla spinæ effunditur. & in libro de Locis, in homine uenæ post aures præcisæ infœcundum reddunt hominem. Sed Aristoteles ex aliorum opinione ibi loquitur, quoniam,ut dixi,ex corde potius semen, quàm ex cerebro decidi putat. est enim cor potentia omnia reliqua membra, non cerebrum. Aduersatur igitur Hippocrati Aristoteles: neq; enim Hippocrates ad illum sensum retrahi potest, cùm uelit decisionem hanc à toto similitudinis illius esse causam quam filii referunt, ad parentes. Sed & Auicẽna quintodecimo de Animalibus uidetur subscribere Philosopho, propriam seu negligens sententiam, seu quòd Paraphrasim quandam Aristotelis ibi conficit. Iacobus Forliuiensis quatuor adducit rationes præter eas quas Philosophus adduxerat contra Hippocratem: prima est quòd si semen ab uniuerso corpore decideretur diuersarum esset partium,sed hoc Hippocrates non negaret. Secunda quòd in superfluo coitu

cap.7.
cap.11.
cap.16.
Vigesimiprimi quartę partis.
Proble.56.
Fol.ultimo. in initio.
cap.2.
In Quæst.36. 2.Artis med.

etiam ſanguis emittitur, igitur ex ſanguine ſemen procreatur. ad hoc Hippocrates fatetur etiam ex uenis materiam ſeminis aduenire. tum maximè neceſsitatis tempore. latere autē in ſanguine ut in rubro alba latere ſolent. Tertia quod trahunt uaſa ſeminis ſecundum genus proprium: cùm igitur ſint ex uenis & arteriis trahent ſanguinem, non autem ſuperfluum membrorum. Reſponderet Hippocrates quod hoc eis contingit teſticulorum cauſa. atq; ea de cauſa teſticuli principium in generatione præſtant. quia illis præciſis ſolus ſanguis ad uaſa trahitur, non autem excrementum tertiæ coctionis. Quarta, quòd pingues parum ſeminis emittant, quia à uenis deciditur nam pinguibus modicus ineſt ſanguis, ſecundo de Temperamentis, ſi autem à membris multa materia ſupereſſet. Eadem fermè quæſtio eſt de ſpiritu an ex toto decidatur, uerum ut rectè inquit Philoſophus, cùm ſpiritus agens ſit, minimè neceſſarium eſt, ut ab omnibus partibus decidatur. Qui enim ſemen ex toto prodire affirmarunt ipſum materiam etiam geniti conſtituebant. Galenus autem in primo & ſecundo de Semine, docet uaſa ſeminaria ex emulgentibus inde illas ex magnis uenis, rurſusq; illas ex uniuerſis uenis, uaſiſq; trahere ſemen. Et in quinto de Simplicibus medicamentis inquit, ſemen ex ſuperfluo bono alimenti conficitur. uidetur igitur exiſtimare quod tale ſuperfluum in uenis magnis contineatur. inquit enim in ſextodecimo de Partium uſu lac & ſemen ex ſanguine exactè cocto generantur. in uaſis autem ex longinquo deductis ac multis cum circumuolutionibus, ut perfectam tranſmutationem aſſequi poſſent. Quò fit, ut nihil ſecretum ex unoquoq; membro Galenus exiſtimet. Neq; enim oportebat imò, nec erat opportunum diu permanere in uaſis ſi à membris decideretur. nam quantò diutius maneret, eo minus eſſet aptum generationi. amiſſa magna ex parte ea qualitate qua ab initio membra ſingula referebat. Quinetiam huius rationem declarat in eadem diſputatione, cum inquit: Inciſis his uaſis ſupra ſanguinea apparet materia, & quantò magis uerſus teſticulos deſcenderis, eo candidior uidetur. dealbatur enim in uaſis, quare ſi alba eſſet ab initio, non ſatis aptè iterum in ſanguinem uerteretur, ac denuo dealbaretur. Sed uoluptatis illius cauſam in ſeroſam ſanguinis partem refert. ob id, inquit, emulgens ſiniſtra ex caua deriuatur antequam ad renes perueniat, unde ſemen ſiniſtri teſticuli ſeroſius redditur ac frigidius. Dicimus autem nos quemadmodum in ſcabie, ſi prohibeamur ſcalpere uniuerſum corpus uſq; ad cor moleſtia afficitur. atq; è diuerſo, ſi contingat acrem illum humorem extrudi, tranquillitas quædam toti accedit corpori: quanquàm humor ſcabioſus haud ex toto corpore ad locum illum deſcendat, ſic in uenere uoluptas ob excretionē uniuerſo corpori accedit, quamuis quod excernitur, non ex toto deſcendat. imò tunc ne ulla quidē

pars

cap.4.
cap.17.
cap.2.
ca.23.poſt pri.
cap.10.poſt medium.
14.de Vſu. cap.10.& 9.

pars,sed à glande sola quæ in penis radice posita est.Concluditur tandem à Galeno, quòd semen ipsum ex syncero sanguine qui ex magnis uenis deriuatur constat. Atq; iam cum Aristotele concordat quod ex excremento optimo alimenti, quòd non ex partibus membrorum,sed ex sanguine ipso,quòd ex toto quodam secretum non autem ex singulis partibus conficiatur.Sed tamen hac in parte Hippocratem Galenus nimis manifestè relinquit. Sed sic difficilè est proculdubio experimenta seruare, nisi dicamus, quòd testiculi attrahunt à singulis membris non materiam illam, sed uim generandi quam in materiam communem sanguineam concoquendo imprimunt: atq; ita à toto ut Hippocrates uult semen deriuatur, nec tamen seminis materia, sed forma tantum. seruaturq́; illæsa Aristotelis opinio tum Galeni ac experimenta. Solum illud ambiguum relinquitur, quomodo ex ultimo alimento si ex sanguine generatur,cùm non sit sanguis ultimum alimentum? respondeo,quòd ob id dicitur ultimum alimentum,quoniam iam in uenis paratum erat transmutationi in membra: at dum conficitur, testiculi trahunt quod uestigium iam accepit membri. membrum enim in sanguinem in illo contentum agit. ob id auulsis testiculis mutatur totum corpus,ut iam dictum est. sed hoc dilucidius explicabitur,dum de similitudinis causis dicemus.A carne autem an etiam decidatur satis ostensum est quòd sic, sed tamen minus efficax.Iuxta id dubitatur an semen ipsum si retineatur nutriat. quod semen ipsum nutriat testiculos & uasa seminaria hoc abunde in libro de Semine priore demonstratum est,illo generali præcepto quòd unaquæq; pars,primo sibi:deinde aliis nostri corporis partibus concoquat.Sed quæstio est,an totum corpus nutriatur. atq; in hoc uidetur difficultas triplex. prima, quia si est alimenti excrementum,quonam pacto alimentum esse potest?secunda,quòd iam ulteriorem in uasis concoctionem receperit,atque etiam regredi ex illis ac distribui ipsum oporteret in uniuersum corpus.tertia,quòd senes quibus modica est restauratio semen habent,igitur ut in pueris si in alimentum transire posset,& ipsi illo carerent. At oppositum patet in pueris,unde Aristoteles in Problematibus,& Galenus, fatentur seminis materiam in alimentum in illis transire, ob id neq; effundunt, & si effundant, læduntur. pinguescunt etiam plurimi à coitu abstinentes. Ex eisdem etiam nutrimur quibus generamur, dicebat Galenus in primo de Semine, cùm autem generemur ex semine, iuxta illius sententiam,ideo etiam nutriemur.Validiores etiam sunt senes à coitu abstinentes,& uacua tunc habent uasa semine:quare,si superfluum esset solum alimenti,quemadmodum in aliis excrementis, abstinentibus à uenere senibus noxa potius quã robur accederet.Igitur ex semine iam peracto nemo nutritur, nisi secundum eam partem, quæ ad uasa illius, & testiculos attinet.

9.de Vsu par. cap.4.

ca.17. in prin.

3.Virtu.natu. cap. 17. & 12. in princ.

4.Problem.11. subobscurè insinuat.

cap.17.in fine

attinet.ex ſeminis materia antequam ad teſticulos trahatur proculdubio. neq; enim,ut reliqua excrementa, ſic excrementum eſt,ut non poſsit eſſe alimentum. quod etſi manifeſtius,iuxta Galeni ſententiam,quòd ex illo ex quo generamur,etiam nutriamur, inPhiloſophi autem uia non generemur ex illo, ſed ex ſanguine menſtruo : attamen & iuxta illius ſententiam,ſemen in alimentum tranſit, quia antequam ſemen fiat,ſanguis eſt. porrò ex ſanguine generamur, iuxta illum : igitur, utroq; modo, ſeu ſit materia generationis, ſeu non : ſeminis materia in alimentum tranſit, his qui à uenere abſtinent.ob id lethale eſt diutius à uenere abſtinuiſſe,iuxta ſenium : deinde ad illam reuerti. quod nos in pluribus uxorem poſt longam uiduitatem ducentibus obſeruauimus. pars enim iam membrorum reſtaurationi delegata abſumitur.& membra tamen maximè principalia
cap.5. in eam decidunt iacturam,de qua dictum eſt Artis curatiuæ duodecimo.
iuxta finem. At obiter illud in dubium uertitur, quod Hippocrates dixerat in libro
cap.2. de Pueri natura,ſcilicet pullum ex oui uitello generari, cùm dicat Philoſophus tertio de Generatione animalium, pullum oui generari:uitellum autem oui eſſe illi alimento ut creſcat,uelut in Viuiparis lac ipſum. huic ſententiæ ſuffragatur Auerroẽs in Paraphraſi, & ipſa ratio cum experi-
lib.3.cap.2. in princip. mento.Sed tamen pro Hippocrate ſunt rationes etiam. Semen enim maris in uitello eſt, non in candido oui : palàm autem illud eſſe quòd fingit pullum. Dicit etiã quòd reſpirat,per meatus corticis aëre deducto,ſed ſic par eſt,potius pullum ex albo, quod cortici hæret, conſtitui. Ariſtot.autem hanc opinionem,quòd pullus ex uitello gignatur,alatur ex candido, quæ, ut dixi, Hippocratis fuerat Alcmænoi Crotoniati aſcribit : ueritus forſan proauum ſuum, ſeu tritauum Hippocratem damnare, uirum haudquaquam etiamſi pietas non obſtaret, talia merentem : tametſi in uno aberraſſet. Igitur hic concordia non opus eſt, niſi dicamus exteriora quidem membra ex candido generari : interna, ut iecur ac cor ex uitello: quod etiam color oſtendit in utriſq; partium conſimilis & udgenituræ maſculi locus.Nempe difficilè eſt cor imaginari deductũ ex oui candido,non ſolum ob colorem ac genituræ magis locum, ſed ob ipſius cordis ſitum, qui in medio oui eſt,ubi & uitellum.quare & Ariſtotelis,& Hippocratis ſententia ſatis uidetur probabilis. partem tamen uitelli alimentum eſſe neceſſarium eſt, eo quòd intus conſtitutum ſit. at alimentum intus eſſe debet : niſi forſan & ipſum per umbilicum trahatur. at & umbilicos fatetur Ariſtoteles, quamobrem & ſic candido ali pullus poſſet. ut uero Galeni placita ſequamur quandoquidem in uiuiparis non omnia ex ſanguine generãtur matris,ſed etiam alia membra ex maſculino ſemine,alia ex fœmineo : ſic pullum ex genitura maris fieri,tum ex uitello & albo conſentaneũ eſt.Cor igitur ex maris ſemine,ſanguinea mẽbra ex uitello,oſſa
nerui

nerui,cartilagines,membranę ex candido,atq; ita meo iudicio res se habet.

CONTRADICTIO XVIII.

Fœmineum semen an generationi necessarium ut materia: an ut agens. Masculinum an ut materia. Causa similitudinis in sexu an Calor & siccitas. Causa similitudinis filiorum cum parentibus an seminis uictoria. Semen calidum & siccum an fœcundius. Cur semen in animalibus factum: fœmina an uiro calidior.

SEmen fœmineum ingredi generationem dubitat Philosophus primo de Generatione animaliũ, ac coarguit. Hoc primũ fundamẽto: quòd menses in fœmina proportionem habeant ad maris semen, ex ultimoq́; sanguineo alimento decidatur utrunq;. argumento primo est quòd eadẽ ætate ferme semen è maribus menses è fœminis effluant. Deinde quòd ætate consimili, id est, in senio finiantur utraq;. Et quod eisdẽ symptomatibus sociẽtur illorũ initia, mutatione uocis, mãmarũ tumore. Sed & fœminæ cum fluunt rite menses nec mariscis nec uaricibus nec sanguinis è naribus profluuio capiuntur facilè. Cumq́; mulier obscuriores uenas habeat, & palleat magis mare, totoq́; corpore minor sit, palam est tandẽ mẽses esse superfluũ ultimi alimenti in fœmina, non secus quàm in mare genituram. Non igitur aliud semẽ habet mulier, neq; par est, inquit, ut duo sint eiusdem rei ultima excremẽta. Eadẽ ratione docemur semen esse excrementum ultimi alimenti, quodq́; si pinguedo, quoniã & ipsa ex quodam simili non tamen uere tali excremẽto fiat, abundet, semen deficiat, indicio est si menses uerè excrementũ sint in mulieribus, nullum prorsus mulieribus semen inesse. atq; ita quæstio de muliebri semine unaq́; inanis est, scilicet an ingrediatur generationem ut agẽs, an ut materia, neq; enim ullum tale semẽ datur. Proxima huic ratio est, sine uoluptate cõcipit mulier, sed serosa illa substantia sine uoluptate non effluit, igitur sine muliebri seminis effusiõe fit generatio. nõ igitur tale semẽ erit generationi necessariũ, uel ut materia uel ut agẽs. Quod si effluat ac delectetur mulier in coitu, generatio nõ fit, nisi mẽses fuerint moderati, at hoc erat necessarium ubi fœmineũ semẽ generationẽ ingrederetur. quippe causis existẽtibus ut sit protinus effectus necesse est. Quarta ratio est, quòd etsi emittant dum coẽunt fœminæ, uoluptatẽq; capiãt, nõ tamẽ ea parte emittũt semen, sed foras ubi & testiculi illarũ iacẽt. Cumq́; in animalibus nõ sanguineis nulla prorsus fit emisio, nec in sanguineis ouiparis nec in his qbus uterus hęret septo trãsuerso, & tamẽ fit generatio, cõstat semẽ fœmineũ nõ esse generationis partẽ aut causam. Tãgitur & secũdo de Animaliũ generatione alia ratio, nõ par est eiusdẽ rei duo esse principia secundũ idẽ causæ genus, at genitura uiri efficiẽs, mẽses materia, itaq; genitura fœminæ nullas par-

cap. 19. cap. 20. cap. 4. fol. 1.

tes implere poteſt. Atq; eodẽ modo haud par eſt idẽ duas præbere cauſas, fœmina igitur materiã præbẽte, nõ præbebit effectricẽ. ſubiicitur & octaua ratio ſi quoquomodo fœmineũ ſemẽ generationẽ ingrederetur, duorũ alterũ cõtingere neceſſe eſſet, uel ut ſine mare mulier per ſe poſſet cõcipere, uel ſine mẽſibus, at utrũq; falſum prorſus eſſe cernitur. nã ſi uim haberet effectricẽ cũ mẽſes pro materia mulier habeat, quid prohibet uirgines nõ generare. Vltimũ eſt argumẽtũ, quòd in ſeminibus ſemẽ ut agens concurrit ſolũ, & quod in ſemine cõtinetur ut materia quædã, quæ ut deficit, ex terra poſtmodũ ſemẽ mutuatur alimẽtũ. Hæc inquã ille. Sed Galenus ſecũdò libro de Semine adducit unã rationẽ quod utile ſit ſemẽ in generatione, qua uaſa ſeminaria ante coitũ in mulieribus repleta inueniuntur, poſt uacua igitur excernitur ſemẽ muliebre in coitu. dicit ſecũdo nõ ſolũ excernitur ſed in matricẽ ipſam eiicitur. Hoc probat experimẽto mulieris uiduę, quæ cum diu cõtinuiſſet ſemẽ, ob idq; paſſa foret ſymptomata cõuulſioni ſimilia, ꝑ titilationẽ in uulua factã excreuit ſemen foras, craſſũ & pingue cũ uoluptate ſimile ei quę in coitu ꝑcipitur. Ideoq; multę mulieres libidinoſæ habẽt mẽbra uitrea ſimilia uirilibus aqua plena, quibus impoſitis uuluæ, nõ ſecus ac in coitu deliciãtur emittũtq; ſemẽ. quòd ſi ſemen non intra uterũ emitteretur è uulua, nequaquã poſſet egredi: cõſtat igitur quòd in coitu mulier & ſemẽ emittit, & in ipſum etiã uterũ. Dicit Galenus hoc cognito tribus de cauſis hoc ſemen emitti poteſt, uel ut fiat ex eo fœtui inuolucrum, uel ut nutriat quoquomodo uirile ſemen, uel ut placuit Hippocrati in libro de Natura infantis dicẽti: Si genitura quæ ab utriſq; exiit in utero mãſerit, primũ quidẽ cum mulier ipſa non quieſcat, cogitur ac craſſa euàdit, poſt etiã à matre ſpiritũ concipit. Deinde ubi ſpiritu repleta fuerit, foras per genituram ipſam ſpiritus erumpit. atq; ſic uiciſſim quòd in utero eſt perpetuo ſpiritũ trahit atq; emittit, trahit autem ob calorem. Hæc Hippocrates pueri nobis prima generationis initia docens tradidit. ex quibus liquidò nimis manifeſtum eſt quod Galenus dicebat Hippocratem ſentire, quòd ſemen muliebre fœtus ingrediatur generationem. Ergo Galeni hæc prima ratio eſt contra Athenæũ, tum etiã Ariſtotelem. Sola materia non eſt ſufficiẽs principium aſsimilationis, ſed menſes ſunt materia tantum iuxta Ariſtotelis propriamq; noſtram ſententiam, igitur fœtus propter mẽſes ſolos non poteſt aſsimilari matri. Sed aſsimilatur quandoq; ut experimentũ docet, igitur oportet aliquid præter menſes à matre ipſa decidi in fœtus generatione quod efficientis uim habeat. tale igitur ſemẽ fœmineũ erit. Et quia Ariſtoteles & Athenęus affirmabãt materiam eſſe cauſam ipſius ſimilitudinis, exemplo ſumpto à ſeminibus quæ tranſlata degenerant in ſecunda aut tertia ſatione, & animaliũ quæ perpetua mutatione in fœminæ tandem ſpeciem uertuntur.

cap. 1.

in princip.

Ideo

Ideo Galenus dicit iſtud non eſt uerum quantum ad ſpeciem ipſam ſpectat,ſed ſolum ad ſpeciei qualitates. nam arbor perſica in Aegyptũ trãſlata in aliã ſpeciem non degenerauit, ſed ſolum ueneni qualitatem amiſit retinuitq; formã. Ad hæc diceret Philoſophus quòd uidemus hoc in aliis plantis ut Theophraſtus in quarto de Plantarum cauſis generaliter primo deinde de lino quòd in loliũ uertitur,& tritico in tipham:clarius etiã in ſecũdo de Plantarũ hiſtoria tipha in triticũ uertitur, & triticum in lolium, nec non hordeo & tritico uiciſsitudo eſt, ut alterũ in alterũ mutetur, tum ſiſymbriũ in mentam. & ex arboribus mutuo mutantur olea & oleaſtrũ,punica dulcia & arida,caprificus & ficus, tum ficus candidũ fructum emittens cum ea quæ nigrũ. At maius hoc eſt diſcrimẽ dicet Philoſophus quàm maris & fœminæ. Neq; enim ſexus mutatio ſpeciei mutatio eſt,quin tu diceret Ariſtoteles Galene facis maſculũ à fœmina calore ſolo differre. Alia rurſus Galeni ratio eſt quod agit aut dat formã exactã aut non,ſed à materia exacta fit tum maximè in delineationibus. Si primum,omnes fœtus erunt patri ſimiles nihil cõferẽte materia, ſi ſecundũ, omnes erunt matri ſimiles,cum menſes à ſola matre impartiãtur. horum neutrũ cum eueniat neceſſe eſt prorſus fateri, aliquid etiã à matre decidi cuius uictoria alterna modo matri modo patri modo utriſq; ſimiles efficiantur filii. Inde ſubiicit,perabſurdũ eſt poſſe fieri ut ſi ſolũ ſemen paternum agat,ut non ad amuſsim efformet filiũ patri ſimilem. quòd ſi modo deficiat fortuitò à patris forma declinabit, non quòd in matris formã degeneret. uelut ſi Polycletus ſtatuam effingat aut qualem efficere uoluerit delineabit,aut imperfecta & abſurda delineatio relinquetur, non luto ex quo efformatur ſimilis. Ad hæc Philoſophus diceret materiam naturalẽ ab artificii materia differre,quòd iam in plantis & animalibus oſtenſum eſt.Sed de animalibus diceret Galenus accidere hoc merito ſeminis fœminei,non autem ipſorum menſium.Quare ut dixi in plantis uis ineſt ut cum non utuntur materia exquiſitè idonea ut in proximam formam degenerent. ſic maſculus in fœminam uertitur reluctante menſium materia. indicioq; eſt fœminam caſu quodam fieri quòd ferme omnes uiribus & ingenio à mare multum deficiunt. Quòd non eſſe poſſet, ſi ſolum ob uictoriam fœminei ſeminis contingeret. Captio autem eſt ac ſophiſma cum dicitur uel ex materia uel ex agente exacta habetur ſimilitudo. Nam ab agente tantum habetur ſimilitudo, ueſtigio tamen eo relicto in menſibus, ut ſi quicquam deficiat ad actionis perfectionem, in formã matris degeneret. Sed ſolum hoc pro Galeno relinquitur quòd eſt quod delineet? nam tu, dicet Galenus, ô Ariſtoteles delineationem ipſam ab aliquo agente fieri concedis. nec ob agens uis eſſe menſes, nec poteſt eſſe paternum ſemen. Tum Philoſophus ad hæc, quid igitur uel auo uel pa-

2. de generatione animal. cap. 4. post princip.

cap. 1. & c. 6.

c. 5. & etiã 4.

truo aſsimilabit,cum nihil ſit ab his quod in formam fœtus continendam agat? Reſpondet autem in eodem ſecundo libro de Semine Galenus Philoſophi rationibus ſed haud omnibus. Sed ei primum, quòd ſi uis in fœmineo ſemine eſſet, oporteret aliquando fœminam ſolam poſſe per ſe generare,ergo dicit Galenus poſt propoſitam quæſtionem ac multa uerba primum membra ipſa genitalia in fœminis teſtes ſcilicet & uaſa facta eſſe ad coitus deſiderium,oſtenditq; hoc ſuum exemplo tum etiam in primo libro, quæ exectæ pingueſcunt,ut mares etiam caſtrati, ab appetentiaq; coitus deſtituuntur non ſecus quàm illi, non tamen per ſe fœminas generare,neq; enim genituram eſſe fœcundam, nec tamen ob id fore ſuperfluam generationi. Ergo primam utilitatẽ prębet ſemini maris quod ipſum ſpargit humidius exiſtens ac liquidius: ſecundam quod illud nutrit. tertium quod membra quædam efformat non magis hæc quàm illa, ſed immixtũ maſculino ſemini illa effringit in quibus præualet. Vt uero hoc oſtendat ſic inquit: partes ſeminis quæ primo eiaculantur ualidiores, craſsiores ac magis concoctæ,pòſt ſecundo loco eiectæ imbecilliores ac tenuiores atq; ita deinceps. ſi igitur ex ultimis gratia exempli efformetur facies,in illis ſemẽ muliebre præualebit, fietq; caput ac facies matri ſimillima. quartam utilitatem declarauit in primo libro dicens,quòd ex ſemine matris inteſtinalis membrana quæ infantem circuntegit generatur. Cum enim prima quæ fœtum integit uocetur amnios,extima quæ utero craſsior hęret aliudq; quàm mẽbrana Chorion,mediã inter has inteſtinalem Galenus uocat.Sed ſi diligẽtius rem uis intelligere,quã à Galeno explicetur,qui totã hãc hiſtoriã trãſcribere obſcure uiſus eſt, atq; ſub erroris timore inuoluere. Veſalium libro quinto de Humani corporis fabrica conſule.Igitur ob calorẽ deficiẽtem negat Galenus fieri poſſe ut fœmina per ſe concipiat. oportere enim illã recrementũ multũ generare quo nutriatur infans, nec hoc efficere poſſe niſi frigidã habeat intemperiẽ. quãobrem ſemen id erit iuſto frigidius nec generationi aptũ. Negaret autem mulieres abſq; uoluptate poſſe concipere, niſi forſan ob dolorem ut dum deflorantur uirgines aut ob metum uoluptas non ſentiatur. Sed poſtquã Galenus ut uideo parum ſe in hoc tuetur, alias ego addam rationes.Si nõ eſſet ſemen fœmineum generationi neceſſariũ, eſſet potius impedimẽto: quo fieri neceſſe eſſet ut plures conciperẽt abſq; uoluptate quàm cum ea, quod manifeſte ſenſui repugnat.Secũdo muli qui ex tauro generãtur dẽtes habent ſuperiores,& tales cũ ex ſemine fiãt,nõ poſſunt à ſemine tauri generari,cũ taurus ſuperioribus dentibus anterioribus careat.nec à menſibus ꝗ materiæ uicẽ ſubeũt,igitur ex ſemine matris. In libris autẽ de Vſu partiũ totã hãc ſentẽtiã tribus uerbis explicauit. Semen habere fœmineũ uim aliquã efformãdi clare apparet in hypenemiis ouis,quæ ex toto reliquis quæ ex cõcubitu maris nata ſunt aſsimilãtur. nec tamẽ aliqd tale eſt

cap.3. cap.4. cap.16. cap.5.lib.11.in initio. cap.10. cap.17. lib.14.cap.7.

in hominibus,nam mola ſine cõcubitu fieri nullo modo poteſt. uerùm etſi ſemẽ fœmineum aliquid ad generationẽ conferat, non niſi tamẽ maſculino immixtum, ita ut maſculinum primo moueat, fœmineũ autem aliquam leuem uim ad formationem habeat, nihil tamen per ſe. Auerroës c.10.
autem ſecundo Collectaneorum,& primo de Generatione animalium in c.4.
Paraphraſi declarat quaſdam Philoſophi rationes ac diligentius ut primo illam quòd fœmina poſſet ſine maſculo generare. nam ſi dicas, inquit, non generat, quia ſeminum mixtio neceſſaria eſt, dicit ille, mixta hæc habebunt rationem materiæ, quare etiam formam erit neceſſarium inuenire.& ſic uterus formæ uicem ſubibit.Superaddit unum,quòd Philoſophus non dixit eo modo quo Auerroës interpretatur, ſcilicet, in quo mulier concipit femellæ ſemen effluere. Adducitur autem ſubtilis ratio ad hoc ab Auerroë quæ talis eſt: ſi generatur caro ex ſanguine, & nerui,& uenæ ex ſemine matris,neq; enim actiuè concurrere poteſt,quod & Galenus fermè fatetur, eſſent enim unius rei duo actiua principia, alia uerò membra ex patris ſemine,eſſentq; hæc membra ſimilia,etiam in generatione priora inſtrumentis. Et ſic animatum ex inanimatis componeretur,ut uolebat Empedocles. Ad hęc Galen.diceret,uel loqueris de tempore,& ſic non eſt neceſſarium ut ſimilia præcedant compoſita, quamuis & Philoſophus ipſe faciat cordis generationem præcedere generationem aliorum membrorum.Si uerò de natura loqueris omnino concedere congeris ſimilia membra præcedere compoſita. Dicitq;, ſi ſemen muliebre eſt ſemen,non ſunt menſes: ſi menſes, igitur non ſemen. ſi utrunq;,igitur alterum ſuperfluit. Galenus ad hoc reſpondet, quòd non oportet negare apparentia ſenſui ob rationes ſophiſticas,ſed conceſsis apparentibus quærere rationem. Concedit autem Auerroës facta eſſe membra in mulieribus ſimilia uirilibus ad generandum ſemen, aut ſeroſam partem generationi tamen inutilem,ſed ſolum delectationi. Contra hoc inſtat Galenus, 1.de Semine
exectis teſtibus in fœmina tota permutatur, ut mas caſtratus,igitur teſti- cap.16.
culi habent uim manifeſtam in fœmina, ut etiam in mare. Ad hoc dicit Auerroës quòd habent uim magnam, ut tamen in oculo talpæ ſolum deeſt una pars parua, ut aranea membrana, propter quam prorſus oculus ille non eſt oculus, quia non uidet, ita in teſticulis mulieris ac ſeminariis uaſis, una modica res eſt, per quam ſolum generat ſeroſum humidum, non autem ſemen. Solùm illud uellem intelligere ab Auerroë & Philoſopho, quid eſt, cùm diſputatio ſit de corporis forma quòd det formam ouo hypenemio? cùm non ſit ibi mas: & ſi dicunt quòd materia, igitur materia ſe effingit. Propterea Philoſophus conceſsit in ſecun- ca.4. poſt pri.
do de Generatione animalium quòd corporis forma à materia procedere poteſt: ſed utinam docuiſſet ipſe uel eius expoſitor Auerroës modum.

Ideo Galenus dixit, quòd forma oui, non est forma generati, sed materiæ, ac seminis: nec potest hoc modo sine maris semine fingi animal, imò nec mola, & hoc quia non uidebatur semen in auibus fœminis, igitur hæc uictoria est in magno fluctu. Nam hypenemia fiunt sine semine maris & fœminæ, & tamen sunt similia ouis prolificis in totum: ideo dicit Galenus, quòd non sunt primum intentum à natura, sed pullus. At dicet Aristoteles, Sufficit mihi quòd absq; semine potest dari forma in substantia, & etiam in figura & delineatione. Dicet ad hoc Galenus, quòd cùm Gallinæ in coitu delectentur, habent autem testes, aut aliquid illis simile, & uasa semen generantia. Alteri rationi Galeni Auerroës respondet, quòd propositio illa effectus communis duobus fit ob causam communem in illis duobus inuentam, uel intelligitur in eodem genere causarum, & sic non est generalis, uel in diuersis, & sic est generalis. nam si dicas, Cōmunis est causa efficiens, falsa est, non enim mater ut efficiens concurrit: si autē dicas, Est aliquid commune in matre & patre, quod potest assimilare, uerum est: & in uno est efficiens, in alio materia. Quia igitur menses deciduntur à sanguinis ultima concoctione ipsi continent potentia omnia membra, cùm igitur semen masculinum non uincit, in illis generant partes similes matri, ex quibus postmodum totum uidetur ad matris similitudinem delineatum. Sed Galenus ad hoc diceret, Istud non sufficit, quia delineatio est opus ueri agentis & non materiæ, primo de Facultatibus naturalibus dicebat clarè, Substantia ad materiam pertinet, delineatio & forma ad aliam uirtutem. Addit unum experimentum Auerroës quod per se concluderet si uerum esset, scilicet quòd ab initio embrio totus est sanguineus sine ulla distinctione, sed hoc diceret Galenus falsum est, & ideo potius oppositum concludit. Dicente Hippocrate in libello de Natura fœtus: quod pars extima quæ membrana erat candida fuit: igitur oportuit ex aliquo illam candido generari, & non ex sanguine, igitur ex semine maris aut fœminæ. & quanquam intus rubrum totum appareret, diceret Galenus (quod & uerum est) album nec syncerum nec multum latere in rubro multo atq; syncero: breui tamen apparere etiam seminalia membra, & illorum substantiam. Auicenna uerò dixit, quòd membra formantur à fœminino semine, & quòd ipsum concurrit fingendo etiam & ut agens, sed tamen cùm prius uim à masculino semine receperit. Et ita facit semen uiri ut formam primam, menses ut materiam, semen fœmineum ut instrumentum quoddam. uisus est autem medius inter Philosophum & Galenum, & ob id ab Auerroë reprehenditur. Sed alibi dixit, quòd semen fœmineum est semen imperfectum, & medium inter menses & semen uiri: & ideo semen uiri agit in semen fœmineum. respondet rationi Philosophi dicentis, quòd aliquæ mulieres concipiunt absq;

[Margin notes: cap. 5. — in principio. — uigesima tertii, tract. 1. c. 3 — 15. de Animal. c. 3.]

absq; emissione proprii seminis,dicit,quòd primò potest aliquando emitti absq; delectatione. Secundò, quòd tale semen potuit esse effusum ante coitum : & sic mulier non potest concipere absq; effusione proprii seminis. nam ipsum est materia generationis membrorũ & mediũ inter menses & semen uiri. & interim dum formantur membra ex semiue fœmineo,sanguis mensium paulatim transmutatur ad naturam seminis fœminei & ad corporis substantiam inde , ac membrorum seminalium. quod autem transmutari non potest , efficitur caro : excrementa autem expelluntur. Addidit autem unum,quod inueniuntur oua quæ carent albo,& habent semen masculi, & quod ex his pullus generatur. Sed cùm album oui referat fœmineum semen , uidetur hæc ratio potius contra Auicennam. & ideo, ego lego potius cum negatione , & talia oua non generant. Neq; enim auctor unquam ubi uerbo tantum sensus deficit culpari debet. Nam si uelis affirmatiuè legere præter id quod contradicit dictis ab eo , non est etiam uerisimile , quandoquidem uix posit de hoc sumi certum experimentũ.& tantò magis quod in superiori Contradictione ostẽdimus, oui album esse membrorum seminalium , uelut & in mulieribus fœmineum semen, materiam constitutionis:igitur oui candidum seminis materiam referat, luteum mensium , genitura genituram uiri. His uisis ostendo semen fœmineum esse generationis partem agentem,ut enim dicebat Philosophus in secundo de Generatione animalium : si quod ex c.4. uulpe & cane fit ineat canem : ac rursus genitum canem fœminam, tandem dicit corpore canis exquisitè euadit: quoniam corporis forma à matre efficitur. si igitur corpus habet canis,aut etiam operationes,aut non. si operationes habet uulpis , contradicit his quæ dixit in primo de Anima. t.c.53. nam nihil prohibet fieri transitũ animarum ex uno corpore in aliud ut uolebat Pythagoras Samius, quãdoquidem anima uulpis erit in corpore canis. Si uerò habet animam canis ut consentaneũ est,& ratio docet & experimentũ ostendit, cùm pater primus uulpes fuerit,atq; ideo anima primigeniti uulpis,atq; ideo secũdi,necesse est tandem ut dicas formã & animam sicut & corpus ab ipsa matre contractã ac immutatam.igitur mater ipsa effectiuè concurrit, ac non solùm corporis,sed etiam animæ causa est. quandoquidẽ uidemus pueros non solùm forma , sed etiam moribus plerunq; matribus similes fore.quare necesse est tandẽ fateri semen fœmineũ in generatione ut agens concurrere, quod est propositũ. Nec in omnibus animalibus,eadẽ enim esset captio quę de testiculis,sed solùm in perfectis animalibus in quibus mater semẽ eiicit.Sed & ut materia quòd ex membrana circumgenita illi geniturę ab Hippocrate uisa demonstratur.Illud solùm superstitiosum uidetur quòd Galenus ex tribus mediam illam intestinalem elegerit,cùm nec rationi consonum,nec demonstrari posit argument

gumentis uel experimento. Sed ad Philosophum redeo: Forsan dicet animam producti animalis aliam esse ab anima canis ac uulpis, & si ita est, uel semper mutantur, eruntq; duæ animæ adhuc canis, & illius animalis formæ similium corporum, id est, caninorum. & species animalium infinitæ, quod prorsus naturæ repugnat. Vel dicemus, quòd à primogenito eadem seruatur species, quanquàm neutra, nec canis, nec uulpis: palàm autem est quòd & sic corpora eadem à diuersis animis reguntur. & quòd ex commixtione duarum specierum tertium genus non producitur. Hæc itaq; atq; alia ex his absurdiora sequuntur. Rursus, si semen fœmineum generationem non ingrederetur, castratæ fœminæ concipere possent. at non possunt: sic enim experimento deprehensum est eas non minus masculis steriles euadere.

Ex his habentur quædam corrolaria non inutilia ex Aristotelis ac Galeni sententia: primum, licet mulæ non concipiant, muli tamen possunt generare. eadem enim ratio de his ac uulpibus procreatis à cane fœmina & masculo uulpe, licet facilius parua generent animalia quàm magna. Secundum, hinni sunt animosiores mulis, quia hinnus ab equo & asina generatur, & mulus ab asino & equa. muli autem hinnis maiores erunt atq; robustiores. mulæ tamen non generant, ut autor est Aristoteles quoniam uterq; parens à sterilitate parum abest. Tertium, filii tauri & equæ, sunt ualde robusti atq; audaces: assimilātur enim patri. Quartũ, pro generādo multum confert, quòd protinus mulier menses finierit. Nam siccus uterus facit ne fœmineum semen à sanguine corrumpatur. Sed ipsum fœminæ semen transit illico in fœtus substantiam: atq; interim sanguis sensim accedit, nec fit mensium impetus antequam confirmetur genitura. Quintum, si mulieri multum fluant menses, in ipso fluxu iuxta finem facilè concipiet: sic enim quantũ oportet relinquitur. si autem parum, antequam effluant. quædam autem concipiunt in ipsis mensibus, quibus os uteri à purgatione concludi solet. retinetur enim ob hoc semen iniectum purgationis tempore. quòd si morentur occluso utero, non concipiunt. ob id pauci cum uxoribus, ob temporum omnium occasionem, non concipiunt. nisi uitium in mare ipso fuerit. Sextum, iuuat igitur plurimum ad concipiendum ut fœmina prius semen emittat ante marem, atq; illico mas sequatur: sic enim ad cornua uteri semen maris annectitur: facileq; nutritur fœmineo, inde concrescit. Septimum, semen fœmineum concurrit ut agens, debile tamen. præbet autem materiam membris seminariis, neruis, uenis, arteriis non totam, sed commixtam masculino. fiunt etiam ex utroq; semine duæ interiores membranæ circumambientes fœtum, extima uerò ab illis ac sanguine. Sed dubium est, an masculinum semen ut materia quædam concurrat: uidetur hoc quæsisse Aristoteles

2. de Generat. animal. c. 6.

1. de Generat. anim. cap. 19. iuxta finem.

teles

teles ac breuiter pertransisse his uerbis. Hoc inquam genituræ semen dis- 2. de Generatiõe Animal. cap.3.
soluitur,in spiritumq; uersum euanescit,cum naturam humidam ac aquę persimilem habeat.Quamobrem quęrendũ nõ est an semper foras exeat, neque an pars ulla sit formę constitutę,ut neq; de succo à quo lac cogitur, quæri tale quid conuenit. Nam is quoque mutat,& nulla pars constitutæ magnitudinis est.Huic sententię hæ rationes suffragantur. ouum generat pullum,& semen quod in eo est,exiguum adeò est ut nemo iure dubitare debeat,quin ipsum non sit materia aliqua membrorum. In cartilagineis quoq; ut iam dictum est,nihil in fœminam mare immittente fit generatio, non igitur in illis materia ex mare subministratur. esset etiã idẽ efficiens ac materia,imo duæ materiæ corporis,imo tres,semen fœmineũ mẽses & semen masculinum,atq; hæc compago inartificiosa, & non naturalis. Adducunt in oppositum quidam experimentum Hippocratis in libro de Natura fœtus, ubi in sex diebus uidit membranam albam circũductã, quare cum illa ex sanguine gigni non posit,relinquitur ut ex semine maris:sed hoc non cõcludit,nam posset ex sanguine etiam gigni, & ex semine fœminæ ut censet Galenus. Igitur Galeni prima ratio in primo de Semine habetur,animalia & mulieres si concipiunt retinent semẽ, & si non retinẽt nõ cõcipiũt,necessaria igitur est genitura masculi ut cõceptus materia. cap.2.
Responderet Philosophus, quod retinetur, sed in spiritum cõuertitur.Contradiceret Galenus cum aqua in aërem uertitur, ampliorem occupat locum,quare fieret uterus spiritu plenus,quod tamẽ non cernitur.Ad hæc Philosophus posset dicere, quòd uel insensibili modo paulatim spiritus foras exit,uel semen ipsum superfluis immiscetur atq; cum illis unà foras eiicitur. Contradiceret Galenus uel sanguis ille menstruus permutatur in uenis,& sic non indigeret seminis uirilis uirtute,uel extra uenas: & sic euaderet trumbus & res sine forma. Ad hoc Philosophus diceret quòd uirtute seminis primo in uenis pòst extra sensim immutatur. Rursus diceret Galenus si resoluitur semen,igitur generatio est uiolenta,quia imbecillior perpetuo actio euadet, agẽte corrupto ex parte donec totum finiatur.Responderet Philosophus ad hoc quòd duobus modis actio ualidior fit procedente tẽpore,primo quia ex spiritu spiritus genitiuus efficitur,ut etiam in ignis propagatione, unde copiosus spiritus ad generationem magis facit. Secundo quia materia ipsa magis est præparata : ideo à debiliori agente magis tamen immutatur.Galenus ad hoc diceret si spiritus gignens ex alio gignitur,nunquam cessabit hæc actio in corpore. Responderet Philosophus quòd cessat quia adeptus est finẽ. Alia Galeni ratio,natura nihil frustra agit, sed materia seminis cum sit tenax & candida est aptisima generationi neruorum & osium,igitur non debet illã cõsumere ut ex sanguine producat postmodum hæc membra. Ad hoc diceret

Philoſophus quòd natura non facit niſi ea quæ poteſt,ſed quia ſemen concurrit actiuè,ideo non potuit eſſe materia,quãuis fuiſſet melius hoc ſi eſſe potuiſſet. Ad hoc Galenus diceret quid prohibet quemadmodum in ſeminibus plantarum,ne duæ ſint partes ſpiritus generãs & ſemen quòd ſit ut materia?Nam & triticũ ſine terra producit germẽ,nec incõuenit materiam eſſe agẽti iunctã,bene eſſe non poteſt ut agẽs& materia ſint idẽ,quia idem ageret in ſeipſum.Ad hoc Philoſophus diceret quòd poſtquã uidemus quòd ſanguis cõuertitur in neruos:neq; enim poſſent ex ſolo ſemine in tantã creſcere magnitudinẽ quòd prohibet ne ſtatim ab initio ex ſanguine nerui & oſſa procreentur.Quod uero de ſeminibus adducatur exẽplum.Reſponderet ſemina arborum gerere uim maris ac fœminæ ſimul, ideoq; partẽ illã quæ germinat mẽſtrui ſanguinis uicem ſubire.Cauſa autem quòd ſemen plantæ contineat naturã fœminæ & maris eſt, quia non
cap.11. poterant ſimul congredi cum motu carerent. Adducitur alia ratio in primo de Semine mẽbra ſeminalia uocata ut os & nerui præciſa nõ regenerãtur,ſed qcqd ex ſanguine generatur prçciſum ex ſanguine regenerari poteſt ut de carne apparet, igitur oſſa & nerui ex ſanguine minimè generã-
aphor.19. tur.Aſſumpta propoſitio habetur in ſexta Aphoriſmorum. Hic inquam Philoſophus reflecteret argumẽtũ, ſi non regeneratur os quia generationis materia deeſt,igitur etiã nutritionis, quãdoquidẽ ex iiſdẽ quibus generamur nutrimur.Ideo diceret Philoſophus quòd uocantur ſeminalia à ſimilitudine,tenuior enim ac purior ſanguinis pars ex toto à ſemine euicta in illius ſimilitudinẽ tranſiens oſſa & neruos effingit. cauſa autẽ qua-
trac. 3. cõtradic. 9. re non regenerentur hæc membra in hoc libro iam declarata eſt. Rurſus ſemen eſt materia utilis & naturæ dilecta,ſanguis mẽſtruus eſt excremẽtum,igitur mẽbra ex ſemine magis quàm ex illo ſanguine fiunt. Hic Philoſophus reſpondebit ſemen eſſe nobilius, eſt enim agens; uerum ſanguis menſtruus eſt ſuperfluus ratione indiuidui, non autem fœtus. Quædam enim ſunt minus utilia nobis ut lac in mulieribus,quæ tamen ſunt prçſtãtiſsima.Eſt & noſtra ratio:Semen uel cogitur trahens aut non trahẽs, aut quocunq; modo contingat non cogitur.Si ab initio nihil trahit manifeſtũ eſt prima membra ex ſemine ipſo generari. Si autem trahit ab initio ac cogitur , adhuc manifeſtum eſt ex ſemine ipſo aliqua mẽbra generari. Si non cogitur & diffluit continuo uniuerſum ,nulla prorſus fiet generatio, cum neq; ſit agens.Rurſus igitur quod ſolum reliquum eſt maneat & nõ diffluat nec cogatur, aut igitur ſanguine non impletur atq; ſic generatio erit ab exteriore agente non naturalis.Si autem impletur aut non euaneſcit atque ſic partes corporis ex ſemine conſtabunt: uel tandem euaneſcit poſtquã opus abſoluerit,& tunc à quo fit hæc reſolutio non à calore cum ſit humido coniunctus.& etiam quia pars terrea reſolui nequit, aliter ut

declar

declarauimus,daretur retrocessus in ætatibus. Et etiam in generatione & nutritione quælibet pars partis fluit & refluit. Alia ratio nostra est quòd homo non nutritur ex semine perfecto ut superius docuimus, cum sit alterius speciei ab eo quod erat pręparatum nutritioni membrorum,sed ex eisdem nutrimur ex quibus generamur iuxta Galeni sententiam, igitur non generamur ex semine tãquam materia. Et sic uidetur opinio Aristotelis adhuc stare. Responderet Galenus quòd generatio fit ex actu tali & nutritio ex potentia tali, modo illud quod nutrit est semen imperfectum & potentia semen generãs,igitur nos generamur ex materia seminis. Pro Philosopho etiam facit argumẽtum Auerroës de semine fœmineo quod deducit ad Empedoclis absurditatem. Turisanus in artis medicæ expositione sequutus est Philosophum in utrisq; quæstionibus, existimãs quòd fœmineum semen non concurrat, quia magis concurreret fœmina masculo duplici materia & uno præterea efficiente, sed hoc nihil est, nobis concedentibus quod plus confert fœmina ad generationem pueri quàm mas. ideò etiam assimilantur magis matri quam patri. unde adagiũ. Vxorem talem accipe qualem optaris esse filium:nec tamen principalius concurrit, cum mas sit primum agens. Sicut & Sol principalius concurrit ad plantarum generationem illarũ semine, cum nulla sine solis uirtute multæ sine semine generentur, nec tamen plus sol in plantarum generatione confert uirium quàm semen.atq; ut generaliter dicam hoc in omnibus agentibus quæ ordinem habent accidit. Eodem modo quia dicit semen putrescit in terra fit plantę generatio, non ex semine nisi ut agente ita in animalibus. Respondeo assumptam propositionem esse falsam.quinimo solus seminis cortex euanescit, quod intus est in plantæ primordia absumpto. Cum autem dicat quod idem esset principium cum parte effectus, iam dixi principiũ esse spiritũ,partem autem facti semen. Dico igitur quòd semen masculinũ ingreditur generationem ut materia, solo spiritu generãte ut efficiẽs iuxta Galeni mentẽ.Nam uel efficit totũ semen uel solus spiritus: si totũ erit aliquod animatũ homogeneũ seu similare, imo quod erit nutrimentũ & excremẽtũ.Si uero solus spiritus, oportet ut materia seminis non sit frustra.Diceret Philosophus quòd est ad contẽperandũ spiritũ: sed hoc non sufficit,uidemus enim quòd natura semp generat materiã proximã agẽti,ut lac in fœmina pariente,& primũ subiectũ generationis in semine plãtę. igitur prima actio,ut nõ sit cũ contrario est spiritus seminis in suã materiã,ut maximè generationi,& impressioni aptã.et hoc modo agit etiã in fœmineũ semen ultimo in sanguinẽ menstruũ quẽ interim pręparauit.& hæc est ueritas ipsius rei. facile est his quæ in oppositũ adducũtur respõdere.Sed iam grauius urgemur nempe Galenus secũdo Virtutũ naturaliũ inquit,semen maris opificis naturã habet, sanguis autẽ fœmineus,

lib.2. de testiculis agens.

eandem esse accipiendam uxorem qualem optamus esse filium.

cap.3.

ut cera quædam ad Phidiã comparata materiæ uices subit. nam etsi ossa, nerui, cartilagines, mẽbranæ atq; alia eiusmodi exanguia sint, omnia tamẽ ex sanguine ipso sunt genita. Et rursus prima Aphorismorum substantia innati caloris nostri uelut & seminis aẽrea est & aquea, reliquum autẽ nostræ generationis principiũ sanguis mẽstruus, ex quo uidetur hunc materiam generationis illud efficiẽs existimasse: cum calor naturalis nõ possit proculdubio esse materia. & primo de Tuẽda sanitate cum dixit: Sanguis semenq; genitale generationis nostræ principia sunt: ille ceu materies apta, hoc uero ut opifex. Et Auicenna dixit, odor seminis uiri tantum ingreditur generationem iuxta Philosophi mentẽ, uelut etiã in ouis prolificis uidemus in quibus post absolutionẽ à mare ros solũ quidã aduenit. esset etiam generatio auctio quædã cum principiũ mutationis esset in eo quod mutatur. apparetq; id in artibus, ubi nunquã artifex est pars facti. Verum ut dixi, neq; ueritas est propter hominẽ relinquenda, neq; sensus ob rationẽ, nec autoris opinio ex his quæ obiter tractat exploranda. Nam & Auicenna alibi fatetur semẽ masculinum partẽ esse fœtus, & Galenus dum hæc ex cõposito tractat edocuit. & ratio ipsa ostendit ita esse. Vnde etiã prima Aphorismorũ inquit, tria sunt quæ substantiã nostri corporis ab initio complent, Sanguis, spiritus, semen, ex quibus ab initio ut in libro de semine dictũ est, mẽbra nostri corporis solidiora cõstituuntur: & rursus secũdo de Temperamẽtis inquit, cõstitutio nostri corporis sanguine ac semine ab initio cõstat. Sed Auicenna existimat quòd spiritus seminis agat in semẽ, & cõuertat in ipsum ꝑpetuo, et hoc modo semẽ masculinũ sit pars fœtus, nec euanescat, nec sit materia. & quòd Philosophus hoc crediderit. quàm opinionem sequitur Conciliator. Sed pręter id quòd non sequũtur ueritatẽ, nec apparẽtia, cũ sic natus esset semꝑ in moribus patri similis, neque hoc Philosophus dixit, nec etiã Auerroẽs illi tribuit, habet etiã duas rationes cõtra se: prima quia spiritus ille semꝑ generaret cũ sit agẽs naturale. nã esset spiritus similis illi qui est mutatus in testiculis. & sic non posset ꝑficere fœtũ, aut si ꝑficeret generaret etiã. Secũda quæ difficilior est, ꝙ posset spiritus generari sine corde. hoc autẽ est impossibile penitus: cũ non possit esse alibi tãtus calor. adducit etiã Galenũ in manifestã cõtradictionẽ. Cũ igitur dixit Galenus ꝙ ossa & nerui & talia sanguine constãt in libro de Virtutibus naturalibus, uerissima dixit, nec ulla ex ꝑte iam dictis repugnãtia: siqdẽ maxima illorũ pars ex sanguine mutato genita est. sed nõ potuisset mutari sanguis ab initio, si nõ fuisset prima illorũ generatio ex semine. Dicant mihi quæso cur sit quòd ossa ab initio cũ fœtus est minimus sunt rubicũdiora, successu autẽ temporis dealbantur. hoc nõ est nisi quòd pars quæ ex semine cõstat tẽporis successu quod sibi adiectũ est, sibi assimilat perfectè. at oportebat si ibi non erat semen contrarium euenire.

Sed

Marginalia: apho. 14. post initium. — cap. 2. — uigesima prima tertii trac. 4. cap. 1. — lib. 16. de animal. c. 1. post med. — aphor. 15. post princip. — cap. 2. in prin. — ubi supra. — differẽtia 36. — In paraph. 1. de generatione animal.

Sed iam dicamus, cur ſenum filii maximè patribus ſimiles ſunt: quia rarò coëuntes multum ſeminis emittunt, quod quanquàm debile ſit, molis tamen ratione membra efficit ſimilia patri.at ſi ſola uirtus maneret, ſimiliores eſſent filii iuuenum, cùm robuſtius ſemen ſit.ob hoc ad generationem multum refert,ut rarò pater coëat.

Nunc modò uidendum eſt, cur filii maſculi euadant. Hippocrates quarta Aphoriſmorum inquit, fœtus mares in dextris, fœminæ in ſiniſtris magis, Galenus exponens dicit, quoniam calidior eſt uteri pars dextra, eo quòd iecori uicinior. ſemen quoq; à dextro effuſum teſticulo fœminæ, utpote repurgatum à ſeroſa parte calidius eſt: ut ex diſſectione ſatis conſtat. & in ſexto Contradicentium declarauimus. Hanc igitur ſententiam Hippocratis Philoſophus quarto de Generatione animalium Anaxagoræ ipſi tribuit. Alia opinio eodem recitante fuit Empedoclis, quòd uterus calidus maſculos, frigidus fœminas pareret. eſſe autem calidum uterum, uel ob iuuentutem, uel ob menſtrui ſanguinis naturam: contrariis rationibus frigidum. Tertia Democriti ut uictoriam ſeminis ſequantur. Vincente maſculino maſculus, fœminino fœmina oritur. Contra hos Philoſophus inuehitur: nam ſæpius uiſum eſt in geminis, maſculus in ſiniſtra, & fœmina in dextra uteri parte. ſæpius etiam maſculus & fœmina in eadem uteri parte, quàm maſculus in dextra, fœmina in ſiniſtra. nec hoc Hippocrati contradicit, dicenti, quòd magna ex parte. Sed neq; Empedoclis ratio ſtare poteſt cùm in eadem parte uteri, ut dictum eſt, mas ac fœmina generentur. Si igitur pars illa calida eſt, non potuit fœmina, ſi frigida mas generari. plus etiam uidetur mas à fœmina differre, quàm ſola caliditate. Democriti autem ſententia ſi uera eſſet, oporteret maſculos patribus, fœminas matribus ſemper eſſe ſimiles. Neq; etiam uerum eſt quod Leophanes dicebat, à teſte dextro maſculum, à ſiniſtro fœmineum ſemen decidi. ob idq; obligato ſiniſtro teſticulo ſemper maſculos progigni. hoc enim experimentum refellit. Quinta opinio Philoſophi eſt in qua præſupponit: primo, quòd mas fœmina ſit calidior: refellitq; opinionem Hippocratis dicentis, quòd mulier uiro calidior eſt, quia ſanguinem habet calidiorem. alii dixerunt, quia ſanguine magis abundat. primum Philoſophus ipſe negaret, nam tenuior eſt ſanguis fœminæ ac aquæ magis perſimilis quàm uiri. abundantia uerò ſanguinis excrementitii caloris oſtendit imbecillitatem. in qua ſententia etiam Galenum habet conſentientem. Dictum uerò illud in libro de Mulierum morbis Hippocratis non eſt. Nam ut teſtatur autor libri de Semine ipſe etiã condidit libros de Morbis muliebribus. quare liber de Morbis muliebribus, ut dictum eſt Polybii, aut etiam forſan, ut quidam exiſtimant, Herophyli. Cuiuſuis modo ſit, non eſt Hippocratis. Igitur uincente ſemine maſculino

Aphor.48.

cap. de Vtero.

cap.1.in prin.

1. de Morbis mulier. in pri.

fol.2.

lino, inquit Philoſophus, mas qui per ſe à natura intenditur, generatur. ubi autem non euicerit fœmina.eſt enim fœmina mas oblæſus:& contraria illi.ob id cùm in cordis generatione uicerit maſculinum ſemen, maſculus generatur: ſi autem non uicerit, in contrarium mutatur, id eſt, fœminam. Iſta reſponſio non uidetur ſatisfacere, quoniam oporteret ut maſculus eſſet ſimilis patri, & fœmina matri. Item non datur agens fingens membra fœminæ. nec potes dicere quòd maſculi membrum ſolum deficiat perfectione à membro fœminæ, cùm diſſectio oſtendat, quòd in utero ſunt multa quæ non ſunt in membro uirili. Et ideo hæc ratio etiam

2.de Semine c.5. militat aduerſus Galenum, qui poſuit quod cauſa maſculi & fœminæ ſit ex calore. dicit ille, natura primò abſoluit membrum: deinde protrudit illud foras frangendo ſeptum, uelut in ortu infantis. genito igitur membro uirili intus ſi calor deficit, non protruditur foras, ſed intus manet, atque ita uocatur uterus. Si autem calor uiget, exit membrum uirile & fit maſculus. Similitudo habetur à talpis quæ habẽt oculos paulò uitiatos, ac ab aliis deficientes animalibus. Iſta ratio eſt perſuadens, ſed non demonſtrans. primò, quia nullo modo poſſumus fingere animal quod habeat uterum perſimilem membro uirili quomodocunq; inuertatur. nam teſtes in mulieribus ſunt extra ſcrotum, ſeu uterum: in uiris autẽ intra. Deinde, coles ipſe ſolidus & uterus eſt inanis ac tenuis. nec poteſt calor eſſe cauſa. contrariũ enim potius efficeret. dilatat enim calor. & ſi dicas, quòd inuertitur in exeundo, oporteret ut ſcrotum eſſet magis remotum à pectine, quàm coles. in multis etiam animalibus eſt magna differentia inter membrum uirile & fœmineum. Quòd ſi dicas, quòd aliquo modo differunt, quærendum eſt igitur, cur natura ab initio membrum uirile formauerit, & non fœmineum. Si dicas, quòd ob calorem, iſtud contradicit Galeni placitis. Si dicas, quòd à uirtute formam dante: igitur ubi calor deficeret, aliqua mulier haberet uterum cum teſticulis intra, & ubi abunda-

fol.2. ret poſt conſtitutionem uteri exiret uterus cum teſticulis extra ſcrotum, quod tamen nnnquam uiſum eſt. Alia igitur opinio fuit autoris libri de Semine ſcilicet, quòd tam ſemen maſculinum quàm fœmineum haberet uim generandi maſculos ac fœminas: ſi igitur uincit pars perfecta ex utroq; ſemine partem imperfectam, efficitur maſculus, ſi imperfecta fœmina. & hoc modo uincente maſculino ſemine fit fœtus patri ſimilis, fœmineo autem matri. & ita perfectio ſeminis eſt cauſa maſculi, & fœminæ imperfectio, ſed uictoria ſeminis eſt cauſa ſimilitudinis. Iſta opinio non eſt uera, quia maſculi eſſent omnes fœminis præſtantiores, quod falſum eſt. uidemus etiam aliquos bonæ temperaturæ qui generant fœminas & imbecilles maſculos, & etiam cum frequenti coitu. Pro horum igitur ſolutione reſpondeo, quòd maſculus eſt calidior fœmina, quo ad membra generationis, ut declaratum eſt. nec obſtat quòd fœminæ cùm uterum

exierint sint celerioris incrementi,& celerius ad ueneris usum perueniant masculis. primum enim est ob abundantiam humidi. secundum,quia semen fœmineum illa perfectione non indiget qua masculinum. indicio autem est non esse ob caliditatem,nam celerius fiunt etiam impotẽtes ad generationẽ. & celerius longè senescunt masculis. Ratio autem mẽstrui sanguinis, est quòd non contraxerunt tantam caliditatem, id est,æquè perfectam in iecore,ob id transmittit,& etiam quia humidius est, ideo plus de sanguine generat. indicio est quòd à suppreßione mensium celerrimè transeunt in hydropen, natura non ferente tantam uim sanguinis imperfecti.cùm igitur uirtus effingens membra generationis fuerit maior in semine masculino, generatur membrum simile masculo, quòd si uincat pars seminis fœminei quæ delegata est generationi membri fœminei fiet fœmina. si utrunq; semen par fuerit, cùm non poßint hæc membra esse similia ut in corde & iecore & pedibus generabitur Androgynus:habens utrunq; membrum. Et quia ad conseruationem fœminei seminis uterum generantis iuuat multum semen fœmineum delegatum generationi iecoris ac cordis, ideo generatur hepar conueniens fœminæ, quod resecet multum de sanguine,& ita cor etiam proportionatum. aliter uincitur semen fœmineum uteri causa aliquando à semine delegato coli generando,non merito eius, sed merito cordis, & tunc generatur homo audax,sed ad uenerem impotens. & si uincat semen fœmineum uteri,& semen masculinum cordis & iecoris, generatur mulier moribus uirilibus, & carens menstruis, ac plerunq; sterilis. Nec minor,imò maior est differentia fœminæ à masculo in humido,quàm in frigido. Et ita hæc octaua opinio nostra omnia seruat apparentia. Et quia calor iuuat ad conseruationem uirilis seminis magis, ideo masculi, ut bene dicebat Hippocrates, fiunt magis in dextra parte quàm in sinistra, & à testiculo dextro quàm sinistro, & à calida & sicca testiculorum temperie, quàm à frigida & humida,ut dixit Galenus secundo Artis medicæ. cap.39. non igitur malè dixit Galenus aut Philosophus aut Hippocrates, sed solùm imperfectè. Constat igitur quòd ad generationem multum confert ut mulier exiccet corpus, & uterum, comedendo phu & artemisiam per aliquot dies. purgatio etiam cum turpeto confert. & ideo plures steriles post morbos conceperunt. Eodem modo hæc conferunt ad generationem masculorum, & in coitu pendeat super dextrum latus, & illico complete post absolutam uenerem,mulier se super ipsum uertat.& hoc multi experti sunt,qui non poterant habere masculos filios.Iuuant & ad conceptũ pulegium & scandix & castorei modicũ. Sed & uenus à tergo iuuat multum ad concipiendum,teste Paulo. lib.3.c.74. in ultimis uerb. Ratio est,quòd semen non tam facilè diffluit:neq; enim anterior uteri pars tot uenas excipit, sinuosóq; uesicæ ingressu obstaculum

culum fit:aliis ob prauam imaginationē uehementior ſeminis eiaculatio.

Sed hic cadit dubitatio, an teſticuli fœminæ poſsint eſſe calidiores maſculis: dico quòd non. tametſi poſsint in libidinem pronæ eſſe magis ob ſeroſam partem & renum ac circumiacentiū partium caliditatem. quanquàm perfectio ſeminis in maſculo non fiat ob calorem, ſed ob refractionem, & membrorum generantium formam atq; figuram. Caliditas tamen ac ſiccitas temperaturæ teſticulorum ad generationem confert, cùm talis temperatura craſſum habeat ſemen, & ſit fœcundiſsima iuxta Galeni ſententiam ſecundo Artis medicæ. (cap. 40.) Sed quomodo calor & ſiccitas cogunt? cùm quarto Meteororum attenuent. propterea & ſanguis qui in arteriis continetur, tenuiſsimus eſt. Reſpondeo, quòd concoctio incraſſat ubi nulla fiat ſeparatio uelut in ſemine. Sanguis autem arteriarum non eſt ſubtilis ob concoctionem, ſed quia tranſit per ſeptum cordis denſum, dum ex dextro in ſiniſtrum uentriculum trahitur. (Aphoriſ. 62. poſt medium com.) Sed maior exoritur difficultas: nam quinta Aphoriſmorum cùm dixiſſet Hippocrates, quòd mulieres non concipiunt uel ob nimiam caliditatem, uel ſiccitatem uteri, Galenus in Commento dicit hoc idem uerum eſſe etiam de temperie teſticulorum. Quapropter, inquit, oportet, ut Plato ait in Theœteo, tunc tales mulieribus iungere contrariam qualitatem uteri habentibus. quomodo igitur calida ac ſicca teſticulorum temperies fœcundiſsima eſſe poterit? Reſpondent quidam, quòd comparata ad uteros frigidos & humidos: iſta reſponſio non ſatisfacit, quia hoc eſſet per accidens. Dico igitur quòd aliud eſt ratione qualitatum, aliud ſubſtantiæ. merito qualitatum, calidum, & ſiccum ſemen eſt infœcundum, ut habetur in autoritate Aphoriſmi adducti. ſed quia ad caliditatem & ſiccitatem teſticulorum, ſequitur ſeminis ſubſtantia denſa & concocta, & ſpiritu plena: ideo tale ſemen his de cauſis eſt fœcundiſsimum. Quod ſi poſtmodum in uterum incidat frigidum & humidum, nihil poteſt eſſe fœcundius.

(cap. 2.) Supereſt modò difficultas, quonam pacto parentibus filii aſsimilentur. Galenus in ſecundo de Semine inquit, quoniam & menſtruus ſanguis aliquid agit, & ſemen maſculinum aliquo modo & patitur, & materia eſt. age igitur, uincat maſculinum ſemen, tunc patri aſsimilabitur: ſi autem fœmineum, atq; cum illo menſtruus ſanguis matri. Sed ſatis mihi uidetur obiter tam difficilem tractaſſe quæſtionem, cùm in aliis facilioribus tot uerbis utatur. Sed agedū ueritas illa ſit: quomodo oculis patri aſsimiletur, naſo matri, non explicat? & rurſus, cur auo materno, ut ego qui Iacobo Miherio materno auo moribus, ingenio & corpore ſum perſimilis? at decebat magis patri. uidetur etiam difficile, ut inquit Philoſophus, hoc tueri niſi utrunq; ſemen ex toto decidi affirmemus. at non deciditur. Neq; ſi decidatur, fieri poteſt ut ſimul & mas ſit & matri perſimilis. Ergo

Philoſop

Philoſophus ipſe tria ſupponit.primum quòd motus alii actu alii potentia unicuiq; inſunt. Secundum quòd cum degenerant in contrariū abeũt. Tertium quòd in proximum. Igitur Socrates & hic homo eſt, & maſculus,& homo & animal & uiuens.Si igitur ſemen ſanguinem matris euicerit,procreabitur puer patri perſimilis. Quod ſi paulo defecerit, paterno auo. ſinautem minus adhuc ualidum eſt patruo. tum uero ſi multum uincitur ut dictum eſt,fœmina procreabitur. at ſi adhuc minus poſsit non ex humano genere ſed ſolum animal, atque ideo monſtrum. at ſi minus, uiuens tantum ut mola. At uerò quomodo mas matri ſimilis aut fœmina patri? Reſpondet motum qui à patre & ab uniuerſalibus cauſis ſemini ineſſe actu: potentia autem qui à matre atq; auo. reſidet enim uis aſsimilans in matris ſanguine ipſi matri,tum auo materno,atq; auiæ.& in ſemine patris potentia motus aui ac auiæ paterne cæterorumq́; maiorum ſuorum. Cum igitur ſemen à proprio uigore deſtituitur, quòd potentia eſt agit ad aſsimilandum. formas enim plures ueritus actu ponere,potentiam finxit. uelut intellectiua quæ ſenſitiuam habet ac nutritiuam.igitur in proximam formam mouentem tranſit, cum à ualidiſsima deſtituitur. earum autem formarum nullus eſt ordo ob id alii aliis ſimiles efficiũtur. At hęc Philoſophi ratio dubia eſt:nam quomodo patruo ſimilis efficitur? cum nullum ſemen potentia patrui formam aut fratris contineat. Deinde quomodo referet quòd iam diximus pedibus & toto corpore patrem, delineatione autem uultus ipſa matrem? Tertio quomodo cicatrix patris uelut de Chalcedonio uiro dixerat in filium tranſibit?tum uerò quonam pacto ſi uicit ſemen ut maſculus fiat, nunc etiam uictum matri aut alii aſsimilabitur?Deinde ſi non exciditur à partibus quæ iam conſiſtunt, ſed à nutrimento, unde illi cauſa ſimilitudinis? an in corde totius corporis ſimilitudinem contraxit?difficilia ſane hæc & prorſus miraculis ſimilia.Beneq; meo iudicio feciſſe uidetur, qui tandiu ſolutionem quæſtionis diſtulit. nam cum in primo libro eam mouiſſet in quarto ſoluit. Dicamus igitur quòd quilibet tam pater quàm mater conſtat ex utroq; ſemine ſuorum parentum. & in diuerſis membris eſt utrius alteriuśue ſeminis ſuperabundantia.Cum uerò deciditur ſemen à patre,ſi quidem ualidę omnes partes fuerint decidetur ualidum atq; filius patri aſsimilabitur. Si autem ſemen quod ex patre deciditur capiti pertinens inualidum fuerit, uincatq́; ibi matris ſemen quoniam proceſſu temporis paternum eſt debilitatum,cæteris autem in membris ualidũ ſit, generabitur puer aut puella ſimilis patri in omnibus membris,ſolo capite auiæ paternæ aſsimilato. Quod ſi ex toto ſemen paternũ quòd à capite deciditur debile fuerit,uincatq́; uxoris ſemen,natus matri capite,cæteris in mēbris patri ſimilis erit. Quòd ſi ſemen quod ex patris capite deciditur debile fuerit: patris tamen

4. de generatione animal. cap.3.

ac matris eius seminis uis ualida, natus caput simile patruo paterno habebit. Nam patrui caput ex paterno & materno compositum est, uel altero uincente. eodem modo si imbecilia omnia ex patre fuerint exinanitaque etiã in illo maiorum uirtus, natus pro membrorum ratione in quibus semen matris, aut patrui materni aui uel auiæ uincet persimilis erit. Sicut igitur in anima est uis imaginandi & ratio & memoria, & sensus, ita in corpore sunt multæ formę, nõ solum natura sed loco distinctæ. Velut cor meum assimilatur in natura patri meo & auo paterno Antonio Cardano. & ita proauo facio alteri & atauo Aldo cum intercesserint ab illius ortu ad hanc usq; diem anni c c x x. fuerunt enim omnes uiuacissimi, nõ tamen ut audiui forma similes. Sed dices hic relinquuntur quinq; dubitationes. prima quomodo possit cicatricis uestigium transire ex patre in filium. & Hieronymus Cardanus medicus affinis noster habet in brachio sinistro uestigium nigrum pilosum in parte syluestri radii seu cubiti, quòd contraxit ad unguem ab auo paterno Iacobo. Secunda est quonam pacto cum semen non decidatur à toto neque à partibus in actu, sed sit solum nutrimentum quomodo potuit efficere sibi simile? Tertia si masculus à masculo fit quoniam membra genitalia uincunt, oportet esse genitale filii semper simile genitali patris. Quarta quia si corrumpitur forma membri aut debilis redditur quomodo potest ibi esse forma seminis alicuius parentis ualida? Quinta quia poterit patruus nulli parentum suorum assimilari, & tamen natus patruo assimilabitur. Addunt aliqui ex quibus est Auicenna, quòd ob imaginationem filii etiam alienis assimilantur. & adducitur exemplum de Iacob qui decipiens Laban socerum suum, quotiens uellet procreari agnos albos ponebat baculos decoriatos ubi pecudes bibebant, nam ibi arietes cum eis coibant: nascebanturque agni non parentibus sed ligno quod præ oculis habebant dum concumberent persimiles. Et Philosophus dum reddit rationem cur minus filii hominum quàm belluarum parentibus suis similes reddantur, in hominum imaginationem refert. Sed hoc responsum est secundum uulgi opinionem, ut pleraque quæ in Problematibus continentur. Illa autem opinio ab adulteris inducta est: quippe cum impossibile sit tamen maxime si quid sit in patre præcipuum boni, aut perspicui mali, quin uel moribus uel membris aliqua ex parte filius non referat patrem. Quod uerò attinet ad sacram paginam mihi ut medico curæ non est. ad dubitationes, igitur dico quòd quamuis semen non decidatur à membris, impressionem tamen ab illis recipit, quoniam mutatur, sed nondum mutatum est. ideo potest efficere simile & non simile. Sicque patet ratio duarum primarum dubitationum. illud adiicito quòd quandoque trahit aliquid iam assimilatum membro secum, tuncq; fit perfecta assimilatio. & si dicas

10. probl. 12.

cas est homogeneum semen, ac sibi ex toto simile, respondeo, quòd substantia simile quidem est, aliter parte pereunte homo mutilus non raro nasceretur. Sed tamen in qualibet parte mixti est tota uis, quæ postmodum distribuitur. De genitali filii respōdemus si à corde uel iecore, ut diximus non iuuetur simile efficere. Sed repatitur etiam à semine matris & à sanguine. & quandoque debile est, sed uirtus paterni seminis ipsius patris in eo uincit. has omnes ob causas frustratur similitudo. Corrumpitur autem forma membri generantis semen, quia ab aliis uincitur formis. nec est necesse ut si uictus uincitur, ut uictor etiam uincatur. de patruo parentibus non simili si filius fratris ei similis fit, casu accidit. Memento tamen ut in solidis ac seminalibus membris filius plerunq; patrem refert, sic in carne matrem. fallitque hoc delineamenta sæpe. Quæ quando multum confunduntur à multisq; maioribus secūdum diuersa membra capiunt similitudinem casu quodam, licet non sæpe, citra adulterium alienum uirum exquisita similitudine referunt. Sed dubium est cur semen factum sit in animalibus perfectis à natura: dicebat Auerroës duodecimo primæ Philosophiæ, & in disputationibus quòd à putredine genita generantur à corporibus cœlestibus, uitamque ab illis sortiuntur. com.13. & 18. dispu. 9. dubio 2. Verum secundo de Generatione animalium & in tertio eiusdem, & rursus in quinto de Natura animalium, ubi differentiam posuit eorum quæ semine & quæ sponte generantur subiectam materiam loco seminis ponit: alia enim ex aliis insecta generantur. ut maxime in quinto de Natura Animalium multis exemplis docet. Calorem autem syderum causam esse uult. Verum quomodo illud est intelligendum quòd ab Auerroë scribitur septimo primæ Philosophiæ si à forma separata animal generatur, igitur absque materia. Themistius itaque in expositione secundi de Anima dicit, animalium duo sunt genera, quorum enim perpetua est generatio, ut quæ semine procreantur, illorum est particeps magis natura immortalitatis: quæ autem solum ex putri materia ortum habent, cum illorum non sit adeò perpetua generatio, nec erunt talia immortalitatis adeò participantia naturam. ut quæ solis ac statis quibusdam temporibus appareant sintq;. Vnde liquidò apparet, semen esse ob perpetuitatem generis & immortalitatis speciem quandam. Philosophus autem & eius interpres Auerroës dixerunt quòd tam animata quàm quæ anima carent, ab exteriori mouentur motore, tametsi animata uideantur sponte moueri. lateatq; quomodo animata ab alio moueantur. nam quòd per se mouetur simile est mundo. Sed Auicenna quintodecimo de Animalibus existimat omnia animalia ex putredine posse generari. & dat exemplum de Bombycibus qui peruenerunt in urbem Scealicam: & est quasi dicas sancti seminis post pluuiam magnam, & tegebatur tota ter-

cap.1. cap.11. cap.1. & 19. com.31. cap.14. t. & cap.17. cap.1.

ra & fecerunt ſericum. Et hoc animal fuit cognitum etiam Philoſopho quod nos nunc putamus nouum quinto de Natura Animalium. refertq́;
cap.19. primam Pamphilam Platis filiam in Co inſula ex illorum cotto texuiſſe telas, atque inde ueſtes. ergo non hoc noſtrum ſericum eſt quo utimur, neque dum ſericum erat in pretio apud ueteres fuit. Igitur ut ad propoſitum reuertar Auicenna aliud dat exemplum de ſcorpionibus amici induſtria genitis qui alios generauerunt, tum de piſcibus in noua aqua. quod nos ſingulis experimur diebus, magna etiam piſcium iactura Lucius innaſcitur. cum nemo tam amens ſit qui illum cupiat ineſſe ubi redditum ſperat ex piſcium prouētu. Sed quòd maximum eſt de Fibro animali enarrat hiſtoriam, hunc Caſtorem quidam uocant. Hic genitus uidetur ex putredine, cum uiſus ſit ſolus in prouincia quæ multis millibus paſſuum diſtabat, ubi ea animalia procreari ſolent. mitto quòd lepores & capreolos in Aegypto procreari poſt Nili fluminis inundationem plerique fidedigni hiſtorici, non ſolus Auicenna affirmant. Auerroës tamen ut dixi duodecimo primæ Philoſophiæ contra Platonem ac Themiſtium inuectus, inquit, non eſſe formas ſeparatas quæ animalia poſsint generare, aliter poſſent generari abſque agente eiuſdem rationis ſeu ſemine. Sed dicit in utriſque animalium generibus ſufficit ſola materiæ præparatio. Dicit uirtutes igitur hæ ſunt in utriſque ſimiles, niſi quòd præparatio in materia putri eſt à ſolo ſole, ſed in ſemine à ſole & à patre. iſta igitur præparatio inquit, à ſole ipſo in utriſque ad actum reducitur generatioq́ue ipſa perficitur. nec requiritur ad hoc forma ſeparata. Cum igitur animal ex ſemine genitum primo à natura intenderetur, non potuit ſol ſupplere ſolus ad materiæ præparationem, ſed proprium agens requirebatur, cuius ope nunquam ceſſaret talis præparatio. aliter non primo ac principaliter, ſed caſu quodam uelut quæ putri natura conſtant, animalis huius conſeruatio à natura intenderetur. Qui igitur poſuerunt ideas, ut Plato & Themiſtius atque Apharabius Platonem ſequentes, ſuſtulerunt præparationem hanc. quoniam poterat idea non ſolum quemadmodum ſolis calor educere, quod erat præparatum ad actum: ſed ipſam præparationem ſine proprio agente perficere. atque ita non ſolum omnia animalia ex putri materia generare, ſed ex qualibet materia quodlibet animal. Differt igitur opinio Platonis ab opinione Auerrois in tribus. primum quòd non omnia animalia poſſunt ſine ſemine generari. Secundum quòd Idea non eſt ſufficiens ſola in genitis à ſemine inducere præparationem. Tertiò quòd agens incorporeum, utpote Deus benedictus, licet contineat in ſe uires omnes, non tamen agit quicquam niſi medio corporis. &
idem

idem de Ideis erit ſtatuendum . primam enim cauſam omnes formas continere conceſsit Auerroës duodecimo primæ Philoſophiæ, pro his autem explicandis, licet ex Themiſtio & Auerroë multa poſſemus adducere, hæc tamen ſufficiant. com.24.

Reliquum eſt tandem, ut paucula his adiiciamus materiæ neceſſaria, uelut de ſenibus, diximus quòd ſimiles ſibi procreant: quoniam non ſolùm,ut dictum eſt,multum ſeminis effundant,ſed etiam quia concoctum. ſi tamen humidius ſit, fœmina generabitur. non enim, ut diximus,magis confert ad maſculi generationem calidum, quàm ſiccum. qui autem multum concũbunt, aut fœminas procreant, aut ſibi diſsimiles filios. In expellendo autem ſemine,hic ordo ſeruatur, ut ualidiſsima pars ſit iuxta Galeni ſententiam,ut dictum eſt,quæ primò eiicitur,debiliſsima quæ ultimò. ob id qui arctũ habent uirgæ foramen, ut adoleſcentuli,rarò generant,& fœminas,& infirmos.plurimum etiam ad generationem obeſt, ſi non intẽtus coles ualde ſit,ſed flectatur. accidit hoc uitio nerui cuiuſdam ſub cole exiſtentis, qui glandem ad ſe inflectit dum membrum tenditur. frangitur autem in coitu bona fortuna quibuſdam,aliis autem integrum manet, impeditq; generationem magna ex parte. debilesq; procreat natos.Hæc igitur tot ac tanta de his dicta ſufficiant.

FINIS.

HIRONYMVS CARDANVS MEDICVS AD LECTOREM.

CIO quàm multa mihi, lector candidiſsime, circa ea quæ hîc ſcripſi, obijci poſsint. Cumq; communis hic timor fuerit ſcribentium,ex eis pleriq;, inter quos Galenus extat, libros ſuos accuſationibus excuſationibusq; citra artis utilitatem, ſed non citra legentium tædium atq; iacturam referſerunt. Honeſtiorem ego ſanè arbitratus ſum orationem illam atq; utiliorem, quæ nec lectorem nolentem uexaret, nec moram ſtudijs afferret, & ſimul cùm præſentium calumnia à libro ipſo excinderet.Sic enim præſentibus me ſatisfacturum puto,& nugæ hæ ad poſteros non deferentur.nec immixtæ libris noſtris illorum ordinem conturbabunt. Scripſimus aliàs de Conſolatione libellos tres, & de Proprijs libris unum, in quibus

quantis calamitatibus afflicti fuerimus, quàm forti animo rem literariam nixi fuerimus augere edocuimus. Neq; nobis, quod sibi pleriq; nostrorum temporum affuisse gloriantur, Mecœnates ulli unquam fuerunt: utinamq; non magis fuissent qui obessent: ita ut sine auxilio, ita etiam sine impedimento fuissem. Solus Sfondratus Cardinalis annis ab hinc tribus aut quatuor non mihi leui fuit auxilio: ita tamen ut ob fortunam meam potius propulsauerit iniuriam, (neq; tamen id parum fuit) quam euexerit. Fuerunt & qui ad Astrologiam impulerint, non tam, ut reor, quòd sperarent, quàm irriderent artem, quæ prorsus uana & habebatur, & erat. Nempe in tam absurdo labore nihil contulere, ut neq; alius quispiam. Fortunáne id acciderit mea, an temporum uitio, non sat scio. Verùm mihi cum illo non secus ac Herculi cum Euristheo contigit. Quæ inaccessa enim sperabat, ad illa mittens mundum à multis incommodis liberauit. Sic nos aliqua spe lactati, dum in incerto uagamur labore, Arithmeticam compleuimus, Astrologiam quæ futura prædicare docet in lucem eruimus: docuimusq;, nullam aliam artem, nec medicam ipsam, minus esse fallacem. Ex centum enim iudicijs tum temporum, tum singularium hominum, mensibus ab hinc decemocto (nam uix duo anni sunt, quo tantum absoluimus laborem) editis, nullum irritum fuit. Verùm priuatim ab initio, non tantum quòd metueremus infamiam, sed ob indignationem potius ista prosequebamur. Suntq; huiusce rei in edito anno præterito libro, non pauca experimenta. Dij boni, quantum potest inuidia! olim cùm medicus essem, Astrologiæ uerò ignarus, pro Astrologo habebar, pro Medico non habebar, nunc deferuescente paululũ inuidia Medicus sum ex toto, non Astrologus. Ergo ea de causa, ut essem quod non essem, nõ essem quod essem quasi ludibrium de me agente Fortuna, liberalitatem Alphonsi Auali Principis expertus sum. Qui quandiu nõ alieno, sed suo uixit arbitrio, & splendidus & liberalis & uirtutum amantißimus fuit. Postquam ut in pingui solo inutiles spinæ creuerunt, obrutus alienis consilijs, naturã propriã retinuit, solita munia non obiuit. Ergo, ne quis diuini ingenij Principem damnet, donec se illo meliorẽ ostendat. Interea illustrißimi Senatus uotis, tum primũ Præsidis Iacobi Philippi Sacri uiri singularis uirtutis, Sfondratiq;, cuius nunquam memoria meo excidet animo, Ioannisq; Angeli Aricimboldi autoritate ad Medicinæ lecturam traductus sum. Nuper uerò ijsdem fermè consilijs, adiuuantibusq; optimis è nostro collegio: iterum Papiam redij. Quare non est, ut cum fatis fermè potius, quàm hominum uoluntate adiutus uidear, tam pauciq; de me bene mereantur, ut uel ueritatem timore supprimere, uel blandiri cuiquam indigno, uel fortunæ uarietatem formidare debeam. Nam mutuum scabere etiam mulis datum est. Nos quòd nullis succresce-

re uel

re uoluerimus à multis ob id odio habemur. Sed quantò fortuna nobis magis obstitit, malorumq; hominum conspiratio, eo Diuinus nos quidam spiritus, & non sperantes clarius tutatus est, & adiuuit. Quid ergo est, cur timeam ea amittere, quæ mihi dono insperata aduenerunt? Nec tamen omnes odio habui, sed laudaui Andream Vesalium ob uirtutem: nam hominem nondum è facie noui: & mihi hoc certè commune est cum illo, ut pro ueritate ipsa quandoq; Galeno aduersatus sim. Sed, en, impium est Galeno aduersari? Heu stulte, ac miser, an non ille homo fuit? an non solùm omnibus suis prædecessoribus, uno excepto Hippocrate, contradixit? sed etiam eos, per quos profecerat, magistros ignorantiæ arguit? En, audi quid dicat dum medicamenta ad singulos morbos conscribit. At uerò Archigenes, ut si quis alius, quæ ad medicam speculationem attinent, diligenter ediscere studuit, atq; ob id quàm plurima scripta memoratu digna reliquit. Non tamen in omnibus sanè quæ tradidit irreprehensibilis mihi uidetur: uerùm uelut & ipse pleraq; eorum uirorum, à quibus adiutus euasit optimus, reprehendit: sic par est ipsum delinquentem à nobis posteris redargui. Difficile enim est, ut qui homo sit, non in multis peccet: Quædam uidelicet penitus ignorando, quædam malè iudicando, quædam tandem negligentius scriptis tradendo. Sic nos rationem ac experimentum præponentes, in reliquis Galeno, ut par est, plusquam cæteris alijs omnibus tribuimus. At qui omnia illi tribuunt, non tam illius esse studiosi uidentur, quàm reliqua omnia ignorare. Quòd si modicæ pecuniæ causa siliquam Indam, manna, saccharum, rhabarbarumq; Galeni medicamentis & Hippocratis relictis amplectuntur: quænam, rogo, impietas est, ubi error Galeni multorum hominum morte pensatur, ubiue experimento ipsi contradicit, illum uel infensis astris tueri uelle? Ergo illa ex toto, & reliqua Galeno ignota relinque medicamenta, tuncq; prorsus te credam esse Galenicum. Verùm, dicis non adeò feliciter mihi res in medendo succedent, relinquentq; me homines. Itaq; non te Galeni amor detinet, sed præceps inuerecundia. Quid enim prohibet si in manifestis multa Galenus ignorauit, in occultioribus longè plura nesciuisse? At dices, singulares rerum species ignorare potuit, medica ars præceptis generalibus constat: quæ ille non solùm sciuit, sed etiam tradidit. Sed si tradidit, non peruenerunt: quæ autem non peruenerunt, sunt ac si non tradita nobis fuissent. Cùm enim multa, imò plusquam dimidium scriptorum suorum perierint, si non illa repetijt ac frustra scripsit, necesse est nos omnibus his indigere. Deinde si per generalem rationem regulam illam intelligis, quæ docet, contraria contrarijs curari: ego sanè fateor omnia tradidisse Galenum: sed & ante eum Hippocratem, nulloq; huius causa libro indigemus. Sed si singulorum morborum signa, modos,

causas,

causas, symptomata, auxilia: tum corporis partium numerum, situm, utilitatem, qualitatemq; intelligimus, necesse est etiam in scriptis Galeni multa, uelut inter illius medicamenta, ac maximè necessaria deesse. Quamobrem nec his duobus libris tantum, sed decem alijs ista sum prosecutus. Veruntamen tres proximi, qui sequentur, iuncti uix hunc unum superant magnitudine: Sextus iustam habet magnitudinem: succedentium illi nullus primi magnitudinem æquat. Quod si in posterum Mecœnas aliquis affulserit edentur: si non, supprimere eos consilium est. Nam primo edito satis prouisum est ex arte ad necessaria uitæ: hoc autem secundo ad gloriam. Simulq; experiemur, an fortuna nostra posit Principum optimam naturam superare. Neq; enim ego ille sum, qui impressorum lucellis inhiem: quinimo sæpe oblatos renui. Satis mihi est, quòd certatim ab illis expetantur usq; ad contentionem, quodq; maxima cura illorum in lucem prodeant. Quod etsi multi de seipsis suisq; laboribus glorientur, noster hic tamen rerum nostrarum contemptus, confessioq; nō gloriosa, plus secum habet forsan existimationis quàm multorum qui sua inaniter iactant. Nobis nostra contemnentibus, aliosq; accusantibus prospera magis in dies successerunt. Quod non inuidia, aut iniuria, in quenquam, uel liuore, uel odio, non ambitione, sed morū huius temporis improbitate id effecerim. Ergo hoc, atq; primo edito libro, qui fermè totius operis contradicentium medicorum tertiam partem magnitudine æquant, quantum rei medicæ accessionis factum sit, tute lector extima absq; liuore. Neq; tamen quenquam laudibus suis, etiam præter Vesalium, fraudaui. Manardum coactus sum improbare, quòd nihil inuenerim in eo quod laudare queam. facit & hoc studium atq; ingenium nostrum, illius conatibus ex toto contrarium. Ille ut uideretur magis quàm quod esset, diceretq; potius eleganter quàm uerè diligenter cauit: nos ut uerè potius, quàm eleganter scriberemus. esseq; mallemus, quàm uideri. Eo forsan factum est, ut quibusdam obscuriores uideremur. Sed tamen clara hæc quantum artis subtilitas postulat, nostra sunt. Qui existimant artem facili oratione tradi posse se illam ignorare fatentur: qui persuadent, deceptores sunt. Qui cupiunt, molles, atq; etiam illius exercitatione indigni. Qui enim non longè difficiliora scriptis his potest intelligere, hic ut plures ægrotantes occidat ignorantia sua, necesse est. Ergo difficultatis quantum arti fuerat necessarium, facilitatis quantum ad discendum conueniebat immiscui. Arabum sententiam, rationes, experimentaq; non spreui. An decuit eruditissimos uiros, optimosq; Philosophos, ob solam uel linguæ asperitatē, uel rudes interpretes aspernari? Quosdam Græcè obgānientes, nec Philosophiæ, nec medicinæ gnaros, solum nomen Galeni, tamq; illud Hebræorum ineffabile Dei quod septuaginta duobus elementis con-

stare

ſtare affirmant, iactantes amplecti, tum maxime quòd rationes negligere ſe præferunt, uerè autem fugiunt. Fateor Iacobum, & Vgonem, turbamq; illam quam Gentilis excitat chimericis idolis plenam, parum ad medicinam conferre. Sed in uno Cōciliatore, Auicenna, Raſeq;, quid habes præter linguam, quæ regionis aut ætatis fuit calamitas, quod impar tuis ſit egregijs inuentis? Quid cum ſubtilitate Auerrois, cum iudicio Auicēnæ, cum grauitate Raſis, cum doctrina Conciliatoris conferri poteſt? An illa ueſtra decem inuenta, quæ alter ab altero ſurripit, nunquam habitura finem contentione, his comparare audetis? Sit Galenus modo diuinior Hippocrate: an non eſt homo, errareq; poteſt? an non illius maxima pars librorum concidit? an non qui prima & optima Aldi exemplaria emendauit, nō minus Græcarum literarum, quàm etiam medicinæ ignarus fuit? an ad illum, uel illo teſte ſine Philoſophia, Geometria, Arithmetica, Dialecticaq; accedere licet? Deinde quid ex illo uidiſtis qui tantum gloriamini, aut ſi uidiſtis nōne è memoria excidit? Facile eſt ex ungue Leonem ut dici ſolet, agnoſcere. Quidam in nobis memoriam æternam eſſe putarunt, quod prompte de Galeni ſententia reſponderem, nec unquam deceptus ſim. id quomodo factum ſit dicam: totum perlegerā illum, adnotaueramq; locos pauculos in quibus à ratione diſcedit: cum itaq; illos commendaſſem memoriæ, in cæteris quæ ratio ſuadebat, reſpondebam. hocq; cum Galeno ſimul conſentiebat. ita leui labore rem penè infinitam memoriæ commendaui: ſimulq; rerum ſcientiam adeptus ſum. Hoc idem ut lector facias, illorum nugis relictis, ſuadeo. Hoc autem ut facias omnes illas artes ut diſcas neceſſe eſt.

DE SARZA PARILIA.

RADIX quædam nuper tenuis ac ſubcrocei coloris ex India aduehitur, quam ego omnium Mediolani primus uidi: erat autem non abſimilis liquiritiæ tenuiſsimæ, rugoſa ſcilicet, (nam ea talis cùm ſiccatur euadit) & colore inter croceum & cinereum: ſed guſtus ſubamarus erat: odor uix ſentitur. uncia una in lib. ij. aquæ colorem addit uini rubri turbidioris, odorē quaſi grauem, amaritudinem non leuem, & ſumme prouocat ſudorem. Partium eſt tenuium craſſarumq;, nam amaritudo in terreo conſtat: calida in fine primi ordinis, ſicca in ſecundo: epota cum tenui uictu, ſcilicet pane bis cocto, atque paſſulis, per dies XL. Gallicam luem plus iuuat quàm Cina, aut lignum quod Sanctum uocatur. Expedit autem ut ſic etiam opituletur his qui arthritide laborāt, & ulceribus prauis, & his qui ob pi-

nn tuit

tuitosum humorem laborant œdematibus, aut morbis trans Hepar. In obstructionibus autem concauæ partis iecoris & uentriculi mala coctione, non auderem hoc tentare, nisi forsan uictus tenuitas nos à periculo tutos redderet. Quòd etiam iecur confirmet, quodq́; lienem extenuet, quòd incipientem elephantiasim curare possit, & hoc uerisimile est. Dantur decocti unciæ sex in singulos dies summo mane, id est, hora diei secunda, tantundem horis ante cœnam tribus: tum cum cibo quantum uolet. Permittitur autem sudare contectus pannis ab assumpto potu: uerùm ut sudauerit, liberior est quàm in assumptione indici ligni: neque enim prohibetur quin in solita prodeat exercitia, nisi frigoris metu, unde contectus pannis esse debet, & uitare infausta tempora pluuiarum, uentorum, & frigoris. Meminerit eius quod scripsit Hippocrates, Vbi fames, laborandum non est: atque similiter cauendum, ut inquit Galenus, à sectione uenæ: sic et à uenereis, ac curis nimiis: singulis tamen decem diebus purgare conueniet corpus, cum catapotiis quæ lentos humores & crassas feces expellere possint: quales ex Aloës, collocynthida & Elleboro componũtur. Alii præbent siliquam indam cum dia catholicone, quod ut minus utile est, ita magis tutum. Habet autem præcellentem inter sui generis medicamenta uim hæc radix, in emendandis capitis ac cerebri uitiis: seu ob tenuitatem, seu ob proprietatem quandam. Et quanquam hæc ita sint, candide lector, non tamen tantæ uictus tenuitati seorsum præsertim purgationibus frequenter adhibitis, parum ad curandos consimiles morbos tribuerem. Quo fit, ut Gallicam hanc pestem inter frigidos affectus collocauerim. Sic humana solertia in dies inuenit quod iam inuentis merito præponi possit. Vidimus in claro uiro Martino Chiaues Hispano post modicæ quantitatis haustum (nam in eo periculum primo fecimus) crassam atque sanguineam materiam à naribus descendentem: ita ut propter os quod intermedium est miraremur, quanquam ulcera aliunde usque ad os penetrantia, à descensu diuerterent. Constat autem Indicas res maiori præditas esse uirtute, etiam pro qualitatum ratione. Sed de hoc à nobis in libello de Subtilitate dictum est. Nunc autem quoniam ita sit, solum intellexisse sufficiat. Quodque generaliter peregrina medicamenta plus agant: aër autem, atque cibi, ac potus patrii, ad uitæ usum magis conducunt.

HIERONYMVS CARDANVS MEDICVS MEDIOL. ILLVSTRISS. AC EXCELLENTISS. FLORENTIAE DVCI S. P. D.

POST *peractam libri secundi Contradicentium medicorum disputationem, uisum est mihi utile pauca addere pro exemplis consiliorum, & nouorum auxiliorum, tum etiam morborum. Selegi autem morbum meo iudicio difficillimum, è re occasione nata: tum etiam medicamentum ualidißimum: consiliumq; morbi obscurißimi, quod tamen sorte mihi quadam exarandum uenerat prioribus diebus. Ergo iam rem exordiar.*

HISTORIA MORBI VALIDISSIMI AD EXEMPLAR TRIVM LIBRORVM EPIDEMIORVM, QVOS OLIM AGENS IN SACCENSI OPPIDO CONSCRIPSI.

VM Calendis Augusti anni M. D. XLV. Mediolanum è Papia reuersus essem, Princeps optime, ac sapientissime, ad pristinam medendi exercitationem me contuli. atque in ea solita usus felicitate, præter duos diutino morbo sub aliis medicis conflictatos, neminem penitus morte amisi: cum tamen quingentis ac etiam pluribus ad Aprilis usq; Calendas ægris manus admouissem: tantum potest uera ars si ad hos fucatos nebulones conferatur, qui non artis præceptis intenti, sed conspirationibus atque calumniis, bonos quidem infamia, ciues autem ægros morte afficiunt. Sub Calendis Aprilis tamen quibusdam manus admoui qui omnes cum uno ac eodem morbo laborarent, XX. die sub initio periere, nec ullus celerius aut tardius ex languentibus. Quinimo adeò constanter eam diem obtinuerunt, ut cum, quædam mulier Anastasia in domo illustris uiri comitis Ioannis firmi Triultii ægrotaret eo morbo, à prima statim uisitatione libere affirmauerim eam proxima diei Dominico succedenti nocte perituram, quod esset ea nox XX. diei initium. ego autem XV. die morbi uocatus sum, reliquo tempore in manibus fuit medici experti amicique nostri, ac rectè in arte sentientis. Cum igitur quinque sic periissent, nec uenæ sectio nec purgatio, nec uinum, nec uictus tenuis, nec uini abstinentia, nec cataplasmata, nec ea quæ cordi conferunt profuissent: sed eodem morbo laborantes iisdem symptomatibus eodemque modo ac eadem die perirent: uisum est mihi dignum munus, si qualis hic esset

morbus adeò letalis conſcriberem. Primum quæ laborabant omnes fuerunt iuuenculæ uirgines, atque hoc mirum, dolor aderat ſuper umbilicum, aſsidua nauſea & cibi faſtidium. tum deiectiones corruptæ malè olentes, & quibuſdam diebus pluſquam conueniret, uenter demittebat, aliis autem mediocriter ſiſtebatur. non tamen decretoria erant hæc, nec diebus decretoriis, ſpiratio ipſa paululum denſa & non omnino naturalis. calor exterior moderatus adeò ut uix perſuadere poſſem aſtãtibus quòd febricitarent: pulſus tamen duri, ueloces, parui ac frequentes, ualidam febrem oſtendebant. lotia qualia ſanorum ferme. nebulæ aliquando ſuſpenſæ in his, aliquando ſedimentum. Mens continuè conſtans, uigiliæ doloris perpetuitatẽ conſequebantur: nec tamen ſemper dolor ſomnum uincebat. ſub XI. diem omnibus omnia uiſa ſunt mitiora. Pulſus tamen aderat cordis, & ſingultus: ſub XVII. omnia adeò manifeſtè intendebantur, ut morbi magnitudo ne ipſos iam tunc lateret aſtantes, à XIIII. die uenter totus ubi uentriculi regio dolitabat, cum ipſis lateribus, tum etiam intumuit. XIX. oleoſum quiddam ac quaſi ſubnigrum euomebant. initio die XX. moriebantur. mortuis ungues liuidi ac ſubnigri & uenter, ut uter inflatus. dum uiuerent bene ſemper ſperabant & nunquam delirabant. XIX. difficultas ſpirandi ne ipſum latebat ægrotantem. die XVIII. omnes aluum copioſe demittebant. Hæc fuit morbi ſæuiſsimi enarratio, quæ tamen paucißimis aduenit. Nunc igitur uidendum qualis nam fuerit morbus: atque ut exiſtimo hæc diſpoſitio eſt uentriculi phlegmon, inquit enim Raſes ut quidam de nominibus ſoliciti dicunt: Si cum dolore uentriculi febris fuerit, & apoſtema manifeſtum cum ſenſu caloris in tactu æger ex baſilica (iecorariã ſolemus uocare) ſanguinem mittat, haud dubie quia phlegmonem adeſſe intelligit, ut etiam Matthæus Ferrarius in expoſitione docet, & Platearius, docentes etiam generationem ex mente Gentilis ſi quidem, quòd fiat per infuſionem bilis in tunicas ex concauo uenientis. Et patet, Quòd Symptomata ſecundum illos præter propria etiam ſigna conueniunt: & ſunt, Doloris uehementia, æſtus magnus, pulſus cordis, ſyncope, frigiditas extremitatum, ſudor frigidus, deiectio appetentiæ, corruptio exeuntium. Quod autem dicunt de ſtupore, alienatione, conuulſione ac ſubeth, non apte ponitur, nam cataphora laborant, atq; ſic ſubeth exponi debet, cum ſubeth ſeu grauis ſomnus à frigida cauſa & plerunque humida fiat, carum uocant Græci. Reliqua non ſunt ſigna propria nec etiam uera perſæpe, nec ſecundum rationem. Nam licet ſit in membro neruoſo quia tamen extenditur ab omni parte, non fit uera conuulſio ſed ſingultus qui ſpecies eſt conuulſionis. Sed ut ad Raſem iterum reuertar, ipſe poſuit ſuam curam meliorem in libro Diuiſionum per lactis potum &

lib. 9. ad Almãſor. c. 64.

trac. 6. cap. 13. Diuiſ. 26.

cap. 59.

comp

compreſsionem: ſed hoc cùm iam fuerit ſuppuratum, quod in phlegmone continetur. Sed & quæ ad pulſum attinent, his conſentiunt quæ à Galeno in quarto de Præſagio ex pulſibus ſcribuntur. Pulſus duri atq; cap.6. creberrimi in uentriculi phlegmone ſunt. Sed ſi in ore eius ſit phlegmon, adeò duri eſſe nequeunt. Dilucidius etiam dum de Cauſis pulſuum loquitur ex Iſagoge. Nam ſi inflammatus ſit duntaxat, ita mutat pulſum, libr.4.cap.24. ut neruoſi corporis diximus inflammationem ſolere. Si comprimatur, uellicetur, langueſcat, ſingultiat, uomat, nauſeet, faſtidiat, doleat pro genere ſymptomatis. Subiungit languidi parui paulò celeriores, & admodum crebri euadunt pulſus. Superius autem declarauit quòd pulſus in- cap.7. flammationis partis neruoſæ parui ſunt, duri atq; ſerrini. Itaq; de ſignis ſatis cõuenit, licet parum aptè ea diſponant recẽtiores. Sed quomodo fiat hoc apud me uehementer dubium eſt. Nam quod ex infuſione fiat chili ac nutrimẽti, uidetur fermè impoſsibile, uidemus enim omnes phlegmones fieri ex uenarũ tumore, quod etiã ſenſiſſe uidetur Galenus libro de cap.3. Inæquali intẽperie. Quomodo autẽ fiat ex uenis quæ ab hepate prodeunt adhuc dubium eſt. illæ primo in exteriorem tantum tunicam uentriculi ingrediuntur. Quod ſi ex caua uena prodirent non mirum eſſet fieri phlegmonem. At Veſalius oſtẽdit ex ſtelechia ſola nutriri uentriculum. imponit autem Galeno quòd uoluerit etiam ex caua uenas ad illum per- libr.5.cap.3. uenire. Sed hoc Galenus nõ cẽſet. in ſexto enim Anatomicarũ aggreſsionum qui locus à Veſalio adducitur, inquit. Atq; uena quędam ex iecino- fol.4. re ad lienem pertinet cuius proceſſus in uentriculum defertur: eius uero pars quædam, poſtquàm omnibus lienis partibus propagines tranſmiſerit, in uentriculi gibbum aſcẽdit. Et infrà paulum, Vena portæ quam recentiores, quòd aliarum ſupple quæ ad membra nutrimenti deferuntur quaſi caudex ſit, στελεχιαῖαν uocant. ubi manifeſtum eſt de portæ uena illum intelligere, atq; ob id minime uenam ſecare oportet. Hoc nanq; auxilium prætermittunt Alexander & Aetius: Paulus autem curæ non lib.3.cap. 9. meminit. At dices Raſes ſanguinem mittit, & Auicenna & Auenzoar: libr.9.cap.16. Reſpondeo morbi magnitudinem inſpexere. Sed non eſt cura propria. 13.32.trac, 4.cap.3.

Mirum eſt igitur uel quomodo fieri poſsit ex porta uena trahente, multoq; magis quomodo curari, cum nec ſectio uenæ nec clyſteria nec inedia auxilium afferant, cum etiam inedia & multo magis medicamentum omne uel etiam leniens non leue inferat detrimentum. 1.Theiſir tracta.15.cap.2.

RESPONSVM PETITIONI M. ANTONII MAIORAGII, SEV, DE RADICE CINA EIVSDEM HIERONYMI CARD. MEDICI MEDIOLANENSIS.

5.Can. tract.5. cap.2.

N casu huius eruditißimi uiri laborãtis erosione gingiuarum & dentium : concußione facta ex humore calido & acuto:quæsitum est an radicis Cinæ exhibitio cõferre poßit? Respondeo quòd iuxta Principem medicina experta melior est quàm non experta. Et manifestum est ꝙ in phthoe cum aliis auxiliis curaui fratrem Petrum Martyrẽ : & filiam Bartholomæi ephippiarii:& filium Gabrielis de Rigamonte:& Hieronymum Tiboldum : & filium fabri lignarij habitantis sub porticu porte Tonsæ: & mulierem iuxta sanctum Marcelinũ, omnes ex phthoe exquisita deploratos,& ab alijs ut breui morituros medicis relictos: cum quibusdam eorum,nec uiuentis effigies superesset,alios etiam innumeros curaui ex eodem morbo tribus illis uijs regijs narratis in libello Experimentorũ quos longum esset referre,præsertim cum ex his plures non essent, adeò ut hi quos ego narraui confirmati. Et nunc à biennio citra omnes prȩter unum curati sunt,aut ex toto:aut ut poßint pluribus annis superuiuere. Quare non uideo cur mihi cina sit experimento in phthoẽ cura tentanda: tum magis quòd generosi quidam medici nostri uoluerũt in cura illius Thesaurario Martino illam exhibere,conspiratione eripientes illum è manibus meis,cum nondum cognitus essem in tam præclara experientia, spe huius noui medicamenti, & intra menses quatuor miser ille uitam finiuit.nostri autem adhuc omnes etiam uiuunt,uidẽturq; potius omni alio morbo perituri quàm ex phthoẽ. Sed nec in gallica lue ligno sancto potest cõparari, nos enim cum plusquàm centũ nobiles ex ea curauerimus nunquàm cina indiguimus. Quare cum minus ualeat in quibus maximè probatur,quid in hoc sperandũ?Vt tamẽ aliquid de Cinæ natura ac uiribus dicam.Est illa quidem radix non parua,crocei ac subalbidi ferme coloris, pallida, & gustu subacida,odoris ferme nullius, ut quæ sit quasi ilgnum.adeò efficax ut nullum aliud medicamentũ ne uenenum quidem poßit ei comparari.Nam primo uel septies cocta uel etiam plusquàm decies, uim præbet medicamenti egregii: & aquam ut pulli ius efficit: & uncia eius incoquitur aquæ unciis cc.ferme donec ad lxx. redeant. Nihil autem est,quod tandiu uim suam poßet ac in tam magna aquæ quantitate

Quomõ Chinę radic[is] decoctũ paratur atq; sumatur.

tate impartiri. uehitur ex India è regione Ciniana ut existimo. Scinditur in subtilissima frusta lataq; ut coronati aurei: atq; ut dixi. cc. aquę unciis, uncia una in nouo lebete terreo lapideóue immergitur feruetq; donec ad LXV. redeat, intecto semper uase ne fumus possit exire, inde ab igne detracta proxima igni cōstituitur, circūuolutis pannis ne uel quicquàm exire possit fumi, aut repente refrigerari. Purgans decoctū reddit dimidia Ganti drachma quæ Aypi est radix. In singulos autē dies renouatur decoctū, camarescit enim ut pro XXIIII. diebus XXIIII. uncię sufficiāt. Bibuntur summo mane ut calidissimi decocti unciæ XIIII. pannisq; prolicitur sudor: inde licet post tres horas bene contectum pannis etiam si non sudauerit è domo exire. Seruatur interim calida usq; ad uesperas bibiturque cum cibo nec aliud omnino quicquàm, sed & interdiu, non tamen adeo feruens, sed quasi tepida. abstinebit à uenere, meridianoque somno, cibis etiam omnibus acribus, salsis, amaris, acidis, lacte, hisq; ex lacte fiunt, tum iuribus ac fructibus utetur pane ac pulli carne elixata in singulos dies bis. à cibo autem etiam melle, hoc enim huic decocto maxime cōuenit. Post XIIII. diem autē pullis assis uti licebit, absq; condimentis. Si morbi gallici causa exhibeatur, lauentur hoc decocto singulis diebus optime ulcera, & panni ex illo madidi imponantur, absq; ligatura. licet etiam post VIII. dies semel, si uirtus admodum sit debilis uini aliquod decocto hoc lymphati bibere, atq; ita interdictis duobus diebus repetere. Si aluus non demittat decocto oleo rosato melle & sale enema fiat, nec aliud alterius generis. subducit enim aluum egregie. cogitur autem aluus plerunq; à VII. die ac in posterum suppressa manet: quo tempore etiam incipiunt in gallico morbo sæuissimi dolores scilicet à VII. die, sed hi ut plurimū ad XIIII. terminantur. alui autem durities manet usq; ad finem dierū, quibus decocto utitur. Peractis XXIIII. diebus colligitur lignum quod relictum fuerat in singulos dies ac in umbra siccatū exacte, denuo comminutū in exiliores partes tantundē aquæ incoquitur, sed ut duæ unciæ ligni CC. aquæ imponantur. redeant autē ad LXV. ut prius, exhibeturq; eadē ratione iisdēq; pręceptis per duodenos dies. interim autē licet ludere, spaciari, contectum pannis, negociariq; serenis trāquillisq; diebus. Manifestū est autem quòd natura & proprietate hoc agit Cina, aduersus gallicum morbum, non autem licet uictus tenuitatem, ut in ligno sancto in causam curationis adducere. Neq; siccitate id agit sola. impinguantur enim accipientes. uis igitur eius exiccans, & putredini tum ob hoc, tum ob uim propriam resistens. habet & acrem partem ob quam ad amarū conuertitur facillime, & utentes ab acribus amaris acidisq; ac salsis arcet. ualde enim tenuium est partium, habet & partem succulentam ac dulcem & unctuosam, qua impinguat,

guat, & proprietate sua iecur confirmat. Ob hęc igitur ad quæ prosit satis est manifestum. Hydropi siquidem, ulceribusq; malignis, phthoë, sed non sola. lepræ, elephantiasi, gallico morbo, & atrophiæ & scirrhis iecoris.

HIERONYMVS CARDANVS MEDICVS AD LECTOREM.

CVm iam aliâs non pauca consilia condidissem amicorum laborantium precibus persuasus, eaq; omnia ut qui nihil minus quàm quod posteris mei memoriam relinquere posse sperarem, Christophoro Cribello tradidissem, medico & amico meo: morte illo nobis subtracto, nescio an fato potius quàm negligentia interciderunt, erant autem supra decem. cum autē & in hoc scribēdi genere multos errare uiderem, nec esset locus illa adijciendi, debentur enim operi epistolarum, quæ à somnij monitu collegeram, libello illi addo, addamq; in posterum unum, tamen ne procrastinatio quam damnum in re necessaria afferret ex his quæ supersunt, atq; idem ultimum ad hanc usq; diem scriptorum operi huic inserui. tum ob morbi raritatem. quanquā quatuor præter hunc qui à nobis consilium petijt, nunc tali dispositione afficiātur, quibus nunc opem affero. dum autem quasi à longe spectans curarem ipsos, melius quoquomodo habere uidebantur, cum ab alijs partim læsi, partim frustra curati uiderentur: atq; in hoc solo præstare illis uidebar. Nunc laborem hunc ob negotia mihi perdifficilem suscepi. cum enim uix sufficerem curādis ægris, opus quod duobus diebus absoluissem aliâs, nunc XI. diebus nec sine iactura noctiū & ualitudinis, finē accepit. ob quam causam non quòd melius reliquis elaboratum, sed quod laborauerim in eo magis hoc unum inter omnia huic adijciendum selegi. Cæterum ad hanc usq; diem cum nulla eis qui hoc morbo detinebantur spes salutis appareret, duo ex his plene curati sunt: & qui consilium à nobis exegit, alius meliuscule se habet, alius nullam ex hoc opem sensit. Sic & in his fortuna etiam suas sibi uindicat partes. Atque ut uideo mulieres facilius ab hoc morbo curantur.

Consi

CONSILIVM PRO D. BARTHOLOMAEO CHARABELLO.

IC patiens iam à quatuor annis citra, patitur dolorem quẽdam in partibus uentris ac pectoris: cuius initium fuit ex potu uini acerbi & austeri post laborem uehementem, succedentem cõualescentiæ ex febre tertiana. Et primùm cœpit in partibus uentriculi: deinde per auxilia recessit, & remãsit in quiete per tres aut quatuor menses, ut ipse mihi refert: demum reuersus est dolor eodem ferme loco, & sensim ad alias etiam partes declinauit: modo ad uentrem usq; ad pectinem: modo ad partes superiores, usq; ad gulam, & furculam superiorem. & aliquando in directo spinæ dorsi superius parum quàm è regione ensiformis furculæ. & aliquãdo dicit in colli parte postrema. & etiam aliquando ad latera, & quandoque è regione lateris dextri, usque ad collum per costas. & nunc præter dolorem, sentit quandam dispositionem quæ quamuis non sit cum dolore, attamen est cum magna eius molestia. & sentitur supra umbilicum per quatuor digitos pulsatio ingens, non lata tamen sed uelut ex arteria magna. & feces sunt quasi naturales. & insomnietas non parua, & attenuatio corporis, & urina cum nebula uel sedimento, sed tamen substantia & colore aqueo, ut ipse refert. & torquetur dolore ante cibum, & etiam post: & aliquando tamen quiescit: & ex assumptione cibi in hora doloris quãdoque leuatur, quandoq; grauatur: & ipse sibi persuadet quòd duritiem habeat iuxta ensiformem furculam, quam nos cum pronum tangeremus, tum etiam resupinum percipere non potuimus. urinam autem non uidimus, sed illius dicto acquieuimus. nocetur ab aqua, à difficilis concoctionis cibis non leuiter. Amarorem oris non sentit, nisi raro, uomitu frequenter uexatur. in quo tamen parum aut nihil euomit. Sitim quandoque ualidam, nonnunquam nullam sentit. toto hoc tempore præter febrem unam ephemeram horarum XVIII. nullam aliam passus est. qua etiam sæuiente, dolor cessauit, cessante autem rediit. Iecur ut illi uidetur calidum, quod coniicit ex calore palmæ manus, cum etiam grauitatem & tensionem è regione dextri lateris iuxta costas sentiat, aluus astricta: aliquando etiam dolor ad spatulas extenditur. interdum etiam multa euomit. hæc sunt quæ ex ipsius aspectu & narratione habentur, interim tamen fluunt hæmorrhoides natura eius seu temperatura sanguinea: ætas iuxta XL. annum. Igitur cum morbus hic non possit esse

à mala temperatura ſine materia: nam accidens non migrat de ſubiecto
com. 32. in ſubiectum ut colligitur quarto Phyſicorum, dolor igitur ſi moue-
tur cauſa eius neceſſario mouetur. & ſi dicas quòd cauſa multiplicatur ſicut ignis: tunc neceſſe eſſet ut dolor non tranſiret niſi per continuam partem ad aliud extremum. hoc autem ei non contingit: quare relinquitur, ut dolor hic non ſit à mala qualitate tantum. Nec etiam à materia quæ ſit humor: nam ſi eſt æqualis, impoſsibile eſt ut lædat adeò uehementer niſi per magnam ſolutionem continui: quare uel phlegmon
10. artis uir. cap. 6. & 11. eiuſdẽ cap. 20 adeſſet & ſic febris, dicebat enim Galenus, phlegmones uiſcerum febris comitatur: uel etiam aliarum partium. Si uerò non faciat phlegmonem, oportet ut magna ſit moles eius, quare in ſolutione doloris apparebit ſemper humor ipſe per uomitum aut in excrementis: horum nullum iam diximus contingere, quare cauſa doloris non eſt humor ſolum peccans in quanto. Sed neque in quali, neque enim adeo intenſa frigiditas aut calor, aut amaritudo apparet qualis eſſet neceſſaria bile flaua atra'ue uel pituita peccante. Rurſus mirum eſſet quòd hæc pituita uel bilis ad pubis oſſa, modo ad collum uſque extenderetur: intus extra & ubique.
prima tertij trac. 2. cap. 7. Cum igitur cauſa non ſit ſola mala qualitas, nec humor aliquis quantitate ſua, uel qualitate, relinquitur tandem, ut ſit flatus. Cuius etiam indicium eſt quòd non adeſt pondus, tum quòd ſubitò ſoluitur. dicebat enim Princeps loquens de ſignis doloris capitis: In dolore facto ex flatibus extenſio augetur et grauitas minuitur. & aliquãdo eſt cum punctione, quandoque etiam cum corroſione. & in flatuoſo dolore quidem grauitas nulla eſt. Et quandoque etiam cum ipſo ſit permutatio doloris frequens de loco ad locum. Sed de ſubita ſanatione, de qua dixi, habetur textus etiam
cap. ult. poſt med. à Galeno in XII. Artis curatiuæ dum flatuoſum dolorem curare docet. Et quamuis illud fiat arte, idem contingit etiam natura. adeſt igitur & tertium ſignum de quo dicebat Princeps ſcilicet ſubita permutatio de loco ad locum, & quartum quod eſt tendens, & aliquando pungens, & quandoque corrodens. Hoc genus doloris credo deſcriptum eſſe à Principe cum dixit: Et flatus eſt quandoque in tunicis membrorum & uil-
ſecũda quarti doc. 2. ſum 6. cap. 26. lis, ſicut in colica flatuoſa, aut in tunicis muſculorum & ſub membranis, & ſuper oſſa: aut in circuitu muſculorum inter carnem mollem & cutem: aut eſt in ipſo membro latitans, ut muſculi in pectore. Et ipſius quidem reſolutio ſeu ſubita ſit, ſeu in longo tempore fiat, erit ſecundum multitudinem aut craſsitiem materiæ, & membri denſitatem: ac
lib. 2. cap. 95. ſuæ chirurgiæ. horum contraria. Sed Albucaſtis hoc genus morbi ad unguem deſcripſit: & uocat eum Nachir. Differentia tamen eſt duplex. prima quòd ut ibi narrat, hic morbus eſt ſolum in membris exterioribus ac manife-

ſtis.

ſtis. Secundo quia eſt inter cutem & carnem,& non inter duas membranas, aut inter muſculum & membranam. ideo Nachir non facit dolorem, & hic morbus facit dolorem, & etiam uehementem: quia in hoc patiente flatus eſt inter tunicam & tunicam, uel inter tunicam & muſculum. eſt tamen eadem ſpecies materiæ, & idem generationis amborum modus. Patet autem per Principem loco allegato, quòd flatus abundat aliquando in concauo membrorum, aliquando inter carnem mollem & cutem. Tertio inter muſculum & tunicam. Quarto inter duas tunicas. & in his duobus modis fit neceſſario dolor uehementiſsimus, maxime in tunicis uentriculi & inteſtinorum: dicebat enim Auerroës membra doloroſa ſunt uentriculus & inteſtina. In ſecundo autem fit Nachir & uocatur ab aliquibus ſaltus. quia cutis ſalire uidetur. In primo autem fiunt dolores frequentes: ſed non adeo ualidi, niſi flatus ſit ualde craſſus, & ora uaſorum obſtructa exquiſite. His ſtantibus ſeruare oportet omnes caſus quos illi diximus aduenire. cum igitur debilis eſſet propter febrem,& ſubſtantia uentriculi rara ob calorem & exercitationem, penetrauit uinum multitudine & auſtera qualitate præditum, & imbibendo uillos dolorem excitauit, & malam qualitatem. Vnde continui ſolutio, nam membro craſsiore facto ubi ad ſtatum ſuum redierit, quòd eſt inter duas tunicas laxum relinquitur: & apertum. Inde auxiliis adhibitis mala temperatura ſublata eſt, & cum nondum laxitas magna eſſet quieuit dolor. Deinde rediit & flatus ille penetrauit ſicut in renum calculo modò inter uentriculi tunicas, modò inter uentriculum & peritonæum, nam uentriculus peritonæo magna ex parte ſubcingitur. penetrante flatu inter peritonæum & uentris muſculos per longum aut obliquum poſitos, dolor ad pectinem uſque declinauit. Sed maxime per muſculos longos quorum uterque etiam ibi finitur. Nam obliqui potius ad anchas pertingunt, pars autem quæ inter tunicas uentriculi continetur ad ſummum gulæ aſcendit, per eaſdem tunicas, & ſic dolorem infert. alia uero transfertur ſub pleura quæ ex peritonæo naſcitur uſque ad ſummum furculæ, à latere dextro, quia illud eſt calidius propter epar ut dicemus in de cauſis generationis huius doloris. Cum uerò dolor recedit remanent partes, tamen ſeparatæ, & eſt ſpecies quædã doloris ex hoc ſtupidi à Galeno poſiti.& quia dolor prohibet ſomnum, & ob curas macilentior redditus eſt. quam ob cauſam pulſatio ſentitur ſupra umbilicum, ut dicebat Zoar. inquit enim, cauſa quòd pulſatio ſentitur ſuper fundo oris uentriculi reſupino ægro exiſtente, eſt extrema tabes ipſius uentriculi. Aliter enim ſentiri non poſſet, tota illius ſubſtantia quæ craſſa eſt,& tot intermediis exiſtentibus. intermedia autem ſunt peritonęum

3.collec.c.31.

6.aphor.5.

1.rheiſir. trac. 15.cap.1.

quærã sit causa q pulsatio sentitur sub continguis sub umbilico

musculi longi & transuersi seu lati, & membrana & pinguedo & cutis. declarauimus enim contra Galenum in sexto contradicentium medicorum sub uentris cute, membranam non esse ex musculorum contextu. Porrò arteria illa ut habetur ex dissectione cùm magna non sit, nisi intelligatur ramus ascendens ex sinistra parte nutriens partem posteriorem imamq; uentriculi, necesse est eam dicere quæ in dorso iacet, dorsi uertebris subiectam. atque hoc magis iudicio meo uerisimile est, quando quidem in quantumcunque extenuatis minime percipiatur, nisi cum multum compresseris uentriculum. ibi enim peritonæum quasi dorso hæret. Vnde etiam in prouerbio solemus dicere uentriculum adhærere dorso eorum qui fame sunt enecti. est igitur dorsi arteria magna quæ sentitur, non quæ est in uentriculi fundo. indicio etiam est, quòd nunquam eam in quantumcunque extenuatis uel in dextra, uel in sinistra parte percepi: sed in medio solum. ex quibus colligitur uentriculi maxima extenuatio. de doloris etiam processu apparet, nam uentriculus postquam sursum astringitur, ad nonam Thoracis uertebram dextra paululum ex parte inclinatus magnæ arteriæ applicatur, ascenditq; usq; ad quartam thoracis eo progressu. inde directus στόμαχος ad mediam usq; ceruicis pertingit uertebram iunctus dorsi spinæ, inde ad os parum reflectitur. quo fit ut dolor ad posteriorem colli regionem tum dorsi quandoque pertingat. Quomodo autem ad gulam & superiorem furculam pertingat, hoc est quia ibi aspera arteria stomacho iungitur. atque ob id etiam illo affecto partes anteriores pati uidentur. uomitus autem aliquando succedit materia in concauo existente, aliquando non ea existente inter tunicas: sed nausea mala & laboriosa. & cum ob imbecillitatem male uentriculus concoquat, cogitur Iecur supplere uices uentriculi. quare ex nimio labore supercalescit, inde feces exiccantur. & non parum, ob dolorem uerò & cruditates & tristitiam, ut dictũ est, uigiliæ. cum uero flatus fuerit inter duas tunicas, uentriculus tenditur & durus uidetur iuxta Principis sentẽtiam: sicut & in pila uento aut aëre plena, unde sibi persuadet quòd tumorem durum habeat in ore uentriculi. cum uerò tangitur abscedente iam flatu molle percipitur. Vrina uerò habet sedimentum, non multum cocta ob uentriculi imbecillitatem. Vnde Princeps alba urina secũdum intentionem translucentis significat frigiditatem & concoctionis priuationem. & sedimentum fit ex uenarum operatione in id quod relinquitur ex iecoris cõcoctione nõ absolutũ ut declaraui in secundo libro cõtradicẽtiũ medicorũ. quare dicebat Princeps loco eodẽ dum de urina cærulea ageret, & si fuerit in ea hypostasis, erit spes uitæ, aliter non, & hoc magis militat in alba. significatur enim illa assistente, adhuc naturam uenarum resistere

Marginal notes: Vesal. lib.3.c.13. & in delineationibus. — Vesal. lib. 5. cap.3. — tertia quarti trac.2. cap.19. — secũda primi doc.3.cap.2. — trac.3.contradic.22.

ſiſtere.ex quo patet quare non corrumpantur aut perturbentur urinæ eius. Nam ut habetur a Galeno perturbatio in urina ſignificat mediã coctionem,ſed hic eſt ultima cruditas quo ad uentriculũ,ut declaratum eſt, igitur talis urina non poteſt perturbari. apparet etiam cauſa coloris eius qui eſt ut plumbeus ſubcitrinus.dicebat enim Princeps illum qui expertus eſt non fallit color.ipſe enim declarat morbos uentriculi & iecoris.unde præcipue,ut habetur ab ipſo in capitulo de ſignis malę tẽperaturæ frigidæ albedo coloris cum modica citrinitate, ut eius nomine utar,frigiditatem uẽtriculi decernit ex hoc etiã patet ſolutio dicti Galeni,cũ inquit, urinæ bonitas ſignificat incolumitatẽ uenarũ. nã poteſt eſſe praua etiam ob uentriculi imbecillitatem.oſtẽdit tamen malã coctionem in uenis neceſſario:uel ſua cauſa,uel quia materia quæ ad eas tranſmittitur male parata eſt coctioni.& hunc modum generationis tetigit Princeps cum dixit & fit colica aliquando à flatu qui eſt inter uillos & tunicas inteſtinorum illas ſeparando.nam hic modus tenet etiam in aliis.declaraui autem in ſecundo contradicentium medicorum quod principalis cauſa non ſolũ ſed & adæquata doloris,eſt ſolutio continui non mala temperatura. hæmorrhoides autem fluẽtes & pręſeruatio in uictu ob timorem doloris faciunt quòd raro febres incurrat.ad quod iuuant purgationes etiã. tenſio autem quam ſentit in latere dextro eſt ob cauſam dictam, nam humores craſsi gignuntur ex chilo nõ crudo,& ideo recte dicebat Princeps:& ſcias quòd cùm inter uentriculum & iecur tenſio inuenitur, & in uentriculo extenuatio:tũc hoc iudicat naturę reſolutionẽ. Nam humores crudi ſic geniti obſtruunt non ſolũ iecur ſed & loca ei uicina,& augent caliditatẽ eius:& cum hoc faciunt tenſionem.& caliditas tamen manuum non ſolum procedit à caliditate iecoris ſed à labore uentriculi in concoquendo.cuius ſignum eſt quòd poſt horam ab aſſumptione cibi debent caleſcere extrema & pulſus intendi ac frequẽtior reddi ſicut in hecticis etiam fieri ſolet. ex quo patet quòd ægritudo ipſa cognita eſt. quia omnia quæ illi ſuccedunt ſecundum neceſſariam rationem huic conueniunt.

1.de criſi.cap. 12.

13.3.trac.1 cap. 17.& 14.3.trac. 2.cap.2.

13.3.trac.1. ca. 19.

16.3.trac.3.ca. 6.

trac.5. contra. 2.

13.3. trac. 1.ca. 23.

calor manuũ unde

His uiſis dicamus de humore ex quo fit flatus hic & de minera ut ſolet dici generationis eius.& incipiamus à proximo dicto Principis ut etiã exponebat Gentilis.& dico quòd omnis flatus fit uel ab humore uel à cibo uel à chilo.& cùm hic morbus adueniat etiam uacuo uentriculo, ideo non poteſt eſſe à cibo & chilo ſemper, quare erit ab humore. & hunc ſecundum plurimum ut declaraui ex illius conditionibus conuenit eſſe craſſum & tenacem.Sed quomodo ingredietur humor tenax membrana & uillos?reſpõdeo quia paulatim penetrat ſubtilior pars & craſsior extra congelatur, & ita flatus inter partes membranarum continetur & etiam inter partem denſam & lapideatam ac uentriculum.

Ex quo colligitur pessimus error eorum qui in talibus utuntur ualde calidis.nam pars subtilis resoluitur ex intentione Principis,& crassa adhærens uentriculo congelatur,sicut uidemus in gypso dentiū.& pars congelata facit quatuor effectus:primum retinet flatum ne discutiatur, & sic dolorem efficit uehementissimum. Secundum quòd sola adhęrens facit illum dolorem stupidum de quo diximus.& si nobis in dentibus hoc tædium affert quanto magis in uentriculo & uiis illi proximis?Tertium est quòd interiecta impedit coctionem cibi. est enim medium ad prohibendum caloris naturalis transitum.quartum est deterius aliis quòd prohibet transitum nutrimenti ad membrum sua densitate, & sua frigiditate illius perfectam assimilationem:& sui pondere attenuat illud.

Redeundo ad propositum causa flatus est duplex:nam forma est quasi idem cum effectu ut colligitur in XII. Primæ philosophiæ. & in his quæ non per se intenduntur à natura nō quærimus finem ut in morbis & monstris:ideo sufficiat dixisse de materia efficienteq;.Igitur in tertio de Causis symptomatum uidetur finire effectricē causam esse calorem debilem, nam ab exiguo nullus fit flatus,ab imodico autem non fit nisi ex eduliis flatuosis. atq; is ut dicit adeo leuis ut illico uno uel uictu euanescat. prostrato igitur omnino naturali calore nullus fit flatus. integro autem non talis qui torqueat, presertim diu.necesse est igitur imminutum hic esse calorem.& quanto magis imminuitur, eo magis usq; ad maximam imminutionem flatus augetur.neq; uerò potest ut in frigoribus uiuente adhuc homine calor intantum extenuari, ut flatus gigni nequeat,sed uix tantū ut modicus.& tunc iam breui superuiuit animal.ne igitur te exemplum decipiat hyemis, ubi etiam nullus flatus gigneretur.nam non par ratio utriusq;,cùm hyeme etiā cadant frondes & manifesta prohibitio generationis herbarū appareat.at in corpore humano nunquā quicquā ex toto perit circa nutritionem uentriculi superuiuente diu animali. quo fit ut ea diuisio Principis in diminutam & corruptam ablatamq; concoctionem ferme ex ultimo membro,solum rationi non experimēto satisfacit. Galeni tamen exemplum ea ex parte est accommodatum, qua positum est,scilicet quòd calor non est ex toto imminutus,cui flatus succedit. Sed & ob id recte dicebat Auerroës quòd flatus fit à calore diminuto.& Auicenna declarabat hoc,& docebat quomodo calor etiam nō naturalis generat flatum antequàm concoquatur cibus. & etiam quia imminuit calorem naturalem. & ideo æquale imo fortè maius est detrimentum in his excessus ad calidum sicut ad frigidum. licet excessus ad frigidum celerius sentiatur. quia calidum præternaturale in sui etiam pręsentia obtundit sensum doloris. unde acopa Græci talia uocant medicamenta.& Auicēna in quarta primi de medicationibus doloris appellat anodyna.ex

3.collect. cap. 16.14.3. tract. 4.cap.4.&.7.

3.cap.

quo

quo apparet quàm facile sit esse medicum,quàm uerò difficile sit esse bonum medicum.omnes enim incidunt in hác foueam,ut calida exhibeant in doloribus flatuosis: cum quandoq; frigida sint longe utiliora:& certe iactura quæ fit à calido medicamento longe deterior est semper æquali facta à frigido.& etiam patet causa medicationis illius monstrosæ colicæ descriptæ à Principe cum endiuia & aqua frigida, in epademiali cõstitutione,per experimentum antiqui. & causa etiam erroris quare nullus ex tympanite seruatur hoc tempore. Sed redeo ad institutum. Galenus pro causa materiam referente ibi ponit cibos:& forsam quòd ex cibis generantur.& pessimum est pituita uitrea ut dicebat Auerroës,prçter enim summam frigiditatem,uiscida est atq; lenta ut ille dicebat. unde Galeni sententia est quòd non purus flatus tantum, sed etiam densus ac uaporibus plenus procreetur. nec penetrans nec solui facilè aptus. Sed & id expresse confessus est quòd flatus fiat ex humoribus crudis secundo prognosticorum.talis autem maxime uitreus. & ideo dicebat Galenus quòd talis spiritus cum sufficienter frigidus fuerit,tunc uehemẽtes excitat dolores. nam frigidus cum fuerit erit primo densus:& qualitas illa omni ex parte membrorum naturæ est inimica. patet autem quòd ex omni humore crudo potest fieri flatus ex Galeni sententia.humor autem crudus est pituita,inter eius genera post uitreã est gypsea.pessima uero quç cum melancholia cõmiscetur,nam terrea parte flatum gignit resolutioni omnino repugnantem, sicut apparet in quartanis comparatione aliarum febrium. innuit igitur Galenus loco iam proxime in margine scripto ubi Princeps omnia sumpsit, quæ de doloribus ex flatu secunda primi loco iam descripto tradiderat,quòd flatus ex materia calida exiguum uel nullum dolorem facit.seu enim in cõcauitatibus,seu inter sensibilium membrorum partes contineatur,minus lçdit & celerius resoluitur. at hic diuturni dolores materiam ostendunt frigidam. Vnde Galenus etiam in febribus testatur frigiditatem ad morbi facere longitudinem, uerisimile igitur est uitreum humorem, ac pituitam melancholiæ mixtam in causa esse.constat tamen fieri posse ut flatus etiã ab alia causa fiat quàm à materia frigida de mente Galeni. sed tamen talis flatus haud adeò ut dixi, dolores excitat.pituita autem in uentriculo generatur de mente Galeni ut aliàs declaraui. His peractis sumus fermè in casu Hippocratis. Quibus tormina, & circa umbilicum dolores, & lumborum dolor,qui neq; medicamento, neq; aliter soluitur his in hydropem siccam firmatur.& ideo nisi occurratur nec alia mors ex acuto morbo præueniat, in tympanitem dispositio hæc terminabitur,ut unicuiq; patet qui diligentius uerba Galeni quàm Hippocratis rimatus fuerit.Posset tamen sanari omnibus peractis quæ illi sunt necessaria ad amussim. Quod cùm difficile sit, etiam nunc

decimasexta tertij tracta.3. cap.6.

3.collec.6.

co.2.in fine.

2.ad gla.ca.6.

secũda aphor. 29.

2. de dif. feb. cap.5.

quinta aphor. 72.

2.contrad.medic. trac.2.cõ. 14.

quarta aph.11.

nunc nobis recte præcipientibus, antea etiam erat impoſsibile. Nam tales morbi ut acuti, nunquam caſu ſanantur, unde in his patet gloria medici, ut Octauianus Horatianus in libro ſuo de morbis diuturnis dicebat. Ex quo clarum eſt, cur per nullum ex his qui hodie celebrantur in toto Mediolani dominio, ut ita dicam, unquam ſanari potuerit: & minus in poſterum poſſet, cum longe deterior factus ſit hic morbus: & ſi ex his tamen unus ſit, ut intelligo, ſatis eruditus: ſed cùm modicam adhibuerit diligentiam morem temporum, ut uideo, ſequitur. omnes enim malunt magis uideri quàm eſſe, quia ambitioni illorum proceres ſua tamen iactura, ſubſcribunt: inde ortus omnium malorum & ſeges. Sed hæc præter propoſitum.

In procœmio.

Cura igitur debet dirigi hic ad ſymptoma, ad morbum, ad cauſam morbi. Apparet autem quòd aliud eſt cauſa continens à morbo ipſo, ut aliâs oſtendi. Sed hic etiam antecedentem comprehendo. & nolo hîc declarare quis ſit morbus, nam ſi eſt ſolutio continui cum, illa non impediat niſi medio doloris operationem membri, erit dolor ex his quæ dicuntur à Galeno in libro de Differentiis ſymptomatum ipſa ægritudo, & nunquã ſolutio cõtinui. Quòd ſi ſolutio cõtinui eſt morbus & non dolor, oportet quòd conſequatur impedimẽtum operationis etiam, non ſolam continui ſolutionẽ. Sed non eſt hic locus, cùm omnia indigeant cura. Quæ igitur cura indigẽt, ſunt dolor primum: trahit enim ſicut cucurbitula dicebat Galenus, & uirtutẽ proſternit, & multa alia facit, ut aliàs declarauimus. Secundũ eſt prohibitio humoris pituitoſe uitrei, poſt mulcilaginoſi, ut ita dicam, cum melancholia iuncti. Tertium eſt partis adhærentis membris, & etiam quæ obſtructionem facit. Quartum eſt ſolutionis continui inter membranas. Quinta eſt diminutionis caloris. Sexta eſt macilentiæ. Et uix una horum poterit bene curari ſine alia.

1. contradi. tracta. 5. con. 14.

in praxi. nostra.

Cura igitur per animi affectus eſt, ut confidat de ſalute, & conſoletur: quia quiſq; habet quod rodat: & multi, & penè innumeri morientur ante ipſum, qui tamen nunc ſunt ſani: & quòd non poteſt mori ex hoc morbo, niſi alius ſuperueniat, & ſic non poteſt dici in uia ad mortem: & quòd eſt in poteſtate ſua, parendo in omnibus, ſanitati reſtitui. Hæc & talia cogitando, minuet triſtitiam, & moderabitur affectus.

Circa ſomnum, Omnis ſomnus eſt bonus, nocturnus, diurnus, modò prolixus ſit. Pro ſomno conciliando nihil melius conſerua florum nenufaris. capiat ex ea à cœna ab ℥.ß. uſq; ad ℥.j.

Circa exercitationem, Omnis equitatio, etiam ante cibum, mala: poſt cibum peſsima. Omnis motus poſt cibum malus, ſic & immoderatus. Quies extrema mala. Deambulatio autem recta & longa optima eſt ante cibum. Et hoc modo faciet facta ſua in manè, & ueſperi ante cœnam.

Quo

Quo ad aërem, immodicè calidus æstate noxius, & frigidus in hyeme: unde locis conclusis habitet in tempore frigoris, & æstate locis apricis, & Septentrione expositis: & uestimenta sua semper sint leuissima, quamuis hyeme sint calida: & lectus sit ex cotto non ex pluma, habeat tamen puluinar, sed catulus esset longe melius, ut teneat illum super uentriculi locum: & manus etiam palma est bona in hoc casu. Et grauari pannis est adhuc deterius quàm ferre frigus. Et hyeme exercitetur longè plusquam æstate: & uitet frigus pedum quantum potest: & sæpe lauet manus & uultum aqua frigida, & maxime in tempore æstatis, & post cibum. Et quamuis hæc leuia uideantur, multum tamen in longo usu conferunt: quoniam multa pauca faciunt unum magnum. Repletio autem omnis noxia, & similiter ferre famem naturalem: nam uentriculus nutritur ex chilo secundum interiorem tunicam. Omnis etiam euacuatio artificiosa, & uomitus etiam noxius est. Et ego declaraui hoc aliàs, cùm de aloë loquerer. Sed tamen cogimur quandoq; uomitum etiam nedum purgationem moliri: hac de causa ut quod uacuatur tantum prosit, quòd ipsa euacuatio nõ noxia censeatur. aliter igitur omnis euacuatio per superiorem partem facta, seu etiã uomitus spontaneus malus. Et ideo dico, quòd clysteria sunt maxime iuuatiua in hoc casu. & ego unum describam, quo uti poterit ieiuno uentre.

Libello quod nullũ medicamẽtum noxa caret.

Recipe Colocynthidos ex pulpa ʒ.j.ß. esulæ ℈. ij. turbith ℈. j. radicum Ari ʒ. j. ß. Mercurialis maluæ Betonicæ furfuris ana M. j. Senæ ʒ. ij. camomillæ M. ß. coquantur in aqua ad consumptionem duarum tertiarum, sic tamen ut lactaria herba, quam passim esulam uocant, & betonica & sena & camomilla serius addantur: inde expressioni addantur mellis crudi ℥. ij. olei de lini semine ℥. iij. Theodorici descriptione prima Nicolai ʒ. iij. misce & fiat enema. & poterit ubi nimis uexaret fieri mitius minuendo Theodorici & lactariæ quantitatem.

Euacuatio autem quæ per coitum fit omnino noxia, ut patet à Principe de Nocumentis coitus. & iuxta Galeni sententiam in tertio Artis medicæ. Venereorum uerò usus, & tamen in longo interuallo temporis, non tam est utilis quàm necessarius. Ad hoc etiam pertinet, ut mane cùm surgit, emittat omnia excrementa diligenter, & in uespere ante cœnam dico autem præcipue, feces, urinam, mucum è naribus. Vltima intentio est circa cibos & potus, qui omnes debent esse calidi in primo, aut frigidi in primo, aut temperati. & hoc ostenditur: nam temperatum habet reducere extrema utraque ut declaraui in libro de abusu medicorum, igitur iuuat in omni mala temperatura acquisita. Calidum etiam in primo est acopum ferme à toto genere, ut habetur à Principe, Quarta primi, igitur sedat dolorem. Sed frigidum in primo est leue stu-

abusu 57.

cap. 30.

pefaciens,ut ita dicam.ſicut Roſæ,Violę,& alia eiuſdem generis.& Nymphæa ut declaraui aliàs, eſt in ſecundo genere. & ideò omne frigidum ut frigidum hebetem facit ſenſum. conueniunt tamen tantum ea quæ ſunt in primo ordine,reliquis cauſam augentibus. quare ab aliis abſtinendum. Et ſi quis dicat quòd ego reieci temperata in libro de malo medendi uſu iam adducto: Reſpondeo quòd temperata non ſunt, ut medicina,ſed ut cibus medicinalis: nec complent curam ſed poſſunt illam adiuuare. nos autem aliis inſiſtendum docemus etiam auxiliis. Igitur uuæ paſſæ ante cibum ſunt bonæ humidæ quidem ualde,in primo autem calidæ. & ubi cibus ſit leuis concoctionis in fine ſunt laudabiliores .& albæ propter ſaporem acetoſum ſunt meliores. item citonia toſta ſunt bona. de citoniis ſumus concordes quoniam omnes teſtantur & Galenus præcipue ea eſſe uentriculo commoda.Sed de uuis paſsis reclamabũt,inquit enim Aëtius, Acetoſæ autem & auſteræ uuæ & quæ habent craſſum corticem,ineptæ ſunt nutritioni,& concoctionem,ac diſtributionem impediunt: præter id quòd alia habent quæ & reliquæ uuæ detrimenta. At ego cum Principe ſentiam,dicente quòd uua paſſa confert uentriculo & iecori,tamen etiam quòd confert doloribus inteſtinorum.Nam & Galenus hoc affirmat: eligit autem dulces & aſtringentes cortice ſubtili. unde magnæ ſunt inutiles: quas Zibebas,uulgus uocat. paruę igitur candidæ dulces & aſtringẽtes,uentriculum,inquit ille,roborant,& eius dolores leniunt, paruos etiã ſedant. nec alios fructus commodos ipſi reperio, niſi quis ſorba præmatura poſt cibum,aut pyra cocta pro Cydoniis ſubſtituat. ex oleribus autem menta & meliſſophyllon, ſaluia & pulegium & origanum, & fœniculum,& ſpinachia aliquando, & Draco,herba noua,laudantur,aut tolerari poſſunt. nocent lactuca, endiuia, beta, caules & criſpi quos gabuſios uocant. Ex radicibus rapa napi, imo omne genus earum, noxium. Ex piſcibus limaces ter coctæ,cancri raro & in fine cibi,perſici & Teſtudines, & Scardoæ. omnia alia genera noxia. Ex præparationibus autem ſuprema eſt ſuper craticulam aſſatio cum ſaluia. pòſt uerò eſt in ueru. inde uirulenta,pòſt elixa & frixa in ſartagine.Ex carnibus auium omnium quæ piſcibus non ueſcuntur. inter quas anas & anſer. proxima hædi caro, ab hac ſylueſtrium capreoli, leporis,cuniculi: optima Ericii conſenſu prope omnium. & utinam multos ex his edere poſſet. oua non multum conueniunt,maxime ex albo. quamuis uitella facillime & ſine excrementis nutriant: & temperata ſint, iecur animalium uolatilium opportunum. arietis carnes poſt ſylueſtria. Caſtrati & uituli inutilis. Quæ ex lacte conficiuntur caſeus, coloſtra, butyrum, lac ſciſsile, ſpuma lactis, pinguedo lactis,lac ipſum,omnia incommoda. deteriora his quæcunque fiunt ex farina, panis ex tritico bene coctus non toſtus, fermentatus leuis.

2. contradic. trac.3.cap.15.

lib.1.cap.proprio.

2.com.c.735.

2.de alimẽtis. cap.10.

uis.

uis. Sed longe melior si ex duabus partibus tritici & una speltæ fiat: & cum leui lixiuio misceatur farina. utatur ex aromaticis Belzoi cum cibis. is est cyrenaicus succus ut declaraui in libello de malo medendi usu. abusu 90. Cinamomi & maceris exigua quantitas non est inutilis. piper hac in causa fugiat. scio quantas hoc patiatur contradictiones. Sed aliud est librum condere, aliud curam describere alicuius morbi, nunc nisi resecem, res in immensum ibit, legumina omnia mala tum magis phaselli & ciceres, minus lentes. Sed ciceribus percoctis modice uti, tum iure eorum poterit. his omnibus saluia immisceatur. iura omnia fugiat. hoc autem generaliter à nobis aliàs decretum est. artocreas & ientacula eiuscemodi, & ptisanam hordeaceam fugiat. Sed & in hac esset non leuis contentio apud eos, qui multum falso scire se existimant. far cum modico aceti raro sumat. abusu 69. libri de malo medendi usu. sumat & pannicum. non quòd hæ omnino laudem, sed si nimis coartetur licentia, uel contabescet, uel appetentiam amittet: uel non perseuerabit. unde uinculis fractis medicæ rationis, uulgarem sequetur uiuendi rationem. & sic fine suo frustrabitur. satius igitur fuerit indulgentia mediocri uti. Mel autem & sapa per se utilia, uerum raro bene aliis admiscentur cibis. pinguia dolorem sedant, sed causam illius augent, cibi facilis coctionis præcedant, quæ dura sunt & contumacia finem sortiantur cœnæ. uberior autem sit cœna quam prandium pluribus ex causis quas in primo contradicentium medicorum declaraui. acetum confert modicum cum medicamentis, cum cibis aut per se sumptum nihil nocentius eo. Sed oleũ optimum: nihilq; eo melius. cum uerò uentriculum laxauerit, menta utilis erit ac non minus ea cerefolium herba folio quasi cicutæ, radice odorata. nõ comedat nisi postquam cibum descendisse iam cognouerit. absynthii usus modicus cum menta uel melissophyllo utilis adiecto sale. Sal ipsum non inutile si mediocriter sumatur, ex piscibus salitis, alec solum quam inchiouam uocamus bona est. in parua quantitate: sed caueat ne pro illo Sardam capiat. est enim ei ualde similis. Si adhuc hic modus non cõferat, panem conficiat ex speltæ partibus duabus, tritici autẽ una. Vino utatur astringẽte austero'ue sed modice non præpotenti, non nisi iam comesa medietate cibi tum paulatim bibat. & uinum ipsum quidẽ sit odoratum & dilutum aqua in qua duo frusta chalybis & unum æris extincta sint. utatur & quandoq; in cœna albo, sed in prandio rubeo claro. par autem est, ut nec sine aqua nec cum multa dilutum sit. ligẽtur autem uiscera, ut iam præcepi incipiendo infra umbilicum per duos digitos & ad superiora tendendo donec ad furculam inferiorem peruenerit. & infra quidem plus stringatur, ascendendo autem laxetur sensim ut respirare possit. Et inungatur sub ea unguento quod describam, & superponatur absynthii sacculus. inde fascia omnia hæc circumambiat.

Alec piscis Inchiona appellat?

Et quia intellexi quòd ex hoc auxilio quod ei iam quatuor diebus ab hinc iniunxeram, dolor in pectus recessit totus, atq; ibi sedem suam fixit: hoc mihi haud displicet: quamuis enim pectus sit uentriculo nobilius, dolor tamen in uentriculo longe frequentius ad malum terminatur, quàm in pectore, cum ex flatu non ex humore fuerit. & etiam facilius erit deuincere iam contractum & in arctum redactum, quàm fugientem. igitur & de hoc dicam suo loco.

Capparibus etiam utatur in acetariis cum oleo copioso, & aceto ex uuis passis. Sed non coquatur acetum.

Circa medicamenta una ratio omnibus conuenit ut calida sint & rara: nam debilia humorem contumacem mouere non possunt: frequentia autem & ualida uirtutem prosternunt: tum præsertim quòd, ut dictum est, medicamenta omnia sunt uentriculo inimica. Igitur inter prima ponemus usum origani in mane masticati, nam resoluit flatum proprietate sua: nam ut diximus, symptoma uocat ad se curam.

Ex his autem quæ uitreũ & mucilaginosum humorem concoquunt, sunt acetũ, scylliticũ, autoritate Dioscoridis, Mesue, Serapionis, & Rasis ad Almansorẽ: & Amomũ, & anisum, & calamentũ, & cappares, at acanthis, & amygdalę amarę, & chamedrys, & betonica, & amaracus, & arũ, & Iuniperi semen, & nasturtiũ utrunq;, hyssopus, siser, sal omne, cinamomũ, raphanus, & ruta, & aristolochia, & thymus, & prasiũ: omnia hæc Galeni autoritate. Et rursus inter cõposita confectio ex allio posita ab Auicenna, tum etiã Philosophorũ eodẽ ferme loco descripta: & de cinamomo Mesue autoritate. & Diaspoliticum, & diacalamentum, & diatilon pipereon posita à Galeno in libris de Tuenda sanitate. Est & diacyminum, & electuarium ex ligno aloës, & Sagzena, & cabrorius confectio ex autoritate Auicennæ: tum Sirupus de radicibus Theodoricon magnum Trifera fauonis minor autoritate Mesue & Serapionis utilis. Sed est in coagulis omnibus proprietas mirabilis, ut refert Princeps. Aëtius cõmemorat urticæ semen, & bryoniã, calamũ odoratũ, temisci, & laseris lacrymas, succum etiã salicis, Castoriũ, pistacia, florẽ iunci odorati. Concoctoria autẽ amomum & lentisci lacrymam. Vtriusq; autẽ facultatis facit rosaceũ oleum. Inuenio & apud Actuarium descriptionem zulapii ex uiolis compositi in hoc casu opportunam, ac nõ parum frigidam, cui tutò calidissima possis admiscere medicamẽta: habet enim santhalos rosas etiã quæ astringãt. Est & ab illo diaprasium antidotum laudatum. Sed in his omnibus cum iam segetẽ medicamentorũ tradiderimus delectus ordo & modus docendus est. Delectus, quia immoderate calida, ut coagulum, Diaspoliticon, diatrion pipereon, castoreum, confectio de alleis, fugienda sunt: quanquam in antidoto de alleis non uulgaris spes sit si moderatè utamur eo.

[Marginal notes: prima 5. — 1. antidot. lib. 4. & 6. — 2. contrac. 2. cap. 119. — lib. 2. cap. 218. cap. 221. — cap. de zulapiis & antidot.]

Vitanda

Vitanda ſunt & quæ carent odore iucundo, ut ariſtolochia: erat enim præceptum Auenzoar, quòd medicamenta membrorum principalium ab odoratis nunquàm ſpoliari debent: & in eiſdem locis docuit, quòd uehementer aſtringentia omnia uentriculo ſunt noxia, & quod dolorem excitant: quanto magis in iam patiente dolorem. Et inter moderate aſtringentia exemplo connumerat roſas. Et erat etiam præceptum illius ut à melle abſtineremus, & loco eius uteremur ſacharo: & fecit capitulum proprium de humoribus imbibitis in membranis uentriculi: & ibi dabat in pituita oximel loco ſirupi acetoſi cum ſucco fœniculi. & non abhorret mel in hoc caſu. Sed ubi fuerit atra bilis, aut melancholia, addit amygdalas amaras, & Serapium de centaurea. Igitur ut ad electionem & ordinem deueniam, in hoc caſu tentandum eſſet cum lacryma lentiſci, & aniſo, ac oximelle: ſed quia morbus proceſsit concoquens tale fiat: Recipe radicum ari amomi ana ʒij. Betonicæ ſcyllæ maſticis ʒj. origani thymi praſsii ana m.ß. Centaureæ ϵ.j. Seminis urticæ, calami odorati, floris iunci odorati ſeu ſquinanti ana ℈iiij. Cinamomi ʒ.ß. foliorum ſalicis & roſarum in botris ana m.ß. aquæ libr. v. coquantur primo ſylla, acum & maſtix uſq; ad dimidiam quantitatem: pòſt addantur cinamomum, amomum, Betonica, Calamus odoratus, Semina urticæ, praſsium, folia ſalicis: & coquantur donec redeant ad ℥.xx. pòſt addantur reliqua & coquantur donec redeant ad ℥.xv. uel paulo minus: & colentur bis aut ter: & de hac aqua ſumat ℥.iiij. calidum in aurora cũ ℥.ij. ſerapii de praſsio, aut de hyſſopo, cũ gr.iij. aceti albi & ſuperdormiat per horas duas ſaltem ſi poteſt. Continuus autẽ ſit uſus eius uſq; ad dies octo uel decem: donec coctio apparuerit in urina: & ſi uideatur ſibi calidius hoc medicamentum, quàm oporteat, moderetur illud cum ſirupo uiolato dicto: & minuatur quantitas ſirupi de praſsio pro quantitate ſirupi uiolati. & ubi dolor interim uexaret præter ſolitum, quod accidere poſſet, addantur ab initio coctionis illius compoſiti, limaces cum corticibus numero. v. ſcobis ceruinæ ʒ.j.ß. addatur etiam acetum uſq; ad ʒ.j. ſi oportet, ubi lentor in humoribus appareat peracta coctione multa ſunt quę purgant hos humores preſertim autẽ Agaricus Cartamus ſeu cnicus, heliotropium, colocynthis, Turbetum, elaterium, Eſula, ſemen urticæ, Iris, ex compoſitis autem Diafinicon, pilulæ de hermodactylis & de ſerapino, fetidæ, miſirichæ, aggregatiuæ, de euforbio de Thapſia, Theodoricum magnum hieræ logdion, Hermetis, Archigenis, ut à Meſue habetur. Blanca etiam & Benedicta & hiera ruffi & ab Actuario Aſyncritum antidotum Dioclis medicamentum. Et Galenus exiſtimat quòd ſua hiera infarctos tunicis humores poſsit purgare. Vnum eſt quod mihi in hoc caſu Diarob cum turbith à ʒ.iiij. ad vi. ſatisfacit cum ʒ.ij. aquæ betonicæ. Sed debet addi Diagredium

1. Theiſir. tracta. 15 cap. 1. & in cap. de conſeruãda ſanit.

1. Theiſir. tracta. 15. cap. 2. & .6. cap. 5.

gredium more ſolito in deſcriptione Petri de Tuſsignana. Et ſi hoc non iuuaret cum à pilulis omnino ſit abſtinendum, quoniam uentriculum tabefaciunt, uterer Theodorico magno. tum etiam hiera aliqua ex ſupradictis ſecundum quod magis uidebitur medico conſulenti. & in totum à caſsia fiſtula abſtineat.

Vſus pilularum uentriculum tabefaciunt.

Facta purgatione utatur uino cum abſynthio ſecundum modum datum: & ſi nunc faceret uinum abſynthiatum nō eſſet malum, cùm tempus ſit opportunum. Iuuat & quandoq; Theriaca in hoc caſu, ſed bona, non pſeudotheriaca, qua utuntur his temporibus: iuuat & diambra Meſue, confectio caudicon ex Serapione & Sagzena ex Auicenna. ſed hæc ſerius, cùm & ipſa pituitam minuat uelut & Philoſophorum confectio, & theodoricon. His peractis, ſi uidebitur, redeat ad concoquentia.

His uiſis cadunt duæ dubitationes: Prima eſt, an aquæ Thermarum conueniant: & ut declaraui in ſecundo contradicentium medicorum, omnes uehementer ſiccant: igitur non conueniunt. Altera, an balneum competat: Reſpondeo ex libro de malo medēdi uſu non ſolum competit, ſed eſt neceſſarium. Vt enim Aëtius inquit, humectant, molliunt, mitigant dolores: & quæ profunda ſunt in altum euocant. Sic & irrigationes. Non ſolum autem ex ſimplici aqua, ſed his incoctis quæ ingruenti diſpoſitioni magis neceſſaria uidebuntur.

tract. & contradi. 3.

abuſu. 92.

lib 3. cap. 166. & 173.

DIE XIX. SEPTEMBR. M. D. XLV. MEDIOLANI.

TABVLA SECVNDI LIBRI CONTRADICENTIVM MEDICORVM.

TRACTATVS PRIMI.

TRACTATVS SECVNDI.

* Later

TRACTATVS TERTII.

TRACTATVS QVARTI.

Aquæ

TRCTATVS QVINTI.

TRACTATVS SEXTI.

APPENDIX.

MARCI ANTONII MAIO-
RAGII MEDIOLANENSIS RHETO-
RIS IN SECVNDVM LIBRVM CON-
TRADIC. MEDIC. SVB AV-
TORIS PERSONA
CARMEN.

Exacta immensi iam sunt monumenta laboris,
Quæ nunquam fulmen, non sæua incendia, durum
Non poterit ferrum, non longum absumere tempus.
Iam tenebris adoperta caput quæ corpus in ipsum
Tantum bella gerit veniat mors improba nobis:
Mens tamen illa mei melior pars astra subibit:
Clarius & nostrum viuet per secula nomen
Omnia: Quaq́ patet Latiæ præstantia linguæ
Me leget aßidue doctorum turba uirorum.

FINIS.

